

Digitales Brandenburg

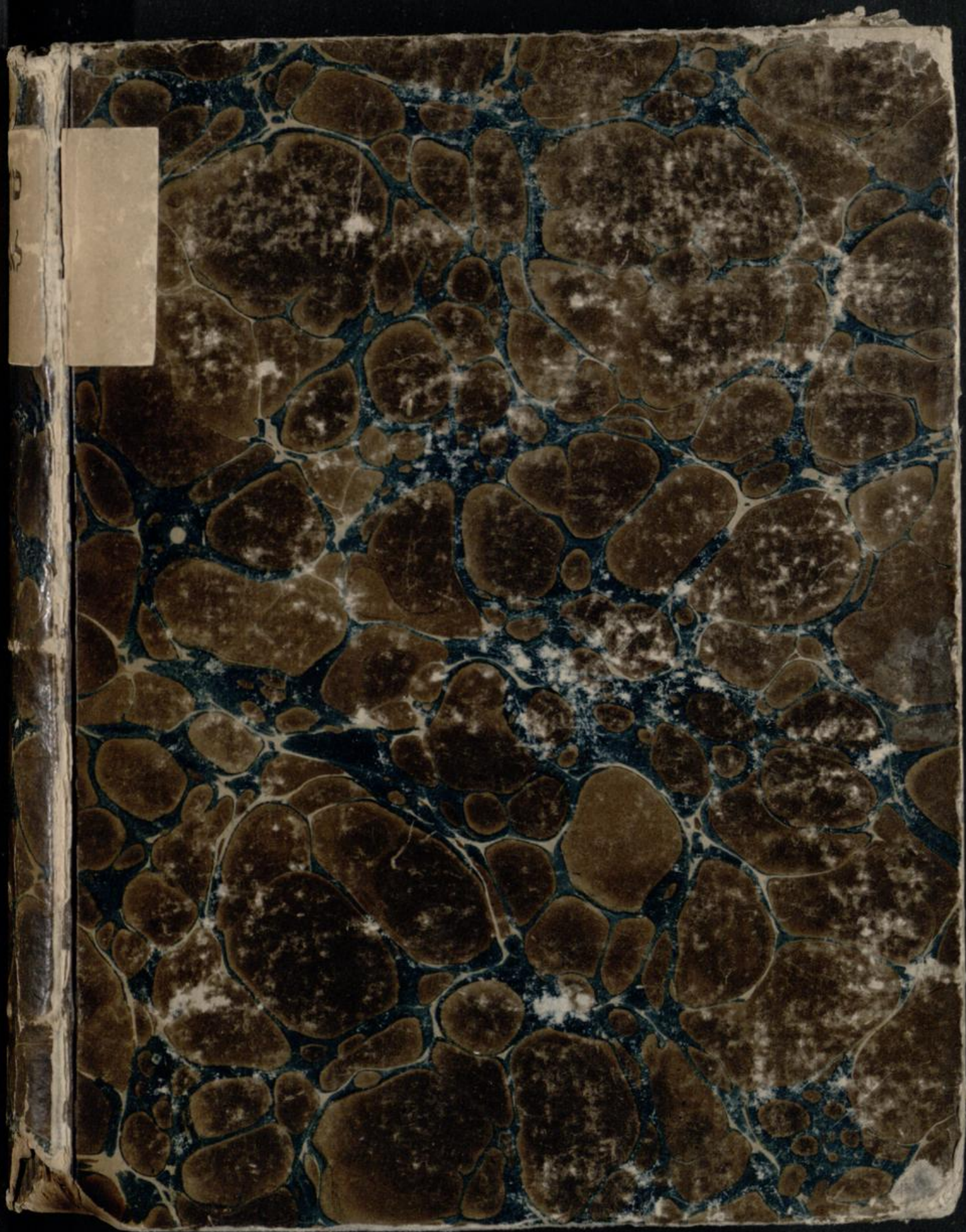
hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Rabbi Mosis Majemonidis Liber Moreh nevukhim Doctor Perplexorum

Maimonides, Moses

Basileæ, 1629

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-10857

Loys
aux

153

18536 $\frac{62200}{211}$

RABBI MOSIS MAJEMONIDIS
Liber

מורה נבוכים

DOCTOR

PERPLEXORUM:

Ad dubia & obscuriora SCRIPTURÆ loca
rectius intelligenda

veluti CLAVEM continens,

*Prout in PRÆFATIONE, in quâ de AUTHORIS vitâ,
& OPERIS totius ratione agitur, plenius
explicatur:*

PRIMUM ab AUTHORE in LINGUA ARABICA
ante CCCCL. circiter annos in ÆGYPTO

CONSCRIPTUS:

DEINDE à R. SAMUELE ABEN TYBBON Hispano
in LINGUAM HEBRÆAM, stylo Philosophico
& scholastico, adeoque difficillimo,

TRANSLATUS:

NUNC verò novè, ad Linguae Hebraicæ cognitionem uberiùs propagandam,
ejusq; usum & amplitudinem evidentiùs Christianorum Scholis decla-
randam, in LINGUAM LATINAM perspicuè & fide-
liter CONVERSUS,

à

JOHANNE BUXTORFIO, Fil.

*Additi sunt INDICES Locorum Scriptura, Rerum,
& Vocum Hebraicarum.*

BASILEÆ, Sumptibus & impensis LUDOVICI KÖNIG,
excudebat JO. JACOB GENATH. 1629.

JOHANNES BUXTORFIUS Jun.
BENEVOLO LECTORI
S.

Uosunt, quæ in primis requiri videntur ab illis, qui antiquos Scriptores è tenebris eruunt & in lucem producunt. Primò, ut, quantum fieri potest, tum Scriptoris historiam, vitam, conditionem, eruditionem, virtutem, estimationem & dignitatem; tum etiam Scripti argumentum, scopum, summamq; breviter & planè delineent ac demonstrent. Deinde, ut sui instituti, laboris, & quicquid ad eò in illo edendo præstiterunt, rationem reddant. Eadem proinde & nobis, huic, quem nunc damus, Authori præmittere operæ pretium visum fuit; idq; tantò magis, quanto pauciores sunt, & quidem (ut Hebraei ex Propheta Jeremia cap. 3. v. 14. loqui solent) אחד מעיר ושנים ממשפחה Unus ex urbe & duo ex familia. qui præscorum Hebraeorum monumenta velle-gunt, vel legere possunt.

Præsens itaque noster AUTHOR vocatur רבי משה בן מיימון RABBI MOSES FILIUS MAJEMON, & per ראשי תיבות sive capita dictionum, h. e. abbreviatè רמבם, quod vulgò RAMBAM efferunt. Natus est, secundum communem Judæorum calculum, anno Mundi 4891. (qui secundum nos est annus à Nativitate Christi 1131.) Corduba, celebri Hispania urbe, ipsâ vespere à Paschatis, quæ in diem Sabbathi inciderat, horâ tertiâ pomeridianâ, uti refert R. Abraham Zachut in libro Juchafin f. 131. col. 2. Alii tamen, ut R. Isaac in libro Jefod olam, rejiciunt ejus natalem ad annum 4895. cum quo convenit testimonium R. Davidis nepotis Authoris nostri, in codice quodam ipsius Talmudico repertum, de quo vide librum Schalscheleth hakabbalah f. 41. col. 2. Majores ejus itidem videntur fuisse clari & celebres. Sic enim illos recenset ipsemet in fine Commentarii

P R Æ F A T I O

super Mischnajoth (secundum allegationem Hebraeorum; nam in nostris exemplaribus impressis Hebrais nihil reperio); Ego, inquit, Moses filius Majemonis judicis, filii Josephi sapientis, filii Isaaci judicis, filii Josephi judicis, filii Obadiae judicis, filii Salomonis, filii R. Obadiae judicis &c. De patre illius, quem insignem sapientem & judicem fuisse scribit R. Gedaljah p. 44. hanc sive historiam, sive fabulam ex antiquo fragmento refert; Ipsi scilicet, cum caelibem vitam agere sibi proposuisset, in mediâ etate Virum in somnio apparuisse, ac præcepisse, ut filiam lanionis cujusdam in urbe vicinâ habitantis in uxorem duceret; & cum somnium vilipenderet, toties iteratum fuisse, donec in urbem illam se conferre constitueret: Ibi cum esset, tam diu somnium hoc rediisse, donec filiam illam sibi despondisset: Ex illo conjugio hunc R. Mosen, sed tantâ partus difficultate, prognatum esse, ut vitam filii morte suâ mater redemerit. Post aliam uxorem duxisse, & plures quoque liberos procreasse. Indolem ejus quod attinet, ferunt, illum in pueritia tardi fuisse ingenii, nullamque ad studia inclinationem habuisse, ita ut pater ipsum non modo verbis & verberibus male sæpè exceperit, (צפן תא filium lanionis cum indignatione eum appellando); sed etiam ingenii ejus pertasus, ex adibus tandem ejecerit. Ipsum à patre expulsam, in domum Synagoga se contulisse, ibique obdormivisse ac pernoctasse: ex perrectum animadvertisse, se alium plane Virum factum esse: conspectum itaque patris sui fugientem, profectum esse in urbem quandam, in qua docuit R. Joseph F. Megas, & sub hoc præceptore illum studiorum suorum fundamenta jecisse, ac ad miraculum usque profecisse. Post multos annos Cordubam patriam caram rediisse, sed haudquaquam paternas ades visitasse, verum die quodam Sabbathi publicè ad stuporem usque audientium concionatû esse: finitâ concione, patrem & fratres ejus ipsum accessisse, salutasse, & magnâ cum benevolentia recepisse, &c. Hec & alia plura de eo refert R. Gedaljah. Sic scribitur in Tzemach David f. 55. col. 1. Rabbi Megas fuisse præceptorem Rabbi Mosi. At Abraham Zachuth refellit hanc sententiam, dum in Chronico suo, R. Mosen à patre suo didicisse & institu-

AD LECTOREM.

tum esse scribit. Quòd autem omnes unanimi consensu dicant, R. Megam ejus praeceptorem fuisse, & quòd ipsemet in quodam loco scribat, se ab eo didicisse; ideò fieri se existimare, quòd ejus Libros tantum viderit, non autem vivum audiverit: fieri enim non posse ex temporis circumstantia, ut ita se res habeat; Rabbi Megam quippè decessisse anno 901. & Rabbi Mosè natum esse anno 891. ita ut decennio tantum eo major fuerit. Hùc etiam refert, quòd R. Mosè in commentario super Mischnajoth alicubi ita scribat; Collegi omnes libros, qui ad manus meas devenerunt, ab expositionibus Domini parentis mei & aliorum, usq; ad R. Joseph Hallevi, cujus requies sit hortus Eden: nam viri istius animus admirandus fuit in expositione Talmudis, nec unquam similis ipsi extitit. Hinc enim videtur colligi posse, ipsum libris ejus tantum usum esse. R. Gedaljah praterèa narrat ex traditione haberi, ipsum cum praeceptore suo per duodecim annos continuos, metu praefectorum Romanorum, in speluncà quàdam latitasse, & ibi Legem Mosi addidicisse. In studiis ergo hoc pacto educatus, & virilem aetatem affecutus, liberis & ipse à DEO benedictus fuit, inter quos emittit filius ejus R. Abraham, vir itidem sapientiae & doctrinae nomine suo tempore excellens. Extat illius Epistolaresponsorias ad quaestiones nonnullas à quodam R. Joseph F.R. Gersom ipsi propositas, quae impressa est in libello Epistolarum ex toto panè Terrarum orbe ad R. Mosè Majemonem perscriptarum. Ex eo selectiores excerpimus, & parentis nostri libro de conscribendis Epistolis Hebraicis recenter adjecimus.

Porrò, docent nos Historia Hebraica, illum ex Hispanià in Aegyptum devolutum esse. In causa dicit R. Gedaljah fol. 42. c. 1. fuisse invidos & obretractores quosdam. Ibi dum commoraretur, discipulos statim, ex Alexandrià potissimum & Damasco, nactus est, Scholam erexit, atq; docendo summae eruditionis suae famam longè lateq; per totum Terrarum orbem divulgavit. In libro Schebhet Jehudah scribitur, quòd circa annum 902. supputat. min. fugerit Tzoanem in Aegypto, & sequentibus temporibus Sultani Medicus factus fuerit. Eruditionem sanè ha-

P R Æ F A T I O

buit variam & multiplicem. Simul enim & variarum linguarum, & plurimarum artium & facultatum erat callentissimus. Inter alias linguas perfectissimè calluit Hebraicam & Arabicam; sed cum animadverteret, se his linguis inter Judæos duntaxat posse inclarescere, animum quoque adjecit ad alias addiscendas, veluti Chaldaicam, Turcicam, & Medicam, in quibus indefesso studio intra paucorum annorum spatium perfectus evasit. Præter has videtur & Græcæ non ignarus fuisse: subinde enim in libris suis, Aristotelis, Platonis, Galeni, Themistii & aliorum libros citat, nisi fortè in Hebræum vel Arabicum sermonem translatos illos habuerit. In Schalscheleth hakkabbalah f. 42. col. 2. asseritur, illum multam in Lingua Græca scripsisse.

Artes quod attinet, Philosophicarum disciplinarum omnium, præsertim verò Mathematicarum, fuit peritissimus, prout tum particularia ejus scripta, tum quæ sparsim in libris suis eruditè de illis differit, evincunt. Testatur etiam alicubi in hoc ipso libro More, quantum emolumentum ex Mathematicarum disciplinarum cognitione acceperit. Extat Epistola ejus Hebraica de Astrologia ad Judæos Marsilienses perscripta, quam Latine convertit Johannes Isaac Levita, edita Colonia anno Christi 1555. Hæc potissimum inde commendatur, quòd cum Christianorum Relligione in ista materia eleganter conveniat.

Theologiæ in sua Relligione & fide Doctor fuit insignis, ac (quæ laus ipsi tribuenda) Fabulis & Traditionibus Talmudicis minime addictus. Sic enim scribit in Epistola ad R. Josephum discipulum suum; Cave, ne tempus tuum teras in expositione & operosa consideratione Gemaræ; ego enim in illis multum temporis perdididi, & parum utilitatis hausi.

Jurisprudentiæ Judaicæ nullum peritiorum fuisse, quàm ipsum, evincit id, quòd totum Corpus Juris Hebræorum non solum glossis illustravit, sed etiam ex confuso & intricatissimo ordine, è lingua impurâ & variâ, in certum ordinem, perspicuos Aphorismos, lingua Hebræâ purâ, stylo facili & eleganti rededit.

In Medicina incredibilem ferè experientiam ipsum habuisse accepimus. Hujus enim præcipuè causâ à Rege Aegypti pro Medico

AD LECTOREM.

dico accersitus, & admissus, in summo pretio & maximâ existimatione fuit habitus. Hûc referendum, quod R. Gedaljah in Chronico suo scribit his verbis; Consuetudo tùm temporis recepta fuit in Aegypto, ut Rex certis diebus solium Regium conscenderet, & juxta ipsum alia septem folia per gradus collocarentur, quibus infidebant septem Viri in toto Regno doctissimi, & in septem Artibus liberalibus, Grammaticâ scilicet, Dialecticâ, Rhetoricâ, Arithmeticâ, Geometriâ, Astrologiâ & Musicâ exercitatissimi. Illam consuetudinem cùm Rex quodam die observaret, dubius fuit, quônam in gradu collocare deberet hunc Rabbi Mosen; cognoverat enim, illum in his artibus omnibus universos sapientes Aegypti vincere & superare. Cæteri Medici Regii hoc conspicientes, invidiâ contra ipsum æstuaræ cœperunt, ac propterea eum falsis criminationibus apud Regem detulerunt: unde res in disceptationem coram Rege, de re medicâ, devenit. Receperunt illi, se coram Rege ebibituros venenum quodcunq; , quod ipsis Rambam propinaturus esset, hac lege, ut Judæus primò exhauriat, quod illi sint oblaturi. Rambam conditionem accipit, ac die quodam sereno discipulis suis negotium explicat, quibus summoperè res ista displicuit. Ipse autem illos irrisit, ac præcepit medicinas quasdam parari, quas ei tùm ante, tùm post venenum assumptum exhibere debeant. Illi mox summâ fide & diligentia omnia præparârunt, jejunium indixerunt, & preces pro suo præceptore ardentibus ad DEUM fuderunt. Ipse intrepidus coram Rege comparet, ac poculum à Medicis cæteris ipsi porrectum epotat. Quo factò, festinanter ad ædes suas properat, ac à discipulis suis medicamenta fideliter apparata accipit, quibus per DEI gratiam in vitâ conservatus fuit. Tertio die domum Regiam omnium cum admiratione repetiit, veneno instructus & ipse, reliquis Medicis Regiis propinandum. Venenum tremebundi sumunt, quo vix-dum exhausto decem ex illis in conspectu Regis mortui in terram concidunt. Quantam hoc factum gratiam, honorem

P R Æ F A T I O

rem & auctoritatem Rambamo conciliaverit apud Regem omnesq; Proceres aulicos, dici non potest. *Sunt tamen, qui aliter hanc historiam recitent, videlicet: Cùm Rex aliquando ægrotaret & Rambam solus ad eum curandum adhibitus esset, cæteri Medici, oçcasionem nacti, venenum injecerunt in medicamentum, quod à Rambamo pro Rege præparatum erat. Quo factò, Regem accedunt, & secretò monent, certò sibi constare, venenum immistum esse medicamento, quod Rambam Regi exhibiturus esset. Potione istà à Rambamo Regi oblata, jubet Rex cani præsentì paululum de illa priùs gustandum præberi. Canis sumit, & repentè moritur. Rex prudentissimus suspicans scelus invidorum hìc potuisse incurrere, in Rabbi Mosen non illicò irà efferbuit. Rambam autem factus fuit sicut corpus absque animâ. Rex ad eum conversus: Vides, ait, te mortis Reum esse; nihilominùs propter alia tua in me bene-merita gratiosè concedo tibi, ut ipsemet mortem, quâ affici velis, eligas. Rambam trium dierum spatium ad deliberandum poscit. Re intereà cum discipulis suis communicatâ, significat eis, se hoc electurum, ut Medici Regis venas ipsi undiquaque aperiant, omnemq; sanguinem extrahant; sic enim futurum, ut anima placidè exeat. At verò ipsi medicamento instructi sint, quod eos parare jussit, ut fluente sanguine ipsi porrigant. Esse enim venam quandam in corde, quam à Medicis vulgò ignorari, & intactam mansuram sibi certò persuadeat. Factum est ita, & successu prospero in vitâ conservatus fuit. R. Moses surgens & prodiens, occultavit se in spelunca quadam, in qua per duodecim annos delituit, & ibi ingens Opus suum, quod *v* *Jad* vocavit, (propterea quòd in quatuordecim libros esset divisum) conscripsit. Hæc R. Gedaljah. De quibus judicium Lectori relinquimus. Certiora sunt, quæ ipsemet Author scribit in Epistola quadam ad R. Samuelem Tybbon, quòdnam scilicet in aula Regia Aegyptiorum munus gesserit, quantasq; rei Medicæ causâ occupationes & molestias habuerit. Scripserat ad eum priùs R. Samuel, eumq; de dubiis quibus-*

A D L E C T O R E M.

*busdam consuluerat, ac tandem adjecit, se, cum otium nactus fuerit, ipsummet eum conventurum, & coram plenius de singulis cum eo acturum; R. Moses inter cetera ita respondit ipsi: Quod de adventu tuo ad nos significasti; veni benedictè DOMINI, benedictus esto inter omnes adveniētes. Gavisus sum equidem de eo vehementer: desidero etiam suavissimâ tuâ conversatione frui, faciemq; tuam videre; licet durum mihi videatur, quòd maris periculum subire necesse habeas. Verùm candidè tibi significo & suadeo, ne mei causâ in periculum te conjicias; nihil enim aliud assequeris, quàm ut faciem meam videas: utilitatem aliquam in scientiis & artibus reportare, aut solus mecum conversari & confabulare, vel per unicam horam, sive inter diu, sive noctu, noli sperare. Immensa enim negotiorum meorum est moles, prout coram intelliges. Ego habito in Aegypto, & Rex habitat in Alkaira, inter quæ duo loca distantia est duorum quasi terminorum Sabbathicorum. Consuetudo autem sive munus gravissimum mihi est apud Regem: ordinariè enim singulis diebus summo mane mihi est visitandus, sed cum vel ipse, vel aliquis liberorum, aut concubinarum ejus in morbum incidit, non licet mihi planè pedem inde referre. Ita totum ferè diem in Aula Regis consumo. Qui-neriam cum præfectus unus aut alter ægrotat, cura illorum mihi est demandata. In summa; singulis diebus summo mane ascendo Alkairam, ubi cum nihil adversi offendo, statim à meridie sedem meam repeto. Eò reversus, & fame propemodùm enectus, ecce compita omnia referta invenio Gentilibus & Judæis, nobilibus & ignobilibus, iudicibus & exactoribus, amicis & inimicis, qui tempus reditûs mei avidè expectant. Ex equo descendens, manibus pro more ablutis, hospites omnes humiliter & officiosè saluto, & ad absolutum prandiolum meum patienter expectare eos blandè moneo. Hoc fit quotidie. Cibo sumpto, ad illos curandos, & remedia præscribenda prodeo. Sunt qui perdurant usque ad noctem; sæpè etiam, per fidem legis (*juramenti forma*) per plures*

P R A E F A T I O

horas in densam usque noctem auscultando, loquendo, precipiendo & praescribendo sum occupatus, ita ut quandoque praenimia lassitudine obdormiam, & sic defetiscar, ut vix loqui valeam &c. Hinc apparet, quare plerumque vocetur *אֵשֶׁרֵת אֵגִיִּפְטִי* AEGYPTIUS; quia nempe in Aegypto habitavit, & maximam vitae partem ibi transegit. Caterum videtur & in Europa terras pervenisse, si verum est, quod R. Asarias in libro Meor Enajim fol. 53. col. 2. scribit, inquiens; Quod verò promisi, me sub finem hujus capituli scripturum aliquid de libro Legis, quem Esras exaravit, cujus ne memoria pereat, exscribam quod in Pentateucho quodam antiquo Manuscripto inter libros Salomonis Sason hic Ferraræ relictos inveni, hisce verbis: Ego Moses F. Majemon zelo Dei Israelis ductus, cum vidissem libros Legis in Aegypto, quod Parascha illorum clausa & aperta, majoresque ordines, non prout decet, scripti erant, dixi apud me, Tempus est faciendi Domino: nam irritam fecerunt Legem tuam, Psal. 119. 126. Composui ergo studia mea ad scribendum librum Legis Dei nostri; Quing. videlicet libros Legis simul in quinternionibus, ut ex illis alii libri corrigi & emendari possent. Exemplar autem illud, ex quo ego transscripsi, omnes xxiv. Libros sacros continet, satisque notum est, illud inde à temporibus Tannaim & Amorram Hierosolymis fuisse, eique nos innitimur. Et cum ad finem perduxissem librum meum, Deus ita disponente, excitavit me cor meum, ut proficiscerer ex Aegypto in Regnum Burgundiae, quod est in Gallia, in civitatem *וִיִּזְרְיָה*, quae est ad fluvium *נַחַל שֶׁזַר*. Studiosè enim inquisivi & scrutatus sum, quòd ibi inveniretur liber Legis Dei, manu sanctae Esrae Sacerdotis magni & scribae velocis exaratus. Tuli autem mecum Correctionem Scribarum, Paraschas apertas & clausas, majoresque distinctiones, quas descripseram ex Bibliis Hierosolymae allatis, & inveni omnia illic ad amussim convenire cum illo exemplari, quod mecum adduxi. Id quod maximo me affecit gaudio, ita ut voverim, singulis annis convivio solenni illum diem celebrare. Fuit autem dies 28. mensis Sif, h. e. Aprilis. Porro gloriae Dei causam laboravi, & excerpsti è libro illo omnes Dictiones defectivas, superfluas, litte-

AD LECTOREM.

Litteras magnas, parvas, variantes, inversas, ut librum Legis Dei constituerem absq; superfluitate & defectu. Ad meos reversus, scripsi, sicut oportet, librum Legis, & ex eo nunc transscribunt omnes. Recordare mei, Deus mi, in bonum. Huc-usq; verba ejus. Extra omne autem dubium apud me est (addit R. Asarias), verba ista aliunde exscripta, neq; ipsius Rambami manu exarata esse. Ut nihil dissimulem, in oculis meis valdè mirabilia vidèntur. Si enim vera sunt, cur nullam hujus rei mentionem fecit in Halachot Siphre Thorah cap.8. prout facti Ben Ascher meminit. Sed fortasse in fine dierum ipsius hoc contigit, posteaquàm librum istum publicavit &c. Hæc ex R. Asaria. Chronica alia nihil de eo commemorant.

Lucubrationes ejus quod attinet, plurimæ sunt illarum, quas omnes hic recensere, nec opus est, nec opis nostræ. Maximam ferè partem conscripsit linguâ Arabicâ, quæ ipsi familiaris erat admodum. De his R. Gedaljah ita scribit; Quod si vellem omnia ejus præclara opera recensere, tempus me citiùs, quàm illa, deficeret. Plurimos enim composuit Libros, Halachoth, Constitutiones Juris, Quæstiones & Responsiones, ac denique Commentarios. Hæc quia nota sunt, non opus est illa recensere. Verùm occulti sunt nobis multi in Theologia, in Philosophia, in Logica, in Medicina, & in Linguis multis, ut putà Arabica, Græca, & Chaldæa. Testor ego, me vidisse multos libros Medicos in linguam Latinam translatos, nomen ejus præ se ferentes. Audivi etiam pro certo, in lingua Græca & Arabica maximum illorum adhuc exstare numerum: Responsiones item, quas fecit Sapientibus urbis לונל Lunel, in Aegypto, & aliis locis, quæ nunquam ad nos pervenerunt, quas etiam possessores illorū nunquam publicare & divulgare voluerunt. In præfatione Mischnæ scribit, se cōmentarios scripsisse super tres partes Gemaræ, sed illi nō extant hodiè. Præcipui, qui inter nos habentur in lingua Hebræa, sunt Liber Jad, qui & Mischne Torah vocatur, More Hannevochim, Peruschim, sive Commentarii super Michnajoth.

Commentarios in Michnajoth incepit scribere anno ætatis

P R Æ F A T I O

vigesimo-tertio, & absolvit eos in Aegypto, cum triginta annorum esset.

Librum Jad conscripsit duodecim annis post, ut tradit author libri Juchasin. In libro Schalscheleth legitur: Librum Mischne Thorah conscripsit anno supput. minor. 936. à creatione Mundi, qui est annus millesimus centesimus septimus vastationis Templi &c. Et mox: In libro Jesod olam scribitur, quod quinq; annos continuos in eo laborarit. In Tzemach David par. prim. fol. 55. col. 2. Rambam composuit librum Jad anno 930. Sic inveni cap. 9. in statutis Chiddusch hakodesch. Fieri autem potest, ut non absolverit eum usque ad annum 939. h. e. duodecim annis post commentarium in Mischnajoth, secundum librum Juchasin. Hunc librum conscripsit linguâ Hebraâ purissimâ & elegantissimâ. Quid contineat, de eo vide Bibliothecâ Rabbinicam Patris mei 131. A plurimis Nationibus in maximo habebatur pretio, adeo ut juxta illum, veluti juxta jus authenticum, causas controversas decideret, ut videre est in Schalscheleth f. 41. col. 2. & 42. col. 1. A quibusdam tamen (ex invidia sine dubio) reprehendebatur, & quidem hoc potissimum nomine, quod Talmud tollat, multa ipsi contradicentia doceat, & nomina Sapientum, sub quorum nominibus Traditiones in Talmude continentur, supprimat. Contra hanc accusationem legitur Epistola quadam ejus Apologetica ad R. Pinchas judicem Alexandrinum, quam vide in Appendice illa Epistolarum aliquoties à nobis jam allegatâ, Librum More Nevochim scripsit anno etatis 50.

Iggereth thechijat hammetim, sive Epistolam de resurrectione mortuorum, exaravit quinq; annis post.

Quod si autem multa scripsit, longè tamen majoris fuit lectionis, ut non solum presens hic liber, sed & alia ejus scripta testantur. Non solum enim Hebraeos, quos nancisci potuit, Authores evolvit, sed & Arabes, Turcas, Gracos, Aegyptios, Talmudicos, Philosophos, Ethnicos & alios, qui passim ab ipso allegantur. Testatur in Epistola de Astrologia, & alicubi in More Nevochim, se omnes de Idololatria authores antiquos, qui ad manus ejus
deve-

A D L E C T O R E M.

devenerunt, diligenter perlegisse, & ex illis Præceptorum Mo-
saicorum rationes addidicisse. In præfatione Mischnæ scribit,
quòd perlegerit omnes libros Philosophicos. Quòsnam di-
scipulis suis Authores legendos suaserit, de eo consulatur Epistola,
quam ad filium suum scripsit, R. Abrahamum, & alia ad R. Sa-
muelelem Tybbon. Ferunt quidam, illum adhuc ante mortem suam
Cabbalam addidicisse. Sic enim scribit R. Elia Chajim in præ-
fatione libri, quem vocat אגרת חמודות Iggeres Chamudos; Vi-
di Epistolam quandam R. M. F. Majemonis, quam Hieroso-
lymâ scripsit in Aegyptum, ad discipulû suum, in qua sic aje-
bat; Posteaquàm veni in terrâ gloriosam (Hierosolymam), in-
veni senem quendam, qui illustravit faciem meam in viis Cab-
bale: & si olim scivissem ea, quæ nunc scio, multa scripsissem, quæ
hactenus neglexi. R. Jom Toï filius Abrahami (cujus nomen
abbreviatè scribunt ריטבא) in Commentario suo super librum
Jad, in Halachoth five statutis Jesode Thorah sub finem cap. 1.
scribit, se scire, & vidisse, quòd Rambam in fine dierum suo-
rum Cabbalam intellexerit.

De morte ejus diversa videntur scribere. Nam illi, quos mo-
dò citavi, sentiunt, illum, cùm diù antè in Palestina degisset &
septuagenarius esset, ibi obiisse, & in Galilea superiore sepultum
esse, Schalscheleth p. 43. col. 1. Contrà alii in Aegypto illum ex-
tremum suum diem clausisse volunt. Sic enim in libro Juchafin
scribit Samuel Schullam; Inveni in quaternione quodam,
quòd elata sit arca emortualis R. Mosis, cujus memoria sit in
benedictione, anno supput. min. 965. in Aegypto; & fleve-
runt eum Judæi & Aegyptii tribus diebus, vocaruntq; annû
illum נהי נהיה (h. e. Lamentum Lamentationis, ex Mich. 2. 4.
quia vox נהי in numeris continet 65.). Die septimo pervenit
rumor Alexandriam, & die octavo Hierosolymam. Hiero-
solymis fecerunt planctum magnum, & indixerunt jeju-
nium & ferias: Aedituus legit redargutiones illas; Si in statu-
tis meis &c. Levit. 26. הַמַּטֵּר sive Dimittens coetum Ecclesiæ
legit; Et fuit verbum Samuelis ad totum Israël, &c. 1. Sam. 4.
& finivit; Quia capta est Arca Dei, vers. 22. Post-hæc tulerunt

P R Æ F A T I O

eum in terram Israël, & inciderunt in via in latrones, quorum metu qui arcam ferebant, consternati, eâ derelictâ, fugâ sibi consuluerunt. Latrones illorum fugam conspicientes, accesserunt, & arcam in mare projicere voluerunt, sed omnibus viribus suis non potuerunt eam loco movere, licet plures quàm triginta illorum fuerint. Itaque ajunt; Vir sanctus hic est procul dubio, & ad Judæos eunt, persuadentes illis, ut in locum suum illam deferant; quin-imò ipsimet Judæos comitantur, atque ita sepultus est in Tiberiade. Quidam verò dicunt, illum apud Patriarchas terræ mandatum esse in Chebron. *Hec ex Additionibus Samuelis Schullam in Juchasin. R. Afarias scribit in libro Meor Enajim p. 3. c. 25. prope finem:* Inter libros Sapientissimi R. Esræ Mippanu Mantuæ habitantis, vidi *Commentarium Rambami super Massecheth Rosch Hasschanah, &c.* in cujus fine manu nepotis Rambami ita scriptum erat: *Rabbi Mosche author libri istius natus est patri suo, mense Nisan, die 14. Anno 1446. juxta suppurationem Contractuum, in urbe Corduba: & obiit Anno 1516. Contractuum, die 2. mensis TebBeth, h. e. Decembris. Illustravit ergo oculos captivitatis septuaginta annos, minus 83. diebus, &c. Vide & Tzemach David p. 46. col. 2. Rambam ascendit ad Deum in Aegypto &c. Sepulto honorificum monumentum erectum fuit, cui inter alia, ut in Schallcheleth memoratur, inscriptum fuit מבור האנושי h. e. Selectissimus omnium Hominum. Quidam autem homines inquieti, qui turbas illas de libro More Nevochim excitârunt, (de quibus mox agemus) venerunt, & illa verba correxerunt, in eorum locum substituentes, מורם ומין h. e. Excommunicatus, Anathematizatus & Hæreticus. Attamen istos pœnitentiâ postmodum ductos, scribit R. Gedaljah, & Epitaphium in integrum restituisse, quòd videlicet mortuus sit Anno 965. supp. min. cujus signum memoriale est בכי אבל משח h. e. Fletus Luctus Mosis, ex Deut. 34. 8. ubi duæ primæ voces literis numeralibus valent L X V. quo mortuus fuit.*

Virtutes & animi dotes quod attinet, pacis & concordie fuit studiosus, ab ambitione, contentionis, vindictæ studio alienus &c.

Qui

A D L E C T O R E M.

Qui de his aliquid nōsse vult, legat Epistolam ad discipulū ipsius R. Joseph, quæ incipit כְּבֵר הַעֵיד וכו'.

Unum adhuc restat, ut, quam post se famam (quæ sola, ex virtute & eruditione parta, post mortem ferè remanet) reliquerit, & quo loco omnibus inde seculis, tum inter Judæos, tum inter Christianos habitus fuerit, quoq; doceamus. Varia hujus rei documenta hinc inde habentur, è quibus non nisi pauca seligemus. Tritum est inter Judæos, & passim notum, quod Hebræi de eo dicunt, מִמֶּשָׁה עַד מִשָּׁה לֹא קָם כְּמֹשֶׁה, h. e. A' Mose (Propheta scil.) ad Mosen (istum Aegyptium) non surrexit sicut Mose (iste, qui doctrinā & eruditione Mose legislatori equiparandus esset). Adducitur ab Elia Levita in prefatione prosæ libri Thisbi. Quando nomen ejus abbreviatè scribunt cum adjunctâ pro more faustâ defuncti recordatione, hoc pacto רַמְבַּם ז"ל quod legendum רַבִּי מֹשֶׁה בֶּן מִימּוֹן זְכוּרוֹנוֹ לְבִרְכָה; tum frequentissimè litteras illas ita secare solent & componere, רַם כְּמוֹל, quod legi potest רַם כְּמוֹל h. e. Excelsus in sydere, fausto, felici sydere natus, ut ita simul & ejus Nomen & Præstantiam ac Excellentiam denotent. Occurrit hoc passim in Hebræorum scriptis, ubi allegatur. Aliàs etiam communissimè ipsum appellant מִנְרַח צְדָקָה Doctorem justitiæ, אֹר הַגּוֹלָח Lumen captivitatis. Ex Christianis celebrârunt ejus eruditionem illi, qui eam noverunt & ex scriptis penitus cognoverunt. Duos adducam tantum ex illis testes omni exceptione majores, quibus alios adjungere religioni est, ne vel illorum fulgor obscuretur, vel fides elevari videatur. Praclarum illud totius Orbis lumen, & omnis eruditionis culmen Josephus Scaliger in Epist. quadam ad Isaacum Casaubonum ita scribit; Ego non solum illum librum (More Nevochim), sed etiam omnia illius Magistri operatanti facio, ut solum illum inter Judæos defuisse nugari dicam. Vix unquam sine eximio aliquo elogio illius in scriptis suis (quod sæpè facit) meminit Isaacus Casaubonus in Exercitationibus suis contra Baronium, Exercitat. 16. num. 77. Mose Majemonides (qui & Mose Aegyptius dicitur) solidæ atque ingentis doctrinæ vir, de quo videorid mihi posse verè dicere, quod Plinius olim de Diodoro

P R A E F A T I O

doro Siculo, primum illum inter suos defuisse nugari, &c.
*Satis de Authore in genere dictum: quantum quidem nunc ex
 libris Hebraeis, qui in manibus nostris fuerunt, inuestigare potui-
 mus, in quibus licet nonnulla fabulosa aut fictitia videntur, non
 tamen reticenda esse duximus, quia libri Hebraici, è quibus illa
 petita sunt, non à quibusvis haberi possunt, & tamen multi sunt,
 qui hæc libenter vident, eisq; delectantur.*

*Præsentem nunc librum quod attinet, non solum ab Authore
 ipso, sed & ab aliis viris doctis semper præ reliquis ejus scriptis in
 pretio fuit habitus. Conscripsit eum anno ætatis quinquagesi-
 mo, ut Chronica Hebræorum referunt, linguâ Arabicâ, in gra-
 tiam cujusdam sui discipuli R. Josephi, prout non solum Episto-
 la dedicatoria operi præfixa, sed & aliæ Epistolæ, quæ etiamnum
 extant, fidem faciunt. Argumentum & scopus libri est, ut Ma-
 nuductio & Clavis veluti sit ad rectam intelligentiam Verborum,
 Vocabulorum, Phrasium, Metaphorarum, Parabolarum, Allego-
 riarum, omniumq; ad eam earum rerum, quæ in sacra Scriptura se-
 cundum sensum litteralem aliquid alieni, heterodoxi, paradoxo,
 absurdi, docere, vel exiguam aut nullam utilitatem habere vi-
 dentur. Atque hinc etiam Nomen libro impositum, מורה נבוכים
 Doctor perplexorum; quod in eorum subsidium conscriptus
 sit, qui circa illa vocabula, phrasés, res, נבוכים h. e. perplexi red-
 duntur, ita ut hæreant, an secundum sensum litteralem, an verò
 figuratè & metaphoricè illa capere & intelligere debeant. Al-
 luisse autem videtur hoc titulo ad id, quod Exod. 14. v. 3. Deus ad
 Mosén ait, Pharaonem, quando visurus sit, Israëlitas versus ma-
 re rubrum iter suum instituere dicturum, נבוכים חם Perplexi vel
 confusi sunt ipsi in terra. Quemadmodum ergo Mosés olim eos,
 qui (judicio Pharaonis) נבוכים perplexi fuerunt, deduxit, & per
 mare rubrum viam ipsis monstravit: ita, vult dicere, se veluti
 alterum Mosén in hoc libro in veritatis viam directurum eos, qui
 circa mare illud magnum Verbi DEI obambulant, & perplexi
 sunt. Hinc explicantur ab ipso omnis generis locutiones & ra-
 tiones loquendi impropriae, de Deo, de Mundi creatione, de Parabo-
 lis, Metaphoris, Hyperbolis, Allegoriis Prophetarum: hac de causa
 attin-*

A D L E C T O R E M.

attingit Visionem Ezechielis, Historiam Jobi, & alia similia. Ex hac porro occasione, non solum infinita & innumera penè Scripturae loca argute ab ipso explicantur & illustrantur; sed etiam Loci quidam communes plenius pertractantur, quales sunt, de Dei nominibus & attributis, de Mundi ortu & interitu, de Prophetis & Prophetia, de Providentia Dei generali, & Scientia ejus particulari. Quia verò à multis tum temporis asserbatur, Præcepta Mosaica nullo deliberato consilio, nullas certas ob causas à Deo data esse, sed solum ex mero ipsius beneplacito & voluntate proposita; ideò & contra hos disputat, tum in genere, tum in specie, Præcepta singula suas habere causas & rationes ostendens. Tandem sub finem libri etiam de illis rebus agit, quæ secundum sensum litteralem in Scriptura nullam utilitatem habere videntur, docens, quomodo & illa non frustra scriptis consignata fuerint. De his autem non ita agit, ut absolute & plenè omnia & singula pertractet, sed singulorum generum quædam solum adducit & proponit, secundum quæ reliqua dijudicari possint ac debeant. Sed de his Author ipse in sua Præfatione differit.

De modo autem, secundum quem Author ista omnia explicat, sciendum, illum nequaquam vel Cabbalistarum, vel Talmudicorum more agere, aut illorum expositiones asserre, sed potissimum ex Scripturâ ipsâ, Philosophiâ, & sanâ ratione disputare. Quæ unica res sine dubio nonnullorum Judæorum odia, & turbas illis in Gallia, ejus causâ excitatas, peperit. Nam cum illi Philosophiæ ignari & Talmudicis fabulis nimis addicti essent, illum novi quid in hoc Libro moliri existimârunt, atque adeò pro hæretico ferè habuerunt. Vivente ipso, jam à quibusdam contradicturni illi fuisse liquet ex Epistola quadam ipsius ad R. Joseph, quæ incipit כבד ה' . Sed mentio hic potissimum faciendâ illorum motuum, qui in Gallia excitati fuerunt, posteaquàm à R. Samuele Aben Tybbon in linguam Hebraeam liber translatus, & in Galliam aliasq; Nationes deportatus & divulgatus fuisset. Seditionis illius faces fuerunt, quidam R. Schelomoh fil. R. Abrahami Montispeffulani, cum duobus

P R Æ F A T I O

*suis discipulis, R. Jonâ (qui tandem à Judaica religione, ut scri-
 bunt, defecit) & Davide filio Saulis, cujus nomen דוד בן שאול,
 per Gematriam cōverterunt ad ipsius ignominiam in מטור בן הנדה
 h.e. Spurius filius menstruatæ; numerus enim litterarum
 equipollet. Hi odio & invidiâ ardentes, surrexerunt Montis-
 pessuli, pluresq; alios excitârunt & in partes suas pertraxerunt
 contra R. Mosën nostrum, variis calumniis eum proscindendo, &
 omnis generis occasiones, ad librum hunc diffamandum, rejicien-
 dum, adeoq; flammis devovendum, arripiendo & conquirendo.
 His injuriis permoti Sapientes diversorum locorū & Synagoga-
 rum in Gallia Narbonensi, tres istos seditiosos excōmunicârunt.
 Illi, videntes rem suam non bene sibi cum vicinis succedere, able-
 gârunt quendã cum literis in alias Gallie partes ad Sapientes, qui
 illic erant, & tantū effecerunt, ut hi vicissim Excōmunicationes
 & Anathemata mitterēt Synagogis Gallie Narbonensis, omnesq;
 illos, qui peregrinas artes & linguas addiscerent, vel R. Mosës
 libros legerent, tanquam hæreticos, proclamarent. Narbonenses,
 ignē seditionis periculosum accensum conspicientes, R. Davidem
 Kimchium senem è toto Sapientum suorum numero elegerunt,
 ut ad singulas Synagogas Regni Catalonia & Arragonia profi-
 cisceretur, ac apud illos instanter peteret, ut omnes & singula
 Urbes, Provincia & Synagoga congregarentur, & de hoc dissidio
 componendo, malitiosisq; istis hominibus reprimendis, delibera-
 rent & consultarent. Kimchius iter ingressus, perficere illud non
 potuit, sed adversâ tempestate ac morbo prapeditus, in medio
 itinere substitit. Quod tamen coram agere nequivit, id litteris
 suis præstitit. Brevi etenim non solum à præcipuis illorum Re-
 gnorum Rabbinis, sed & ab universis & singulis Synagogis com-
 muni consensu solennes Excommunicationes & Anathematum
 fulmina transmissa fuerunt, quibus tres suprâ commemorati
 Viri iôli & prostrati fuerunt: paucis tamen, inter quos primas te-
 nuit R. Joseph filius Alphachar, Medicus, à R. Salomonis &
 asseclarum ejus partibus stantibus & permanentibus. Nec mi-
 rum; Vetus enim proverbium est כל אומנא סני בר אומנותיה Omnis
 artifex odit filium artificii sui. Ad has res Sapientes Galli tre-
 more*

A D L E C T O R E M.

more & timore correpti fuere, ita ut facti sui ipsos pœnituerit, puduerit, & à Provincialibus veniam petiverint, humillimèq; se erga illos excusarint. R. Schelomoh à Gallis se derelictum, atque ad suum scopum pro voto pervenire non posse videns, ad Christianos se recepit, & primò quidem vilissimos & abjectissimos quosq; è communi plebe accessit, illisq; persuasit, varios inter Judæos exsurgere hæreticos, qui perniciosas quasvis opiniones è R. Mosis Majemonis scriptis imbibant: quandoquidem suos hæreticos comburere soleant, se optare, ut & contra ipsorum hæreticos eodem modo procedant, & precipiant, ut isti Libri comburantur, Liber videlicet More, & Liber Maddah. Neque hîc quievit, sed ad Ecclesiastici quoque ordinis Proceres se contulit, eodemq; modo cum illis locutus est, ita ut negotium tandem ad Cardinalem, qui tùm ibi Ecclesiis præerat, deveniret, ac Judæos in maximum periculum, maximamq; ignominiam precipitaret. Hæc est brevis & summaria Historiæ illius narratio, prout eam ex Epistolis ipsis authenticis & Anathematis commemoratis excerpte potui. Longum & tædiosum nimis foret singulas circumstantias hîc persequi. Qui ea scire & legere volet, is consulat Epistolas illas, quas sæpiùs jam citavimus. De hac re loquitur Augustinus Justinianus Episcopus Nebiensis, in Prefatione sua in hunc librum ita scribens: Ceterùm fuit Author iste candidus, minimèq; supersticiosus; plùs certè veritati addictus, quàm naniis importunis neotericorum Judæorum: quo factum est, ut Judæi omnes Galli in unum conspirarint, Librumq; incendio devoverint, quòd nimiùm videretur favere Christianorum hæresi. Verùm non potuerunt perversæ alioqui mentis homines perficere quod commenti erant. Habebatur namque Liber non in Gallia tantùm, sed per totum fermè Orbem in multa exemplaria propagatus. Porrò, quàm-primùm liber iste Arabicè ab Authore conscriptus, inter Judæos in Oriente innotescere & nomen obtinere cœpit, cupiverunt, ut in linguam Hebræam in eorum quoq; usum trãsferretur, qui Arabicè nesciunt. Hinc quidam eruditione & sapientiâ insignes viri, Vallis præcipuè Jericho, à R. Samuele filio R. Je-

P R Æ F A T I O

hude Aben Tybbon, qui natione Hispanus erat, sed Jerichuntii habitabat, instanter flagitarunt, ut propter egregiam, quâ imbutus erat, utriusq; tûm Arabica, tûm Hebraica, linguæ peritiâ, hoc onus in se susciperet, atque ingenti hoc beneficio ipsos obstringeret. Morem gessit is, & quandoquidem in vivis adhuc Author erat, eum de rebus dubiis per litteras consulebat. Ipso etiam Authore adhuc vivente Versionem suam absolvit, à quo ut genuina, vera & sincera approbata fuit. Testantur hac de re non solum Prefatio istius R. Samuelis Aben Tybbon, quam Operi præfecit, sed & alia tûm ipsius, tûm R. Mosis Epistola, quæ adhuc hodiè extant, & de hac re adiri possunt. In Juchasin scribitur, illos petiisse à R. Mose, ut ipsemet transferret eum in Linguam Sanctam: sed respondisse, sibi nunc non esse integrum, verum esse inter ipsos sapientem R. Aben Tybbon, de quo certus sit, quòd illud sit præstiturus. At hoc non quadrat cum eo, quòd Rambam ipse scribit in Epistola sua ad R. Aben Tybbon, quæ incipit וכו' וכו' לפי שכלו וכו': Ibi enim scribit, sibi non constituisse, patrem ejus filium reliquisse, donec epistolam ipsius accepisset, &c. Post ipsum transtulit eum quoque R. Jehudah Alcharifi, prout in Commentariis passim citatur: sed illius translatio non fuit approbata. Sic enim scribit Abraham Zachuth in libro Juchasin; העתקה אל חריוי אינה ראויה h.e. Translatio Alcharifi non est congrua. Sequentibus temporibus etiam in Linguam Latinam conversus fuit. In Schalscheleth p. 63. mentio fit cujusdam R. Mantenu Itali, qui librum More in linguam Latinam convertit. An is author sit illius versionis, quæ ab Augustino Justiniano Episcopo Nebiensi edita est superiori saculo, & Parisiis impressa à Jodoco Badio Anno 1520. dubito. Nam videtur ille vixisse circa annum 320. h.e. ante septuaginta circiter annos: illa autem à Nebiensi edita longè esse antiquior. Eam verò quòd attinet, Viri summi Josephi Scaligeri judicium potius quàm meum hic referre malo. Is in Epist. quadam ad Casaubonum ita scribit; More Novochim non potest satis laudari. Et mox, Habeo illum librum manu-scriptum sermone Arabico, caractere Judaico. Quidam doctus Judæus conver-

AD LECTOREM.

tit eum Hebraicè, quem & nos quoq; habemus. Sed qui Latinè vertit, Hebraica, non Arabica, convertit, & quidem sæpè hallucinatur, neq; mentem Authoris assequitur. *Paullo post*; Magna seges mendorum est in Latino. Præter illa, quæ ab inscitia Interpretis peccata sunt, accessit & inscitia Librariorum aut Typographorû. Nam ferè semper legitur, *specialem*, ubi *spiritualem* legendum erat. Ex compendio natus est error. Ex eodem fonte manavit *Prophetia* pro *Philosophia*. *Bonitatem*, ubi *Brevitatem* legendum erat, *cap. 32. lib. 1.* Sequenti capite, *altitudo naturalis*, scribendum *aptitudo*. Infinita possem ejusmodi referre, si locus & tempus postularret. *Hæc Scaliger. Ita reverà est, ut incomparabilis iste Heros scribit; Infinitus liber ille scatet mendis & erroribus, quorum plurimi ex inscitia Librariorum, qui Scripturæ veteris compendia & characteres non probè intellexerunt, non pauciores ex inscitia Authoris promanârunt. Centenos possem producere locos, in quibus ille contrarium planè ejus ponit, quod Author voluit. Totidè, in quibus voces, lineæ, periodi integra omissa. Innumeros, in quibus ex distinctionum corruptione sensus vel nullus omninò, vel confusus: nam sæpissimè, ubi sensus distinctionem vel colon aliquod requisivit, sermo est continuatus: ubi continuari debuit, distinctio aliqua posita. De vocibus depravatis nihil dicam. Loca Scripturæ, neq; ad mentem Authoris expressa, neq; etiã indicata sunt. Accessit ad hæc omnia sermonis & styli pro temporum illorum ratione impuritas, obscuritas, difficultas. Ingenuè hoc testari possum, in locis dubiis semper clariorem adhuc textum Hebræum mihi fuisse: tantum abest ut multum opis inde acceperim. Porrò, non prætereundum hîc, quod iterum Cl. Scaliger in Epist. quadam ad Stephanum Ubertum huic Libro dedit testimonium; More Nevochim, inquit, Arabicè à R. Mose ben Majemon conscriptus, literâ Judaicâ nondum editus, cujus Hebraicam quoq; interpretationem habemus, Liber plenus bonæ frugis, abstrusæ eruditionis, & Theologis Christianis apprimè necessarius. In alia Epist. ad Richard. Thomson. Quantâ lætitiâ me affecerint tuæ cum libro Mo-*

P R Æ F A T I O

re hannevochim, alio argumento, quàm epistolâ tibi probandum esset. Scito igitur, pluris mihi esse Librum, quàm si ἰσομετρον ζευσεῖν misisses. Idem in Elench. Trih. ref. cap. 20. Quod etiam dilertè in divino Opere suo Arabico More hannevochim disputat Rambam. *Isaacus Casaubonus in Exercitationibus suis contra Baronium, Exercit. 15. n. 13*: Moses Maje-mon in More Nebukim admirandæ doctrinæ scripto &c. *August. Justinianus in Præfat. ad Stephanum Poncherium Senonensium Archiepiscopum*; More Nevochim opus sanè reconditæ & minimè trivialis doctrinæ, in quo multa rationibus demonstrantur Philosophicis, plurima adducuntur, quæ mirè conducunt & faciunt ad intelligentiam Sacrorum librorum. *Et sub finem*; Percipies porrò, illum, quæ sunt religionis, religiosè, quæ philosophica, philosophicè, quæ Talmudica Talmudicè, ac demum, quæ sunt divina, divinè tractare. *Sed pluribus testimoniis adducendis supersedeo*, פרוי חחי ליה בקנקניח, Prodi, odorator ipsemet in cantharum ejus, dicebant olim prisci Hebraei sermone Babylonico, *Bava basra fol. 22. col. 1.*

Ad hunc autem Librum de novo recensendum, & genuinâ interpretatione donandum, varia sunt, quæ me impulerunt & invitârunt. Cùm enim ante sex circiter annos Nebiensis exemplar in manus nostras incideret, atq; exinde magnam utilitatem ex collatione cum Hebræo nos consecuturos sperarem, tantam & obscuritatem & pravitatem ab initio statim deprehēdimus, ut non solum nullum ferè ex illo sensum assequi, sed vix Hebraei codicis vestigia deprehendere potuerimus. Quæres non solum illius nauseam, sed & novi moliminis conatum & appetitum excitavit. Quia enim tantoperè passim à Viris in his literis eruditis præ omnibus aliis libris eum commendari & celebrari vidi, pro innato, quo erga has linguas amore feror, (nam רחילא בטר רחילא אולא וברא בחר עובדיה דאבוהי, Ovis post ovem, & filius sequitur opera patris sui, ajunt Hebræi), nullam me perditurum operam mihi persuasi, si, ipsorum judicio fretus, illum non solum evolverem, sed & (quia eadem ferè operâ fieri potuit)

novâ

AD LECTOREM.

novâ versione illustrarem, ac commune bonum facerem. Opus igitur divino cum Numine aggressus sum, sed propemodum humeris meis impar deprehendi. Subinde enim obstacula mihi se exhibebant, quæ me deterrebant & in cæpto opere retardabant. Nam præter materiae difficultatem (sunt enim Philosophica inter Hebræos intellectu difficillima) & stylus verè perplexus est: cujus rei causam hanc esse arbitror, quòd illum ad Exemplar Arabicum eamq; linguam Author attemperavit. Unde factum, ut & novas Voces, & Phrases in Hebræum idioma introduxerit. At verò tum ad maniculis, quæ ad manus erant, adjutus, tum Virorum doctorum judicis & monitis in proposito confirmatus, tandem Divinâ assistente gratiâ ad finem Opus perduxi. Usus enim sum Exemplari tum impresso, tum in pergameno manuscripto. Impressum exemplar editum est Savioneta, & adjunctos habet trium Rabbinorum commentarios, Ephodæi, Schem Tobh, (qui nescio an idem sit cum illo Calo Calonymo Hebræo, qui Averrois Metaphysicam transtulit, ut in præfatione illius commemoratur: Calonymos enim Græcis idem, quod Schem Tobh Hebræis) & Craskafi, qui non rarò lucem mihi attulerunt & auxilio fuerunt. Et quando impressum Exemplar menda fortassis habebat, (prout non pauca deprehendi) opportunè tum mihi affuit manuscriptum exemplar, ex quo illa corrigere promptum erat, præsertim verò pag. 146. b. ubi aliquot lineæ omissæ fuere, quas sanè absq; hoc subsidio divinare & conjectare nemo potuisset. Licet autem non ab omnibus, tum de ipso libro, tum de meo hocce labore, idem judicium latum iri probè sciam, hoc præsertim tempore, quo non solum propter armorum strepitus Leges silent, & studia prostrata jacent, secundum illud Hebræorū אַרְמָא לֹא סִפְרָא וְאִם סִפְרָא לֹא אַרְמָא h.e. Si litteræ, non arma: si arma, non litteræ, in Avoda Sarah pag. 10. c. 1. sed & singulari fato, hæ litteræ, dum ad summum ferè pervenerunt, in imo simul jacent: attamen propterea non suppressendum esse censui. Ut non nobis solum, sed posteritati maximè arbores plantamus, ædes exstruimus; sic & hic illius ratio habenda, in qua erunt, qui hæc aliquando studiosius requirent & deamabunt. Nec tamè dubito,

P R Æ F A T I O

bito, quin & nunc futuri sint, qui æquius de eo sint iudicaturi, & illius usum perspecluri: ii videlicet, qui paullo profundius in Philologia Hebraicam se demiserunt; לבות החכמים יש להם עינים רואות מה שאין רואים הפתאים
 Corda sapientum oculos habent, quibus cernunt ea, que simpliciores non vident. inquit hic noster Author in Epistola de Astrologia. Si non absolute vel ad farinam, vel ad salutem sunt necessaria; scire tamen illa & intelligere nihil nocebit. Si non sunt sapientia ipsa, sint לחכמה h. e. delitiæ, condimenta, vel ornamenta sapientiæ & doctrinæ, ut R. Elieser de scientiis Mathematicis loquitur in Pirke Avos cap. 3. Si non omnia bona sunt & præstantia, erunt aliqua: ac proinde legamus ea, prout R. Meir Rabbiorum libros esse legendos monuit; קליפתו זרק רימון מצא תוכו אכל קליפתו זרק Qui malogranatum (dicebat) invenit, comedat meditullium, & corticem abjiciat, in Chagiga fol. 15. col. 2. Ea quod attinet, qua fortè Religioni Christiana contraria in eo videri possint, qualia nonnulla virgulâ censoriâ in margine tetigimus, non sunt multa, nec amarulenta. Rejicere & refecare non videbatur consultum. Authorem castrare nolimus. Nemo illa ita interpretabitur, ac si à nobis approbarentur; nemo etiam illis seducetur. Non nisi à doctis istiusmodi libri leguntur, qui firmiter iudicio sunt præditi. Et in Ethnicorum libris talia reperiuntur, qui tamen è Scholis nostris ideò non exterminantur. Ut ut multa contineat, qua etiã apud nostros, & fortè planius & plenius reperiuntur: alia tamen plurima quoq; habet peculiaria, qua observatione sunt dignissima. Varia sunt, qua ante hæc, & huc-usq; Viri docti ad bonarum litterarum illustrationem inde protulerunt. Erunt fortè & impofterum, qui id facient, & melius facere hac versione adjuti poterunt. Præterea si nihil aliud haberet, hanc tamen utilitatem non contemnendam præstat, quòd immensos in Hebraica lingua progressus inde facere poterit, qui cum Hebræo conferre volet. Nulli meliores sunt præceptores ad Rabbiniça legenda, quàm scripta talia, qua in linguam aliquam vulgarem translata, ad Hebraica intelligenda nos veluti manu ducunt. Nam si vocis & sententiæ alicujus sensus nobis sit manifestus; facile etiam constabit

AD LECTOREM.

bit de legendi ratione, & punctis adjiciendis. In transferendo eam rationem observavi, ne nimis longè ab Hebraica dictione recederem, non etiam mordicè nimis illi adhererem, ne vel sensus fieret obscurior, vel fontis gratia & scaturigo periret. Stylum materiae attemperare coactus fui, quæ cum Philosophica sit & scholastica, talem quoque sermonem postulavit. Quòd si alicubi fortè erravi, cogitandum, in tam vasto Opere fieri aliter vix posse, ac propterea à condonandum. Alia ratio est, cum sententia vel periodus aliqua tantum ex Hebræo transfertur: alia, cum integer tractatus. Si sermo & stylus non ubiq; est ad palatum & Hebraïsmum redolet, sciendum, is hic etiam indulgendum fuisse aliquid, qui in linguæ Hebrææ studio exinde proficere cupiunt, ne in collatione impediuntur. Et certum est, vix ita pura esse posse ea, quæ ex alia lingua & ab alio sunt translata; in his præsertim linguis, quæ non sunt usuales, sed ex libris addiscuntur: semper aliquid ex stylo Authoris & linguæ originalis adheret. Sape etiam singulares subsunt emphases & energie, quas libenter retinere & doctis intelligendas ac dijudicandas proponere volumus. Majoris jucunditatis gratiâ non solum notis marginalibus, sed & Indicibus Librum illustravi. Locorum Scripturæ Indicem, qui in Hebræo codice erat, retinui eo modo & ordine, quo illic reperitur, sed Latinè translatus, & adjectis librorum, capitum, & versuum notis, quæ ibi desunt. Animus quidem erat, Hebraicum quoque textum & notas adjungere, & è re fuisset, sed certæ sunt causæ, quæ illud nunc impediverunt. Ubi videbo, quo vultu hæc accipiantur, & illa desiderentur, poterit adhuc fieri, si Deus gratiam, vires & valetudinem prouget. Script. Basileæ x. Kal. Mart. Anno

MDCCXXIX.

שיר בשבח הספר להחכם רבי רפאל יוסף
מטרוויש:

ומילתו עלי ספר חקוקה
בתוך מורה ובפרקיו דבוקה
ובינתו מבולקה ובוקה
ומסתריו כמו פרצה דחוקה
אלי מקום אשר אין בו בדיקה
אזי הזחיר והאיר כאבוקה
פרישתם סביבותיו מתוקה
בכל פנות בכל דרך רחוקה
ולמה יהיה לכם לפוקה
ותבינו צפון מצוה וחוקה
גדבות היא ומורה לצדקה:

אלדינו חלא דבר במשה
זכל חכמת חדשה גם ישנה
לפנים כל אנוש תועה בתוכו
לכל רואים פלאים הם דבריו
באופן ננעל ספרו וגדחת
עדי יום זה אשר חודפס מבואר
רבי שם טוב ואפודי וקרקש
ראו אישים צאו חושים ודרשן
קנו מורה בלי עצלת ורפיון
ביום זה תלכדו גיל עד ודמות
חלא מתח אלדים זאת כגשם

P R Æ F A T I O
A U T H O R I S.

DICIT Samuel Filius Rabbi Aben Tybbon; *Sic scripsit Author ad discipulum suum præstantissimum Rabbi Joseph Filium Rabbi Jehuda, cujus requies sit in horto Edenis.*

Ex quo tempore primùm ad me pervenisti, & nomen tuum in discipulorum meorum catalogum referre voluisti, incredibile est, quanti te semper fecerim, tum ob singularem tuam in studiis industriam, tum ob summum tuum ad res speculativas, quod ex carminibus tuis percipere potui, desiderium. Fuit autem, cum litteræ & carmina tua elegantissimè composita, Alexandria mihi reddita fuissent, & priusquam vis & acumen ingenii tui mihi explorata essent, ut cogitarem, desiderium & appetitum tuum majorem fortè esse apprehensione tuâ. At postquam apud me te exercuisti in studio Astronomico, & reliquis disciplinis Mathematicis, (quarum fundamenta jam aliqua ab alio hauseras,) supra quàm dici potest de te gavissus sum, propter excellentem, quam in te deprehendi, ingenii bonitatem, & naturalem ad Artes istas liberales animi tui inclinationem, facilèq; permisi, ut in illis instruereris, eò quòd jam tum cognoscerem & præviderem, quisnam & qualis futurus esses. Cum etiam fundamenta Logica à me didicisses, multum meam de te conceptam spem & expectationem adauxisti, adeò ut dignum te censuerim, cui Secreta librorum Prophetarum revelarem, ut ea in illis posses notare & observare, ad quæ perfectos respicere & animum advertere convenit. Itaque incepti digitum quasi in quædam intendere, & summatim ex illis nonnulla tibi proponere. Cum verò ulterius à me peteres & flagitares, ut accuratius res Theologicas, mentemq; Loquentium sectæ tibi explicarem, ac quid de illorum rationibus & probationibus sentirem, an scilicet sint demonstrativæ nec ne, indicarem; cumq; viderem, te doctrinæ illorum gustum ab alio jam accepisse, & ita, ab unâ parte, rei difficultate te terrente, ab alterâ, animi tui generositate ad res excelsas & arduas te sollicitante, perplexum esse, nolui honestissimæ & æquissimæ tuæ pe-

P R Æ F A T I O

tionem hac in parte deesse; sed monui potius, ut methodicè & ordine omnia & singula addisceres, atq; ita non superficialiam, sed solidam rerum cognitionem tibi comparares, & quotiescunq; toto illo tempore, quo unà conversabamur, dubius aliquis Scripturæ locus occurrebat, vel dictum Rabbinorum, quod paradoxum aliquid docere videbarur, in id omnibus viribus incubui, ut verum ejus sensum tibi explanarem. Quando autem DEO OPT. MAX. visum fuit, nos separare, tuq; quò fata tua te trahebant, concessisses, ingrata ista separatio, & suavissimæ conversationis tuæ memoria me excitârunt ad præsentem Librum (de quo te præsentem non cogitabam) tibi, tuiq; similibus, ut ut pauci sint admodum, conscribendum, qui & in certa capita est distinctus, & methodicè elegantique ordine omnia & singula pertractat. VALE.

Dicit Samuel Filius Juda F. Tibbon, sic ait Author;

Pfalm. 143. 8. *Notam fac mihi, ò Deus, viam, in qua incedam, nam ad Te attollo animam meam.*

Proverb. 8. 4. *Ad vos, ò Viri, clamo, & vox mea ad filios hominum.*

Proverb. 22. 17. *Inclina aurem tuam, & audi verba Sapientum, & appone cor tuum ad scientiam meam.*

Summa & argumentum Libri. LIBRI hujus summa & argumentum consistit, primò, in explicandis quibusdam Nominibus, quæ in scriptis Prophetarum occurrunt. Illorum Nominum alia sunt *Homonyma & aquivoca*, quæ simplices & imperiti intelligunt secundum quædam tantum illorum, de quibus dicuntur: alia sunt *Metaphorica*, quæ vulgus hominum capere solent in prima & naturali significatione, à qua sunt translata: alia sunt *Analogæ*, de quibus quandoq; credunt, quòd sint Univoca, quandoq; quòd sint Aequivoca. Non est autem nobis propositum, illa vocabula explicare pro vulgo, vel tyronibus in speculatione, vel pro illis, qui student tantum in sapientia Legis, (nam Libri hujus, & aliorum hujus generis, intentio est, docere sapientiam Legis secundum veritatem & ex fundamentis); sed propositum nobis est, instruere virum in Lege nostra peritum & exercitatum, veram illius fidei tenentem, in doctrina & vita perfectum ac inculpatum, Philosophiæ gnarum, intellectu deniq; sanum, cui sensus Legis litterales nonnunquam movent scrupulos, qui vel ex se & proprio studio, vel ab alio proprium Vocabulorum illorum Aequivocorum, Metaphoricorum & Analogicorum, sensum intelligit, atq; inde perplexus redditur, an intellectum suum sequi, & illum Vocabulorum sensum, quem

A U T H O R I S.

quem ipse addidit, abjicere debeat, (quod faciens existimabit se abjicere fundamenta Legis); an verò illum sensum debeat amplecti post habito intellectu suo, (quod faciens depravationem vel detrimentum aliquod Legi se inferre arbitrabitur), & ita in cogitationibus istis imaginariis hærens, anxius & sollicitus, quomodo se inde extricare debeat, ignorat.

Deinde versatur hic Liber, in Explicatione abstrusarum & arcanarum *Parabolarum*, quæ in scriptis Prophetarum occurrunt, de quibus non expressè dicitur, quòd sint Parabole; sed ita proponuntur, ut indoctis & imperitis videantur esse intelligendæ secundum sensum ipsarum litteralem, neq; aliquid aliud sub illo cortice latere appareat: veruntamen à Viris doctis & intelligentibus pensatæ & examinatæ secundum sensum litteralem, scrupulum statim & nodum in animis ipsorum relinquunt. Hinc quia, dum illas *Parabolas* in hoc Libro explicamus, scrupuli & nodi isti solvuntur, *More Nevochim*, h. e. *Doctorem Perplexorum* appellare illum volumus; non quidem quòd omnia, sed quòd maximam partem dubiorum illorum gravissimorum adimat & auferat.

Cui Liber vocetur More Nevochim, h. e. Doctorem perplexorum?

Non est autem, quòd quis perfectam & absolutam Vocabulorum & *Parabolarum*, quas tractandas suscipio, explicationem ac declarationem à me desideret, aut expectet; (id enim ne sapientissimus quidem & disertissimus ore & linguâ suâ efferre posset, nedum calamo & libro comprehendere): quod ideò moneo, ne stultis & indoctis, qui tamè sibi egregiè videntur sapere, Liber hicce meus scopus veluti sit & signum, in quem inscitiae & ignorantiae suæ sagittas conjiciant. Et de istis rebus egimus jam-pridem in magno nostro Opere Talmudico, ubi inter alia quoq; & hoc monuimus: *Opus Bereschit* esse sapientiam Naturalem; *Opus Mercavah* sapientiam Divinam: & ibidem quoq; dictum illud Sapientum nostrorum adduximus, *In Opere Mercavah ne coram unico quidem, nisi fuerit sapiens, intelligens, & tùm tradent ei summa tantùm & generalia capita.* Quare non est, quòd & hîc aliud, quàm summa & generalia capita expectes, & illa quidem non certo ordine tradita, sed hinc inde per totum librum dispersa, & aliis rebus, quas declaramus, quasi immixta. Intentio enim mea est, extrahere quidem & elicere è sapientia Divina, seu *Opere Mercavah* ea, quæ maximè sunt realia, sed ita, ut simul occultentur & abscondantur, ne contra intentionem Divinam agere videamur, à qua discedere summum nefas ducimus. Nam videmus, quòd in ea, quæ singularia sunt in Apprehensione DEI, ce-

P R Æ F A T I O

Pſalm. 25. 14. *ſentur & abscondantur, sicut David dicit: Secretum DOMINI timentibus eum.* Quin-imò prohibitum quoq; est sapientiam Naturalem penitus publicare & manifestare, suntq; in illa quædam principia, quæ neminem claris & apertis verbis docere licet. Unde de hac dicunt Sapientes nostri, *Et non in opere Bereschit duobus.* Quòd si autem quis illas res omnes libro describere & explicare veller, perinde faceret, ac si mille & amplius hominibus illas explicaret. Atque hinc videmus, apud Prophetas ista etiam sub Parabolis esse proposita, & Rabbinos nostros, juxta Sacrorum librorum stylum & consuetudinem per ænigmata & figuras de illis loqui solere. Causa est, quòd inter illam (*sapientiam sc. vel Theologiam Naturalem*) & sapientiam Divinam magna sit affinitas & convenientia, nec exiguam Mysteriorum scientiæ Divinæ partem constituat.

Gradus Apprehensionis Dei in hominibus.

Profunda autem illa Mystera quod attinet, noli existimare, illa perfectè & ad amussim ulli Homini esse cognita: nequaquam; verùm quandoque veritas nobis lucere & splendere videtur instar lucis vel diei, postea verò iterum occultatur vel à Natura, vel à Consuetudine, ita ut ad priores nostras tenebras ferè revertamur, & similes simus iis, quos in densissimâ noctis caligine fulgura subinde irradiant. Hoc pacto quibusdam ita crebrò coruscare & sese invicem solent consequi, ut nullum quasi animadvertere possint interstitium, sibi que in continuâ luce versari videantur, & nox illis sit instar diei. Talis est magnus gradus illuminationis Prophetarum, de quo dicitur, *Tu autem sta hic mecum.* Item, *Quia radiavit lux faciei ejus.* Aliis ita coruscare solent fulgura, ut longum sit, inter unum & alterum, spacium ac intervallum. Et talis est communis gradus majoris partis Prophetarum. Aliis unicum tantùm totâ nocte fulgur apparet. In hoc gradu sunt illi, de quibus dicitur, *Et prophetarunt, & non addiderunt.* Aliis accidit, ut unicum fulgur per diversas coruscationes magno vel parvo intervallo distantes appareat, (*hic est verborum Authoris sensus, juxta Schem Tobh*). Inveniuntur etiam quidam, qui planè non perveniunt ad talem gradum, ut tenebræ ipsorum à fulgure illustrentur, sed tantùm à corpore aliquo puro, lucido ac splendido, ut lapide, gemmâ, vel similibus, quæ in tenebris lucem solent spargere. Et hæc lux quoq; quamvis tenuis & exigua, quibusdam non semper & continuè, sed interruptè apparet, quandoque lucens, quandoq; non, instar flammæ vel aciei gladii versatilis. Et hi sunt gradus, secundùm quos Homines distinguuntur in Apprehensione Dei. Qui verò nullam omninò lucem vident, sed

perpe-

A U T H O R I S.

perpetuò cœcorum instar palpitant, sunt illi, de quibus dicitur, *Non P salm. 82. 5. sciunt, neq; intelligunt, in tenebris indefinenter ambulant, & abscondita est ab illis veritas, licet luce meridianâ clarior splendeat ac luceat, sicut alibi legimus, Non viderunt lumen lucidum, quod est in Cœlis. Et hi Jobi 37. 21. sunt vulgus populorum, quorum nullam rationem in hoc Libro habuimus.*

Porro scias, quòd perfectorum quoq; aliquis, ut ut vellet, nò posset tamen vel minimam Mysterii alicujus partem secundum eum gradum, quem ipse habet, perfectè & secundum ordinem, ore vel calamo, ut reliquas disciplinas explicare. Verùm idem hic ei, cùm alios docere voleret, eveniet, quòd illi accidit, cùm ipsemet didicit; ut scilicet aliquid nunc ei videatur clarum & apertum, mox iterum obscurum & occultum, quasi rei natura ita esset comparata. Propterea quando Sapientes voluerunt aliquid in hoc argumento docere & proponere, per Parabolas & ænigmata tantum id fecerunt, idq; multipliciter & variè admodum. In quibusdam proponunt rem, quam docere volunt, in principio Parabolæ, in aliis in medio, in aliis deniq; in fine illius, quando scilicet non inveniebant aliquam, quæ tota à principio ad finem rei propositæ conveniret. Quandoq; res subjecta, licet una sit, dispersa habetur in pluribus Parabolis, longè etiam à se invicem distantibus. Aliquando, quòd profundius est, Parabola una, Parabola est rerum multarum, ut initium illius huic, finis verò alii rei conveniat. Aliquando tota aliqua Parabola ad duas res, sed propinquas, spectat & pertinet. Itaque qui sine Parabolis & ænigmatibus docere vult, is in verbis suis tantis profunditatibus & metaphoricis uti cogetur, ut illæ æquè obscuræ sint futuræ atque Parabolæ & ænigmata: ita ut videantur hinc Sapientes singularem instinctum Divinum sequi, quemadmodum dispositiones suas naturales sequuntur in actionibus naturalibus. An non vides, quid egerit Deus Sanctus & Benedictus, quando nos perfectos reddere, & mores actionesq; nostras Legibus suis practicis dirigere corrigereq; voluit? Quia enim hoc non benè poterat fieri sine præeuntibus quibusdam sententiis intellectualibus, quorum principium est Apprehensio Creatoris captui nostro conveniens; & hæc non poterat percipi nisi ope sapientiæ Divinæ; sapientia autem Divina non possit acquiri, nisi post sapientiam Naturalem, (nam sapientia Naturalis est contermina sapientiæ Divinæ, eamque ordine doctrinæ præcedit, ut iis notum est, qui in hoc speculationis genere se exercent); ideo principium librorum suorum Sacrorum exorsus est ab Opere

Cur & quomodo per Parabolas & ænigmata loquatur Sapientes?

Cur Deus ab Historia Creationis Sacram Scripturam imchoarit?

P R Æ F A T I O

Bereschith, h.e. à sapientia Naturali, & tùm propter excellentiam ac præstantiam illius, tùm propter insufficientiam & imperfectionem nostram ad apprehendenda ista, indicavit nobis res illas profundas, quas sapientia Divina indicare coëgit, per Parabolas, ænigmata, & verba abstrusa valdè, sicut dixerunt Rabbini nostri piæ memoriæ: *Indicare opus Bereschit Carni & Sanguini non est possibile, idcirco absolute dicit Scriptura, In principio creavit Deus; quibus verbis admonere voverunt, res istas esse absolutas, claufas, nec aperte explicatas, sicut* Eccl: f. 7. 25. *ait Salomon; Procul est, quod factum est, (h.e. sapientia Naturalis), & profundum profundum, (sapientia Divina scil.) quis inveniet illud? Præterea etiam ubiq; usus est (Deus scilicet) vocabulis Homonymis, ut vulgus pro captu suo & tenuitate ingenii sui uno, & perfectiores alio sensu illa intelligerent. Hæc omnia quod attinet, promissimus jam pridem in Commentariis nostris Talmudicis, nos illa explicaturos in Libro de Prophetia, & in Libro Conciliationis, in quo polliciti sumus Expositionem Allegoriarum omnium dubiarum, quæ primâ fronte remoræ videntur esse à veritate, & è via intelligibilis exire. Posteaquam autem ante multos annos Libros illos incepissemus, & jam pauca quædam conscripsissemus, non videbatur nobis rectum, quòd illâ viâ aggressi essemus explicationem istam. Vidimus enim, si peristeremus in occultandis & ulteriùs involvendis illis, quæ occultanda sunt, in Parabolis nos non egressuros priorem viam & modum, sed individuum unum pro alio ejusdem speciei permutaturos, (h.e. nos nihil novi præstituros): quòd si verò explicaremus illa, quæ explicatione indigent, operam nostram parùm convenientem & decentem futuram; quia videremur Allegorias & Secreta Prophetarum Populo velle revelare. Præterea vidimus, si in Allegoriis illis speculetur imperitus & indoctus aliquis è plebe, quòd nullum sit planè concepturus scrupulum: indocto enim, & Naturæ rerum ignaro, nihil novi est, credere illa esse quæ esse nequeunt, sed sunt impossibilia; quòd si verò in illis speculetur Vir aliquis perfectus & eximius, illum vel accepturum eas secundùm sensum ipsarum literalem, & ita sinistram tantùm de Authore concepturum opinionè, eumq; pro imperito reputaturum, & hac ratione fundamentis fidei nihil detrimenti illatum iri; vel crediturum, illas internum habere sensum, sicq; in tuto navigaturum, & nil nisi bonum de Authore quoq; illarum cogitaturum, sive illud internum noverit ac intelligat, sive non nòrit.*

Quocirca cùm in hoc Libro mihi proposuerim, unâ Expositionis viâ

A U T H O R I S.

viâ exponere rationem Prophetiæ illiusq; graduum, & explicatio-
nem Parabolârum librorum Prophetiârum, propterea destiti à re-
liquis duobus Libris, & satis duxi breviter de fundamentis Fidei, &
generalibus articulis agere, ad eum ferè modum, quem in Opere no-
stro magno Talmudico observavi, nisi quòd in hoc Libro mihi res est
cum eo, qui Philosophiæ principiis est imbutus, qui scientias veras
novit, verbis Legis credit, & in sensu illorum perplexus est, propter
vocabula æquivoca, analogâ & metaphorica, quæ in eis occurrunt.
Adducemus tamen in eo quandoq; caput aliquod, in quo nullius Vo-
cabuli æquivoci fiet mentio, sed quod vel fundamentum tantum no-
bis sternet ad aliud, in quo de significatione alicujus Vocabuli age-
tur, quam in illo capite nolo tangere: vel Parabolam aliquam ex-
ponet, aut de re quapiam monebit, quòd sit Parabola: vel deniq; con-
tinebit expositionem rerum quarundâ incognitarum, in quibus, pro-
pter homonymiam vocis, id, quod veritati repugnat, creditur, ut cum
id, quod Parabolæ loco adducitur, sumitur pro re per illam significatâ,
vel significatum per Parabolam, pro Parabola ipsa. His ergo sic præ-
missis, jungam nunc Propositionem quandam, quæ ita habet.

Scito, clavem Intelligentiæ & scientiæ veritatis omnium eorum, *Intelligentiâ pa-
rabolarum cla-
vis omnis intel-
ligentiâ.*
quæ à Prophetis dicta sunt, esse Intelligentiam sensûs & verborum
Parabolârum. Nôsti enim id, quod dicit Deus apud Hoseam, *Hos. 12. 11.*
*Per meta-
phoras Prophetarum propono similitudines.* Item illud, *Aenigmaticè loquere
anigma, & parabolicè loquere parabolam.* Nôsti etiam, quia tam crebrò
Ezech. 17. 2.
Prophetæ parabolis utuntur, dixisse Prophetam, *Ah ah Domine, ipsi
dicunt mihi, An' non parabolicè loquitur parabolâs iste?* Non ignoras inlu-
Ezech. 20. 49.
per, quid Salomon dicat ab initio Proverbiorum suorum, *Ad intelli-
gendum parabolam & eloquutionem, verba Sapientum & anigmata eorum.*
Proverb. 1. 6.
Sic legimus apud Sapientes nostros in Medrasch; *Cui rei fuerunt si-
milia verba Legis, antequàm exsurrexisset Salomon? Puteo, cujus aqua sunt
profunda & frigida, ut Homo nequeat de illis bibere. Quid fecit prudens & in-
geniosus quispiam? Colligavit funem funi & filum filo, atq; ita hausit & bi-
bit. Ita progressus est Salomon de parabola ad parabolam, & de verbo uno ad
aliud, donec penetrâvit in ipsam Legis fossam vel cisternam.* *Verba Legis si-
milia puteo pro-
fundo.*
Hactenus illi.
Per verba autem illa Legis, quorum mentio fit in Medrasch, & ad
quorum intelligentiam penetrare nos dicimus per intelligentiam
Parabolârum, non intelliguntur, ut cuius constat sanâ mente præ-
dito, verba Legis de ritibus & ceremoniis, ut, de Tabernaculis con-
ficiendis, de ramis Palmarum, de quatuor Custodibus, & similia:
sed intelligentia rerum profundarum & occultarum. Sic dicunt ibi-

P R Æ F A T I O

Parabola simi-
les candela vili,
quâ pretiosa
margarita in-
venitur.

dem; *Quemadmodum si quis scilum vel margaritam pretiosam amisit in
intimo domus suæ, candelam unius oboli accendit, eamq; iterum reperit: sic
Parabola nihil omninò sunt nulliusq; pretii, & tamen per eas videmus & co-
gnoscimus verba Legis.* Hæc sunt iterum verba ipsorum, in quibus ani-
madverte, quomodo interius vel intimum verborum Legis veluti
margaritam, sensum autem litteralem Parabolæ, nullius omninò
pretii esse ostendant; quomodo etiam sensum interiorem Parabolæ,
sub litteræ externæ cortice latentem, assimilent margaritæ pretio-
sæ in domo obscurâ, clausâ, multâ supellectili, multisque instru-
menti refertâ, amissæ. Quemadmodum enim Homo amissam mar-
garitam quidem in domo esse novit, sed non videt eam, nec novit ubi
sit, & quasi penitus ex ipsius potestate est elapsa, quia ab usu ejus ar-
ceatur, donec accendat candelam; ita eadem quoq; ratio est intelli-
gentiæ, quam nobis suppeditant Parabolæ.

Proverb. 25. 11.

Dicit Sapiens; *Mala aurea cum maskioth figuris argen-
teis, est verbum dictum suis modis, ad cuius dicti explicatio-
nem attende.*

Alia similitudo;
quomodo Para-
bole comparata
esse debeant.

Maskioth sive Figuræ illæ, sunt corpora sculpta, sculpturis per-
plexis vel reticulatis, subtilibus, & perforatis ad instar operis auri-
fabrorum; vocanturq; ita, quia per illa visus transit & penetrat.
Nam verbum Hebræum *Nischkaph* vel *Hischkaph*, Prospicere, Respi-
cere, in Targum transfertur per *Istache* מַשְׁכֹּחַ (unde illud *Maskioth*
derivatur). Dicit ergo, Mala aurea, operi tali argenteo, reticulato,
& perforato inclusa, Parabolam esse Verbi suis modis dicti. Quod
quàm sit admirandum & egregiè dictum, quæso adverte. Ait; In
Verbo, quod duplicem habet faciem, h. e. in quo est aliquid apparens
quod videtur, & aliquid absconditum, requiri, ut externum & ap-
parens sit instar argenti, interius autem melius externo, ita ut inter
illud, & externum, ea sit proportio, quæ est auri ad argentum: dein-
de, ut externum ita sit comparatum, ut possit Lectorem attentum de
eo, quod interiùs est, docere. Sicuti enim mala istiusmodi aurea
reticulis argenti perforatis obducta, cum de longinquo & sine at-
tentione conspiciuntur, videntur esse merè argentea, propiùs autem
inspecta à viro acuto visu prædito, ostendunt quid intùs conclusum
habeant, aurum videlicet; ita quoq; in Parabolis Prophetarum
beatæ memoriæ, externum & apparens continet quidem sapien-
tiam, quæ multiplicem habet utilitatem in conservanda & dirigen-
da Hominum societate, interiùs verò continet sapientiam, quæ

A U T H O R I S.

nos erudit de iis, quæ in Relligione sunt credenda & amplectenda.

Parabolæ autem Propheticæ duplicis sunt generis. In quibusdam enim singulæ voces rem aliquam peculiarem denotant: aliæ verò sunt, ubi tota Parabola rem significatam totam exhibet, in quibus multa quidem habentur verba, sed non singula pondus habent, & rei significatæ aliquid addunt; verùm inserviunt tantùm ad elegantiam, vel, ut rem tantò magis occultent & involvant, sequunturq; verba rationem rei illius, unde parabola est desumpta.

Primi generis Parabolarum exemplum est; *Et ecce, scala erecta erat super Terram, & caput ejus tangebatur Cælum.* Nam vox *Scala* docet de re una; *Erecta erat*, de alia; *Et caput ejus tangebatur Cælum*, de tertia; *Et Angeli Dei*, de quarta; *Ascendebant*, de quinta; *Et descendebant per eam*, de sexta; *Et ecce Dominus stabat super illam*, de septima. Ex quo vides, singulas hujus Parabolæ voces, rei per eam significatæ aliquid addere.

Secundi generis exemplum est: *Per fenestram domus meæ, per fenestras prospexi, & vidi inter simplices, consideravi inter filios juvenem carentem corde, transeuntem per plateam, juxta angulum ejus, & per viam domus ejus gradiebatur, in crepusculo, in vespera diei, in tenebris noctis & caligine, & ecce, mulier in occursum ejus, ornata meretricio & cauta corde, quæ tumultuosa erat & perversa, &c. nunc foris, nunc in plateis, &c. & apprehendit eum, &c. Sacrificia pacifica sunt mihi, &c. idcirco egressa sum in occursum tui, &c. Ornamentis ornavi tectum meum, &c. Veni, inebriemur amoribus, &c. quia non est vir in domo sua, &c. Ligamen argenti tulit in manu sua, &c. Declinare fecit eum multitudinem dulcedinis sermonis sui.* Ex omnibus enim istis nihil aliud discimus, quàm non sequendas esse illecebras voluptatum corporalium, quarum omnium causam materialem comparat scemina meretrici, & adulteræ maritum habenti, super quam Parabolam exstruxit totum suum Librum. Explicabo autem in capitibus quibusdam istius Libri sapientiam illam, quæ Materiam comparat cum Uxore adultera: cur item Librum suum obfignet & claudat laudibus Mulieris strenuæ, quæ non scortatur, sed ornata domus suæ, & marito suo contenta est. Nam omnia impedimenta & obstacula, quæ Hominem in perfectione sua postrema impediunt, omnes imperfectiones, omniaq; peccata non aliunde, quàm à parte materiæ proveniunt, sicut alibi in hoc Libro exponam. Atque hæc est summa totius Parabolæ, ut non sequatur Homo sensualitatem, h. e. materiam suam tantùm. Materia enim Hominis proxima, eadem est cum materia reliquorum Animantium. Posteaquàm ergo tibi hoc exposui, & secretum istius Parabolæ revelavi, non est

P R Æ F A T I O

quòd velis omnia ea, quæ in Parabola habentur, invenire quoq; in re significatâ: verbi gratiâ, quid sibi velit, quòd dicitur, *Sacrificia Eucharistica sunt mihi, &c.* quid item significetur, cùm dicitur, *Ornamentis ornavi lectum meum*: quod item incrementum rei significatæ accedat, cùm ait, *Nam non est vir in domo sua, &c.* Omnia enim ista verba sequuntur sensum litteralem Parabolæ, & ad illum tantùm pertinent. Nam omnibus istis rebus solent scortantes & impudici homines inter se uti. Hoc ergo diligenter observa; est enim fundamentum magnum ad ea, quæ tibi explicare volo. Proinde cùm videbis, me in aliquo capite explicare Parabolam aliquam, & in genere summam & scopum illius tibi indicare, noli postulare rationem & applicationem omnium verborum & rerum in Parabola contentarum, ad rem significatam. Nam si id feceris, in alterutrum duorum horum incidēs: vel declinabis à scopo & intentione Parabolæ; vel defatigabis te in quærenda explicatione illorum, quæ explicari nequeunt, & ex hoc studio incidēs in vâsaniam & vanitatem, inter multos nostro hoc tempore adeò familiarem, qui conantur quædam invenire & eruere è verbis Authorum, de quibus Authores ne unquam quidem somniârunt. Tuum autem propositum in majori Parabolâ parte esse debet, ut scias summam illius rei, de qua te author Parabolæ cupit erudire: in aliis verò sufficiant tibi ea, quæ à me audies, quòd sc. hoc vel illud sit Parabola, licet nihil ulterius tibi exponam. Nam si scias esse Parabolam, facile poteris conijcere, cujus rei sit Parabola, & proinde verbum illud meum, quo dico, quòd sit Parabola, idem efficiet quod is, qui id removet, quod inter visum & objectum visûs est interpositum.

P R Æ C E P T U M H U J U S L I B R I.

Quâ ratione Liber iste sit legendus.

Si vis consequi, & ad unguem vel ad amussim addiscere ea omnia, quæ in hoc Libro continentur, perlegenda sunt tibi ordine singula ejus capita, neq; satis esse tibi ducendum, summam generalem capituli alicujus intelligere, sed observanda & consideranda quoq; tibi est unaquæq; vox, licet nõ sit de intentione capituli illius: (non enim fortuito usurpata sunt & adhibita vocabula, sed summâ cum accurate & magnâ diligentia: sollicitè etiam cautum est, ne dubii alicujus explicatio intermittatur, nullumq; verbum alieno in loco dicatur). Prætereà vide, ne persequaris eum cogitationibus tuis, (h. e. *ne obiter & superficialiter eum percurras & legas*), nam id si facias, nocebis mihi, & tibi nihil proderis; verum necesse est, ut exinde discas, quæ sunt necessaria & utilia, & à capite ad calcem evolvas eum;
fic

A U T H O R I S.

fic enim extricabit te è multis & magnis dubiis circa Legem, quæ intelligentes omnes exercere solent.

Porro, adjuro per Deum Benedictum omnes, qui Librum istum meum lecturi sunt, ne ex eo vel unicum verbum alii explicet & exponant, nisi ea, quæ jam exposita sunt ab aliis sapientibus & notis Doctoribus Legis nostræ, qui me præcesserunt: qui verò talia, quæ à nullo ante me dicta sunt, inde addiscet, ne quisquam alteri revelato. Nullus etiã præsumat respondere vel contradicere verbis meis, quia fieri potest, ut quis meam mentem non intelligat & assequatur, sed potius contrarium; & ita damno ac injuriã me afficeret, pro eo, quod ego ipsi prodesse cupiebam, malumq; mihi pro bono retribuere. Legat eum & judicet de eo, ad cujuscunq; manus pervenerit, & si quidem ab ægritudine cordis aliquem etiam in minimo curaverit, gratias agat Deo, & quod inde hausit, in usum suum retineat. Quòd si quis nullum planè ex eo emolumentum capiat, illi esto, ac si nunquam esset compositus & in lucem emissus: si verò alicui perniciosum & minùs rectum quid continere videatur, is omnia in meliorem partem interpretetur. Nam si id teneamur facere & observare erga quosvis è vulgo & plebejos, quantò æquius est, ut idem quoq; faciamus erga Doctores & Sapiètes nostros, qui nostram utilitatem in veritatis cognitione promovere pro virili suã satagunt. Certò autem scio, nullos tyrones, qui nihil adhuc in speculatione intelligunt, futuros, qui non ex aliquibus hujus Libri capitibus commodum sint percepturi: perfectos verò, qui scrupulos aliquos habent, omnes, & ex omnibus ejus capitibus non poenitendos fructus reportaturos, sed tales, qui ipsos sunt exhilaraturi, suavesq; & dulces auribus ipsorum futuri. Vertiginosos verò quod attinet, quorù cerebrum est pollutum, & vanis futilibusq; ac falsis opinionibus, quas tamen veras esse autumant, repletum, quiq; sibi imaginantur, se magnos esse Philosophos ac Theologos, cum tamen ne guttam quidem scientiæ habeant, quæ Sipientiæ titulum in rei veritate mereri possit, illos scio fugituros à multis, contra multa etiam objectiones moturos. Quia nempe nihil quicquam intelligunt, & quia per illa scoriæ adulterinarum ipsorum monetarum produntur, quæ thesaurus sunt & peculium illorum, paratum eis ad angustias ipsorum.

Deus verò Benedictus novit, quantoperè timuerim conscribere ea, quæ explicare & consignare volui in hoc Libro. Nam quia talia sunt, de quibus nullus ex gente nostra in hac captivitate quicquam scripsit hactenus, quã ratione primus ego prodire in hac palæstra

P R Æ F A T I O

Psal. 119. 126.
 audeo? Verùm suffultus sum duobus principiis; primò, quòd de istiusmodi negotio dictum sit, *Tempus est faciendi DOMINO: irritam fecerunt Legem tuam, &c.* Secundò, eo quod Sapientes nostri dicunt, *Omnia opera tua fiant ad gloriam DEI.* His duobus, inquam, principiis innixus, suscepi istius, quem exhibeo, Libri compositionem.

In summa: Ego ita sum comparatus, ut licet videam, me premi, angustari, & aliter veritatem, quæ demonstrari potest, docere non posse, nisi ut vix uni bono & laudato viro placere, econtrà verò mille imperitis & stultis displicere cogar, malim tamen uni illi, contemptis reliquorum ludibriis, placere, illumq; ex perplexitatibus & dubiis suis eruere, donec perfectus evadat.

A L I A P R Æ F A T I O.

Quotnam sint
 cause contra-
 dictionum, qua
 hinc inde apud
 Scriptores repe-
 riuntur?

Causæ contrarietatum & contradictionum, quæ in Libro & Tractatu aliquo reperiuntur, sunt septem.

Causa prima est, cum Author aliquis diversorum Authorum, qui diversas sententias tuentur, opiniones adducit, & nomina ipsorum reticet, nec unamquamq; suo Authori attribuit. Tùm enim in illius Libro videtur esse contrarietas vel contradictio, quia ex duabus illis sententiis vel propositionibus una est hujus, altera alterius.

Secunda causa est, cum Author libri alicujus sententiam quandam defendit, eamq; postea mutat, & utraq; in Libro ipsius scripta extat.

Tertia est, quando non omnia intelliguntur secundum sensum litteralem, sed quædam litteraliter, quædam parabolicè, internû & occultum sensum habentia: vel quando ambæ propositiones, quæ videntur esse repugnantes & contradictorie, sunt Parabolæ; cum enim litteraliter intelliguntur, tum una alteri repugnat vel contrariatur.

Quarta, cum conditio aliqua subest rei, quæ nõ exprimitur in loco suo pro necessitate: vel cum sunt duo diversa subjecta, quæ nõ explicatur, tum etiã viderur esse in verbis repugnantia, cum tamẽ nulla sit.

Quinta, est ordo doctrinæ & institutionis. Si fuerit res aliqua abstracta & intellectu difficilis admodum, ac de ea necessariò sit agendum, sumendaq; sit principii loco in explicatione rei alterius facilioris, tum necesse est, ut hæc priorem præcedat, (quia semper incipiendum est à facilioribus), & tamen opus etiã erit, ut leviter & crassiore Minervâ declaret Præceptor priorem. Verùm nequaquam accuratè & æquib; id faciet, sed relinquet eam, prout discipulus vel auditor illam sibi imaginatur, donec intellexerit id, quod nunc ipsi inculcatum voluit, postea autem ejus naturam & veritatem pro dignitate in loco convenienti pertractabit.

Sexta,

A U T H O R I S.

Sexta, est occultatio contradictionis, ita ut non nisi post multa principia appareat & animadvertatur: & quò pluribus principiis opus est ad eam demonstrandam, tantò magis abdita est & occulta. Atq; hoc pacto ignorat eam Author, & existimat, duas primas propositiones sibi invicem non repugnare: verùm si unaquæq; seorsim assumitur, eiq; propositio conveniens alia adjungitur, & legitima ex illis conclusio conficitur; hæc q; conclusio iterum propositionis loco sumatur, & ei alia conveniens jungatur, ac ex his rursus concludatur, sicq; consequenter, post multos syllogismos eò tandem devenietur, ut inter duas postremas conclusiones repugnantia sit vel contrarietas. Et talia latent sæpè sapientissimos & eruditissimos Scriptores. Quòd si verò manifestè duæ propositiones sibi contradicant, ita ut Scriptor vel Author prioris oblitus fuerit, cùm scripsit posteriorem, error & lapsus est nimis magnus, neq; illum Authorem inter eos numerandum censeo, cujus Libri legi mereantur.

Septima, est necessitas loquendi de rebus nimis profundis, in quibus oportet quædam occultare, quædam revelare. Sic enim quandoq; necessitas postulat, ut loquendum sit hîc secundum unam propositionem, & mox alibi secundum propositionem aliam priori contrariam & repugnantem. Hic autem cavendum est, ne vulgus animadvertat locum contradictionis, operaq; Authori danda, ut omnibus modis eam occultet.

Repugnantia & contradictiones, quæ inveniuntur in *Mischna* & *Bareithoth*, sunt juxta primam causam, sicut frequentissimè apud illos reperies, *Repugnat principium fini vel primum ultimo*: solutionis autem loco, *Principium est Rabbi N. finis Rabbi N.* Sic dicunt sæpè, *Vidit Rabbi verba Rabbi N. & absolute judicavit nobis secundum eum*: & *Vidit verba Rabbi N. & pronunciavit absolute secundum eum*. Alibi etiam reperies, *Communis sententia est secundum Rabbi N. Mischna est à partibus Rabbi N. & sic sæpiùs, quàm ut omnia recenseri possint.*

Contradictiones in Mischna quales sint.

Repugnantia aut Contrarietates, quæ reperiuntur in Talmud, sunt secundum causam primam & secundam. Ita invenies illos sæpè dicentes, *Sic & sic est opinio secundum Rabbi N. & Sic & sic est opinio secundum Rabbi N.* Item, *Statuit secundum illum in uno, & dissentit ab eo in uno.* Item, *Duo Amorajim sunt, sed sententia est secundum Rabbi N.* Et hæc exempla omnia sunt secundum primam causam. Secundum causam secundam sunt ista, *Recessit Raf ab ista sententia*; Item, *Et scrutatus est, quia nam è duabus sententiis esset postrema.* Sic dicunt; *Responsio prima Raf Assè dicit nobis sic & sic: responsio posterior dicit nobis sic & sic.*

Contradictiones Talmudis quales.

Repu-

PRÆFAT. AUTHORIS.

*Contradictiones
qua in Prophe-
zia esse videntur,
quales sint.*

Repugnantia & contradictiones, quæ videntur esse in sensu litérali quorundam locorum Prophetarum, omnes sunt secundum causam tertiam & quartam. Et harum gratiâ adduxi totam hanc præfationem. Sic nôsti, sæpè Rabbinos scribere, *Scriptura una dicit sic & sic, & Scriptura alia aliter*. Et sic contradictionem primò ostendunt, deinde explicant, quòd desit & subintelligatur conditio quædam, aut quòd subjectum sit permutatum: ut cum ajunt; *Salomon, verba tua non repugnant tantum verbis patris tui, sed etiam sibi invicem contradicunt, &c.* Atq; hæc in primis, & majori ex parte, occurrunt apud Prophetas, quando judicia Dei annuntiant, vel in corruptos mortalium mores invehuntur. Nostri autem propositi est, de illis tantum monere, in quibus apparens est contradictio in rebus Fidei & Religionis, prout etiam quædam illorum sum expositurus, quia sunt quoq; de arcanis Legis. Quòd si verò apud Prophetas invenias contradictionem juxta septimam causam, tum consideratione & exploratione opus est, neq; temerè & inconsideratè aliquid decernendum aut pronuntiandum.

*Contrarietas a-
pud Philosophos
qualis.*

Contrarietas, quæ apud Philosophos veros reperitur, est secundum causam quintam.

*Aliorum Scri-
ptorum contra-
dictiones unde.*

Ea, quæ apud reliquos Scriptores & Commentatores invenitur, est ex causa sexta. Et hujus generis contradictiones multas invenire licet in Medraschoth & Haggadoth, unde dicunt, אין טקשין בחגדה *Non faciunt syllogismos, vel, Non procedunt syllogisticè in Haggadah*. Inveniuntur etiam in illis contradictiones juxta causam septimam.

*Contradictiones
hujus Libri un-
de sint.*

Contradictio deniq; vel cõtrarietas, quæ in hoc Libro invenietur, est ex causa quinta & septima: quod diligèter tibi est animadvertendū & observandū, ne perplexus reddaris in nonnullis ejus capitibus.

His itaq; sic præfatis & præmissis, exordiar nunc explicationem Vocabulorum, quorū sensus scitu & intellectu est necessarius, ut sciat, quomodo in singulis locis accipiantur. Erit enim hoc veluti Clavis, cujus ope intromittimur in loca, quorum portæ sunt clausæ, sed cum aperiuntur, Homo in ea ingreditur, animæ in iis quiescunt, oculi pascuntur, corpora deniq; ab omni labore & molestia recreantur.

Inquit Samuel F. Jehudah F. Tibbon; Sic ait Rabbi Author hujus Libri (sit memoria justis & sanctis in benedictione): *Aperite portas, & ingrediatur gens justa, quæ custodit fidem & veritatem.*

Jesa. 26. 2.

R. MOSES

R. MOSES F. MAIEMONIS

Liber

MORE NEVOCHIM:

Hoc est,

DOCTOR PERPLEXORUM,

Latinè translatus.

PARS PRIMA.

CAPUT I.

*De vocibus צלם ודמות, h.e. Imago ו
Similitudo.*

EXISTIMANT vulgò homines, צלם Tzelem in Lingua Hebræa Similitudinem ac Formam alicujus rei significare, id quod ipsos induxit, ut crediderint Deum merè esse corporeum, quia dicit, *Faciamus hominem bidmutenu kidmutenu in imagine nostra, ad similitudinem nostram*, arbitantes, Deum eandem quam homines habere formam & figuram, necessariamque esse corporeitatem. Unde firmiter ipsi crediderunt eam, & existimârunt, si ab hac sententia recederent, falsitatis crimen intentatum iri Scripturæ sacræ; quin immò Deum ipsum negari putât, si ei adimatur corpus, facies, vultus, manus &c. eâ figurâ & formâ, quam ipsi habent. Hoc tamen differre statuunt, quòd ipsius (Dei sc.) corpus, majus & splendidius, materiâ itē ipsius, non carnem & sanguinem esse dicant. Atque hoc solo respectu majorem ipsius esse majestatem & splendorem autumant. Verùm quòd ea attinet, quæ aut ad removendam à Deo Corporeitatem & veram

- ipſius Unitatem aſtruendam (quæ, niſi ablatâ corporeitate, vera eſſe nequit) ſunt neceſſaria, ea alibi in hoc libro adducentur. Propoſitum noſtrum in hoc capite eſt, explicare ſenſum duarum iſtarum Vocum **צֶלֶם** *Tzelem* & **דְמוּת** *Demuth*.
- צֶלֶם** Thoar
quid?
Dico ergo, **FORMÆ**, quæ vulgò nota eſt & pro Forma habetur, quæq; nihil aliud eſt, quàm externa ſpecies, figura & repræſentatio alicujus rei, proprium in Lingua Hebræa Nomen, eſſe *Thoar* **צֶלֶם**; ut cum dicitur, Jephethoar *Pulcher formâ*, & *Pulcher aſpectu*. Item, *Mathoaro* *Quæ eſt forma hujus?* Item, *Kerthoar* *Secundum formam filiorum Regis*. Hinc quoque uſurpatur de Forma Artificiali; ut, *Jethoarehu* *Format illud amuſi*: Et *circino* *Jethoarehu format illud*. Atque hoc vocabulum nullo modo cadit in Deum benedictum. Abſit.
- צֶלֶם** Tzelem
quid?
Vocabulum autem **צֶלֶם** *Tzelem* uſurpatur de Forma Naturali, h.e. de re, per quam res exiſtit, & eſt quod eſt. Id autem eſt ipſa eſſentia, è qua ens conſtat: Ut, In homine res, h.e. forma illa eſt id, cujus virtute in homine exiſtit Apprehenſio Intellectiva. Et propter hanc dictum eſt de eo, *Bezelem* *In imagine Dei creavit ipſum*. Item, *Tzalmam* *Imaginem ipſorum contemnis*. Nam contemptus hic refertur ad animã, (h.e. intelligitur de contemptu animæ), quæ eſt forma ſpecifica & interna, non autem ad diſpoſitionem & formam membrorum (h.e. non ad formam externam). Sic dico, *Imagines ſive Idola* appellari *Tzelamim*, propter virtutem illam, quam cultores ipſorum in phantasia ſua eis tribuunt, non autem propter figuram & formam ipſorum externam. Ita dico de illo, *Tzalme* *Imagines anorum ſuorum*, quòd hæc vox (*Tzelem*) ipſis attribuat, non propter formam externam, ſed propter virtutem & influentiam illarum ſpiritualem, quâ damnum ſeu morbus maricarum in anis ſive poſterioribus (*Philithæorum*) auferebatur. Quòd ſi verò *Imagines ſive Idola*, & *Imagines iſtæ anorum*, omninò Formæ externæ reſpectu ita vocantur, tùm Vocabulum *Tzelem* erit amphibolon & homonymum, diciturque tùm de Forma ſpecifica interna, tùm de Forma artificiali externa, ac ſimilibus diſpoſitionibus & Formis corporum naturalium. Atverò id quod dicitur, *Faciamus hominem bezalmenu in imagine noſtra*, intelligitur de Forma ſpecifica interna, quæ eſt Apprehenſio intellectiva, nequaquam verò de Forma & figura externa. Ita ergo declaravimus tibi huc-uſque differentiam inter *Tzelem* **צֶלֶם** & *Thoar* **צֶלֶם**, ſenſum item & ſignificationem vocis *Tzelem*: ſequitur nunc, ut agamus de voce *Demuth*.
- דְמוּת** Demuth
quid ſignificet?
דְמוּת *Demuth* Nomen eſt Verbale à Radice **דָּמָה** *Aſſimilari*, & ſignificat

ficat Similitudinem in re aliqua : ut, Damithi *Affimilatus sum pelli-* Pſal.102.7.
cano deserti, non alarum vel pennarum ratione ſcilicet, ſed ejularus
 & luctus ratione. Sic; *Nulla arbor in horto Dei damah ſimilis erat ipſi* Ezech.31.8.
pulchritudine ſua. Hic comparatio fit reſpectu pulchritudinis. Item,
Venenum eſt ipſis Kidmuth juxta ſimilitudinem veneni ſerpentis. Item, Pſal.58.5.
Dimjono Similitudo ejus ut leonis. Hæc omnia notant ſimilitudinem Pſal.17.12.
 in certa aliqua re, non verò in forma & figura. Sic dicitur quoque,
Demuth Similitudo ſolii ſive throni. Per ſimilitudinem enim ſolii in- Ezech.1.26.
 telligitur Celſitudo & Majestas, non verò quadratura, vel craſſitu-
 do, aut longitudo ejus, ut vulgò exiſtimant. Atque hoc pacto quo-
 que intelligendum eſt illud; *Demuth Similitudo animalium*. Ezech.1.5.13.

Quandoquidem igitur Homo proprietatem aliquam in ſe habet, *Cur dicatur*
 quæ ipſi ſoli convenit, neque in ulla alia creatura ſub ſphæra Lunæ *Homo ad Ima-*
 reperitur, Facultatem nempe, ſive Apprehenſionem Intellecti- *ginem & ſimi-*
 vam, quæ nullo ſenſu vel operâ corporis utitur, ut manu, pede &c. *litudinem Dei*
 idèd aſſimilat eâ Scriptura Intellectui Creatoris, qui itidem nõ exi- *creatus?*
 ſtit in instrumento vel membro aliquo corporeo. Eſt autem ſimi-
 litudo non ſit vera, (*sicut omnis ſimilitudo claudicat*), ſed tantum *אִשָּׁה*
אֱלֹהִים: tamen de Homine propter iſtam rem, Intellectum inquam
 Divinum, qui ipſi ineſt, dicitur, quòd *ſit ad Imaginem & ſimilitudi-*
nem Dei: non autem idèd, quòd Deus habeat corpus & figuram ex-
 ternam.

CAP. II.

Solutio objectionis cujusdam, ex dicto illo,
Et eritis ſicut Dii ſcientes bonum
& malum.

OBJECT mihi vir quidam ſapiens & eruditus, ante trigin-
 ta ſex annos, quandam Objectionem, quam, ut & Reſpon-
 ſiones noſtras circa ejus ſolutionem, conſideratu dignas eſſe judico.

Antequam autem objectionem illam, ejusque ſolutionem com- Elohim, compe-
 memorem, præmitto (quod quilibet Hebraicè doctus cognitum ha- rit Deo, Angelis
 bet), Nomen *אלהים* Elohim æquivocum eſſe, & competere Deo, An- & Judicibus.
 gelis, & Judicibus provinciarum gubernatoribus. Onkelus Profely- Vide par.2.c.6.
 tus, piæ memoriæ, veriſſimè expoſuit illud, *Et eritis ſicut Elohim* Genef.3.5.
ſcientes bonum & malum, ex poſtrema ſignificatione, *Et eritis ſicut*
Principes.

Obiectio.

Præmissio itaque hoc de Æquivocatione istius vocabuli fundamento, Objectionem ipsam quoque proponam. Dixit Opponens: Videretur ex simplici sensu Scripturæ, Intentionem primam in Homini creatione fuisse, ut esset similis reliquis animantibus, sine Intellectu & cogitatione, nesciens discernere inter bonum & malum: quando autem rebellavit, tum demum rebellionem ipsius, magnam istam perfectionem in illo produxisse, quæ propria ipsi est; Cognitionem scilicet vel Discretionem istam existentem in nobis, quæ omnibus aliis rebus, quæ nobis insunt, est nobilior, & per quam ipsam substantiamur, & sumus id quod sumus. Atque hoc admirandum est, quod pœna inobedientiæ ejus perfectionem ipsi dederit, quâ antea carebat, nempe Intellectum. Perinde enim est, ac si quis diceret, Quidam homo peccavit & gravissimum aliquod commisit flagitium, ideò mutarunt ipsius creationem in melius, (h.e. ideò melior ac præstantior reddita est ejus conditio) & constitutus est tanquam Stella aliqua in firmamento. Hæc est summa & sensus Objectionis illius. Nunc audi quoque Responzionem nostram.

Responzio.

Respondimus: Tu vir es, qui speculatur in principio meditationum & cogitationum suarum, (h.e. qui nimis leviter & præcipit antequam judicat) & qui putat se rectissimè intelligere posse Librum, (Legis scilicet nostræ) qui est Directorium (vitæ & actionum) tam priorum quam posteriorum, (hominum sc., h.e. omnibus omnium atatum hominibus) obiter percurrere eum interdum per otium, à convivio aut Venere, ut liber aliquis Historicus vel Poëticus legi solet. Attende autem & adverte animum; Nequaquam enim ita se res habet, prout cogitasti in principio speculationis tuæ: sed quemadmodum nunc cum accuratiore rei ipsius consideratione tibi explicabitur.

Intellectus, quem Creator Adamo primo infudit, (qui est perfectio ipsius postrema) collatus ipsi fuit jam ante rebellionem (h.e. lapsum) ejus. Propter illum enim dictum est de Homine, quod creatus sit ad Imaginem & similitudinem Dei: propter illum etiam loquutus dicitur Deus cum eo, & præcepta ei dedisse, sicut dicitur;

Gen. 2.16.

Et præcepit D O M I N U S D E U S Adamo. Præceptum etenim non datur brutis, & intellectu ac ratione carentibus. Per Intellectum autem potest homo discernere inter verum & falsum, & hic inditus fuit ipsi ad perfectionem & absolutionem ejus. Turpe verò, sive deforme, & Pulchrum, dicuntur de rebus manifestis in sensum incurrentibus, non verò de Intellectualibus. Nam non dicimus, quòd cœli sunt rotundi, pulchrum est; vel Turpe est, quòd Terra est extensa,

rensa, sed prædicatur de illis Verum vel Falsum. Et sic de rei alicujus certitudine vel incertitudine dicitur in Lingua nostra Veritas & Falsitas: de re verò pulchra vel deformi, Bonum vel Malum, & per Intellectum dignoscit homo verum à falso in rebus intelligibilibus. Quando autem homo adhuc extitit in integritate & perfectione sua, mentis inprimis & Intellectus, cujus respectu dictum est de eo, *Et minorem fecisti eum paululum ab Angelis: tum nulla* Psal. 8. 6. planè erat in eo facultas utendi sensibilibus, vel ea apprehendendi. Id enim, quod inter ea, quæ manifestè in sensus incurrunt, maximè turpe est, Revelatio nempe nuditatis, ab ipso nullo modo turpe habebatur, suamque propriam turpitudinem ipsemet non cognovit. Deficiente verò ipso, & ad vanas concupiscentias, sensuumque corporalium libidines inclinante, sicut dicitur, *Vidit igitur mulier, quòd bona arbor ad vescendum, quòdque desiderabilis oculis, punitus est meritò,* Gen. 3. 6. quia abnegavit (h. e. *rejecit & contempsit*) Apprehensionem illam Intellectivam. Et quia peccavit contra præceptum illud, quod ratione Intellectus ei datum erat, ideò in locum hujus successit Apprehensio Sensibilium, sicque præcipitatus est in turpes & libidinosos affectus. Tunc demum agnovit pretium & æstimationem ejus quod perdidit, & quo spoliatus erat, quamque miserum in statum prolapsus fuerit. Hac de causa dicitur, *Et eritis sicut Dii scientes bonam & malum,* Gen. 3. 5. non verò, *scientes verum & falsum.* Sic animadvertite quòd dicatur, *Vattippakachna Tum aperti sunt oculi amborum, cognoveruntque, quòd nudi essent,* Ibid. v. 7. non verò, *Et aperti sunt oculi amborum & viderunt.* Quod enim viderunt antea, idem viderunt quoque postea: neque scotomata erant in oculis ipsorum, quæ ablata fuerunt postea: sed indicatur, rem quandam in homine ortam fuisse, quæ turpe in se agnoverit id, quod antea nullo modo turpe habebat. Nam sciendum, Verbum illud Aperiendi, Pakach פקח, quod ibi usurpatur, tantum dici de Revelatione cognitionis vel scientiæ, non verò de Apertione Visus sensibilis sive corporalis: ut; *Vajiphkach* Et Gen. 21. 19. *aperuit Deus oculos ejus.* Item, *Tippakachna Tunc aperientur oculi cæcorum.* Jesa. 35. 5. Item, *Pakoach Aperiendo aures tamen non audit,* Jesa. 42. 20. quo pacto alibi quoque legitur, *Qui habent oculos ad videndum & non vident &c.* Ezech. 12. 2. Quod verò de Adamo dicitur; *Quando mutavit vultum suum, dimisisti eum,* id ita exponendum, Quando mutavit objectum vel intentionem Vultus sui, tum dimissus vel ejectus est (ex Paradiso sc.). Nam vox פנים Facies, Vultus, derivatur à verbo פנה, quod significat, *Vertere,* פנים Facies, unde sic dicatur. *convertere: & Aspicere, Respicere, quasi Faciem vel Vultum in aliquam*

rem convertere, quia homo vultu suo in eam rem, quam intentio ejus vult, intentus est. Dicit ergo, quando mutavit (*Adamus*) aspectum suum, & in rem illam direxit, de qua antea mandatum erat ipsi, ne in eam oculos dirigeret, emisit eum Deus ex horto voluptatis sive Paradiso. Hæc fuit pœna similis peccato, juxta illud vulgatum, *Mensura pro mensura*. Permissum ipsi erat vesci & frui suavibus & delicatissimis horti fructibus quietè & securè: sed quando concupiscentia ejus crevit, & oblectamenta phantasiæ suæ secutus fuit, (ut antea diximus) ac de eo comedit, de quo ipsi injunctum fuerat ne comederet, ablata fuerunt ipsi omnia, & coactus fuit comedere cibum tenuiorem longè, quo antea nullatenus usus fuisset, eumq; cum labore & molestia gravissima, sicut dicitur; *Spinam & carduum proferet tibi &c. In sudore vultus tui vesceris pane tuo &c.* Quod v.23. clariùs explicat, dum ait, *Et emisit eum Deus ex horto voluptatis ad colendum terram, ex qua sumptus erat.* Atque ita in cibis aliisque rebus v.18. quàm plurimis æquavit eum jumentis, sicut dicitur; *Et comedes her-* Pl.49.13. *bam agri.* In quem sensum Scriptura alibi ait: *Homo in honore non pernoctavit, assimilatus est jumentis, quæ excinduntur.* Benedictus sit Deus, cujus mens & sapientia est incomprehensibilis.

CAP. III.

Explicantur voces תמונה Themunah Similitudo, & תבנית Tabhnith Structura.

OPINANTUR vulgò, duas istas voces *Themunah* & *Tabhnith* in Lingua Hebræa unum idemque significare. Verùm aliter res se habet.

תבנית Structura, quid significet.

Exod.25.9.

Ibid.v.40.

Deut.4.17.

Ezech.8.3.

1.Chron.28.11.

Nam תבנית *Tabhnith* nomen verbale est, à Radice בנה *Banah* *Ædificare*, & significat *Structuram* ac *Dispositionem* alicujus rei, h.e. formam ejus in quadratura, rotunditate, triangulo, aliisque similibus figuris. Sic dicitur, *Tabhnith Structuram vel Formam Tabernaculi, Vatabhnith & Formam omnium instrumentorum ejus.* Item, *Betabhnitham, Juxta structuram vel formam eorum, quæ tibi ostensa est in monte.* Item *Tabhnith Formam ullius avis.* Item, *Tabhnith Formam manus.* Item, *Tabhnith Structura porticus.* Omnia hæc designant Formam sive figuram externam, ideoque in Lingua Hebræa non attribuitur vox ista Formis illis, quæ Deo attribuuntur.

תמונה

תמונה Themunah verò nomen est, quod de tribus rebus dicitur. *Themunah de quibus dicitur, & quo sensu de Deo dicitur.*
 Primò enim dicitur de Forma alicujus rei, quæ sensibus percipitur, extra Intellectum, h.e. de forma externa, ut quando dicitur: *Et faciat vobis sculptile, themunah figuram ullius simulachri.* Item, *Quia non advertistis ullam themunah similitudinem vel figuram.* Secundò dicitur de Forma Imaginaria, quæ existit in Imaginatione & phantasia hominis in ecstasi rapti. Hoc sensu in loco illo, *Inter cogitationes à visionibus nocturnis &c. in fine illius dicitur; Dum constitit, non agnovi aspectum ejus, themunah figurâ oculis meis obversante,* h.e. Dimjono similitudine, imagine ejus oculis meis obversante. Tertio dicitur de vera aliqua re, quæ Intellectu apprehenditur. Atque in hac tertia significatione dicitur vox hæc Themunah de Excelso, ut in illo; *Utemunato Et figuram vel similitudinem ejus aspiciet.* Sensus enim est, *Et veritatem Dei apprehendet,* h.e. naturam ejus. *Deut. 4. 16. Ibid. v. 15. Jobi 4. 13. 16. Num. 12. 8.*

C A P. IV.

In quo explicantur tria Verba Videndi,

ראה, חָפָה, הִבִּיט, Raah, Chafah, Hibbit.

SCIRE licet, tria ista Verba, Raah, Chafah, Hibbit, dici quidem de Visione oculi: verùm transferuntur quoque ad Apprehensionem Intellectus. *Quo sensu Verba Videndi Deo attribuantur.*

De Verbo Raah vulgò notum est, ut, *Vaijar Cùm circumspiceret, ecce puteum in quodam agro,* intelligitur de Visione oculi. Cùm verò dicitur, *Et cor meum raah vidit multitudinem sapientia & scientia,* intelligitur de Apprehensione Intellectus. Hoc sensu semper usurpatur verbum hoc Raah, quando de Deo Opt. Max. dicitur: ut; *Raithi Vidi Dominum: Vajera Et visus est ipsi Dominus: Item, Vajar Et vidit Dominus quòd bonum esset. Item, Hareni Videre fac me quæso gloriam tuam. Item, Vajiru Et viderunt Deum Israël, Omnia ista intelligenda sunt de Apprehensione Intellectus: nullo modo verò de Visione corporali. Nam oculi apprehédunt tantùm corpus, & quidem non nisi secundùm quædam ejus accidentia, pulchritudinem, quantitatem, proportionem & alia similia. Sic etiam Deus non apprehendit per instrumentum aliquod corporeum, prout alibi declarabitur.* *Verbum רָאָה Videre. Gen. 29. 2. Eccl. 1. 16. 2. Chron. 18. 18. Gen. 26. 2. Gen. 1. Exod. 33. 18. Exod. 24. 10.*

Verbum Hibbit quod attinet, sumitur & illud primò de Intuitione oculi in rem aliquam: ut; *Ne tabbit respicias post te. Item, Vattabbet Respexit autem uxor ejus retro eum. Item, Venibbat Et aspiciet in terram.* *Verbum חָפָה Aspiciere. Gen. 19. 17. Ibid. v. 26. Jefa. 5. 30.*

Deinde

Deinde accommodatur etiam ad Intuitionem vel Visum Intellectus, & Intentionem illius ad assequendam rem aliquam. Hoc sensu usurpatur, quando dicitur; *Lo hibbit Non aspexit iniquitatem in Jacob*: iniquitas enim oculis corporis cerni nequit. Sic etiam dicitur, *Vehibbitu Et respexerunt post Mosen*. Etenim hic quoque eundem habere sensum docuerunt Magistri nostri p.m. nihilque aliud indicari, quàm quòd diligenter excusserint & considerârint dicta & facta Mosi. Hoc item sensu accipiendum est illud, *Habbet na Respice nunc cælum*. Nam in Visione Prophetica factum hoc est. Atque juxta hanc significationem sumitur semper verbum *וַיִּבְחִן*, quando occurrit de Deo benedicto: ut, *Mehabbit Respicere in Deum*. Item, *Et similitudinem Domini jabbit respiciet*. Item, *Vehabbit Et aspicere pravitatem non potes*.

Verbum *וַיִּבְחִן* Verbum denique *Chasab* similiter usurpatur tum de Visione Oculi: ut, *Vattachas Et aspiciet in Tzizon oculus noster*: tum de Apprehensione intellectus: ut, *Quod chasa vidit super Jehuda & Hierusalem*. Item, *Fuit verbum Domini ad Abraham bammachaleh in visione*. Et in hac significatione dictum est, *Vajechesu Et viderunt Deum*, quod animadvertendum.

CAP. V.

Non esse ad contemplationem rerum divinarum accedendum sine praeunte cognitione & intelligentiâ aliarum scientiarum, & sine emendatione vite.

QU Û M inceperit Princeps Philosophorum (*Aristoteles*) indagare, & demonstrationes exstruere in rebus profundis admodum, pro sui excusatione in hunc sensum scripsit; Lectorem librorum ipsius non audaciæ vel temeritati ejus id adscribere debere, multò minùs ambitioni & arrogantiae, ac si rem aggredieretur talem, cujus nulla haberi possit cognitio: quin potius convenire, ut id imputet fervori & studio, disciplinas certas ac solidas constituendi, quantum quidem in hac rerum humanarum infirmitate fieri potest. Idem & nos hic dictum volumus. Non enim oportet hominem in hanc gravem & nobilem materiam præcipitanter irruere in initio cogitationis suæ, priusquàm probè se in aliis scientiis & artibus exercuerit, mores suos benè emundârît, suosque affectus & concupiscentias

*Vide lib. 2. de
Cael. cap. 12.*

Quomodo studium hoc Divinum sit inchoandum.

piscencias imaginarias mortificârit. Postquam autem Principia vera & realia intellexerit ac cognoverit, modos etiam ratiocinationum sive Syllogismorum & Demonstrationum, rationem item, quâ sibi cavere possit à seductionibus & fallaciis intellectus; tùm ritè incipere poterit has quoq; res perscrutari. At verò non arripiet statim primum quodvis, quod se obtulerit, & quod in mentem ipsi venerit: neque liberè nimis & securè vagari sinet cogitationes suas ab initio in Apprehensione Creatoris: sed verecundè & lentè hîc procedet, donec singula benè considerârit & expenderit. Hac de causa scriptum est de Mose; *Et abscondit faciem suam: timebat enim* Exod. 3. 6. *aspicere in Deum.* Nam cum hoc ipso, quod commemoratur, visum illud ita perterrefecisse ipsum, ut non ausus fuerit respicere ad Lucem illam creatam & visibilem; simul quoque docetur, quòd oculi ejus Deum Opt. Max. omnis imperfectionis expertem apprehenderint, quæ res sanè in maximam ipsius cedit laudem, & quòd Deus ex bonitate sua effuderit super ipsum, quantum capere poterat, sicut dicitur; *Et similitudinem DOMINI aspiciet.* Unde Sapientes nostri Num. 12. 8. etiam dixerunt, hanc fuisse Retributionem ipsius, quòd faciem suam absconderit, ne videret Deum. Econtrà Optimates Israëlitarû, quia illotis manibus in hoc negotium irruperunt, & cogitationibus suis propriis locum dederunt, apprehenderunt quidem, sed apprehensione imperfectâ. Hinc dicitur de ipsis, *Et viderunt Deum Israël & sub* Exod. 24. 10. *pedibus ejus &c.* non verò solùm, *Et viderunt Deum Israël:* sic enim generaliter vel simpliciter declarâset, quòd aliquid viderint, non verò modum & rationem, quâ viderint. At verò specialiter & accuratè explicat mensuram apprehensionis ipsorum, quòd nempe corporeitatis tantùm (h. e. *rerum corporearum, operum Dei*) illa fuerit, quæ justissima fuit pœna temeritatis ipsorum, quòd huc proruperint, antequam perfecti fuerunt. Unde etiam commeriti fuissent ut consumerentur: sed intercessit pro ipsis Moses, donec postea consumpti fuerunt in Tabera. Nadabh autem & Abihu consumpti Num. 11. 3. sunt in tentorio conventus, secundùm veram, quæ ad nos hac de re pervenit, traditionem. Quòd si ergo hoc fuit iudicium illorum, quantò majus erit nostrum, qui ipsis sumus longè inferiores, & eorum, qui nobis adhuc sunt inferiores? Quocirca necessarium est, ut unusquisque nostrùm gnàviter desudet in acquirendis fundamentis ad hanc rem requisitis, & ad intelligenda principia illa, quæ Apprehensionem nostram ab omni pollutione, h. e. seductione & deceptione purgant, & tùm demùm ad castra hæc sancta & divina con-

Exod.19.22. *templanda accedat, sicut dicitur; Quin & Sacerdotes, qui accedunt ad Dominum, sanctificent se-se, ne forte dissipet eos Dominus.* Salomon quoq; mortalium omnium sapientissimus, sollicitè nos admonuit, ut cauti admodum simus, quando ad gradum istum pervenire conamur, dum ait, *Custodi pedem tuum, quando ibis ad domum Dei.* Verùm redeo nunc ad absolvendum id, quod aggressi sumus explicare, ac dico, quòd Optimates filiorum Israël, inter alias remoras & offendicula, quæ in Apprehensione ipsorum eis contigerunt, confusionem quoque senserint ex actionibus & voluptatibus suis corporalibus. Propterea enim dicitur; *Et viderunt Deum, & comederunt ac biberunt.* Verùm finis illius sermonis, quando dicitur, *Et sub pedibus ejus erat, velut opus lapidis sapphirini &c.* in aliis hujus libri capitibus explicabitur. *inf. p. 3. c. 4. & p. 1. c. 28.* Intentio nostra tota, quam hic intendimus, est, quòd verba hæc *Videndi, Raah, Chasah, Hibbit,* quando in hoc argumeto occurrunt, intelligenda sint de Apprehensione Intellectus, non de Visione oculi. Non enim fert essentia Dei, ut oculi corporis eam apprehendant. Quòd si verò quis sit, qui ex ingenii tarditate & tenuitate non possit pertingere ad gradum istum, ad quem illum evehere conamur, & statuat omnes istas voces de Apprehensione sensibili loqui, ut de Luce aliqua creata (*h. e. de Apparitione visibili Majestatis divinæ*), vel de Angelis, nullum inest periculum.

C A P. VI.

In quo explicantur אִשׁ Vir, אִשָּׁה Iffcha
 Fœmina: item אָח Ach Frater, &
 אָחוֹת Achoth Soror.

אִשׁ & אִשָּׁה
 explicantur.
 Genes. 7. 2. **D**UO ista nomina *Isch & Ischah*, attribuuntur primò mari & fœminæ inter homines: deinde accommodantur etiam omni masculo & fœmellæ ex cæteris speciebus animantium: ut; *Ex omnijumento mundo accipies tibi septena Isch veischto virum & mulierem ejus, h. e. masculum & fœmellam ejus.* Præterea accommodatur etiam *Ischah* ad quamvis rem, quæ apta & idonea est, ut cum alia conjungatur: ut; *Quinq; cortinae erunt conjuncta, Ischah el achorah, h. e. altera cum altera.* Unde etiam manifestum tibi fit, duas istas voces *Ach frater & Achoth soror*, similiter æquivocè dici, eo modo quo *Isch & Ischah.*

CAP. VII.

In quo explicatur verbum נָלַד Nasci,
Párere.

QUID per hanc vocem *Jalad* intelligatur, notum est, Partus sc: ut, *Vejaledu Et pepererint ei filios.* Deinde verò transfer- tur etiam ad *Existentiã* vel *Creationem* rerum naturalium: ut, *Ante- quam montes julledu nascerentur*, h. e. producerentur, vel existerent. Insuper refertur ad res ex terra germinantes, quæ germinare facit omnia, perinde ac si ea pareret, sicut dicitur, *Veholidah vehizmichah Et parere facit eam, ac germinare facit eam.* Præterea accommodatur ad novitates, h. e. eventus temporis, quasi illi essent res quæ nascun- tur; ut, *Quia nescis quid teled paritura sit dies.* Porro etiam ad cogita- tiones, & sententias ac opiniones ex illis ortas & natas, accommo- datur, sicut dicitur; *Vejalad Et pariet mendacium.* Ex quo sensu est & illud, *Ubejalde Et in natis alienigenarum acquiescunt*, h. e. in sententiis, scientiis, opinionibus illorum, in quam sententiam Jonathan Uzielis Filius transtulit, *Et in legibus gentium incedunt.* Atque hoc sensu is, qui alium docet rem aliquam, vel qui sententiam quandam alicui communicat, habetur ac si genuisset ipsum, quatenus nempe author est illius sententiæ & opinionis. Hinc dicti sunt Discipuli Prophetarũ, Bene Filii Prophetarum, sicut explicabo in Homonymia vocis *Ben* Filius. Hoc sensu quoq; dictum est de Adamo; *Vixit autem Adam triginta & centũ annos, Vajoled & genuit in imagine sua, in similitu- dine sua.* Quid sit *In imagine sua, In similitudine sua*, suprã tibi explicatũ est. Reliqui enim omnes filii (*Adami*) qui præcesserunt ipsum (*Seth* sc. de quo sermo est in citato versu) non habuerunt Formam humanam veram (*proprie sic dictam*), Formam nempe & imaginem illam ho- minis, de qua dictum est, *In imagine Dei & similitudine ejus.* Verum Seth, postquam erudivit & instituit ipsum (*Adamus*), perfectus ex- stitit perfectione humanã, sicut de eo dicitur, *Et genuit in imagine sua, in similitudine sua.* Unde colligere potes, illum, qui istã formã caret, non esse hominem, sed bestiam sub specie & forma humana: nisi quòd peculiarem habeat potentiam in omnibus speciebus malo- rum & damnorum, quam reliqua non habent animantia, (*h. e. quòd magis & gravius possit ledere quàm illa*). Nam quando Intellectus & ra- tio, quæ illi ad perfectionem assequendam data sunt, illam non affe- quuntur, tum abutitur iis ad omnis generis perniciofa consilia, &

Verbum נָלַד
Párere.
Deut. 21. 15.
Psal. 90. 2.

Jesa. 55. 10.

Prov. 27. 1.

Psal. 7. 15.

Jesa. 2. 6.

Discipuli Pro-
phetarum cur
Prophetarũ Fi-
lii dicantur.

Genes. 5. 3.

cap. 1.

Homo Intelle-
ctũ carens, non
est Homo.

ita gignit damna, ac si simile quid tantum esset homini, eumque aliquo modo exprimeret ac referret. Tales fuerunt filii Adami ante Seth; unde in Medrasch dicitur: Per integros 130. annos Adamus meros spiritus, h. e. Dæmones genuit: quando verò placuit Deo, tum in similitudine & imagine sua genuit, sicut dicitur; *Vixit autem Adam triginta & centum annos, genuitq; ad similitudinem suam, ad imaginem suam.*

Genes. 5. 3.

CAP. IIX.

Explicatur vox מקום Makom, Locus.

מקום Locus, quid significet, & quo sensu de Deo usurpatur.

Similis Phrasis est illa Pauli, 1. Cor. 14. v. 16. ἡ κοινωσύνη τοῦ πνεύματος ἡ ἰδιότης.

Ezech. 3. 12.

Benedicta gloria Domini mimmekomo ex loco ejus, h. e. propter excellentiam & præstantiâ portionis ipsius in creaturis. Sic quotiescunq; vox מקום Makom dicitur de Deo, reverà intelligitur Gradus Essentiæ ipsius immensæ & incomparabilis, quemadmodum postea demonstrabimus.

Sciendum autem, quòd in explicanda Homonymia vocum in hoc libro, intentio nostra non sit explicare omnes vocum illarum notiones, ad instar Grammaticorum vel Lexicographorum: sed portam quasi aperire, & admonere te de significatis instituto nostro inservientibus, ut cum intelligentia in scriptis Prophetarum & aliorum Sapientum versari, & vocabula illa, quibus utuntur, rectè intelligere, atque adeò, ut unumquodque vocabulum Homonymum & æquivocum convenienter possis capere, juxta sensum ipsius genuinum, qui unicuique loco vel libro quadrat. In quam rem clavis loco est liber iste. Exemplum est hæc ipsa vox Makom, quam tibi explicuimus, ut scires, quando dicitur, *Benedicta gloria Domini ex loco ejus, per Locum Makom, intelligi essentiam ipsius (Dei).* Pari modo cum dicitur, *Ecce locus mecum, intelligitur Gradus Speculativus & contemplatio Intellectus, non verò oculi corporis, qui tùm directus fuit in locum, qui monstrabatur ipsi in monte, in quo fuit Gloria & apprehensio perfectionis.*

Exod. 33. 21.

CAP. IX.

*In quo explicatur vox נִסְיָ Kisse
Solium.*

QUI D hęc vox principaliter ac primò in hac Lingua significet, notum est, (*Solium nempe vel Thronum Regalem*). Quia verò in Solio sedere solent Magnates & Potentes, ut Reges vel Principes, ideò docet nos hęc vox Kisse *Solium* de Magnificentia, Potentia & Dignitate ejus, cui attribuitur. Sic vocatur Sanctuarium Kisse *Solium*, ut sc. indicetur Potentia ejus, qui in illo se revelavit, & qui ibi splendorem & gloriam suam collocavit, sicuti dicitur; Kisse *Solium gloriae, altitudo à principio, locus Sanctuarii nostri*. Eandem ob causam vocantur Cœli Kisse *Solium*, quòd eum, qui illos contemplatur & considerat, doceant de Potentia Creatoris ac Motoris illorum, & Gubernatoris Mundi istius inferioris, dum largiter ex illis dona sua effundit; ut, *Sic dicit Dominus, Cælum Kissi solium meum est, & terra scabellum pedum meorum*. Vult dicere, Illi docent de essentia, fortitudine & potentia mea, veluti solium, quod Principi alicui preparatum est & competit. Atque hoc necessariò credendum est omnibus Veritatis studiosis & sectatoribus: non verò quasi corpus aliquod esset, in quo feratur Deus Benedictus. Demonstrabitur enim tibi, Deum non esse corpus vel corporeum, & per consequens non habere locum, aut habitaculum pro corpore. Quare intelligenda sunt ista, prout modò explicuimus. Omnis enim locus, quem Deus ad manifestationem splendoris & gloriæ suæ destinavit, vocatur Kisse *Solium*. Multò latiùs verò extenditur & usurpatur in illo, *Quia manus super Kes-jah solium Domini (vel Dominum)*. Intelligitur enim ipsa Dei potentia, vel robur & magnificentia, quæ non existimanda sunt esse aliquid extra ipsius essentiam, vel creatum quippiam, ita ut Deus sit nonnunquam sine solio, quandoque verò cum solio. Hæresis enim est hęc sine dubio. Explicavit hoc nobis Jeremias, dum ait, *Tu Domine in seculum permanebis, Kiffacha solium tuum in generationem & generationem*. Docet enim nos, quòd (*Solium sc.*) sit res à Deo inseparabilis. Quare hïc & in omnibus aliis locis similibus vox Kisse significat Magnificentiam & Potentiam ipsius, quæ non sunt aliquid extra ipsius essentiam, sicut in aliis hujus Libri capitibus declarabitur.

hps Soliū quid significet, & quomodo Deo attribuat.

Sanctuariū cur vocetur Soliū.

Jerem. 17. 12.

Cœli cur vocentur Solium, Thronus.

Jesa. 60. 1.

Exod. 17. 16.

Thren. 5. 19.

*In quo explicantur voces ירד Jarad Descendere
& עלה Alah Ascendere.*

IAM præfati sumus, cum vocem aliquam æquivocam & homonymam (quæ Deo sc. attribuitur) explicandam suscipimus in hoc Libro, institutum nostrum minimè esse, omnes illius significationes commemorare: (nō enim occupatus est hic Liber in Lingua explicanda) sed eas tantum, quæ necessariae nobis videbuntur ad Propositi nostri rationem, & nihil præterea. Ex illarum igitur numero sunt duo quoque ista verba *Jarad* & *Alah*, quorum sensus & significatio est notissima.

ירד Descendere, & עלה Ascendere, quid significant, & quo sensu Deo attribuuntur.

Deut. 28. 43.

Ibid. v. l.

1. Chron. 29. 25.

Quando enim transfertur vel movetur corpus de loco (*superiore*) in locū inferiorem, dicitur *Jarad Descendere*: quando verò transfertur è loco inferiore in altiorem & superiorem, dicitur *Alah Ascendere*.

Deinde Metaphoricè transferuntur voces istæ ad *Magnificentiam* & *Potentiam*. Hinc quando deprimitur vel diminuitur Dignitas alicujus, dicitur *Jarad Descendit*: quando verò extollitur & exaltatur, dicitur *Alah Ascendit*. Sic dicit Deus, *Peregrinus qui est in medio tui, jaaleh ascendet super te supernè, & tu descendes*. Item: *Et constituet te Dominus Deus tuus eljon (quod est ab Alah) superiorem omnibus gentibus terræ*. Sic, *Et magnificavit Deus Salomonem lemaaleh summè, excellenter*. Sic nostri sæpè usurpare Rabbinos nostros, ut in illo, *Ascendere faciunt in sanctitate, & non faciunt descendere*.

Præterea usurpantur etiam de *speculatione animi*. Quando enim quis cogitationes suas convertit ad rem vilem & abjectam, dicitur *Jarad Descendere*: quando autem ad res sublimes & præstantes cogitationes suas convertit, dicitur *Alah Ascendere*.

Insuper, quando quidem genus humanum in infimo loco, infimoque gradu constitutum est respectu Dei: ipse autem Deus in supremo gradu, non quidem ratione loci, sed ratione Essentiæ, Majestatis, & Potentiæ, idè quando ipsi placet sapientiam largiri alicui, vel Prophetiæ donum super quosdam ex nobis effundere, vocatur *Mansio Prophetiæ* super aliquo, vel *Habitatio Majestatis* & *Præsentie Divinæ* in loco aliquo, *Descensio*: & è contrario, *Ablatio Prophetiæ* ab homine, aut *Recessio Majestatis Divinæ* è loco quopiam, *Ascensio*. Ita ferè semper accipiendæ & intelligendæ sunt hæ voces *Jarad* & *Alah*, quando attribuuntur Deo Opt. Maximo.

Ad-

Ad-hæc, quando plaga super gentem aliquam vel clima aliquod terræ descensura est juxta voluntatem Dei antè jam per Prophetas denunciata, qui dixerunt, Deum visitaturum opera ipsorum, (nisi resipiscant): & quando postea eam Deus infligit, dicitur *Descendere*. Nam nisi antè significaret se hoc facturum, & ita ipsis voluntatem suam notam faceret, nimis indigni & abjecti essent homines, quàm ut opera ipsorum visitaret & puniret. Hoc nobis in libris Prophetarum ipsorum declaratur, quando dicitur; *Quid est homo, quòd recorderis ejus, & filius hominis, quòd visites eum?* Hic enim sensus in verbis istis innuitur. Atque hinc appellatur ista res Jeridah *Descensio*: ut, *Age, Neredah descendamus & confundamus ibi labia eorum*. Item, *Vajered Et descendit Dominus, ut videret*. Item, *Eredah Descendam nunc & videbo*. Omnia hæc significant Pœnam hominum.

Pfal. 8.5.

Gen. 11.7.

Ibid. 15.5.

Gen. 18.21.

Verùm significatio quoque prior, de Prophetia sc. & Gloria, non est infrequens; ut, *Vejaradi Et descendam & loquar tecum ibi*. Item, *Vajered Descenderat autem Dominus super montem Sinai*. Item, *Vejered Et descendet Dominus in oculis torius populi super montem Sinai*. Item, *Vajaal Et ascendit ab ipso Deus, h. e. Et ascendit Dominus de Abrahamo*. Sed illud, quod dicitur, *Et Moses alah ascendit ad Deum*, est ex significatione tertia, (Ascensionis nempe Intellectus, & speculationis) conjunctum cum eo, quòd etiam ascendit in cacumen montis, super quem descendit Lux vel gloria creata, (h. e. tum de ascensu Mosis corporali in montem, in quo visibilis erat Majestas divina, tum de Ascensione Intellectus ipsius intelligendum est); nequaquam autem, ac si Deus Benedictus ipse haberet talem locum, in quem quis possit ascendere, vel è quo possit Ipse descendere, sicut fatui & imperiti existimant.

Num. 11.17.

Exod. 19.20.

Ibid. v. 11.

Gen. 35.13.

Exod. 19.3.

CAP. XI.

In quo explicatur vox יָשַׁב Jaschabh

Sedere.

PRI M ò omnium vox hæc in Lingua nostra usurpatur de *Sessione hominis* in certo aliquo loco: ut, *Eli autem Sacerdos Joschebh sedebat super Solium*. Et quia homo, qui sedet, in perfectissima, quam habere potest, quiete est & tranquillitate, ideò accommodatur vox ista ad quamvis rem, quæ tranquilla, quieta permanet, & non mutatur. Hinc, quando Israël promittitur, quòd in summo gradu firmi, quieti & stabiles permansuri sint, dicitur, *Et exaltabitur, Vejaschabhah & sedebit vel permanebit in loco suo*. Sic etiam dicitur, *Moschibhi,*

יָשַׁב Sedere quid significet.

1. Sam. 1.9.

Zach. 14. 11.

Pfal. 113.9.

Qui

Quo sensu de
Deo dicatur.

Pfal. 102. 13.

Pfal. 123. 1.

Pfal. 2. 4.

part. 1. c. 56.

Malach. 3. 6.

Quo sensu Ver-
bum Jafchabh,
h. e. Sedere, de
Caelis dicatur.

Jesa. 40. 22.

Pfal. 29. 10.

Qui facit sedere sterilem in familia, ut sit mater liberorum latans. Sensus est, qui stare & permanere facit eam. Et hoc posteriore sensu dicitur de Deo; ut, *Tu Domine in saeculum teschebh sedes*. Item, *Hajofchebhi Qui sedet in caelis*. Item, *Jofchebh Sedens in caelis*, h. e. qui in aeternum permanet, qui nullo planè modo mutatur. Non mutatione Substantiæ, quia præter eam nihil habet, in quod possit mutari. Neque etiam mutatur Attributio ipsius (i. e. quoad attributa): quia nulla est proportio inter Ipsum & inter alia omnia extra Ipsum, in quæ possit mutari attributio illa, sicut alibi explicabitur. Ideoque quia omnis omninò mutationis est expers, est perfectissimus, sicut ipsemet expressè testatur: *Ego Dominus non mutor*. Non enim est in eo ullius rei mutatio. Atque hoc sensu usurpatur verbum *Jafchabh*, quando sermo est de Deo Benedicto.

Attribuitur non paucis in locis etiam Caelis, quòd illi quoque mutationi & alterationi non sint obnoxii, h. e. quòd individua & singularia ipsorum non mutantur, quemadmodum mutantur individua Terræ, quæ generationi & corruptioni sunt obnoxia.

Sic, quando attribuitur Deus Benedictus (quæ attributio est æquivoca) speciebus Entium generationi & corruptioni subjectorū, dicitur quoque *Sedere*; quia species illæ non intereunt, sed semper permanent, ut singularia cælorum. Ita dicitur, *Qui sedet in circulo terræ*, h. e. qui perpetuò conservat super globo terræ, i. e. super concavitate ejus, res generationi subjectas, quæ continentur in illa concavitate. Sic dicitur, *Dominus ad confusionem, vel in confusione sedet*, *Jafchabh*. Sensus est; quamvis res terrestres mutantur & corrumpantur, tamen apud Deum nulla est mutatio; quia attributio illa, quæ Deus attribuitur rebus illis quæ generantur & corrumpuntur, attributio est firma & stabilis, relata ad species, non ad individua.

Considera hæc & deprehendes Verbum *Jafchabh* semper ita usurpari, quando dicitur de Deo Benedicto.

CAP. XII.

In quo explicatur verbum קום Kum Stare, Surgere.

קום Stare, Sur-
gere, quid si-
gnificet, & quo
sensu de Deo di-
catur.

Esth. 5. 9.

KUM Vocabulum est æquivocum, cujus una significatio est Stare, Surgere, contrarium nempe קם Jafchabh Sedere: ut, Et non Kam surrexit, nec movit se propter ipsum.

Præterea,

Præterea, significat etiam Firmitatem & Veritatem, h. e. veram existentiam rei alicujus: ut, *Vajakem Et stabilivit Dominus verbum suum.* Item, *Vajakom Et stetit, confirmatus est ager Ephron.* Item, *Vekam Et stabit (permanebit) domus, quæ in civitate erit.* Item, *Vekam Et stabit in manu tua Regnum Israël.* Hoc sensu semper sumitur verbum *Kum*, quando occurrit de Deo Opt. Max.: ut, *Nunc akum surgam, dicit Dominus, h. e. nunc confirmabo, stabiliam verbum meum, & promissiones, ac comminationes meas (de verbo ad verbum, promissiones meas in bonum & in malum).* Sic, *Tu Takum surges, misereberis Tzjonis, h. e. præstabis quod promissisti ei, Te sc. illius miserturum.*

Porro, quandoquidem is, qui conclusit & decrevit expedire vel facere rem aliquam, ad eam perficiendam per surrectionem se accingit, ideò de quovis, qui rem aliquam, quæcunque demum illa sit, aggreditur, dicitur, quòd *Surgat*; ut, *Quòd surgere fecit (suscitavit) filius meus servum meum adversum me.* Atque hoc sensu accommodatur quoque ad Decretum Dei de perdenda gente aliqua, quæ pœnam est cõmerita; ut, *Vekamti Et surgam contra domum Feroboami.* Item, *Et surget contra domum malignorum.* Ac fieri potest, ut & hæc (suprà cita- ta loca) ita sint capienda, *Surgam nunc.* Item, *Surges, misereberis Tzjonis, q. d. Surges contra inimicos ejus.*

Et hoc sensu quàm plurima occurrunt loca: non verò, ac si Deus reverà staret aut sederet. Absit. Hinc dicunt Rabbini nostri, beatæ memoriæ: *Suprà (in cœlo) neq, est Jeschibhah sessio, neq, Amidah statio.* Verbum enim *Amad Stetit* sæpissimè adhibetur pro *Kam*.

C A P. XIII.

In quo explicatur verbum אמד Amad Stetit.

VERBUM *Amad* æquivocum est, significans primò ipsum *Stare* re hominis: ut, *Beomdo Cùm staret coram Pharaone.* Item, *Si jaamod staret Moses & Samuel.* Item, *Et ipse omed stabat juxta eos.* Deinde usurpatur etiam pro Cessatione alicujus rei; ut, *Veamedu Et steterunt, & non responderunt ultra.* Item, *Vattaamod Et stetit, substitit à pariendo.*

Præterea notat Stabilitatem & Permanentionem, seu Durationem: ut, *Vejaamdu Ut stent diebus multis.* Item, *Poteris amod stare.* Item, *Amad Stetit sapor ejus in eo, h. e. remansit, permansit, nec mutatus est.*

Pfal. 111. 3. Item, *Iustitia ejus omedet stat in saculum*, h. e. stabilis est, permanet, durat.

Stare, quo sensu de Deo dicatur. Et hoc postremo sensu semper accipiendum verbum *Amad*, quando de Deo occurrit: ut, *Veamedu Et stabunt pedes ejus in monte olivarum*, h. e. stabilientur caussæ ejus, i. e. caussata, effecta ejus, prout hoc tibi expositurus sum, quando agam de Voce *Regel pes*. Isto quoque sensu dicit Deus ad Mosen, *Et tu hic amod sta mecum*. Item, *Ego omed stabam inter Dominum & vos eo tempore*.

CAP. XIV.

Explicatio vocis אדם Adam Homo.

Vocabulū אדם
Homo.

ADAM Vox est æquivoca, & primò quidem Nomen est proprium primi Hominis, ac, ut Scriptura docet, derivatum à nomine *Adamah Terra*.

Genes. 6. 3. Deinde Nomen est generale totius speciei: ut, *Non disceptabit spiritus meus baadam cum homine*. Item, *Quis scit spiritum filiorum Adam hominum?* Item, *Et præstantia haadam hominis præ bestiu nulla*.

Tertiò specialius significat communem plebem & Multitudinem hominum, h. e. minorum gentium Deos, idiotas, non verò homines singulares è communi mortalium forte quasi exemptos: ut, *Etiam filii Adam hominis, etiam filii viri*. Et in hoc tertio significato dictum est: *Et viderunt filii Dei filios haadam hominum*. Item, *Verunt amen: keadam sicut homo moriemini*.

Pfal. 49. 3.

Genes. 6. 3.

Pfal. 82. 7.

CAP. XV.

*Explicatur נצב Nizzabh, & יצב Jazabh**Stare.*

יצב & יצב ex-
plicantur.

NIZZABH & Jazabh, etiamsi diversæ sint radices, sensus eorum tamen unus idemq; est, prout ex universo eorum usu cognosces. Sunt autem æquivoca.

Primò enim nihil aliud significant quàm *Kum Stare*: ut, *Vetazzebhu Stetit autem soror ejus procul*. Item, *Jitjazzebhu Adstant Reges terra*. Item, *Egressi sunt nizzabhim stantes*.

Num. 16. 27.

Pfal. 119. 89.

Gen. 28. 13.

Deinde significant quoq; *Stabilitatem, Firmitatem, & Perpetuitatem*: ut, *Verbum tuum nizzabh stat in caelo*, h. e. stabile, firmum permanet. Sic usurpantur, quotiescunque occurrunt de Deo: ut, *Et ecce*

Domi-

Dominus nizzabh stabat super illam, h. e. firmus, stabilis permanet super illam, sc. scalam, cujus una extremitas est in cœlo, altera in terra, per quam ascendendum est cuivis, qui cupit ascendere, ut apprehendat eum, qui super illam stat: quandoquidem firmus perstat in vertice summo scalæ. Clarum enim est id, quod dico, Verba sc. ista, *Ecce Dominus stabat super illam*, juxta hanc parabolam vel metaphoram esse intelligenda, ex sequentibus: *Et Angeli Dei ascendebant*. Per hos enim nihil aliud intelliguntur quàm Prophetæ, sicut de illis expressè dicitur; *Et misit Angelum*. Item, *Et ascendit Angelus Domini de Galgal ad Bochim*. Quàm appositum verò est, quod dicit, *Ascendebant & descendebant*, ascensionem descensioni præponendo! Nam post Ascensionem & assequutionem graduum cognitionis (rerum sc. Divinarum) in illa scala, fit Descensio ad res civiles, quâ ratione homines gubernari & doceri debeant, quod Descensionis nomine indigitari, cap. 10. suprâ docuimus. Sed revertor ad institutum nostrum, quod sc. *Stabat supra illam*, nihil aliud significet, quàm stabilis, firmus est; non verò stationem aliquam corporalem. Ex hoc sensu est quoque illud, *Vennizzabh Et stabis super petram*. Atque hîc observa, *Nizzabh & Amad idem denotare*. Nam eodem pacto alibi legitur; *Ecce ego omed stabo coram te super petram in Horeb*.

Propheta vocatur Angeli.

Num. 20. 16.
Judic. 2. 1.

Exod. 33. 22.
Exod. 17. 6.

C A P. X V I.

*Explicatio vocis זר Tzur Petra,
Rupes.*

NOMEN *Tzur* æquivocum est, ac primò quidem est Nomen *Montis*: ut, *Vehikkita bazzur Et percuties Tzur*. Deinde quoque nomen est *duri* cujusdam *Lapidis*: ut, *Cultros tzurim lapidum sive lapideos*.

713 Rupes, Petra.
Exod. 17. 6.
Jof. 5. 2.

Tertiò *Originem, Scaturiginem* seu *Venam* significat, unde lapides excinduntur; ut, *Aspicite ad zur venam, unde excisi estis*. Hinc transfertur ad cujuslibet rei originem & principium: idè postquam *Propheta* dixit, *Respicite ad zur*, subjungit, *Aspicite ad Abrahamum patrem vestrum &c.* Quasi dixisset; Quandoquidem scaturigo seu *vena* illa, è qua excisi estis, est *Abraham pater vester*, idcirco in ejusdem viis incedite, ipsius mores & virtutes imitemini, vestigiis ipsius insistite. Decet enim, ut natura ipsius *venæ & scaturiginis* existat in re, quæ inde est excisa. Atque secundum hunc sensum vocatur *Deus Benedictus Tzur*; quia est principium & causa efficiens omnium

Jesa. 51. 1.

Cur Deus vocatur Deus 713 Rupes.

Deut. 32. 4. rerum extra ipsum; ut, Hazzur *Scaturiginis* (Dei) opus est perfectum.
 Ibid. v. 18. Item, Hazzur *Scaturiginis* (Dei) qui te genuit, oblitus es. Item, Zuram
 Ibid. v. 30. *Scaturigo ipsorum* (Deus) vendidit eos. Item, Non est Zur *scaturigo* sicut
 1. Sam. 2. 2. Deus noster. Item, Zur *Scaturigo* seculorum est. Item, Et stabis super Zur
 Jesa. 26. 4. *scaturiginem*. Subsiste hinc, & cōsidera probè hoc, quod dictum, Deum
 Exod. 33. 21. esse omnium rerum principium; nam hæc est porta, per quam ad ip-
 sum (Deum vel cognitionem ejus) pervenitur, quemadmodum indica-
 supr. cap. 8. vimus in explicatione loci illius; Ecce locus mecum.

CAP. XVII.

Quare Propheta occultè & quasi per enigmata loquuti sint tam de Opere Bereschith, quam de Opere Merkavah, h. e. de sapientia naturali & spirituali.

*De rebus Divi-
nis tacè est lo-
quendum.*

*Philosophi &
Gentiles occultè
& anigmaticè
de suis principiis
docuerunt.*

NOLI existimare, Sapientiam Divinam solùm à Plebe & Multitudine hominum esse occultandam: nam idem quoque judicium est de Sapientia naturali, sicut ostendimus tibi in Præfatione hujus libri ex illo trito, *Et in opere Bereschith ne in duobus quidem.*

Atque hoc non solùm fit apud nostros Doctores Legis: sed olim quoq; jam observatum est à Philosophis & Sapientibus inter Gentes, qui occultârunt principia sua, & per ænigmata de iis loquuti sunt. Hinc Plato, & alii ante eum vocârunt *Materiam* Fœminam, & *Formam* Marem, seu Masculum. Nosti enim, tria esse principia eorum quæ generâtur & corrumpuntur, *Materiam*, *Formam* & *Privationem*, quæ perpetuò conjuncta est *Materiæ*: nisi enim *Privatio* *Materiam* ita comitaretur, non posset ipsa *Formam* recipere. Et hoc respectu *Privatio* quoque inter principia censetur. Quando autem forma accedit, tum *privatio* cessat; *privatio*, inquam, formæ illius, quæ accessit, & inducitur *privatio* alia, & sic in infinitum, sicut in *Physicis* explicatur.

Quòd si igitur hi in istiusmodi rebus, in quarum publicatione nullum est damnum aut periculum, metaphoricis verbis & similitudinibus in docendo usi sunt: quantò magis decet, ne nos, qui Legis Dei Doctores sumus, manifestemus ea, quæ pro vulgi intellectu nimis sunt difficilia, & pro quibus aliud quid, immò planè contrarium ejus, quod volumus, sibi possit imaginari.

Animadvertite igitur & istud.

CAP. XIIIX.

In quo explicantur tria verba, קרב Karabh Appropinquare, נגש Nagasch Accedere, נגע Nagah Tangere, Attingere.

TRIA ista verba, *Karabh, Nagasch, Nagah*, dicuntur primò de re Propinqua vel Appropinquante, ratione loci: deinde de Con-junctiōe Scientiæ & rei scibilis.

Quando igitur videtur corpus unum Appropinquare alteri, tum ad hoc exprimendum usurpatur primò *Karabh*; ut, *Cùm karabh appropinquasset ad castra.* Item, *Et Pharao hikribh appropinquare fecit sc. castra.* Deinde, *Nagah* itidem sumitur de conjunctiōe corporis cum alio corpore: ut, *Vatraggah Et tetigit pedes ejus.* Item, *Vajaggah Et tetigit os meum.* Denique, *Nagasch* eodem modo de Motu locali usurpatur, ut cùm vir ad alium virum accedit & moverur: ut, *Vajiggasch Et accessit ad eum Fehudah.*

Altera significatio horum verborum est Conjunctio mentis, & Contactus apprehensionis Intellectus, non loci. In hac significatiōe sumitur verbum *Nagah*, quando dicitur; *Quia nagah attigit ad cœlum judicium ejus.* Sic *Karabh*, ubi scriptum est, *Rem qua gravior vobis est, ad me takribhun appropinquare facietis*, h. e. mihi notam facietis eam. Pariter quoque verbum *Nagasch* sic usurpatum legitur: ut, *Vajiggasch Et accessit Abraham & dixit.* Factum enim hoc est in visione Prophetiæ & somnio Prophetico, sicut explicabitur alibi. Item, *Propterea quodd nagasch accedit populus iste ore suo & labiis suis.* Sic accipienda sunt verba hæc *Karabh & Nagasch*, quotiescunque inveniuntur in libris Propherarum de Deo & Creaturis ipsius, qualescunque illæ sint, (*ita sc., ut vel hæc dicantur ad Deum accedere & appropinquare: vel Ipse ad illas*). Deus enim Benedictus non est corpus, (ut fusè in hoc libro demonstratur), neque accedit vel appropinquat ad rem aliquam: neque etiam res alia appropinquare potest ad Ipsum (*sc. corporaliter*): quia sublatâ corporeitate, tollitur quoque Locus vel Localitas, omnis item appropinquatio, elongatio, contactus, conjunctio, separatio, vicinitas &c. Nec opinor dubium esse tibi, quin ista loca, *Karabh Propinquus est Dominus omnibus invocantibus eum.* Item, *Kirbhat Appropinquationem Dei volunt.* Item, *Kirbhat Appropinquatio Dei mihi est bona: non, inquam, opinor dubium esse tibi, quin ista loca*

Verba קרב, נגש, נגע, Accedere, Appropinquare, quid significant, & quomodo de Deo dicantur.

Exod. 32. 19.

Exod. 14. 10.

Exod. 4. 25.

Jerem. 1. 9.

Genes. 44. 18.

Jerem. 51. 9.

Deut. 1. 17.

Gen. 18. 23.

Jesa. 29. 13.

Pfal. 145. 18.

Jesa. 58. 2.

Pfal. 73. 28.

Jof. 9. 16.
Deut. 5. 27.
Exod. 24. 2.

omnia intelligantur de Appropinquatione mentis, h.e. de Apprehensione mentali, non autem locali. Sic dicitur etiam, Kerobhim Propinqui sunt ipsi. Item, Kerabh Appropinqua tu & audi. Item, Veniggasch Et accedat Moses solus, ipsi autem non jiggeschu accedant. Quòd si verò tibi placeat illud, quod de Mose dictum est, Et accedat &c. accipere de Appropinquatione locali ad montem, in quo commemorabatur tùm Lux, sive Gloria Dei, liberum tibi est: modò hoc fundamentum teneas, quòd, sive homo sit in centro terræ, sive in summitate sphæræ nonæ (si fieri posset), quòd, inquam, neque illic longiùs distet à Deo; neque hìc propinquior ipsi sit: sed quòd Appropinquatio ad Deum consistat in Apprehensione ejus, Elongatio verò in eo, quòd ipsum quis ignoret, vel non intelligat. Et hujus Appropinquationis & Elongationis multi sunt gradus: unus invenitur in hoc, alius in alio gradu. Quæ autem Apprehensionis sit præstantia & præcellentia, quæque illius differentia, in alio hujus libri capite explicabitur. Illud verò, quod dicitur, Gah Tange montes & fumigabunt, Metaphoricum est, & nihil aliud sibi vult, quàm, Tangere fac eos, vel, Pertingere fac ad eos Verbum tuum, sicut etiam in Jobo dicitur, Gah Tange ipsummet, h.e. Adduc plagam tuam super ipsum.

Pfal. 144. 5.

Jobi 2. 5.

Hoc ergo pacto verbum Nagah in hac Lingua, unoquoque in loco, prudenter secundum sensum suum est discernendum. Quandoque enim intenditur eo Tactus corporalis: quandoque Contactus & Conjunctio mentis, apprehensioque rei alicujus, perinde ac si is, qui apprehendit rem aliquam, quam antea non apprehenderat, ad eam accederet, & longè ab illa antea abfuisset. Observa hoc ergo.

CAP. XIX.

In quo explicatur, quid sit מל Male Plenum.

סל Plenus,
quid significet,
& quomodo de
Deo dicatur.

Gen. 24. 16.
Exod. 16. 33.
Ibid. v. 22.
Gen. 25. 24.
Gen. 50. 3.

MALE Vox est æquivoca, quæ usurpatur primò de corpore, quod in aliud corpus ingreditur, illudque implet: ut, Vattemale Et implevit hydriam suam. Item, Melo plenum Hhomer. Item, Hhomer pro singulis. Et sic sæpissimè.

Deinde sumitur de Complemento & Perfectione temporis alicujus certi & definiti: ut, Vajimleu Et completi sunt dies ejus, ut pareret. Item, Vajimleu Et completi sunt ei dies quadraginta.

Tertiò significat Rem, quæ omnibus numeris perfecta est & absol-

solu-

soluta : ut, Umale *Et plene benedictione Domini.* Item, Umille *Et implevit eos sapientiâ cordis.* Item, Vajimmale *Et impletus erat sapientiâ & intelligentiâ & scientiâ.* Atque ex hoc sensu est, Melo *Plena est tota terra gloriâ ejus.* Sensus enim est, Tota terra testatur de perfectione ejus & de ipso (ita ut gloria & laus ipsius perfecta sit in hac terra). Item, *Et gloria Domini mille replevit tabernaculum.* Sicque semper intelligendum rò Male Plenum, quando Deo attribuitur: non verò ac si Deus corpus haberet, quo locum aliquem impleat. Quòd si verò velis per Gloriam Domini, Lucem creatam (*h.e. visibile aliquod signum Majestatis Dei*) intelligere, quæ replevit tabernaculum, nihil erit absurdi.

Deut.33.23.
Exod.35.35.
1.Reg.7.14.
Jes.6.3.

Exod.40.34.

C A P. XX.

In quo explicatur, quid sit רַם Ram Altus, Excelsus fuit: עָלָה נָסָה Nasa.

RAM Vox est æquivoca, significans *Altitudinem loci, & Altitudinem gradus, h.e. dignitatis, honoris, gloriæ.*

Explicatur duo verba רַם & עָלָה, & quomodo de Deo usurpentur.

Ex priori significatione est quod dicitur: Vattarom *Et exaltata est arca à terra.*

Ex secunda significatione sunt: Harimoti *Exaltavi electum è populo.* Item, *Propterea quòd harimoticha exaltavi te è pulvere.* Item, *Propterea quòd harimoticha exaltavi te de medio populi.* Atque ad hanc significationem semper referenda vox hæc Ram, quando de Creatore occurrit: ut, Rumah *Exaltare supra cælos Deus.*

Gen.7.17.
Psal.89.20.
1.Reg.16.2.
1.Reg.14.7.

Psal.57.6.12.

Sic etiam Verbum *Nasah* similiter significat *Altitudinem loci: & Altitudinem gradus, sive Præstantiam & Excellentiam.*

Ex priori significatione est: Vajissu *Et exaltârunt, elevârunt frumentum suum super asinos suos.* Et sic in hac significatione *Elevationis & Translationis de loco in locum* multa reperiuntur.

Gen.42.26.

Ex secunda significatione: Verinnasse *Et exaltabitur regnum ejus.* Item, *Et portavit eos, vajenasse & exaltavit eos.* Item, *Quare rithnas seu effertis vos?* Sic semper capiendum verbum *Nasah*, quando Creatori attribuitur: ut, Hinnase *Exaltato te judex terra.* Item, *Sic dicit excelsus venissa & altus, sc. quoad altitudinem & magnificentiam gradus seu excellentiæ, non loci.*

Num.24.7.
Jesa.63.9.
Num.16.3.
Psal.94.2.
Jesa.57.15.

Verùm Objectionem fortè hîc quis mihi movebit ex eo, quod ajo, *Magnificentiam & Altitudinem gradus & excellentiæ: dicendo, quomodo tam multas res attribuam rei uni & simplicissimæ (Deo)?*

At

At hoc quod attinet, explicabitur tibi aliàs, quòd apud eos, qui Deum perfectè apprehendunt, non nominetur nominibus & attributis multis: & quòd illæ denominationes vel illa attributa omnia, quæ docent de ipsius Potentia, Magnificentia, Fortitudine, Perfectione, Bonitate &c. ad unam rem redeant & referantur, nempe ad ipsius Essentiam: non ad aliquid extra eam, (*h.e. quòd illa omnia nihil aliud sint quàm ipsa Dei essentia*). De Nominibus autem sive Attributis Dei agemus in aliis capitibus. Propositum nobis tantùm fuit in hoc capite demonstrare, quòd duæ hæ voces *Ram* & *Nissa* non intelligenda sint de Altitudine loci: sed Excellentia & dignitatis, (*quando sc. Deo attribuuntur*).

CAP. XXI.

*In quo explicatur verbum עבר Abhar**Transire.*

- V**ERBUM hoc *Abhar* significat primò *Translationem corporis localem*, ac propriè quidem & principaliter *Motum animantium secundùm longitudinem rectam & planam*: ut, *Et ipse abhar transivit ante eos*. Item, *Abhar Transi ante populum hunc*.
Deinde accommodatur quoque ad Tractum, vel Tractionem vocis per aërem: ut, *Vajaabhiru Et transire fecerunt vocem per castra*. Item, *Non est bona fama, quam ego audio, quam maabhirim transire faciunt populus Domini*.
Tertio dicitur de Adventu splendoris & Majestatis divina visibilis, quam Prophetæ viderunt in visione Prophetica: ut, *Et ecce furnus fumans, & lampas ignea, quæ abhar transibat inter divisiones ipsas*. Factum quippe hoc fuit in visione Prophetica, ut colligitur ex principio illius historiarum, ubi dicitur, *Et sopor irruit super Abraham*. Hoc quoque sensu dictum est, *Veabharti Et transibo terram Aegypti*. Et sic alia his similia.
Quarto etiam transfertur ad eum, qui aliquid agit, & in eo modum excedit, terminosque transgreditur: ut, *Sicut vir abharo qui transivit vinum* (*h.e. qui in eo bibendo modum excessit*).
Quinto dicitur etiam de eo, qui simulat se hanc intentionem habere, & studio ab ea aberrat ad aliam, quam sibi proposuit: (*vel de eo, qui aliquem à sua intentione abducit, aberrare facit, ac attentum reddit ad aliud quid*) ut, *Ipsè autem jaculabatur sagittas lehaabhiro ut transire faceret eum*. Secundùm hanc translationem dictum est meo judicio, *Vajaabhor Et transivit Dominus super faciem suam*, (*vel, Et transire fecit Deus*

Deus [Mosen sc.] *super faciem suam*): ita ut Affixum אָפֿיקְסִי Panav, referatur ad Deum Benedictum. Hoc enim modo Rabbinii quoque nostri p. m. scripserunt, Panav referri ad Deum Benedictum, ut videre est in *Haggadoth*. Verum non est hic locus illa adducendi: sufficit nobis, quod inde sententiæ nostræ aliquo modo robur accedat. Explicatio igitur loci illius hæc erit, ut mihi videtur: Mosen p. m. petiisse à Deo Apprehensionem illam, quam appellat Deus Visionem faciei, cum dicit; *Et facies mea non videbitur*: sed Deum, hac præterita, promississe ipsi Apprehensionem aliam, quam cognominat Visionem posteriorum, dum ait, *Et videbis posteriora mea*. De hac ipsa re scripsimus quoque jam in Deuterosi nostra, (*h. e. in libro Jad*) & diximus, quod Deus Opt. Max. absconderit à Mose Apprehensionem illam, quæ Visio faciei vocatur, & transire fecerit eum ad aliam, cognitionem sc. operum vel actionum sibi attributarum, quæ sunt illa Nomina sive Attributa Dei, (*tredecim illa Dei proprietates, secundum calculum Hebraeorum, quas Deus in illo loco sibi adscribit*). Quod autem dixi; *Quod Deus absconderit ab ipso Apprehensionem unam*: id ita intelligi volo, quod illa Apprehensio naturâ suâ sit impossibilis & imperceptibilis, & quod omnis homo perfectus, cum præter id, quod intellectus ejus naturâ suâ potest capere, aliud quid sublimius apprehendere satagit, in apprehensione sua confundatur, aut certè moriatur, (quemadmodum in alio capite hujus libri explicabimus), nisi speciale ipsi adfuerit Dei auxilium, sicut de Mose dicitur, *Et protegam te manu meâ, donec transiero, vel transire fecero* (*te sc. ab intentione quam habuisti, captum tuum longè superante*). Targum in his loquutionibus more suo agit. Quicquid enim occurrit, quod Deo corporeitatem videtur adscribere & attribuere, illud per ellipsin correlativi explicat, & attribuit alii cuidam rei, quæ ad Deum refertur, & deficit: ut, *Et ecce Dominus stabat supra eam*. Targum explicat, *Gloria Domini stabat supra eam*. Item, *Speculetur Dominus inter me & te*. Targum transfert, *Speculetur verbum Domini*. Atque ita perpetuò solet facere Interpret ille p. m. Unde in præsentis quoque loco, ubi dicitur, *Et transivit Dominus super faciem suam*, ipse habet, *Et transire fecit Dominus Majestatem suam ante eum*. Juxta illum ergo, res illa, quæ transivit, erit sine dubio aliquid creatum, & Affixū Pronomen אָפֿיקְסִי av in Panav referendum erit ad Mosen, ut *al panav* idem sit, quod *lephanav* ante eum, quemadmodum in illo, *Et transivit munus lephanav ante eum*. Et hæc expositio Onkeli elegans quoque est & bona, quam Scriptura Sacra ipsa confirmare videtur, dum dicit, *Erit autem quum pertransibit*

Exod. 33. v. ult.

Ibid.

part. 1. c. 38.

part. 1. c. 32.

Exod. 33. 22.

Quomodo Targum solet corporeitatem à Deo remove.

Genes. 28. 13.

Gen. 31. 49.

Gen. 32. 21.

Exod. 33. 22.

gloria mea. Declarat enim, rem illam, quæ transivit, fuisse aliquid Deo attributum, non ipsammet ejus essentiam. Ac de ista Gloria (cujus sc. in modò adductis verbis fit mentio) intelligendum, quod statim subjungit, *Donc transiero*. Item illud, *Et transivit Dominus al panav ante eum*. Quòd si autem aliter fieri non posset, sed necessariò ellipsis relativi alicujus statuenda esset, quemadmodum Onkelos ubiq; fecit, nunc vocem *Jekara* Gloria, nunc *Memra* Verbum, nonnunquam *Schechinah* *Majestas*, ejus loco ponens, pro ratione sc. uniuscujusque loci, tum & nos correlativum ejusmodi deficiens dare possemus, *Kol* nempe, h.e. *Vox*, & locum illum ita explicare, *Et transivit vox Domini ante eum & clamavit*. De voce enim dici verbum hoc *Abhar*, antè

- Exod. 36. 6. ostendimus ex illo loco, *Et transire faciebant vocem per castra*. Et sic
 Clamare attri- *Vox* erit illud, quod clamavit. Neque absurdum tibi hoc videatur,
 buitur Voci. quòd *Clamor* vel *to Clamare* attribuat *Voci*. Nam consimili plane modo, & iisdem verbis ei (*voci* sc.) attribuitur *Loquutio* Dei
 Num. 7. 89. *Benedicti*; ut, *Audiebat vocem loquentem ad sese*. Quà ratione enim *Sermo* & *Loquutio* voci attribuitur, eadem quoq; ipsi *Clamor* potest
 attribui. Quin-imò apertum habemus locum, in quo & *to Amar*,
 h.e. *Loqui* vel *Dicere*, & *to Kara* *Clamare*, voci attribuitur, ubi legitur:
 Jefa. 40. 6. *Kol Vox dicens clama*. Et dixit (sc. vox illa), *quid clamabo?* Sic
 ergo juxta hanc expositionem, loci præsentis sensus hic erit: *Et transivit vox Domini ante eum, & clamavit, Domine, Domine, Deus fortis, misericors, gratiosus, & geminatio illa, Domine, Domine, Vocandi vel Vocantis erit, ut in illo, Mosche, Mosche. Item, Abraham, Abraham. Atq; hæc quoque expositio elegans satis est & commoda.*

Non est autem quòd te offendat, quòd res ista adeò profunda & difficilis, plures interpretationes admittat. Hoc enim nihil obest proposito nostro, (vel: *Nihil enim detrimenti asserunt proposito nostro, de removenda sc. à Deo corporeitate*). Liberum tibi est, ex iis eligere & sequi quamcunque volueris, nempe; Vel, quòd totum hoc negotium mera sit *Visio Prophetica*; & quòd tam per id, quod petivit (*Moses*), quàm per id, quod ipsi denegatum est, & per id, quod apprehendit, tantùm *Apprehensiones Intellectuales* intelligantur; quòd, inquam, hæc omnia sint *Intellectualia*, nec quicquam in illis sit *sensibile*, prout ab initio exposuimus: Vel, quòd ibi fuerit etiam *Apprehensio sensualis*, *Visio* sc., sed rei alicujus creatæ, per cujus visionem assequutus sit perfectionem *Apprehensionis Intellectus*, ut exposuit Onkelos, ita tamen, ut apprehensio illa *Visionis* non statuatur facta fuisse in *Visione Prophetica*, (h.e. in *phantasia & imagina-*

ginatione) sicut de Abrahamo dicitur: *Et ecce furnus fumans & lampas ignea, quæ transivit inter divisiones illas: Vel denique, quod illi conjuncta etiam fuerit Apprehensio auditus, ut nempe vox aliqua, & quidem creata sine dubio, fuisse dicatur illud, quod transivit ante faciem ejus (Mosis). Ex istis, inquam, sententiis elige quamcunque volueris. Omnes enim huc tendunt, ne credas, illud, *Et transivit lephanav*, intelligendum esse sicut, *Transi ante populum hunc*, (de Transitu sc. vel Transitione corporali). Deus enim Benedictus non est corpus, neque competit ei Motus: ideoque non potest ipsi verbum *Abhar* Transire, juxta primam significationem attribui.*

CAP. XXII.

In quo explicatur verbum בוא Bo Venire.

BO significat primò Adventum Animantium in locum aliquem, vel ad individuum aliquod: ut, *Ba Venit frater tuus per dolum.* Genes. 27. 35.

Deinde significat quoque Ingressionem vel Introitionem eorundem in locum aliquem: ut, *Vajabho Et ingressus est Joseph domum.* Gen. 43. 24. Item, *Cùm tabhou ingrediemini in terram.* Lev. 25. 2.

Tertio significat Adventum rei incorporeæ: ut, *Cùm jabho venit verbum tuum, ut honoremus te.* Item, *Ab iis, quæ ventura sunt super te.* Judic. 13. 17. Jesa. 47. 13.

Quarto transfertur etiam ad quasdam Privationes: ut, *Vajabho Et venit malum.* *Vajiabho Et venit caligo.* Ac secundum hanc metaphoram, quæ transfertur ad id, quod est incorporeum, accommodatur etiam Creatori, & quidem tum ad Verbi, tum ad Majestatis ipsius adventum, quo sensu dictum est: *Ecce ego ba venio ad te in densitate nubis.* Item, *Quia Dominus Deus Israël ba venit in ea.* Et hoc pacto omnia his similia intelligenda sunt de Majestate aliqua ejus visibili & corporea: ut, *Uba Et veniet Dominus Deus meus, h.e. Veniet Verbum ejus, quasi diceret, Servabit promissa sua, quæ promisit per manus Prophetarum suorum. Hoc enim sibi vult, dum porrò ait, Et omnes Sancti tecum, q.d. Et veniet Verbum Domini Dei per manus omnium Sanctorum tecum, qui loquuti sunt ad Israëlem.* Quomodo attribuitur Creatori. Exod. 19. 9. Ezech. 44. 2. Zach. 14. 5.

In quo explicantur verba יָצָא Jaza Egredi,
 Exire: שָׁב Schubh Reverti.

65) Egredi, Ex-
 ire.

VERBUM *Jaza* oppositum est præcedentis verbi *Bo*, & significat *primò*, Exitum corporis è loco, in quo quiescebat, in locum alium, sive jam corpus illud sit animatum, sive inanimatum: ut, Gen. 44. 4. *Ipsi jazeu egressi erant ex urbe.* Item, Cùm teze egressus fuerit ignis. Exod. 22. 6. *Deinde, transfertur ad Ostensionem vel Manifestationem rei incorporeæ: ut, Verbum jaza egressum est ex ore Regis.* Item, Cùm jeze egredietur verbum Regine ad omnes mulieres, vult dicere, Transgressio mandati Regis, cui non parebat. Item, Nam ex Tzizon egredietur Lex. Jesa. 2. 3. *Item, Sol jaza egressus erat super terram, q. d. Luminis ejus visio vel apparitio:*

Exire, quo sensu
 de Deo usurpe-
 tur.

Et secundùm hanc significationem semper intelligendum verbum *Jaza*, quando attribuitur Deo Benedicò: ut, *Ecce Dominus jaze egreditur de loco suo, h. e. videre facit, ostendit, manifestat verbũ suum, quod nunc à nobis est absconditum, q. d. fiet aliquid, quod antea non erat.* Quicquid enim creatur à Deo, id attribuitur verbo ejus: ut, Psal. 33. 6. *Verbo Domini cæli creati sunt, & spiritu oris ejus omnis exercitus eorum:* similitudine desumptã ab operibus Regum terrenorum, quorum instrumenta in perficienda & exequenda sua voluntate, sunt verbum ipsorum. Deus autem Benedicòs planè nullo eget instrumento, quo agat, sed opus suum solã voluntate perficit. Nullum etiam habet sermonem, prout explicabitur.

יָשָׁב Reverti.

Quemadmodum autem verbum *Jaza* accommodatur ad significandam Manifestationem operis alicujus divini, sicuti ostendimus ex eo, quod scriptum est, *Ecce Dominus egreditur de loco suo:* ita è contrario, verbum *Schubh* refertur ad Ablationem vel Occultationem illius, ex solã ipsius voluntate: ut, *Ibo veaschubh & revertar ad locum meum.* Significat enim Ablationem Majestatis vel visibilis Dei præsentia, quæ inter nos erat, quam sequitur Privatior Providentiæ Dei erga nos, sicut in Comminatione pœnæ Deus ait; *Et abscondam faciem meam ab eis, & consumentur.* Quando enim aliquid privatur Providentiã Dei, tùm exponitur & liberum relinquitur omnibus accidentibus, quæ ipsi possunt contingere. Quia autem dura nimis est hæc Comminatio, ideò Cognominatione in ea exprimenda utitur Deus, dicendo, *Revertar in locum meum.*

CAP. XXIV.

*In quo explicatur verbum הלך Halach
Ivit.*

VERBUM *Halach* quoque est ex censu illorum vocabulorum, הלך *Ambula-*
quæ *Motiones* significant proprias animantium, vel rerum *vit, Ivit.*
animatarum: ut, *Jacob* verò *halach ivit secundum viam suam.* Et sic sæ- *Genes. 32. 1.*
pissimè reperitur.

Deinde accommodatur ad *Tractionem* (morum) corporum, quæ
subtilia magis sunt, quàm corpora animatorum: ut, *Aqua* verò *haju* *Gen. 8. 5.*
haloch ibant & deficiebant. Item, *Utehallech* *Et ibat ignis super terram.* *Exod. 9. 23.*

Tertiò transfertur ad *Diffusionem*, *Extensionem* & *Manifestatio-*
nem rei alicujus, quamvis merè sit incorporea: ut, *Vox* *ejus quasi ser-* *Jerem. 46. 22.*
pentis jelech ibit. Sic, *Vox Domini Dei* *mithallech ambulans in horto.* *Gen. 3. 8.*
Vox enim est res illa, de qua dicitur, quòd ambulaverit in horto.

Et secundum hanc notionem est omne *Halach*, quod occurrit de *Quo sensu de*
Creatore: quatenus, inquam, transfertur ad rem incorpoream, si- *Deo usurpetur.*
gnificans vel *Diffusionem* rei alicujus, vel *Recessionem* *Providentia-*
tiæ Dei, cui planè similis est *Discessio* vel *Ablatio* animatorum à re
aliqua, vel è loco aliquo, quæ fit per *halichab* *Itionem.* Quemadmo-
dum enim *Ablationem* *Providentiæ* suæ exprimit per *Absconsi-*
nem faciei suæ, dicens, *Ego* verò *haster astir panaj abscondendo abscon-* *Deut. 31. 18.*
dam faciem meam in die illa: sic etiam exprimit eam quandoque per
Halicha *Itionem*, quæ nihil aliud est, quàm *Recessio* à certa re aliqua:
ut, *Elecha Ibo & revertar ad locum meum.* In illo autè, quod dicitur, *Et* *Hos. 5. 15.*
exarsit furor Domini in eos, vajelech & ivit, ambæ sunt significaciones *Num. 12. 9.*
simul, *Ablatio* sc. *Providentiæ* Dei, quæ *Itionis* nomine indigitatur,
& *Diffusio*, *Revelatio* vel *Manifestatio* rei alicujus, *Iræ* videlicet
Dei, quæ *ivit* & sequuta est illos, propter quam *Mirjam leprosa facta* *Ibid. v. 10.*
dicitur sicut nix.

Denique accommodatur hæc vox ad *Mores* & *consuetudines*,
quæ solâ mente, sine motu corporis perficiuntur: ut, *Vehalachta* *Deut. 28. 9.*
Et incedes in viis ejus. Item, *Post Dominum Deum vestrum* *Deut. 13. 4.*
telechu ibitis. Item, *Venelecha* *Et ibimus* *Jesa. 2. 5.*
in luce Domini.

In quo explicatur verbum *שָׁכַחַן* Schachan
Habitare.

שָׁכַחַן Habitavit.

Genes. 14. 13.

Gen. 35. 22.

VERBUM hoc, ut notum est, significat Continuationem stationis, h. e. Commorationem in loco aliquo: ut, *Ipsè autem schochen habitabat in quercubus Mamre.* Item, *Et fuit bischkon cum habitaret Israël.* Et hoc apertum est & manifestum. Habitare enim in loco aliquo, nihil aliud est, quàm continuò in illo stare, seu permanere. Nam quando animantia diù in aliquo loco, sive Comuni, sive Proprio subsistant, dicitur de iis, quòd habitent in loco illo, non obstante, quòd in illo nonnunquam hinc inde moveantur: ut, *Abraham schochen habitabat in quercubus Mamre.* Item, *Et fuit cum habitaret Israël, bischkon.*

Gen. 14. 13.

Gen. 35. 22.

Deinde verò accommodatur etiam ad res Inanimatas, adeoque ad omne id, quod constanter & assiduè permanet in re aliqua, licet illa res, in qua altera manet, non sit locus: neq; etiam vox illa, quæ permanet, sit animata: ut *Tischkon Habitet super illam (diem sc.) nubes.* Hic enim manifestum est, nubem non esse quid animatū, neq; diem esse corpus, vel rem corpoream, sed partem temporis.

Jobi 3. 5.

Quo sensu de
Deo dicitur.

Atq; secundum hanc usurpationem attribuitur etiã Creatori: ad exprimendū sc. Habitationem vel Cómorationem Majestatis & Providentię ipsius in loco aliquo. Ubi cunq; enim Majestatis & Præsentię suę signa collocavit, aut ubi cunq; habitare facit Providentiã suam, ibi dicitur Habitare: ut, *Vajischkon Et habitavit gloria Domini.* Item, *Veschachanti Et habitabo in medio filiorum Israël.* Item, *Ob voluntatem schocheni inhabitatoris rubi.* Quare in quocunq; loco actio hæc (*Habitatio*) invenitur attributa Creatori, significat Commorationem Majestatis ipsius, h. e. Glorię creatæ in loco aliquo, vel Providentiam Divinam in re quapiam, pro ratione sc. uniuscujusq; loci.

Exod. 24. 16.

Exod. 29. 48.

Deut. 33. 16.

CAP. XXVI.

Cur Lex Anthropopathiis usa sit.

Loquitur Lex
per Anthropopa-
thias.

NO T A est generalis illa Regula, quæ inservit ad explicationem omnium loquendi rationum, quæ in hoc negotio occurrunt: *Loquitur Lex secundum linguam filiorum hominum.* Cujus sensus est: Quicquid homines ab initio cogitationis suę intelligentiã & imaginatione suã possunt assequi, id in Scriptura attribuitur Creatori.

ri.

ri. Hinc describitur per attributa & nomina corporea, ut doceatur ipsum esse Ens: vulgus enim hominum non apprehendunt ab initio cogitationis Entitatem vel Essentiam, nisi in rebus corporeis.

Cur Deo attributa & nomina corporea adscribantur.

Unde quicquid non est corpus, vel res in corpore existens, non creditur ab iis esse vel existere. Sic etiam quicquid à nobis pro perfecto habetur, id quoque attribuitur Deo Benedicto, ad docendum, illum omnibus numeris & gradibus esse perfectissimum, nullumque in ipso esse defectum vel privationem.

Perfectiones humana Deo cur attribuantur.

Econtrariò autem nihil eorum Deo attribui legimus, in quibus vulgus hominum imperfectionem aliquam esse existimat. Ideò non describitur Deus, quòd edat, bibat, dormiat, ægroter, &c. sed per ea tantum, quæ pro perfectionibus ab hominibus habentur, quæ, licet nostri respectu sint perfectissima, ipsius tamen ratione sunt in summo imperfectionis gradu. Sed existimant, si humanæ illæ perfectiones à Creatore separarentur: magnam ipsius Naturæ imperfectionem illatum iri. Sic nôsti Motum recenseri inter perfectiones Animalium, atque etiam necessarium esse ad perfectionem illorum. Quemadmodum enim continuè opus habent cibo & potu, ad compensationem ejus, quod quotidie illis decedit: sic quoque opus habent Motu, ad id, quod ipsis bonum est, vel cui assueti sunt, persequendū, & ad malum fugiendū.

Cur Deo nõ attribuat Ede-re, Bibere, Dormire &c.

Unde per se nihil interest, sive cibum & potum, sive motum Creatori attribuas: sed tantum secundum linguam filiorum hominum, h. e. secundum imaginationem vulgi, apud quos Comedere & Bibere Imperfectiones sunt, Motus verò minimè: cum tamen & ipse necessariò præsupponat Imperfectionem. Demonstratū enim est, quòd quicquid movetur, sit corporeum & divisibile. Deinceps verò declarabitur tibi, *par. 2. in præfat.*

Deo, cum sit incorporeus, nec motum, nec quietem competere. Quies enim nulli rei competit, nisi ei, quæ moveri potest. Quare omnia ista Nomina, quæ Motum animantiū significant, attribuantur Creatori, eo modo, quo diximus: ut, e. g. quādo Vita ipsi attribuitur, vel quando dicitur vivere. Motus enim accidens proprium est animantium.

Quando ergo à Deo removeretur corporeitas, tūc omnia quoque ista ab Ipso removebuntur, videlicet Descendere, Ascendere, Ambulare, Stare, Circumire, Sedere, Habitare, Egredi, Venire, Transire & similia. Atque hæc paullò fusiùs, prout nos fecimus, declarare, utile & necessarium est, non solum propter vulgus, qui istiusmodi opinionibus imbuti sunt, sed & propter eos, qui ad perfectionem humanam contendunt, ut ab ipsis tollantur cogitationes istæ, quæ cum ipsis adolescentiæ annis incipiunt.

CAP. XXVII.

Quàm cautus & diligens fuerit Onkelos in removenda à Deo corporeitate. Differentiam esse inter Prophetiam somnii, Visionem, & inter id, quando dicitur: Et fuit verbum Domini ad me, dicendo &c.

Onkelus diligens fuit in removenda à Deo corporeitate.

ONKELOS Profelytus, vir perfectissimus in Lingua Hebræa & Chaldaica, diligentiam & industriam suam inter cætera quoque in removenda corporeitate à Deo gnaviter admodum comprobavit. Omnia enim Attributiona vel Nomina, in Scriptura Deo attributa, quæ corporeitatem inducere videntur, ipse secundum verum & genuinum illorum sensum exposuit. Hinc quando in vocem incidit, quæ *Motum* aliquem designat, tum loco *Motus* posuit *Apparitionem* vel *Manifestationem splendoris alicujus creati*, h. e. *Majestatis* vel *Providentiæ Divinæ*. Ita interpretatur, Jarad *Descendit Dominus*, per, *Jirgele Revelabit se Dominus*. Item, *Vajered Et descendit Dominus*, *Vajitgele Et apparuit*, non verò, *Unechat Et descendit*. Item, *Eredah na Descendam nunc & videbo*, per, *Revelabo me & videbo*. Atque hoc perpetuum est in ipsius Translatione.

Exod. 19. 18.

Gen. 11. 5.

Gen. 18. 21.

Gen. 46. 4.

Ibid. v. 2.

Exod. 19. 20.

At verò illud, *Ego eredah descendam tecum in Aegyptum*, ipse de verbo ad verbum interpretatus est, *Ego echut descendam tecum*, quod mirabile est. Sed discimus inde magnam Viri istius perfectionem, præstantiamque interpretationis ejus, quomodo singula intellexerit, prout intelligenda & capienda sunt. Revelavit enim nobis per hoc Targum rem magnam, ad Prophetiæ negotium spectantem, ut videlicet attendamus ad principium illius Narrationis, quod ita habet: *Loquutus est Deus ad Israël in visionibus noctis, & dixit, Jacob, Jacob: & respondit &c. Et dixit, ego &c. Ego descendam &c.* Nam postquam ex principio istius historiæ collegit, omnia illa in Visionibus noctis facta esse, non dubitavit singula, quæ in Visione dicta sunt, iisdem verbis referre. Atque talis narratio vera est. Refert enim tantum id, quod dictum est ei (*Jacobo*), non quod reverà accidit, quale est illud, *Et descendit Dominus in montem Sinai*, quod narratio est ejus, quod reverà factum est, unde etiam id per *Apparitionem* vel *Revelationem* transtulit, sicq; à Deo removet, quicquid de *Motus* est essentia.

Res

Res autem Imaginarias quod attinet, ut est Narratio ejus, quod alicui dictum est, eas reliquit prout sunt, quod mirandum. Admoneris verò inde, magnam esse differentiam inter id, de quo dicitur, *In somnio*, aut, *In visionibus noctis*, & inter id, de quo dicitur, *Bemachase ubemareh In visione*, & inter id, de quo simpliciter & absolute dicitur, *Et fuit verbum Domini ad me, dicendo*, vel, *Et dixit Dominus ad me, dicendo*. Cæterum, fieri quoque potest meo judicio, ut Onkelos per vocem *Elohim*, Angelum intellexerit, ac proinde non dubitavit transferre, *Ego descendam tecum*. Neque incredibile tibi videatur, *Elohim* ibi fuisse Angelum, eò quòd dicit, *Ego sum Deus, Deus Patris tui*. Nam fieri potest, ut illa verba prolata sint (à Deo) per Angelum. Nonne enim vides, quòd idem ille, de quo dicitur, *Et dixit ad me Angelus Domini in somnio, Jacob, Et respondi, adsum*, quòd, inquam, idem ille in fine illius narrationis dicat, *Ego Deus Bethel, ubi unxisti statuam, ubi vovisti mihi votum?* Nullum autem est dubium, Jacobum Deo, non verò Angelo votum fecisse. Verum nihil novi hoc est in libris Prophetarum, ut narrentur verba illa, quæ Angelus Dei nomine loquitur, ac si Deus ipse illa proferret. Quare illa omnia intelligenda sunt per ellipsin relativi alicujus, ac si diceretur, *Ego sum legatus Dei patris tui: Ego sum legatus Dei, qui apparuit tibi in Bethel &c.* Talia multa occurrunt, quando agemus de Prophetia ejusque gradibus, item de Angelis, secundum intentionem hujus libri.

Verba ab Angelis prolata ita sæpè narrantur, ac si Deus illa protulisset.

CAP. XXIIX.

In quo explicatur Nomen רגל Regel Pes.

REGEL Vox est æquivoca, significans primò Pedes Animantium: ut, *Regel tahat regel Pedem pro pede*. רגל Pes. Exod. 21. 24.
 Deinde transfertur ad rem, quæ post aliam sequitur: ut, *Egredere tu, & omnis populus, qui est beraglecha in pedibus tuis, h. e. qui sequuntur te*. Exod. 11. 8.
 Tertio significat quoque Causam: ut, *Et benedixit tibi Dominus leragli ad pedem meum, h. e. mei causam, vel propter me*. Gen. 30. 30.
 Quando enim aliquid est propter rem aliam, vel vi alterius alicujus rei, tum res illa ejus est causa. Et sic sæpè occurrit, ut, *Lerègel hammelacha, ulerègel hajeladim Ad pedem gregis, & ad pedem puerorum, h. e. propter gregem & propter pueros*. Gen. 33. 14.
 Sic, *Et stabunt pedes ejus in die illa super montem olivarum, h. e. stabunt causæ, vel potius causata ipsius, h. e. miracula, quæ tum conspicientur in loco illo, quorum Deus Benedictus causa est efficiens*. Zach. 14. 3.
 Ad hanc interpretationem inclinat Jonathan F. Uziel p. m. *Et revelabit se cum potentia sua, in die illa, super*

montem olivarum. Et sic transferre solet alia quoque hujus generis.

Exod. 24. 10. Quod vero attinet locum illum, ubi dicitur, *Et sub pedibus ejus erat velut opus albedinis lapidis Sapphiri*, ibi Onkelos vocem *Raglav* pedes, expoluit, ac si cognomen esset Solii. Sic enim ait, *Et sub throno gloria ejus.* Observa autem hic iterum & admirare, quàm diligenter & accuratè Onkelos corporeitatem à Deo removeat, & quicquid eam, etiam de longè, inducere aut confirmare videtur. Non enim dicit, *Et sub solio ejus*: quia si Solium Deo ipsi attribuisset, primâ fronte visum fuisset inde sequi, Deum solio aliquo fulciri, atque ita corporeitatem in ipso esse: verùm attribuit Solium, Gloriæ ipsius, h.e. Majestati, quæ est lux aliqua creata. Sic in Targum illius loci, *Quia manus super solium Jah*, ait, *Coram Deo, cujus Majestas est super throno gloria.*

Exod. 17. 16. Et sic omnium consensu intelligendum quoque illud, *Solium gloria.*

Jerem. 17. 12. Sed hæc præter scopum: quare ad institutum nostrum revertor. Dico ergo, finem Onkeli, in Translatione loci adducti, fuisse tantum remove à Deo corporeitatem, non verò declarare & exponere, quid nam assequuti sint (*Optimates scilicet filiorum Israël*), vel, quid illa parabola sibi velit. Atque ita ubique ferè solet facere, ut non temere ingrediatur vel immisceat se in rem hanc (*ad explicandas videlicet Parabolas & Similitudines*), sed remaneat in removenda corporeitate: quia Remotio corporeitatis, res est Demonstrativa & ad fidem necessaria; unde ibi liberè sententiam suam pronunciat, prout res ipsa postulare videtur. Explicatio autem Parabolarum, res est incerta & dubia: fieri enim potest, ut habeant intentionem hanc vel aliam. Res etiam plerumq; in iis sunt valdè obscuræ. Et intelligentia ipsarum non est de articulis Fidei, neque apprehensio ipsarum pro captu vulgi. Ideoque noluit se (*Onkelos*) huic negotio immiscere. Nobis autem, secundum instituti nostri rationem in hoc libro, necessariò ista sunt explicanda. Dico ergo, *Thachar raglav* Sub pedibus ejus, idem esse quòd *Misibbato ubiglalo* ex causa ipsius, h.e. per eum, & propter eum, sicut explicuimus. Quod autem apprehenderunt, fuit ipsa Materia prima, quæ est à Deo Benedicto (*immediatè scilicet*), cujusque ipse causa est efficiens. Nam observandum, quòd dicat, *Sicut opus albedinis Sapphiri*: si enim voluisset denotare colorem vel speciem externam, simpliciter dixisset, *Sicut albedo Sapphiri*. Verùm addit, *Sicut opus*, quia Materia, ut nôsti, naturâ suâ semper recipit (formas), & patitur, nunquam verò agit, nisi per accidens, sicut forma semper agit per se, nunquam autem patitur, nisi per accidens, quemadmodum ista in libris Physicorum explicantur. Hanc ergo
ob

ob causam dicit, *Kemaaseh* Sicut opus. Præterea, per *libnat hassapphir* albedinem Sapphiri, significatur Splendor vel Pelluciditas, non color albus. Albedo enim sapphiri non est color albus, sed pelluciditas vel splendor tantum. Splendor autem non est color, ut docetur in Phisicis. Quod si enim esset color, non possent alii colores post ipsum videri, neque etiam alios colores reciperet. Quia verò corpus splendidum vel lucidum omnibus coloribus destitutum est, ideò alios colores omnes recipit, alternativè sc., quemadmodum Materia prima, quæ in se omnibus formis privata est, omnes autem alternativè recipit. Sic ergo id, quod apprehenderunt, erit Materia prima, quæ Deo attribuitur, quia est prima & præcipua inter creaturas, quæ generationi & corruptioni sunt obnoxia, & quia eâ ex nihilo creavit. Verùm de ista materia alibi quoque dicitur. Hoc tantum adhuc addo, quòd etiam secundum paraphrasin Onkeli locum habeat hæc nostra expositio (de Materia prima sc., quam apprehendisse statuimus *Optimates filiorum Israël*). Sic enim ait, *Et sub folio gloria ejus*. Jam verò materia prima in rei veritate est sub Cælo, quod vocatur Solium, ut in præcedentibus vidimus. Ad mirabilem autem hanc expositionem permovet me dictum quoddam *R. Eliesaris F. Hyrcani*, quòd in alio hujus libri capite audies. Generalis omnium (h. e. tam Onkeli quam mea) intentio est, remove à Deo corporeitatem, & apprehensiones istas omnes constituere Intellectuales, non verò sensuales, (h. e. referre ad *Intellectum, non ad sensum*). Tu ergo & istud observa ac animadverte.

p. 2. c. 26.

CAP. XXIX.

Explicatur verbum אָזַבְחַ Azabh Dolere.

VERBUM *Azabh* æquivocum est, primò & propriè Dolorem אָזַבְחַ Dolere significans: ut, *Beezeb* In dolore paries filios. Gen. 3. 16.
Deinde significat quoque Iram, Indignationem: ut, *Et non azabho* 1. Reg. 1. 6.
[h. e. hichilo] indignari fecit, vel irritavit eum pater ejus. Sic, *Quia neezabh* 1. Sam. 20. 34.
indignabatur propter Davidem.

Tertiò, Rebelle vel Rebellionem: ut, *Ipsi maru veazebhu rebelles* Jesa. 63. 10.
fuerunt & rebellarunt Spiritui Sancto. Item, *Jaazibhuhu Rebellarunt ei in* Psalm. 78. 40.
solitudine. Sic, *Si via ozeb* rebellionis in me est. Sic, *Totà die verba mea* Psalm. 139. 24.
jeazzebhu rebellant. Juxta secundam vel tertiã significationem dictum Psalm. 56. 6.
est, *Vajitazzeb* belibbo, & juxta secundam quidem significationem Gen. 6. 6.
sensus erit, quòd Deus indignatus fuerit contra ipsos, propter malitiam operum ipsorum. Quod verò attinet *to Belibbo*, h. e. In corde

Gen. 8.21. suo, quemadmodum in Historia Noachi quoque dicitur, *Dixitq, Dominus belibbo in corde suo, ejus expositionem accipe. Quando propter Quomodo de Deo dicatur, quod aliquid in corde suo dicat.* hominem de re quadam dicitur, quod eam dixerit In corde suo, vel, Ad cor suum, tum intelligitur aliquid, quod nulli hominum unquam dixit vel prodidit. Sic, quando Deus aliquid apud se vult & decernit, quod nulli Prophetæ revelavit, tum, quando res illa (*quam voluit & decrevit*) præterit, & facta est, dicitur de ea, *Et dixit Dominus in corde suo, more humano, juxta tritum illud: Loquitur lex lingua filiorum hominum. Et hæc clara sunt & manifesta. Quia ergo in Rebellionem Diluvii non explicatur, quod aliquis ad ipsos missus fuerit (à Deo) eo tempore, qui illos vel monuerit, vel mortem ipsis interminatus fuerit, ideò dicitur de eis, quod iratus fuerit contra ipsos belibbo in corde suo. Sic, quando volebat, ut nullum amplius sit Diluvium, nulli Prophetæ dixit, Abi & annuncia hoc: ideò & ibi dicitur, Dixit Dominus in corde suo. Explicatio verò loci illius *Vajitazzeb el libbo*, secundum tertiam hujus vocis significationem est, quod rebellaverit homo contra voluntatem Dei. Cor enim quandoque etiam *Voluntatem* significat, quemadmodum explicabitur in Homonymia vocis *Lebh Cor*. [*Sic ergo verba illa juxta hanc sententiam transferenda erunt: Et rebellavit cordi (h.e. voluntati) ejus (Dei).*]*

Gen. 6.6.

Gen. 8.21.

par. I. c. 39.

CAP. XXX.

In quo explicatur אכל Achal Comedere.

וֹכֵחַ Comedere. VERBUM hoc *Achal* ex prima sua Impositione significat Sumptionem cibi & alimenzi animalium, quod ita notum, ut non necesse sit exemplis illustrare.

Deinde, quia duo præcipue sunt in comestione, primò quidem Interitus rei, quæ comeditur, h.e. destructio formæ ipsius primæ; deinde animantium accretio, constitutionis item & essentiæ ipsorum conservatio, omniumque virium & facultatum corporis restauratio: ideò duas adhuc significationes in hac lingua habet. Nam juxta primam proprietatem accommodatur hoc verbum *Achal* ad quemvis Interitum & Destructionem, adeoque in universum ad cujusvis formæ desolationem: ut, *Veachela Et comedet vos terra inimicorum vestrorum. Item, Terra ochellet comedens habitatores suos. Item, Gladio teucelu comedemini. Item, Tochal Comedet gladius. Item, Incenditq, se in eos ignis ipsius, vattochal & comedit extremum castrorum. Item, Ignis ochela comedens est, h.e. perdet omnes rebelles suos perditione ignis, cui ipse dominatur. Atque sic frequentissimè occurrit. Secundum alteram*

ram

Levit. 26. 38.

Num. 13. 32.

Jesa. 1. 20.

2. Sam. 2. 26.

Num. 11. 1.

Deut. 4. 24.

ram Comestionis proprietatem, accommodatur quoque ad Sapien-
tiam & Doctrinam, & universaliter ad Apprehensiones Intelle-
ctuales, per quas Forma humana conservatur propter perfectionem,
quæ ipsis inest, quemadmodum corpus per cibum, propter bonita-
tem illius conservatur: ut, *Venite, emite, veichlu & comedite*. Item, Jefa. 55. 1.
paullò post, *Audite audiendo me, veichlu & comedite bonum*. Item, Ibid. v. 2.
Achol Comedere mel multum, non est bonum. Item, *Achol Comede fili* Prov. 25. 27.
mi mel, quia bonum est, & favum, quia dulcis est palato tuo. Et sic sæ- Prov. 24. 13.
pè quoque fit in verbis Rabbiorum nostrorum p. m., quòd scilicet Sa-
pientiam, Comestionem appellant, ut quando dicunt; *Venite, co-
medite carnem, in qua multa est pinguedo*. Dicunt etiam, *Omne Edere
& Bibere, cujus mentio fit in hoc libro*, (Proverbiorum scilicet) *nihil est
aliud, quàm Sapiaentia, vel Lex*, ut alia exemplaria habent. Sic enim Sapiaentia voca-
frequentè Sapiaentia quoque vocatur Aqua: ut, *Omnes sitientes ve- tur Aqua.
nite ad aquas*. Et quia hoc ita crebrò usu venire solet, atque ita ma- Jefa. 55. 1.
nifestum & perspicuum est, ac si prima & propria hujus verbi es- Privatia Sa-
set significatio, idcirco *Fames & Sitis* etiam usurpantur de Priva- pientia vocatur
tione Sapiaentia & Apprehensionis: ut, *Et mittam famem in terram, Fames & Sitis.
non famem panis, neque sitim aqua, sed audiendi Verbum DOMINI*. Amos 8. 11.
Item, *Sitivit anima mea ad Deum, ad Deum vivum*. Et sic passim. Psal. 42. 3.
Ita interpretatur Jonathan locum illum, *Et haurietis aquas è fon- Jefa. 12. 3.
tibus salutis*; in hunc sensum, *Et accipietis doctrinam novam cum gau-
dio à selectis justorum*: ubi animadvertè, quâ ratione Aquam expo-
nat Sapiaentiam venturam in diebus illis; Vocem autem מִמַּאֲיָנָה Mim-
maajene E' fontibus, sumpsit, ac si esset idem quod מַעֲיָנָה Meene in il- Num. 15. 24.
lo Moïsi, *Meene haedah*, h. e. A' capitibus, à primariis cœtus. Hi verò
sunt Sapiaentes. Quod autem dicit, *A' selectis Justorum*, idè fecit, quia
Justitia vera demum salus est. Vides ergo, quo modo singulas voces
ad Sapiaentiam & Doctrinam accommodarit.

C A P. XXXI.

*De imperfectione Intellectus humani. Quòd cer-
tos terminos præscriptos habeat. De differen-
tia ejus inter homines. Quæ item Sapien-
tia cause sint impedièntes.*

SCIENDUM est, esse Apprehensiones quasdam, quas Intellectus *Apprehensio In-
tellectus est im-
perfecta.*
humanus facultate & naturâ suâ apprehendere potest, & esse

quasdam res, quas naturâ suâ apprehendere nullo modo potest, nec quidem per causam (h.e. per singularem gratiam & influentiâ Divinam), sed quarum apprehensionis portæ ipsi omni ex parte sunt clausæ & obseratæ: esse etiam quasdam, ex quibus aliquid apprehendit & assequitur, aliquid verò ignorat. Nam licet Apprehensionis facultatem habeat, non tamen sequitur, quòd omnia possit apprehendere, prout sensus etiam quidem apprehendunt, sed non in quavis distantia. Et sic reliquæ facultates corporales, ut e. g. Si aliquis possit portare duo talenta, non sequitur, eum posse portare decem. Quemadmodum autem inter Individua talis est differentia, ut unum altero præstet in istis apprehensionibus sensualibus, & reliquis facultatibus corporalibus, quemadmodum cuiusvis notum est, sic tamen, ut terminum certum habeant, nec in immensum vel infinitum progrediantur: ita iudicium quoq; idem est apprehensionum humanarum intellectualium. Est enim & hic magna differentia & imparitas, unusq; altero multò est præstantior, quemadmodum hoc inter Litteratos imprimis videre licet. Nam est qui ex semet-ipso rem quandam per speculationem suam invenit, quam alius nunquam potest intelligere; ita ut quamvis eam alius omni studio ipsum docere velit, quibuscunq; exemplis illustret, & longo admodum tempore, nunquam tamen ad illam pertingere valeat intellectus ipsius, sed abbreviata sit manus intellectus ejus ad eam intelligendam. Verùm & hæc præstátia non progreditur in infinitum: sed habet Intellectus humanus quoq; cancellos suos, intra quos ipsi subsistédum. Sunt enim quædam, quorum apprehensionem sibi impossibilem esse homo benè novit, unde etiam anima ipsius illa scire & cognoscere non avert; quia rem sibi impossibilem esse judicat, & nullam portam esse novit, per quam ad illorum cognitionem introire queat. Sic ignoramus numerum stellarum Cœli, an par sit vel impar: numerum item specierum animantium, mineralium, plantarum, & similibus. Deinde sunt quædam, ad quorum apprehensionem appetitus & desiderium hominis vehemens admodum est, in quibus indagandis & perscrutandis Intellectus ipsius omnes suos nervos intendit. Hinc apud omnes Gentes & omni tēpore magna invenitur caterva hominū, speculationibus ejusmodi deditorum. Atq; hinc variæ admodum & dissentientes sunt illorum opiniones, unde controversiæ & quæstiones multæ oriuntur: quia Intellectus in apprehensione illarum (h.e. in desiderio apprehendendi illas) pendet, & ita unusquisq; existimat, se invenisse viam, per quā naturam & veritatem illarum scire queat. Neq; etiam in facultate Intellectus

*Est differentia
in Apprehensione
secundum Individua.*

Stus humani est, demonstrationem illarum adducere. Nam de nullâ re, quæ demonstrari potest, controversia est vel dissensio: neque illi quisquam se opponit & contradicit, nisi ignorans & imperitus, quæ contradictio vocatur demonstrativa, (h.e. *contra ea, quæ demonstrari possunt*). Sic inveniuntur homines, qui controversiam movent de rotunditate Terræ, Cœli, & similibus. Verùm isti nullum habent accessum vel introitum in hoc negotium. Confusio verò ista accidit potissimùm & frequentissimè in rebus Divinis: rariùs in Naturalibus: in Mathematicis omninò ferè deficit.

Alexander Aphrodisæus scripsit, tres esse causas Dissensionum & Controversiarum: *primò*, Amorem dominationis & victoriæ, *φιλονεικίαν*, hæc enim impedit hominem, quò minùs rem sicuti est apprehendat: *secundò*, Subtilitatem, profunditatem & difficultatem rei apprehendendæ: *tertio*, Ignorantiam & inscientiam apprehendentis, ut & Imperfectionem & Imbecillitatem ejus ad apprehendendam rem, cujus apprehensio est possibilis.

Et has quidem causas commemoravit Alexander. Nos verò his nostris temporibus etiam quartâ, *quæ ab ipso ommissa*, addere possumus, Consuetudinem sc. vel Institutionem. Amant enim homines naturâ id, ad quod sunt assuefacti, & propendent ad illud. Unde vides, quòd illi, qui in pagis habitant, quia non solent ibi sæpè caput & corpus lavare, voluptatibus indulgere, delicatisq; cibis uti, civitates spernant, neq; voluptatibus illarum frui desiderant, sed res malas potiùs eligant sibi assuetas, quàm bonas, quibus assueti non sunt, nec magnopere in magnificis palatiis habitare, sericis ac pretiosis vestimentis vestiri, aut balneis, unguentis vel aromatibus se oblectare aveant. Idem planè accidere solet homini in sententiis & opinionibus, quibus innutritus est, ut præ amore illarum, ab illis dimoveri nequeat. Quæ causa est, ut homo sæpè non possit apprehendere veritatem, quia sc. illa sequitur, quibus est assuetus, quemadmodùm vulgo hominum in corporeitate, & aliis rebus Divinis evenit, prout alibi declarabimus. Nam hæc omnia ideò præcipuè illis accidunt, quia exercitati & educati sunt in scriptis, quæ inter ipsos magnifunt, & quæ secundùm sensum litteralem de corporeitate docent, & aliis imaginationibus, in quibus nulla est veritas: intelligenda autè sunt parabolicè, ob causas, quas alibi adducam. Porrò nò existimare debes, ea, quæ de imbecillitate & imperfectione Intellectus humani à nobis

nobis dicta sunt, & quòd certus ac definitus ei præscriptus sit terminus, (vel, & de ejusdem limitatione) à Lege nostra solùm dici. Nam hoc ipsum Philosophi quoq; statuerunt & apprehenderunt, apprehensione perfectâ sine ulla hæsitacione aut dubitatione; prout sanè res est extra omnem dubitationis aleam posita, nisi fortè apud eum, qui planè ignarus est earum rerum, quarum demonstrationes evidentes habentur. Hoc caput quod concernit, fundamenti loco id quasi præmissimus ad sequentia.

CAP. XXXII.

Quòd equè accidat defectus & defatigatio in Intellectualibus, ac in Sensualibus. Non esse altiora indaganda, quàm Intellectus cujusq; ferat, rationibus, & testimoniis Scripturæ demonstratur.

SCIA T Lector, quòd in Apprehensionibus Intellectualibus (eò quòd à materia dependent) simile quid accidat ei, quod contingit in Apprehensionibus sensualibus. Quando enim vides oculis tuis, apprehendis id, quod in facultate visus tui est ut apprehendas: quòd si verò oculos tuos cogas ac visum nimium intendas, ut per majorem distantiam videas, quàm verò facultas tua videndi concedit, vel, cum intueris scripturam aut sculpturam aliquam subtiliorem, quàm ut facultate visus tui eam videre queas, tum non solùm debilitabitur visus tuus in eo, quod minimè videre potes, sed etiam in eo, quod aliàs videre posses: ita ut non amplius videre possis id, quod videre potuisti, antequam hoc pacto visum tuum intenderas & defatigabas. Idem experietur, qui in contemplatione scientiæ vel artis alicujus occupatus est, quæ in cogitatione consistit. Cum enim cogitationes suas nimium in eam intenderit & defatigârit, confundetur, neque intelliget illud, quod aliàs intelligere potuisset. Ratio quippe omnium facultatum & potentiarum corporalium in hoc negotio eadem est & una. Simile quid accidit tibi in Apprehensionibus Intellectualibus. Quòd si enim substiteris in dubio, in quod incidis, & non afflixeris animam tuam, persuadendo ei, demonstrationem esse ejus rei, cujus nulla est demonstratio, neq; refellere aut falsitatis redarguere conaris id, cujus contrarium nullâ ratione demon-

Defatigatio accidit Intellectui equè ac sensualibus.

monstrari potest, neque etiam id, quod captum tuum superat, cupis apprehendere: cum, inquam, hæc omnia observaveris, pervenisti ad summam perfectionem hominis, erisq; in gradu R. Akibhæ p.m. qui in rebus his Divinis ingressus & egressus est in pace, in speculatione sua. Quòd si verò tentes apprehendere id, quod apprehensionem tuam superat, vel falsitatis redarguere incipias ea, de quorū contrariis nulla est demonstratio, ita quidem, ut nullo modo probabilia sint vel possibilis: tūm devenies sicut Elisæus quidam, h.e. non solum non perfectus, sed imperfectioe omni eris imperfectior, & fiet, ut imaginaria in te dominantur, ad vitia, & quasvis res turpes ac malas inclines, propter molestiā & defatigationem nimiam, quā Intellectum hoc pacto afficis, & ita lumen ejus extinguis: non aliter atque in sensu Visus solet contingere, ut multas species falsas apprehendat, quādo debilitatus est, sicuti in egrotis videre est, vel cum acies oculorum intenditur ad res nimis lucentes & splendidas, aut subtiles. In hunc sensum ait Salomon, *Si mel invenisti, comede sufficientiam tuam, ne fortè satieris eo, & evomas illud*, cujus rei exemplum referunt de Elisæo quodam. Egregia similitudo admodum, in qua Sapientiam cum cibo comparat, (quemadmodum antea quoque monuimus), & quidem dulcissimo, melle sc. cujus natura est, ut magnā quantitate comestum, stomachum conciter, & vomitum gignat, quasi voluisset dicere Salomon: Apprehensionem hanc esse quidem excellentem, egregiam & rem perfectissimam, verum si non intra terminos ejus subsistatur, & cautè ac prudenter quis in ea versetur, degenerare in imperfectioem, sicut in esu mellis accidere solet. Id enim si moderatè ac temperanter sumatur, nutrit ac dulce est; quòd si verò quis modum excedat & nimis comedat, contrarium evenit. Observa autem, quòd non dicat, *Ne satieris eo & fastidium ejus te capiat*, vel, *& spernas illud*, sed, *Et evomas illud*. In eundem sensum dicit alibi, *Comedere mel multum, non est bonum*. Huc quoque respicit, dum ait; *Ne sapiens sis nimium, ad quid desolaberis?* Sic quando inquit, *Custodi pedem tuum, quando is ad domum Dei*. Hinc ait quoq; David, *Non ambulavi in magnis, neq; in mirabilibus supra me*. Idem sibi volunt Sapientes nostri, cum dicunt, *Altiora præ te ne inquirito, & abscondita à te ne perscrutator*. Item, *Ea quæ tibi mandata sunt, cogita; non enim indiges his, quæ occulta sunt*, h.e. Ne emittas intellectum tuum, nisi ad id, quod homo potest apprehendere & assequi: nam in iis, quæ intellectum ejus superant, se exercere, plurimum nocet, prout ostendimus. Idem quoque innuunt, cum dicunt. *Quicumq; respicit quatuor res &c.* Inprimis

Non est defatigandus Intellectus iis, quæ captum ejus superant.

Proverb. 25. 16.

Sapientia comparatur cum melle.

*Ibid. v. 27.
Eccles. 7. 17.
Eccl. 4. 17.
Psal. 131. 1.*

Legitur hæc sententia quoq; apud Syr. c. 3. v. 20. 21.

verò in illo, *Quicumq;* non parcat gloria Creatoris sui, (*expediret ei, ut non venisset in mundum, addendum, ut patet ex Comment. R. Schem tobh*). Nihil enim aliud volunt, quàm quod diximus, Non esse homini cogitationibus suis ad ejusmodi res, quæ interitum ipsi afferunt, prorumpendum. Quando verò dubia quædam ipsi oriuntur, aut non è vestigio demonstrationem rei quæsitæ invenit, tum non statim illam relinquet, vel repudiabit, aut falsam pronuntiabit; verùm expectabit, gloriæ Creatoris sui parcat, sibiq; temperabit, quemadmodum hoc jam explanatum est. Istorum verò dictorū Prophetarum & Sapientum nostrorum mens & sententia non est, omnis speculationis portas claudere, & intellectum arcete ab apprehensione illarum rerum, quas potest apprehendere, prout fatui quidam & ignavi homines existimant, qui bellè admodum hoc pacto inscitiam & ignorantiam suam perfectionis ac sapientiæ velo tegere se posse autumant: econtrà verò perfectionem & scientiam imperfectionis notā insigniunt, atq; ita de via legis egrediuntur & exorbitant, *ponentes tenebras lucem & lucem tenebras*. Verùm intentio est indicare, Intellectum humanum certum habere terminum, in quo ipsi sit consistendum. Non est autem, quòd verba nostra, quæ in hoc capite de Intellectu humano diximus, subtiliter & accuratè examines: tantum enim ad scopum nostrum ea dirigere voluimus, non verò *angelicis* naturam Intellectus explicare.

CAP. XXXIII.

Non esse cursum studiorum ab ipsa Theologia incipiendum, sed exercendum prius animum in aliis artibus & disciplinis. Quare de rebus Divinis loquantur per anigmata, quare item vocentur Secreta.

Per certos gradus ad studium Theologicum esse accedendum. SCIRE te velim, in docendo vel discendo statim incipere à Sapientia Divina, & ab expositione Parabolarum, Troporum, ac Metaphorarum Propheticarū, valdè esse periculosum & detrimens. Necessè enim est, ut primò Juniores vel Tyrones, & ii, qui tardioris sunt ingenii, in primis rudimentis instituantur, pro mensura apprehensionis ipsorum. Quòd si autem quis animadvertatur perfectioris esse Intellectus, & ad sublimem & excelsum istum gradum

dum aptus & idoneus, ad gradum, inquam, istum speculationis demonstrativæ & doctrinarum verè intellectuáliū, eum paulatim ascendere facient, donec ad perfectionem suam vel propriā industriā, vel auxilio magistri alicujus, perveniat. Quum enim statim quis ab hac Divina Sapientia inchoaverit, in eo non tantum exorietur confusio rerum credendarū, sed totalis earum abolitio: neq; is mihi videtur aliter facere, quàm si quis infantem pane triticeo & carne cibare, vinoque potare veller. Nam sine dubio eum occideret, non quòd ista alimenta sint mala, ac naturæ hominis contraria aut incòvenientia: sed quia illa capiens, debilis nimis est, quàm ut illa eo pacto concoquere possit, ut utilitatem inde percipiat. Sic, scientias & opiniones istas veras ac reales quod attinet, non ideò tam occultè, ænigmaticè & obscurè de illis loquuti sunt Sapientes, quòd aliquid mali sub illis lateat, aut quòd fundamenta Legis nostræ destruant, ut fatui homines existimant; sed ideò illas occultârunt, quia ingenium & intellectus noster nequeunt illas statim ab initio capere: quædam autem revelârunt, ut qui perfectiores sunt, illa discant, & hinc vocantur *Secreta Legis*, quemadmodum explicabimus.

Simile.

Cur Sapientes occultè & ænigmaticè de rebus Divinis loquantur.

Et hæc quoque caussa est, propter quam Lex loquitur Linguâ filiorum hominum, sicut exposuimus, quia hæc ratio commoda & facilis est, ut ab ea incipiant & discant pueri, mulieres & communis plebs, in quorum viribus non est, res secundum veritatem ipsarum apprehendere. Quamobrem etiam hoc modo sufficienter ipsis traditum est de omnibus, quæ credenda sunt, & de omni conceptione, quæ dirigere potest intellectum ad cognoscendum, quòd Deus sit & existat, quamvis non ad veritatem quidditatis ejus. Si verò quis fuerit perfectior & sublimioris ingenii, ut cognita habeat *Secreta Legis*, sive ea ab alio didicerit, sive à seipso, ut ab uno ad alterum fuerit incitatus, is ad eum gradum pertinet, ut sententias illas veras ac reales (*de Deo*) credat per vias fidei veræ; (*non ut vulgus per similitudines ab hominibus desumptas*), nempe, vel per demonstrationem in iis, de quibus demonstratio haberi potest, vel per alia argumenta firma & solida in iis, in quibus fieri id potest, atque ita formaliter cognoscet & intelliget veritatem & substantiam earum rerum, quæ ipsi sunt per similitudines & parabolas traditæ. Porrò multoties jam in hoc libro adduximus tricum illud Rabbiorum nostrorum dictum, *Et in Mercava ne unicum quidem sc. instituent, nisi fuerit sapiens & intelligens ex mente sua, & tunc tradent ipsi summa & principalia capita.* Quapropter non est inci-

Cur Lex per anthropopatheias loquatur.

cap. 26. & 47.

piendum cum homine in hoc negotio, nisi pro mensura captus ipsius, & cum duabus istis conditionibus, *primò*, si fuerit sapiens, h.e. si imbutus fuerit scientiis illis, è quibus principia speculationis defumuntur; *secundò*, si fuerit intelligens, clari ac perspicacis ingenii, qui rem vel leviter indigitatam percipiat, quod sibi volunt, dum ajunt, *Et intelligens ex mente sua*. Verùm causas quod attinet, quare vulgus non possit addiscere per vias speculationis veras, & cur non possit incipi cum illis à declaratione & descriptione ipsius quidditatis & naturę rerum, cur item res hæc expediens & necessaria sit, eas explicabo tibi capite proximè sequenti.

C A P. XXXIV.

De causis, propter quas in discendo vel docendo non sit incipiendum à Sapientia Divina.

Causa, propter quam cursus studiorum non sit à Theologia incipiendus.

1. *Profunditas & difficultas.*
Ecclef. 7. 24.
Job. 28. 12.

Incipiendum nõ est à difficilioribus.

2. *Ingenii humani incapacitas.*

Job. 11. 12.

QUINQUE sunt causæ, quæ impediunt ac prohibent, ne incipiantur studia à rebus Divinis, & ne quis vulgo vel plebi de illis ostendat ac revelet ea, quæ de illis sciri & intelligi possunt.

Prima causa est Rei ipsius in se difficultas, subtilitas & profunditas, de qua Salomon ita loquitur: *Remotum quiddam est & profundissimum, quotusquisque illud reperiet? Item Job, At sapientia undenam invenitur? Jam verò præposterum est in discendo incipere à difficilioribus & magis abstrusis.* Hinc quoque in Parabolis Legis nostræ invenimus, quòd Sapientia comparetur Aquæ, id quod Sapientes nostri inter alia quoq; hoc modo exposuerunt: Is, qui nandi artem callet, educere potest margaritas è profundo maris; qui verò ejus est imperitus, in profundo submersus manet. Quare nemo id tentare debet, nisi qui in ea arte est exercitatus.

Secunda causa est Brevitas & Tenuitas scientiæ omnium hominum ab initio: quia non datur homini perfectio ultima (*Intellectus sc.*) à principio, sed inest ipsi primò potentiã tantum, actu omni privata. Nam, *ut pullus onagri est homo, qui nascitur.* Neque sequitur, si aliquid alicui in sit potentiã, necessarium esse, ut deducatur in actum. Fieri enim potest, ut in imperfectione sua maneat, idque vel propter impedimenta quædam externa, vel propter paucitatem & intermissionem studii operæque in illis rebus, per quas potentia illa posset in

in actum deduci. Hinc dicitur expressè, *Non multi sapientes sunt.* Et Job. 32. 9. huc pertinet illud Rabbiorum nostrorum, *Vidi filios cœnaculi, & erant pauci.* Nam plurima sunt, quæ nos à perfectione arcent & detinent. Præterea, quando perfectè satis præparabit se homo, & quando satis otii ipsi erit ad discenda omnia, quæ discenda sunt, ut ea, quæ potentiâ ipsi insunt, in actum perducantur?

Tertia causa est Prolixitas & Multitudo præcognitorum, quibus homo instructus esse debet. Nam licet homo naturaliter teneatur desiderio ad cognoscendos fines, tamen fit sæpè, ut tædium ipsum occupet, ac præcognita requisita derelinquat. Quod si autem quis ad istiusmodi finem vel perfectionem posset pertingere sine præcedente cognitione illorum, tùm non forent præcognita, sed inanes defatigationes, & meræ superfluitates. Quilibet enim homo, ut ut simplex & fatuus, ita comparatus est, ut si ex somno ipsum excitaveris, & ex ipso quæsiveris; an non desideret pernoscere, quæ sit natura, quis numerus, quæ forma & figura cœlorum? quid sint angeli? quâ ratione creatus sit mundus? in quem finem singulæ ejus partes ita sint ordinatæ & dispositæ? quid sit anima? undenam originem suam trahat? an à corpore separetur? & si separetur, quomodo separetur, & quonam deveniat? ac similia: tibi sine dubio sit responsurus, quòd sic: & appetet naturâ suâ veram & solidam rerum istarum cognitionem. Verùm voler, ut tranquillum sit hoc desiderium, & sine labore ac molestiâ, unoque & altero verbo cognitio ista sibi instilletur. Etenim si ipsi volueris imponere, ut vel per unicam septimanam negotia sua seponat, quòd omnia ista addiscere & intelligere possit, minimè gentium id faciet, sed potius in imaginationibus suis falsis acquiescet, & spernet ea, quæ ipsi dicuntur de multitudine eorum, quæ præcognita habere oportet, de longitudine item temporis, quòd ad ea requiritur. Tu verò nôsti, quòd hæc omnia arctissimè inter se cohæreant & connexa sint. Omnia enim, quæ sunt vel existunt, sunt vel Deus ipse, vel opera Dei, quæ sunt ea omnia, quæ sunt præter Deum. Jam autem non est alia via cognoscendi Deum, nisi ex ipsius operibus. Illa enim docent Deum esse, & de omnibus iis, quæ credenda sunt de eo, h. e. quæ de ipso affirmari vel negari debent. Quare necessario consequitur, intelligenda esse probè Entia omnia & eorum naturam, ita ut ex unaquaque specie certa & necessaria principia desumere possimus, quæ nobis ad investigationem naturæ Dei inserviant. Quot enim principia desumuntur ex natura Numeri (h. e. ex

3. Multitudo rerum præcognoscendarum.

Arithmetica) & ex proprietatibus Figurarum in Geometria, quæ nos erudiunt de multis rebus, quæ removeri debent à Creatore, & quarum remotio nos porro docet de aliis? Astronomiæ & rerum naturalium scientiam quod attinet, non video quomodo de illis dubitari possit: sunt enim res necessariae ad intelligendam dispositionem & fabricam Mundi, atque ita faciunt ad intelligendum, quomodo Deus verè, non secundum vanas imaginationes & conceptiones nostras Mundum regat & gubernet. Sunt præterea aliæ quædam Scientiæ Theoricæ sive Speculativæ, (ut *Logica & Metaphysica*), unde licet principia ad hanc Scientiam vel Sapientiam non petantur, tamen exercent Intellectum, & ipsi habitum comparant faciendi demonstrationes, & ex rei veritate naturam earum rerum, quæ demonstrantur, intelligendi, ac præterea tollunt errores multos, qui inveniuntur in opinionibus speculantium, ne accidentalibus confundantur cum essentialibus, & quæ inde oriuntur absurdæ opiniones aliæ. Quibus omnibus & hoc adhuc addi debet, quod ad formalem rerum, prout in se sunt, cognitionem hominem deducant. Et quamvis hæc non sint fundamenta Sapientiæ Divinæ: attamen usum necessarium exhibent in aliis rebus, quæ nos ad illam Sapientiam appropinquare faciunt. Quare cum hæc ita se habeant, necessariò unusquisque, qui perfectionem humanam vult adipisci, instituendus primò est in arte Logica, deinde ordine in disciplinis Mathematicis, (putà *Arithmetica, Geometria, Astronomia &c.* has enim hoc loco intelligit per *Chochmoth limmudjoh*), postea in scientia Naturali, ultimò in Divinis. Nunc au. etiam invenimus multos, quorum intellectus fathiscit & deficit in addiscendis istis artibus & disciplinis: & licet non deficiat, fieri tamen potest, ut morte absumentur, antequam perfectam illarum cognitionem habeant. Quocirca, nisi per Kabbalam, h. e. per Traditionem Scientia aliqua nobis data esset, & si per exempla ac similitudines ad istam rem non deduceremur: sed intelligenda ac discenda omnia nobis essent formaliter per essentielles rerum definitiones, ac non nisi per demonstrationes, omnia credenda: tum certè, quia hoc non nisi per longas præparationes fieri potest, major hominum pars diem suum obirent, antequam scirent, num Deus sit nec ne? ut nil dicam de eo, quid de ipso affirmandum vel negandum & removendum sit? neque ab istiusmodi præmatura morte eriperentur, nisi fortè unus ex urbe, & duo ex familia, h. e. paucissimi (*locutio proverbialis & trita in Rabbiorum scriptis*). Alios autem quod attinet, quos

Deus

Deus *seridim*, h.e. Superstites vel Residuos appellat, qui veluti è com- Jerem. 3. 14.
 muni hominum sorte sunt exempti, illis summa & extrema perfectio
 non competit, nisi post notitiam istorum præcognitorum. Salomon
 ipse, mortalium omnium sapientissimus agnovit, quàm necessaria
 sint ista principia, & ostendit, fieri non posse, ut quis ad sapientiam
 hanc sine præeunte legitima in illis exercitatione perveniat, quâdo
 inquit: *Si hebetatum fuerit ferrum, & acies ejus non polita fuerit, quomodo* Eccles. 10. 10.
exercitus vel fortitudines superabit? (h.e. Si acies cultri alicujus vel gla-
 dii non fuerit acuta, & superficies ejus non benè polita, non pote-
 rit res duras superare, seu scindere: sed necesse est, ut priùs acuatur
 & poliatur:) & *rectificatio* (h.e. industria vel præparatio) longè ma-
 jor requiritur ad sapientiam (sc. acquirendam). Item, *Accipe disci-* Proverb. 19. 20.
plinam, ut sapiens fias in novissimo tuo. Cæterum, alia est adhuc
 Necessitas, propter quam principia ista sunt scienda & addiscen-
 da, hæc nempe: dum homo studet, quàm plurima ipsi subinde
 nascuntur dubia, citiùs etiam addiscit contraria alicujus senten-
 tiæ, & quæ eam refellunt, quàm ejus confirmationem, quemad-
 modum faciliùs est domum aliquam destruere, quàm exstruere.
 Confirmatio autem assertionum, & solutiones dubiorum ut pluri-
 mùm fluunt ex variis principiis, quæ ex istis præcognitis desumun-
 tur. Ideoque qui sine illis speculatur, similis est ei, qui pedibus suis *Simile.*
 ad certum aliquem locum ambulans & contendens, in profun-
 dam admodum fossam incidit, è qua exeundi nulla ipsi est facultas
 nullumquæ consilium, donec moriatur. Nam tali homini longè fa-
 tius fuisset, si iter illud intermisisset & quietus in loco suo substitisset.
 Eleganter admodum & vivis coloribus Salomon in Proverbiis has
 pigrorum & pigritiæ ipsorum proprietates descripsit. Tota enim
 Parabola est de pigritia quærente sapientiam. Dicit ibi de desi-
 derio ejus, qui desiderat scientiam finium, & tantum desiderat,
 nullam operam impendendo discendis præcognitis, quæ eò de-
 ducunt, *Desiderium pigri interficit eum, quia renuerunt manus ejus facere* Prov. 21. 25. 26.
quicquam. Totâ die concupiscit concupiscentiam: justus autem tribuit, nec
cohibet. Causam, propter quam desiderium ejus ipsum interficiat,
 dicit esse, quòd non sollicitus sit de eo, quòd desiderium ejus sedare
 posset; sed quòd tantum desiderio suo indulgeat, ac nihil præterea
 agat, sperans eò se pervenire velle, quòd perveniendi ipsi nulla sup-
 petunt media & instrumenta. Unde si desiderium suum planè re-
 linqueret, longè ipsi foret consultius. Sed animadvertite, quomodo
 finis

finis hujus parabolæ principium ejusdem declarat, cum dicitur, *Justus verò tribuit, nec colubet.* Justus enim pigro non aliâ ratione opponitur, nisi quatenus, prout alibi explicuimus, justus tribuit unicuique rei, quod suum est, h. e. tempus suum totum impendit studiis, neque ab eo quicquam detrahit, ut aliis negotiis tribuat, quasi dixisset, *Justus tribuit omnes dies suos sapientia, neque illi detrahit,* quemadmodum simili sensu alibi dicit, *Ne des mulieribus robur tuum,* (continuè sc., & omne robur tuum). Atque hoc morbo laborant multi celeberrimi & clarissimi Viri, quod velint primò inquirere & investigare fines, ac de illis differere, sine protheoria & præcognitione principiorum requisitorum. E quibus nonnulli sunt, qui ex ignorantia vel superbia illa vituperant, (quia nempe vel nequeunt illa comprehendere, vel ad ea addiscenda pigri nimis & ignavi sunt), ac demonstrare & probare conantur, illa summè esse perniciofa ac inutilia. Sed veritas intelligenti clara est.

4. Dispositio vel Constitutio Naturalis.

Non pauca, quæ hic habet, videntur Pelagianismum sapere, ideoque cum iudicio legenda.

Quarta ratio est Dispositio naturalis. Hanc quod attinet, demonstratū est, Qualitates morū esse præparationes Qualitatum rationaliū, neque fieri posse, ut rationalia sint vera, h. e. ut intelligibilia (*active, facultates sc. Intellectus*) sint perfecta, nisi in eo, qui bonis, placidis, ac constantibus moribus est præditus. Sunt autem quidam, qui à principio nativitatis suæ ejusmodi temperamentum nacti sunt, cum quo perfectio nullo modo potest consistere; ut e. g. Qui cor habet vehementer calidum & forte, iræ fræna ponere non potest, etiam si summam adhibuerit exercitationem. Sic, qui naturæ est calidæ & humidæ, robustæque constitutionis, rarissimè timet peccatum, quodcunque huic malo cupiat remedium adhibere. Ita reperies quosdam, qui sunt leves & inquieti, quorum motus inordinati & perturbati, de corruptione compositionis & malitia temperamenti, quod nequit corrigi, luculenter testatur. In talibus hominibus nunquam videtur Intelligentia perfecta, ac proinde cum illis aliquid tentare velle in hoc negotio, mera est stultitia. Sapientia quippe hæc longè aliter comparata est, quàm Medicina, & Arithmetica vel Geometria. Quilibet ad eam propter rationes jam dictas, non est aptus; & requirit quoque necessariò præcedaneam præparationem in bonis moribus, per quos homo constituatur in summo gradu rectitudinis & perfectionis; *Abominatio enim Domini est perversus, cum rectis verò secretum ejus est.* Ideoque non docent eam pueros & juvenes, quia propter fervorem naturæ non sunt ad eam recipiendam idonei, & propter flammæ juveniles, quæ mentes illorum annis crescen-

Proverb. 3.32.

crescentibus & pubescentibus occupant, donec extincta sit illa
 flamma immoderata, & ipsi constantiores ac sedatiores existant,
 animum suum nôrint deprimere, atque temperamentum corrige-
 re & emendare. Tùm enim demùm admitti & promoveri debent
 ad istum gradum, Apprehensionem nempe Dei Opt. Max., sive Sa-
 pientiam Divinam, quæ *Opus Mercavah* vocatur, sicut dicitur, *Pro-* P^{sal.} 34. 19.
pinquus Dominus contritis corde. Item, *Excelsum locum & sanctum inhabito,* J^{esa.} 57. 15.
& cum contrito & humili spiritu &c. Hinc scribunt in Talmud ad id,
 quod dicitur, *Tradant ei principalia capita: Non tradunt principalia ca-*
pita nisi Patri domus judicii, cujus cor dolore & mœrore affectum est, in-
 nuentes, requiri mansuetudinem, humilitatem, & timorem peccati
 cum sapientia. Et ulterius ibidem dicitur; *Non tradunt secreta Legis,*
nisi lejoez, h.e. Consiliario, vachacham charaschim, h. e. & Sapienti
arti sicum, unevon lachasch, h. e. & perito eloquentia. Hæ autem res in
 nemine esse possunt sine dispositione & inclinatione naturali. Qui-
 dam enim homines planè non pollent consilio, qui tamen sunt in-
 telligentes & ingeniosi admodum. Alii verò sunt, qui in rebus po-
 liticis, ad gubernationem hominum & animorum ipsorum perti-
 nentibus, bonis & salutaribus consiliis sunt instructissimi, qui *Con-*
siliarii nomine indignantur, ast interim in rebus intelligibilibus,
 etiam primis & facillimis, nihil quicquam intelligunt, sed sunt
 ignorantes, imperiti, & omni ingenio ad eas destituti, *Ut quid est* P^{rov.} 17. 16.
pretium in manu stulti, ut emat sapientiam, & cor non est ei? Alii sunt in-
 telligentes, ingenii clari & perspicacis, qui nôrint res verbis bre-
 vibus & concinnis complecti. Hi comprehenduntur sub *Nevon*
lachasch, h. e. perito eloquentiæ. Verùm quia nullam impendunt ope-
 ram, idèò quoq; scientias & artes non assequuntur. Qui verò scien-
 tiam habet artium in actu ipso, & habitum illarum, is vocatur *Cha-*
cham charaschim, h. e. Sapiens artificum, vel Sapiens, Peritus artifex,
 de quo dicunt, *Quando ipse loquitur* (sc. de verbis Legis), *omnes fiunt*
surdi, (quia sc. tam doctè, tam solidè & profundè de illis disserit). Ex
 his vides, quantum Sapientes nostri ab homine requisiverint, ante-
 quam ei traderent *Secreta Legis;* ut nempe perfectus sit tùm in ne-
 gotiis politicis & practicis, tùm in scientiis theoreticis, ac præterea
 naturæ bonæ, ingeniosus & eloquens, qui sciat res accuratè & pro-
 priè proponere. Hinc legimus ibidem, quòd cum *R. Fochanan* ad
R. Elieser dixisset, *Veni & docebo te opus Mercavah,* *R. Elieser* respon-
 derit, *Nondum consenui, ac sentio adhuc fervorem naturæ, & mo-*
tus juveniles. Quare cum requisiverint non solum justam ætatem,

sed etiam honestos mores, sive virtutem, quomodo huc admitti possent promiscuè quivis homines, idiotæ, plebeji, mulieres, infantes &c.?

*5. Occupationes
sive cura rei fa-
miliaris & do-
mestica.*

Quinta caussa est Occupatio circa necessitates corporis, quæ sunt prima perfectio, (ut circa victum, amictum &c.) præsertim si conjuncta sit cura de uxore & liberis: ut nihil jam dicam de studio hominis pravo & perverso, quod ponere solet in acquirendis rebus superfluis, quod frequens & vulgare est vitium. Nam si homo perfectus quoque occupatus nimium sit in istis rebus necessariis, (quantò magis, si in non necessariis?) ac desiderium illius accrescat; appetitus ejus rerum speculativarum decrescit & suffocatur, ac remissè, negligenter & longè minori curâ & industriâ eas persequitur: quin etiam læpissimè non apprehendit id, quod apprehendere posset, vel consequitur apprehensionem confusam & turbatam, mixtam ex apprehensione & ignorantia.

Quocirca ex causis adductis res istæ conveniunt tantum hominibus singularibus, peculiaribus donis instructis, non autem promiscuè omnibus: ideoque occultandæ sunt à tyronibus & ab incipientibus, arcebunturque ab illis omnes, qui non sunt idonei, non aliter atque prohibetur puer ab esu crassorum ciborum, aut à gravioribus oneribus.

C A P. XXXV.

Quòd necesse sit, ut per Cabbalam tradatur Remotio corporeitatis &c.

NO LI existimare, quòd sub iis, quæ in præcedentibus capitibus, de Magnitudine hujus Sapientiæ, de ejus Occultatione, & difficultate Apprehensionis, præmisimus, comprehensa quoque sit Remotio corporeitatis, earumque actionum vel passionum, quæ in hoc negotium ingrediuntur. Nequaquam. Nam, quemadmodum summè necessarium est, ut hæc doctrina in vulgo diffundatur, & in ea pueri inicientur, quòd sc. Deus sit unus, quòd nullus alius sit colendus præter ipsum: sic quoque non minùs necessarium est, ut per Cabbalam ipsis tradatur, quòd Deus non sit corporeus, quòd nulla sit similitudo inter ipsum & creaturas ejus, ne quidem in re minimâ, quòd ipsius Esse non sit sicut Esse illarum, nec Vita ejus sicut vita animantium, nec Sapiencia ejus sicut sapiencia alicujus hominis, quòd etiam differentia inter Ipsum & Creaturas non consistat tantum

*Incorporeitas
Dei tradenda
per Cabbalam.*

tum in multitudine & paucitate, vel magnitudine & parvitate, sed in ipsa specie essentiae: h. e. firmiter unicuique tenendum est, quod Sapientia ejus & sapientia nostra, Fortitudo ejus & fortitudo nostra, non differant secundum paucitatem vel exiguitatem & multitudinem, secundum intensiorem vel remissionem, aut simili quâpiam in re. Forte enim & debile necessariò in specie conveniunt, & definitione unâ comprehenduntur: horumque respectu comparatio fit inter duas res, quæ unum sunt specie, prout hoc explicatur in Scientiis Naturalibus. Quâcunque autem in attributione vel proprietate Deus nobiscum conferatur, toto cœlo ipsius proprietates à nostris differre semper observabimus, nec utrasque sub una definitione comprehendi posse. Sic existentia vel existere dicitur de Ipso & aliis extra Ipsum æquivocè, prout alibi explicabo. Atque hæc mensura sufficit pro pueris & pro plebe, quando sciunt, Deum esse, & esse perfectissimum, sine corpore vel potentia aut facultate aliqua corporea, sine omni imperfectione, ac per consequens nulli passioni obnoxium. Verùm quod attinet negotium de attributis Dei (*sc. essentialibus*), quatenus illa ab ipso removeantur, & quis sensus sit aliorum attributorum, quæ ipsi attribuuntur (*metaphoricè sc.*), Creationem item Mundi, Gubernationem ejusdem, Providentiam, Voluntatem Dei, Apprehensionem, Scientiam & Notitiam ejusdem, Prophetiam & ejus gradus, Nomina item Dei, quæ licet multa sint, tamen de ejus unitate docent; hæc omnia sunt res profundæ & abstrusæ, ac verè Mystera Legis, quorum passim mentio fit in libris Prophetarum & Rabbiorum nostrorum, & de quibus non decet loqui nisi secundum præcipua illarum capita, ut antè ostendimus, & quidem coram tali, qualem præcedenti capite descriptum vidimus. Remotio autem corporeitatis, similitudinis item & passionis à Deo, sunt tales res, quæ cuivis, uti se habent, sunt aperiendæ & explicandæ; easque per Kabbalam & oralem traditionem tradere parvulis & mulieribus, indoctis & imperitis, est necessarium, quemadmodum traditur ipsis, quod sit Unus, Æternus, & quod nulli alii præter Ipsum sit serviendum. Nam non constat Unitas, nisi per remotionem corporeitatis: corpus enim non est unum, sed compositum ex materia & forma, quæ sunt numero duo. Præterea dividi potest, & recipit divisionem. Hæc cum acceperint, in iisque exercitati fuerint, sed in dictis Prophetarum hæsitent & confundantur, tum illa ipsis ordine & distinctè exponentur & declarabuntur, admonebunturque de homonymiis & metaphoricis usurpationibus

*Proprietates
Dei quomodo à
nostris differant.*

*Quantum &
quid pueros &
communem ple-
bem de Deo do-
cere liceat.*

Quid nõ liceat.

vocabulorum, quæ in illis occurrunt, ut confirmetur in illis fides de Unitate Dei, atque ita fide perfectâ credant libris Prophetarum. Quòd si autem quis imbecillioris fuerit ingenii, quàm ut comprehendere & intelligere possit explicationes versuum illorum, & quomodo nomen aliquod in diverso sensu usurpetur, ei dicetur, explicationem illam intelligi à Sapientibus & ab eruditis: ipsi sufficere, ut sciat, quòd Deus Benedictus non sit corporeus, neque passioni alicui obnoxius, (quia Passio species est Mutationis: in Deum autem non cadit mutatio:) quòd item nulli rei assimilari, & cum nulla alia re sub una eademque definitione comprehendi possit; & tandem, quòd verba Prophetarum vera sint, ac certam expositionem habeant. Et hinc cum ejusmodi ingeniis subsisti potest. Neque enim necesse est, ut argumentis confirmetur scientia hominis in articulo Corporeitatis & affectionum corporis: quemadmodum non est necesse, ut argumentis confirmetur ipsi, Nullum esse Deum, vel Deum non habere socium & æqualem, vel Non esse alium Deum colendum.

CAP. XXXVI.

Quare Deus dicatur Irasci, & Zelotypiâ affici.

QUANDO QUIDEM adhuc de variis, quæ Deo tribuuntur, Attributis agimus, explicabo tibi quoque, quo respectu de Deo dicatur, quòd res aliqua ipsi placeat, vel displiceat, & ad iram provocet. Non est autem intentio nostra in hoc capite explicare, quâ ratione de hominibus dicatur, quòd ipsi Deo placeant, vel ipse iis irascatur: verùm hoc volumus.

Ira, Furor, Indignatio, Zelotypia, nunquam attribuitur Deo, nisi propter Idololatriam.

Quòd si consideraveris & inspexeris totam Legem, omnesque Prophetarum libros, nunquam invenies has voces, *Charon Furor, Aph Ira, Caas Indignatio, Kinah Invidia, Aemulatio, Zelotypia,* Deo attribui, nisi quando agitur de Idololatria. Præterea etiam, non invenies aliquem vocari *Hostem, Inimicum, Osorem Dei,* nisi propter Idololatriam: ut, *Ne colatis Deos alienos &c. unde excandescat in vos ira Domini.* Sic, *Non ambulabitis post Deos alienos &c. ne forte irascatur furor DOMINI DEI tui in te.* Item, *Irritando, vel ad iram provocando eum opere manuum vestrarum.* Item, *Ipsi zelare fecerunt me in re, qua non est Deus, irasci fecerunt me in vanitatibus suis.* Item, *Deus enim zelotes Dominus Deus tuus &c.* Item, *Quare irasci fecerunt me sculptilibus suis, & vani-*

Deut. 11. 16. 17.
Deut. 6. 14. 15.
Deut. 31. 29.
Deut. 32. 21.
Deut. 6. 15.
Jerem. 8. 19.

vanitatibus Dei alieni? Item, *Pro ira in filios suos & filias suas.* Item, *Quia ignis accensus est in furore meo, super vos ardebit.* Item, *Ulciscitur se de hostibus suis.* Item, *Retribuit odio habenti ipsum.* Item, *Donec expulerit inimicos suos de facie sua.* Item, *Id quod odio habet Dominus Deus tuus.* Item, *Omniem abominationem Domini, quam odit.* Et sic in aliis locis innumeris, quæ omnia si percurras, invenies cuncta hoc sensu esse dicta. Hanc verò amplificationem vel potius exaggerationem adhibuerunt Prophetæ, quia error iste, Idololatria inquam, Deum ipsum attingit. Nam qui credit Rubenem stare, quando sedet, non tam longè declinat à veritate, sicut is, qui credit Elementum ignis esse sub aëre, vel Elementum aquæ esse infra terram, aut Terram esse expansam, vel simile quid: & hic secundus non tantum declinat à veritate, sicut ille, qui credit Solem oriri ex Igne, vel Sphæram, sive cælum, dimidium tantum esse globum, aut simile quid: hic autem tertius non tantoperè defleat à vero, quemadmodum is, qui credit Angelos comedere & bibere, vel tale quid agere: atque hic quartus non tam graviter errat sicut is, qui credit alium colendum esse Deum. Quando enim ignorantia & incredulitas vel negatio dependet à re aliqua magna & eccellente, longè habetur major & gravior, quàm si versatur circa rem levem & ignobiliorem. Negationem voco, quando aliquid credimus aliter quàm se habet. Ignorantiam, ignorationem simplicem ejus rei, quæ sciri potest. Sic ignorantia ejus, qui ignorat, quæ sit proportio conii ad cylindrum, vel qui ignorat Solem esse rotundum, non est tam crassa, sicut illius, qui ignorat, num sit Deus in Mundo, necne. Et negatio ejus, qui credit conum dimidiam esse partem cylindri, (*est enim tertia pars, juxta Euclid. Geom. l. 5. th. 10. prop. 10.*) vel qui negat Solem esse rotundum, non est tanta, quanta illius, qui negat unum tantum esse Deum. Porro, Idololatra quod attinet, nosti, neminem illorum hac opinione Idolum colere, quasi nullum præter illud existimaret esse Deum: nemo etiam hominum unquam extitit, vel existet, qui sibi imaginetur, figuram illam, quam ex metallis, lignis vel lapidibus confecit, creasse cælum & terram, illaque gubernare: verum colunt illa, quatenus ea habent pro rebus intermediis inter ipsos & Deum Opt. Max., sicut hoc clarè nobis exponitur à Jeremia, cum ait; *Quis non timebit te Rex gentium?* Jerem. 10. 7. &c. Item, *Et in omni loco incensum offertur* *h. e. Nomini meo, vel propter me.* Indicatur enim (*vox sc. נִשְׁחָתָה Nomini meo*) causam primam (*propter quam sc. offeratur incensum*) ex opinione ipsorum (*idololatrarum*). Sed de ista re jam egimus in majore nostro Opere: neque etiam

Idololatra quomodo Idola colant.

his ullus Sapientum Legis nostræ contradicit. Quamvis autem Hæretici illi (*idololatra*) credant, Deum esse, quia tamen ipsorum Negatio vel Hæresis consistit in eo, quod Deo soli debetur (cultu sc. & celebratione, sicut dicitur, *Et coletis Dominum &c.*), & per quod confirmatur in animis plebis, Deum esse; quasi nempe id aliis quoque deberetur, vel ad alios etiam pertineret: ideò miseram plebem eò adducit, ut non credant Deum esse. Apprehendunt enim illi (*plebs videlicet*) cultus tantum externè (*existimantes, illum esse Deum, qui ab omnibus colitur*): non verò rationes eorundem, neque etiam veritatem illius, qui colitur. Hac verò re nil nisi mortem consequuntur, sicut dicitur, *Non relinques vivam ullam animam*, ut sc. tollatur falsa ista opinio, neque per illam alii quoque perdantur: hæc enim causa expressè additur: *Ne doceant te facere secundum omnes abominatio- nes suas.*

Deut. 20. 16.

Ibid. v. 18.

*Ignorantia &
Educatio nō ex-
cusant hæresin.*

Quòd si ergo isti vocantur Hostes, Inimici, Ofores Dei, & de eis dicatur, quòd ad Iram & Zelotypiam ipsum provocent; quæ ratio erit eorum, quorum hæresis immediatè tangit Deum ipsum, & qui multa credunt de Deo falsa & absurda, h.e. qui vel negant Deum verum ejusque essentiam, vel qui duos Deos credunt, vel qui Deum credunt esse corporeum, & passionibus vel imperfectionibus aliis subjectum & obnoxium? Hi enim longè deteriores sunt illis, qui idola colunt, quasi mediatores vel res intermedias inter Deum & ipsos, ac benefaciendi vel malefaciendi virtutem habentes. Quare certò persuasum habeas, si credas corporeitatem, vel affectiones & qualitates corporis, te longè graviùs Deum offendere, & ad iram ac zelotypiam provocare, multò etiam truculentiorum te esse Dei Hostem, Inimicum, & Oforem, quàm is est, qui exercet Idololatriam. Neque existimes, eum, qui corporeitatem credit, excusari posse, si dicamus, illum in ea sententia educatum esse, vel meliora nescire, vel obtusioris esse ingenii: sic enim idololatra quoque excusari potest, quòd id faciat vel ex ignorantia, vel ideò, quia in ea consuetudine à parentibus suis educatus sit. Non est etiam quòd dicas, sensum legis litteralem illos in hunc errorem conjecisse: nam & idololatræ ad cultum suum moventur per falsas & inanes suas imaginationes. Quæ omnia cùm ita se nunc habeant, omni planè excusatione carent ii, qui cùm ipsi ingenio non sint idoneo ad harum rerum speculationem, ab iis, qui veritatem solidè intelligunt, eam nolunt accipere. Nam non reputo illum pro Hæretico, qui non adducit (*h.e. qui non potest adducere*) demonstrationes ad remo-
ven-

vēdam corporeitatem; sed eum pro Hæretico habeo, qui non credit ipsius remotionem: inprimis cū Onkelos & Jonathan tam sollicitè omnia, quæcunque potuerunt, hac in parte declinârunt.

Et hoc volebamus in isto capite.

CAP. XXXVII.

In quo explicatur vox פנים Panim Facies.

PANIM Facies, vox est valdè æquivoca. פנים Facies.
 Primò significat Faciem cujuslibet animantis; ut, *Et versa* Jerem.30.6.
sunt omnes panim facies in pallorem. Item, *Quare penechem facies vestra* Gen.40.7.
mala sunt?

Deinde significat Iram, Indignationem: ut, Uphanaha *Et facies* 1.Sam.1.18.
(ira) ejus non erat illi amplius. Hoc sensu sæpè usurpatur de Dei Indi-
 gnatione & Furore: ut, *Pene Facies (ira) Dei divisit eos.* Item, *Pene* Thren.4.16.
Facies (ira) Domini super facientes malum. Item, *Panaj Facies (ira) mea* Psal.34.17.
discedet, & requiescere faciam te. Item, *Et ponam ego panaj faciem meam* Exod.30.14.
 &c. Et sic frequentissimè. Levit.20.5.

Tertio sumitur pro essentia hominis & statu ejus (h.e. de presentia,
 & persona hominis): ut, *Al pene In faciebus omnium fratrum suorum mor-* Gen.25.18.
tus est. Item, *Al pene In faciebus omnis populi glorificabor,* h.e. coram Lev.10.3.
 ipsis, ipsis præsentibus. Sic, *Nisi in faciem el panim maledixerit tibi,* h.e. Jobi 1.11.
 in tua præsentia. Hoc sensu dictum est: *Et loquutus est Dominus ad* Exod.33.11.
Mosen panim el panim de facie ad faciem, h.e. in propria persona, co-
 ram, absque medio, sicut dicitur, *Age videndos nos prabeamus panim de* 2.Chron.25.17.
facie, & sicut alibi dicitur, Panim bepanim De facie ad faciem loquutus Deut.5.4.
est Dominus vobiscum. Quæ quomodo intelligenda sint, clariùs in alio
 loco exponitur: *Vocem verborum audivistis, & similitudinem nullam vi-* Deut.4.12.
distu præter vocem: & tamen de hac ait, *De facie ad faciem.* Quare eo-
 dem modo & in illo, *Et loquutus est Dominus ad Mosen de facie ad fa-* Exod.33.11.
ciem, capiendum de enarratione verborum, h.e. *decem præceptorum,*
 sicut dicitur, *Et audivit vocem loquentem secum.* Unde vides, quòd Au- Num.7.89.
 ditio vocis sine intermedio & interventu Angeli, cognominetur
 phrasi illâ, *De facie ad faciem.* Tandem ex tertia hac significatione est
 & illud, Uphanai *Et facies mea non videbitur,* sensus enim est: Veritas
 essentiæ meæ, seu ipsa Essentia mea prout est, non potest apprehendi.

Quarto denotat vox hæc Panim circumstantiam Loci, significatq;
 id, quod est in facie hominis, vel coram homine (in uno eodemq; loco)
 & inter manus ejus. Hoc sensu usurpatur sæpè de Deo Benedicto,
 ut

Exod. 33. 23.

ut cum dicitur, Liphne *Ad faciem Domini*. Et ex hac significatione est quoque illud secundum expositionem Onkeli; *Et facies mea non videbuntur*. Sic enim transfert, *Et quae coram me sunt, non videbuntur*, inueniens, esse sublimes & nobiles quasdam creaturas, quas homo non possit apprehendere prout sunt, Intelligentiae sc. separatae & abstractae, de quibus ait, quod coram Deo sint & inter manus ejus jugiter, propter summam curam & providentiam, quam continuè de illis habet. Ea autem, quae apprehendi possunt juxta ipsum (Onkelum inquam), sunt illa, quae in inferiori & ignobiliori sunt gradu essentiae, h.e. substantiae, materiae & formae, (ut sunt corpora naturalia tam simplicia quam composita). De his ait, *Et videbis quae post me sunt*, q.d. ea Entia, quae sunt ac si ego ab eis declinarem, eaque post tergum meum projicerem: parabolicè; quia longius remota sunt ab essentia Dei. Et haec quidem Onkeli est expositio: meam sententiam de eo, quod Moses à Deo petiit, audies infra cap. 54.

Ruth. 4. 7.

Psal. 102. 26.

Levit. 19. 15.

Jobi 22. 8.

Deut. 28. 50.

Num. 6. 26.

Quintò habet quoque significationem Temporis, & significat idem quod *Kodem Antè, Antea, Antequam*: ut, *Lephanim Antè in Israël*. Item, *Lephanim Antea, vel Antequam terram fundasti*.

Sextò deniq; significat Curam & Providentiam, vel Respectum: ut, *Non accipies pene facies egeni*. Item, *Et acceptus panim facie*. Item, *Qui non accipit panim facies*. Sicque saepissimè. Et juxta hanc significationem accipiendum illud quoque: *Tollet Dominus panem faciem suam super te, & ponet te pacem*. Vult enim dicere; Comitabitur nos ipsius providentia.

CAP. XXXIIX.

In quo explicatur vox אָחֹר Achor, Achare
Post, Posterius &c.

אָחֹר אַחֲרָי

Post.

Exod. 26. 12.

2. Sam. 2. 23.

2. Reg. 23. 26.

Gen. 22. 20.

Deut. 13. 5.

Hof. 11. 10.

Hof. 5. 11.

ACHOR Vox est homonyma, & primò significat Tergum, Dorsum: ut, *Achore Posteriora* h.e. Tergum Tabernaculi. Item, *Et exiit hasta meacharav è posterioribus ejus*, (h.e. è tergo ejus.)

Deinde significat quoque Tempus: ut, *Veacharav Et post eum non surrexit sicut ille*. Item, *Post verba illa*. Et sic multoties.

Tertio, significat Post rem aliquam sequi, vel mores & virtutes alicujus imitari: ut, *Achare Post Dominum Deum vestrum ibitis*. Item, *Achare Post Dominum ibunt*. In quibus significat, Sequi voluntatem ejus, & Ambulare in viis operum ipsius, ejusque virtutes imitari. Sic dicitur, *Ambulavit achare post preceptum*. Et hoc sensu dictum est, *Videbis*

debis posteriora mea, h.e. apprehendes ea, quæ sequuntur me & mihi assimilantur, quæq; ex voluntate mea consequuntur, h.e. creaturas meas omnes, sicut in aliis capitibus à me explicatum.

CAP. XXXIX.

In quo explicatur homonymia vocis

לב Lebh Cor.

LEBH Vox est homonyma, & primò quidem est nomen Mem- 33 Cor.
bri, in quo est principium vitæ omnium animantium: ut, *Et in-* 2.Sam.18.14.
fixit ea belebh in cor Absalomi.

Quandoquidem verò Membrum hoc est in medio corpõris, ac-
commodatur secundò ad cuiusvis rei Medium: ut, *Usq; ad lebh cor cæli.* Deut.4.11.
Item, *Belabbat In corde ignis.* Exod.3.2.

Tertio sumitur quoq; pro Cogitationibus: ut, *Nõnne libbi cor meum* 2.Reg.5.26.
ivit tecum? h.e. Nõnne fui occupatus in cogitationibus meis, cum sic
& sic accideret? Et ex hoc sensu est, *Non videbitis post levavchem cor* Num.15.39.
vestrum, h.e. nõ sequemini cogitationes vestras. Item, *Ascher levavo* Deut.29.18.
Cujus cor avertat sese hodie, h.e. cuius cogitatio se avertat.

Quarto significat Consilium: ut, *Omne residuum Israël lebh corde* 1.Chron.12.38.
uno erant, ut constituerent Davidem Regem, h.e. consilii unius erant.
Item, *Stulti ob defectum lebh cordis moriuntur,* h.e. ob defectum & ino- Prov.10.21.
piam consilii. Item, *Non יָחַרף לִבִּי* jecheraph levavi cor meum omni- Job.27.6.
bus diebus meis, h.e. non declinabit consilium meum: sic enim versus
ille incipit, *Iustitiam meam fortificabo, nec deseram eam &c.* De sensu
autem isto vocis *Jecheraph* est meo iudicio & illud, *Ancilla נְחֻרְפֵת* ne- Lev.19.26.
cherephet leisch (h.e. quæ viro appropriata, desponsata est). Sic in
Lingua Arabica vox similis est *منحرفه*, quæ significat eum, qui à
servitute declinat, & transit ad matrimonium.

Quinto significat Voluntatem: ut, *Et dabo vobis pastores secundum cor* Jerem.3.15.
meum kelibbi. Item, *An im levavecha cum corde tuo rectum sicut cum* 2.Reg.10.15.
corde meo? q.d. An est voluntas tua recta sicut mea? In hac significa-
tione usurpatur de Creatore: *Quemadmodum est bilvavi in corde meo* 1.Sam.2.35.
& in animo meo, faciet, h.e. faciet secundum voluntatem meam. Item,
Et erunt oculi mei velibbi & cor meum ibi omnibus diebus, h.e. providentia 1.Reg.9.3.
mea & voluntas mea.

Sexto significat Mentem, Intellectum: ut, *Homo verò vacuus jillavef* Job.11.12.
efficitur cordatus, h.e. fit intelligens. Item, *Lebh Cor sapientis ad dexte-* Ecclef.11.12.
ram ejus, h.e. Intellectus ejus in rebus perfectis. Sic alibi. Et in hoc

Quo sensu Cor Deo attribuitur. significato passim attribuitur Deo Benedicto, paucis locis exceptis, in quibus pro Voluntate usurpatur. Singula autem secundum suum sensum sunt exponenda. Sic legimus, *Revocato ad cor tuum el levavecha.* Item, *Et non revocat ad cor suum el libbo.* Et sic, quæcunq; his similia reperiuntur, sunt ex notione Intellectus, quemadmodum dicitur, *Et non dedit vobis Dominus cor ad intelligendum.* Item, *Tibi ostensum est, ut scires, quod Dominus est Deus.* At verò quod illud attinet, *Diliges Dominum Deum tuum in toto corde tuo bechol levavecha,* id, meo quidem iudicio, idem valet ac, omnibus viribus cordis tui, h.e. omnibus viribus & facultatibus corporis : principium enim omnium provenit ex corde. Sensus ergo est : Omnium actionum tuarum finis erit Apprehensio Dei, quemadmodum exposuimus in Commentario nostro super Textum Talmudicum, & in Opere nostro Talmudico.

CAP. XL.

In quo explicatur vox רוּחַ Ruach Spiritus.

- רוּחַ* Ventus, Spiritus.
 Gen. 1.2. **R**UACH Vox est homonyma. Significat enim primò Aërem, h.e. unum ex quatuor Elementis : ut, *Veruach Et Spiritus Domini incubabat super aquas.*
- Exod. 10. 13. Deinde significat Spiritum flantem, h.e. Ventum : ut, *Veruach Et Spiritus (ventus) Orientalis attulit locustas.* Item, *Ruach Spiritus Occidentalis.* Et sic sæpissimè.
- Ibid. v. 19. Tertio sumitur pro Spiritu vitali : ut, *Ruach Spiritus abit & non revertitur.* Item, *In quo ruach spiritus vitæ.*
- Psal. 78. 39. Quarto sumitur de parte illa hominis incorruptibili, quæ superstes remanet post mortem : ut, *Veruach Et spiritus hominis redit ad Deum, qui dedit eum.*
- Gen. 6. 17. Quintò, significat Influentiam illam intellectualem divinam à Deo Prophetis instillatam, cujus virtute prophetant, quemadmodum hoc explicaturi sumus, quando de Prophetia agemus, cujus ratio in hoc libro nobis quoque pertractanda : ut, *Et separabo min haruach de spiritu qui est in te, & ponam in eis.* Item, *Et fuit cum quievisset super eos haruach spiritus.* Item, *Ruach Spiritus Domini loquutus est in me &c.*
- Eccles. 12. 7. Num. 11. 17. Ibid. v. 26. 1 Sam. 23. 2. Prov. 29. 11. Sextò significat quoque *Propositum, & Voluntatem* : ut, *Kol rucho Omnem spiritum suum profert stultus,* h.e. omnem intentionem, voluntatem

rem suam. Sic, *Et exhaurietur ruach spiritus Aegypti in medio ejus, & con-* Jefa. 19. 3.
filium ejus absorbebo, h. e. dissipabitur propositum ipsius, & gubernatio
ejus absconderetur. Sic, Quis direxit ruach spiritum Domini, & quis vir con- Jefa. 40. 13.
filii ejus, ut indicare possit eum? h. e. Quis est, qui sciat ordinem volunta-
tis ejus, aut qui apprehendat & assequatur, quâ ratione hanc rerum
universitatem gubernet, & qui eam indicare possit? quemadmodû
hoc alibi quoq; declaraturi sumus. Vides ergo, quòd vox hæc Ruach, *Quo sensu Deo*
quando Deo attribuitur, ubiq; sumatur partim in quinta, partim in *attribuatur.*
sexta & ultima significatione, quatenus Voluntatem significat. Ex-
ponatur in unoquoq; loco pro ratione rerum & circumstantiarum.

CAP. XLI.

In quo explicatur vox נפש Nephesch

Anima.

NE P H E S C H Vocabulum est æquivocum, & primò quidem נפש Anima.
 est nomen generale Animæ, cujusvis viventis sensu præditi:
 ut, *In quo nephesch anima vivens.* Genes. 1. 30.

Deinde sumitur quoq; pro Sanguine: ut, *Non comedes hanc nephesch* Deut. 12. 23.
animam cum carne.

Tertio significat in specie Animam rationalem, h. e. formam homi-
 nis: ut, *Vivit Dominus, qui fecit nobis hanc nephesch animam hanc.* Jerem. 38. 16.

Quarto denotat rem illam, quæ etiam post mortem hominis su-
 perstes manet: ut, *Et erit nephesch anima Domini mei ligata in fascicu-* 1. Sam. 25. 29.
lo viventium.

Quinto significat Voluntatem: ut, *Ut alligaret Principes ejus be-* Psal. 105. 22.
naphscho secundum animam suam, h. e. pro voluntate sua. Sic, Ne
des me benephesch in animam hostium meorum, h. e. Ne tradas me ar- Psal. 27. 12.
bitrio & libidini ipsorû. Sic, Si est in naphschechem cum anima vestra Gen. 38. 8.
ad sepeliendum mortuum meum, h. e. si est mens & voluntas vestra. Item,
Si staret Moses & Samuel coram me, non esset naphschi anima mea ad popu- Jerem. 15. 1.
lum istum, h. e. non esset mihi voluntas in illis, q. d. non vellem eos
conservare. Atque ita usurpatur vox Nephesch Anima, pro Volun- *Quo sensu Deo*
tate, quotiescunque occurrit de Deo Benedicto, ut v. g. in nuper *attribuatur.*
citato loco, Quemadmodum in corde meo ubenaphschi & in anima 5. cap. 39.
mea, faciet, sensus enim est, In voluntate mea, & in animo meo.
 Sic expono & illud, *Vattikzar naphscho In labore Israël, h. e.* Jud. 10. 16.
 Et desit, cessavit voluntas ejus ab affligendo Israël. Jonathan
 versum istum non exposuit, quòd existimârit, *Animam hîc sumi*

in prima significatione, unde sequeretur passio (h.e. Deum passioni esse obnoxium): quare illum intactum reliquit. Quòd si verò intelligatur in hoc postremo significato, expositio clara est & plana. Præcessit enim, quòd Dei providentia ipsos deseruerit, neque Deus ipsos servârit, donec mortui fuerunt & clamaverunt ad quærendam salutem. Postquàm verò seriam egissent pœnitentiam, miseria ipsorum invalesceret, inimicisq; eorum prævalerent, misertus est illorum, ac cessavit voluntas ejus, crucem & afflictionem ipsorum porrò continuandi. Diligenter itaq; hoc observa, nam præclara valdè est

Prefixum Beth
loco Mem fre-
quenter ponitur.

Levit. 8. 32.

Levit. 25. 52.

hæc expositio. Prefixum autem Beth In, in voce *בְּעֵמֶל* In labore est loco Mem A, Ab, quasi diceretur *בְּעֵמֶל* A labore vel molestia. Neq; hoc novum quid est: nam talia plura periti hujus lingue jam pridem observârunt: ut, *Quod verò supersuerit בְּבֶשֶׂר וּבֶלֶחֶם* in carne & in pane. Item, *Quòd si parum reliquum fuerit בשׁלחניִם* in annis &c.

CAP. XLII.

In quo explicatur *חַי* Chaj Vivens, Vivum,
Vivere: & *מוֹת* Mori.

חַי Vivere, &
מוֹת Mori.

Gen. 9. 3.

Jesa. 38. 9.

Jesa. 5. 8.

Lev. 13. 16.

1. Sam. 25. 37.

1. Reg. 17. 17.

1. Sam. 25. 37.

Andelofeni.

Prov. 3. 22.

Prov. 8. 35.

Prov. 4. 22.

CHaj Nomen est, quod competit primò vegetabili & sensitivo: ut, *Omne reptile, quod est chaj vivens.*

Deinde significat idem quod Sanari, & Convalescere à gravi aliquo morbo: ut, *Vajechi Et vixit (convalevit) ab aegritudine sua.* Item, *Manserunt in castris ad chajotam donec vixissent, vel revixissent.* Sic, *Caro chaj viva.* Econtrariò *Mut* significat pariter primò Mortem, deinde gravem aliquem Morbum & Aegritudinem, ut, *Vajamoth Et mortuum est cor ejus, & fuit in lapidem, h.e. ingravescebat morbus ejus.* Quare ut hæc homonymia vitetur, dicitur de filio mulieris Sareptanæ, *Et invalescebat morbus ejus, usq; dum non remaneret in eo anima:* si enim dictum fuisset, *Vajamoth Et mortuus est,* potuisset explicari, illum ad mortem, vel lethaliter ægrotâsse, quemadmodum Nabal, cum verba uxoris suæ audivisset. Andelofeni quidam statuerunt, halitum ejus tantùm desisse, ita ut non ampliùs respiraret, quemadmodum in Apoplexia, Suffocatione matricis, & aliis morbis acutis sæpè solet accidere, ut per dies aliquot dubium sit, an tales vivi sint vel mortui.

Tertiò adhibetur hoc verbum *Chajah* non infrequenter ad Sapientiæ habitum: ut, *Et erunt chajim vita animæ tuæ.* Item, *Qui invenit me, invenit chajim vitam.* Item, *Chajim Vita enim sunt inventibus ea &c.* Et hinc est, quòd scientiæ vel sententiæ bonæ & salutare

vocan-

vocantur *Vita*: perniciosæ econtra & pestiferæ, *Mors*: ut cum Deus dicit: *Ecce proposui tibi vitam & bonum: mortem & malum*: ubi expressè Deut. 30. 15. ostendit, *Bonum* esse *Vitam*, & *Malum* esse *Mortem*. Sic explico illud, quod Deus ait, *Ut vivatis*, secundum receptam opinionem, *Ut Deut. 6. 18. bene sit tibi*. Et quia frequens est hæc translatio in hac lingua, hinc dicunt Rabbini nostri p.m. *Iusti etiam in morte sua vocantur vivi*: & contra, *Impii etiam viventes vocantur mortui*.

CAP. XLIII.

In quo explicatur קנף Kanaph Ala.

KANAPH Vocabulum est æquivocum, & per metaphoram קנף Ala, Ora- ad varia accommodatur.

Primâ suâ impositione significat Alas animantium volatilium: ut, *Omnis avis, omnis kanaph ala*. Item, *Omnis avis kanaph ala, quæ volat sub cælis*. Gen. 7. 14. Deut. 4. 17.

Deinde transfertur ad Alas vel Oras vestimentorum: ut, *In quatuor kanphoth alis vestimenti tui*. Deut. 22. 12.

Tertiò accommodatur ad Extremitates terræ habitabilis, ejusque angulos vel plagas, longè à locis nostris distantes: ut, *Ut apprehendat kanphoth alas terræ*. Item, *Mikkenaph Ab ala terræ* (i.e. ab extremo terræ) *cantica*. Jobi 38. 13. Jefa. 24. 16.

Quartò dixit *Aben Ganach*, quòd occurrat quoque in significatione *Abcondendi*, sicut in lingua Arabica dicunt *كنف*. Sic locum illum *Jesaiæ*, *Non jiccaneph alatus fiet doctor tuus*, explicat, *Non occultabitur, non abscondetur à te doctor tuus*. Atque hæc expositio elegans est, secundum quam meo judicio exponendum & illud, *Non discooperiet kanaph alam patris sui*, h.e. non dereget absconditum, occultum, secretum patris sui. Sic, *Et expandas kenaphecha alam tuam super ancillam tuam*, expono, *Absconsonem, protectionem super ancillam tuam*. Et hoc sensu, meo judicio, transfertur *to Kanaph* ad Deum Benedictum & Angelos, quia Angeli quoque ex sententia nostra sunt incorporei. Quod dicitur: *Quæ venisti ad recipiendum te sub kenaphav alas ejus*, ejus expositio est, *Quæ venisti ad recipiendum te, sub absconsonem & protectionem ejus*. Sic cum de Angelis dicitur, itidem significat *Occultationem, Absconsonem*. Nôsti enim, quando dicitur, *Duabus (alis) operiebat faciem suam, & duabus operiebat pedes suos*, Prophetam velle significare, quòd causa essentia Angeli, quæ per *Faciem* intelligitur, & illa, quorum Angeli causa sunt, sive effecta & opera Angelorum, quæ per *Pedes* intelliguntur, prout ex-

posui in voce *Regel*, occulta admodum sint & abscondita. Actiones quippe Intelligentiarum occultae sunt, earumque ratio haud facile patet; idque duas ob causas, quarum una tangit ipsos, altera nos, h. e. partim ob debilitatem ingenii & intellectus nostri, partim ob summam difficultatem apprehendendi abstracta secundum veritatem ipsorum. Quod verò porro dicit, *Et duabus volabat*, id in peculiari capite tibi explicabo; quam ob causam sc. Angelis Volatus attribuitur.

CAP. XLIV.

In quo explicatur vox ׀ׁ Ajin Oculus.

׀ׁ Oculus. **A** *Fin* vel *En* Oculus, Vox est æquivoca, significans primò Fontem aquarum: ut, *Al en Ad fontem aquarum in deserto.*
 Gen. 16. 7. *Deinde* significat Oculum, visus organum: ut, *Ajin tachat Ajin Oculum pro Oculo.*
 Exod. 21. 24. *Tertio* significat Curam, Providentiam: ut cum de Jeremia dicitur, *Accipe eum veenecha & oculos tuos pone super illum.* Sensus enim est, Curam ejus gere, sit tibi curæ. Hoc sensu sumitur, quando dicitur de Deo Benedicto: ut, *Et erunt enaj oculi mei, & cor meum ibi omnibus diebus*, h. e. providentia & intentio mea, sicut in præcedentibus exposuimus. Sic, *Semper ene oculi Domini Dei tui sunt in ea*, h. e. providentia ejus. Item, *Ene Oculi Domini discurrunt per totam terram*, h. e. Providentia ejus extenditur ad omnia, quæ sunt in terra: quemadmodum hoc tibi explicabitur, quando agemus de Providentia. Quando verò huic voci *Ajin Oculus* adjungitur verbum *Raah* aut *Chasab* Videre: ut, *Aperi oculos tuos, urech & vide.* Item, *Oculi ejus jechesu videbunt*: tum denotat Apprehensionem Intellectualem, non Sensualem. Omne enim Sensibile, ut nosti, passioni est obnoxium: Deus verò agit, non patitur, sicut explicabo.

CAP. XLV.

*In quo explicatur verbum ׀ׁׁ Schamah
Audiuit.*

׀ׁׁ Audiuit. **S** *CHAMAH* Vox est æquivoca, significans primò Auditionem auris; secundò Acceptionem vel Receptionem rei alicujus. Ex significatione Auditionis est, *Non jisschamah audietur per os tuum.*
 Exod. 23. 13. Item, *Et vox nischmah audita est in domo Pharaonis.* Et sic sæpissimè. Sic crebrò occurrit hoc verbum *Schamah* in significatione Acceptionis

nis vel Receptionis: ut, *Non schameu audierunt Mosen. Item, Si schameu audiverint & serviverint. Item, Et vos hanischmah an audiemus?* Exod.6.9.
 Item, *Qui non schamah audiverit verba tua.* Neh.13.27.
 Deut.18.19.

Tertio significat Notitiam, Scientiam: ut, Gentem, cujus non tischmahu audieris linguam, h.e. cujus sermonem nescies, ignorabis. Sic semper verbum hoc Schamah, quando Deo attribuitur, si juxta sensum Scripturae litteralem videatur esse ex prima significatione, sumitur pro Apprehensione, & est ex significatione tertia: ut, Vajischmah Et audivit Dominus. Item, Beschomeo Cum audiret murmurationes vestras. Hæc enim omnia significant Apprehensionem mentis. Si verò juxta sensum textus litteralem videatur esse ex secunda significatione, tum significat, quòd Deus Exaudire velit clamorem clamantis ad ipsum, ejusque petitionem adimplere, vel quòd nolit ipsum exaudire, neque petitioni ejus satisfacere: ut, Schamoah eschmah Audiendo audiam clamorem ejus. Item, Veschamati Et audiam, quia gratiosus ego. Item, Inclina aurem tuam uschemah & audi. Item, Et non schamah audivit Deus vocem vestram, neque aures suas admovit vobis. Item, Quamvis multiplicetis precationem, tamen non schomeah audio. Item, Quia non schomeah audio te. &c. Deut.28.49.
 Deut.1.34.
 Exod.16.7.
 Exod.22.22.
 Ibid.v.26.
 Jefa.36.17.
 Deut.1.45.
 Jefa.1.15.
 Jerem.7.16.

Sic itaque ex tropis & metaphoris istis hætenus explicatis puto te inventurum, quod restinguat sitim tuam, & tibi multos scrupulos eximat. Nunc ergo quoque illorum rationes & causas tibi exponam, ut de nullo amplius dubitare possis.

CAP. XLVI.

Quâ ratione dirigamur ad cognoscendū Deum per ipsius virtutes, opera & creaturas. Quòd item affectiones corporeæ Deo ideò attribuuntur, ut discat populus, in Deo omnium illarum perfectionem existere.

MAGNA est, ut in alio quodam capite jam innuimus, differentia inter directionem ad existentiam rei alicujus, & inter veritatem quidditatis & substantiæ ejus, (h.e. inter scientiam τὸ οἶν, & τὸ οἶν rei alicujus). Directio enim ad demonstrandam existentiam rei alicujus desumitur vel ex accidentibus, vel ex operationibus, vel ex aliis quibusdam remotis attributis ejus: ut E. G. Quando

Quomodo declaretur existentia rei alicujus.

do Regem aliquem vis cognoscendum dare cuidam ex ipsius subditis, qui eum non novit, tum variis modis eum describere poteris. Vel enim dices, Est vir procerus, albus, pallidus, canus, & sic describis eum ex accidentibus. Vel dices, Est ille, circa quem vides magnam illam peditum & equitum catervam, strictos gladios, signa erecta super caput ejus, tubas item ante faciem ipsius: vel, est ille, qui habitat in hoc palatio, in ista terra, quæ in hoc vel illo est climate: vel, est ille, qui hanc domum, murum, vel pontem, jussit ædificare, quibus & similibus, describis eum partim ab operibus, partim ab aliis attributis extraneis. Sed & per res magis absconditas *id est* rerum docere potes & ostendere: ut, si aliquis ex te quæsiverit; Est ne huic terræ Rex aliquis? & respondeas, Est omnino. quam afferes hujus rei demonstrationem? Poteris dicere; Cum numularius vel trapezita iste, quem vides, sit vir debilis, corporis exigui, & magna auri copia coram ipso: alter verò iste, homo robustus, & magni corporis, egenus, stans ante ipsum, & vel unicum obolum eleemosynæ loco petens; sed non solum nihil ab illo accipiat, verum graviter increpetur, ac verbis injuriosis repellatur, sanè nisi Regis metus esset, ipsum interficeret, expelleret, ac omnem ejus substantiam auferret. Ita enim demonstrasses, Provinciam illam suam habere Regem, atque ex *circumstantiis* & ordine rerum civilium, cujus causa est timor Regis & pœnarum illius, ostendisses, Regem esse. In his exemplis omnibus, quæ adduximus, nullum est, quod doceat de essentia Regis, & de veritate substantiæ ejus, quatenus Rex est.

Hoc modo quoque fieri solet in omnibus Prophetarum & Legis Divinæ libris, cum Deus pro multitudine & communi plebe hominum describitur.

Quando enim necessitas postulavit, ut omnes eò dirigantur ac deducantur, ut credant Deum esse, & omnes habere perfectiones, h. e. quòd non simpliciter existat, quemadmodum cælum & terra existunt, sed quòd sit existens, vel ens vivum, sapiens, omnipotens, agens, & reliqua, quæ de ipso credenda sunt, quemadmodum in sequentibus declarabitur: tum, ut ipsorum mentibus imprimatur Deum existere, demonstratum hoc ipsis est per similitudinem corporeitatis: quòd sit vivens, per similitudinem Motionis vel Motus. Nam non videt imperita plebs, quomodo aliquid verè & citra dubitationem possit existere, nisi corpus. Et quicquid non est corpus, sed affectio tantum in corpore, juxta ipsos quidem existit, & est ens, sed imperfectius quàm corpus; quia sc. ad illius existentiam
corpus

*Quomodo Dei
existètia demō-
stratur in Libris
Sacris pro vul-
go.*

corpus necessario requiritur. Quod verò neque corpus est, neque affectio in corpore, id in principio formalitatis (h.e. *intellectus*) hominis, maximè autem juxta imaginationem ejus, planè non existit. Sic etiam non capiunt, quomodo aliquid Vivere possit sine Motione: unde quicquid non movetur motu voluntario & locali, non vivit ipsorum opinione, cum tamen motus non sit de essentia Viventis, sed accidens ipsi inhærens. Ita, quia nobis nulla Apprehensio nota est, nisi quæ fit per sensus: quia etiam non intelligimus, quomodo aliquid ex unius hominis animo in animum alterius transferri possit, nisi per sermonem sive vocem, quæ formatur labiis, lingua, & reliquis membris ac organis ad loquelam pertinentibus; ideò cum voluerunt (*Propheta*) nos eò dirigere & disponere, ut credamus, Deum apprehendere, & multa ab ipso per Prophetas ad nos pervenire, descripserunt eum nobis Audientem & Videntem, h.e. quòd apprehendat & intelligat res illas, quæ videntur & audiuntur: Loquentem item, h.e. quòd multa ab ipso ad Prophetas perveniant, cujus Prophetiæ ratio alibi tibi absolutissimè adhuc explicabitur. Præterea, quia non possumus intelligere, quomodo possit effici ut aliquid existat sine contactu, ideò descripserunt eum nobis Agentem, Operantem. Sic, quia vulgus non apprehendunt, quomodo res aliqua Vivere possit, quæ caret animâ, ideò eum quoque descripserunt, Animam habentem. Verùm vocabulum Animæ, tum *ἄνω-νύμω* dicitur, sicut supra explicuimus: sensus enim est, quòd Vivat. Porrò, quia dictæ Actiones vel Operationes (*motus, visus, auditus, loquela, actio,*) in nobis non perficiuntur nisi organis & instrumentis corporeis: ideò quoque Illi tribuuntur organa, quibus fit motus localis, ut pedes, plantæ pedum &c. organa auditus, visus, odoratus, ut Aures, Oculi, Nasus: organa insuper & instrumenta loquelæ, ut Os, Lingua, Vox, ac denique ea, quibus utitur is, qui aliquid facit, ut putà, Manus, Digni, Volæ, Brachium. Atque hæc omnia in eum finem, ut doceatur, Deum sine omni esse imperfectione. Organa corporea ipsi accommodantur, ad docendum de functionibus ipsorum: functiones verò, ad aliam quampiam perfectionem denotandam, non illas actiones ipsas. Exempli gratiâ, attribuuntur Ipsi Oculus, Auris, Manus, Os, Lingua, ad docendum de Visu, Auditu, Actione, & Loquela: actiones verò istæ, ut Visus, Auditus, illi tribuuntur, ad significandam Apprehensionem in genere. Hinc est, quòd in hac Lingua Hebræa sæpè Apprehensio unius Sensus, ponatur pro Apprehensione Sensus alterius: ut, *Videte Verbum Domini*, h.e.

Cur Propheta Deum describãt Videntem, Audientem?

Cur Loquentem?

Cur Agentem?

Cur Animam habentem?

cap. 41.

Cur mēbra corporis Ipsi adscribant?

Apprehensiones Sensuū in Lingua Hebræa confunduntur.

Jerem. 2. 31.

Audite verbum Domini : Scopus enim est, ut apprehendant sensum verbi ejus. Sic, *Vide, odor filii mei est sicut &c.* h.e. Odorare, odor filii mei est: vult enim, ut apprehendat odorem ejus. Tale quoque est illud, Gen. 17. 27. *Et omnis populus videbant voces & lampades*, (pro, apprehendebant): Exod. 20. 18. praeferquam quod in eo & hoc observandum sit, quod in Visione Prophetiae, quemadmodum in confesso apud nos est, acciderit. Operatio, vel Actio & Loquela Illi attribuuntur, propter Influentiam, quae influit ab ipso, (in hac sc. inferiora), sicut alibi explicabitur.

p. 2. sup. 12.

Sic ergo omnia organa & instrumenta corporea, quae Deo apud Prophetas attribuuntur, sunt vel Motus localis, ad docendum de ipsius Vita: vel Sensus, ut doceant de ipsius Apprehensione: vel Tactus, ut doceant de ipsius Actione: vel Loquelae, quae docent de Infusione intelligentiarum super Prophetas, (h.e. de influentia rerum intellectualium, quam Prophetis infundit), quemadmodum explicabitur. Quare omnia haec eò tendunt, ut confirment nobis, Deum esse Ens, Vivens, Agens, vel efficiens omnia, quae sunt extra Ipsum, & Apprehendens sua opera. Quomodo verò haec omnia ad unum tantum referantur principium, Substantiam nempe Dei Opt. Maximi, id a libi docebo, cum de Remotione formarum externarum à Deo sum acturus. In hoc enim capite propositum nobis tantum est declarare, quo sensu Instrumenta illa corporea Deo attribuuntur, ut sc. doceant de functionibus & operationibus illorum, quae à nobis pro perfectionibus habentur, atque ita confiteri cogamur, illum numeris omnibus esse absolutissimum & perfectissimum, prout jam alibi hoc ipsum monuimus, cum explicarem dictum illud, *Loquitur Lex lingua filiorum hominum.* p. 1. c. 26. & 33.

Exempla prae-
dicatorum.

Jes. 66. 1.

Jes. 60. 13.

Psal. 8. 4.

Psal. 139. 5.

Jes. 53. 1.

Psal. 118. 15.

Jes. 1. 20.

Job. 11. 5.

Psal. 29. 4.

Jes. 30. 27.

Jer. 32. 4.

Psal. 11. 4.

Zach. 4. 10.

Jes. 36. 17.

Jer. 17. 4.

Verum exempla quoque nunc proponamus eorum, quae haecenus dicta sunt. Primum igitur Instrumenta vel organa Motus Localis Ipsi attribuuntur: ut, *Scabellum pedum meorum.* Item, *Locum plantarum pedum meorum.* Deinde Instrumenta Tactus: ut, *Manus Dei.* Item, *Digitus Dei.* Sic, *Opus digitorum tuorum.* Item, *Et pones super me manum tuam.* Item, *Et brachium Domini.* *Dextera Domini.* Sic Instrumenta sermonis vel Loquelae: ut, *Os Domini loquutum est.* *Et aperuit labia sua.* *Vox Domini cum robore.* *Et lingua ejus sicut ignis consumens.* Sic attribuuntur Ipsi quoque Organa Sensuum: ut, *Oculi ejus videbunt.* Item, *Palpebrae ejus probabunt.* *Oculi Domini discurrunt.* *Inclina ad me aures tuas & audi.* *Ignem accendisti in naso meo.*

Ex membris internis nullum Ipsi attribuitur, nisi *Cor*, eò quod vox sit homonyma, & de Intellectu quoque dicatur (prout declaravimus),

vimus), & quodd sit principium vitæ animantium. Hinc *Meajim* Viscera Deo attribuuntur, quia ponuntur pro Corde. Nam quando dicitur, *Fremuerunt meaj*, h.e. *viscera mea super eum*: Item, *Multitudo moecha viscerum tuorum*, nihil aliud significatur, quàm Cor. Vox enim *Meajim* sumitur vel generaliter, vel specialiter. Specialiter quidem de intestinis: generaliter verò de quovis membro interno, & per consequens quoque de ipso Corde; id quod evidenter apparet ex eo, quod dicitur, *Et lex tua in medio meaj viscerum meorum*. Nihil enim aliud est, quàm si dixisset, *In medio cordis mei*. Hoc ergo sensu antè citata quoq; loca sunt capienda, *Fremuerunt viscera mea*: Et, *Multitudo viscerum tuorum*. Nam & verbum *Hamah* Fremere, de Corde præ cæteris membris occurrit: ut, *Hamah Fremit in me cor meum*.

Sic non attribuuntur Ipsi *Humeri*, quia communiter adhibentur portandis oneribus, & quia iis summoperè homines defatigantur: multò minùs Organa illa, quæ cibis & alimentis capiendis inserviunt. Nam illa etiam in principio cogitationis manifesta sunt imperfectionis signa & indicia.

Cæterùm, Membrorum omnium ratio in rei veritate una est & eadem; quodd nempe sint instrumenta diversarum functionum animæ. Quædam enim illorum sunt necessaria ad Conservationem ipsius Individui, ut sunt omnia membra interna: quædam ad Conservationem speciei, ut membra Generationis: quædam necessaria sunt Individuo ad executionem rerum suarum, & ad perficiendas actiones suas; ut Manus, pedes, oculi, quæ sunt instrumenta Motus, Actionis, & Apprehensionis. Motus hominibus est necessarius, ad persequendum id, quod illis conducit ac salutare est, & fugiendum è contrario quod illis perniciosum. Sensus sunt necessarii ad cognoscendum & discernendum ea, quæ illis sunt contraria vel convenientia. Actiones artificiales eis sunt necessariae, ut sibi prospiciant de cibo, potu, amictu, tecto: nam necessariò requiritur ad naturam ipsorum, ut possint sibi necessaria comparare, quemadmodum in multis quoque brutis animantibus artificiosas quasdam operationes videmus, quibus ad suam necessitatem indigent. Jam verò nullum hominem ita vecordem arbitror, qui non sciat, Deum nullâ re ad sui continuationem & conservationem, vel ad res suas dirigendas ac disponendas, indigere; unde consequitur, illum quoque talia instrumenta & organa non habere, sed esse incorporeum. Actiones etenim suas omnes per seipsum, vel per essentiam suam peragit, non verò per instrumenta externa. Porro, si non habet ta-

Ex membris internis nullū nisi Cor Deo adscribitur.

cap.39.

Jer.31.20.

Jesa.63.15.

Vox *ויצח* Viscera quid significet. & quomodo Deo attribuat.

Psalm.40.9.

Jer.31.19.

Jesa.63.15.

ויצח Fremere.

Jer.4.19.

Cur non attribuantur Deo Humeri.

Item Organa nutritionis & alimenti.

Talmudici quomodo Corporitatem à Deo removeant.

lia organa & instrumenta, non inerunt ipsi quoque functiones & operationes illorum, quia hæ sub instrumentis comprehenduntur, (i.e. *ab illis consequuntur*): h.e. nihil erit in ipso præter ejus essentiam, per quod videat, sciat, aut velit aliquid. Nam istæ formæ externæ sive facultates, nomine solo distinguuntur. Sed Rabbinus nostri p.m. jam pridem generalem tradiderunt Regulam, quâ omnia ea resutant, quæ formas ejusmodi corporales Deo apud Prophetas tribuere videntur. Docet enim illa te, quòd Corporeitas nulli ipsorum unquam in mentem venerit, neque etiam quisquam de ea dubitavit. Unde invenies, illos in toto Talmud & omnibus Medraschot litteralem verborum Prophetarum sequi sensum, quòd scirent rem esse apud omnes confessam, & extra omnem dubitationis aleam positam, omnia ista parabolicè esse intelligenda, neque etiam ullum inde errorem vel hæresin esse timendam. Quare cum viderunt, Deum assimilari (à Prophetis) Regi, qui præcipit, monet, punit, & præmia subditis suis largitur, qui etiam habet suos servos & ministros, mandata ejus promulgantes, ac quicquid ipsi visum est facientes, ideò hoc ipsi (h.e. *Sapientes nostri*) quoque imitati sunt, & loquuti sunt de Deo secundum omnia, quæ consequuntur ex ista parabola, quòd loquatur, exaudiat, respondeat, & quicquid præterea Reges agere & facere consueverunt, persuasi, nullâ hic esse dubitandi vel hæsitandi materiam. Regula autem illa generalis, cujus meminimus, hæc est, quæ legitur in Bereschit rabbah: *Magna est virtus vel sortitudo Prophetarum, qui assimilant formam cum formante eam, (vel cum authore ejus, h.e. formantem vel authorem formæ cum forma, sive formato), sicut dicitur, Et super similitudinem throni similitudo sicut aspectus hominis.* Quibus verbis docere voluerunt, illas figuras & formas omnes, quas viderunt Prophetæ in Visione Prophetiæ, fuisse figuras sive formas à Deo creatas. Id quod verissimum est. Omnis enim forma, quæ in imaginatione concipitur, est creata. Mirabile autem valdè est, quòd dicunt, *Gadol cocham*, h.e. *Magna est virtus eorum*: nam hac ratione loquendi ostendunt, quòd sibiipsis hoc videatur esse difficillimum. Sic etenim perpetuò ferè loqui solent, quando audiunt de re vel actione & facinore aliquo insolito: ut, *Dixit quidam, Rabbi N. fecit tale factum, in loco N. & quidem solus, & noctu.* Respondit N. Cammarabh gubhreh *Quanta est virtus vel sortitudo ejus, quòd hoc solus fecerit!* Nam *Rabh gubhreh* idem est quòd *Gadol cocham*. Quare perinde est ac si dicerent; Quantum quæso hoc est, quòd Prophetæ coacti sunt facere, dum necesse habuerunt essentiam Dei per res à Deo creatas

Quomodo de re aliqua insolita loqui soleant Rabbinus.

de.

declarare! Ira ergo apertè & manifestè demonstrarunt, quòd non credant Corporeitatem, & quòd omnes formæ ac figuræ, quæ exhibentur in Visione Prophetiæ, sint res creatæ, sed alsimilentur formæ formatori, ut loquuntur, (i.e. quòd Deo, qui omnium figurarum & formarum author est, formæ ab ipso creatæ attribuuntur). Quòd si autem quis in deteriorem partem vellet mentem ipsorum interpretari, & imperfectionis eos, quos nec vidit, nec cognovit, arguere, sciat, quòd oleum sit & operam perditurus, nec quicquam authoritati illorum, quorum memoria sit in benedictione, derogaturus.

CAP. XLVII.

*Quare Deo attribuuntur Visus, Auditus, Odo-
ratus, non item Gustus & Tactus. Cur item ipsi
attribuatur Intelligentia vel Intellectio,
non item Phantasia sive
Imaginatio.*

MULTOTIES jam indicavimus, nihil eorum Deo à Pro-
phetis attribui, quæ à vulgo pro Imperfectionibus habentur, vel quæ mente suâ non possunt concipere, quâ ratione Deo competant, licet eadem sit illorum ratio, quæ eorum, quibus eum nobis describunt & quasi depingunt; quia ea, per quæ describitur, cogitationibus nostris perfectiones quasdam imprimunt, vel saltem imprimere possunt. Quocirca necessarium videtur esse, ut explicemus, Quare Deo non attribuuntur quoque Gustus & Tactus, cum reliqui sensus ipsi attribuuntur, videlicet Visus, Auditus, Odo-
ratus? Nam Dei Majestas ab omnibus sensibus æqualiter est im-
munis: omnes item sunt Imperfectiones in notione Apprehensionis (h.e. & apprehensiones sensuum omnium sunt Imperfectio), etiam in illis, qui tantum per Sensus apprehendunt: propterea quòd passioni, remissioni, & dolori sint obnoxii, non minùs atque alia organa & instrumenta. Quare cum ejus, quod dicitur, *Deus Benedictus Videt*, sensus sit, quòd apprehendat visibilia; & quando dicitur, *Deus Benedictus Audit*, quòd apprehendat audibilia: eodem pacto quoque potuisset de Ipso dici Gustus & Tactus, & explicari, quòd apprehendat objecta Gustus & Tactus. Ratio enim Sensuum omnium una est & eadem: unde si ab ipso tollas apprehensionem Sensus unius,

cap. 26. p. 1.

Cur Gustus & Tactus non attribuatur Deo, cum reliqui sensus ipsi attribuuntur.

tolles simul apprehensionem omnium quinque Sensuum, & si affirmes de eo apprehensionem Sensus unius, affirmabis simul apprehensionem omnium quinque. Hoc tamen nihil obstante, reperimus in Libris nostris Sacris: *Et vidit Deus. Et audivit Deus. Et odoratus est Deus. Nullibi autem: Et gustavit Deus. Et tetigit Deus.*

Causam igitur hujus rei esse dico, quòd fixum & ratum sit in omnium hominum animis, Deum non conjungi cum corporibus per contactum corporalem; quia sc. ipsum Videre nequeunt. Duo autem isti sensus, Gustus nimirum & Tactus, non apprehendunt sensata, h.e. objecta sua, nisi per contactum: reliqui verò possunt apprehendere objecta sua, licet substantiæ illæ, quæ sunt subiecta qualitarum illarum, longè sint remota, (h.e. licet objecta ipsorum longè sint remota). Ideoque hi secundum imaginationem vulgi convenienter potuerunt Deo attribui.

Præterea, Sensus in hunc finem & scopum Deo accommodantur, ut nos doceant, Deum apprehendere opera nostra. Jam autem visus & auditus sufficiunt, ut quævis, quæ sunt extra Ipsum, apprehendat.

Vel etiam factum hoc dici potest propter nostram Admonitionem & Commonefactionem, quemadmodum Sapientes nostri dicunt, *Scito, vel, Attendito quid supra te sit, Oculus nempe videns, & Auris audiens.*

Intelligis ergo, quòd in rei veritate, omnium (*Sensuum*) una sit & eadem ratio, & quòd eodem modo, quo removentur à Deo Gustus & Tactus, removeri quoque ab ipso possint Visus, Auditus, & Olfactus; omnes enim in universum sunt apprehensiones corporales & patibiles. Differentia tantum in hoc sita est, quòd quorundam imperfectio statim appareat: quidam verò videantur esse perfecti. Sic quia Phantasia & Imaginatio videntur esse Imperfectiones, Intellectio verò non item, ideò non accommodatur Deo Phantasia sive Imaginatio, (quæ verbo *Damah* דָּמָה exprimitur) sed Cogitatio & Intelligentia, sive Intellectio; (quæ exprimitur verbis *Bun* בּוֹן & *חַשְׁבֹּן* vel *חֲשִׁבָּן*) ut, *Quemadmodum chaschabhti cogitavi facere.* Sic, *Ubi bhunato Et intelligentiã suã inclinavit cælos.* Ex quo vides, idem observari in Apprehensionibus Internis, quòd in Apprehensionibus Sensualibus externis, quòd nempe quædam Deo attribuantur, quædam verò non: idque totum secundum linguam filiorum hominum: h.e. quòd ipsi (*homines sc.*) habent pro perfectione, id attribuant Deo (*Propheta*); & quòd ipsi habent pro imperfectione, id Illi non attribuant. In rei autem veritate Deus nullam habet formam

*Cur Phantasia
& Imaginatio
non attribua-
tur Deo.*

Jer. 18. 8.

Jer. 10. 12.

mam essentialem externam præter ipsius substantiam, quemadmodum demonstrabimus.

CAP. XLIIIX.

*Quæratione Onkelos Paraphrastes Chaldaeus
Videre & Audire, de Deo exponat.*

QUOD si inspicias Targum Onkeli, deprehendes, illum sibi diligentissimè cavisse in iis locis, in quibus vox *Audiendi* de Deo Opt. Maximo occurrit. Nam si videatur accipi in prima sua significatione, tum eam ita reddidit, quòd illud (*de quo verbum Schamah Audire, dicitur*) perveniat vel pervenerit ad eum, q. d. quòd illud apprehenderit. Si sumatur pro Clamore & Precatione, tum dicit, quòd Deus Acceperit, vel non Acceperit. Nam perpetuò, quando legimus, *Audivit Dominus*, ipse reddit, *Auditum est coram Domino*: & in significatione altera Clamoris, vel Clamandi, quando verbi gratià dicitur, *Audiendo audiam clamorem ejus*, ipse transfert, *Accipiendo accipiam clamorem ejus*. Atque hoc ita perpetuum est in ejus Targum, ut ne in unico quidem loco ab hac expositione recedat.

Sic, quando verbum *Videndi Raah* Deo attribuitur, mirabiles habet idem Onkelos ejus expositiones, quarum mentem ego quidem ubique non assequor. Quandoque enim pro *Vajar* Vidit Dominus, habet, *Vachasa* Et vidit Dominus: alibi pro eodem ponit, *Ugele* Et revelatum est coram Domino. Dum autem in quibusdam locis verbum *Raah* reddit per *Chasab*, ex eo apparet, verbum *Chasab* in lingua quoque Aramæa esse homonymum, & sumi tam pro Apprehensione Intellectus, quam pro Apprehensione sensus. Unde mirandum, quare in quibusdam illud vitarit, ac reddiderit, *Ugele* Et revelatum est coram Domino Et cum consulissem ipsa exemplaria Targum illius, eaque contulissem cum iis, quæ audivi, dum studiis adhuc darem operam, vidi, quòd in omnibus locis, in quibus *Videre* jungitur nomini Iniquitatis aut Dominii vel Violentiæ & Rapi-næ, ipse interpretetur per *Ugele* Et revelatum est coram Domino. Quia enim dubium non est, quin verbum *Chasab* in Lingua illa significet Apprehensionem & scientiam rei apprehensæ, prout est quando apprehenditur: idcirco quando invenit verbum *Raah* Videre, junctum cum nomine Iniquitatis, non dixit, *Vachasa* Et vidit, sed, *Ugele* Et revelatum est coram Domino. In tota autem Lege ubique inveni verbum *Raah*, quando Deo Benedicto attribuitur, redditum

Quomodo Onkelos exposuerit vò Audire & Videre de Deo Opt. Max.

Verbum hinc in lingua Aramæa homonymum.

- ab ipso per verbum *Chasab*, sequentibus tantum locis exceptis: *Quia*
 Genes. 29. 32. *raah vidit Dominus afflictionem meam*; Onk. *Quia gele* revelata est co-
 Gen. 31. 12. *ram Domino afflictio mea. Quia vidi omnia, quae Laban fecit tibi*;
 Onk. *Quia gele* revelatum est coram me: ubi quamvis loquatur An-
 gelus, tamen non attribuit ei apprehensionem & firmam cognitio-
 nem iniquitatis, (quam sc. *Laban contra Jacobum exercuerat*). Sic, *Et*
 Exod. 2. 25. *raah vidit Dominus filios Israël*; Onk. *Ugele* Et revelata est coram Do-
 Exod. 3. 7. *mino servitus filiorum Israël. Raoraiti Videndo vidi afflictionem populi*
mei, qui est in Aegypto; Onk. *Migla gele* Revelando revelata est coram
 me subjectio populi mei. *Etiā raiti vidi oppressionem*: Onk. *Gele* Re-
 Ibid. v. 9. *velata est coram me oppressio. Et cum raah vidisset afflictionem eorum*;
 Exod. 4. 31. Onk. *Cum gele* revelata esset coram eo afflictio ipsorum. *Raiti Vidi*
 Exod. 32. 9. *populum istum*: Onk. *Gele* Revelatus est coram me populus iste, h. e.
 Exod. 2. 25. *Vidi rebellionem ipsorum, sicut alibi quoque dicitur, Et vidit Dominus*
 Deut. 32. 19. *filios Israël*, h. e. afflictionem & molestiam ipsorum. *Vajar Et vidit*
 Dominus & *exacerbatus est*: Onk. *Ugele* Et revelatum est coram Domi-
 Ibid. v. 36. *no. Cum jireh videbit quod abierit manus*: Onk. *Cum gele* revelatum
 erit coram ipso; nam & hoc loco significatur Iniquitas & Tyrannis
 inimicorum. In his omnibus respexit & sequutus est dictum illud
 Habac. 1. 13. *Prophetæ, Aspicere iniquitatem non potes*: ideo quotiescunque ipsi oc-
 currit verbum *Videndi* de Iniquitate, Injuriâ & Rebellionem, transtu-
 lit, *Ugele* Et revelatum est coram ipso; vel, Et revelatum est coram
 me. Verum corrupta & depravata est in exemplaribus nostris hæc
 Onkeli Para-
 phrasîs in ali-
 quot locis deprava-
 vata.
 Gen. 6. 5. *Et vidit Dominus, quod magna esset malitia hominum.* 2. *Et*
 Ibid. v. 12. *vidit Dominus terram.* 3. *Et vidit Dominus, quod exosa esset.* Mihi enim
 Gen. 29. 31. valde probabile videtur, errorem aliquem librorum hinc irrepsisse:
 quia tamen non est penes nos ipsius Onkeli *αὐτὸς ἴδεν*, nihil certi af-
 firmare possumus, sed credendum nobis est, Onkeli istam expo-
 sitionem esse. Quod verò & illud, *Deus jireh providebit sibi de pecude*,
 Gen. 22. 8. exponit, Coram Domino *gele* revelatum est pecus, ideo fecit, ne vi-
 deatur statuere, Deum ipsummet quæsiturum & exhibiturum pe-
 cus: vel etiam, quòd in lingua illa (*Aramaicè*) absurdum sit, Appre-
 hensionem Dei referre ad Animal irrationale. Priora autem loca
 quod attinet, diligenter inquirenda sunt in vetustis exemplaribus:
 quòd si ubiq; ita inveniantur, prout nos illa adduximus, sanè confiteor,
 me rationem & intentionem ipsius ignorare.

CAP. XLIX.

Quòd Angeli non sint corporei, sed intelligentiæ abstractæ. Quomodo item intelligendum sit, quòd nonnunquam corporei & alati apparuerunt.

ANGELI quoque non habent corpora, sed sunt Intelligentiæ abstractæ à materia: attamen facti sunt, & à Deo creati, quemadmodum explicabitur. Hinc dixerunt in *Bereschit Rabbah* Sapientes nostri: Locus ille, *Lahat Flammam gladii versatilis, vel vertentis se*, intelligendus est juxta illud; *Ministros suos ignem lohet flammantē* (h.e. per *Lahat* ibi intelligitur Angelus, qui est instar flammæ) *hammithappecheth gladii versatilis*, (h.e. *Versatilis* ille Angelus appellatur), quia Angeli instar Prothei in varias formas se cōvertunt; quandoq; enim Virorū, quandoq; Mulierum, quandoq; Ventorū, quandoq; Legatorum formā & specie vestiti apparent. Quibus verbis aperte testantur, Angelos non esse materiales, neque certam & constantem aliquam habere formam vel figuram corporalem extra intellectum, sed omnia tantum fieri in Visionibus Propheticis, & in Imaginatione, quemadmodum explicabitur, quando agemus de Prophetia. Quòd verò inter cætera dicunt, illos sæpè sub specie Mulierum apparere, idè fit, quia Prophetæ etiam nonnunquam viderunt in Visione Angelos in forma Mulierum, & in specie alluditur ad dictum *Zachariæ*, *Ecce duæ mulieres egrediebantur, & ventus erat in alis earum.*

Angeli sunt incorporei.

Gen. 3.v. ult.

Angeli sub Mulierum quoque specie apparent.

Zach. 5.9.

Porro nôsti, Apprehensionem illius rei, quæ immunis est à materiâ, & omni corpore destituta, homini esse difficillimam, præsertim ei, qui nescit discernere inter Intelligibile & Imaginarium, & qui apprehensioni tantum Imaginationis innititur. Nam illi reverà omnia vel actu vel potentiâ existunt, quæcunque in imaginatione sua concipit: & quæcunque in imaginatione sua concipere nequit, habet pro puris privationibus, vel pro non entibus. Ejusmodi autem homines, quales sunt plerique Speculatores, nullam rem ex veritate possunt cognoscere, neque etiam ex dubiis & rebus controversis nôrunt se extricare. Propter hanc ergo difficultatem Prophetæ quædam in medium attulerunt, quæ juxta sensum litteralem Angelis corpora tribuere videntur, motum item & formam ac figuram humanam: præterea etiam, ut mandata accipientes à Deo Opt. Max.,

Apprehensio rerum incorporearum est difficilis.

Cur Prophetæ Angelis corpora & actiones corporeas attribuerint.

& voluntatem ac mandatum ejus facientes & exequentes. Atque hæc omnia in eum finem, ut dirigamur ad credendum, Angelos existere, vivere, & esse perfectos, quemadmodum hæc explicuimus in iis, quæ Creatori attribuuntur. Quandoquidem verò, si hic substitissent, homo sibi imaginari potuisset, ac si veritas & essentia ipsorum æqualis esset essentiæ Dei, quia & de Deo multa dicuntur, quæ juxta sensum litteralem videntur docere ac si esset corporeus, vivus, mobilis, & figurâ humanâ præditus: ideo ulterius progressi sunt, & ostenderunt, gradum essentiæ ipsorum longè esse inferiorem gradu essentiæ Dei, eò quòd inter formas illas, quas eis tribuunt, ponunt quoque formas Animalium Irrationalium, ut sc. hinc intelligamus, Essentiam Dei tantò & magis perfectiorem esse essentiâ illorum, quantò perfectior est homo quàm animantia irrationalia. Ex formis autem animalium irrationalium nullam nisi Alas eis attribuunt: quia non potest cogitari Volatus sine Alis, sicut nec Incessus sine Pedibus. Facultatum enim illarum substantia non potest concipi extra subjecta illa. Selegerunt verò motum volatilium præ aliis, ad docendum de Vita ipsorum: quia motus ille est perfectissimus & præstantissimus inter motus locales animalium irrationalium, & ab Hominibus ipsis perfectissimus habetur, ita ut sæpè sibi potentiam volandi expetant & optent, quò tantò facilius fugere queant ea, quæ sibi sunt contraria & exitiosa; ac persequi illa, quæ sibi sunt salutaria, maxime si procul ab iis absint. Hæc ergo una est causa, propter quam Motum hunc illis attribuerunt. Sed & hinc factum esse potest: quia sicut avis modò videtur, mox abscondit se, nunc propè, nunc longè est, & quidem exiguò admodum temporis spatio, immò momento: ita quoque Angeli. Atq; hæc omnia talia sunt, quæ necessariò tibi de Angelis sunt credenda. Deo verò Opt. Max. perfectionem istam imaginariam, Volatum nempe, non attribuerunt, eò quòd sit Motus Animantis Irrationalis. Cave enim, ne erres in eo, quod dicitur, *Et equitavit super Cherubh, & volavit* (h. e. ne existimes, & *volavit* ibi de Deo dici): nam de Cherubh ipso dicitur quòd volarit, ad celerem rei illius adventum significandum, sicut alibi dicitur, *Ecce Dominus equitat super nubem velocem, & venit in Aegyptum*. Ne etiã seducat te id, quod legimus apud Ezechielem *de facie bovis, facie leonis, facie aquila, plantâ item pedis vituli*, (ut sc. existimes, Anglis alias quoque formas animalium irrationalium tribui, contra quàm suprâ diximus): nam illa peculiarem habent explicationem, quam alibi ex me audies, præterquàm quòd Propheta ibi nil descri-

Cur forma animalium irrationalium illis attribuantur.

Cur volatū præ aliorum Animalium Motu illis attribuant.

Cur Deo non attribuantur Volatus.

2. Sam. 22. 11.

Jesa. 19. 1.

Ezech. 1.

par. 3. cap. 1.

describit præter animalia. Verùm, ut dixi, sufficientem de his instructionem alibi dabimus. Cæterùm de motu volatiliùm passim in Scriptura legitur, neque aliter quàm per Alas depingitur, unde & illis (*Angelis*) Alæ tribuuntur, ad dirigendum nos, ut credamus ipsorum existentiam, nequaquam verò ad exprimendam veritatem quidditatis illorum. Præterea, quicquid motu veloci & celeri movetur, propter Motus celeritatem dicitur *Volare*: ut, *Quemadmodum volat aquila*. Deut. 28. 49. Aquila enim celerius & magis perniciousiter volat, quàm omnes reliquæ aves, ideoque similitudo ab illa ducitur. Denique tenendum & hoc: Alas esse causas volatus, ideo alas externas, quæ videntur, denotare quoque causas motus rerum mobilium. Verùm hoc non est de intentione istius capituli.

CAP. L.

Fidem non esse rem, quæ ore profertur, sed quæ in animo creditur.

SCIAS, Lector candide, quòd Fides, non sit id, quod ore profertur, sed res concepta & figurata in anima; quando nempe credimus, rem ita se habere (sc. *extra intellectum*) prout illam in animo conceptam habemus. Quando ergo de dogmatibus Religionis, vel aliis, quæ pro veris & indubitatis habes, ore tantùm disseris, sine vera illorum intelligentia & fide, vel examinatione, nimis hoc est exiguum, neque sufficit. Ita enim reperimus, multos homines stolidos & ineptos quædam observare & credere, quorum rationem nullam in animo suo tenent.

Quòd si itaque in animo tuo statueris ad sublimem istum gradum speculationis ascendere, ut verè tibi constet, Deum esse unum unitate simplicissimâ, sine ullâ compositione aut divisione, sciendum tibi, Deum nullam habere formam externam substantialem, vel nullum attributum essentiale. Quemadmodum enim nullum potest habere corpus, sic nullum attributum substantiale habere potest. Quare qui dicit, Illum esse unum, sed statuit, Eum varias ejusmodi formas habere, ille verbis quidem Illum unum esse dicit, sed in cogitatione suâ plures esse credit, quemadmodum quidam ajunt, Deus est unus, sed multas habet formas, & tamen Iple & formæ ejus unum sunt; quamvis corporeitatem negent, & credant, Illum esse simplicissimùm. Intentio enim & mens nostra non est prout loquimur, sed prout credimus. Et non est fides, nisi post formalem rei conceptionem: fides

etenim est de eo, quod in animo formatum & conceptum habemus credere, quod ita se habeat extra intellectum, prout formatum est in intellectu. Quod si jam cum ista fide conjuncta sit certa fiducia ac persuasio, rem illam aliter se habere non posse, nec vel minimum ei adhæreat, quod illam expellere vel labefactare queat, tum demum vera est fides. Quod si verò exueris & deposueris concupiscentias tuas & pravas consuetudines, ac diligenter consideraveris & expendis ea, quæ in proximè-sequentibus capitibus sum dicturus de Remotione formarum istarum, vera esse comperies ea, quæ diximus, & eris ex iis, qui verè in animis suis formatam & conceptam habent Unitatem; non ex iis, qui ore illam proferunt, sed in animis suis aliter statuunt, de quibus dictum est, *Propè es cordi eorum, sed longè à rebus eorum.* Homo etenim debet esse ex illorum numero, qui veritatem rectè sciunt & apprehendunt, quamvis non multum de illa loquantur, sicut David præcipit, *Dicite in corde vestro super cubili vestro, & silete, Selah.*

Jerem. 12. 2.

Psal. 4. 5.

CAP. LI.

De Remotione formarum sive attributorum à DEO Opt. Max.

MULTÆ sunt in magna hac rerum universitate & variæ res, quæ per se nobis notæ sunt & manifestæ, ut Intelligibilia prima, sensibilia, & quædam alia, quæ his sunt propinqua & affinia, ita ut, licet homo relinqueretur sicut est, nullâ tamen de illis demonstratione egeret. Talia sunt, Existentia Motus, Libertatis hominis in agendo, Generatio item & Corruptio rerum naturalium, & Qualitates rerum sensibiles, ut Calor ignis, Frigiditas aquæ, & similia alia. Posteaquam verò absurdæ sententiæ & opiniones prodierunt ab hominibus quibusdam, qui vel ex errore in illas inciderunt, vel studio & in *περὸς* eas excogitarunt, ut naturæ & sensibus ipsis se opponerent, vel aliquid, quod nunquam exitit, persuaderent; coacti fuerunt Sapientes illa manifestè & sensibus nota confirmare, & è contrario res illas imaginarias refellere & refutare. Ita coactus fuit Aristoteles adstruere Motû rerum naturalium, quia à nonnullis negabatur; item demonstrare, non dari indivisibilia, sive atoma, quia illa à multis asserébatur. Ex horum censu est quoq; Remotio formarum seu Attributorû Dei substantialium, quia est ex Intelligibilibus primis: Attributum enim non est substantia ejus, cui attribuitur, sed quid-

*Cur Remotio
Attributorû Dei
vriorû demon-
stratione egeat.*

quiddam substantiæ superadditum, ideoque accidens: quod si namque attributum sit ipsa substantia ejus, cui attribuitur, tum attributum illud est identicum & superfluum in prædicatione. Perinde enim est ac si diceres, Homo est homo; aut quasi diceres, Homo est vivens ratione præditum: Nam *τὸ Vivens ratione præditum*, est ipsa substantia & veritas hominis, neque datur tertium aliquid præter hoc, Hominem inquam, quod sit vitâ & ratione præditum, ac itidem per hæc attributa describi possit. Quare attributum istud nihil aliud est, quàm explicatio nominis, & eo solo differt ab eo, cui attribuitur: ita ut idem sit ac si diceres, Res illa, cui nomen est Homo, est res composita ex vita & ratione. Vides igitur, Attributa necessariò esse vel ipsam substantiam ejus, cui attribuuntur, & tum nihil aliud sunt quàm explicatio nominis, quo respectu illa à Deo nos non excludimus, sed alio, ut capite sequenti explicabitur: vel esse quidpiam præter ejus substantiam, & per consequens accidens illius. Licet autem Nomen Accidentis negetur in Attributis Dei, (*h. e. licet nolint dicere, illa Attributa esse Accidentia*): non tamen statim negatur res ipsa. Omnis enim res, quæ substantiæ addita est, extrinsecus apprehendit eam, nec quidditatem ejus perficit, quæ ipsissima est natura accidentis. Præterea, si sint plures formæ, sive plura Attributa in Deo, sequitur hinc plura esse æterna. Unitas enim consistere nequit, nisi credamus substantiam unam, simplicem, sine compositione aut multitudine. Illa quippe res una est, quæ, quomodocunque respiciatur vel consideretur, una est, neque ullo modo, vel ullam ob causam in duo dividi potest, ac nullam planè neque extra Intellectum, neque in Intellectu, pluralitatem admittit, prout id alibi in hoc libro demonstrabimus. Alii dicunt, quod Attributa Dei neque sint substantia Dei, neque res egrediens extra eam, sicut quidam ajunt, Universalialia (*Ideæ Platonicæ*) neque esse entia, neq; non entia: item, Substantiam individuam neque esse in loco, neque ab omni termino excludi: ista quippe dicuntur tantum, & existunt solum in verbis, non in animis & mentibus, ac propterea multò minùs existentiam habent extra Intellectum. Patroni tamen istarum opinionum (quemadmodum cuius notum est) conantur multis verbis & similitudinibus vel exemplis illas adstruere, magnisque clamoribus, contentionibus, rationibus ac sophismatis, fidem ipsis conciliare. Quando verò illas cum eo conferunt, quod in animo suo credunt, nil solidi inveniunt, sed meram confusionem, & Intellectus imperfectionem, quia ea conantur probare, quæ non sunt, & medium creare

inter duo contraria, quæ medium nullum habent. Numquid enim datur medium inter Ens & Non ens? & cum duæ res ponuntur, tum illarum una necessariò est eadem cum altera, vel aliquid ab ea diversum, (*h.e. tum vel sunt eadem, vel sunt diversa & distincta*). Adacti sunt autem ad hanc opinionem, sicut diximus, quòd imaginationibus suis nimis tribuerunt. Nam de omnibus corporibus cogitamus, quòd sint substantia: omnis autem substantia suas habet proprietates, & sua attributa, neque ulla datur substantia corporea, quæ non habeat sua attributa. Hanc igitur imaginationem sequuti existimârunt, Deum quoque ex diversis rebus substantialibus esse compositum, & ex quibusdam substantiæ superadditis. Unde quidam illorum hanc imaginationem sequuti sunt, & crediderunt, Deum esse corporeum: quidam verò ab hac opinione recesserunt, & removerunt à Deo corporeitatem, sed retinuerunt Attributa. Ad omnia autem ista induxit ipsos, quòd sequuti sunt sensum litteralem Legis, sicut in aliis capp. de hac materia agentibus, explicabo.

Quid homines permoverit ad credenda Attributa in Deo?

CAP. LII.

Quinq; modi, quibus omnis res denominatur, vel describitur.

Quinque modis res aliqua describi potest.

OMNIS, quæ de re aliqua instituitur, Denominatio vel Descriptio necessariò ex uno quinque istorum modorum desumitur.

1. Per Definitionem.

Primò enim fit Denominatio rei per Definitionem illius, quemadmodum Homo definitur, quòd sit Vivens ratione præditum, vel Animal rationale. Et hæc denominatio docet de quidditate & essentia ipsius rei, sicut præcedenti capite explicatum est. Est enim tantum expositio nominis, nec quicquam aliud. Hæc Denominationis vel Attributionis species omnium consensu longissimè à Deo removeretur; quia Deus nullas habet causas se priores suæ essentiæ, per quas definiri posset. Ideoque in confesso est apud omnes sanæ rationis Philosophos, Deum definiri non posse.

Deus nequit definiri.

2. Ab altera tantum parte definitionis.

Secundò, denominatur res aliqua ab altera tantum parte definitionis, ut, cum homo denominatur tantum vel ab Animalitate, vel à Rationalitate, e.g. quando dicimus, Omnis homo ratione præditus est; sensus est, quòd in quocunque invenitur humanitas, in eodem etiam existat facultas ratiocinandi. Arque hæc denominationes quoque unanimi consensu à Deo removentur. Quòd si enim

habe-

haberet partem quidditatis, tùm quidditas ejus esset composita. Hoc autem naturæ Dei repugnat non minùs quàm quod præcessit.

Tertiò, fit denominatio à re quapiam extra essentiam subjecti, quâ substantia ejus non perficitur, sed quædam tantùm ejus est Qualitas. <sup>3. A Quali-
tatibus.</sup> Qualitas autem (quæ Genus summum est) species est accidentis. Quare si Deo competeret denominatio ex ista specie, tùm sequeretur, in ipso esse accidentia, quod vel solum sufficere posset ad demonstrandum, à natura Dei alienum esse, quòd sit capax qualitarum. Miror autem, quomodò ii, qui statuunt attributa substantialia in Deo, removeant ab eo Similitudinem & Qualificationem, (sic liceat exprimere terminum Hebraicum אֵלֹהִים). Nam dum ajunt, Deum non qualificari, nil aliud volunt, quàm Deum non habere qualitates. Omne enim attributum, quod substantiam rei consequitur, vel conservat ejus substantiam, & tùm nihil est diversum ab ipsa; vel est qualitas substantiæ illius.

Porrò, genera Qualitarum sunt quatuor, è quibus singulis denominationum vel attributionum exempla proponam, ut tibi constet, hanc attributionis speciem Deo nullo modo attribui. <sup>Quatuor sunt
genera Quali-
tatum.</sup>

Primi generis exemplum est, si describas hominem à natura quadam ejus speculativa, vel à virtute, aut alia dispositione, vel habitu, qui ei inest, animæque ejus adhæret: ut, si dicas, Iste faber, vel, Iste Timens Deum, vel, Iste ægrotus, vel, Sapiens iste, Medicus iste, Misericors iste, &c. Inter hæc omnia nulla est differentia; nam omnis ars, sapientia, vel virtus, cùm habitualiter inest, habitus est animi, quemadmodum illis notum est, qui Logicam vel primis tantùm labris degustârunt.

Secundi generis exemplum est, quando denominas rem à naturali ejus Potentia vel Impotentia: ut, cùm aliquid dicis Lene vel Durum, Forte vel Debile. Omnia enim ista sunt qualitates naturales.

Tertii generis est, cùm denominas hominem à Passibili ejus qualitate vel Passione: ut, cùm dicis, Homo iste iracundus, contentiosus, timidus, misericors; quando nempe virtutes non confirmatæ sunt &c. Item, cùm rem describis à Visu, Gustu, Odoratu, Calore, Frigore, Siccitate, Viriditate &c.

Quarti generis exemplum est, cùm denominas rem ab eo, quod ei accidit quatenus Quanta est, (h. e. à figura & forma): ut, cùm aliquid dicis Longum, Breve, Obliquum, Rectum &c.

Quòd si igitur jam sigillatim omnes istas & similes denominationes consideraveris, deprehendes, eas Deo nullo modo posse at- <sup>Deus nullas
habet Qualita-
tes.</sup>

tribui. Non enim habet *Quantitatem*, ut ei competat *Qualitas* ratione *Quantitatis*, vel *figuræ & formæ*. Non est *Parsibilis*, ut eum apprehendat *Parsibilitas* vel *Parsio*. Nihil etiam habet, cujus ratione ipsi possit competere *Potentia naturalis*, vel *Impotentia*. Denique, non habet *Animam*, cujus respectu ipsi accidat *Dispositio* vel *Habitus*, ut *Mansuetudo*, *Pudor*, vel aliud quid, quod corpus animatum sequitur, quatenus animatum est, ut *Pinguedo*, *Aegritudo*, &c.

Sic ergo explicatum tibi est, nullam *Denominationem*, vel nullum *Attributum* desumptum ex summo genere *Qualitatis* existere in Deo *Benedicto*: & ita vidimus huc-usque tres *Denominationis* sive *Attributionis* modos, qui docent vel de ipsa rei *Quidditate*, vel de *Parte* quidditatis, vel de *Qualitate* aliqua existente in quidditate, ac de singulis demonstratum est, quòd Deo attribui non possint, propterea quòd omnes in univèrsum docent de *Compositione*, quam à Deo removendam esse alibi demonstrabitur. Quare constantè asserimus, illum absolutissimè esse *Unum*.

part. 2. c. 2.

4. A Loco,
Tempore, vel Persona &c.

Quartò denominatur vel describitur res à proprietate quadam, quæ est extra eam, ut à *Loco*, vel *Tempore*, aut *Persona*: ut, cum describis *Rubenum*, quòd sit *Pater* & *N.* aut *Amicus*, vel *vicinus* illius in certo quopiam loco, aut, quòd hoc vel illo tempore fuerit. Hæc species *Attributionis* non inducit multitudinem vel mutationem in substantia subjecti. Nam si de *Rubene* dicatur, quòd sit *Socius Simeonis*, *Pater Hanochi*, *Dominus Levi*, *Amicus Judæ*, habitans in domo tali, natus in loco tali, hæc omnia neque sunt de ipsius substantia, neque res aliqua substantiæ inhærens, ut qualitates. Ac in initio nò videtur absurdum esse, si per hanc denominationis speciem *Creator* describatur, taliaque ipsi attribuantur. Verùm si ad veritatis trutinam res examinetur, & accuratè consideretur, liquebit, id nullo modo posse fieri. Nulla etenim est comparatio vel proportio inter *Deum* & *Tempus* vel *Locum*, ut alibi declarabitur. *Tempus* quippe est accidens motus secundum prius & posterius, ac proinde etiam numerari potest, sicut exponetur in aliis locis huic rei peculiariter destinatis, & *Motus* est rerum corporearum. *Deus* autem non est corporeus. Quocirca inter *Ipsum* & inter *Tempus* nulla est comparatio. Sic nulla quoque proportio est inter *Ipsum* & inter *Locum*. Nam de proprietatibus *Loci* est ambire *Locatum*; quod verò ita ambitur, necessariò est corpus. Quare cum *Deus* non sit corpus, à loco quoque non describi vel denominari potest.

Deus non potest
describi à Loco
vel Tempore.

part. 2. c. 13.

Res tamen consideratione digna hoc loco est; An nulla planè sit
pro-

proportio inter Deum Benedictum & Creaturas ejus, à qua Deus denominari possit? Equidem quòd nulla inter Deum & creaturam aliquam sit Relatio, manifestum est. Nam de proprietatibus duorum Relatorum est, ut sint ἀντιστρέφοντα & æqualiter inter se permulentur. Jam verò Deus necessariam habet existentiam. Quæcunque autem sunt extra eum, potentiâ tantùm existunt, sicut explicabimus. Quare inter illa nulla potest esse Relatio. At verò Comparisonem quod attinet, non videtur esse ἀδύνατον primâ fronte. Veruntamen neque illa hîc locum habet: nam si inter Intellectum & Visum, quæ nostrâ sententiâ eâdem essentiâ comprehenduntur, nulla est comparatio; quomodo posset esse proportio inter illa, quæ nullo respectu sub una & eadem re comprehendi possunt? Essentia enim vel τὸ Ἔσσε juxta nos de Deo, & de aliis merè ὁμωνύμως dicitur: unde nulla potest in veritate esse comparatio inter Ipsum & creaturas ejus. Comparatio quippe vel proportio inter ea est, quæ sub una & eadem specie proxima continentur: quòd si verò sub uno tantùm genere contineantur, nulla inter illa potest esse proportio vel comparatio. Idcirco non dicitur, Hæc rubedo est fortior vel debilior quàm ista viriditas, vel ipsi æqualis, licet sub eodem genere comprehendantur, Colore scilicet. Si autem duæ res sint sub duobus summis generibus, tùm extra omnem controversiam, etiam in notitia communi & naturali, non possunt inter se comparari: quin imò sæpè, etsi ad unum genus referantur: ut, Apud omnes sanæ mentis homines in confesso est, nullam esse comparisonem inter centum cubitos, & inter calorem piperis: hoc enim est in prædicamento Qualitatis, illud in prædicamento Quantitatis. Sic nulla est comparatio inter Sapientiam & inter Dulcedinem, vel inter Mansuetudinem & inter Amaritudinem, licet sint sub uno genere summo, videlicet Qualitate. Quare cùm nulla inter has res possit esse comparatio, quomodo comparari posset Deus cum creatura aliqua, cùm tanta in ipsa essentia inter illa sit differentia, ut non major esse possit? Præterea, si inter ea esset comparatio, sequeretur necessariò in Deum cadere accidens comparisonis, quamvis illud accidens non sit in ipsa Dei essentia. Vides ergo, neque comparisonis respectu aliquam denominationem vel attributionem Deo in rei veritate attribui posse: quamvis inter illas, quibus Creator metaphoricè describi solet, hæc sit omnium convenientissima. Nam licet comparata variantur, tamen non sequitur inde Multitudo æternorum, vel Mutatio in Deo Benedicto.

An nulla inter Deum, & creaturas sit proportio?

5. *Ab Operibus vel Actionibus.*

Ab his potest Creator describi.

Quintò fit denominatio ab Opere vel Actione aliqua. Per Opus autem vel Actionem, non intelligo hic Habitum artis, qui subiecto inest, ut cum dico, Faber, Pictor &c., ista enim sunt ex specie Qualitatis, sicut antè docuimus; sed intelligo Opus vel Actionem aliquam certam aut particularem: ut cum dicis, Roben est, qui renovavit hanc januam, qui ædificavit istum murum, qui texuit istud vestimentum. Atq; hæc Attributionis vel denominationis species longissimè remota est ab essentia Comparati, ideoque commodè illà Deus Opt. Max. describi potest. Nôsti enim, quòd non necesse sit, ut opera talia diversa fiant per res diversas in essentia operantis: & quòd omnia opera Dei fiant non per rem aliquam extra ipsius essentiam, sed per solam ejus essentiam, sicut explicuimus.

Summa ergo eorum, quæ in hoc capite pertractavimus, est, quòd Deus omnimodè sit unus, nullam admittens multitudinem, neque etiam rem aliquam præter ipsius substantiam vel essentiam, & quòd multa nomina & attributa illi in Sacris libris tribuantur, propter multitudinem ipsius operum, non verò propter multitudinem in ejus essentia. Quædam verò etiam ei attribuuntur, ad docendum de ipsius perfectione, ut demonstravimus cap. 26. 46. & 47. hujus libri. An verò fieri possit, ut detur substantia aliqua simplex, in qua nulla sit multitudo, quæ diversa facere queat opera? id in sequentibus declarabitur.

CAP. LIII.

Quid seduxerit eos, qui credunt varia Deum habere attributa? Quid item credendum sit de quatuor illis, de quibus omnes consentiunt, Vivus, Sapiens, Potens, Volens.

VNA est ferè & eadem res, quæ permovit illos, qui credunt, diversa esse in Deo attributa, & eos, qui credunt corporeitatem. Quemadmodum enim illos, qui credunt corporeitatem, non induxit ad eam credendam Speculatio Intellectualis, sed quòd secuti sunt sensum Scripturæ litteralem & externum: ita quoque eos, qui credunt Attributa Dei. Nam cum vidissent, Deum in Lege & Prophetis, variis Attributis describi, litteraliter illi statim hoc acceperunt,

runt, & crediderunt, *Attributa illa reverà in Deo existere; eximentes quidem Deum à corporeitate, sed non ab affectionibus corporeis, quæ sunt accidentia, h.e. à dispositionibus animalibus, quæ omnes nihil aliud sunt, nisi qualitates. Quòd si etenim examines omnia illa Attributa, quæ illi credunt in Deo esse essentialia, deprehendes, illa in universum qualitatem aliquam significare, licet expressè illud non asserant. Nam, quia omnia corpora animata talia attributa habent, existimârunt, illa quoque Deo rectè attribui. At verò de omnibus tenendum est vulgare illud dictum; *Loquitur Lex secundùm linguam filiorum hominum.* Intentio quippe illorum (*Attributorum sc., quæ à Prophetis Deo attribuuntur*) est, attribuere Deo perfectionem, non substantiam illius rei, quæ Ei attribuitur: ac præterea multa (*attributa vel nomina*) respiciunt opera ejus diversa. Jam autem non statim variantur res existentes in operante, cum variantur opera. Cujus rei exemplum tibi producam à rebus, quæ inter nos existunt, ubi ab uno agente vel operante diversæ procedunt operationes, & quidem ab agente involuntario, unde à minore ad majus facile potest concludi, quid sentiendum sit de agente voluntario. Ignis quasdam res dissolvit, alias congregat & concrefcere facit, coquit & comburit, dealbat & denigrat. Jam si quis describeret Ignem, quòd sit dealbans, denigrans, coquens, comburens, congregans, dissolvens, sanè præter veritatem nihil diceret. Verùm si aliquis naturæ Ignis ignarus hæc audiret, imaginaretur sibi, sex diversas res Igni inesse, unde istæ operationes procedant; unum sc., quod denigrat, alterum dealbans, tertium coquens, quartum comburens, quintum fundens vel dissolvens, sextum coagulans & condensans. Etenim actionum istarum quælibet alteri est contraria, neque ulla earum cum altera convenit. Qui verò cognitam & perspectam habet naturam Ignis, novit, illum unâ qualitate omnes istas operationes perficere, Calore videlicet. Quòd si ergo hoc invenitur in eo, quod naturaliter agit, quantò magis reperietur in eo, quod agit voluntariè, immò quantò magis in Creatore (cujus natura est ineffabilis), credemus omnia attributa, licet diversa, (nostro sc. sensu) esse unum & idem? Sapiencia enim in nobis non est Potentia, & Potentia non est Voluntas. Quocirca hinc non debemus concludere, in Deo diversas res esse substantiales & essentielles, aliud videlicet quod scit, aliud quod vult, aliud quod potest, quæ est sententia illorum, qui Attributa Deo attribuunt, ubi tamen discrepant. Alii enim expressè dicunt & statuunt, Attributa hæc esse res additas*

Diversitas affectionum, nõ inducit diversitatem in agente.

ipſius ſubſtantia: alii verò non apertè hoc dicunt; at licèt verbis id nolint confiteri, in re ipſa tamen nihil aliud credunt. Dicunt enim, Deus per eſſentiam eſt potens, ſapiens, vivens; volens eſt per eſſentiam. Sed miſſis illis, veritatem ſententiæ noſtræ exemplo tibi declarabo. Facultas rationalis in homine eſt facultas una, neque ulla in ea eſt pluralitas vel multitudo. Vi autem illius facultatis Homo ſcit & addiſcit ſcientias & artes: illius virtute dolat, textit, ædificat, diſcit varias diſciplinās, ut Geometriam vel Arithmeticam; illa etiam novit provinciam vel civitatem aliquam regere & gubernare. Hæ actiones omnes proficiſcuntur ab una ſimplici facultate, in qua nulla eſt multitudo, & tamen ſunt tot illarum actionum, quæ ab ea procedunt, ut vix numerari poſſint. Quod cum ita ſit, non alienum cenſendum eſt à Deo Benedicto, ut plures & diſcrepantes operationes procedant ab una & ſimpliciſſima ejus eſſentia, ita ut nulla tamen in ea ſtatuatur pluralitas, nec res aliqua adventitia.

*Attributa, quæ
Deo in Scriptura
attribuuntur,
qualia ſint.*

Proinde Attributa Dei omnia, quæ in Scriptura Ipli attribuuntur, vel ſunt nomina Operum, non verò Eſſentiæ illius: vel docent de ejus abſolutâ Perfectione; non autem, quali eſſentiam haberet ex diverſis rebus compositam. At licèt vocem Compositionis nolint admittere, res ipſa tamen & ſensus ejus manet, ſi ſubſtantia aliqua ponatur talia attributa habens. Sed tamen reſtat adhuc dubium quoddam, quod & ipſum tibi explicabo. Nam agnoſcunt quidem, ab una eſſentia poſſe profluere diverſas actiones; ſed negant, illa Attributa eſſe nomina diverſarum & variarum ipſius operationum: verùm dicunt, eſſe Attributa eſſentialia Dei, non operum ipſius; nam ſi dicerent, eſſe eſſentialia, & eſſe nomina operum Iplius, ſequeretur, Dei eſſentiam eſſe creatam. De numero autem Attributorum illorum eſſentialium diſſentiunt, quia varia ac diverſa Scripturæ loca ſequuntur. Hoc loco recenſebo tibi ea tantùm, de quibus omnes conſentiunt, ducti non teſtimonio & authoritate Scripturæ, ſed propriâ ratione, exiſtimantes, illa ita certa & manifeſta eſſe, ut à nemine negari poſſint. Horum autem ſunt numero quatuor, *Vivens, Potens, Sapiens, Volens*, de quibus ajunt, quòd ſint res diverſæ (ſc. ab eſſentia Dei, i. e. quòd non ſint ipſa Dei eſſentia), & perfectiones, quarum nullâ Deus carere queat, (h. e. ſed tamen talia, quæ eſſentiam Dei neceſſariò comitantur, & ſine quibus eſſe nequit), & quòd nullo modo fieri poſſit, ut ſint de operibus ejus. Hæc ſumma eſt ſententiæ ipſorum.

*Sapientia & Vita
in Deo idem.*

Tu autem ſcias, quòd *Sapientia & Vita* in Deo idem ſint, quatenus per utrumque hoc attributum ſignificatur, quòd Deus ſeipſum vel eſſen-

essentiam suam apprehendat, quia omne, quod apprehendit essentiam suam, Vitâ & Sapientiâ est præditum. Deinde, quod Essentia apprehendens in Deo reverà nihil aliud sit, quàm Essentia apprehensa. Nam Deus non est compositus ex duabus rebus, quarum una apprehendit, altera non apprehendit, quemadmodum Homo compositus est ex anima, quæ est apprehensiva, & ex corpore, quod non est tale. Sic ergo, cum vocamus Deum Sapientem, hoc sensu, quod apprehendat seipsum, Vita & Sapia in Deo sunt unum & idem, (*atque ita evertitur sententia ipsorum, quia statuunt, attributa illa in Deo inter se differre.*) Verùm illi non respiciunt hunc sensum, sed apprehensionem creaturarum ejus, (*atque ita sibi contradicunt, quia si per Sapienciam intelligitur Apprehensio creaturarum, erit hoc attributum non essentialis, sed operû Dei*). Sic reliqua duo attributa quod attinet, Potenciam sc. & Voluntatem, neutrum sanè illorum quoque invenitur in notione essentiæ Dei Benedicti, quia non potest de illis Homo cogitare, quod Deus Possit seipsum, vel Velit seipsum; sed concipiuntur ea respectu comparationum inter Deum & creaturas ejus: ut, quod Potens sit, quia creavit omnia; quod sit Volens, quia existere facit id, quod existit; quod sit Sciens, illud nempe, quod fecit existere.

Quare nos, qui Uniratem Dei tenemus & asserimus, quemadmodum non dicimus, quod in essentia ejus sit res quæpiam adventitia, quâ creavit Cælos, & alia, quâ creavit Elementa, alia item, quâ creavit Intelligentias: ita quoque non statuimus, quod sit in Deo præter ipsius Essentiam aliquid quod Potest, aliud quod Vult, aliud quod Intelligit creaturas suas: sed firmiter credimus, quod Essentia ejus unica sit & simplicissima, nec quicquam habeat adventitium, quod item creârit omnia, quod sciat omnia, nec tamen per rem aliquam adventitiam, quod item nomina sive attributa ista Deo adscribantur vel ratione Operum ipsius, vel secundum comparationem inter Ipsum & ejus Opera; comparatione videlicet acceptâ, prout nos ejus naturam explicuimus, quod sc. ea fiat non propter rei veritatem, sed propter imaginationes & cogitationes nostras, vel deniq; quod doceant de perfectione ejus, propter similitudinem cum perfectionibus illarum rerum, quas nos intelligimus, sicut ulterius adhuc explicaturi sumus.

Quid petierit Moses à DEO, quando dixit, Notas mihi fac vias tuas? Item, Ostende mihi quæso gloriam tuam? Quidq; Deus ipsi ad hæc responderit? Explicatur etiam, quid sint Viæ Dei.

Moses à Deo duo petiit.

SCITRO, quòd Sapientum omnium Antesignanus & Antistes, Moses Præceptor noster, duo à Deo petierit, & quòd ad utrumque responsum à Deo Opt. Max. acceperit.

Primò enim petiit à Deo, ut ostenderet ipsi Essentiam & Veritatem suam. Secundò petiit, ut nota faciat ipsi Attributiona sua. Ad ambas has petitiones respondit ipsi Deus; primò promittens ei, se notum quidem facturum ipsi nomina & attributiona sua, quæ nihil aliud sint quàm sua opera; deinde, indicans ei, Essentiam suam prout est à nemine apprehendi posse: attamen evecturum se eum in talem speculationis locum & gradum, unde queat apprehendere, quicquid homo mortalis de Deo apprehendere possit, quemadmodum sanè tantum apprehendit, quantum nemo unquam ante ipsum, nec post ipsum.

Primò petiit cognitionem Attributionum Divinorum.

Exod. 33. 13.

Petitio notitiæ Attributionum Dei Benedicti comprehensa est in his verbis, *Ostende quæso mihi vias tuas, ut cognoscam te, utq; inveniam gratiam in oculis tuis.* In quibus verbis multa admiratione digna observanda occurrunt. Nam dum ait, *Ostende mihi quæso vias tuas, ut cognoscam te, utq; inveniam gratiam in oculis tuis:* docet, quòd Deus Benedictus per nomina vel attributiona sua cognosci possit, utpote cum is, qui novit vias ejus, nôrit ipsummet Deum. Deinde, dum ait, *Ut inveniam gratiam in oculis tuis,* docet, eum, qui cognoscit Creatorem, gratiam invenire in oculis ejus, non verò illum solùm, qui jejuniis vacat & orationibus. Nam is, qui Deum cognoscit, Ipsi placere & appropinquare vel propinquus esse dicitur: qui verò eum non cognoscit, is est, cui Deus irasci, quique à Deo remotus & elongatus esse dicitur. Pro mensura enim Sapientiæ & Ignorantiæ judicatur de ira Dei vel ejusdem gratia, de appropinquatione ad Ipsum, & elongatione ab Ipso. Sed hæc extra oleas, & præter scopum istius capituli, quare revertor ad institutum nostrum.

Postea-

Posteaquàm ergo Moses à Deo petiisset cognitionem Attributorum, & ut populo propitius esse velit, responsumque à Deo de gratia populo exhibenda accepisset, ulteriùs progressus est, & petiit quoque Apprehensionem Essentiæ Dei, idque his verbis, *Ostende mihi quæso gloriam tuam!* *Secundo petiit cognitionem Essentiæ Dei. Exod. 33. v. 18.*

Responsum itaque à Deo ad utramque hanc petitionem accepit. *Ad utrumque respondit ei Deus.* Ad priorem quidem, quâ petiit, *Ostende mihi quæso vias tuas*, respondit ipsi Deus, *Ego transire faciam omne bonum meum ante faciem tuam.* Ad secundam verò hoc responsum accepit, *Non poteris videre faciem meam, quia non videbit me homo & vivet.* Dum ait, *Quòd velit transire facere ante faciem ejus omne bonum suum*, significat, se ostensurum ipsi omnia entia à se creata, de quibus legimus, *Et vidit Deus quicquid fecerat, & ecce bonum valde erat*; & quidem ita ostensurum, ut accuratè apprehendat naturas ipsorum, quomodo item invicem sint colligatæ & unitæ, & quæ sit ratio gubernationis ipsorum, idque tam universaliter & in genere, quàm singulariter & in specie. Huc respicit Deus, quando ait, *In tota domo mea fidelis est*: q. d. Ipse intelligit essentiam Mundi mei totius intelligentiâ fideli, verâ & solidâ. Scientiæ enim, quæ non sunt veræ, non sunt solidæ, sive stabiles & diuturnæ. Quocirca opera illa sunt attributa ejus, à quibus cognoscitur. Quòd verò illud, cujus apprehensionem Mosi Deus promisit, sint ejus opera, id inde probari potest, quia id, quod Deus ipsi notum fecit, sunt mera attributa sive cognomina operum illius, ut, *Misericors, Gratosus, Longanimis, Multus benignitate &c.* Sic itaque declaratum tibi est, *Vias illas, quarum cognitionem Moses expetiit, quas etiam Deus ipsi notas fecit, esse opera provenientia à Deo.* *Via Dei sunt opera Dei.* Sapientes appellunt מידות Middoth *Mensuras, Proprietates*, ut cum dicunt, *Tredecim sunt Middoth mensura, proprietates*, quam vocem etiam usurpant de Proprietatibus hominis, ut, *Quatuor sunt Middoth, h. e. proprietates eorum, qui Scholam adeunt.* Item, *Quatuor sunt Middoth proprietates in iis, qui dant eleemosynam &c.* Hoc verò non idèd fit, quasi Deus quoque tales proprietates haberet, sed quia facit opera similia operibus illis, quæ à nobis proveniunt ex proprietatibus, h. e. dispositionibus animalibus, nequaquam verò quòd ipse quoque ejusmodi dispositiones animales habeat. *Proprietates Dei vocantur Middoth à Rabbis.*

Sufficit autem ipsi enumeratio tredécim illarum proprietatum, quamvis omne bonum, h. e. omnia opera ejus apprehenderit; quia illæ proprietates sunt opera sive actiones Dei, ad Conservationem & Gubernationem generis humani pertinentes, quod unicum Mo- *Cur Deus tredécim tantum proprietates enumeravit?*
ses

ses in sua petitione intendit. Nam verborum illorum, *Ut cognoscam te, utq̄, inveniam gratiam in oculis tuis, & vide quòd populus tuus sit gens ista,* summa hæc est: Quia mihi incumbit populum hunc regere & gubernare, vellem in gubernatione illorum incedere in via & modo operum tuorum, quibus tu illos regis & gubernas. Ita ergo nunc quoque tibi ostensum est, quòd Derachim *Vis,* & Middoth live *Proprietates Dei* sint unum & idem, Opera nempe Dei, quæ à Deo Opt. Max. in Mundum hunc proveniunt.

Porro, ab unoquoque opere, quod apprehenditur, denominatur Deus certo aliquo nomine sive attributo, ab illo opere deducto & derivato. E. G. Cùm apprehenditur subtilissimus ejus modus generandi embryonem in animali aliquo, quàm mirâ ratione in ipso existere faciat varias facultates; præterea, quàm curiosè & sollicitè progenitores partum illum educunt, à morte & interitu præservent, ab omni damno & læsione custodiant, ac omnia necessaria ipsi subministrant; hinc, quia hæc & similia opera à nobis non fiunt nisi post Pasionem & Commotionem viscerû, quæ vocatur *Misericordia*, idèd dicitur de Deo, quòd sit *Misericors*, sicut legitur, *Quomodo miseretur pater filiorum.* Item, *Et parcam eis quemadmodum quis parcat filio suo.* Quæ proinde nõ ita accipienda sunt, quasi Deus Pasioni esset obnoxius, vel quasi viscera ejus commoverentur, sed quia simile quid à Deo ad Sanctos ejus provenit, quod à patre super filium, qui ad clementiam, compasionem & misericordiam erga ipsum commovetur: nequam verò propter passionem aut mutationem aliquam.

Cur Deus vocetur Misericors?

Psal. 103. 13.
Mal. 3. 17.

Quemadmodum etiam nos *Chaninah* Gratiam vocare solemus, cùm quippiam largimur ei, cui nil debemus: ut, Channuni *Gratiam facite mihi amici mei.* Item, *Quos chanan gratiosè largitus est Deus.* Item, *Quia channani ex gratia dedit mihi Deus:* ita quia Deus creat, conservat & gubernat eos, quibus nullo jure est ad hæc obligatus, idèd vocatur Channun *Gratiosus.*

Cur Deus vocetur Gratiosus.

Cur Deus vocetur Zelotypus, Vindex, Irascens, Servans iram, &c.

Quandoquidem etiam inter Opera Dei externa genus humanum spectantia, sunt Pœnæ & Plagæ ipsius, quas illis immittit, eaq̄; vel Particulares, erga certos & paucos quosdam, vel Universales, quæ totas familias, provincias, civitates penitèr consumunt & funditè evertunt, quemadmodum in aquarum inundationibus, terræmotibus, bellis, pestilentiis, & aliis ejusmodi Dei flagellis evenire solet; idèd, quia hæc à nobis erga alios non exercentur nisi ex ira & gravissima indignatione, vel zelotypiâ, aut vindictæ cupiditate, Deus quoque ab hujusmodi operibus vocatur *Zelotes, Vindex, Irascens,*

scens, & servans sc. vindictam vel inimicitiam, h.e. quia similes actiones & similia opera in nobis proveniunt à dispositionibus animi, quæ vocantur Zelotypia, Vindictæ cupiditas, ira. Deus autem illa perficit citra ullam passionem, secundum uniuscujusque meritum: Deus enim est perfectissimus, neq; ulla in ipsum cadit imperfectio. Atq; ita omnes Dei actiones, vel omnia ipsius opera, similia quidem sunt actionibus, quæ in hominibus à certis passionibus & qualitatibus animi proficiuntur; verum in Deo non proveniunt à re aliquâ essentia superadditâ. Quare Princeps vel Gubernator Provinciae alicujus operam dare debet, ut in istis proprietatibus Deo similis existat, exerendo & exercendo illas secundum æquitatem & judicium, nequaquam verò secundum affectus & passiones suas; ideoque cavebit sibi, ne iræ fræna laxet, vel alios affectus nimium sibi dominari sinat. Omnis enim passio mala est & vitiosa. Prudentem itaq; & cautum hic decet esse hominem, quantum in ipso est, ita ut certis temporibus & certis personis sit Misericors & Gratosus, non simpliciter & nudè ex Commiseratione & Misericordia, sed cum ratione, prout res & æquitas postulat. Sic quandoque & erga quosdam sit Servans, inimicitiam sc., Ultor, Vindex, Iratus, non tantum ex ira & indignatione, sed pro ratione delicti, ita ut verbi gratiâ jubeat aliquem comburere, neq; tamen in ipsum sit iratus & exacerbatus, neq; etiam ipsum spernat & contemnat, sed simpliciter quia videt illum hoc esse commertum, & quòd ex hoc opere magnum sit ad homines emolumentum redundaturum. Hinc cum præcepit Deus septem Gentes perdere & extirpare, postquam dixisset, *Non relinques vivam ullam animam, statim subjungit, Ne doceant vos facere secundum omnes abominationes suas, quas faciunt Diis suis, & peccetis in Dominum Deum vestrum*: q. d. Non est quòd existimetis, hoc Cruditatem sive Tyrannidem & Vindictæ cupiditatem esse, sed est opus, quod ipse intellectus humanus justum & æquum esse judicat, ut sc. è medio tollatur quicumque recedit & declinat à via veritatis, adeoq; removeantur quicumque impediunt homines ab assequenda perfectione, quæ est Apprehensio Creatoris. Præterea observandum est & hoc, quòd deceat, ut plura sint Principum & Magistratum opera Misericordiæ, Clementiæ, Gratiæ, quàm verò opera Pœnæ; eò quòd tredecim illæ proprietates (*Mosi à Deo revelata, Exod. 34. 6. 7.*) omnes sint Misericordiæ, unicâ exceptâ, hac videlicet, *Visitans iniquitatem Patrum super Filios*. Nam illius *Nakko lo jenakkeh* sensus est, *Exstirpando non exstirpabit*, sicut verbum *נָקָה* *Nakah* sumitur in illo, *Ve-*

Non est affectibus indulgendum.

Non irasci debemus personis, sed vitiis.

Deut. 20. 16. Ibid. v. 18.

Plura decet Principes facere opera Clementiæ, quàm Utrionis & Pœnæ.

Exod. 34. 7. Jefa. 3. 26.

nikkata Et extirpata in terra sedebit. Quod verò prædictam proprietatem attinet, *Visitans iniquitatem patrum super filios*, scias, illam tantum de peccato Idololatriæ accipi, quod inde demonstrari potest, quia in Decalogo dicitur, Super tertiam & quartam generationem eorum, qui oderunt me. Nam nemo vocatur *Ofor Dei*, nisi Idololatra, sicut dicitur, *Omnem abominationem Dei, quam odit*. Quatuor autem tantum generationum mentionem facit, quia summum, quod homo de semine suo videre potest, est generatio quarta. Quando igitur interficiuntur Idololatriæ civitatis alicujus, tum occidetur senex idololatra, & filius ejus, nepos item, & pronepos ejus; quasi diceret, Ex præceptis ejus (præcepta autem sine dubio quoque comprehenduntur sub operibus) esse, ut semen & posterii Idololatrarum quoque, licet parvuli, occidantur, propter peccata patrum & majorum suorum. Atque hoc præceptum passim in Lege observatum invenimus, unde etiam de Urbe ad Idololatriam impulsæ & prolapsæ mandavit, ut ipsa perdatur & quicquid in ea fuerit, idque præcipue eo fine, ut macula illa deleatur, & magnum damnum, quod inde oriri posset, præcaveatur.

Vide cap. 36. hujus partis.

Ofores Dei tantum vocantur Idololatra.

Deut. 12. 31.

Deut. 13. 13. &c.

Sic ergo declaravimus, quare Deus ex operibus suis istorum tredecim solum mentionem fecerit? ideo nempe, quia his tantum in Gubernationibus Politiarum & Provinciarum opus habemus. Supremus etenim gradus hominis est, ut, quam maximè fieri potest, Deo similis evadat, ita sc., ut accomodemus vel conformemus opera nostra ad opera illius, quemadmodum Sapientes nostri explicarunt in expositione versus illius, *Sancti estote, quemadmodum ego sanctus sum*. Dixerunt, *Quomodo? Ipse est gratiosus, sic & tu sis gratiosus: quemadmodum ipse est misericors, sic & tu sis misericors*. Generalis autem intentio nostra fuit demonstrare, quod Attributa sive Proprietates Deo Opr. Max. attributæ, sint nomina Operum illius, non verò ita intelligendæ, quasi Deus esset Qualitati subjectus.

Levit. 11. 44.

C A P. L V.

De iis, quæ à Deo sunt removenda. De utilitate item Scientiæ Naturalis ad cognitionem Dei.

Removenda à Deo corporeitas.

IN quàm pluribus hujus libri capitibus jam inculcavimus, removendum esse à Deo omne id, quod corporeitatem inducit, eique patro-

patrocinator, ideoq; illi ulterius demonstrando, hic superfedebimus.

Pari ratione à Deo removenda est Passio omnis, quia omnem *Passio.* Passionem necessariò sequitur Mutatio, & quia efficiens passionum citra dubium aliud est, quàm id, quod patitur. Unde si Deus esset Patiens vel Passibilis, quocunque demùm Passionis modo, necessariò aliquid extraneum in Ipsum ageret, eumq; mutaret.

Sic removenda quoque à Deo est omnis Privatio, ac simpliciter *Privatio.* negandum, Illum unâ vice perfectione quâdam carere, quæ aliâ vice Ipsi insit. Nam si hoc statueretur, tùm potentiâ tantùm perfectus esset: cum omni etenim potentiâ necessariò privatio est conjuncta, & quicquid de potentia in actum exit, aliud quid de necessitate habet, quod illud educit, & quod actu existit. Quare consequitur, omnes perfectiones Deo inesse actu, nec quicquam Ipsi potentiâ ullâ ex parte inesse.

Præterea, removenda est à Deo omnis Similitudo & Comparatio *Similitudo.* cum rebus creatis, id quod & quivis facillè per se percipere potest & animadvertere, & à Prophetis nostris jamdudum revelatum, ut, *Cui* *Jesa. 40. 25.* *assimilabitis me & aquabor? Cui igitur assimilabitis Deum? Nemo est sicut* *Ibid. v. 18.* *tu, &c.* *Psal. 86. 8.*

In summa, quicquid est ex aliqua è quatuor sequentibus speciebus, id à Deo removendum est; *primò*, quicquid inducit corporeitatem; *deinde*, omnis passio & mutatio; *tertiò*, quicquid inducit privationem, ita ut statuatur res aliqua ipsi nunc actu nõ inesse, quæ postea in actu ei insit; *quartò*, omnis similitudo creaturæ alicujus. Atq; hæc *Scientiæ Naturalis utilitas.* sunt de utilitatibus, quas affert Sciëntia Naturalis in cognitione Dei. Quicunq; enim illas scientias ignorat, ille nequit intelligere imperfectionem Passionis, neq; naturam ejus, quod actu vel potentiâ existit; ignorabit etiam, quòd Privatio sequatur id, quod potentiâ existit; quòd item id, quod in potentia manet, imperfectius sit eo, quod de potentia egreditur in actum; & denique quòd id, quod movetur, imperfectum quoque sit, si referatur ad id, cujus virtute movetur, & de potentia in actum exit. Ac licet quis ista in genere sciat, sed non è fundamentis & per demonstrationes, tamen nesciet adhuc particularia, quæ ex istis generalibus principiis consequuntur, ideoque nullam poterit dare demonstrationem essentiæ Dei, neq; rationem reddere, cur istæ species ab ipso removeantur. His ergo ita præmissis, incipiam in sequenti capite explicare falsitatem sententiæ illorum, qui credunt, Deum habere Attributa essentialia, quæ intelligentur ab iis, qui in Logicis & Physicis sunt versati & exercitati.

*Nullam esse similitudinem inter Deum &
aliud quid extra Ipsum.*

*Similitudo quid
sit.*

SIMILITUDO est comparatio, vel proportio & analogia quædam inter duas res. Inter quascunq; igitur res nulla est proportio vel affinitas, inter illas quoq; nulla est similitudo: & vice versâ, Inter quæcunque nulla est similitudo, inter illa quoq; nulla est proportio vel comparatio: v. G. non dicimus, Hic calor similis est illi colori, vel, Vox hæc similis est illi dulcedini. Atq; hoc per se clarum est & manifestum. Sublatâ itaque proportione vel comparatione inter nos & Deū Opt. Max., h. e. inter ipsum, & quicquid est præter ipsum, tollitur quoq; similitudo.

*Similitudo inter
qua sit?*

Scias autem, quodcumq; duæ res sunt sub una specie, h. e. quando quidditas earum una est, licet interim discrepent in magnitudine, parvitate, fortitudine, debilitate aut simili aliquâ re, hac discrepantiâ nihil obstante inter illas esse similitudinem. E. G. Similitudo est inter granum sinapis & inter sphaeram stellarum fixarum, in tribus sc. dimensionibus, quamvis illud sit extremè parvum, hæc verò extremæ magnitudinis. Essentia enim ipsa dimensionum in illis una est & eadem. Sic Cera liquefacta à Sole & elementum Ignis assimilantur inter se in Calore, licet ibi calor sit debilis, hinc verò vehementior. Qualitas enim utrobiq; est eadem.

Sic itaq; intelligere deberent illi, qui credunt, quòd Proprietates sive Attributa Dei, qualia sunt, *Existens, Vivens, Sapiens, Sciens, Potens, Volens*, Ipsi sint essentialia, quòd illa attributa nullo respectu eodem modo Ipsi & nobis attribui possint, (*h. e. quòd nihil planè commune habeant*), ac proinde non tantum differant Magnitudine, Perfectione, Duratione, Firmitate, ita ut Essentia ipsius sit magis stabilis & firma quàm essentia nostra, Vita ejus magis durabilis quàm vita nostra, Potentia ejus major potentia nostrâ, Sapiëntia ejus magis perfecta quàm sapientia nostra, Voluntas ejus magis universalis quàm voluntas nostra, neque unâ definitione comprehendantur, quemadmodum autem illi volunt. Nequaquam ita se res habet. Nam Magis & Minus dicuntur de duabus rebus, quibus illud tertium, de quo magis vel minus prædicatur, est utrinque commune: ac proinde in quibus locum habet Magis & Minus, inter illa necessario est aliqua similitudo. Et quemadmodum ex sententia ipsorum sequitur, quòd essen-

*Magis & Minus
de quibus
dicatur.*

essentia Dei nullam habeat similem, sic quoque exinde sequitur, quod proprietates ejus, quas vocant essentielles, nullas habeant similes, nec cum aliis sub eadem definitione comprehendantur. Verum ipsi existimant, quod Dei proprietates & nostrae una definitione comprehendantur, nec tamen inter illas sit similitudo, quae sibi invicem manifeste contradicunt.

Quocirca ex his manifestum est ei, qui intelligit Naturam similitudinis, quod *res Entis* vel *Existens* & reliqua attributa, ut *Voluntas*, *Sapientia*, *Potentia*, *Vita*, de Deo & aliis, cum nulla inter eos sit similitudo, merè æquivocè & *omnivé* dicantur; non autem analogicè. Nam quae analogicè de aliis prædicantur, sunt illa, quae dicuntur de duabus rebus, inter quas est aliqua similitudo in quapiam re, quae res in illis est accidens, nec quicquam facit ad substantiam illarum. Jam verò attributa illa, quae Deo attribuuntur, omnium confessione non sunt accidentia; sed attributa illa, quae nobis insunt, ex Adversariorum sententia sunt accidentia. Quare miror, unde hauriant illam similitudinem, quod dicunt illa sub una definitione comprehendi. Atque hæc demonstratio evincit, nullam planè esse participationem inter Proprietates illas, quae Deo attribuuntur, & inter nostras, nisi tantum in nomine, nequaquam verò in ulla aliqua re. Quod cum ita se habeat, non est credendum tibi, proprietates illas in Dei essentia res esse adventitias, ad instar proprietatum nostrarum: propterea quod in nudo & solo nomine communicent. Atque res ista in summo gradu habetur apud intelligentes, quare observa & animadverte eam diligenter, ut in promptu eam habeas in iis, quae ulterius te sum docturus.

Analogicè prædicari quid?

CAP. LVII.

Profundiùs agitur de Proprietatibus DEI, quàm in præcedentibus: & in specie de istis tribus, Existens, Unus, Aternus.

NOTUM est, Existentiam esse Entis accidens, ideoque rem esse adventitiã ipsius quidditatis Entis, sed non in Deo, id quod clarum est & manifestum in iis, quae existentiae suae causam habent. In eo verò, qui existentiae suae nullam causam habet, (quod innuimus, cum de eo dicimus, quod necessariam habeat existentiam,) *Existentia est Entis accidens.*

existentia nihil aliud est, quàm ipsius essentia & veritas, & vicissim essentia eius nihil aliud est, quàm ipsius existentia. Nam essentia ipsius non est ita comparata, ut existentia ipsi accidat; nam ita existentia foret res adventitia, sed semper & necessariò existit, nec quicquam novi unquam in ipso exoritur, neq; etiam accidens aliquod ei accidit. Quare Existit, sed non per existentiam; Vivit, sed non per vitam; Scit, sed non per scientiã; Potens est, sed non per potentiam; Sapiens est, sed nõ per sapientiam; verum omnia in ipso sunt unum & idem, nullaq; in eo est multitudo.

Unitas & Multitudo Entis accidentia.

In Deo autem nequaquam.

Deinde sciendum, Unitatem quoq; & Multitudinem accidentia esse Entis, quatenus id nempe unum est vel multiplex, quod in Metaphysicis explicatur. Quemadmodum enim Numerus non est substantia rerum numeratarum: sic Unitas non est substantia illius rei, quæ una est. Omnia enim illa sunt accidentia ex prædicamento Quantitatis discretæ, & apprehendunt Entia, quæ idonea sunt ad talia accidentia recipienda. Illud verò, quod existentiam habet necessariam & simplicissimã, nulliq; compositioni obnoxiam, quemadmodum falsò de eo dicitur multitudo, ita pari ratione falsò de eo dicitur Unitas, h.e. Unitas in illo non est aliquid adventitium ad vel præter substantiam illius; sed est Unum, at non per Unitatem. Ita autem loqui cogimur, quia res istæ ita subtiles sunt, ut intellectum nostrum quasi effugiant, ideoque etiam verbis propriis & usitatis explicari nequeant. Atq; hinc multi errores nascuntur, quòd in omnibus ferè linguis verborum penuriã laboremus. Sic enim fit, ut impropriis uti cogamur, & talibus, quæ rei dignitatem exprimere nequeunt, ac inde rem nobis longè aliter imprimamus, quàm in veritate se-se habet; ut quando volumus dicere, quòd Deus non sit multiplex, non possumus id aliter, quàm dicendo, illum esse Unum, licèt Unum & Multiplex sit ex differentiis Quantitatis. Idcirco ut rem explicemus, & mentem nostram ad veritatem dirigamus, dicimus; Unus est, sed non per Unitatem.

Sic cùm Illum vocamus *Kadmon*, h.e. Æternũ, hoc volumus, quòd nullam habeat originẽ: dum autẽ Illum *Kadmon* appellamus, patet, nos longè minùs quàm res est, dicere. *Kadmon* enim (h.e. Antiquus, Primus, Æternus) dicitur de eo, quem apprehendit Tempus, quod est accidens motus rei alicujus corporeæ. Præterea est ex categoria Relatorum. Nam Æternum accidens est in Tempore, quemadmodum Longum & Breve accidentia sunt in Linea. Proinde, quem non apprehendit, vel, in quem non cadit accidens Temporis, de eo nõ verè dici-

dicitur Æternus vel Novus sive Creatus, quemadmodum de Dulcedine dici nequit, quòd sit Curva vel Obliqua aut Recta, neq; de Voce, quòd sit Salsa vel Insulsa.

Atq; ista sunt nota iis, qui se exercuerunt, ut res secundum veritatem intelligant, & eas per Apprehensionem Intellectus, non verò secundum sensum verborum litteralem examinant. Quando ergo in Scriptura de Deo dicitur, quòd sit Primus & Ultimus, eadem ratione id fit, quàm ipsi Aures & Oculi attribuuntur, ad docendū nempe, nullam in Ipsum cadere mutationē, nihilq; in Ipso innovari, vel de novo oriri, nequaquam verò quòd Tempori subjiciatur, ita ut proportio aliqua sit inter Ipsum & aliud quid extra Ipsum, Tempus sc., cuius respectu sit Primus & Ultimus. Omnia etenim ista nomina Ipsi attribuuntur secundum linguam filiorum hominum, & *non ἀλλογενήτων*. Sic cum ipsum Unum vocamus, volumus illum nullum habere similem vel æqualem, non quòd ipsa Unitas ejus essentiæ adhæreat.

CAP. LIIIX.

Attributa DEI Negativa esse vera.

ATT R I B U T A, quæ Deo per Negationem attribuuntur, sunt *Attributa Negativa sunt vera Attributa.* Attributa vera; utpote in quibus nulla est Imminutio, (h. e. *qua Deo nihil detrahunt, nec minus, quàm convenit, adscribunt*), & quæ nullam Imperfectionem Deo assignant. Verùm Attributa Affirmativa sunt tum communia cum aliis, tum etiam maximoperè imperfecta, prout fusè jam à nobis declaratum.

Quare necessarium erit, ut tibi exponam, quomodo Attributa Negativa cum Affirmativis conveniant? & quomodo ab iisdem differant? Deinde ostendam tibi quoq; quòd nullam aliam viam habeamus Deū denominandi vel describendi, nisi per Attributa Negativa.

Dico ergo, Attributum non ita proprium esse illius, cui attribuitur, ut nulli alii rei præterea possit competere, sed potest aliquid esse attributum alicujus rei, licèt aliis etiam sit commune, neque illi soli insit, cui attribuitur. E. G. Si hominem aliquem de longinquo videas, & quæras, Quid est illud, quod video? & tibi respondeatur, Esse animal; erit sanè hæc denominatio vel descriptio quædam illius, quod vides, licèt non appropriet rem & discernat ab aliis omnibus, quæ præter illam sunt; sed tantum innuat, quòd non sit corpus aliquod vegetabile vel minerale. Sic, si in domo

domo quadam esset Homo aliquis, tuq; scires, esse in illa domo corpus aliquod, sed ignorares qualenam corpus, ac proinde quæreret & diceret, Quidnam est in hac domo? & alius tibi responderet, Non est in ea statua vel planta; hic fieret tibi quidem aliqua descriptio & appropriatio, ita ut scire posses, esse in illa animal quoddam, sed interim ignorares, qualenam illud sit animal. Atq; hac in parte communicant *Attributa Negativa* cum *Affirmativis*, quòd necessariò aliquam appropriationem faciât, quamvis illorum appropriatio nihil aliud sit, quàm remotio & negatio illius rei, quam de subiecto non negatum iri putabamus.

Quomodo Attributa Affirmativa cum Negativis conveniant.

Quomodo inter se differant.

Differunt autem *Attributa Negativa* ab *Affirmativis* in hoc, quòd licet *Affirmativa* non approprient, tamen de parte aliquâ rei illius doceant, cujus scientia quæritur, sive jam pars illa sit de substantia, sive de ejus accidentibus. *Negativa* verò nihil certi nos docent de substantia illius rei, cujus scientiam quærimus, nisi per accidens, quemadmodum exemplo id declaravimus.

Non rectè attribui Deo Attributa Affirmativa.

His itaque sic præmissis, dico, quòd Deo, qui necessariam habet existentiam, eamq; sine omni compositione, sicuti jam demonstravimus, cujus τὸ εἶναι tantum in genere, non ipsam Quidditatem apprehendimus, falsò attribuantur *Attributa Affirmativa*. Nam non habet *Esse* extra Quidditatem, nec Quidditatem extra τὸ εἶναι suum, ut attributum de parte illius aliqua possit docere: neq; etiam Quidditas ejus est composita, ut attributum possit docere de duabus partibus: neque etiam habet *Accidentia*, ut attributum de istis docere possit. Quare nullo planè modo admittit *Attributa Affirmativa*.

Attributis Negativis describi potest Deus.

At verò *Attributa Negativa* quod attinet, illa adhibenda sunt ad dirigendum Intellectum nostrum ad ea, quæ de Deo credenda sunt: quia ex his nulla in Deo planè sequitur Multitudo, & perducunt Intellectum ad summum cognitionis Dei gradum, ad quem pertinere potest. Exemplo rem declarabo. Per manifestas demonstrationes scimus, quòd necessariò sit adhuc aliquid, præter illas substantias, quas sensibus apprehendimus, & illas, quarum cognitionem & scientiam intellectus sibi vendicat, ideoque de eo dicimus, quòd sit *Existentis*, cujus sensus est, quòd privatio ejus sit falsa, (i. e. *falsum esse quòd non existat*). Deinde didicimus, quòd illud *Ens* non *Existat* metaphoricè, quemadmodum *Elementa*, quæ sunt corpora mortua, ideoque illud *Vivum* vel *Vivens* vocavimus, cujus sensus est, quòd Deus non sit *Mortuus*. Præterea intelleximus, quòd hujus *Entis* Essen-

Essentia non sit sicut Essentia cœlorum, quæ sunt corpora viva, ideoque diximus de eo, quod non sit corpus. Insuper vidimus, Ens illud quoque non esse sicut Essentia vel Existentia Intelligentiarum, quæ quidem neque sunt corporeæ, neque etiam mortuæ, sed tamen sunt aliunde productæ, ideoque de eo dicimus, quod sit *Aeternum*, h.e. quod nullam Essentiæ suæ causam habeat. Post hæc apprehendimus, quod hujus Entis Essentia non ita sit comparata, ut Existat pro se solùm; sed quod ab illo multa alia profluant & proficiantur, & quidem non ut Calor ab Igne, vel ut Lux à Sole emanant: sed ita, ut simul ab illo conserventur, stabiliantur, disponantur & regantur ac gubernentur; ideoque de eo dicimus, quod sit *Potens, Sapiens, Volens*, quorum attributorum mens & sententia est, quod non defatigetur, quod nihil ignoret, quod non perturbetur vel præcipitetur, ac denique quod non deserat vel derelinquat (*entia sua scil.*). Cùm enim dicimus, illud *non defatigari*, indicamus Essentiam ejus sufficienti potentiâ esse instructam, ut alia extra se existere faciat. Cùm dicimus, illud *nihil ignorare*, volumus innuere, quod Apprehendat, h.e. quod Vivat: nam omne apprehendens necessariò est vivens. Cùm dicimus, *quod non perturbetur vel præcipitetur, nec deserat vel derelinquat*, innuimus, quod omnia ista Entia in pulchro ordine procedant & gubernentur, non derelicta & casu quasi generata; sed quod cuncta sint & gubernentur per Voluntatem ejus. Tandem addidimus, quod nullum sit Ens simile isti Enti, ideoque dicimus de eo, quod sit *Unum*, quo attributo removemus ab eo Multitudinem vel Pluralitatem.

Ex his ergo colligere potes, omne Attributum, quod Deo Benedicto attribuitur, vel esse Attributum Operis, vel significare Negationem Privationis ipsius; si scilicet significet Apprehensionem substantiæ, non operis ipsius. Attributa verò ista Negativa non aliter usurpabis, quam sicuti intellexisti; quomodo sc. quippiam de certa aliqua re negatur, quod ei non inesse solet, prout de Pariete dicimus, quod non Videat. Porrò, Lector charissime, si in Apprehensione quidditatis Expansi istius, (h.e. *Cæli*), quod est corpus mobile, cujus palmas & cubitos jam novimus, cujus etiam partium mensuram & morum magnâ ex parte scimus, Intellectus noster deficiat & fathiscat, & non obstante, quod sciamus illud certâ materiâ & formâ esse præditum; tamen ideo, quia materia ejus non est sicut communis nostra materia, non possumus illud certis nominibus & attributis affirmativis describere: dicimus enim, Cœli non sunt le-

ves, neque graves, neque passioni obnoxii, neque actionem recipientes, neque habentes gustum, odoratum & similia; idque ideo, quia materiam illorum ignoramus; si, inquam, in Apprehensione Cœli ista nobis eveniunt, quidnam quæso fiet, quando animi nostri conantur apprehendere id, quod materiæ omnis est expers & simplicissimum, quodque essentiæ suæ nullam habet causam, quod item præter essentiæ suam nihil habet adventitium, cujus perfectionis ratio consistit in Negatione imperfectionum de Ipso? prout explicuimus, quod de eo nihil nisi τὸ εἶναι ejus apprehendamus, quod videlicet sit Existens, cui nihil sit simile in universa rerum natura, & quod cum nullo alio ulla in re communicet, quod in creandis iis, quæ extra se sunt, non defatigetur, nec succumbat, quod item se habeat ad ea ut naucerus ad navem; quæ tamen similitudo & comparatio ipsa quoque non est vera, nec per omnia conveniens, sed servit tantum ad significandum & ostendendum, quod Deus gubernet Entia, h.e. quod & illa, & illorum ordinem vel dispositionem sicut necesse est, conserve ac custodiat.

Laus & honor sit Illi, ad cujus Essentiæ comprehendendam pectora nostra nimis sunt angusta, cujus Operum cognitio & scientia, quam habemus, mera est ignorantia, in cujus laudibus celebrandis & deprædicandis, omnis linguarum nostrarum elegantia, omnis eloquentia imperfecta nimis est & incompleta.

CAP. LIX.

*De differentia & gradibus Apprehensionis
vel Cognitionis DEI.*

QUANDO QUIDEM demonstratū hætenus est, Essentiæ Dei nullo modo apprehendi posse, & quod nihil aliud possumus apprehendere de Deo, quàm τὸ εἶναι ipsius, quodque nulla attributa Affirmativa ipsi attribui queant, meritò quis quærere posset; *Quæ ergo in re sit differentia inter eos, qui Deum cognoscunt & apprehendunt?* Nam si res ita habet, ut hætenus dictum est, sequi videtur, Moysen & Salomonem non plus apprehendisse, quàm quivis alius, qui Sapientiam quærit, nullamque illos habuisse hac in parte prærogativam. Jam verò certum est, tum apud Theologos, tum apud Philosophos, quod præstantia & præcellentia unius præ altero hæc sit permagna. Scias ergo, omninò rem ita se habere, maximamque esse inter Apprehendentes differentiam. Nam quemadmodum eò

*De differentia
inter eos, qui
Deum cognoscunt
& apprehen-
dunt.*

pro-

propius quis ad veritatem & cognitionem rei alicujus accedit, quò pluribus nominibus & attributis illa ipsi describitur: sic multò propius is accedit ad Deum ejusque cognitionem, qui multa eorum de ipso negare potest, quæ de ipso neganda & removenda sunt, quàm is, qui nihil quicquam de ipso negat. Quare ne pigeat hominem annos aliquot ejusmodi scientiæ veritati que principiorum ejus solidè addiscendæ impendere, quæ scientia efficiat, ut rem aliquam de Deo negare possit, & per demonstrationem evidentem scire, quòd non nisi falso Deo attribuat. Id quod alius speculationis illius expers minimè novisse potest, sed in perpetuo apud ipsum est dubio, an res illa in Creatore existat, nec ne. Ita multi, quorum oculi non sunt illustrati, affirmant aliquid de Deo, cujus negatio est evidentissima; quemadmodum ego demonstrationem sum adducturus, quòd Deus non sit corporeus: alii de eo dubitant, & ignorant, an sit corporeus vel incorporeus? alii præcisè affirmant, illum corpus habere. Vide jam, quanta sit differentia inter tria ista hominum genera. Nam primus sine dubio Deo magis est propinquus, quàm secundus, secundus propior tertio, tertius remotissimus. His verò si addamus quartum, cui per demonstrationem quoque constat, omnem à Deo Passionem removendam esse, quòd primus, qui corporeitatem removendam intellexit, ignoravit, confiteri sanè cogemur, illum primo adhuc esse propiorem. Atq; ita consequenter colligere possumus, donec perveniamus ad aliquem, qui multarum rerum de Deo negandarum demonstrationes novit, quæ aliàs ipsi, nostrâ opinione, inesse, vel ab ipso proficisci posse videntur, quem præstantissimum & perfectissimum meritò judicabimus & pronuntiabimus.

Sic ergo hætenus declaratum tibi est, tantò propius te ad Deum accessurum, quòd plura sciveris per demonstrationem negare: & è contrario, quòd plura de ipso affirmaveris, eò longius te à veritate cognitionis ejus recessurum. His ita que modis appropinquandum est ad ejus apprehensionem; ut videlicet scrutemur & disquiramus, quòd cognita nobis sint ea omnia, quæ falsa sunt de Deo Opt. Max., nequaquam verò, ut rem aliquam de ipso affirmemus, vel tanquam additamentum ipsius essentiæ, vel tanquam perfectionem naturæ ejus, quemadmodum ejusmodi perfectiones in nobis inveniuntur. Nam perfectiones omnes sunt quidam Habitus. Et non possunt omnes Habitus reperiri in quovis subjecto. Præterea dupliciter à Deo elongaris, quando aliquid de ipso affirmas: primò, quia omnia, quæ de ipso affirmas, perfectiones sunt secundum nos tantum & apud

Attributis Affirmativis dupliciter à Deo elongamur.

nos: deinde, quòd Deus nullius alterius rei capax est; sed omnes ejus perfectiones nihil aliud sunt quàm essentia ipsius, sicuti exposuimus.

Quandoquidem ergo animadverterunt homines, quòd non possumus in hac nostra infirmitate aliter Deum apprehendere, quàm per Negationem; Negationem autem nobis non notificare quicquam de veritate sive natura illius rei, de qua aliquid negamus: idcirco unanimi consensu omnes omnium sæculorum homines falsi sunt, mentes nostras Deum non posse apprehendere, nec quenquàm apprehendere, quid sit, Deus sc., nisi ipsemet Deus. Hinc dicunt Philolophi, *Victoriam ejus esse in amœnitate vel decore ipsius, & absconditum esse à nobis propter summum splendorem & fulgorem, quemadmodum Sol debiles oculos splendore suo perstringit & ab apprehensione sui arcet.* Atque in hunc sensum infinita protulerunt, quæ hic repetere non è re esse dico. Omnium præstantissimum est illud, quod in Psalmis legimus, *Tibi silentium laus est*, h.e. Silere apud Te vera laus est. Verba emphatica admodum in hoc negotio! quibus Psalter docet, in omnibus nostris verbis, quibus utimur ad Deum Opt.Max.laudibus extolendum & prosequendum, balbutiem deprehendi, quâ Majestatem Dei diminuamus, ac per consequens longè fatius & decentius esse, ut omninò taceamus, Deumque in cordibus & animis nostris celebremus, quemadmodum alibi Piis mandatum legimus, *Dicite in cordibus vestris, super cubili vestro, & filete, Selah.* Nòsti etiam celebre illud Rabbiorum nostrorum dictum, (cui utinam reliqua eorundem omnia essent similia): quod, licet notum sit & tritum admodum, ipsis tamen illorum verbis tibi recitabo, ut eò meliùs illius sensum tibi declarare possim: dicunt, *Stabat quidam coram R.Chaniab, orans, ac dicens, Deus magne, potens, tremende, magnifice, fortis, robuste. Dixit ipsi, Absolvisti nunc omnes laudes Domini tui: (q.d. nimis liberalis es & superfluus in fingendis encomiis Dei tui): Nam ne quidem tria priora, sc. Magne, Potens, Tremende, dicere nobis liceret, nisi ea dixisset Moses in Lege, & venissent Viri Synagoga magna, eaq; in orationibus ac precationibus ordinassent, & tu hac omnia dixisti! Si Rex quidam terrenus, qui caro est & sanguis, haberet millena millia denariorum aureorum, & ipsum laudarent vel astimarent tantum à nummis argenteis, numquid hoc ipsi non probrosum foret? Hactenus verba pii illius Rabbini, in quibus animadverte ante omnia, quantoperè abominatus fuerit multiplicationem Attributorum affirmativorum, & quomodo ostenderit, Attributa illa in intellectu nostro retinenda, neque unquam ore*

pro-

*Qua de causa
fateatur omnes,
Deum à nobis
apprehendi non
posse.*

*Convenit cum
illo Pauli, 1. Cor.
2. vers. 11. Ταύτην
οὐκ ἔδρατ ἰδῆναι,
εἰ μὴ τὸ πνεῦμα
τὸ θεοῦ.*

Psal. 65. 2.

Psal. 4. 5.

Similitudo.

proferenda esse. Posteaquàm autem necessitas sermonis ea efflagitavit, ut ita in hominibus conceptus & imaginatio quædam de Deo, per descriptionem ipsius à perfectionibus illorum, formaretur, sicut ajunt, *Loquuta est Lex linguâ filiorum hominum*, tum iis quoque uti, & Creatorem appellare licuisse, sed tantùm in illis Libris (*Sacris*), neque extra Sacræ Scripturæ lectionem: ex quo verò tempore etiam venerunt Viri Synagogæ magnæ, qui Prophetæ fuerunt, & ea in orationibus disposuerunt & ordinaverunt, & hîc illorum usum licitum & concessum esse. Duas itaque præcipuas causas recenset, propter quas illa inter orandum adhibeamus; una est, quòd in Lege occurrunt; altera, quòd Prophetæ illa in oratione ordinârunt: absque prima, nullam ipsorum omninò mentionem facere; absque secunda, non extra ipsorum locum (h.e. *extra Scripturam*) illa transferre, nec in orando usurpare nobis liceret, *Et tu*, inquit Rabbi, *tâm liberè illa multiplicare audes!* Præterea autem istud etiam ex hoc dicto apparet, quòd non omnibus quoque Attributis, quæ Deo in libris Prophetarum attribuuntur, nobis in orationibus nostris uti liceat. Nam non dicit solùm; *Nisi Moses præceptor noster ea dixisset*, non possemus vel auderemus illa dicere; sed adhuc aliam insuper conditionem addit, videlicet, *Nisi venissent Viri Synagoga magnæ, & illa in oratione disposuissent*. Tum enim demùm, orationibus nostris ea inferere, concessum est. Quare non agendum est, ut stulti quidâ homines facere solent, qui in orationibus, multa elogia, epitheta, verba, rhythmos & carmina cõponere & congerere solêt, quæ si homini alicui attribuerent, dignitatem ipsius imminuerent, atque iis ad Deum, ut sibi quidem imaginantur, appropinquare fatagunt. Nam boni illi Viri res istas excelsas, sublimes, & à vulgi captu remotas, non intelligunt, & Deum Opt. Max. effræni linguarum suarum licentiâ dilacerant, dum ei, quicquid in buccam venerit, attribuunt, & quidem eò usque, ut passibilem illum in cogitationibus suis fingant, præsertim quando tale quid apud Prophetam aliquem reperiunt. Tum enim licitum sibi esse omninò arbitrantur illud arripere, & Scripturam pro lubitu quovis modo interpretari; omniaque ad sensum Scripturæ litteralem trahunt, ex quo infinitas postea consequentias & consectaria eliciunt, illisque plurima alia superstruunt. Atque ista licentia regnat potissimùm apud Poëtas, Oratores, & hujus fatinæ homines, ita ut quandoque talia componant & scribant, quæ partim sunt purè-purè hæretica, partim in summo gradu fatua & ine-

Cur in Precationibus adhibeantur Attributa Affirmativa.

Batſolocyia in Oratione.

Poëtarum & Oratorum licentia.

pra, ad risum hominem partim permoventia, partim ad fletum, cum considerat, quantâ cum Dei ignominia hæc ipsi attribuantur. Ac nisi misereretur imperfectionis illorum, qui talia scripserunt, quædam tibi proferrem, ex quibus de gravitate peccati ipsorum erudireris. Verum error illorum facile deprehendi potest à quovis sanâ mente prædito. Hoc tantum tibi considerandum propono. Si Lingua mala, & Evulgatio nominis mali, h.e. Obtrectatio & Calumnia gravissima censentur peccata, quanto magis libertate linguæ uti de Deo Opt. Max., & istiusmodi illum Attributis describere? Nec enim simplex tantum peccatum, sed Blasphemiam & Sacrilegium appellandum censeo, tum respectu vulgi, qui illa audiunt, tum respectu hominis illius inepti, qui ea profert. Illi autem, qui imperfectionem & defectum istorum nominum apprehendunt, & tamen iis utuntur, meo iudicio, ex eorum sunt numero, de quibus dictum est, *Et dixerunt filii Israël verba, que non erant recta, contra Dominum Deum ipsorum. Item, Et loquitur contra Dominum errorem.* Quicumque ergo cupit esse ex illis, qui parcunt gloriæ Creatoris sui, ille ne quidem aures ejusmodi blasphemias accommodare debet; multo minus linguam, ut similia dicat, vel, quod omnium gravissimum, ut illa componat! Cum itaque jam scias mensuram peccati illorum, qui blasphema in Deum ejaculantur verba, summo studio cavere tibi debes, ne utaris Denominationibus affirmativis, quibus existimes te illum magnificare, neque egrediaris ultra ea, quæ Viri Synagogæ magnæ in Orationibus & Benedictionibus ordinaverunt. Illa enim sufficiunt, quantum opus est, immo plus quam satis sunt, sicut dixit R. Chanina. Reliqua, quæ apud Prophetas occurrunt, quod attinet, illa quidem possunt legi, sed credendum est de illis, prout declaravimus, quod sint Nomina operum Dei, vel quod contineant Negationem privationum. Atque istud quoque tale est, quod non in vulgus manifestandum & notum faciendum: sed talis est speculationis species, quæ singularibus tantum convenit, qui nequaquam ita magnificent Creatorem, ut ei aliquid inconveniens attribuant, verum intelligunt id, quod convenit & rectum est. Sed revertamur ad explicationem dicti illius R. Chaninæ, & Sapientiæ in eo comprehensæ. Non dixit, Similem esse rem hanc ei, si quis Regem habentem millena millia denariorum, æstimaret tantum centum denariorum. Sic enim docuisset, perfectiones Dei tantum esse magis perfectas, quam illas, quæ Ipsi à nobis

tribuuntur, (h.e. gradu tantum à nostris differre), & esse ex una eademque specie. Nequaquam enim res ita habet, ut per evidentem demonstrationem alibi probavimus. Quare in hoc consistit Sapia istius Parabolæ, quod dicit, *Regi habenti nummos aureos, quem aestimarent, vel laudarent, tanquam habentem nummos argenteos.* Sic enim docet, perfectiones illas, quæ in nobis existunt, & quæ existunt in Deo Opt. Max., nequaquam ejusdem esse speciei, sed omnes illius respectu esse imperfectas, sicut porro ostendit, dum ait, *Numquid hoc non probrosum ei foret?*

Sic itaque ostendi tibi, omnes illas attributiones, quas pro perfectionibus habes, summè imperfectas esse relatas ad Deum, si statuatur ejusdem esse speciei cum perfectionibus in nobis existentibus. Quâ verò ratione hac in parte gerere nos debeamus, docuit nos Salomon, quando ait, *Quia Dominus est in cælis, tu verò in terra, idcirco sint verba tua pauca.* Eccles. 5. 1.

CAP. LX.

Multiplicanda esse Attributiona Negativa.

IN hoc capite exempla tibi quædam proponam, ut meliùs ad huc cognoscas, conveniens esse, ut multiplicentur Attributiona negativa, & elongeris ab illa opinione, quasi Deus Attributionis quoque affirmativis posset describi. E. G. Sit aliquis, cui certò constet, Navem esse vel existere, esse ens, sed ignoret, cui rei hoc nomen competat, substantiæ ne alicui vel accidenti? alii autem constet, quod non sit accidens; alii, quod non sit animal; alii, quod non sit statua; alii, quod non sit planta terræ; alii, quod non sit corpus compositum compositione naturali; alii, quod non habeat formam latam & extensam sicut asseres & januæ; alii, quod non sit rotunda; alii, quod non acuta, latera habens æqualia, (h.e. quadrata); alii, quod non sit opus densum: hinc clarum sanè est & manifestum, hunc ultimum quasi pervenisse ad veram Navis formam, per istas denominationes negativas, & ferè æqualem esse illi, qui eam per attributiona affirmativa scit esse corpus ligneum, concavum, longum, ex multis lignis compositum. Priores autem illos quod attinet, quos nos exempli loco adduximus, ex illis semper prior longiùs distat à cognitione veræ Navis formæ, quàm posterior, ita ut primus nil nisi nudum Navis nomen teneat.

Exemplis demonstratur vis Attributionum Negativorum.

Hoc

Hoc ergo pacto quoque *Attributa Dei Negativa* te deducunt ad cognitionem & apprehensionem ejus. Opera autem danda est, ut ea, quæ negas, non verbis solum, sed scientiâ & demonstratione certâ neges. Quælibet enim res, cujus negatio per demonstrationem clara tibi est & certa, ad gradum aliquem *Apprehensionis Dei* te promovebit. Atque hoc modo dicuntur homines alii Deo propinqui, alii ab Ipso remoti, non quod Deus locum habeat, ad quem homo posset accedere, vel ab illo removeri, ut cæci quidam sibi imaginantur, quod tu observa & animadvert. Hactenus via tibi exposita est, cui insistens ad Deum *Opt. Max.* appropinquare potes.

Quo sensu alii Deo propinqui, alii ab Eodē remoti esse dicantur.

Attributa Affirmativa periculosa sunt.

Attributa Affirmativa quod attinet, per illa Deum describere & denominare, conjunctum est cum periculo haud exiguo. Jam enim demonstratum est, omne illud, quod nos habemus pro perfectione, etiamsi in Creatore juxta sententiam eorum, qui attributa asserunt, existeret, non posse tamen esse de genere perfectionum nostrarum, sed *divinissimos* tantum ita dici. Unde necessariò tibi recurrendum est ad *Negationem*. Nam cum de Deo dicis, quod Sciatur scientiâ unâ, & quidem tali, quæ nec mutatur, nec multiplicatur; quod multas & varias res nôrit, quæ perpetuò innovantur & mutantur, sine tamen ulla innovatione scientiæ; & quod scientia ejus una eademque sit & maneat sine mutatione, dum scit rem, antequam existat, dum existit, & postquam existere desit; cum, inquam, hæc dicis, satis ostendis, quod sciat per scientiam, quæ longè alia est quàm scientia nostra, & per consequens etiam, quod existat aliâ existentiâ quàm in nobis est. Ex quibus vides, te necessariò ad *Negationes* delabi, neq; persistere in veritate *Attributi substantialis*, sed in multitudine, & credere, illum esse substantiam quandam ignotas habentem proprietates. Nam dum illas Ipsi te attribuere existimas, removes ab illis similitudinem cum illis proprietatibus, quæ in nobis reperiuntur, unde proin & hoc necessariò consequitur, quod non sint ejusdem speciei. Præterea, dum talia de Ipso affirmas, nihil aliud dicis, quàm Deum subjectum quoddam esse, de quo varia prædicantur adjuncta, sed subjectum illud non esse sicut alia subjecta, & adjuncta illa non esse sicut alia adjuncta, atque ita summa nostra apprehensio in hoc *Fidei articulo* nil aliud erit, quàm pura-puta *Dubitatio*, vel *Homonymia*. Jam, omne subjectum habet sine dubio adjuncta, & illa (*subjectum sc. & adjunctum*) duo sunt quoad definitionem, licet unum sint respectu existentiæ.

Subje-

Subiectum enim aliud est quàm adjectum. At verò in aliquot huius libri capitibus tibi demonstrabitur, nullam cadere in Deum compositionem, sed simplicem Ipsum esse simplicitate in summo gradu simplicissimam. Quare non solum dico, quòd is, qui affirmat proprietates quasdam de Deo, abbrevietur in apprehensione sua, vel æquivocè & *ἑκατόμωτος* apprehendat, vel aliter quàm res est; sed ajo, quòd licet non animadvertat, existentiam Dei è fide sua removeat, (h. e. *quòd neget omninò Dei existentiam*), id quod clarum est & manifestum. Nam qui abbreviatur in apprehensione veritatis rei alicujus, (h. e. *qui imperfectè eam apprehendit*), is partem ejus apprehendit, partem ignorat; ut, si quis de Homine nòsser, illum esse animal, sed ignoraret illum Ratione esse præditum. Jam verò in essentia Dei nulla est multitudo, ut pars ejus aliqua cognosci possit, alia non. Sic, qui *ἑκατόμωτος* aliquid apprehendit, is mente concipit & format sibi veritatem substantiæ alicujus prout est, & affirmat eam de substantia alia. Hæc autem proprietates, juxta sententiam illorum, qui eas defendunt, non sunt substantia Dei, sed res præter illius substantiam. Ita, qui aliter rem, quàm se habet, apprehendit, is necessariò aliquid de ea apprehendit, (ut *cùm egrotus dulce existimat esse amarum*). Ast si quis crederet Gustum esse Quantitatem, de eo non dicerem, quòd apprehenderet rem aliter quàm est, sed expressè dicerem, illum ignorare naturam & essentiam Gustus, nec scire, cui rei hoc nomen competat. Hæc speculatio subtilis admodum est: quare diligenter & attentè eam considera.

Ex his ergo intelligis, illum imperfectum dici in apprehensione Dei, & elongatum à cognitione ejus, cui non constat ullius rei negatio de Deo, quæ de ipso neganda est: ac proinde, quòd pauciora quis de ipso negat, tantò imperfectiorem ejus esse apprehensionem, quemadmodum in principio huius capituli exposuimus. Qui verò aliquid de Deo affirmat, is nihil novit præter solum nomen, quia res illa, quam per illud nomen significari existimat, nequaquam existit, sed est merum figmentum & mendacium, & perinde est, ac si illud attribueret alicui rei, quæ nullibi est in rerum natura. E. G. Si homo aliquis audivisset nomen Elephantis, ac sciret esse nomen animalis alicujus, cuperetq; scire formam & veritatem ejus, ac ipsi aliquis, sive decipiendi studio, sive ex errore, diceret, esse animal, habens unum pedem, tres alas, stans in profundo maris, corporis splendidi, faciem habens similem faciei humanæ, loqui instar hominis, nonnunquam volare sicut aves, interdum natare sicut pisces; de hoc sanè nò possem

dicere, quòd Elephantè aliter quàm in se est depinxerit, vel quòd abbreviatus sit in apprehensione Elephantis, sed rotundè dicerem, ista omnia, quæ in hac descriptione posuit, esse falsa, neq. tale quid in rerum natura dari, sed esse non Ens, Entium nominibus & appellationibus insignitum, prout sunt Chimerae, Centauri, aliæque figuræ imaginariæ, quibus nomina Entiũ, vel simplicia, vel composita, imponunt, (*Chimaram enim vocat hinc חַיִּימָה, quod est vocabulum simplex & certæ cujusdam avis: Centaurum דַּקָּדִים Hominem-equum, quod compositum*). Ita planè in hoc negotio res se habet. Scimus, quòd Deus sit Existens: demonstrari potest, quòd Existentiæ ejus sit necessaria, quòd ex necessitate Existentiæ ipsius sequatur absoluta simplicitas, sicut explicabo; sed quòd substantia illa simplex, existentiæ necessariæ, habeat proprietates, & ab aliis rebus apprehendatur, illud est non-ens omnibus modis, sicut demonstratum est. Quare cum dicimus, quòd substantia illa simplex, quæ vocatur Deus, sit talis substantia, in qua sunt res multæ, quibus denominatur, imponimus hoc Nomen puræ-putæ privationi, sive non-enti.

Animadvertite itaque, quantum sit periculi in Attributis Affirmativis, & quid credendum nobis sit de illis Attributis, quæ Deo in Legge & Prophetis attribuuntur; quòd sc. omnia serviant ad docendum de perfectione ejus, vel sint Nomina operum ab ipso provenientium, ut læpiùs jam monuimus.

CAP. LXI.

*De potestate Nominum DEI, & de mysterio
Nominis, quod scribitur, sed non
legitur.*

OMNIA Dei Opt. Max. Nomina, quæ in Libris Sacris inveniuntur, derivata sunt (ut palàm est) ab operibus ejus, unico excepto *Jod He Vau He*, quod est Nomen Dei Proprium, unde vocatur *Schem hammephorasch* Nomen expositum, quia clarè & citra ullam æquivocationem de substantia Creatoris docet. Reliqua verò Ipsius Nomina, excellentia quoq; sanè, ὁμωνύμως de ea docent, quia sunt derivata ab operibus, quorum similia inter nos reperiuntur, sicut exposuimus. Ipsum etenim illud Nomen, per quod Nomen Tetragrammaton *Jod He Vau He* legitur, (*Adonaj* sc.) deductum est à Dominio: ut, *Loquutus est vir ille Adonæ Dominus terra nobiscum dura.*

*Nomē Dei דְּיָוָה
cur Schem
hammephora-
sch?*

*Nomen Adonaj
דְּיָוָה.
Genes. 42. 30.*

Diffe-

Differentia autem est inter *אֲדֹנָי*, quando *Nun* legis cum *Chirek*, *Adonaj* sc., & inter *אֲדֹנָי*, quando *Nun* legis cum *Kametz*, & dicis *Adonaj*, quemadmodum differentia est inter *Sari* *אֲרִי*, quod significat *Princeps meus*, & inter *Saraj*, *אֲרִי*, ut, *Saraj* uxor *Abrahami*. Nam in hoc (*Saraj* sc. & *Adonaj*) est tūm significatio Honoris, (quia *Dominum* significat), tūm Universalitatis, multa comprehendens, (quia est numeri pluralis, & ita multiplex dominium significat). Præterea dicitur quoque de Angelis hoc nomen *Adonaj*: ut, *Adonaj Domini mei, ne quaeso transeat*. Atq; hæc de nomine *Adonaj* potissimum, per quod legitur Nomē Tetragrammaton, monere volui, quia magis Proprium est, quàm reliqua Nomina, quæ de Ipso sunt manifestata. Cætera enim quod attinet, ut, *Daijan* Judex, *Schaddaj* Omnipotēs, *Tzaddik* Justus, *Channun* Gratiōsus, *Rahum* Misericors, & *Elohim*; illorum Etymologia & Universalitas cognita est ac manifesta, (h. e. de illis constat, & quòd sint communia, & unde sint derivata). Sed illud Nomen, cujus literæ sunt *Jod He Vau He*, non habet etymologiam notam, neque communicatur alteri. Ac nullum est dubium, quin Gloriosum istud Nomen, quod, ut nōsti, nō proferre licet, nisi in Sanctuario, & à Sacerdotibus Dei sanctis solum in Benedictione Sacerdotū, (vel, *Sacerdotali, qua habetur Num. 6. 23. & c.*) ut & à Sacerdote magno in die Jejunii, quin, inquam, doceat de re aliqua, in qua inter Deū & alia, nulla profus est cōmunicatio; ac probabile omninò est, quòd tūm secūdum significationem ipsius vocis, (h. e. secūdum literas, quibus scribitur) de qua inter nos hodiè non nisi parum exstat, tūm secūdum lectionem (h. e. secūdum puncta) significet aliquid, quod necessariam habet existentiam. Summa; Magnificentia hujus Nominis, & Prohibitio lectionis ejus inde provenit, quia docet de substantia Dei, quo respectu, vel in qua significatione nulli creaturæ communicatur, sicut de eo Rabbini nostri dicunt, *Nomen meum proprium mihi*.

Adonaj dicitur de Angelis. Gen. 18. 3.

Nomen Tetragrammaton de quānam re doceat.

Reliqua verò Nomina omnia docent de Attributis sive Proprietatibus, h. e. non de sola substantia, sed de substantiā proprietates vel attributa habente, propterea quòd sunt derivata & aliunde desumpta; atque idè cogitationi imprimunt multitudinem, h. e. inducunt ad cogitandum existentiam proprietatum, quòd sc. sit substantia, & res adventitia præter substantiam. Hæc enim est natura omnis nominis derivativi, ut doceat de re aliqua, & de subjecto, cui res illa inhæret, licèt non aperte illud exponat. Quandoquidem autem per demonstrationem liquet, Deum non esse tale subjectum, quòd alias res recipiat; hinc colligimus, quòd Nomina derivativa Ipsi at-

Reliqua Dei Nomina de quā re doceant.

tribuantur vel respectu operum ipsius, vel ut dirigamur ad perfectionem ipsius. Propterea indignatus fuit R.Chanina contra eum, qui dixit, Magne, Fortis, Tremende, (*quemadmodum sup. vidimus cap. 59.*) quia illa epitheta inducunt ad credendum, Proprietates essentielles esse in Deo, h.e. esse perfectiones in ipso existentes. Et cum multa sint ejusmodi Nomina Deo attributa, quæ ab operibus ipsius derivata sunt, idèd multi in hanc opinionem prolapsi sunt, ac si tot distinctas haberet Proprietates, quot sunt ejus opera, à quibus nomina illa deducta sunt. Hinc promittit Deus, se ejusmodi sui notitiam & apprehensionem hominibus largiturum, quæ istud dubium ex animis ipsorum tollat, cum ait, *In die illa erit Dominus unus, & Nomen ejus unum*, q. d. *Quemadmodum ipse unus est, sic etiam uno solùm nomine tum vocabitur, & quidem tali, quod tantùm de substantia ejus doceat, nequaquam verò aliundè sit derivatum.* In Capitulis sive Apophthegmatis R. Eliefer legimus, *Antequam creatus esset Mundus, fuit tantùm Deus Benedictus & Nomen ejus.* Ex quo colligimus, quòd Nomina ipsius derivativa demùm post creationem Mundi inventa sint & excogitata, id quod verissimum est; quia Nomina illa omnia deducta sunt ab operibus ipsius in hac Mundi machina existentibus. Nam si consideraveris essentiam ejus unicam & simplicem, sine ullo opere, & ante creationem Mundi, nullum ei invenies Nomen derivativum, sed unum solùm Nomen proprium, de essentia ipsius docens. Nullum autem inter nos est Nomen, quod non sit Derivativum, præter hoc unicum *Jod He Vau He*, quod est *Schem* illud *hammephorasch*, sive Nomen expositum. Quare cavebis, ne aliud præter hoc excogites, neq; si à superstitiosis & insanis hominibus, amuleta sive chartas experimentales conscribentibus, talia audias, vel in scriptis eorum legas, illa observes, vel iis utaris. Nomina etenim illa, quæ effingunt, de nulla planè re docent, & tamen vocant ea Nomina (*Divina*), existimantque illa singularem requirere sanctitatem & puritatem, & virtutem habere miracula edendi ac faciendi. Verùm ista omnia ab homine perfecto non solùm non credenda, sed ne audienda quidem sunt. Nam nullum prorsus nomen vocatur *Schem hammephorasch*, præter hoc Tetragrammaton, quod scribitur, sed non secundùm litteras suas legitur. Sic enim legimus expressè in libro *Siphre*, ad illum locum, *Sic benedicetis filiis Israël, Coh Sic, h.e.* *In lingua hac, Coh Sic, h.e. Cum nomine exposito, quod in Sanctuario (h.e. in templo Hierosolymitano) profertur secundùm Scripturam suam; in Provincia verò (h.e. extra templum) non nisi per pronomen vel cognomen suum* (Ado-

Zach. 14. 9.

Nomen Tetragrammaton est Schem hammephorasch. Nomina Dei in amuletis usurpata, sunt ficta & ementita.

Num. 6. 23.

(Adonaj sc.). In Talmud quoque scriptum est; Coh Sic, h.e. Cum Sotah fol. 37. Schem hammephorasch. Si dicas, Cum Schem hammephorasch sive Nomine Tetragrammato, vel sine eo, cum cognomine sc. ipsius (Adonaj) ? docet me dicere, Et ponent Nomen meum; Nomen sc. meum, appropriatum mihi: (h. e. Si objicias vel quæras, an debeat Benedictio fieri per Nomen ipsum, an per Cognomen? quid respondendum sit, docent me verba ista, Et ponent Nomen meum, &c.) Sic itaque declaratum tibi est, Schem hammephorasch (h. e. Nomen expositum) esse Nomen quatuor litterarum, & illud solum sine æquivocatione & homonymia docere de essentia Dei Opt. Max., & hac de causa Rabbinos de eo dixisse, in persona sc. Dei, Nomen meum appropriatum mihi.

Nunc exponam tibi capite sequenti, quidnam impulerit illos, qui alia credunt Nomina Divina, & amuleta conficiunt? illiusq; quæstionis fundamentum, cum omnibus ejus mysteriis ita explicabo, ut nullum tibi dubium remanere possit, nisi te ipsum libenter, ac studio quasi, decipere velis & seducere.

CAP. LXII.

De Nomine Tetragrammato quedam alia.
Item de Nomine DEI duodecim, & quadraginta duarum litterarum.

PRÆCEPTUM Divinum accepimus, ut Sacerdotes populo Num. 6. 23. benedicant, & quidem cum Nomine Dei prout scribitur, quod est Schem hammephorasch, h. e. Nomen expositum: sed nulli hominum notum erat, quomodo illud pronunciarent, quæve vocali vel unicam ejus litteram efferrent, an aliquas dagesarent vel non, aut an littera aliqua Dagesch recipiat? Verum Sapientes tradebant illud, h. e. modum pronunciandi illud, unus alteri, neq; quemquam de eo erudiebant, nisi discipulum dignum ac idoneum, & semel in septimana. Meâ autem sententiâ, illud, quod dicant, Nomen quatuor litterarum tra- In Kidduschin e. 4. fol. 71. debant Sapientes filiis & discipulis suis semel in septimana, non solum de prolatione & pronunciatione ejus intelligendum, sed etiam de rationibus, propter quas hoc Nomen Deo appropriatum est, & de mysteriis Divinis, quæ sub eo latent.

Præterea fuit quoque apud ipsos Nomen duodecim litterarum, quod Nomen duodecim litterarum. sanctitate inferius erat Nomine Tetragrammato. Illud autem, prout mihi quidem videtur, non erat unicum vocabulum, sed duo aut tria,

quæ literas habebant duodecim. Utebantur eo pro nomine Tetragrammato, quoties cunque eis in lectione illud occurrebat, quemadmodum nos hodie pro eo legimus *Aleph Daleth*, (h. e. nomen *Adonaj*). Verùm sine dubio magis emphaticum erat, & aliquid magis singulare significabat Nomen illud 12. literarum, quàm Nomen *Adonaj*. Neque denegatum fuit illud ulli unquam ex filiis Sapientum, sed docebant quemvis, qui id discere cupiebat, quod non faciebant in Nomine Tetragrammato: nam non docebant illud, nisi filios & discipulos suos semel in septimana. Cùm verò nomen hoc discerent temerarii quidam homines, & eo dogmata fidei corrumperent, sicut cuiusvis imperfecto accidere solet, quando videt rem aliter se habere quàm principio sibi imaginatus erat, tùm & illud inceperunt occultare, neque ampliùs id docebant, nisi modestos & verecundos ex Sacerdotibus, ut eo benedicerent populo in Sanctuario; quia jam desierant pronuntiare *Schem hammephorasch*, h. e. Nomen Tetragrammaton, itidem propter abusum & peruersitatem hominum, sicut ajunt: *Ex quo mortuus est Simeon justus, cessarunt fratres ejus Sacerdotes benedicere cum Nomine (Tetragrammato sc.): sed benedicebant cum Nomine duodecim literarum.* Item: *In principio cuiusvis tradebant Nomen duodecim literarum, sed ex quo multiplicati sunt homines presumptuosi & fastuosi, qui illud didicerunt tradiderunt illud tantum modestis & verecundis in Sacerdotio, qui illud absorbebant vel celeriter demurmurabant in melodia fratrum suorum Sacerdotum.* Dixit R. Tarphon, *Ascendi aliquando post patrem meum in suggestum & admovi aures meas ad Sacerdotem, ac audiui quòd absorberet illud in melodia fratrum suorum Sacerdotum.*

Cur occultatum fuerit?

Nomen quadraginta duarum literarum.

Fuit etiam apud Veteres Nomen quadraginta duarum literarum. Cuiusvis autem sanà mente prædico notum est, quadraginta duas literas nequaquam posse unicam tantum vocem constituere. Quare sine dubio fuerunt plures voces, constantes quadraginta duabus literis. Neque dubium est, quin voces illæ aliquid significarint, quod appropinquare fecit hominem ad veram cognitionem essentiae Dei Benedicti, secundum eum modum, quem declaravimus. Plures autem illæ voces Nomen vocabantur, quia de una tantum re docuerunt, sicut alia Nomina propria: multiplicabantur autem ad meliorem rei intelligentiam. Res quippe unica potest proponi & explicari multis verbis. Illud verò, quod docebatur, non erat solum pronuntiatio nuda literarum, sine ulla rei impressione, sed etiam (quod observa) doctrina rerum, de quibus voces illæ docebant. Neque unquam Nomen hoc 42. literarum, vel Nomen 12. literarum, vocan-

tur

tur *Schem hammephorasch* : sed *Schem hammephorasch* vocatur tantum Nomen illud Dei appropriatum (*Tetragrammaton sc.*), sicut declaravimus. Duo tamen ista posteriora sine controversia Sapientiam aliquam Divinam docuerunt, quod inde probari potest, quia de eo Magistri nostri dicunt; *Nomen quadraginta duarum literarum sanctum & sanctificatum est, neq; tradunt illud nisi ei, qui verecundus est, qui stat in medio dierum suorum (h. e. mediæ ætatis viro), qui non facile irascitur, qui non inebriatur, qui non est obstinatus & pertinax in malis suis moribus, & cujus sermo est placidus & mansuetus cum creaturis. Quicumq; autem illud sciebat, reverenter habebat, & castè ac religiose observabat, is superis habebatur charus, inferis desideratus, (h. e. Diis Hominibusque charus erat & acceptus), omnibus creaturis terrori, in doctrina & eruditione sua confirmatus, (de verbo ad verbum, Doctrina ejus confirmatur in manu ipsius), utriusq; tandem Mundi, hujus sc. presentis & futuri heres. Hactenus Talmud. Quàm pauci verò sunt, qui verum horum verborum sensum & scopum rectè percipiunt! Plerique enim existimant, de literis tantum & earum prolatione hoc intelligi, neque quicquam aliud hic latere & exponi, sed per solas illas literas ad cognitionem sublimium illorum Mysteriorum perveniri, qualitatibus item ac dotibus illis, quarum facta mentio, ad illas tantum addiscendas opus esse. Verum certum est, illa omnia nil fuisse, nisi expositionem rerum Divinarum, & ex illorum numero, quæ vocantur *Arcana Legis*, sicut explicuimus. Expositum etiam est inter cætera in Libris, qui compositi sunt de Sapientia Divina, quòd hujus Sapientiæ, quæ est Apprehensio Intellectus agentis, nemo possit oblivisci, quod his verbis significatur, *In ejus manu doctrina confirmatur.**

Posteaquam autem facti & mali quidam homines ea, quæ de supradictis nominibus adduximus, invenerunt, ansam inde plura mendacia componendi arripuerunt, literas aliquas pro lubitu in dictionem unam colligentes, ac hominibus persuadentes, illam hoc vel illo modo scriptam aut dictam, talem vel talem habere operationem & effectum. Mendaciis his ita ab isto hominum genere confectis, coeperunt illa in certos libros referri, qui cum ad manus bonorum alioqui, sed nimis credulorum Virorum, qui solidum non habebant iudicium inter verum & falsum discernendi, pervenissent, & ab illis inter *nequitiæ* sua asservati & absconditi fuissent, simplices posterius illos inventientes, fidem eis tanquam veris adhibuerunt, & pro talibus receperunt, juxta id, quod Salomon ait, *Stultus credit o-* Prov. 14. 15.
mni verbo.

Verum

Verum digressi sumus à laudabili nostro proposito, & à subtilissima nostra speculatione, ad res, quod cuivis Tyroni notum, futilissimas & ineptissimas: cui occasionem præbuit id, quod de Nominibus Dei & sensu illorum, quidque de illis vulgus sentiat & sciat, diximus. Quare ad ea, quæ antè jam monuimus, revertor, quòd sc. omne Nomen DEI sit derivativum ab aliquo opere, excepto *Schem hammephorasch*, seu Nomine Tetragrammato. Necesse autem est, ut in peculiari capite adhuc loquamur de alio Nomine, videlicet *Ehjah ascher ehjah*, h. e. *Ero qui ero*; quia & illius explicatio facit ad subtilem istam, quam tractamus, speculationem, Remotionem sc. Proprietatum corporalium.

CAP. LXIII.

*Observat nonnulla ad id, quod Moses dixit,
Quod est Nomen ejus? Item, de Ehjah ascher
Ehjah, Jah, Schaddaj.*

ANTE QUAM ad ipsam explanationem Nominis *Ehjah ascher ehjah* accedam, præmittam propositionis loco aliquid de eo, quod Moses dixit, *Et dicent mihi, quod est Nomen ejus? quid rùm respondebo eis?* quomodo sc. illa quæstio convenerit huic negotio, ut Moses quæreret, quid sibi ad illam respondendum esset? Equidem quod ibidem dicitur, *Ipsi verò non credent mihi, sed dicent, Non apparuit tibi Deus*, de eo certum est, quòd hoc pacto deceat alloqui eum, qui gloriatur de Prophetiæ dono, donec probationem adduxerit. At illud non nihil difficultatis habet. Nam si res ita habet, prout ex literarum cortice apparet, quòd Nomen Dei fuerit id, quod Israëlitis dicere debebat, necessario sequitur, vel Israëlitas illud Nomen jam scivisse, vel nunquam prorsus auditum illis fuisse. Si jam sciverunt, nullam ipsis probationem attulisset, licet indicasset, quia illi æquè ac ipse illud scivissent. Si non sciverunt, quomodo probavit esse hoc Nomen DEI, si scientia Nominis probationis loco ipsi inservire debuit? In-

Exod. 3.13. Exod. 4.1. Exod. 3.16.38. super, postquam Deus Nomen hoc ipsum docuit, dixit ei, *Vade, congrega seniores Israël, & obedient voci tuæ: & respondit ipsi Moses, & dixit, Ecce non credent mihi, neq; audient vocem meam; cum tamen Deus ipsi jam dixisset, Audient vocem tuam.* Post hæc dixit ipsi Deus, *Quid hoc est, quod est in manu tua? respondit, Virga &c.*

Quod ergo tibi ad solutionem & explanationem sciendum, id jam expo-

exponam. Nōsti, quantum in temporibus illis invaluerit Hæresis † Zabaitarum † Zabaitarum
 † Zabaitarum, & quomodo omnes propè in univēsum homines, non-
 nisi paucis exceptis, Idololatriæ addicti fuerint, ita ut stellis & ima-
 ginibus, quas illis fecerant, omnem virtutem divinam & spiritua-
 lem adscriberent. Et quivis tūm temporis vel gloriabatur, quòd no-
 vum argumentum & novam probationem invenerit, quòd sit Deus
 super hunc Mundum univēsum, ut Abraham: vel gloriabatur,
 quòd descenderit super ipsum spiritus stelle vel Angeli alicujus &c.
 Verūm qui gloriaretur de Prophetia, dicendo, Deum secum loquu-
 tum esse, & ipsum misisse, de nullo unquam auditum fuit ante Mo-
 sen Doctorem nostrum. Nam quod de Patriarchis legimus, Deum
 ad ipsos loquutum esse, & eis apparuisse, id alium sensum haber, ac
 propterea te non debet seducere. Nuspiam enim illud sensum Pro-
 pheticum habere reperies, ita ut jubeantur clamare ad filios homi-
 num, aut in viam eos dirigere: nec unquam invenies, quòd Abra-
 ham, vel Isaac, vel Jacob, vel aliquis alius ante ipsos dixerint, *Dixit*
mihī Deus, ut sic faciatis, vel non faciatis, vel, Misit me ad vos. Nihil minus.
 Sed factus est ad ipsos sermo Dei in eo tantūm, quod ipsos solos
 spectabat & attinebat, h. e. de eo, quod pertinebat ad ipsorum perfe-
 ctionem, & ad significandum illis ea, quæ ipsis facienda erant, vel
 annunciandum id, quod ipsis & semini illorum eventurum erat.
 Ipsi verò instituebant homines suos per modum speculationis &
 disciplinæ, sicut nobis declaratur, cūm dicitur, *Et animas, quas fecerunt* Genes. 12. 5.
in Charran. Cūm ergo Deus Mosi apparuisset, & ipsi in mandatis
 dedisset, ut suo nomine mortales alloqueretur, hancque legationem
 apud ipsos expediret, statim apud se cogitavit, illos ante omnia pe-
 tituros, ut probet, Deum esse in hoc Mundo; deinde ut ostendat, se
 ab illo missum & ablegatum esse. Omnes etenim homines, paucis
 quibusdam exceptis, nesciebant tūm temporis, Deum esse: sed
 summa ipsorum speculatio consistebat in contemplatione cœli ac
 virtutum & operationum ejus, neque ulterius se extendebat. A re-
 bus sensibilibus abstrahi se non patiebantur, neque perfecti fue-
 runt perfectione intellectuāli. Proinde docuit ipsum Deus scien-
 tiam, quam ipsis traderet, & quæ ipsis persuaderet, Deum esse, No-
 men sc. hoc *Ehjeħ ascher Ehjeħ.* Est autem hoc Nomen derivatum à
 verbo *Hajah*, quod significat Essentiam vel Existentiā; *Hajah*
 enim significat *Esse* vel *Existere*: [perinde enim est, sive dicas *hajah*, sive
nimza, nam hæc duo sunt synonyma]. Mysterium verò ejus omne la-
 tet in iteratione vocis ejusdem, quæ significat Existentiā per
 P

Legis, mentio
 fit apud Aver-
 rhoem in disput.
 Metaph. 4. pag.
 351. edit. Veneta
 in 8.

Ante Mosē ne-
 mo fuit, qui di-
 xerit, Deum se-
 cum esse lo-
 quutum.

Nomen DEI
 Ehjeħ ascher
 Ehjeħ.

modum attributionis vel prædicationis. Nam pronomen relativum *Ascher* continet in se mentionem Attributi alicujus inhaerentis sibi, (est enim per se imperfectum semper, & notat aliquid aliud ei adhuc conjungendum, sicut *Aldi* apud Arabes), & positum est Nomen primum, quod Subjecti vicem sustinet *Ehjah Ero*, & Nomen secundum, quod Attributum ejus est, itidem vocatur *Ehjah Ero*, vox planè in substantia eadem cum priore; quasi ostendere vellent, Denominatum sive Subjectum & Attributum unum idemque esse in substantia, quod nihil aliud est, quàm quod nos dicimus, Deum existere, sed non per existentiam. Quare explicatio & expositio illius *Ehjah ascher Ehjah* est, *Hannimza ascher hu hannimza* Existens qui est Existens, h.e. is qui necessariò existit. Hoc enim est, quod probare & demonstrare debuit, Deum esse Ens necessariò existens, neque unquam vel non fuisse, vel non futurum esse, sicut hujus rei demonstrationem afferam.

Postquam ergo Deus Benedictus ipsi (*Mosi*) ostendit rationes, quibus ejus Existentiam probaret apud Sapientes populi sui, pergit, & dicit ad eum, *Vade & congrega seniores*, ac simul ei promittit, quòd ipsum intellecturi sint, & ab illo accepturi id, quod notum ipsi fecit, sicut dicitur, *Et audient vocem tuam*. Moses itaque respondit ei; En, credo equidem, ipsos credituros quòd sit Deus, & hoc recepturos, propter rationes istas intellectuales, sed quam eis probationem afferam, quòd hic Deus miserit me? Ad hoc ergo probandum, datum ipsi est postea signum. Ex quibus omnibus apparet, sensum illius quæstionis, *Quod est Nomen ejus?* hunc esse, *Quis est ille, à quo existimas te missum esse?* Quòd verò ita eloquitur, & his verbis quæstionem format, *Quod est Nomen tuum?* honoris causâ factum est. Perinde enim est ac si diceret, Existentiam & Veritatem tuam nemo ignorat, si verò interrogatus fuero de Nomine tuo, quid ipsis de hoc Nomine tuo indicabo? Itaque honoris causâ noluit Moses ad Deum dicere, esse quosdam, qui existentiam ipsius ignorent, sed rejecit ignorantiam illorum in Nomen, non in id, quod per Nomen intelligitur & significatur.

Nomen JAH. Sic Nomen duarum litterarum *Jah* ⁿ desumptum est ab Aeternitate existentiae ipsius.

SCHADDAJ. *Schaddaj* derivatum est à *Daj* sufficiens: ut, *Et substantia erat daijam sufficiens ipsis*; *Schin* autem idem valet quod *Ascher*: ut, *Eccl. 4. 2. Scheccevar Qui jam*; ac proinde significat, *Qui sufficiens est*, quòd Deus

Deus sibi sufficiat, neque opus habeat existentia alius alicujus Entis, aut ut ab alio conservetur: sed existentia Dei sibi ipsi sola sufficiat.

Chasin derivatum est à Potentia & Fortitudine: ut, *Vechafon* Et CHASIM. Amos 2.9.
fortis veluti quercus.

Sic *Tzur* Nomen est æquivocum, sicut alibi id exposuimus. TZUR. part. 1. c. 10.

Ita ergo hætenus declaratum tibi est, Omnia Nomina Divina aliunde esse deducta & derivata, vel esse homonyma, ut *Tzur*, id quod verissimum est. Nullum namque Nomen est DEI, quod non sit derivatum, præter *Tetragrammaton*, quod est *Schem hammephorasch* Nomen expositum, de nulla alia re vel proprietate docens, nisi de Essentia DEI, de cujus ratione hoc est absolute, quod perpetuo & necessario existat.

CAP. LXIV.

Quot modis dicatur NOMEN DEI, & GLORIA DEI.

SCITO, NOMEN DOMINI quandoque significare so- Nomen DEI quid significet.
lum & nudum NOMEN: ut quando dicitur, *Non assumes NOMEN DOMINI DEI tui in vanum.* Item, *Qui expresserit NOMEN DOMINI.* Et sic sæpissimè. Quandoque verò significat Essentiam & Veritatem ejus: ut, *Et dicent mihi, quid est NOMEN ejus?* Interdum usurpatur pro VERBO DEI, ita ut, quando dicimus NOMEN DEI, idem valeat quod Verbum DEI, aut Sermo DEI: ut, *Quia NOMEN meum in medio ejus,* h.e. Verbum meum, vel Sermo meus in medio ejus, quia sc. illud est instrumentum voluntatis & beneplaciti mei, sicut explicaturus sum in homonymia vocis *Angelus.* Exod. 20.7. Levit. 24.16. Exod. 3.13. Exod. 23.21. part. 2. c. 6.

Sic per GLORIAM DOMINI significatur nonnunquam Splendor aliquis creatus, quem DEUS quasi prodigii vel miraculi loco ad Magnificentiam suam ostendendam alicubi habitare fecit: ut, *Et habitavit GLORIA DOMINI super monte Sinaj & obtexit eum.* Item, *Et GLORIA DOMINI replebat tabernaculum.* Interdum autem eo itidem significatur Essentia & Veritas ejus: ut cum Moses ait, *Monstra mihi quæso GLORIAM tuam,* Exod. 33.18. qui pro responso audivit, *Non videbit me homo & vivet: ex quo apparet, GLORIAM,* cujus mentionem fecit, nihil aliud esse GLORIA DOMINI quid significet. Exod. 24.16. Exod. 40.35. Exod. 33.18. Ibid. v. 20.

Exod. 3. 13.

quàm Essentiam Dei, quam honoris causâ *GLORIAM* appellavit, quemadmodum similiter exposuimus illud, *Et dicent mihi, quod est Nomen ejus?* Quandoq; per *GLORIAM* intelligitur *Laus*, quâ homines & reliquæ creaturæ Deum afficiunt & celebrant, (*de verbo ad verbum*, Magnificatio omnium hominum &c.) Vera quippe ejus laus & celebratio (*Heb. magnificatio*) est Apprehensio magnitudinis ipsius. Quicumque ergo apprehendit Magnitudinem & Perfectio-

Quomodo Homo Deum magnificet.

Quomodo Inanimata Deum celebrent.

Lingua Hebræa etiam Intellectu carētib; attribuit sermonem.

Psal. 35. 10.

Jesa. 6. 3.

Jer. 13. 16.

Psal. 29. 9.

nem ejus, magnificat ipsum pro mensura apprehensionis suæ. Homo autem solus magnificat Ipsum sermone & verbis, quibus docere potest id, quod in Intellectu suo apprehendit, & aliis significare. Ea, quæ non habent Apprehensionem, ut silentia, (*h.e. Lapidēs, Metalla &c.*) illa magnificant Deum, dum per naturam suam docent de potentia & sapientia ejus, qui ipsis dedit existentiam; respectu nempe eorum, qui illa contemplantur & considerant, sive illi facultatem loquendi habeant, (*ut homines*), sive non habeant, (*ut sphaera & intelligentia separata*). Atque sic latè admodum hunc usum extendit Lingua Hebræa, & sermonem attribuit eis quoque, quæ non habent Apprehensionem, quasi illa Deum laudarent, & hoc vel illud dicerent, ut, *Omnia ossa mea dicent, Domine quis sicut tu?* Ubi ossibus attribuit, quasi ipsa hoc dicerent, quia sc. illorum natura & confideratio in homine istam fidem & vocem producit, & quia ex illis scitur hoc, (*Nullum esse Deo similem*): ac propterea hoc negotium vocatur *Gloria*, (*dum inanimata & sermone carentia faciunt, ut homines Deum glorificent*): ut, *Plena est omnis terra gloria ejus*, h.e. *Plena est omnis terra laude ejus*. Nil enim novi est, *Laudem vocari Gloriam*: ut, *Date Domino Deo vestro Gloriam*. Item, *Et in templo ejus omnes dicunt gloriam*. Et sic frequentissimè.

Tu ergo vide, ut hujus vocis homonymiam diligenter observes, & in unoquoque loco in vera ac genuina significatione accipias. Sic enim ex multis dubiis liberaberis.

CAP. LXV.

*In quo explicatur Homonymia verborū דִּבֶּר, אָמַר
Amar & Dibber, h.e. Dixit, vel Loquutus est:
& ostenditur, quòd de DEO usurpata, semper
significent Voluntatem & Bene-
placitum.*

POSTEA QUAM ad hunc gradum cognitionis veritatis per-
venisti, ut scias, Deum Benedictum existere, sed non per exi-
stentiam; esse Unum, sed non per Unitatem: non existimo opus es-
se, ut tibi explicetur, quâ ratione *Sermo* vel *Loquutio* à Deo remo-
veatur; inprimis cum unanimi consensu tota gens nostra affirmet,
Legem esse creatam, cujus assertionis nullus alius sensus est, quàm Ser-
monem, qui Deo attribuitur, esse creatum. Attribuitur autem Deo
ipsi Sermo, quem Moses audivit, quia Deus illum creavit & inno-
vavit, sicut creavit reliquas creaturas, de qua re plura dicentur, cum
agemus de Prophetia. Quòd itaque *Sermo* Deo attribuitur, id eo-
dem modo fit, quo ipsi attribuuntur aliæ proprietates, ab aliis ope-
ribus, quæ nostris similia sunt, desumptæ, & erudiuntur mentes no-
stræ, quòd scientiam aliquam Divinam Prophetæ assequuti sint &
apprehenderint, cum dicunt, quòd *Deus cum ipsis loquutus sit*, vel, *hoc
aut illud dixerit*; ut sciamus ea, quæ nobis ab illis communicantur,
non cerebri ipsorum esse figmenta & somnia, sed à Deo Opt. Max.
profecta, sicut explicabitur, & ex parte alibi jam explicatum est.

Hujus capituli scopus & intentio est docere, duo ista verba, *Dibber*
& *Amar*, h.e. *Dicere* & *Loqui*, homonymos dici.

Primo enim dicuntur de Sermone, qui Linguâ fit: ut, *Moses jedab-*
ber loquatur. Item, *Vajomer Et dixit Pharao*.

Deinde dicuntur de re aliqua concepta & formata in Intellectu,
neque Sermone externo prolata: ut *Veamarti Et dixi ego in corde meo*.
Item, *Vedibbarti Et dixi in corde meo*. Item, *Et cor tuum jedabber lo-*
quetur. Item, *Tibi amar dicit cor meum*. Item, *Vajomer Et dixit Esav*
in corde suo. Et sic frequentissimè.

Tertio dicuntur quoque de Voluntate: ut, *Vajomer Et dixit se per-*
cussurum Davidem; perinde enim est, ac si diceret, *Et voluit occide-*
re eum: vel *Cogitavit secum, se illum occisurum*. Item, *An ad occiden-*

Num. 14. 10. *dum me omer dicitis?* sensus enim est, *An vis me occidere?* Sic, *Vajomeru Quo sensu Deo attribuuntur.* Et dixerunt totus cœtus ad lapidandum eos, &c. Omne *Amar & Dibber,*

h. e. Omnis *Sermo & Loquutio,* quæ de Deo dicitur, est ex alterutra duarum posteriorum significationum, h. e. vel est cognomen Voluntatis & Beneplaciti ipsius, vel est cognomen rei alicujus, quæ à Deo intelligitur. Quod dico, *esse cognomen rei alicujus, quæ à Deo intelligitur,* ita intelligo, significare rem aliquam, quam Deus Intellectui nostro infundit, sive jam illam nobis notam faciat per vocem aliquam creatam, sive per modum aliquem Prophetiæ: nequaquam autem quasi Deus Benedictus literis & voce uteretur, vel animam haberet, cui quædam possent imprimi, quæ in substantia ipsius sint adventitia & accidentaria. Ista etenim omnia ipsi attribuuntur, sicut reliqua nomina & attributa.

Quando significant Voluntatem & Beneplacitum Dei verba ista *Amar & Dibber,* h. e. Dicere & Loqui, cum itidem *אמר ודיבר* & per similitudinem ita dicuntur, ut in præcedentibus declaravimus. Quia etenim homines non assequuntur in principio cogitationis, quomodo res aliqua fieri possit per solam voluntatem, sed necesse est, ut qui aliquid vult fieri, id vel ipsemet faciat, vel aliis faciendum præcipiat: ideo adscribitur Deo, quod Jubeat rem aliquam esse, quam esse Vult, diciturq; quod Ipse Jusserit aliquid esse, & statim fuerit, per modum similitudinis ab operibus nostris, & quia hæ voces quoque Voluntatem significant, prout explicuimus. Sic quotiescunque in opere Creationis occurrit, *Et dixit,* idem valet quod *Voluit,* aut *Delectatus est,* id quod notissimum est, & alii quoque ante me jam monuerunt. Quod autem illa *Dicere* in opere Creationis intelligenda

Tò Dicere Dei, in Historia Creationis, intelligitur de Voluntate Dei.

Psal. 33. 6.
Ibid.

sint de *Voluntate,* non de *Sermone,* inde demonstratur; quia Sermo, quo aliquid præcipitur & mandatur, necessario dirigi debet ad Ens quodpiam, quod illud mandatum potest recipere. Tùm autem nulla Entia adhuc fuerunt: unde sequitur, illa de sola Voluntate esse intelligenda. Sic quod dicitur, *Verbo Domini cœli creati sunt,* idè est cum eo, *Et spiritu oris ejus omnis exercitus eorũ.* Quemadmodum enim *Os ejus,* & *Spiritus ejus* sunt metaphorica: ita quoq; *Sermo & Verbum ejus* sunt metaphorica, & sensus est, quod existant per ipsius Voluntatè & sententiã, id quod nullus Sapienũ nostrorũ paullò celebriorũ ignorat.

Jos. 24. 27.

Cæterum non necessarium esse arbitror, ut probem, duo hæc verba, *Amar & Dibber,* in Lingua Hebræa esse synonyma. Id enim vel ex unico hoc dicto, in quo conjunguntur, satis superq; liquet, *Ipsa audivit omnia imre dicta Domini, quæ dibber loquutus est.*

CAP. LXVI.

*Quomodo Tabula Legis dicantur scriptæ Digi-
gito DE I, & Opus DE I.*

LEGIMUS apud Mosen, *Et Tabula erant opus DE I*, Exod. 32. 16. *cujus di-*
Cur Tabula
Legis vocentur
Opus DE I?
Pfal. 107. 24.
Pfal. 104. 24.
Ibid. v. 16.
Cur Scriptura
DE I?
Exod. 32. 16.
Exod. 31. 18.
Pfal. 8. 4.
Pfal. 33. 6.
 sti sensum esse existimo, quòd essentia ipsorum erat natura-
 lis, non artificialis. Omnes enim res naturales vocantur *Opus DE I*:
 ut, *Ipsi viderunt opus DOMINI*. Hinc postquam David mentio-
 nem fecisset omnium ferè rerum naturalium, plantarum, anima-
 lium, ventorum, pluviarum, & aliarum similium, concludit tan-
 dem, *Quàm multa sunt opera tua, DOMINE?* Et ibidem paullo
 antè longè excellentiùs, *Cedri Libanon quas plantavit*; de Gedris
 Libani inquit, quòd à DEO plantatæ sint, propterea quòd
 essentia ipsarum erat naturalis, non artificialis. Quâ ratione intel-
 ligendum quoque illud, quod dicitur, *Et Scriptura, Scriptura DE I*.
 Item, *Et Scriptura DE I erat*: ubi apertè Scriptura illa Deo attri-
 buit, quemadmodum etiam in alio loco, ubi dicitur, *Scriptas digi-*
Exod. 31. 18.
to DE I. Et *Digitus DE I* hîc non aliter sumitur quàm in illo, *Supra*
Pfal. 8. 4.
cælos, (qui sunt) *opus digitorum tuorum*. De his autem (Cælis) constat,
 quòd per τὸ *Dicere Dei* creati sint, sicut dicitur, *Verbo DOMINI*
Pfal. 33. 6.
cæli creati sunt. Quare ex istis apparet, Scripturam accommoda-
 re Verbum *Dicendi*, ad existentiam, productionem vel creationem
 rei alicujus: & essentiam, vel substantiam illius rei, de qua dicitur,
 quòd sit facta *per Verbum*, dici *Opus digiti*; ac proinde illud, *Scriptas*
digito DE I, idem esse quod *Verbo DE I*; & *Verbo DE I*, idem quod
Voluntate & Beneplacito DE I. Onkelos hîc à vera & genuina
 expositione recedit. De verbo ad verbum enim reddit, *Scriptas*
digito DE I, per *Digitum* intelligens aliquid externum relatum
 ad DEUM, & τὸ *Digito DE I* capiens sicut illa, *Mons DOMINI*,
Baculus DOMINI; pro Instrumento nempe aliquo creato, quo
 sculptæ fuerint Tabulæ *Voluntate DE I*. Quid autem ipsum ad
 hanc interpretationem permoverit, nescio. Sanè longè satius fuif-
 set, si dixisset, *Ubemera dadonaj* Et *Verbo DOMINI*, sicut di-
 citur, *Verbo DOMINI cæli creati sunt*. Nam an' non æquè vel
 magis admiranda est censenda Scriptura litterarum in Tabu-
 lis, quàm existentia stellarum in firmamento? Quemadmo-
 dum ergo has non per instrumentum aliquod in cælo colloca-
 vit & existere fecit, sed per primam suam voluntatem: sic quoque
 Scri-

Scriptura illa scripta fuit per primam ipsius voluntatem, sine aliquo instrumento. Nōsti, quod in hunc sensum in *Mischna* legitur; *Decem res creatae sunt inter vespertas &c.* & ex eorum numero quoque est *Scriptura Tabularum*; ex quo colligimus, extra controversiam & in confesso apud omnes semper fuisse, *Scripturam Tabularum* esse sicut reliqua opera Creationis, quemadmodum in *Mischna* exposuimus.

Avoth cap. 5.
Scriptura Tabularum est ex operibus Creationis.

CAP. LXVII.

In quo explicatur verbum שבת Schabhat Cessavit, & נח Nuach Quievit, Requivit.

Genes. 1. 2.
Job. 32. 1.
1. Sam. 25. 9.
Exod. 20. 11.

QUEMADMODUM verbum *Dicendi* in omnibus sex dierum Creationis operibus translatum est ad Voluntatem Dei, dum dictum est, *Vajomer Et dixit*: sic usurpatum est verbum *Schabhat Quiescere, Cessare*, de die Sabbathi, quia in eo nihil creatum fuit, dictumque est, *Vajischboth Et quievit vel cessavit die septimo.* Nam, *Desistere à Loquendo*, etiam per verbum *Schabhat* exprimitur: ut, *Vajischbetu Et quieverunt, cessarunt tres viri illi respondere Jobo.* Item per verbum *Nuach Quiescere.* Nam quando dicitur, *Et loquuti sunt ad Nabal secundum omnia verba illa in nomine Davidis, vajanuchu & quieverunt*, ejus sensus meo iudicio est, *Substiterunt, Desisterunt, Nec loquuti sunt amplius, donec responsum audiverunt.* Nam nulla præcessit mentio Laboris aut Defatigationis, ac licet defatigati fuissent, alienum tamen fuisset hoc loco verbum *Nuach*: sed narratur, illos orationem suam verbis placidis & lenibus, sicut videre est, concepisse, & postea siluisse, h.e. nihil amplius dixisse vel fecisse, quod jure Nabalem ad tam durum & inhumanum responsum permoveere potuisset. Scopus autem narrationis illius est, extremam forditiem & turpitudinem illius hominis revelare. Arque juxta hanc significationem dictum quoque est, *Vaijanach Et requievit* (h.e. cessavit loqui) *die septimo.* Sapientes tamen nostri, ut & alii Interpretes, in significatione *Quiescendi* exposuerunt, illudque ad opera Dei retulerunt. Sic enim exponunt: *Et quiescere fecit Mundum suum*, vel, *Et quievit Mundus ejus in die septimo*, h.e. Et cessavit creatio, vel, *Cessare fecit creationem in die illo.* Posset etiam esse ex *Quiescentibus primâ radicali*, vel ex *Quiescentibus tertiâ*, & idem cum *חניח Hinniach*, vel *חנח Hinchah*, Reliquit die septimo omnia Entia in eo loco & statu, in quo tùm erant, & in quo nunc sunt, ut sensus sit; Unoquoque

que die è sex præcedentibus, innovata & creata esse quædam Entia hujus rerû Universitatis, quam oculis nostris conspiciamus: die verò septimo omnia relicta esse in hoc statu, quo nunc apparent. Neque huic expositioni obest, quòd forma vocis non sit ex forma *Quiescentium Pe* vel *Lamed*. Scimus enim, quanta anomalia & confusio sit in *Confusio verborum Anomalarum in Lingua Hebræa.* istis verbis, *Defectivis* in primis & *Quiescentibus*; ita ut propter rationem & analogiam Grammaticam sententia nostra, tanquam impertinens & absurda, non sit rejicienda. Cui accedit, quòd constat, nos hodie Linguae nostræ non usq; ad eò peritos esse, & modos ac rationes uniuscujusq; linguae esse varias & multiplices. Invenimus quippe hoc verbum in significatione *Ponendi, Collocandi*, quoque in forma *Quiescentium Ajin*, h.e. secundâ radicali: ut, *Et præparetur ve-hinnicha & collocetur ibi.* Zach. 5. 11. Item, *Et non permittebat aves cæli lanuach sedere super eos.* 2. Sam. 21. 10. Et hûc meo iudicio referendum est quoque illud, *Quia anuach sedebat in die angustia.* Habac. 3. 16.

Quod verò attinet verbum *Naphasch*, quod tanquam æquipollens Moses alibi adhibet, ubi ait, *Et in die septimo quievit vajinnaphasch*, illud formatum est à nomine *Nephesch* Anima, cujus Homonymiam jam exposuimus, & inter alia quoque Intentionem animi & Voluntatem significare diximus. Sensus itaque illius vocis erit, *Et perfecta, ad finem perducta, absoluta erat omnis ipsius voluntas, omne ipsius beneplacitum in die septimo.* Exod. 31. 17. par. 1. cap. 41.

C A P. L X I I X.

*In quo explicatur dictum illud Philosophorum;
Deum esse Intellectum, Intelligens, &
Intelligibile.*

NO S T R I pro tritum illud Philosophorum de DEO Opt. Max. *Deus est Intellectus, Intelligens, & Intelligibile, & ista tria in ipso esse Unum, neq; multitudinem efficere.* In quem sensum nos quoque jam pridem in magno nostro Opere Talmudico scripsimus, principale Legis nostræ fundamentum, & primarium ejus articulum esse, quòd *Deus sit Unus, nihilq; sibi conjunctum habeat*, h.e. quòd nihil sit æternû præter Ipsum solû, ac propterea de Ipso dici, *Chaj Vivens, vel Vivus Dominus, non Che Vita Domini, (sicut dicitur, Che Pharao Genes. 42. 15. Vita, h.e. per vitam Pharaonis)*: quia Vita ipsius non est aliquid præter ipsius Essentiam, sicut explicuimus in Remotione Attributorum. Hoc autem Axioma ejusque sensum difficulter intelliget, qui

Q

nunquam legit libros, qui compositi sunt de Intellectu, & qui ejus naturam essentiamque non intelligit, sed eandem ejus rationem esse opinatur, quæ est rerum sensibilium, ut v. g. Albedinis aut Nigredinis. Nam istiusmodi homines existimabant, perinde esse quod dicimus, Deum esse Intellectum, Intelligens, & Intelligibile, ac si quis diceret, Albedinem, Album vel Dealbatum, & Dealbans esse unum & idem; ac multi inepti & stolidi hoc vel similibus exemplis conabuntur nostram sententiam refellere & refutare: aliis, qui aliàs sibi videntur sapientes, veritatis hujus assertio & notitia nimis difficilis videbitur & mentium nostrarum caprum longè exsuperare.

Verùm res ista manifesta est & demonstrativa, prout eam Philosophi Divini declararunt, quorum rationes & probationes tibi nunc proponam.

Scias igitur, Hominem, antequam rem aliquam intelligit, esse *Intelligentem*, vel *Intelligere potentia*: quando verò rem aliquam intelligit, ut e. g. formam hujus vel illius arboris, quæ ipsi ostenditur, illamque à materia ejus abstrahit, atque ita abstractam illam formam in mente sua concipit & sibi (quod est opus Intellectus) imaginatur, tum dicitur *Intelligens actu*, vel *Intelligere actu*: & sic Intellectus ille ipse in actu, est ipsa Forma arboris à materia abstracta, quæ est in intellectu ipse. Nam Intellectus nihil aliud est quàm Res intellecta. Quare hoc pacto expositum tibi est, Rem intellectam esse Formam arboris abstractam, & eandem esse Intellectum existentem in actu, neque duas res esse, Intellectum, & Formam arboris intellectam. Nam Intellectus, qui est in actu, & Intellectum, non sunt diversa. Res verò illa, per quam intellecta est forma arboris & à materia abstracta, nempe *Intelligens*, sine dubio nihil est aliud, quàm Intellectus in actu existens. Operatio enim Intellectus est ejusdem essentia, & Intellectus in actu non est diversum quid ab Operatione ipse. Nam veritas & ipsa quidditas Intellectus est ejus Apprehensio: proinde non est Intellectus in actu res alia, quàm Apprehensio, nec Apprehensio aliud quid, quàm Intellectus: sed corpus, h. e. substantia & veritas Intellectus est Apprehensio, & quodcumque ponitur Intellectus existens in actu, nihil aliud est quàm Apprehensio ejus rei, quæ intelligitur, quod manifestum est illis, qui se in hujusmodi exemplis exercuerunt. Quocirca explicatum tibi est & hoc, quod Veritas & Essentia Intellectus sit ipsa Actio & Operatio illius, Apprehensio sc.; & per consequens, quod illud, cujus vi & virtute forma arboris à materia fuit abstracta & ap-
prehen-

prehensa, Intellectus putà, ipsum quoq; sit Intelligens. Intellectus enim ille in essentia sua est id, quod formā abstraxit & apprehendit, & hoc ipsum est ejus Operatio, propter quam dictum est de eo, quod sit Intelligens, & Operatio ejus est ejusdem Essentia: istud autem, quod positum est tanquam Intellectus in actu, nihil aliud habet, quam formam illius arboris. Sic itaque declaratum est, quando Intellectus existit in actu, Intellectum esse ipsam Rem intellectam: & Operationē intellectus, quę nihil aliud est quam *τὸ* Intelligens, ejusdem esse essentiam. Ex quibus proinde rectē concludimus, Intellectum, Intelligens & Rem intellectam perpetuò esse unū in omni eo, quod in actu intelligitur. Quādo verò relinquitur in potētia, tūm sunt necessariò duo, Intellectus in potentia & Intelligibile in potentia, ut cum dicitur v. g. Intellectus iste materialis, qui est in Rubene, est Intellectus in potentia, & ista arbor est intellecta in potentia, hic sine dubio ista sunt duę res diversę & distinctę. Quando verò egreditur in actū utraq; hæc potētia, & forma arboris actu ipso intelligitur, tūm Forma illa intellecta est ipse Intellectus, & per eundē Intellectū, qui est Intellectus in actu, forma illa abstracta est & intellecta. Nam quicquid habet actū existentem, id actu existit. Quocirca omnis Intellectus in potētia & Intellectū vel Intelligibile in potētia, sunt duę res diversę: & quicquid est in potentia, nō potest esse sine subjecto sustinente potentiam illam; unde proinde exsurgunt tres diversę res, id quod in Homini exemplo videre est. Est enim Homo tanquam subjectū potentię, qui est *τὸ* Intelligens in potentia, & Potentia illa, quę est Intellectus in potentia, & Res, quę intelligenda est, Intellectum nempe in potentia: quasi in præsentī nostro exemplo diceret, Homo, & Intellectus materialis & Forma arboris, & hæc tria sunt inter se distincta: cum verò Intellectus de potentia exit in actū, tūm tria illa fiunt unum, neq; unquam invenies, quòd Intellectus & Intellectum sint distincta, nisi quando accipiuntur in potentia.

Quia ergo certò constat, quòd Deus Benedictus sit Intellectus in actu perpetuo, sine ulla potentia, (sicut jam declaratū est, & ulterius adhuc declarabitur) ita ut quandoque apprehendat, quandoq; verò non apprehendat, sequitur necessariò, Ipsum & Rem, quę ab ipso apprehenditur, esse unum idemq; , Essentiam nempe ejus, & Actum Apprehensionis, à quo dicitur Intelligens, esse ipsam substantiam Intellectus, qui est ejus essentia. Quod cum ita sit, perpetuò erit Deus Intellectus, Intelligens & Intellectum.

Sic itaque hæctenus explicatum est, quòd Intellectus, Intelligens

Intellectū, Intelligens, & Intelligibile, unū sunt in omni eo, quod actu intelligitur.

& Intellectum, unum sint numero, non solum in Deo, verum in omni Intellectu, atque adeo in nobis quoque, quando Intellectus est in actu. Nos autem quod attinet, egredimur de potentia in actum successivè, & Intellectus abstractus, h. e. Intellectus agens non nunquam impeditur in operatione sua, non quidem à se-ipso, verum ab extrinseco quodam impedimento. Sed hujus rei declaratio non est nostri propositi. Scopus & intentio nostra est, docere, Deum esse Intellectum in actu perpetuo, ac neque ab ipso, neque extrinsecus, ullum ei impedimentum in Apprehensione obvenire posse; ideoq; illum semper esse Intellectum, Intelligens & Rem intellectam, secundum quod se res habet in omni Intellectu in actu, quod multoties jam in hoc capite inculcavimus, eò quod mentes hominum nihil minus, quàm hoc ipsum, credere & sibi imaginari possunt. Ac ut concludam, non existimo, dubium tibi moturam conceptionem intellectualem in imaginatione, & exempla rerum sensilium in potentia vel facultate imaginativa; quia non conscriptus est hic liber, nisi pro iis, qui in Philosophia probè sunt exercitati, eaque, quæ hactenus de Anima & ejus facultatibus dicta sunt, intelligunt.

CAP. LXIX.

*Quòd Philosophi Deum Causam primam;
alii autem hoc nomen vitantes, Efficientem,
Ipsam appellarint, & demonstratur, nullam
inter has duas appellationes esse
differentiam.*

Loquētes, Hebr. **P**HILOSOPHI, prout nōsti, vocant Deum Opt. Max., Causam primam, à quā appellatione celebres & famosi Scriptores è Loquentium secta valdè abhorruerunt, eumque Agens vel Efficientem vocitare maluerunt, existimantes, magnam inter Causam & Agens vel Efficiens esse differentiam. Dixerunt enim; Si dicamus Causam, sequetur necessariò, esse aliquod ipsius causatum & effectum, atque ita Mundum esse æternum, & à Deo necessariò creatum. Si verò dicamus, Efficiens vel Agens, non statim sequitur necessaria alicujus operis vel effecti existentia: quia Efficiens potest esse ante opus & effectum suum, immò non potest cogitari efficiens, nisi cogitetur præcedere opus & effectum suum.

Sed

Sed hæc sunt verba eorum, qui nesciunt distinguere inter illud, quod est Potentiâ, & quod est Actu. Proinde scias, nullam esse differentiam in hoc negotio, sive dicas *Causa*, sive *Efficiens*. Quando enim accipis *Causam* in potentia, erit & ipsa tempore prior suo caussato: quando verò causa est in actu, necessariò quoque caussatum actu existit per existentiam caussæ. Sic, quando *Efficiens* sumis pro *Efficiente* in actu, necessariò quoque sequetur existentia effecti ipsius. Ita Architectus, antequam domû ædificat, non est Architectus actu, sed potentiâ; cùm verò domum ædificavit, fit Architectus ipso actu. Sic Materia domus illius, antequam domus ædificata fuit, erat domus in potentia, exstructâ autem ex ea domo, est domus in actu, & necessariò sequitur existentia rei ædificatæ. Quocirca nihil lucrabimur, etiamsi *Efficientis* nomen *Causæ* appellationi præferamus: ideoque in hoc capite ostendere volui, quòd paria sint duo hæc nomina, & quòd eadem ratione *Causam* aliquid vocare possimus, licet nullum ipsius caussatum existat, quâ aliquid vocamus *Efficiens*, quod à nullo impediri & prohiberi potest, cùm vult agere, licet nullum ipsius effectum existat.

Quòd verò Philosophi Deum *Causam* potiùs quàm *Efficientem* appellârint, non ideo fecerunt, ut sic receptam apud ipsos opinionem de Æternitate Mundi probarent, sed alias ob causas, quas paucis tibi enarrabo.

Explicatum tibi est in Physica scientia, quatuor esse causas omnium earum rerum, quæ à causâ aliqua proficiscuntur, *Materiam* sc., *Formam*, *Efficientem*, & *Finem*, & harum alias esse *Propinquas*, alias *Remotas*, universas tamen & singulas vocari causas. Ex illorum autem (*Philosophorum* sc.) opinionibus & sententiis est & hæc, (cui ego non contradico), Deum esse *Causam* *Efficientem*, *Formam* & *Finem*: & hujus rei gratiâ Deum vocârunt *Causam*, quòd tres illas causas complectatur; quòd sit Mundi *Efficiens*, *Forma* & *Finis*. Proinde in præsentî capite & istud tibi explicabo, quâ ratione rectè dicatur de Deo, quòd sit Mundi *Efficiens*, *Forma* & *Finis*. Non est autem, quòd te hîc multùm crucies de Æternitate Mundi, an ea vera sit nec ne? nam de hac quæstione alibi agemus. Nostra intentio hîc est, docere, Deum esse *Causam* *efficientem* singularum rerum in hoc Mundo existentium, prout est Creator totius Mundi in universo.

Dico igitur, quòd singularum illarum quatuor caussarum, prout in Physicis quoque traditur, aliæ adhuc semper priores & superiores quærendæ & investigandæ sint caussæ, & quòd in omni eo, quod

mus & nos illud retinere. Passim in hoc libro ab Authore allegantur & refutantur.

Cur Loquentes DEUM maluerint Agentem, vel Efficientem, quàm Causam appellare?

Cur Philosophi DEUM Causam potiùs, quàm Efficientem appellârint?

Quomodo investiganda sit semper causa prima.

generatur, quatuor illæ caussæ propinquæ inveniuntur, harû deinde aliæ, istarum iterum aliæ, donec ad caussas primas perveniatur. Sic, si sumamus Effectum aliquod hujusmodi, ejus investiganda primùm causa efficiens proxima: hujus efficientis iterum alia, & sic consequenter, donec ad primû Movens pervenimus, quod reverà est Efficiens omnium illarum caussarum mediarû. Nam si verbi gratiâ *α* Aleph moveretur à Beth, Beth à Gimel, Gimel à Daleth, Daleth ab He, (quâ ratione in infinitum procedi possit) &c. sine dubio He moveret quatuor præcedentes literas omnes, Aleph, Beth, Gimel, Daleth, & in veritate de Motu Aleph diceretur, quod He ipse sit Efficiens. Et hoc patet Creatori tribuuntur omnia opera in rerum natura, omnium ipse Causa est remota & ultima, quæcunq; demùm è Causis Proximis illa effecerit. Sic cum examinabimus Formas naturales, quæ generantur & corrumpuntur, inveniemus, in illis necessariò præcedere Formam aliquam priorem, quæ disponat Materiam ad hanc Formam recipiendam, atque istâ Formâ aliam adhuc priorem esse, & sic consequenter, donec pervenimus ad Formam ultimam, per quam Formæ mediæ existunt, quæ sunt causa Formæ illius propinquæ. Forma autem illa ultima cujuslibet rei, est Deus Benedictus. Dum verò dicimus, *Deum esse Formam ultimam totius Mundi*, non debes existimare, nos hoc intelligere de Forma illa, de qua ait *Aristoteles in Metaphisicis*, quod non sit generabilis, nec corruptibilis: quia Forma illa, cujus ibi facit mentionem, est Naturalis, non Intelligentia abstracta: neq; enim volumus, Deum ita esse Formam Mundi ultimam, prout Forma materialis est Forma materiæ; Formam nempe corporis alicujus. Nequaquam. Sed mens nostra est, quemadmodum omnis res, quæ formam habet, id utiq; est, quod est per formam suam, & eâ perente, rei quoque essentia perit & interit: ita quoque Creatorem se habere ad omnia principia Entium remota. Nam per ejus Existentiâ omnia existunt, & ipse quoq; continuat ac conservat statum ipsorum per rem quandam, quæ vocatur *Influentia*, sicut in aliquot hujus libri capitibus explicabimus. Et si fieri posset, ut Creator non existeret, vel in nihilum redigeretur, perirent quoq; omnia Entia, & aboleretur vel interiret quidditas caussarum ab ipso remotarum, & caussatorum sive effectorum ultimarum, ac quicquid inter hæc intermedium existit. Quod cum ita sit, rectè proinde dicimus, sicuti per formam suam res est id, quod est, & per eandem veritas & quidditas illius conservatur ac confirmatur: ita quoque Deum se habere ad hunc Mundum, & eatenus illum esse *Formam ultimam & Formam*

Deus est Mundi
di Forma ultima.

Formarū, quatenus in Ipso & per Ipsum omnis forma in hoc Mundo ultimò existit & confirmatur, quemadmodum res formam habentes per formas suas confirmantur & conservantur. ^{hac de causa} *hac de causa* vocatur in Lingua nostra *Vita seculorum*, h.e. *Vita Mundi*, sicut alibi declarabitur.

DEUS cur Vita
Mundi?
part. I. cap. 72.

Eadem est ratio Finiū, sive *Caussarū Finalium*. Quòd si enim objecti alicujus Finem habes proximū, quærendus tibi finis hujus finis alius, & sic consequenter. E. G. Si dicas, Solii Materiam esse lignum, Efficientem fabrum, Formam quadratam, Finem, ut sèssioni inserviat, hîc jam ulterius tibi progrediendum est, & quærendum, quis sit Finis Sèssionis in solio? Ad quod si tibi respondeatur, ut in illo sedens in altiori & eminentiori loco sit constitutus; porrò quæres, ad quid, vel in quem finem in sublimem ejusmodi locum collocetur? Si dicatur, propter magnificentiam & auctoritatem; porrò instabis, cui bono inservit hæc magnificentia? Si respondeatur, ut homines eum timeant & revereantur; ulterius perges, in quem finem sit metuendus & timendus? Si dicatur tibi, ideò, ut homines mandata illius observent; adhuc urgebis & dices, quis finis observationis mandatorum ejus? Si respondeatur, ut conservent & securos præstent homines ab injuriis; porrò quæres, quis hujus rei sit finis? Ad quod tibi respondebitur, ut ordo & societas hominū conservetur. Atq; ita inquirendum est in omnibus Finibus, donec tandem ad Ultimum perveniamus, qui erit vel Voluntas Creatoris, juxta quorundā sententiam, ut hîc tandem redeat responsio; Sic voluit Deus Benedictus: vel erit Decretum Sapientiæ ipsius, juxta sententiam aliorum, ut ultima sit responsio; Sic fuit Decretum Sapientiæ Dei. Hoc ergo pacto ordo & dispositio cujuslibet finis deveniet tandem ad Voluntatem vel Sapientiam Dei, quæ nihil aliud sunt ex nostra sententia, quàm ipsius Essentia, non autem aliquid aliud præter eam. Quocirca rectè concludimus hinc, cujuslibet rei Finem ultimum esse Deum Benedictum, & per consequens quoque omnium in universum rerum hunc esse finem, ut, quoad fieri potest, similes ipsi in perfectione evadant. Hæc enim est ipsius Voluntas, quæ nihil aliud est quàm ipsius Essentia, & hoc respectu de Deo dicitur, quòd sit *Finis finium*.

DEUS omnium
verum Finis est
ultimus.

Sic itaque tibi exposui, quomodo de Deo dicatur, quòd sit Efficiens, Forma & Finis omnium rerum, cujus rei gratiâ illum Philosophi vocârunt *Caussam*, non verò solùm *Efficientem*.

Porrò autem scias, quosdam speculationis Magistros è *Loquentium*

sectâ

sectâ eò usque dementiæ & insanici pervenisse, ut ausi fuerint asseverare, Et si fieri posset, ut Deus non existeret, tamen propterea non sequitur, illa, cumque desitura & in nihilum redactum iri, quæ existere fecit & creavit, Mundus nempe iste; quòd se non sequatur, ut destructo Efficiente destruat quoque Effectum, postquam jam productum est.

Quomodo destructo Efficiente destruat quoque Effectum.

Ad quod respondeo, verum esse quod dicunt, si aliquid solùm sit Efficiens, & Effectum non opus eo habeat ad sui Esse conservacionem: sic enim non destruitur horreum, licet moriatur faber vel architectus illius, quia nimirum illud non conservabat. Verùm quia Deus quoque est forma Mundi, sicut explicuimus, & ipse Mundum in suo esse conservat & còtinuat, falsum est, pereunte causâ conservante, remanere posse id, quod ab illa conservatur; quia nullam habet firmitatem & subsistentiam, nisi quam ab illa accipit. Ex quo vides, in quanto errore versentur ii, qui dicunt, Deum esse tantum Efficientem, non etiam Formam & Finem.

CAP. LXX.

In quo explicatur verbum רכב Rachabh Equitare vel Vehi, &c.

VERBUM hoc *Rachabh* homonymum est. *Primò* enim significat Equitare, vel Vehi à bestia aliqua, ut moris est: ut, *Ipse autem rochebh equitabat super asinam suam.*

Deinde transfertur ad significandum Dominium in rem aliquam: quia nempe equitans dominatur curru suo. Sic dicitur, *Jarkibhehu Equitare faciet eum super excelsa terræ.* Item, *Vehirkabhticha Et equitare faciam te super excelsa terræ, h.e. Dominabimini super excelsa terræ.* Sic, *Arkibh Equitare faciam Ephrajim, h.e. Dominari faciam eum.* Et hoc sensu dictum est de Deo, *Rochebh Equitans cælum in auxilium tui, h.e. Qui dominatur super cælos in auxilium tui.* Et alibi, *Lerochebh Ei, qui equitat super ערבות Arabhoth, h.e. qui dominatur super Arabhoth, sphaeram nempe supremam, quæ reliquas omnes circumdat.* Apud Rabbinos etenim nostros passim inculcatur, septem esse expansiones sive orbes, & supremam inter illas, quæ reliquas circumagat, esse *Arabhoth*. Ubi non est quòd mireris, quòd septem tantum numerent expansiones, cum plures esse constet; nam nunquã numeratur tanquam unus tantum globus, etsi plures in eo sint sphaeræ, sicut notum est iis, qui in his rebus operam navarunt, & ego

ego alibi ulteriùs declarabo. Nihil aliud hîc volumus, quàm de-
 monstrare, Rabbinos nostros perpetuò docere, *Arabhoth* esse sphæ-
 ram omnium supremam, & de illa quoque intelligendum esse, quod
 dicitur, *Equitans schamajim cœlum in auxilium tui*. Sic enim legimus
 in *Massechet Chagigah*: *Arabhoth, Excelsus habitat super eo, sicut dicitur*; part. 2. cap. 24. ארבוט Arabhoth est sphaera suprema. Deut. 33. 26.
Exaltate eum, qui equitat baarabhoth. Unde verò scimus, quòd Cœlum
 sic appellatur? Inde, quòd hîc scriptum est, *Qui equitat baarabhoth, & il-*
lic, Qui equitat bischme super cœlos. Ex quibus omnibus liquet, in-
 telligi sphæram unam, quæ reliquas circumagit. Observa autem,
 quòd dicant: *Habitat super eo*, non verò, *In eo*. Nam si dixissent, *In eo*,
 videri potuisset, ac si Deo locum aliquem assignarent, vel Ipsum,
 Virtutem aut Potentiam cœli statuerent, quemadmodum *Tzabai*,
 Deum Spiritum sphærae, h. e. Animam cœli esse existimârunt. Dum
 verò dixerunt, *Habitat super eo*, significârunt, Deum Benedictum à
 cœlo separatum, neq; aliquam ipsi inhærentem esse virtutem. Por-
 rò autem docent, de Deo dici, *Qui equitat cœlos*, propter admirandam
 hanc similitudinem; quia *Equitans* honoratior est & præstantior,
 quàm id, quod equitatur, (quamvis improprie hoc dicatur, & non
 pro dignitate rei sufficienter; nam *Equitans* non est ejusdem speciei
 cum eo, quod equitatur, ac proinde non possunt inter se comparari),
 & *Equitans* movet & ducit bestiam, prout & quòcunque ipsi libue-
 rit, illâque, tanquam instrumento aliquo, pro suo beneplacito uti-
 tur, & omninò nihil commune habet cum ea, neque inhæret ei, sed
 est extra eam & separatus ab ea. Sic enim Deus quoque (cujus No-
 men glorificetur) movet sphæram supremam, per cuius motum mo-
 ventur omnia, quæ in ea sunt: Ipse autem est ab ea separatus, neque
 virtus aliqua illi inhærens. Et in *Bereschit rabba* in explicatione di-
 cti illius, *Habitaculum Deus aternus*, scribunt; *Ipsè est habitaculum Mun-*
di; non verò Mundus habitaculum ipsius. Et mox adjungunt, *Equus est*
accessorium vel adjunctum equitantis; non verò equitans accessorium equi.
Hoc est quod scriptum habetur, Quia equitabis super equos tuos. Atque
 hæc sunt verba Rabbiorum nostrorum, in quibus animadvertet,
 quomodo exposuerint, quòd Deus cum sphæra suprema conjunga-
 tur & comparetur; tanquam sc. cum instrumento suo, quo hanc re-
 rum Universitatem gubernat. Quando enim legis apud Sapientes
 nostros, quòd in Cœlo hoc vel illo sint talia & talia; in Cœlo alio
 alia: non ita intelligendum est, ac si in cœlis alia corpora essent præ-
 ter cœlos; sed sensus est, quòd virtutes, quæ rem aliquam generant,
 eamque in dispositione sua conservant, ab illis Cœlis proveniant.

Tzabai
 mentio fit apud
 Averbhoem in
 Disp. Metaphys.
 pag. 351. editionis
 Veneta in 8.

Quare Deus di-
 catur Equitare
 Cœlos?

Deut. 33. 27.

Habac. 3. 8.

Cujus rei demonstratio & probatio vel ex eo peti potest, quod iterum Rabbini nostri dicunt: In Arabhoth (h.e. in Sphæra suprema) esse *Justitiam, Judicium, Thesuros vitæ, Pacem, Thesuros benedictionis, Animas justorum, Animas item & Spiritus creandos, ac tandem Rorem illum divinum, quo Deus vivificaturus est mortuos.* Constat etenim, quod nullum ex istis enumeratis membris corpus sit in loco aliquo existens; nam per *Rorem* hic non intelligitur ros naturalis & propriè sic dictus. Observa autem, hic de istis rebus dici, quod sint *in eo* (cælo supremo), non verò *super illo*, ad indicandum, quod ea, quæ in Mundo sunt, existentiam habeant à Virtutibus provenientibus è sphæra suprema, quas ei Deus quasi implantavit, quarumque principium illam esse voluit, inter quas (*virtutes*) rectissimè ac verissimè numerantur quoque *Thesauri vitæ.* Vita enim omnium animantium utiq; est à Vita illa, ut post-hæc sum explicaturus. Deinde recensent quoque, quod itidem non negligendum, *Animas justorum, animas item & Spiritus creandos;* est enim hoc longè præstantissimum & excellentissimum illi, qui rem rectè intelligit. Nam Animæ illæ, quæ post mortem sunt superstites, non sunt Anima illa, quæ procreatur in homine tempore generationis. Anima quippe illa, quæ procreatur tempore generationis, est potentia solum & dispositio, sed res illa, quæ separatur post mortem, est res in actu. Præterea, *Anima* quæ generatur, non est idem quod *Spiritus* qui generatur: idè enim numerant inter ea quæ generantur, *Animas & Spiritus;* sed separata à corpore (*anima sc. & spiritus*) sunt unum & idem. Verùm alibi jam Homonymiam vocis *Ruach Spiritus,* exposuimus, idque tum in hoc libro, tum in *libro Scientiæ,* (est Tractatus in libro *Jad*). Ex his vides, quomodo ea, in quibus præstantissimi inter Philosophos laborarunt, in *Medraschoth* hinc inde sint dispersa, & quidem ita, ut, si vir aliquis sapiens ea intueatur ac consideret, non credat, illa esse vera ab initio speculationis; sed potiùs ea irrideat, quia secundum sensum ipsorum litteralem procul à veritate remota esse videntur. Cujus rei causa est, quod ænigmaticè & per parabolas de iis loquuti sint, ut illa hoc pacto ab intelligentia vulgi removerent. Sed revertor ad id, quod aggressus sum explicare, & dico, Sapientes nostros, ut his suis verbis fidem conciliarent, rationibus è Scriptura depromptis demonstrasse, res illas enumeratas & recensitas esse in *Arabhoth,* h.e. in Sphæra suprema. De *Justitia & Judicio,* quæ primo loco recensentur, probant ex eo, quod scriptum est, *Justitia & judicium habitaculum solii tui.* Sic quoq; adducunt probationes de cæteris, quæ

Anima, quæ post mortem superstes manet, est alia, quàm ea, quæ procreatur in homine tempore generationis.

part. I. c. 40.

Psal. 89. 15.

quæ enumerârunt, quia scilicet illa Deo attribuuntur, & apud ipsum esse dicuntur. In Capitulis sive Apophthegmatis R. Eliefaris legimus: *Septem expansiones creavit Deus Sanctus & Benedictus, & ex illis omnibus non elegit Solum gloriae regni sui, nisi in Arabhoth, sicut dicitur, Exaltate eum, qui equitat Arabhoth.* Hæc ille.

Pfal. 68. 5.

Porro scias, quod in genere Jumenta, quæ equitantur, vocentur מרכבה Mercavah (q. d. Vehiculum), cuius rei exempla passim occurrunt: ut, *Et ligavit Joseph merkabhtho.* Item, Bemerkabhah *In merkabhah secundani.* Item, Merkabhtho Pharaonis. Deinde, quod multæ bestię conjunctim ita appellentur, sicut ex illo loco probari potest, ubi dicitur, *Ceterum ascendebat & egrediebatur merkabhah ex Aegypto cum sexcentis argenteis, equus verò cum centum & quinquaginta.* Et hinc evincitur etiam, quod in specie dicatur de quatuor equis. Sic ajo, ideò, quia dicitur, *quod solum gloriae portabant quatuor animalia*, à Sapiensibus nostris illud vocari *Merkabhah*, propter similitudinem cum *Merkabhah*, quæ constat è quatuor individuis, sive bestiis. Atque hæc de *Merkabhah* in hoc capite sufficiant, de quo alibi adhuc plures admonitiones & doctrinas producemus. Hujus capituli (cui mox finis imponendus) scopus erat demonstrare, illius loci, *Qui equitat cælum*, sensum esse; *Qui circumagit & Deut. 33. 26.* potentiâ ac voluntate suâ movet sphæram, quæ reliquas ambitu suo circumdat & comprehendit; & illius, quod in fine versus dicitur, *Et altitudine suâ cælos*; *Qui altitudine & potentiâ suâ (quam nempe τῷ Arabhoth sive Cælo supremo indidit) circumagit cælos,* (h. e. *sphæras reliquas.*) Ubi observa, quod Motum vel motionem τῷ Arabhoth (quâ sc. *Deus supremam sphæram movet*) exprimat per verbum *Rachabh*: reliquorum verò motum, qui fit vi & virtute ipsius *Arabhoth* sive Sphæræ supremæ, voce *Gaavah*, h. e. *Altitudinis vel Potentiæ.* Nam, cum Sphæra suprema moveretur motu diurno, moventur simul cum ea reliquæ sphæræ omnes, tanquam Partes in Toto. Et hæc est magna & valida illa potentia, quæ movet Totum, ideoque vocavit eam *Gaavah*, *Altitudinem, Excellentiam, Fortitudinem.* Atque hujus rationis probè esto memor, propter ea, quæ tibi adhuc sum dicturus. Est enim *Motio vel circumactio cæli, principalis & maxima probatio, per quam Existentiâ Dei probatur, prout ejus rei demonstrationem adducam.*

Gen. 46. 29.
Gen. 41. 43.
Exod. 15. 4.

1. Reg. 10. 29.

Deut. 33. 26.

Multa mysteria de rebus Divinis periisse inter Judeos, & alia.

*Multa mysteria
Divina perierunt
inter Judeos.*

SCITO, multas egregias scientias, quæ in Gente nostra olim fuerunt de Veritate istarum rerum, partim Longitudine Temporis, partim infidelium & stultorum populorum in nos dominatione, partim etiam quòd non cuivis concessa erant, (sicut exposuimus) periisse & in oblivionem devenisse, (nihil enim permillum erat, nisi ea, quæ in Libros sacros digesta & relata erant.) Nam nôsti, Talmud ipsum inter nos receptum, olim non fuisse in certum librum digestum, propter rationem illam, quæ tùm passim obtinebat in Gente nostra; *Verba, quæ dixi tibi ore, non licet tibi scripto divulgare.*

*Cur prohibitum
fuerit, mysteria
Divina scripto
consignare?*

Atque hæc fuit summa Sapiencia circa Legem nostram, quâ fugiebantur & vitabantur illa, in quæ sequentibus temporibus incidit; Varietates nempe, & perplexitates sententiarum ac opinionum, Dubia item, quæ oriri solent ex sermone scripto, & in librum relato, quibus accedunt Errores, qui à scriptoribus & librariis facillimè committuntur, ex quibus postea oriuntur inter homines dissensiones, controversiæ, schismata, & sectæ, in negotiis & commerciis magna confusio. Sed tùm negotium omne erat penes Syne-drium magnum, sicut exposuimus in Commentariis nostris Talmudicis, & sicut de eo Lex ipsa testatur. Quòd si ergo circa Legem oralem cautum est, ne illa publicè in Libro conscripta omnibus proffaret, ne fortè corrumpetur aut depravaretur: quantò magis debuit hoc fieri circa Arcana ista Legis, & caveri, ne divulgentur publicè, & ita margaritæ porcis objicerentur? Ideò tradebantur illa tantùm quibusdam singularibus, & ab his iterum aliis eximiis & extraordinariis à Deo donis instructis Viris, sicut declaravi tibi in eo, quod Rabbini nostri dicunt, *Non tradunt arcana Legis, nisi consiliario, sapienti &c.*

Atque hæc vera caussa est, propter quam solida illa fundamenta, eximiiq; Relligionis nostræ articuli, inter nos perierunt, & non nisi pauca admodum doctrinæ illius veteris vestigia & indicia comparent, quæ in *Talmud* & *Medraschoth* sparsim hinc inde extant, quæ tamen ipsa sunt velut grana cordis parva, (h.e. *nuclei parvi*), magnis cincta corticibus: ita ut omnes ferè homines, in corticibus il-

lis enucleandis laborantes, existiment, nullum prorsus illis inesse cor, (h.e. *sana doctrina nucleum vel medullam*).

Illam autem pauca, quæ de Unitate Dei, & aliis rebus ad hoc negotium spectantibus apud quosdam ex Gaonæis & Karræis invenies, ea acceperunt illi à *Loquentibus Ismaëlitarum*, & sunt pauca admodum respectu eorum, quæ Ismaëlitæ ipsi hac de re scripserunt. Ismaëlitæ autem principium suum in hac via, sive in hoc negotio, ducunt à Secta quadam inter ipsos exortâ, cujus nomen est *מעטות* h.e. *Separati*. Et ab his acceperunt socii nostri, quæ hac de re habuerunt, horumque ductum & vestigia sunt sequuti. Post hoc tempus orta est inter Ismaëlitæ Secta alia, quæ in lingua ipsorum vocatur *אשורית* *Assaria*, & cum illa aliæ quoque opiniones & sententiæ, de quibus nihil apud Scriptores nostros reperimus; non quòd prior sententiam posteriori prætulerint, sed quia ita contigit, ut prior sententiam jam amplexi fuerint, & pro certa ac demonstrativa acceptârint. Hispani verò *Andelofeni* de Gente nostra omnes, amplexi & sequuti sunt Philosophorum sententias, in quibus fundamenta Legis nostræ non destruunt, neque eos vel in unico verbulo *Loquentes* sequi deprehendes. Hinc è paucis illis, quæ à recentioribus ipsorum scriptoribus habemus, ipsos in multis ad nostram sententiam accedere & inclinare videmus. Scias autem, quòd omnia illa, quæ de his rebus differuerunt & scripserunt Ismaëlitæ, tam illi, qui sunt de Secta *Muatzali*, quàm illi, qui sunt de Secta *Assaria*, quòd inquam illa omnia sint superstructa placitis & principiis, desumptis ex libris Græcorum & Aramæorum, qui in hoc incubuerunt, ut à Philosophis dissentirent, illorumque dogmata destruerent & refutarent. Causa autem hujus rei hæc est. Cùm Christianorum natio sub imperio suo complexa est Gentes illas (*Aramæos & Græcos*), & Christiani dogmata multa (*Philosophorum placitis contraria*) defenderent: inter illas autem Gentes, Philosophorum sententiæ valde communes & vulgares essent, (ab illis enim prognata est Philosophia), Regesque Legi illi (*Christianorum*) faventes ex illis exsurrexissent; tùm Sapientes Græci & Aramæi temporum illorum videntes, quòd Philosophorum opiniones & sententiæ tam manifestè & clarè illa argumenta (*Christianorum sc.*) refutarent, excogitârunt *Sapientiam* illam *Verborum*, (Hebr. *Devarim*, unde *Medabberim* Loquentes dicti) principiaque ejusmodi exstruxerunt, quæ tùm ad fidem ipsorum confirmandam, tùm ad Philosophorum opiniones contrarias refellendas conducebant.

Secta מעטות
h.e. *Separatorum*
apud Arabes.
Mentio ejus apud Averrh. in disput. *Metaphys.* pag. 160. edit. Ven. in 8.

Secta Assaria
mentio apud eundem Averrh. in disput. *Metaph.* p. 5. col. 2. p. 8. e. 2. &c.

Loquentes Ismaëlitæ
origine suâ ducunt à Græcis & Aramæis.

Cum postea succedebant, & dominium obtinebant Ismaëlitæ, & ad ipsos Philosophorum libri transferebantur, & cum illis quoque Responiones illæ, quas Græci & Aramæi composuerant contra libros Philosophorū, ut scripta *Johannis Grammatici, Aben Adi, & aliorum*; tūm illi statim ambabus, quod ajunt, ulnis illa sunt amplexi, magnos thesauros nactos se arbitantes. Et his non contenti, selegerunt ac corraferunt præterea ex sententiis Philosophorum priorum, quicquid sibi utile fore existimabant, quamvis illud à Philosophis posterioribus satis superque jam fuerit refutatum, ut est sententia de Atomis, de Vacuo &c. quia viderunt, quod istis opus habeat quivis Legis ipsorum studiosus.

Post-hæc latius extenderunt (Ismaëlitæ) verba sua, (h.e. contradictionem istam adversus Philosophos), & descenderunt in viam mirabilem, de qua nullus unquam *Loquentium Græcorum & Aramæorum* quicquam scivit: quia hi in nonnullis adhuc conveniebant cum Philosophis.

Deinceps prodierunt inter Ismaëlitæ dogmata Legis adhuc alia ipsis propria & peculiaria, quæ & ipsa coacti fuerunt defendere. Et de his iterum magna inter eos orta dissensio, unaquaque sectâ talia principia statuente & defendente, quæ ipsi ad sententiam suam defendendam inserviebant.

Nullum autem est dubium, quin sint quædam, in quibus tres istæ nationes, *Judaorum* inquam, *Christianorum & Ismaëliarum*, conveniunt, ut est sententia de Creatione & Novitate Mundi, (per cujus verificationem verificantur mirabilia), & alia: quædam verò illis peculiaria, quibus se oneraverunt duæ illæ Gentes, ut negotium Trinitatis (*quam Christiani statuunt*), & sententia alterius sectæ (*Ismaëliarum*) de Prophetia, sive Sermonem Dei cum hominibus, ad quæ necesse habuerunt excogitare singularia quædam principia, quibus suas illas sententias defenderent. Nos autem de his, quæ illis sunt peculiaria, nil dicemus.

Scopus & intentio
Loquentium
primorum.

Summa rei est, quod omnes *Loquentes*, tam primi ex Græcis, qui Christiani facti sunt, quàm Ismaëlitæ, in principiis suis exstruendis non sequuti sint vel attenderint ad ipsam rei, unde ea desumpserunt, naturam, sed tantum viderint, quomodo res deberet esse comparata, ad sententiam ipsorum confirmandam, vel saltè non destruendam: & postea, cum hoc perceperunt, audacter rem ita se habere asseruerint, probationibus super hac re adductis, principiisq; suis eisdem superstructis. Atque sic fecerunt sapientiores inter ipsos, qui

qui primi istarum rerum fuerunt auctores & directores, illasque in libros retulerunt, protestando ramen, solâ speculatione ad ita sentiendum se inductos, sine ullo sententiæ prioris respectu.

Verùm posteriores, libros ipsorum legentes, de hoc illorum artificio nihil sciverunt; ita ut, cum in libris illis antiquis invenirent magnum conatum ingensque studium ad rem aliquam confirmandam vel destruendam, nihil minus cogitarent, quam illam confirmationem vel refutationem in materia Religionis esse necessariam: sed simpliciter crediderunt, majores suos hoc tantum fecisse, ut confunderent sententias Philosophorum, & in dubium revocarent ea, quæ illi pro certissimis & maximè demonstrativis habuerunt. Neque vel minimam suspicionem habuerunt, ac si res aliter haberet, quam censuerunt. At verò certissimum est, priores illos nihil asseruisse vel negasse, quam id, quod sententiis ac dogmatibus ipsorum, quamvis remotissimè, & post centum quasi cōsequentias, nocere & præjudicare potuisset: atque ita morbum ex ipso fundamento auferre voluisse. Ad hæc omnia in genere dico tibi, rem omninò habere sicut dixit Themistius: *Natura rerum non sequitur opiniones hominum, sed opiniones hominum debent sequi naturam rerum.*

Cum verò considerassem & libros *Loquentium* perlegissem, quemadmodum studiosè quoque & pro virili scrutatus sum libros Philosophorum, inveni omnium ipsorum (*Loquentium*) unicam speciem, partibus tantum distinctam. Principale enim fundamentum omnium est, nullam certam cognitionem rerum haberi posse, quòd sc. hoc vel illo modo se habeant; eò quòd in Intellectu contrarium semper esse & cogitari possit. Præterea etiam in quàm plurimis locis Imaginationem & Phantasiam cum Intellectu confundunt, ejusque nomen illi attribuunt. Et postquam præmiserunt ac posuerunt Principia sua, quæ tibi in alio capite recensebo, demonstrationes conficiunt, & concludunt, Mundum esse novum, vel creatum, ac propterea de necessitate habere Conditorum & Creatorem. Hinc deinde ulterius probant, Conditorum illum esse Unum, & proinde Incorporeum. Atq; hæc est in genere via omnium *Loquentium Ismaëlicarum*, quibus similes sunt nonnulli ex nostris, qui illorum viæ insistant. Verum ramen in modis probationum & principiorum de Novitate Mundi, & Æternitatis ipsius destructione discrepant; in hoc autem conveniunt omnes, quòd Mundus sit novus, & propterea Creatorem aliquem habeat.

Viâ autem illâ rectè expensâ, (h. e. probationibus illorum consideratis), Dubia sunt & procul infirma.

Fundamenta
præcipua Lo-
quentium:

7. CAP. 73.

procul ab eâ recessit animus meus, quemadmodum sanè decet, ut quivis cordatus ab ea recedat. Nam quæcunque illi pro demonstrationibus adducunt ad adstruendam Novitatem Mundi, incerta & dubia prorsus sunt, neque absolutè & præcisè demonstrativa, nisi fortè illi, qui nescit, quæ sit differentia inter Demonstrationem, Topicam, & Sophisticam; sed ei, qui ista intelligit, luce meridiana clariùs patet, illis probationibus multa adhærere dubia, & principia illa non posse ullâ ratione demonstrari.

Meo iudicio summum, quod Orthodoxus aliquis Legis studiosus hic poterit præstare, est, refutare demonstrationes Philosophorum de Æternitate Mundi: & hoc si facit, rem sanè præstat laude dignissimam. Quivis enim sanæ mentis & veritatis alumnus novit, istam quæstionem de Æternitate Mundi, (h.e. tum Novitatem, tum Æternitatem ipsius) firmis & absolutis demonstrationibus probari non posse, de quâ re multa adhuc nobis erunt dicenda, quamvis satis superque de hac materia ubique ferè inveniatur. Nam inde à ter-mille annis ad præsens usque tempus in utramque partem Philosophi hanc quæstionem variè ventilârunt, ut ex libris ipsorum videre est. Sed dicet aliquis; Sires ita haber circa hanc quæstionem, quomodo potest ex illa desumi principium, cui superstruatur Existencia Dei? Sanè si dubium sit, an Mundus sit æternus vel novus, & certâ demonstratione probari nequeat, dubium quoque relinquitur, an Deus sit nec ne? Vel dicendum nobis est, nos certis demonstrationibus Novitatem Mundi probare posse, & ita vi cogemus homines ad recipiendum hoc à nobis, si illis volumus persuadere, nos scire Existenciam Creatoris per demonstrationem; id quod à veritate est alienum.

Sed meâ sententiâ verus procedendi modus, isque omnium certissimus, rectissimus, & maximè quoque demonstrativus est, ut probetur primò Existencia Dei, Unitas illius, & Remotio corporeitatis ex principiis & hypothesis Philosophorum, quibus Æternitatem Mundi adstruere satagunt: nò quòd ego credam Æternitatem Mundi, vel in hoc illis assensum præbeam, sed quòd mihi videatur solidissimè inde evinci & demonstrari posse veritas trium istorum articulorum, de Existencia, Unitate, & Incorporeitate Dei Opt. Max., idq; sine ullo respectu aut præiudicio sententiæ de Æternitate vel Novitate Mundi. Deinde, ut tribus his nobilissimis quæstionibus, ex invictis demonstrationibus decisus ac probatis, ad Novitatem Mundi accedatur, & ad eam probandam omnis generis argu-

argumenta, quæ haberi possunt, congerantur. Quòd si autem quis crediderit Novitatem Mundi, sive quòd ipsi hac in re sufficiant demonstrationes *Loquentium*, sive quòd id credat ex verbis Prophetarum, id tantò melius est. Non est autem quòd quæras, quomodo confisteret Prophetia, si Mundus esset æternus; donec audieris ea, quæ de Prophetia in hoc libro dicturi sumus. Hic enim nolumus adhuc de illo negotio agere. Istud hoc loco nôris, quòd in principiis & hypothelibus *Loquentium* plurima sint absurda, Naturæ Mundi & ordini creationis è diametro repugnantia, quæ proinde, ut & probationes illorum, in capite peculiari tibi recensabo.

Nunc in genere tibi exponam, quæ mea sit via in hoc negotio, (h. e. *in probanda Dei existentia*). Sic dico: Mundus necessariò est vel novus, vel æternus. Si novus, habebit Novatorem sine omni dubio. Nihil enim innovat (h. e. *creat*) se- ipsum, sed innovatur, vel de novo producit ab alio. Novator autem Mundi est Deus. Si est æternus, tùm per necessariam demonstrationem sequitur, quòd præter omnia Mundi corpora sit Ens aliquod, quod neq; sit corpus, neque potentia in corpore, unum, æternum, nullam habens caussam, nulli mutationi obnoxium. Ens autem illud est Deus. Ex quo vides, quòd demonstrationes Existentiæ, Unitatis & Incorporeitatis Dei desumendæ sint ex principio vel hypothesi Æternitatis Mundi, firmæque demonstrationes hinc exsurgant; neque tamen cogamur dicere, an Mundus sit novus vel æternus. Idcirco invenies in Commentariis meis Talmudicis, quandocunque occasio aliqua se- se mihi offert ad loquendum de fundamentis Legis, & probandam Dei existentiam, quòd ejusmodi verbis id faciam, quæ inclinant ad æternitatem Mundi, nequaquam quòd ego illam credam; sed quia volo Existentiæ Dei in Relligione & Fide nostra probare per viam demonstrativam, in qua nulla sit dissensio vel controversia, ne res ista tam magna & ardua fundamento lubrico & infirmo nitatur, quod quivis labefactare vel suffodere possit, aut ne quis cogitet, quasi nullum prorsus fundamentum habeat. Rationes enim illæ Philosophicæ de tribus istis quæstionibus, sunt desumptæ ex ipsa Natura rerum, neq; nisi certo respectu, falsitatis alicujus redargui possunt: cùm è contrario rationes *Loquentium* desumptæ sint ex principiis, quæ Naturæ contrariantur & repugnant, ita ut coacti sint afferere, nullam certam ullis rebus inesse naturam.

Peculiare autem caput in hoc libro segregabo, in quo agam de Novitate Mundi, eamq; aliquot rationibus demonstrabo, atq; idem

quod *Loquentes* obtinere satagunt, impetrabo, quin tamen Naturam rerum aboleam, illique vim inferam, aut vel in minimo puncto Aristotelis demonstrationibus contradicam. Quicquid enim illi firmissimo & validissimo suo pro Novitate Mundi argumento (quod non possunt conficere, nisi Naturam totam destruant, & omnibus iis, quæ Philosophi statuerunt, contradicant) efficiunt, eodem ego ratione æquè validâ pertingam, neque tamen Naturæ vel sensibus contradicere necesse habebō.

Visum mihi quoque est commemorare generalia *Loquentium* principia, viamque illorum tibi demonstrare, quâ ratione ex illis Novitatem Mundi, Existentiam, Unitatem & Incorporeitatem Dei probent, ut & ea, quæ ex illis principiis sequuntur. Postea etiam principia Philosophorum, sed proxima tantum, illorumque viam exponam.

Noli autem à me flagitare in hoc libro, ut Principiorum illorum Philosophicorum, quæ paucis & breviter tantum attingam, veritatem tibi probem: nam ita tota ferè Physica & Theologia mihi explicandæ essent. Noli etiam à me exspectare, ac si adducturus tibi essem argumenta *Loquentium*, quæ pro veritate principiorum suorum adducunt. Nam in hac re & illi totam suam vitam consumpserunt, & consumunt dies suos illi, qui sequuntur ipsos, & libri ipsorum nimis sunt multi. Omnia enim illorum principia, paucis exceptis, refutantur ex manifesta rerum natura, circaque illa, multa dubia sensibus ipsis perceptibilia nascuntur; unde opus habent multos libros & disputationes conscribere pro confirmatione principiorum illorum, ad dubia illa solvenda, & ea, quæ ita manifestè in natura illis repugnant, depellenda, licet id nullâ ratione aut solertiâ fieri possit.

Principia verò illa Philosophica quod attinet, quæ breviter adducam ad demonstrationem trium prædictarum quæstionum, Existentiæ sc., Unitatis & Incorporeitatis Dei, illorum veritatem & sensum majori ex parte statim percipies, simul ac illa audiveris: quorundam verò demonstratio deducitur è Physica & Metaphysica, quò proin te convertes, & inde probationem ejus rei, quâ opus habebis, petes.

Porrò sæpius jam edoctus es, nihil esse præter Deum & hoc Universum. De Deo autem nulla probatio haberi potest, nisi ex hoc Universo, & quidem tum ex Universalitate, tum ex Particularitatibus ejus. Unde proin sequitur, probè, quæ ratio illius sit, tenendum esse, ut ex inde principia probationum desumi possint, sciendumque, quæ sit illius forma, figura, & natura. Quocirca visum mihi est ope-

ræ præ-

ræ pretium esse, ut in peculiari capite historicè & in genere naturam hujus Universitatis describam. Quo factò, in sequentibus capitibus principia *Loquentium* quoque tibi exponam, & quàm ratione quatuor sæpè jam recitatas quæstiones probent. Post-hæc, principia & rationes Philosophorum de dicta materia proponam. Denique, quam ego in illis viam & rationem teneam, paucis explanabo.

CAP. LXXII.

*Comparatio Mundi & Hominis. Quare
Homo vocetur Microcosmus.*

SCITO, quòd Mundus hic totus in universalitate sua unicum sit Individuum, h. e. quòd Globus sphaeræ exterioris vel extremæ cum omnibus, quæ in ipso continentur, sit unum quoddam Individuum, sicut Ruben vel Simeon, quoad Individuitatem. Diversitas verò & varietas substantiarum hujus globi se habet ut varietas substantiarum in unoquoque Individuo, ut Homine verbi gratiâ. Quemadmodum enim Ruben exempli gratiâ est Vir unus, vel Individuum unum, sed ex diversis partibus & membris compositum, veluti carne, ossibus, nervis, ex variis item humoribus, qualitibus & spiritibus: sic iste Globus in universalitate sua compositus est ex sphaeris, quatuor elementis, & iis, quæ ex his conflata sunt & composita, neque datur in illo vacuum, sed est corpus continens, solidum, densum & plenum, cujus punctum centricum est globus Terræ, quæ circumdata est ab Aquâ, hæc ab Aëre, Aër ab Igne, Ignis à Corpore quinto, quod corpus ex multis constat orbibus vel sphaeris, quarum una est intra aliam, & ita exactè eam ambit, illique adhæret, ut nullum inter illas derur inane sive vacuum, moventurque motu circulari & æquabili, nunquam tardiùs, nunquam velociùs, h. e. non moventur uno tempore tardè, alio velociùs, sed quælibet illarum ex natura sua certam habet mensuram velocitatis & motus sui, ita tamen, ut una velociùs & celeriùs moveatur quàm altera. Motus omnium velocissimus est motus sphaeræ primæ, Diurnus videlicet, qui unius diei spatio absolvitur. Hæc sphaera secum movet reliquas omnes, motu Partis in Toto: illæ enim nihil aliud sunt, quàm illius, tanquam Totius, Partes. Centrum autem harum sphaerarum variat. Quarundam enim centrum est centrum ipsius Mundi, quarundam verò centrum est extra centrum Mundi. Quædam ex illis motu suo proprio semper moventur ab Oriente in Occidentem, quædam

*Mundus hic est
veluti unum
quoddam Indi-
viduum, ex di-
versis partibus
compositum.*

verò ab Occidente in Orientem. Stellæ, quæ in istis sphaeris existunt, sunt sphaeræ illius, in qua sunt, partes, semperque fixæ permanent in loco suo, & nullum proprium habent motum, sed, ut videtur, moventur motu illius corporis, cujus pars sunt. Materia corporis hujus quinti universaliter sic sumpti, quod circulariter movetur, alia est quam materia quatuor Elementorum, quæ illius complexu continentur. Orbium verò sive sphaerarum Mundum ambientium nequeunt ullo modo vel ratione pauciores esse quam octodecim. An verò plures esse possint, consideratione eget, sicut & illud; Utrum sphaerarum quædam sint, quæ totum Mundum non circumdant? Intra sphaeram porrò illam, quæ nobis est proxima, reperitur alia materia, quæ diversa est à materia corporis quinti, quatuor illas primas formas seu qualitates recipiens, ex quibus quatuor corpora prima (*h.e. Elementa*) proveniunt, Terra videlicet, Aqua, Aër & Ignis, quorum unumquodque proprium & naturalem suum locum habet, extra quem nunquam reperitur. Ista autem corpora sunt mortua, nequaquam vitâ vel ratione & intellectu prædita, nec moventur à se-ipsis, sed immobilia in loco suo permanent ac subsistunt. Quòd si accidat, ut illorum aliquod violenter è loco suo moveatur, tum vi & violentiâ cessante, continuò ad locum suum naturalem redit. Inditum quippe est naturæ ipsorum hoc principium, ut motu recto iterum ad locum suum moveri queant: neque possunt quiescere vel moveri extra lineam rectam. Motus autè istius recti quatuor horum Elementorum, quo iterum ad locum suum moventur, duo sunt genera, *Motus* videlicet *versus Peripheriam*, (Aristoteles vocat *Motum à medio*) qui est Ignis & Aëris: & *Motus versus centrum* (*Motus ad medium*), qui est Terræ & Aquæ. Et postquam hoc pacto ad locum suum revertuntur, iterum quiescunt. At verò Corpora illa Cœlestia rotunda & sphaerica, Viventia sunt, & animâ, per quam moventur, prædita, neque habent in se principium quietis: neque etiam alterationi vel mutationi sunt obnoxia, nisi quoad situm, dum motu circulari moventur. An verò Intellectum habeant, in quo aliquid concipere & formare possint, illud subtilioris est considerationis. Porrò, cum corpus quintum circulariter in universalitate sua movetur, tum propter motum istum violentum in Elementis semper aliquid innovatur. Propter illum enim Ignis & Aër è locis suis extruduntur, & in Aquam depelluntur, quæ deinde conjunctim Terram permeant, & ad imam ejus profunditatem penetrant, unde Elementorū permixtio & confusio oritur: cum deinde iterum incipiunt ad loca
sua

Vide p. 2. c. 4.
c. 5.

sua remeare & reverti, particulæ & frustra Terræ conjunctim cum Aëre, Aqua & Igne è loco suo exeunt, quæ postea in se invicem agunt, & vicissim à se invicem patiuntur. Et inde fit Mixti vel Mixtionis illius varietas, ita ut inde primò generentur omnis generis vapores, deinde mineralia, metalla, germina, plantæ, animalia; omnia pro ratione Mixtionis. Quicquid autem generatur, iterum corrumpitur, & prout ex quatuor Elementis generatur, ita in illa vicissim resolvitur, quemadmodum ipsa quoque Elementa tùm ex se invicem generantur, tùm in se invicem corrumpuntur. Materia enim omnium una est & eadem; neque potest inveniri materia absq; forma; sicut vicissim nequit in rebus istis generabilibus & corruptibilibus forma inveniri sine materia. Ita ergo illa tùm inter se invicem, tùm alia, quæ ex illis constant, per generationem & corruptionem in orbem quasi revolvuntur, atq; ad suum principium revertuntur, sicut Sphæra circulariter movetur & ad principium suum redit, ita ut motus materiæ istius formatae, dum unam formam post aliam recipit, similis sit motui Sphærae, quæ per diversos suos gradus & partes ad unum tandem principium revertitur.

Deinde, quemadmodum in Corpore humano sunt Membra principalia, & Membra minùs principalia, quæ gubernatione membri principalis indigent: sic in hoc Mundo partes aliæ sunt principales, ut Corpus quintum, aliæ Minùs principales, quæ Rectore & Governatore opus habent, ut Elementa & Corpora ex his mista ac composita.

Et, quemadmodum membrum principale, *Cor* videlicet, indefinenter movetur, & omnis motus in corpore est principium: quemadmodum item reliqua membra omnia ipsi sunt subordinata, illisq; omnes facultates transmittit & largitur, quibus ad functiones & operationes suas opus habent; sic quoq; Sphæra suprema reliquas Mundi partes motu suo regit, omnibusq; rebus generabilibus & corruptibilibus facultates, quas habent, immittit: omnis enim motus in hoc Mundo principium motus sui accipit à Sphæra prima, omniumq; animatorum animæ principium est in anima illius Sphærae. Virtutum autem sive facultatum illarum, quæ ab orbibus celestibus in hunc Mundum perveniunt, sunt quatuor: prima est Facultas mixtionis & compositionis, quæ sufficit in mineralibus: secunda est, quæ plantis omnibus dat animam vegetantem: tertia, quæ brutis dat animam sentientem: quarta, quæ ratione præditis dat animam rationalem: & hæc omnia sunt medio lucis & tene-

brarum, quæ rectitudinem & ambitum illorum (orbium vel sphaerarum) circa Terram sequuntur, (ut, cum Sol recta est supra Terram, dies est, cum Terram circumit & infra horizontem est, fit nox).

Quemadmodum etiam, si cor hominis vel ad momentum oculi quiescat, homo moritur, omnesq; ipsius motus & facultates cessant: ita si sphaeræ quiescerent, totus Mundus moreretur, & quicquid in eo est, cessaret.

Præterea, quemadmodum Vivens totum, quatum est, per motum cordis sui vivit, licet multa adhuc membra habeat, quæ quiescunt & nihil sentiunt, ut ossa, cartilagine & alia: sic Universum hoc totum est Individuum unum, vivens per motum sphaeræ, quæ est instar cordis animalium, licet in eo multa sint corpora quiescentia & mortua.

Hoc pacto in mente tua concipere & formare debes totum hunc globum, veluti Individuum unum, mobile, animatum: ista enim conceptio & imaginatio valde necessaria est, & plurimum prodest ad demonstrandum, Deum esse unum, ut videbimus; & per hanc vicissim colligitur, quod Unus ille creavit Unum. Quemadmodum enim membra hominis, quæ quidem in veritate sunt membra hominis, non inveniuntur vel existunt separatim, h. e. neque jecur, neque cor, neque caro per se & seorsim existit: sic nequit fieri, ut inter partes Mundi quædam solæ & seorsim sine aliis in hoc Universo existant; v. g. ut inveniatur Ignis sine Terra, vel Terra sine Cælo, vel Cælum sine Terra.

Proin, quemadmodum in homine Facultas est, quæ omnia membra inter se colligat, regit & gubernat, singulis necessaria ad conservationem ipsorum suppeditat, & quæ ipsis perniciofa, depellit & avertit, de qua Medici agunt, quamq; *Facultatem ἡγεμονικὴν Rectricem corporis vivi* appellant sæpè etiam *Naturam*: sic quoque in hoc Mundo Facultas quædam est, quæ singula aptè inter se connectit, & non solum species illius, sed etiam Individua specierum, quamdiù illa conservari possunt, atq; adeò quædam Individua Mundi (i. e. quædam sphaeras) ab interitu conservat. De hac Facultate considerandum & dispiciendum, an in Mundum veniat mediante sphaerâ (supremâ sc.), an sine medio à Deo Opt. Max. proveniat?

Quemadmodum insuper in Corpore Hominis quædam sunt, quæ certum finem certamque intentionem habent; quorum alia pertinent ad conservationem Individui, ut sunt *Organa cibi & alimentis*, alia ad conservationem speciei, ut *Instrumenta generandi*, alia ad ac-

quiren-

quirendas Necesitates, cibum, potū, & alia munia obeunda, ut *Oculi, Manus, Pedes, &c.* quædam verò sunt, quæ nullam per se certam intentionem habent, sed sequuntur ex membrorum illorum temperamento, (quod temperamentum est proprium & necessarium formæ illius, quâ operationes illas intentas perficiunt), & quidem post generationem eorum, quæ principaliter intenta sunt, secundum necessitatem materiæ, ut *Pili corporis & Color ejus*, unde ordinariè & æqualiter in omnibus non inveniuntur. In quibusdam enim quandoq; omninò desunt, in aliis in minori, in aliis verò in summa quantitate reperiuntur, quæ differentia non invenitur in aliis membris. Nam nullum invenies hominem, qui decuplo majus jecur habeat præ alio; reperies verò quosdam, qui barbâ & pilis in quibusdam corporis partibus omninò carent, & è contrario quosdam, qui decuplo aut vicies plus habent barbæ, quàm alii. Et hoc frequens & commune admodum est in pilis & coloribus. Sic quoque in hac Universitate sunt quædam, quorum generatio per se intenditur, quæ sunt firma & permanentia, ex ordine Naturæ sequentia, neque nisi exigua in illis reperitur differentia, pro ratione nempe qualitatis vel quantitatis ipsius speciei; quædam verò sunt, quorum per se non intenditur generatio, sed quæ universalem generationem & corruptionem sequuntur, ut sunt variæ species Vermium, quæ ex fimo generantur, & alia quædam Animalcula, quæ in fructibus putrescentibus generantur; Vermes item, qui in ventre generantur; & quicquid denique ex putrefactione humorum generatur. Summa, hûc referendum mihi videtur omne id, in quo non est facultas generandi sibi simile. Hinc enim est, quòd vides, illa ordinem & speciem suam per se non conservare, licèt fieri non possit, ut non existant: quemadmodum fieri non potest, ut non sint varii colores, & variæ pilorum species in corpore humano.

Quemadmodum in hominibus sunt quædam, quorum Individua firma permanent, ut Membra principalia; & quædam, quæ in specie, non in Individuo permanēt, ut quatuor humores: sic in complexu univertali hujus Mundi sunt quædam, quæ firma permanent in Individuo, ut Corpus quintum in omnibus suis partibus; quædam verò, quæ in specie tantum permanent, ut quatuor Elementa, & quæ ex illis sunt composita.

Quemadmodum deniq; ex iisdem facultatibus hominis, ex quibus generatio, duratio, & mensura durationis ejus (h. e. *longitudo vel mensura vitæ ejus*) consequitur, ejusdem quoque per se sequitur

corru-

corruptio & interitus: sic in toto Mundo causæ generationis, sunt
 quoq; causæ corruptionis. E. G. Si quatuor illæ facultates, quæ in
 omni corpore nutritibili reperiuntur, Facultas inquam Attractiva,
 Retentrix, Digestiva, & Expultrix, se haberent ut Facultates Intel-
 lectus, ita ut nil, nisi quod salutare & naturæ conveniens, tempore
 item & mensurâ decenti ac convenienti facerent & operarentur, à
 multis morbis & malis hominem immunem redderent: quia verò
 hoc fieri non potest, sed actiones & operationes suas naturales sine
 cogitatione & intellectu perficiunt, neq; ullo modo id, quod faciunt,
 intelligunt, inde necessariò morbi & ægrotudines variæ oriuntur,
 etiamsi illæ (*facultates* sc.) sint instrumeta generationis & conserva-
 tionis hominis. E. G. Si Facultas attractiva res tantùm bonas, saluta-
 res, & naturæ suæ ex omni parte convenientes, mensurâ item decen-
 ti attraheret, ab infinitis morbis homo sine dubio liber existeret:
 quia verò hoc non agit, verùm tùm indifferenter quemvis humorem
 occurrentem attrahit, licet ille humor in quantitate vel qualitate sua
 à justa proportione non nihil declinet, ut nimis calidum vel nimis
 frigidum, nimis crassum vel nimis subtilem, tùm etiam non conve-
 niente mensurâ, sed nimis fortiter, plurima exinde nascuntur mala.
 Hinc enim fit, ut nervi suffocentur, obstructions & putrefactiones
 oriantur, humorum qualitates corrumpantur, eorundemq; quanti-
 tas immutetur; ex quibus deinde varii oriuntur morbi, Scabies, Pru-
 ritus, Verrucæ, vel etiam majores plagæ, Apostemata, Lepra, Tabes
 & aliæ, quibus vel unius alicujus, vel omnium membrorum forma
 corrumpitur. Atq; ita se res habet cum reliquis facultatibus. Eodem
 modo in hoc Universo illa ipsa res, quæ inservit ad generationem &
 conservationem rerum generabilium, ut est mixtio Elementorum
 cum virtutibus cœlestibus, à quibus moventur & hinc inde spar-
 guntur ac distribuuntur; illa ipsa inquam causa est, à qua ea prove-
 niunt, quæ naturæ rerum noxia sunt & perniosa, ut sunt, Imbres,
 Pluviæ, Nix, Grando, Turbines, Tonitrua, Fulgura, Aëris corruptio-
 nes & infectiones, aliæq; res lethiferae & pestilentes, quibus regio,
 terra, vel clima aliquod consumitur, dum integra loca hiatus terræ,
 terræ-motibus, vel aquarum inundationibus sæpè pereunt.

Noli autem existimare, Hominem propter istas comparationis
 hujus, quam inter Mundum & Hominem hætenus instituimus,
 partes vocari *Mundum parvum* vel *Μικρόκοσμον*. Comparatio enim ista
 ad singula animantia, quæ in membris suis perfecta sunt, trahi &
 extendi potest: neque tamen hætenus quenquam vidi, qui *Afinum*
 vel

vel Equum vocârit Microcosmum. Verùm ornatur Homo hoc nomine, propter quandam rem, quæ ipsi soli præ aliis animantibus est propria, *Facultatem nempe rationalem*, h.e. Intellectum materialem, quem apud nullum inuenies è reliquo animantium genere. Illa etenim omnia ad conservationem & propagationem essentia suæ non indigent ratione, intellectu vel gubernatione, sed eunt & agunt juxta naturam suam, comedunt quod inveniunt & palato ipsorum arridet, in quocunque loco, qui commodus ipsis videretur, habitant, & cum quavis scemella, in quam incidunt, quando in ardore sunt & calore, se commiscunt, atq; ita tum se per totum vitæ suæ spatium, tum speciem suam conservant & propagant, neq; alio speciei individuo opus habent, quo adjuventur vel sustententur & conserventur, quodq; ipsis ea faciat & præstet, quæ sibi ipsis præstare nequeunt.

Homo verò, si per se & solus esset omni regimine & gubernatione destitutus quemadmodum bestia, primo momento periret, neq; per unicum diem superstes manere posset, nisi id fortè per accidens contingeret, h.e. nisi fortè fortunâ aliquid se offerret, quo sustentaretur. Ipsi enim cibi & alimenta, quibus sustentatur, arte & præparatione longâ indigent, quæ non fieri potest sine ratione & intelligentia, instrumentis item ac personis multis, quarum unaquæq; in peculiari negotio est occupata. Atq; hanc ob causam opus habent (*homines*) aliquo, qui illos regat & in ordinem cogat, ita ut alii alios adjuvent.

Sic, quia oportet ut custodiant se tempore æstatis à calore, à frigore tempore hyemis, ut abscondant se à pluviis, nive, ventis, & talia ejusmodi observent, quorum nullum sine ratione & intelligentia perfici potest: ideoque hanc ob causam data est ipsis *Facultas illa rationalis*, quâ possunt ratiocinari, cogitare, intelligere, facere, præparare, variisq; modis & artibus sibi de victu, recto & amictu prospicere; quâ etiam omnia corporis sui membra gubernant, ita ut tum principale, tum minùs principalia suum faciant officium. Idcirco si Homo aliquis destitutus esset hac facultate, & haberet tantum facultatem vitalem, primo momento pereundum ipsi esset. Est autem facultas ista excellens admodum, & longè præstantior quàm omnes reliquorum animantium facultates: sed & abstrusa valdè est, neque ita facilè per sensum communem ejus natura potest percipi, sicut reliquarum facultatum naturalium.

Pari ergo modo in hoc Universo Res quædam est, quæ tum totam illius compagem regit, tum principale ejus membrum movet,

Homo cur Microcosmus appellatur.

(*Arabbot* sc., sive primū Mobile), cui facultatem dedit reliqua omnia movēdi & regēdi. Sine illa Re cessaret necessariò totus iste globus cum omnibus tam principalibus, quàm minùs principalibus suis partibus: & per illā è contrariò in omnibus suis partibus conservatur. Res autem illa est DEUS OPT. MAX. Hinc, quemadmodū Homo propter unicam & solam hanc rationem vocatur *Microcosmus*, quia in illo principium quoddam est reliquum totum movens; sic propter hanc inprimis rationem Deus in lingua nostra vocatur *Vita*

Dan. 12. 7. *Mundi: ut, Et juravit per Vitam Mundi.*

Atq; hæc est pulcherrima & jucundissima inter Mundum & Hominem collatio & harmonia. Scias autem, quemadmodum omne simile quoq; est dissimile; ita & hæc comparisonem in quibusdam deficere, & quidem in tribus tantum.

*Differentia inter
Mundum &
Hominem.*

Primò, Membrum principale, Cor videlicet, in animantibus omnibus id habentibus, utilitatē & emolumentū capit ex reliquis membris ipsi subordinatis, id quod in hoc Universo nō reperitur. Nam in illo, ea quæ reliquis virtutem aliquam infundunt & instillant (*sc. Intelligentia separata*), nullam utilitatē recipiunt ab illis, quæ sub ipso sunt potestate & imperio, sed quicquid boni dant & largiuntur, id faciunt ex mera liberalitate & generositate naturæ suæ, ut Deū hac in parte imitentur, non propter cōmodum, vel retributionem aliquam.

Secundò, Cor in omnibus animantibus in medio corporis situm & à reliquis membris circumdatū est, ut illud custodiant & abscondāt, ne detrimentum aliquod extrinsecus queat accipere. In hoc autem Mundo iterum contrarium hujus reperitur. Nam pars illius nobilissima & præstantissima circumdat ceteras viliores & minùs præstantes, propterea quòd certum sit, illam nihil ab aliis recepturam, & licet ipsa acciperet, tamen nihil extrinsecus potest in illam agere; sed illa subministrat omnibus, quæ sub ejus complexu continentur, omnes ipsorum virtutes, ipsa verò ab aliis corporibus nullam accipit actionem vel facultatem. Est tamen hinc quædam adhuc similitudo & convenientia. Quemadmodum enim in animantibus membra à corde remotiora, ignobiliora & minùs præstantia sunt, quàm eidem vicina: sic in Mundo hoc ea, quæ propinqua sunt centro, sunt turbida, crassa, gravia & minùs lucida, propter longiorem ipsorum à corpore illo nobili, lucido, splendido, mobili, subtili & simplici, sphaerâ inquam supremâ, distantiâ: quicquid verò ipsi est vicinum, aliquid ex ipsius proprietatibus acquirit, & quantò quid ei est propius, tantò majorem quoq; habet præcellentiam & prærogativam.

Tertiò,

Tertio, Facultas Hominis rationalis est Virtus in corpore illius, & ab eo inseparabilis. DEUS autem Benedictus non est Virtus vel Facultas in corpore Mundi, sed ab omnibus Mundi partibus abstractus & separatus. Providentia quidem & Gubernatio illius toti Mundo est unita & conjuncta, sed conjunctione summè occultâ, & captum humanum longè superante. Non enim aliam habemus demonstrationem, quàm quòd Deus à Mundo sit separatus, nullamq; cum eo communionem habeat; item, quòd ipsius Providentia & Gubernatio in omnes & singulas Mundi partes, etiâ minimas & levissimas, se extendat. *Laudetur is, cujus Victoria est in perfectione ipsius.*

Porro scito, quòd magis conveniens fortè fuisset, si in hac comparatione Deum cum Intellectu habituali, qui in homine est, contulisset, (quia is quoq; nō est Virtus in corpore, sed à corpore separatione verâ & reali abstractus ac separatus, inque corpus varias virtutes infundens), & Facultatem rationalē cum Intelligentiis sphaerarū, quæ respectu illarū sunt tanquam corpora. Verùm ratio Intelligentiarum sphaerarum, & essentia Intelligentiarum separatarum, ut & Intellectus habitualis, qui abstractus quoq; est & separatus, magnâ adhuc eget consideratione, illaque, utut vera sint, nobis tamen sunt occulta & abscondita, infinitaq; de illis moveri possunt dubitationes & controversiæ. Nobis autem hoc loco inprimis propositū fuit, rationem totius hujus Mundi modo cognito & manifesto exponere, & quidem ejusmodi rebus, contra quas nemo vel mutire audeat, nisi vel rerum omnium ignarus; quemadmodum Arithmeticiæ & Geometriæ imperitus multa negat, quæ luce meridianâ clariores habent demonstrationes: vel præconceptâ aliquâ opinione laborans, ita ut sibi pertinaciter proposuerit, receptam aliquam sententiam mordicè defendere. Quòd si quis autem rectè & ex fundamentis, non per Cabbalam, rem velit cognoscere & intelligere, is discat, (h. e. legat libros Sapientum de hac re), & experietur rem omninò ita se habere, prout scripsimus, & hanc totius hujus Universi esse formam: quòd si verò hoc alicui nimis molestū videatur, & malit ea per Traditionem accipiat, illiq; suas rationes suasq; objectiones superstruat: si deniq; quis præter Cabbalam, principia quoq; & demonstrationes scire desiderat, is ea potest addiscere, & non aliter rem se habere deprehendet. Nam nos id investigavimus. Tu proinde, Lector, illa animadvertè & observa. Nos his præmissis, pergimus ad ea, quæ ulterius nos explicaturos promissimus.

Principia duodecim Loquentium, ad probandas quatuor illas quæstiones, de Existentia, Unitate & Incorporeitate DEI, ut & de Novitate Mundi.

Principia Loquentium.

PRINCIPIORUM, quæ Loquentes secundum diversitatem & multitudinem opinionum suarum ponunt, quæq; ipsis ad probandum id, quod probare volunt circa quatuor sæpè jam memoratas quæstiones, (quod Mundus sit novus, quod Conditorum habeat, quod ille Unus sit, & deniq; quod Incorporeus), sunt necessaria, duodecim sunt, quæ tibi primò sigillatim breviter recensebo, sensum deinde singulorum paulò fusiùs explicabo.

Propositio prima est ad confirmandam Substantiam abstractam.

II. Dari Vacuum.

III. Tempus esse compositum ex Instantibus.

IV. Substantiam non posse esse sine multis Accidentibus.

V. Substantia abstracta existentiam & subsistentiam perfici in Accidentibus, quæ tibi enumerabo, neq; sine illis esse posse.

VI. Accidens nullum durare duo tempora, h.e. Instàtia, vel Momenta.

VII. Eandem esse rationem habituum & privationum: & utraq; esse Accidentia existentia, quæ Efficiente aliquo indigeant.

VIII. Nihil esse in hoc Universo præter Substantiam & Accidens: & Formas naturales quoq; esse Accidentia.

IX. Accidentia se invicem non sustinere, neq; de se invicem predicari.

X. Possibile non probari per convenientiam illius imaginationis cum hoc Universo: (h.e. Possibile non esse illud, quod cum Naturæ ordine convenit, sed quicquid in Intellectu concipi potest).

XI. Infinitum nullum dari, neq; in actu, neq; in accidenti, neq; in potentia, sed omnibus modis falsum esse, h.e. sive dicatur, Infinita multa simul dari, sive successivè, ut Infinitum constet ex iis, quæ existunt & quæ jam esse desierunt. Omnia hæc dicunt esse falsa.

XII. Sensus in quàm plurimis tum errare, tum deficere, ita ut multa sensibilia apprehendere nequeant; proinde ab illis non posse firmum summi iudicium, neq; principia demonstrativa exstrui.

Enumeratis summatim his principiis & hypothesibus, nunc sensum illorum tibi quoq; exponam, & quid ex unoquoq; sequatur.

Primum

Primum itaque quod attinet, existimant, totum hunc Mundum, ^{1. De Atomis.} h.e. omnia illius Corpora conflata esse ex perexiguis quibusdam particulis, quæ ob summam exiguitatem nullam neque divisionem admittant (*Atomos* vocant), neque quantitatem habeant: sed cum illorum multa in unum coeunt, & invicem congregantur, tum illud compositum fieri quantum, & ipsum (*ἄτομον* sc.) corpus; ita ut, si duo tantum ejusmodi Atomi jungantur, unumquodq; illorum (*post conjunctionem*) fiat corpus, ac per consequens deinde duo sint corpora, juxta quosdam ipsorum. Præterea, omnes istos Atomos statuunt esse similes & æquales, nullamque inter illos esse differentiam. Dicunt itaque, omnia in universum corpora ex istis particulis individuè esse composita compositione conjunctionis; (*non per mutationem vel mixtionem, sed conjunctionem vel copulationem, ut formas suas retineant:*) & proinde Generatio illis nihil aliud est quam *Congregatio*, & *Corruptio* idem quod *Separatio*: unde etiam non utuntur vocibus *Generationis* & *Corruptionis*, sed pro iis dicunt, *Congregationem* & *Separationem*, *Motum* & *Quietem*. Tandem, non statuunt, particulas istas ab æterno existere, quemadmodum Epicurus voluit, & alii, qui sententiam de Atomis sunt amplexi, sed Deum illos semper de novo creare, quando ipsi lubet, ac proinde iterum quoque posse entitate suâ privari & in nihilum redigi. Quocirca nunc tibi quoque exponam sententiam ipsorum de privatione Substantiæ.

Secundum principium est de Vacuo, quod itidem primi & antiquissimi ^{2. De Vacuo.} ex *Loquentibus* crediderunt. Est autem Vacuum, spatium quoddam nihil continens, sed omni corpore vacuum, omnique substantiâ privatum. Hoc principium propter præcedens necessariò credere coacti sunt. Nam si Mundus esset plenus atomis illis, quomodo possent moveri corpora mobilia sine penetratione vel ingressu unius corporis in aliud? Præterea, atomi illi nequeunt congregari vel separari sine ipsorum motu. Quocirca coacti sunt necessariò sententiam hanc de Vacuo amplecti & defendere, ut hac ratione spatium detur, *congregationi* & *separationi* particularum illarum in Vacuo in quo neque corpus est, neque substantia quædam ex substantiis illis.

Tertium principium est de Tempore, quod dicunt componi ex multis ^{3. De Tempore.} Nunc, h.e. ex multis Temporibus, quæ ob brevitatem durationis suæ non possunt dividi. Atque hoc principio iterum propter primum opus habuerunt. Viderunt enim sine dubio demonstratio-

Phys. lib. 6. c. 1.

nes Aristotelis, quibus probavit; trium istorum, Magnitudinis, Temporis, & Motus localis, eandem esse rationem, & si unum illorum sit divisibile, sequi & alterum tale esse. Scimus autem, si Tempus dicatur esse continuum & divisibile in infinitum, necessario sequi, particulam quoque illam, quam statuunt individuum, esse divisibilem. Sic, si statuamus Magnitudinem esse continuam, sequetur etiam illud *Nunc*, quod illi faciunt individuum, posse dividi, prout exposuit Aristoteles in libro, quem inscripsit *De Auditu naturali*. Quocirca asseruerunt, Magnitudinem non esse continuam, sed compositam ex particulis individuus, in quibus terminatur & finitur divisio; Tempus item constare & conflatum esse ex Instantibus, quæ non admittunt divisionem. Exempli gratiâ, Hora continet 60. minuta, Minutum 60. secunda, Secundum 60. tertia, & sic consequenter usque ad decima verbi gratiâ, vel adhuc magis minuta, & quidem talia, quæ non amplius, ut magnitudo continua, dividi possunt. Quod si verò res ita, ut dicunt, habeat, sequitur Tempus esse quiddam positivum & ordinatum, quod est falsum. Ast absurdè omninò de Tempore, & contra veritatem statuunt, idque justo iudicio. Quod si enim doctrina hæc de Tempore accuratissimos & subtilissimos Philosophos perplexos reddidit, magna que pars illorum eam non potuerunt perfectè intelligere, ita ut Galenus dixerit, Tempus divinum quippiam esse, cujus natura apprehendi nequeat; quantò minùs eam assequentur illi, qui ad nullius rei naturam respiciunt?

Verùm attende quæso, quanta absurda ex his tribus enumeratis propositionibus consequantur.

Absurda, quæ ex prædictis tribus propositionibus consequuntur.

Dicunt, Motum esse translationem Substantiæ individui particularum illarum, ab una ad alteram ipsi vicinam & proximam, ac propterea Motum unum altero non esse velociorem. Hinc dicunt, quando duo mobilia vides uno eodemque tempore ire diversas vias (*inaequalis spatii vel longitudinis videlicet*), causam diversitatis non esse, quod illius mobilis longius iter conficientis motus sit velocior, sed quod motus, qui vocatur tardior, plures habeat quietes, alter verò pauciores. *Si ipsis objiciatur exemplum sagittæ ab arcu intenso emisse*, dicunt, & hinc quietes ingredi in motus ipsius (*sagittæ*). In summa, dicunt ab errore sensuum fieri, quod existimamus aliquid moveri motu continuo: illos enim in multis errare, & sensibilia omnia non posse apprehendere, quemadmodum in duodecima Propositione ajunt.

Objicitur

Objicitur ipsis quoque exemplum molæ. In motu molæ circulari perfecto citra dubium pars illa, quæ est in peripheria, eodem temporis spatio longiorem viam vel circulum conficit, quàm illa, quæ est prope centrum, & per consequens motus peripheriæ vel circuli exterioris velocior est motu circuli interioris. Neque hic excipere possunt, etiam in hujus partis (*interioris molæ*) motus, plures ingredieta quietes. Corpus etenim illud totum, molæ videlicet, unum est & continuum. Si dicant, cum illa circumgyratione partes illius dissipari, & inde quietes, quæ ingrediuntur in motum partium illarum, quæ sunt prope centrum, plures esse, quàm illas, quæ ingrediuntur in motum partium, quæ sunt ab illo remotiores: Respondemus, quâ ratione probabile est, ut mola, quæ est corpus tale, quod ne quidem malleis confringi potest, dissipetur, & per quietes suas iterum uniatetur ac continuum reddatur, adeoque pristinam suam formam recuperet, ut non apprehendantur & sensibus percipiantur partes illæ dissipatæ? Sed hic iterum recurrunt ad duodecimam suam propositionem, Nullam sensibus esse habendam fidem, testem autem fidelem esse Intellectum.

At verò noli existimare, hoc omnium esse absurdissimum ex illis, quæ è tribus recensitis ipsorum propositionibus consequuntur. Illud enim, quod ex positione & affirmatione Vacui sequitur, longè est mirabilius & absurdus. Neque id, quod de Motu dixi, magis absurdum est, quàm hoc, quod coguntur confiteri, Diametrum quadrati, ejusdem lateri esse æqualem & commensurabilem, adeò ut quidam ex illis dicant, Quadratum esse non-ens. In summa, secundum primam ipsorum propositionem destruuntur omnes demonstrationes Geometricæ. Velenim ex ea simpliciter & prorsus destruuntur quædam: ut omnes proprietates, convenientiæ ac differentiæ in lineis & dimensionibus: item, aliquas lineas esse rationales, alias irracionales, atque adeò omnia ea, quæ Euclides in decimo suo libro complexus est, & similia: vel sequitur exinde, quarundam rerum demonstrationes nõ esse perpetuas & absolutas: ut, cum verbi gratiã dicimus, Dividamus lineam in duas æquales partes; sane si tùm linea illa fortè constet ex numero impari illarum substantiarum individuarum, id nequaquam fieri poterit juxta sententiam illorum. Porrò scito, apud *Filios Schabir* (nomen loci) extare librum quendam Inventionum ingeniosarum valdè celebrem, *Seppher hattachbuloth*, in quo plures quàm centum ejusmodi Inventiones continentur, quarum singulis suæ sunt additæ demonstrationes,

Vide propos. ultimam Euclidis lib. 10.

Vide Euclid. ab initio lib. 10.

nes, quæ in ipso actu & experienciâ veræ ac reales deprehenduntur. Quod si verò Vacuum daretur, ne unica quidem illarum recta & vera esset, plurimæque de ductu vel fluxu aquarum artificia everterentur. Atque in his & similibus propositionibus ac principiis demonstrandis miseri illi homines omnes suos dies consumpserunt. Sed pergo ad reliqua quoque explicanda.

4. De Accidentibus.

Quarta propositio est, Accidentia existere, & esse res superadditas ad Substantiam, nullumque corpus sine aliquo illorum esse posse. Quæ propositio, si non ulterius progredierentur, sed in his terminis manerent, vera utique, manifesta, & extra omnem dubitationis aleam esset posita. Verum falsum est, quod porro dicunt, si Substantiæ alicui non insit accidens vitæ, ei necessariò inesse accidens mortis: sic colorem vel saporem, motum vel quietem, congregationem vel separationem; nam omni subjecto necessariò inesse alterutrum duorum contrariorum. Quod si autem alicui insit accidens vitæ, tum oportere ut ei aliæ quoque insint accidentium species, ut Sapientia vel Stultitia, Voluntas aut ejus contrarium, Potentia vel Impotentia, Apprehensio aut aliquod ex ejus contrariis: in summa, quicquid in Vivente vel Vita prædito reperitur, id reperiri quoque dicunt in illo vel ejus contrarium.

5. Substantias individuas perfici in Accidentibus.

Quinta propositio est, Substantiæ individua existentiæ conservari & perfici in Accidentibus illis, neque sine illis esse posse.

Hujus propositionis declaratio & sensus est, Unamquamque illarum Substantiarum individuarum, quas Deus creavit, habere sua Accidentia, sine quibus esse nequeat, ut v. g. colorem aut odorem, motum vel quietem; sed non quantitatem, quia substantiæ illæ, juxta ipsorum sententiam, non admittunt quantitatem. Quantitatem enim non vocant accidens; nam non intelligunt naturam accidentis.

Secundùm hanc itaque propositionem docent, Accidentia ea, quæ in corporibus reperiuntur, non esse propria totius corporis universaliter sumpti, sed reperiri in unaquaque substantia individua, è quibus corpus illud est compositum. E. g. Quemadmodum in massa Nivis, Albedo non tantùm reperitur in tota massa, sed & in qualibet ejus particula, & per consequens in toto composito. Sic dicunt rem quoque se habere in corpore mobili; unamquamque videlicet ejus substantiam individua esse mobilem, & propterea totum corpus tale esse. Sic Vita, ex ipsorum sententia, existit in unaquaque particula corporis viventis. Ita dicunt, quamvis particulam Animantis

mantis sensu præditi, sensilem quoque esse. Nam *Vita, Sensus, Intellectus & Sapientia* ipsis sunt *Accidentia*, non minus quam *Nigredo & Albedo*. De *Anima* dissentiunt. Quidam statuunt, *Animam* esse accidens existens in uno aliquo atomorum illorum, è quibus homo verbi gratiâ compositus est: totum autem compositum vocari *Animatum*, quia substantia illa individua vel atomum illud in eo continetur. Alii dicunt, *Animam* esse compositam ex multis subtilissimis substantiis accidens quoddam habentibus, quo uniantur & conjungantur, & animata fiant, substantiasque illas cum substantiis corporis commisceri. Ex quibus vides, illos *Animam* quoque inter *Accidentia* referre. *Intellectum* quod attinet, unanimi consensu affirmant, quòd sit accidens in substantia quadam individua totius *Intelligentis*. De *Scientia* hærent, an sit accidens existens in unaquaque substantia individua scientis, an in una tantum? Quamcunque sententiam eligant, absurda plurima exinde consequuntur. Si ipsis objiciatur exemplum quorundam metallorum & lapidum, qui maximâ ex parte habet colorem validissimum; cum verò comminuuntur & conteruntur, tum color ille recedit & evanescit: ut si conteras *Smaragdum*, qui in summo gradu viridis est, pulvis erit albus, quod argumento est, accidens illud existere in toto, non in qualibet ejus parte. Sic, (quod clarius est) si discindantur & secentur partes corporis alicujus viventis, nequaquam vivent partes illæ, quod iterum nobis ostendit, illam rem (*Vitam* sc.) existentiam suam habere in toto, non in singulis illius partibus. Quòd si, inquam, hæc ipsis objiciantur, respondent, *Accidentia* nullam planè firmitatem & durationem habere, sed subinde & singulis momentis nova generari, quemadmodum in sequenti ipsorum propositione sum declaraturus.

Propositio sexta est, Nullum accidens durare per duo momenta. Cujus propositionis hic est sensus: Existimant, *DEUM*, cum substantiam aliquam creat, simul & eodem momento quoque creare cum illa accidens aliquod; neque enim *Deum* posse substantiam creare sine accidente: esse hoc *à Stoicis*. Accidentis autem hanc esse rationem, quòd ne quidem per duo momenta durare & superstes esse possit, sed quàm-primùm creatur, rursus interire, *Deum*que statim aliud creare ejusdem speciei, quòd cum perierit, iterum aliud, & sic consequenter fieri in omnibus accidentibus, quorum speciem *Deus* vult conservare. Quòd si *Deo* placeat aliam speciem accidentis in substantia aliqua creare, illum hoc facere; quòd si verò creare

6. Nullum Accidens ultra momentū durare.

definat, substantiam illam tùm deficere & interire. Atque hæc est sententia plerorumque. Quidam verò ex secta *Muatzali* dicunt, quædam Accidentia ad certum tempus permanere & durare; quædam verò ne per duo quidem momenta. Verùm non habent certam aliquam seriem vel catalogum, ut possint dicere, hæc Accidentium species manet, ista verò non.

Ad hoc autem statuendum induxit eos, quia negant, quòd Natura aliqua existat: item, quòd hujus vel illius corporis natura requirat & secum ferat, ut habeat talia accidentia. Sed dicunt, DEUM accidentia omnia in momento creare sine mediis naturalibus, & sine adjumento aliarum rerum. Cùm enim hoc asseritur, sequitur necessariò, accidentia non posse diù durare. Quòd si dicas, illa certo tempore subsistere, postea privari, (*ut alii ex ipsis sentiunt*), tùm quæstio oritur, quisnam, vel quidnam illa privarit? Si dicas, Deum illam privationem efficere, quando ipsi placet; repugnat id sententiæ illorum, qui statuunt, Efficientem non efficere privationem: illam enim non indigere efficiente, sed cessante efficiente ab opere aliquo sequi privationem illius. Id quod ex parte verum est. Et hæc causa est, propter quam ipsis placuit statuere, Existentiam vel Privationem alicujus rei non sequi ex natura illius. Dicunt enim, Accidentia creari successivè unum post alterum. Hinc quidam ex ipsis statuunt, cùm Deus vult cessare facere substantiam aliquam, tùm illum non creare in illa accidens, & ita ipsam statim non existere. Alii verò dicunt, quando Deus volet destruere Mundum, illum creaturum accidens destructionis vel consummationis non in subjecto, & illam consummationem & corruptionem fore contrariam existentiae ipsius Mundi.

Secundùm hanc itaque propositionem dicunt, nos nequaquam vestimentum illud rubrum, v. g. quod nos rubro colore tinxisse opinamur, tinxisse, sed Deum eo momento colorem illum in vestimento creasse, quo illud cum rubro colore, quem in vestimentum ingressum opinamur, conjunximus. Neque hoc solùm, sed præterea dicunt, Deum hanc consuetudinem observare, ut non proveniat Nigredo verbi gratiâ, nisi quando vestimentum vel pannus conjungitur cum Indico, & Nigredinem illam, quæ oritur ex conjunctione tincti cum ipsa nigredine, non permanere, sed primo momento perire, & aliam creari: neque solere Deum sublatâ nigredine creare rubedinem vel virorem, sed nigredinem aliam priori similem.

Secundùm hanc ipsorum positionem sequitur quoq; quòd scientia nostra, quam hodiè habemus, non sit scientia illa, quam habuimus heri: sed scientias illas privari, & creari alias prioribus similes; siquidem scientia ipsis est accidens. Sic de Anima dicere possumus; si illa sit accidens, in unoquoq; animali animâ prædito singulis momentis centum-mille creari animas. Tempus enim juxta ipsos compositum est ex Instantibus, sive particulis temporis, quæ non possunt dividi.

Sic dicunt etiam secundùm istam hypothèsin, quando Homo movet (h.e. *sibi videtur movere*) calamum, Hominem nequaquam illum movere, sed motum calami esse accidens à Deo in calamo creatum: motum item manûs, quæ secundùm nostram opinionem movet calamum, esse accidens à Deo in manu moventis creatum. Deum autem hanc consuetudinem observare tantùm, quando motus manûs accedit ad motum calami; manui verò nullam planè inesse actionem vel causam per se ad calamum movendum: nam Accidens transire è subjecto suo in aliud. Sic unanimiter quidam illorum dicunt; Si pannus albus intingatur in pelvim Indico repletam, & eo colore tingatur, nequaquam tamen Indici virtute fieri illam, quæ postea consequitur, panni nigredinem. Nigredinem enim accidens esse in corpore ipsius Indici, & per consequens non posse transire è subjecto suo in aliud. Præterea nullum corpus inveniri, quod actionem aliquam habeat, verùm ultimum tantùm Agens, DEUM videlicet; ac propterea illum efficere nigredinem in corpore panni, quando conjungitur cum Indico, quia hanc soleat tenere & observare consuetudinem. In summa, nullo modo aliquid, præter Ipsum, dici posse causam alicujus rei. Atque hæc quidem communis est illorum sententia. Sunt autem alii, qui causas aliquas admittunt, & istam sententiam rejiciunt. De Actionibus tamen Hominum dissentunt. Plerorumque, in primis vulgi de secta *Haascharijah* vel *Afsaria*, sententia est, quòd cum moveretur calamus, Deus quatuor accidentia creet, quorum neutrum causa sit alterius, sed quæ paria sint in essentia & conjuncta. Primum, esse Voluntatem ad movendum calamum: secundum, Potentiam ad movendum: tertium, Motum ipsum Hominis, h.e. motum manûs: quartum, motum Calami. Quando enim Homo rem aliquam vult, & eam facit, (ut ipse quidem opinatur,) tum arbitrantur, & voluntatem, & potentiam ad faciendum, & actum ipsum in illo creatum esse; neque illum agere per potentiam concreatam, quæ actionem aliquam in actu ha-

beat. *Muatzali* autem dicunt, illum agere per potentiam ipsi concreatam: & quidam ex secta *Haascharijab* dicunt, potentiam illam creatam in actu, habere actionem aliquam in actu, quæ ab illa dependeat. Verùm multi hanc sententiam rejecerunt. Cæterùm, unanimi omnium consensu Voluntas illa creata, Potentia item & Actus creatus, ex quorundam sententia, omnia in universum sunt accidentia, quæ nullam durationem habent: sed Creator creat in calamo unum motum post alium, quamdiù calamus movetur; neque quiescit, nisi etiam quietem in illo creet, ejusque quietis creationem tamdiù rùm continuat, quamdiù calamus quiescit.

Hæc omnia si ita se habeant, sequitur, DEUM omnibus temporibus ex illis *Nunc*, h. e. singulis instantibus & singulis momentis Accidentia creare in variis Individuorum speciebus, quæ existunt, ut Angelis, Sphæris, &c. Et hæc dicunt veram esse fidem de Actione & Operatione Dei, omnesque illos, qui hoc non credunt, negare, DEUM esse omnium rerum causam efficientem. Meo autem, & omnium, ni fallor, sanæ mentis hominum iudicio, de istiusmodi opinionibus dici potest, *An, sicuti illuditis homini, illuditis ei?* Nam in rei veritate hoc nihil aliud est, quàm ludere.

Jobi 13.9.

7. De Privationibus.

Propositio septima est, quòd credunt, Privationes habituum esse res existentes in corpore, substantiæ ipsius additas, & esse quoque accidentia existentia, quæ semper & continuè creantur; quàm-primùm nempe aliqua perit, alia creatur. Declaratio hujus propositionis est. Non vident, Quietem esse privationem Motus, Mortem privationem Vitæ, Cæcitatem privationem Visus, & similia; sed Motus & Quietis ratio illis eadem est, quæ Caloris & Frigoris. Et quemadmodum Calor & Frigus duo sunt accidentia, in duobus subjectis, Calorem & Frigus recipientibus, existentia: sic omnis Motus ipsis est accidens creatum in subjecto Mobili, & Quies accidens, quod creavit DEUS in subjecto Quiescente, quodque, ut reliqua accidentia, ne quidem per duo durat instantia, sicut in præcedenti propositione vidimus; Quiescens enim illud faciunt corpus, in cujus singulis partibus Deus quietem creat, & unâ cessante aliam, sicque continuè, quamdiù corpus quiescens quiescit.

Sic eadem est secundum illos ratio Scientiæ & Ignorantiæ. Ignorantia enim ipsis est Ens, & quidem accidens; ideoque quàm-primùm est creata, perit iterum, eâque pereunte illicò creatur alia, quamdiù subjectum in ignorantia permanet.

Ita

Ita pariter dicunt, Vitam & Mortem esse accidentia, & palam affirmant, quod Vita pereat, & alia quotidie, immò singulis momentis creetur, quamdiu vivit id, quod Vita est præditum. Quando verò Deus vult illius Mortem, ipsum creare accidens Mortis, posteaquam accidens Vitæ (*quod, ut dictum, non potest per duo momenta durare*) recessit. Et hæc omnia rotundè & apertè asserunt. Ex quibus sequitur, accidens Mortis quoque, quod Deus creat, privari & inrerire primo creationis suæ momento, Deumque statim aliam Mortem creare. Nam aliter Mors non posset continuari. Proinde, quemadmodum, ex ipsorum sententiâ, Vitam unam creat post aliam; sic creat quoque Mortem unam post aliam. Hic verò miror, quamdiu Deus creet Accidens illud Mortis in mortuo, omnibusne diebus, quibus forma & figura ejus durat, an autem omnibus diebus, quibus superest substantia aliqua ex substantiis ejus? Nam Deus creat utique accidens illud Mortis, juxta sententiam illorum, in unaquaque substantia individua. Nos verò invenimus, qui ante mille annos mortui sunt: quod argumento est, Deum non privasse substantiam illam; & per consequens, totis istis mille annis Mortem unam post alteram in illa creasse. Et hæc est vulgi inter ipsos opinio.

Quidam autem de secta *Muatzali* dicunt, aliquas Privationes rerum naturalium non esse res existentes; sed dicunt, Defatigationem esse privationem Potentiæ, Ignorantiam vel Stultitiam esse privationem Sapientiæ. Verum non dicunt idem de omnibus Privationibus. Non enim statuunt, Tenebras esse privationem Lucis, vel Quietem privationem Motûs: sed faciunt Privationes quasdam Entia reverà Existentiâ; alias, Privationes habituum, prout nempe bonum ipsis videtur, sicut id quoque fecerunt in propositione præcedenti de Duratione accidentium, dum quædam dixerunt certum tempus durare, quædam verò ne per duo quidem momenta. Scopus enim illorum ubique est, Naturam rerum constituere, prout phantasiæ & fidei ipsorum videretur esse consentaneum.

Propositio octava est, Nullum esse Ens præter Substantiam & Accidens; Formasque naturales ipsas esse Accidentia. Declaratio hujus propositionis. Omnia corpora, illorum sententiâ, composita sunt ex substantiis similibus, sicut vidimus in propositione prima: & diversitas ac differentia omnis inter illa in nulla alia re consistit, quàm in accidentibus. Quocirca hoc modo omnia ista, *Vita, Humanitas, Sensus, Loquela vel Ratio*; juxta ipsos erunt accidentia, eadem planè ratione, quâ *Nigredo, Albedo, Amaritudo, Dulcedo*; ita ut non alia

8. Nihil esse præter Substantiam & Accidens.

fit differentia inter Individua diversarum Specierum, quàm est inter Individua unius Speciei. Proinde unam eandemque habebunt substantiam corpus Cœli, corpus Angelorum, corpus Throni gloriæ Dei (*ut quidem in imaginatione concipi potest*), corpus Vermis vel Plantæ alicujus, &c. tantum discrepabunt in accidentibus. Substantiæ autem omnium (*corporum*) sunt substantiæ individua.

9. *Accidentia se invicem nõ sustinere.*

Propositio nona est: Accidentia se invicem non sustinere, neq; dici posse, Accidens aliquod esse prædicatū alterius Accidentis, & postea demum Substantiæ: sed Accidentia omnia æqualiter prædicari prædicatione primâ de Substantia. Fugiūt autem hoc, (*quod Accidentium se. unum sustinere possit aliud*), quia sequeretur, Accidens ultimum non posse inveniri vel existere in Substantia, nisi præcedente Accidente primo; id quod illi simpliciter negant. Volunt enim, Accidentia omnia posse existere in qualibet Substantia, neque illam habere Accidens aliquod proprium & peculiare. Sed & propter aliam rationem hoc negare coacti sunt. Nam necesse est, ut Subjectum, de quo Adjunctum prædicatur, per certum aliquod tempus firmum sit & durable. Quod si autem Accidens, ut ajunt, ne per duo quidem momenta durare possit, quomodo poterit sustinere aliud, alteriusve esse Subjectum?

10. *De Possibilitate omnium rerum.*

Propositio decima, est Transitus ille, vel Translatio, (*h.e. ut Hebraei explicant, תַּשְׁרִיף Possibilitas illa*) cujus mentionem faciunt, quæ est veluti columna Sapientiæ Loquentium.

Declaratio ejus. Dicunt; Omnia ea, quæcunq; nobis imaginamur, transire quoque posse ad Intellectum, (*h.e. possibilia esse, credi posse in Intellectu*). Verbi gratiâ, fieri posse in consideratione Intellectus, ut globus Terræ convertatur in Sphæram orbicularem; vel contrâ, Sphæra cœlestis in globum Terræ: item, ut moveatur globus Ignis versus centrum, vel ad medium, & globus Terræ versus peripheriâ, h.e. à medio: neque enim unum locum corpori alicui per se magis esse convenientem altero secundum hunc *Transitum* vel hanc *Possibilitatem intellectualem*. Sic de rebus visibilibus dicunt, fieri posse, ut unaquæq; illarum sit major vel minor quàm est, vel etiam ut contrariam planè formam, figuram vel locum obtineat. E. G. Ut Homo sit instar montis, habeat multa capita, volet per aërem, vel ut existat elephas instar pediculi aut pulicis, & vicissim pulex instar elephantis. Omnia hæc dicunt transire secundum Intellectum, (*h.e. possibilia esse, vel recipi posse in Intellectu*), & universum Mundum sequi istum *Transitum*, vel istam *Possibilitatem*. Ita de quavis re, quam sub hac specie

specie ponunt, ajunt, conveniens quidem esse (*secundum ordinarium se. cursum & consuetudinem*), ut ita sit prout est, sed fieri quoq; posse, ut sit aliter, neque ullam esse rationem, cur res quæpiam ita potius sit vel esse debeat quàm aliter; contemnentes planè totam rerum Naturam. Præterea etiam dicunt, ex consuetudine tantùm esse, quòd Ens aliquod certas habeat formas, mensuras determinatas, aliasque res necessarias, quæ non mutantur vel variantur. Quemadmodum enim consuetudo tantùm est, quòd Rex non nisi equo per vicos civitatis ire solet, neque unquam aliter videatur; (neq; enim impossibile est secundùm Intellectum, ut pedes eat, sed sine dubio maximè est possibile, & transit secundùm Intellectum). Sic dicunt, consuetudinem tantùm esse, quòd Terra moveatur versùs centrum, & Ignis sursum; vel, quòd Ignis calefaciat, & Aqua infrigidet; neque impossibile esse in Intellectu, ut hæc consuetudo mutetur, ita ut Ignis infrigidet & deorsum moveatur, Ignisque maneat; Aqua calefaciat & sursum moveatur, Aquaque sit & maneat. Et super hoc fundamentum extruxerunt totum negotium.

His tamen omnibus nihil obstantibus, consentiunt in hoc; falsum esse, duo Contraria simul esse posse in eodem subjecto & instati uno, nulloq; modo Intellectum hoc admittere. Sic dicunt, impossibile esse, ut substantia existat sine omni accidente, vel accidens sine subjecto, ut quidam ex illis asseverant. Item, Substantiam non posse converti in accidens; vel contrà, Accidens in substantiam: neque posse corpus unum ingredi vel penetrare alterum; sed impossibilia esse hæc omnia secundùm Intellectum.

Quòd verò ea habent pro Impossibilibus, quæ non possunt formari vel concipi; & quòd è contrario ea vocant Possibilia, quæ formari & concipi possunt; id equidem verum est. Sed dicunt Philosophi, quia hanc conceptionem vel formationem sumitis de Imaginatione & Phantasia, non de Intellectu, idèd illa quoque possibilia sunt tantùm in Imaginatione, non in Intellectu. Quocirca consideratis in hac Propositione Necessarium, Possibile, & Impossibile, nunc de Imaginatione, nequaquam autem de Intellectu; nunc de Sensu communi, quemadmodum hoc quoque observavit *Abunazar*, dum explicat, quidnam illud in rei veritate sit, quod *Loquentes* vocant Intellectum.

Ita ergo liquet, omne id, juxta illos, esse Possibile, quod in imaginatione cogitari potest & concipi, sive conveniat cum rerum natura, sive non conveniat: & è contrario Impossibile, quodcunque imaginari

ginari nobis non possumus. Atq; hæc Propositio non potest ab ipsis verificari, nisi post novem præcedentes, ideoq; sine dubio necessarium fuit, ut illas præmitteremus, id quod tibi ulterius colloquio vel disputatione inter *Loquentem & Philosophum*, declarabo.

Colloquium inter Loquentem & Philosophum.

Dixit Loquens Philosopho; Quare Ferrum est in summo gradu durum & nigrum? Butyrum autem in summo gradu molle & album?

Respondit Philosophus; Omne corpus naturale duas habet species accidentium. Alia ipsi accidunt ratione Materiæ, ut Sanitas, Morbus; alia respectu Formæ, ut Risus, Fletus. Materiæ autem corporum compositorum compositione ultimâ, diversæ admodum sunt secundum formas materiis appropriatas, ita ut substantia Ferri contraria sit substantiæ ipsius Butyri, unde etiam diversa sequuntur illa accidentia. Quod enim vides unum esse Durum, alterum Molle, ista diversitas oritur ex diversitate Formarum; Nigredo verò & Albedo sequuntur è diversitate Materiæ ultimarum.

Loquens hanc Philosophi responsionem per sua principia refellit & destruit. Dicit enim: Nulla planè, ut existimas, est forma, quæ ita constituit vel disponit substantiam, ut possit substantias diversas constituere; sed omnia sunt mera accidentia, sicut ex ipsorum sententiâ exposuimus in Propositione octavâ. Deinde ait: Nulla est differentia inter substantiam Ferri & Butyri, sed ambo sunt composita ex substantiis individujs similibus, prout vidimus in Propositione primâ, ex quâ etiam sequitur propositio secunda & tertia, quemadmodum exposuimus, item duodecima. Præterea, ex sententiâ *Loquentis*, nulla substantia habet accidentia propria, ita ut præter eam recipere quoque possit accidentia secundaria. Accidens enim, juxta ipsos, non sustinet accidens aliud, ut visum est in propositione nonâ. Insuper, accidens nullam habet subsistentiam vel durationem, uti audivimus in propositione sextâ. Cum ergo omnia ista à *Loquente* secundum propositiones suas posita fuerint, & ex iis conluserit, substantiam Ferri & Butyri unam esse eandemque, comparisonem item vel proportionem inter quamlibet substantiam & quodvis accidens unam esse, neque unam substantiam accidenti alicui magis convenire quàm alteram: & quemadmodum uni substantiæ separatæ non magis competit motus quàm alteri; sic non esse unam substantiam magis idoneam quàm aliam, ad recipiendum accidens Vitæ, Mortis, Intellectûs, Sensûs, nihilque ad hanc rem conferre multitudinem vel paucitatem substantiarum, cum accidentia existant in qualibet substantia separata, sicuti declaravimus in propositione ipso-

ipforum quintâ. Et ex his propositionibus omnibus quoq; sequitur, Hominem non esse magis idoneum ad intelligendû quàm Vespertilionem, & per consequens Vespertilionem transformari posse & intelligentem fieri, omneq; adeò id, quod in hac Propositione de Translatione live *metaphisica* dixerunt. Atq; propter hanc propositionem susceptus est omnis labor & contentio *Loquentium*, quia præcipuum ipforum est fundamētum, quo sua dogmata confirmant, prout exponetur.

Notatio. Quòd si, Lector charissime, intellexeris doctrinam de Anima & ejus facultatibus, singulaq; prout in rei veritate & natura se habent, tibi perspecta fuerint, scies, majorem Animalium partem, & quæ perfectiora sunt, (h. e. quæ Corde, membro nobilissimo, instructa sunt), Imaginationis facultatem habere, Hominemq; ab aliis Animantibus non distingui Imaginatione, neque Imaginationem idem esse quod Intellectum, sed ejus contrarium. Nam Intellectus dissolvit composita, & partes illorum separat, illaq; abstrahit ac in veritate & causis cognoscit, concipit, & sibi imprimit. Item de re unâ multa apprehendit, inter quæ secundum Intellectum tanta est differentia, quanta est in Imaginatione inter duas personas. Intellectu dignoscitur Universale à Singulari, nullaq; nili per Universalia verificatur demonstratio. Intellectu novit Homo discernere inter Adjuncta Essentialia & Accidentalibus. Imago verò nullam istarum facultatum & operationum habet. Illa etenim non apprehendit nisi Singularia; vel enim apprehendit compositum in universalitate sua, prout sensus illud apprehendunt; vel componit dispersa & separata inter se invicem, ac ex illis corpus unum, vel facultatem corporis unam conficit: ut, cum aliquis sibi imaginatur, Hominem quendam habere caput equinum, alas & similia; hoc vocatur Figmentum & Mendacium, quia in toto Mundo nusquam reperitur. Denique, non potest Imago ullum Universale apprehendere, ut apprehensio ejus non habeat materiæ respectum, licet formam abstrahat abstractione accuratissimâ. Ideò nulla vera consideratio vel notio potest esse in Imaginatione. Attende parùm, quantum nobis hic proliat Artium Mathematicarum cognitio, & quàm utilia ac præstantia sint, quæ inde sumimus, principia. Sunt quædam, quæ cum Homo considerat, non potest in Imaginatione formare & concipere, sed invenit, imaginationem illorum æquè esse impossibilem, atque impossibile est congregatio duorum contrariorum in uno subjecto: & tamē postea per demonstrationem ostendit.

Artium Mathematicarum usus.

ditur, rem illam, quæ in Imaginatione fuit impossibilis, reverà existere. Sic, si tibi imagineris Globum immensæ magnitudinis, instar Sphæræ supremæ, & per ejus medium sive centrum transire diametrum, duosq; viros pedibus suis in linea recta stare super duas extremitates diametri ab utraq; parte: tum necessariò diameter vel erit contrarius & oppositus Horizonti, vel non erit: si fuerit, necessariò ambo cadent; si non, cadet tantùm unus, inferior nempe, alter verò stabit, secundùm apprehensionem Imaginationis. At verò per certas demonstrationes ostensum est, Terrâ esse globosam, & inhabitatam esse super ambabus extremitatibus diametri, ac utriusq; extremitatis incolæ caput Cœlû versùs spectare, pedesq; unius oppositos esse pedibus alterius, qui in altera & opposita parte habitat, neq; tamen formaliter in intellectu cogitari posse, ullum cadere; propterea quòd non sit unus suprâ, alter infrâ, sed uterque est suprâ & infrâ pro diversa relatione ad alterum. Ita demonstratum est in parte secunda libri חחרותים *Hacharuthim*, fieri posse, ut duæ lineæ dentur, inter quas ab initio sit spatium & interstitium quoddam, quod pro mensura protractionis linearum coarctetur, neque tamen unquam concurrant lineæ, licet in infinitum extenderentur, & tantò propiùs semper jungantur, quantò longiores sunt: id quod nullâ ratione imaginari nobis possumus. Duarum autem illarum linearum unam oportet esse rectam, alteram obliquam, sicuti ibi explicatur. Quocirca videmus hinc, existere quædam, quæ nullo modo cogitare vel imaginari nobis possumus, sed juxta imaginationem planè sunt impossibilia: & econtrâ demonstratum est, Imaginationem quædam affirmare, quæ impossibilia sunt; ut, quòd Deus sit corporeus, quia secundùm Imaginationem nihil potest existere, nisi corpus vel res corporea. Atq; ita etiam apparet nunc, id, quo Homo probat Decens, h. e. *Necessarium*, Transiens, h. e. *Possibile*, & *Impossibile*, aliquid aliud esse quàm Imaginationem, quæ speculatio longè est præstantissima & utilissima ei, qui cupit è tenebris istis Imaginationis emergere. Neq; existimes, *Loquentes* hujus rei planè ignaros fuisse; nam omninò aliquam hujus rei cognitionem habuerunt. Hinc ea, quæ imaginari nobis possumus & tamen sunt impossibilia, ut, quòd Deus sit corporeus; dixerunt *Ascendere in spiritum cogitationis, non in Imaginationem*, & sæpissimè dicunt, *Cogitationes fallere*. Propter hanc ergo causam opus habuerunt novem præcedentibus propositionibus, ut stabilirent decimam istam propositionem de Possibilitate sive Transitu cujusvis rei, quam possibilem esse censent secundùm Ima-

ginationem, propter similitudinem Substantiarū, & æqualitatē sive paritatē Accidentiū, sicuti declaravimus. Ex his, Lector charissime, Speculatio profunda admodum exsurgit, quomodo sc., si de quibusdā cōceptionibus unus dicat, quòd sint Imaginarie, alius, quòd Intellectuales, nos aliā possimus viā Imaginaria discernere ab Intellectuales, quàm Philosophi. Quòd si enim dixerit Philosophus, *Ipsa existentia testis mihi est sufficiens*, & per illam possum probare Necessariū, Possibile & Impossibile; dicet ipsi Adversarius, Hoc ipsum est τὸ ἀνεύθυνον, de quo cōtrovertitur: Istam enim Rem, vel istud Ens ego factū esse dico per liberrimam voluntatem, nequaquam autem necessariò existere: & quando hac formā factum est, potuisset etiā fieri contrariā planè; neq; præcisè judicat intellectus, illam non aliter esse posse, ut tu cogitas. Verùm de porta ista Transitus sive Possibilitatis alibi *part. 2. cap. 19.* adhuc verba sum facturus.

Propositio undecima est, Falsum esse, dari Infinitem.

Cujus declaratio est. Jam demonstratū est, impossibile esse, ut vel *II. Non dari Infinitem.* unum existat corpus infinitū, h. e. infinite magnitudinis; vel, ut dentur multa corpora, licet per se finita, numero infinita: vel, ut infinita plura simul sint eodem tempore. Sic falsum est, dari causas infinitas, h. e. rem quandam esse causam rei alterius, hanc iterum alius, & sic consequenter dari causam causæ in infinitū, ita ut actu possint plura numerari infinita, sive sint corpora, sive à corporibus abstracta, quorum unum sit causa alterius. Hic enim est ordo naturalis essentialis, in quo, non dari Infinitem, demonstrari potest.

Quod verò attinet existentiam Infinitem in potentia vel in accidenti, illa ita comparata est, ut in quibusdā certò demonstrari possit. Sic enim ostendi potest, Corpus & Tempus posse dividi in infinitum potentiam. In quibusdā verò indiget consideratione, ut in illo, quod Infinitem est non nisi per accidens, (quod etiam vocatur *Infinitem per accidens*), quando sc. post unius rei privationem, in ejus locum succedit alia, post hanc tertia, & sic continue in infinitum usq;. Hęc res profundā admodum indiget speculatione & consideratione. Qui de probatione Æternitatis Mundi gloriatur, (ut *Aristoteles*), dicit Tempus sine fine esse, & tamen nihil ipsi hinc falsi vel absurdi consequitur; quia quando una pars temporis desinit, semper alia sequitur. Sic Accidentium unum post alterum accedere materiæ in infinitum, neq; tamen etiam hinc falsum quid sequitur, quia Accidentia illa non simul existunt, sed successivè recedente uno, subsequitur aliud. Hęc sanè talia sunt, quorum Impossibilitas non potest demonstrari.

Loquentes autem omne Infinitum rejiciunt, ipsisq; perinde est, si ve dicas, Corpus unum dari infinite quantitatis; si ve dicas, Tempus & Corpus posse dividi in infinitum: nihil etiam interest secundum illos, si dicatur, res numero infinitas existere simul: ut si dicas, Homines, qui nunc existunt, esse infinitos; aut si dicatur, res quasdam pertingere posse ad infinitum, per priorum sc. continuam privationem & sequentium successione: ut cum dicas, Ruben Filius Jacobi, Jacob F. Isaaci, Isaac F. Abrahami, & sic in infinitum. Hoc enim juxta ipsos itidem absurdum æque est ac prius, istæq; quatuor Infiniti species illis sunt æquales. De ultima tamen non nihil dissentiunt. Nam quidam illorum conati sunt demonstrationibus impossibilitatem ejus evincere, prout illas alibi in hoc libro tibi sum indicaturus: alii verò dixerunt, esse hoc per se notum & intelligibile in principio cogitationis, neq; demonstratione egere. At si ita aperte & manifestè falsum esset, non dari infinita talia per successione, licet in præsentis tempore sint finita, sanè in principio cogitationis quoq; falsa esset Æternitas Mundi, neque aliis principiis ad eam destruendam opus foret. Sed hujus rei indagatio non est præsentis loci.

12. Sensus in multis errare.

Propositio duodecima est; Sensus non semper nobis repræsentare veritatem. Duobus enim modis æstimant Apprehensionem sensu. *Primò* dicunt, multa sensibilia latent sensus, & ab illorum apprehensione sunt abscondita, idq; vel propter exiguitatem corporis sensibilis, uti dicunt de Substantia separata vel individua; vel propter distantiam sensibilibus à sentiente, quemadmodum Homo non potest Videre, Audire, vel Odorari per distantiam aliquot milliarium, neq; potest sensibus apprehendere motum cælorum. *Secundò* ajunt, Sensus errare in apprehendendis objectis. Cum enim Homo longius distat à re quapiam, tum quod magnum est, parvum ipsi videtur; & res parva in aqua existens ipsi videtur magna; curvum ipsi videtur quod rectum, cum pars ejus est in aqua, pars extra aquam. Sic Aurigine vel Ictero laborantibus omnia videntur flava: & in cujus lingua bilis flava est, ei omnia dulcia videntur amara, &c. Has ergo ob causas dicunt, Sensibus minimè fidendum, neq; ab illis principia demonstrativa sumenda esse. Noli autem existimare, quasi primi *Loquentes* frustra in propositionem hanc consenserint, quemadmodum multi ex posterioribus existimant, superfluum fuisse, quòd tantum studium adhibuerint in stabiliendis Atomis. Omnia enim ista principia, quæ hætenus à nobis explicata, necessaria illis sunt, cumq; unum illorum tollitur & destruitur, corrumpitur simul totum ipsorum

rum propositum. Hac ultimâ verò propositione inprimis & quàm maximè opus habent. Cùm enim sensibus nostris quædam apprehendimus, illa destruunt, quæ ab ipsis affirmantur, tùm dicunt, Non esse respiciendum ad sensus, nullamque illorum rationem habendam, posteaquàm jam demonstratum sit, ut arbitrantur, testem advocandum esse tantùm Intellectum: ut, cùm dicunt, Quietem ingredi in motum continuum, & Molam dissipari in motu circulari; item, Albedinem in panno vel vestimento privari, & supervenire aliam: quæ contraria planè sunt iis, quæ sensibus apparent; quemadmodum etiam ex assertione Vacui multa consequuntur sensibus repugnantia: ad hæc omnia respondent, ista sensus effugere propter summam ipsorum subtilitatem. In aliis verò dicunt sensus errare. Has autem opiniones omnes quod attinet, nôsti illas esse antiquissimas, de quibus tamen Sophistæ (posteriores) gloriati sunt, quasi ipsi primi essent illarum authores & inventores, sicut meminit Galenus in libro suo de Facultatibus naturalibus, de iis, qui sensibus contradicebant, ubi multa alia commemorat, quæ tibi non sunt incognita.

His ergo principiis & propositionibus præmissis, nunc me accingam ad exponendum, quâ ratione quatuor antehac commemoratas quæstiones probent & adstruant.

CAP. LXXIV.

Probationes Loquentium, Mundum esse

NOVUM.

IN capite isto proponam tibi rationes, quibus probat Loquentes, *Vis, quibus Loquentes Novitatem Mundi adstruunt.* Mundum esse novum; quod tamen ut prolixis ipsorummet verbis faciam, non est quod expectes. Verùm intentionem tantùm, & vias sive modos probationum, quibus unusquisque Novitatem Mundi adstruit, vel Antiquitatem ejus destruit, principiaque, quibus innitur, breviter tibi indicabo: ita ut, si ipsosmet illorum libros prolixosque Commentarios sis perlecturus, nihil aliud in iis sis inventurus, quàm nos hic producemus, nisi fortè majorem copiam, elegantiam, aut profunditatem vel obscuritatem sermonis ac verborum, ad obstupefaciendum & in admirationem quasi rapiendum auditorem vel lectorem. Præterea, invenies in libris eorum crebras *ταυτολογίας*, sive unius rei repetitiones & iterationes, objectiones item multas & responsiones ad illas, omnisque adeo generis rationes & modos, contra dissentientes ab ipsis insurgendi.

Via prima. *Via prima.* Dicunt quidam; In uno innovato (h.e. creato) haberi probationem, totum Mundum talem esse. Q. D. Falsum est, Rubenem, qui primò fuit gutta seminis, postea per varias mutationes perfectionem suam adeptus est, semet-ipsam ita immutasse; sed alius est sine dubio, qui ipsum tam variè mutavit, & per consequens opus habuit Efficiente aliquo, qui ipsum formaret, & de una forma in aliam quasi transferret. Et sic idem quoq; de Arbore vel alia Planta dici potest. Ergo eadem est ratio totius Mundi.

Unde vides, hos credere, quicquid in uno aliquo corpore invenitur, illud judicandum esse inveniri quoq; in omnibus: (*id quod falsum est, subintellige*).

Via secunda. *Via secunda.* Dicunt; Ex innovatione singularis vel individui alicujus ex eorum genere, quæ nascuntur, per demonstrationem patere, totum Mundum innovatum esse.

Declaratio. Ruben aliquando non fuit, postea autem fuit vel extitit. Id autem cum fieri non potuerit nisi à Jacobo patre suo, sequitur, & hunc esse innovatum vel ortum. Hic iterum cum existere non potuerit nisi ab Isaaco patre suo, sequitur, & hunc esse ortum, & quidem ab Abrahamo, & per consequens & hunc ortum habere; sicq; procedi posset in infinitum, siquidem Mundus non esset novus, sed ab æterno. At verò jam supposuerunt, falsum esse, dari hoc pacto Infinitum, sicut exposuimus in Propositione ipsorum undecimâ. Sic ergo, si pervenias ad primum tandem Hominem, Adamum videlicet, sine patre genitum, orietur quæstio, undenam hic sit genitus? Si dicatur v.g. è pulvere; quæri poterit, unde iste pulvis? Si dicatur, ex aqua verbi gratiâ; & ulterius quærat, ex quânam re aqua illa? Dicent, hoc progredieretur in infinitum. Falsum autem est, dari Infinitum: vel devenietur tandem ad existentiam rerum post puram-putam privationem, quæ ipsissima juxta illos est veritas, hicq; subsistendum esse dicent. Dicunt enim, Demonstrativum esse hoc, Mundum existere incepisse post meram & absolutam privationem.

Via tertia. *Via tertia.* Dicunt; Substantiæ Mundi non possunt effugere, quin sint vel Conjunctæ, vel Separatæ; quin item quædam illarum aliquando Congregentur, & aliâ vice iterum Separantur: manifestumque est ex consideratione vel intellectu Substantiæ illarum, neque Congregationem, neque Separationem tantum ipsis convenire. Quòd si enim substantia & natura illarum postularet, ut tantum sint Separatæ, in æternum nunquam conjungerentur: sic, si natura illarum decerneret, ut tantum sint Conjunctæ, in æternum nunquam

quam separarentur; ideoque neque Congregatio illis magis convenit quam Segregatio, neque Segregatio magis quam Congregatio. Quocirca, quod videmus quasdam congregari, quasdam vero separari, & quasdam alternatim nunc congregari, nunc segregari, argumento hoc est, substantias istas opus habere aliquo, qui congreget illas, quæ congregantur, & qui separet illas, quæ separantur. Atque istud dicunt certissimam esse probationem, Mundum esse de novo creatum. Ex quo vides, authorem viæ istius niti propositione primâ, & iis, quæ ex illa sequuntur.

Via quarta. Dicunt; Totus Mundus compositus est ex Substantia & Accidenti, neque ulla Substantia sine Accidenti uno vel pluribus esse potest. Accidentia autem omnia sunt de novo creata. Quocirca sequitur, Substantiam quoque, quæ subjectum est illorum Accidentium, creatam esse. Quicquid enim creatis est conjunctum, quodque sine illis esse nequit, id ipsum quoque de novo creatum esse necesse est, & per consequens evincitur, totum Mundum novum esse.

Quod si quis dicat; fortè Substantia non est nova, sed Accidentia, quæ illi successivè in infinitum accedunt: dicent; si hoc esset, sequeretur infinita esse illorum, quæ innovantur: quod verò tanquam falsum jam rejecerunt.

Atque istam viam habent pro optima & omnium solidissima, ita ut multi arbitrati fuerint, illam esse demonstrativam. Tres autem in illa, ut consideranti apparet, præsupponunt hypotheses, quibus opus habuerunt.

Prima est: Nondari Infinitum per successione, ita ut, cum unum recedit, aliud ipsi in infinitum usque succedat.

Secunda: Omne Accidens esse innovatum. At verò Adversarius, qui pro Æternitate Mundi pugnat, de omnibus accidentibus verum hoc esse negabit. Motum enim circularem Aristoteles statuit neque generari; neque corrumpi; ideoque etiam subjectum mobile, quod illo motu moveretur, neque generari, neque corrumpi dicit. Proinde supervacaneum & inutile est, ut diù immoremur in asserenda novitate Accidentium reliquorum, quorum novitatem Adversarius noster non oppugnat; sed concedit, unum in alterius locum ubique succedere, unico tantum hoc excepto, *Motu circulari*, h.e. motu Sphæræ illius, quæ non est innovata, neque de specie reliquorum Accidentium de novo creatorum. De hoc ergo unico Accidente dispiciendum & inquirendum est, ejusque tantum Novitas ostendenda.

Tertia

Tertia hypothesis, quam author viæ istius assumit, est; Nullum Ens sensibus apprehendi præter Substantiam & Accidens, h.e. præter Substantiam illam individuam, de qua loquuntur, & ejus Accidentia.

Verùm si sit corpus compositum ex materia & forma, sicut per demonstrationem ostendit Adversarius noster, demonstrandum est, Materiam primam, & Formam primam esse generabiles & corruptibiles. Tùm enim quoque demonstrata erit Æternitas Mundi.

Via quinta.

Via quinta, est via Appropriationis vel Proprii, à multis admodum usurpata, cujusque sensus redit ad illud, quod declaravi tibi in Propositione ipsorum decimâ. Hi respiciunt & considerant Mundum vel in tota sua substantia, vel in aliqua ejus parte, dicuntque; Possibile est ut hæc res, prout est, habeat talem formam, mensuram, talia accidentia, istud tempus vel locum: & possibile quoque est, ut sit major, minor, ut habeat contrariam formam, alia accidentia, aut ut existeret ante illud tempus, vel post illud, alioque in loco. Proinde dum ei assignata & appropriata est certa figura, mensura, tempus, locus, aliaque accidentia, cum possibilitate tamen, ut contrario modo se habeat; inde probant, necessarium esse, ut sit aliquis, qui appropriaverit & elegerit alterum ex duobus istis possibilibus; item, ut Mundus in sua substantia, vel aliquâ parte, habeat Appropriatorem, & per consequens, ut sit conditus & creatus. Nulla enim est differentia, sive dicas Appropriatorem, sive Efficientem, sive Creatorem, sive Existere facientem, aut Innovantem, vel Intendentem. Idem enim omnium horum est sensus.

Atque secundùm hanc viam multos fecerunt ramos tùm generales & communes, tùm speciales & proprios. Hinc enim dicunt; Non esse magis conveniens, ut Terra sit sub Aquis, quàm ut sit super Aquas; quis ergo est, qui ei hunc locum appropriavit? Item, non est ulla ratio, cur Sol potius sit aut esse debeat rotundus, quàm quadratus, vel triangularis, quia par est ratio omnium formarum ad quævis corpora formas recipientia; quis ergo est, qui Soli hanc formam appropriavit? Et sic etiam considerant vel intelligunt singularia totius Mundi, ita ut summoperè admirentur, cum vident flores diversorum colorum, hancque diversitatem pro certissima probatione habeant. Dicunt enim, Terra est una; Aqua similiter est una; unde est ergo, quòd flores alii sint virides, alii rubri? Sanè hoc non potest aliunde esse, quàm à quodam certo Appropriatore, qui illis hunc vel illum colorem appropriat. Quis autem ille Appropriator præ-

præter Deum? Quapropter concludunt, necesse est ut totus Mundus Appropriatorem habeat, qui tùm illum totum, tùm singulas ejus partes appropriarit.

Atque hæc omnia colligunt ex propositione sua decima, ideoque non magni sunt momenti: ut jam taceam, quòd quidam illorum, qui defendunt æternitatem Mundi, non contradicant nobis in Proprio, sicut explicabo. Est tamen hæc via, meo judicio, omnium optima, de qua etiam meam sententiam alicubi adhuc tibi explicabo. part. 2. c. 19.

Via sexta. Existimavit quidam ex posterioribus, se viam invenisse Via sexta. se præstantissimam, & quidem præcedentibus omnibus longè excellentiorem. Via autem illa est Præponderatio existentiae super privationem, (h. e. quòd *Existentia rerum existentium, Privationi illarum præponderata & prælata sit, cum utraque fuerit æquè possibilis*).

Dicit: Apud quosvis homines in confesso est, Mundum esse existentiae possibilis. Nam si existentiam haberet necessariam, esset Deus ipsemet. Res enim nobis est utique cum illo, qui confiteretur existentiam Dei, & affirmat æternitatem Mundi. Possibile autem est id, quod possibile est ut existat, & possibile est ut non existat, cuique non magis convenit existentia quàm privatio. Quocirca id, quod existit existentia possibili, ita ut æquè possibilis sit existentia atque privatio illius; illud inquam probat nobis, esse Præponderatorem, qui præponderarit Existentiam Privationi illius.

Atque hæc via sufficientissima ipsis longè videtur. Verùm nihil aliud est, quàm ramus viæ præcedentis de Appropriatione sive proprio, nisi quòd pro *Appropriatore* hinc substituatur *Præponderator*, & *Ens* mutetur in *Existentiam* ipsius *Entis*.

At verò vel imponit nobis hinc author istius viæ, vel errat ipsemet in eo, quòd dicit, Mundum esse existentiae possibilis. Adversarius enim noster, qui credit *Æternitatem* Mundi, vocem *Possibilis*, cum ait, *Mundum esse existentia possibilis*, longè alio sensu usurpat, quàm *Loquens*, sicut explicabimus. Præterea, quòd ait, Mundum habere necessariò Præponderatorem, qui præponderarit Existentiam illius Privationi ejusdem, id adhuc maximoperè dubium est. Nam Præponderatio & Appropriatio vel sunt *Entis*, quod aptum est ad recipiendum unumquodque duorum contrariorum, vel sunt duarum rerum æqualiter inter se discrepantium & differentium, ita ut dicatur; Posteaquàm deprehendimus hoc isto modo, & non alio, id demonstrat esse Efficientem aliquem, qui hoc intenderit; ut, si diceret,

Quandoquidem hoc Æs, quod non est magis aptum ad recipiendam formam cacabi, quam ad formam candelabri, invenimus in forma cacabi vel candelabri, inde equidem scimus fuisse quendam Appropriatorem & Intendentem, qui intenderit alterum ex istis duobus possibilibus: quia hic manifestum est, æs extitisse, & utroque isto attributo possibili caruisse, privatumque fuisse ante præponderationem præponderantis. Verum, si quæstio sit de re quapiam, de qua controversum est, an semper extiterit, aut post privationem demum existere cœperit? de illa nullo modo hoc mente concipi vel dici potest: neque quæri potest, quis præponderaverit Existentiæ ejus Privationi illius, nisi antea demonstratum sit, illam post Privationem existere incepisse. Jam autem illud in hæc materia, de qua hic agemus, disceptatur. Quod si verò Existentiæ & Privationem imaginariam tantum hic intelligere velimus, iterum redimus ad Propositionem decimam, quæ est de Intelligentia imaginationum & cogitationum, non verò rerum existentium & intelligibilium; quia Adversarius noster, qui credit Æternitatem Mundi, censet Imaginationem privationis illius non aliter se habere, quam Imaginationem omnium impossibilium, quæ cadunt in Imaginationem. Verum non est propositi nostri illorum verba refutare. Tantum volui tibi explicare, Viam istam, quam ipsi diversam longè existimant à præcedente, eandem omnino cum illa esse, nec quicquam ab ea differre.

Via septima. *Via septima*, quâ itidem recentiorum quidam utitur. Vult hic stabilire Novitatem Mundi per id, quod Philosophi dicunt de Animis, illas non interire, sed perpetuò superstites manere.

Dicit; Si Mundus est antiquus vel æternus, sequitur, semper Homines aliquos mori, infinitumque esse eorum, qui moriuntur, numerum, & per consequens infinitas esse Animas, & quidem simul existentes. Atqui jam demonstratum est, hoc posterius esse falsum, existere posse plura numerabilia infinita simul & eodem tempore.

Verum mirabilis admodum est ista via, quæ ignotum probat per magis ignotum; adeò ut verissimè de ea tritum illud proverbium dici possit: *Fidejussor tuus fidejussore eget*. Argumentatur etenim, ac si jam demonstratum esset, Animas superstites manere, & sciret, quânam ratione sint superstites; quid denique illud sit, quod superstes manet. Quod si vellent dubium hinc injicere Adversario, qui credit æternitatem Mundi cum permanensione Animarum, tum necesse

celle foret, ut Adversarius permanentiam Animarum eodem modo sumeret & intelligeret sicut ipse.

Sed solverunt dubium istud quidam ex posterioribus Philosophis, dum dixerunt, Animas remanentes non esse corpora, ut loco comprehendantur; neque esse quid positivum, ut Infinitum in existentia illarum sit impossibile. Novisse enim debes, de rebus abstractis (h. e. quæ neque sunt corpus, neque potentia in corpore, sed Intelligentiæ) nullam multitudinem ullo modo formaliter posse concipi vel intelligi, nisi ex illis aliæ aliarum sint causæ, ita ut una habeat rationem causæ, altera effecti. At verò id, quod remanet de Rubene, neque est causa, neque effectum illius, quod remanet de Simeone. Ideoque sequitur, illa numero unum esse, sicut explicavit *Aben-Bachar & Aben-Zaig*, & alii, qui de profundis istis rebus scripserunt.

Summa est, Ab ejusmodi rebus incognitis & abstrusis, quæ cogitationes nostras superant, non esse sumenda principia, quibus alias res probemus.

Scias autem, unicuique, qui viis istis conatur confirmare Novitatem Mundi, vel Antiquitatem ejus refutare, necessario auxilium sumendum esse vel ab una duarum istarum propositionum, vel ab ambobus; Propositione videlicet decimâ de Transitu illo, sive de Possibilitate illa imaginaria, ita ut stabiliat Appropriatorem, qui unicuique rei proprietatem suam dederit; vel Propositione undecimâ, quæ refellitur Infinitum per successione, quam propositionem variè verificare nituntur. Quòd si enim respiciatur ad speciem quandam, cujus individua generationi & corruptioni sunt obnoxia, tempusq; præteritum consideretur; tùm dicunt sequi secundum opinionem credentium Æternitatem Mundi, Individua hujus vel illius speciei, quæ usque ad hoc tempus extiterunt, esse infinita; & si illis adjungantur deinde ejusdem speciei individua post illud tempus (quod verbi gratiâ ponatur mille annorum) existentia, iterum esse infinita; atque ita posteriorem hunc Individuorum complexum majorem esse complexu priori; & per consequens, unum Infinitum esse majus altero. Et sic faciunt quoq; in Motibus circularibus Sphærarum, atq; ex illis etiam, ut quidem opinantur, sequi ajunt, circuitiones infinitas sphære unius majores esse circuitionibus sphære alterius, diversasque esse illarum circuitionum species, quarum unaquæque sit infinita. Ita de unaquaque Accidentium specie inquiunt, quæ in individuo abstractè considerant, sibi que illa, ac si existerent, ima-

ginantur, & quasi res essent, quæ certum habeant principium, atq; ita ad complexum illum imaginarium postea addunt, vel ab illo detrahunt. Verùm omnia sunt Entia tantùm in Imaginatione & cogitatione existentia, & jam pridem propositioni isti (*undecima sc. de falsitate Infiniti*) cervicem fregit *Abunazar Alpharabius*, illiusq; incertitudinem secundùm omnia ejus particularia detexit, sicut id reperies manifestè, si sine affectu & præconcepta opinione legeris Librum ipsius celeberrimum *de Entibus, quæ mutantur*.

Atque hæ sunt principales viæ & modi *Loquentium*, quibus Novitatem Mundi probant. Hac autem per istas rationes, ut ipsi quidem arbitrantur, probatâ, per se deinde sequitur, quòd Efficientem vel Creatorem habeat, qui cum intentione, voluntate, & electione illum innovârit. Quare cum ad hoc peculiaribus probationibus non sit opus, hinc progrediuntur ad Unitatem illius demonstrandam, prout in sequenti capite explicabo.

CAP. LXXV.

*Quinque viæ, quibus Loquentes Unitatem
DEI probant.*

*Quomodo pro-
sent Loquentes
Unitatem DEI.*

IN hoc capite explicare mihi propositum est demonstrationes *Loquentium*, quibus *Unitatem DEI* probant. Illorum autem *Viæ* præcipuè sunt duæ, *Via sc. Impossibilitatis*, & *Via Mutationis*. Et hæ iterum in quinque subdividuntur.

Via prima.

Via prima Impossibilitatis est illa, quâ vulgus ipsorum utitur. Dicunt: Si duo Dii sint in Mundo, sequitur hinc, vel dati substantiam, quæ nullum habeat duorum contrariorum; quod falsum est: vel duo contraria simul, & eodem tempore, in uno subjecto esse posse; quod itidem falsum. E. G. Si Deus unus velit, ut hæc substantia fiat calida, & alter velit, ut sit frigida, inde sequetur, alterutrum ex his duobus: vel, illam neque futuram calidam, neque frigidam, quia duæ hæ actiones simul in eodem subjecto concurrere nequeunt. Hoc autem est falsum, quia omne corpus suscipit alterum è duobus contrariis: vel, illam fore calidam & frigidam simul. Sic si alter velit movere corpus, & alter velit, ut quiescat, tùm illud corpus neque movebitur, neque quiescet, vel movebitur & quiescet simul.

Atque hæc argumentationis vel probationis species fundata est super quæstione de Substantia individua, quæ est prima ex ipsorum propositionibus; super propositione item de Creatione Accidentium;

tium; & super propositione illa, quâ statuunt, Privationes habituum esse res, quæ opus habeant efficiente aliquo.

Quòd si verò quis dicat, Materiam inferiorem, cui accidunt successivè generatio & corruptio ex sententia Philosophorum, diversam esse à materia superiore, Orbium videlicet cœlestium, quemadmodum hoc per demonstrationes ostendi potest: ac porrò inferat, duos quoque esse Deos, unum, qui regit materiam inferiorem, cui nihil rei sit cum materia superiore Cœli; alterum, qui regit & gubernat sphaeras, quiq̃ue nullas actiones exercent in materiam inferiorem, quemadmodum illi ajunt, qui duos Deos esse statuunt; tùm hæc sententia nihil impossibile utique affirmabit. Nam si aliquis regerat, signum hoc fore Imperfectionis illorum, si dicatur, unum non agere in res eas, in quas agit alter; responderi potest, nequaquam hoc esse imperfectionis vel impotentiae signum in illo: nam res illa, quæ non dependet ab operatione illius, est naturæ ejus impossibilis. Nullam autem imperfectionem arguit, non posse rem impossibilem, sicut apud nos, qui Unitatem Dei asserimus, non habetur pro imperfectionis argumento, quòd Deus non possit conjungere duo contraria in uno subjecto, quodque ad hoc & alia impossibilia potentia ejus non extendatur. Hujus itaque argumenti debilitatem animadvertentes, ad aliud confugerunt.

Via secunda. Si duo sint Dii, sequitur necessariò, ambos habere rem quampiam communem, in qua conveniunt & communicant, & unumquemque habere aliquid proprium & peculiare, quod alter non habet, quo ab illo differt. [*At (subintellige) Consequens est absurdum.*]

Hanc viam quod attinet, Philosophica est & demonstrativa apud eos, qui illam sequuntur, & si principia sive hypotheses illius probata fuerint, quemadmodum ego id facturus sum, quando adducam sententiam Philosophorum in isto negotio. At verò non sequitur apud eos, qui credunt Attributioni Dei. Nam secundum illos in Deo sunt multæ res diversæ & distinctæ; Sapientia enim in Deo illis aliud est, quàm Potentia; Potentia aliud quàm Voluntas; ac proinde ex illorum sententia non est absurdum, utrumq; duorum Deorum habere aliquid commune, in quo cum altero conveniat; & unumquemque aliquid peculiare habere, quo ab altero differat.

Via tertia, quæ & ipsa propositione quâdam ipsorum opus habet, est hæc. Quidam ex antiquioribus Loquentibus dicunt, Creatorem Velle per Voluntatem, sed tamen Voluntatem illam non esse

rem substantiæ ipsius additam, sed esse Voluntatem extra subjectum. Atque ex his, quæ tamen à veritate longissimè absunt, inferunt, Voluntatem istam, quæ est extra subjectum, non esse posse in utroq; Deo, vel in duobus Diis: eò quòd una causa, eaque simplicissima, non possit duo judicia, h.e. *diversas proprietates, vel diversitatem* efficere in duabus substantiis.

Verùm hoc est probare ignotum per magis ignotum. Voluntas enim illa, de qua loquuntur, non potest in intellectu formari vel concipi; ac præterea est juxta quosdam omninò impossibilis, & juxta illos ipsos, qui eam credunt, ejusmodi ex illà nascuntur dubia, quæ ipsimet nunquam refutare possunt, & tamen non erubescunt ex illa demonstrationem petere pro Unitate DEI.

Via quarta.

Via quarta. Dicunt: Existentia Operis (h.e. *hujus Mundi*) docet de Existentia Efficientis, sed non docet de multitudine sive numero Efficientium, nihilque interest, sive quis duos, sive tres, sive viginti, aut plures dicat.

Quòd si quis excipiat, hanc demonstrationem non docere de Impossibilitate pluralitatis in Deo, sed tantùm de ignorantia numeri; & nihil impedire, quò minus dicamus, posse esse unum vel plures: tùm perficiunt probationem suam eo, quòd dicunt, Existentiã Creatoris non esse possibilem, sed necessariam, ac proinde tolli quoque possibilitatem pluralitatis. Et hæc est ratio argumentandi illius, qui hoc argumento utitur.

Verùm fallaciam manifestam hic committunt. Nam in ipsa existentia Creatoris quidem nulla est possibilitas; sed in opinione & mente nostra est possibilitas. Alia autem est possibilitas in scientia nostra, & alia possibilitas in existentia. A possibilitate verò in cogitatione vel scientiã, ad possibilitatem in existentia, non valet consequentia; vel contrà, A negatione possibilitatis in existentia, ad negationem possibilitatis in scientia: quemadmodum illi sciunt, qui didicerunt, quomodo conclusiones ex præmissis sequantur.

Via quinta.

Via quinta, quæ est cujusdam ex recentioribus, qui existimavit, se egregium quid invenisse, quo possit Unitatem Dei probare. Sensus ejus est hic. Aut unus fuit sufficiens ad creandam totam istam rerum Universitatem, aut non: si fuit, tùm utique alter erit superfluus, eoq; nihil opus erit; si non fuit, sed à duobus simul perficienda & disponenda fuit universa hæc Mundi machina, tùm quisque illorum dicendus est fuisse insufficiens, & non satis potens ad id præstandũ, alteriusq; ope indiguissè. Hoc autè est unũ ex impossibilibus. Ergo &c.

Ve-

Verum contra hanc rationem potest excipi; Non omnem, qui non operatur id, quod in ipsius natura non est, ut illud operetur, (h.e. quod contra ipsius naturam est), dicendum esse Impotentem & Insufficientem. Nam quemadmodum non est Homo aliquis Infirmus & Debilis vocandus, qui nequit portare decem talenta; & sicut non est attribuenda Deo Impotentia, quia non potest se-ipsam corporeum facere, vel alium sibi similem creare, aut quia nequit creare quadratum, cujus latus æquale sit diametro: sic illi, qui duos Deos statuunt, possunt dicere, non esse illis Omnipotentiam derogandam ideò, quia nullus illorum solus creat; eò quòd necessitas existentiae ipsorum requirat, ut sint duo. Hoc verò non esse ex indigentia, quasi unus alterius ope indigeret, sed ex necessitate, contrariumque esse impossibile. Et sicut non ideò dici potest, Deum non esse omnipotentem, nulloque modo Indigentiae, Impotentiae vel Insufficientiae titulo appellandum, quòd non possit existere facere corpus aliquod, nisi creet Substantias individuas, illasque per Accidentia, quae itidem creat, jungat, ut illi *Loquentes* asserunt; quia sc., ut aliter fiat, est impossibile. Sic, qui duos Deos statuit, dicere potest, impossibile esse, ut unus solus faciat omnia, nec tamen Imperfectioni ipsius hoc adscribendum esse, quia illa talis sit, ut duo simul & una sint & operentur.

Atque hæc argumentorum istorum debilitas sic defatigavit & exercuit nonnullos, ut quidam illorum dixerit, Unitatem Dei haberi ex lege per Cabbalam; sed à reliquis ludibrio tantum fuit habitus & non nisi fannis exceptus. Mihi autem videtur, Virum illum fuisse fani admodum ingenii ac iudicii. Nam cum nihil solidum & demonstrativum in ipsorum rationibus vidisset, in quo animus ipsius acquiescere potuisset, dixit, per Cabbalam sive Traditionem hoc haberi ex lege. Illi etenim homines nullam planè certam rerum naturam, unde demonstrationes veræ peti possunt, admittunt, intellectumque certam & rectam scientiam, quæ veras possit gignere conclusiones, habere negant. Omnia autem hæc singulari intentione facta sunt; ut sc. destruerent verba Philosophorum, & ostenderent, dari posse demonstrationes de illo, cujus nulla planè est demonstratio: non animadvertentes vel non curantes, quòd hac ratione subtrahantur nobis demonstrationes de illis rebus, quarum demonstrationes existunt: id quod Deo Opt. Max., & Viris intelligentibus, qui Veritatem confitentur, hoc loco committimus & conquerimur.

*Refutatio Corporeitatis, ex sententia
Loquentium.*

*Quomodo Lo-
quentes refutent
Corporeitatem.*

ARGUMENTA & rationes, quibus *Loquentes* utuntur ad removendam à Deo corporeitatē, longè sunt infirmiora, quàm ea, quibus usi sunt ad asserendam Unitatem Dei. Est enim ipsis remotio Corporeitatis veluti ramus, necessariò ex Unitate, tanquam radice, promanans.

Dicunt: Corpus non est unum. [*Deus (subintellige) est unus. Ergo non est corpus.*]

Verùm qui refutat Corporeitatem ex eo, quòd corpus sit compositum ex materia & forma; Deo autem ejusmodi compositionem competere non posse ostendit: hic, meo judicio, non est *Loquens*, ejusq; hanc demonstrationem fundamentis Loquentium superstructam esse nego. Est enim demonstratio realis, fundata in veritate & natura materiæ & formæ: hæc q; ipsissima est Philosophorum sententia, quam adducam & explicabo, cum acturus sum de Philosophorum in hoc negotio demonstrationibus.

Intentio nostra in hoc capite est, commemorare *Demonstrationes Loquentium de Remotione Corporeitatis* ex eorundem principiis.

Via prima.

Via prima. Ajunt; Si Deus est corpus, tùm Divinitas & Veritas ejus perficietur vel in universalitate & complexu Substantiarum individuarum corporis illius, quod habet, vel in una tantùm.

Si perficiatur in una, tùm nulla est utilitas reliquarum, sed sunt superflue: nulla q; est ratio essentiæ illius corporis, (*quia una substantia individua non potest corpus constituere*). Si in omnibus & singulis perficiatur, tùm erunt Divinitates multæ, non verò Deus unus. Atqui verò jam demonstrarunt, Deum esse unum. Ergo.

Hanc rationem si consideraveris, invenes illam superstructam esse propositioni ipsorum primæ & quintæ, ac proinde nullius esse ponderis. Potest enim illis dici, Corpus Dei non est, ut dicitis vos, compositum ex conjunctione particularum ejusmodi individuarum, quales Ipse creavit; sed est corpus unum continuum, nullam nisi in Cogitatione admittens divisionem. In cogitatione autem nulla est notio vel probatio, (*h. e. à Cogitatione & Imaginatione alicujus rei ad illius esse nulla est consequentia*). Sic enim imaginari tibi potes, Cælos esse ruptos vel fillos, quod tamen non est, (Philosophi vocant *Opus Imagi-*

Imaginationis). Et ita argumentari possumus ab iis, quæ nobiscum sunt, & quæ à nobis videntur, (h.e. ab Orbibus cælestibus), ad ea, quæ nobis sunt occulta, (h.e. ad Deum).

Via secunda, quæ magni admodum apud ipsos momenti habetur, *Via secunda* est desumpta ab Impossibilitate Afsimilationis, quòd sc. D E U S Benedictus nulli creaturæ afsimilari possit. Si autem corpus esset, aliis utiq; corporibus foret similis. Atq; hîc prolixi valdè sunt.

Dicunt. Si dicas, corpus illius non esse simile reliquis corporibus, tibi ipsi contradicis. Nam omne corpus cuius alii corpori simile est in ratione corporeitatis: differunt autem à se invicem corpora in aliis rebus, accidentibus videlicet. Quare qui dicunt, D E U M esse corpus, affirmare coguntur, Illum aliquod sibi simile creasse.

Verum duobus modis hæc ratio confutari potest. *Primò* enim dicere potest aliquis, Non recipio ego hanc Traditionem, quòd Deus nulli creaturæ in re aliqua afsimilari possit? quam hujus rei habes demonstrationem, nisi auctoritatem librorum Prophetarum? Sed ita Remotio corporeitatis est Cabbalistica, non Intellectualis & demonstrativa.

Quòd si excipiat (*Loquens*); Si similis est alicui creaturæ, sequitur, illum aliud sibi simile creasse; respondere potest Adversarius, Nihil esse Deo simile per omnia; se enim non negare, multas in Deo res esse, modosque multos. Nam qui credit corporeitatem, non veretur hoc affirmare.

Secundus modus hanc rationem impugnandi, isque magis conveniens, est hic; Firmum & ratum est apud omnes Philolophos, de Sphæris cælestibus & de corporibus istis materialibus dici, quòd sint corpus, cum tamen non habeant eandem materiam & formam, sed æquivocè materia & forma de utrisque dicatur: & licet Cælum suas dimensiones habeat, non tamen esse corpus sicut reliqua corpora. Nam non quicquid habet dimensiones, statim est corpus; sed corpus est, quod constat ex materia & forma. Quòd si hoc de Cælo dici potest, quantò magis potest de Deo dicere, qui Corporeitatem asserit, Illum habere quidem dimensiones, sed tamen essentiam, veritatem & substantiam illius non esse similem corpori alicui creato, proinde *Corpus* de ipso & aliis dici *ὁμοιόμορος*, quemadmodum *Ens* de D E O & aliis *ὁμοιόμορος* dicitur apud Orthodoxos. Prætereà, non admittunt, qui pro Corporeitate certant, omnia corpora ex similibus particulis esse composita, sed dicunt, D E U M creare quidem omnia corpora, verum diversæ esse naturæ & essentiæ. Quemadmo-

dum igitur secundum illos corpus aliquod scintillans & splendidum (*ex his sc. inferioribus*) non est simile globo Solis: sic dicunt Corpus lucis creatæ, h. e. Majestatem Divinam, nequaquam similem esse corpori Cælorum, & Stellæ non esse similes Majestati Divinæ, vel columnam Nubis creatæ non esse sicut corpus DEI Opt. Max. Illius enim corpus esse perfectum, gloriosum, omnisque compositionis & mutationis expertum, & per consequens perpetuò extitisse, & juxta voluntatem ac beneplacitum suum omnia reliqua effecisse. Hæc autem sententia, utut infirma, quomodo mirabilibus illorum rationibus, quas tibi indicavi, refellatur, non video.

Viatertia. *Viatertia.* Dicunt; Si Deus sit corpus, tùm utique erit finitus. Hoc verum. Si autem sit finitus, habebit quoque certam mensuram & certam formam ac figuram. Et hoc verum est.

Pergunt: Si figuram habeat & mensuram, sequitur, possibile fuisse ut fieret major vel minor quàm est, vel etiam, ut aliam planè figuram obtineat, & proinde etiam, quia videmus certam illi mensuram & formam esse appropriatam, sequi, illum habere Appropriatorem.

Hanc viam quod attinet, audivi quidem eam à nonnullis valde commendari, sed omnium est infirmissima, utpote quæ nititur Propositione decimâ, ex qua cum tam multiplices difficultates & absurditates oriantur, si reliquis Entibus applicetur, prout ostendimus, quantò ergo plures inde nascentur, si Deo accommodetur?

Verùm nulla est differentia inter hoc & inter id, quod dicunt de Præponderatione Existentiæ Mundi super Privationem illius, illam sc. docere de Efficiente aliquo præponderante Existentiæ Privationi illius, propter possibilitatem existentiæ. Quòd si enim quæramus ex eis, quare non sequatur etiam de existentia Dei, si sequatur de Mundo, cum dicimus; quandoquidem existit, sequitur illum habere Præponderatorem, qui præponderarit Existentiæ ejus Privationi illius? Respondebunt sine dubio, quia hoc procederet in infinitum, & necessariò tandem huc devenient, ut dicant, quòd necessariæ sit existentiæ sine aliqua possibilitate, neque alio, à quo existentiæ accipiat, indigeat. Nam hæc eadem responsio dari quoque potest ab eo, qui Corporeitatem defendit, ad id, quod hinc dicunt de mensura, forma & figura; videlicet, De omnibus mensuris, quæ possibilem habent existentiæ, h. e. quæ primò non fuerunt, deinde verò existere inceperunt, dici quidem posse, potuisse illas fieri vel majores, vel minores, quàm sunt, vel etiam diversæ planè figuræ, & Appropriatorem aliquem sine dubio habere; verùm formam vel figuram

ram & mensuram DEI, quæ sine omni sunt imperfectione & similitudine, quod attinet, nequaquam illam ita esse comparatam, ut aliquando non extiterit, postea verò existentiam acceperit, ita ut Appropriatore opus habuerit; sed ipsius essentiam, mensuram & figuram necessariæ esse existentia. Sic enim non dici potest, Ipsi opus aliquo fuisse, qui post privationem existentiam ei appropriaverit; quia nempe nulla possibilitas privationis in Ipso existit: sic etiam non dici potest, Illum opus habuisse aliquo, qui ipsi formam & mensuram appropriarit; quia scilicet sic est necessaria ipsius existentia.

Quocirca, Lector optime, si constituiisti veritatem inquirere, abjiciendi tibi sunt omnes affectus, traditiones, & receptæ opiniones; cavendum etiam tibi, ne animus tuus pertrahatur in sententiam istorum Speculatorum, ne tibi idem quod illis accidat, qui, *prunas ignis evitare volentes, in flammam ejus inciderunt*, ad eò ut totam rerum naturam destruxerint, creationem Cœli & Terræ everterint, adeoq; quod dici solet, Cœlum Terræ miscuerint. Dum enim existimârunt, se per propositiones illas suas demonstraturos, Mundum esse novum; non solum id non perfecerunt, sed prætereà demonstrationes de Unitate DEI, Existentiâ ejus, & Corporeitatis remotione nobis eripuerunt. Demonstrationes enim, quibus hæc omnia probare oportet, petendæ sunt ex natura Rerum, quemadmodum in sensus nostros & intellectum incurrit.

Expositâ itaq; ipsorum sententiâ, accedemus ad recensenda principia, & considerandas demonstrationes Philosophorum de Existentiâ DEI, Unitate illius, & Corporeitatis ab illo remotione, omisâ & quasi concessâ ipsis Æternitate Mundi, licet eam nō credamus. Postea monstrabo tibi viam nostram, quâ nos, verâ speculatione duce, perfectè tres istas quæstiones probare possumus. Et

his confectis, tandem revertar ad congregiendum
cum Philosophis de Æternitate
Mundi.

FINIS PRIMAE PARTIS.

RABBI MOSIS MAJEMO-
NIDIS

MORE NEVOCHIM
PARS SECUNDA.

PROLEGOMENA.

*Propositiones
Philosophorū, ad
demonstrandam
Dei Existētiā,
Incorporeitatem,
& Unitatem.*

IGINTI-QUINQUE sunt Propositiones, eaq; omnes demonstrativę & indubitę, quibus opus est ad demonstrandam Dei Existētiā, Incorporeitatem & Unitatem. Ipse enim Aristoteles, & qui eum sequuti sunt, Peripatetici, firmissimis rationibus illas jam-pridem demonstrarunt. Preter illas autem adhuc aliam ipsis concedemus & largiemur, quā mirificę quęstiones nostrę confirmantur, sicut explicabo. Propositio autem illa est MUNDI ÆTERNITAS, quam tuentur.

Propositio I. *Falsum est, dari Ens quantitate infinitum.*

II. *Falsum itidem est, dari Entia quantitatem habentia numero infinita simul.*

III. *Falsum quoq; est, dari processum Causarum & Effectorum in infinitum, licet mensuram & quantitatem non habeant. E. G. Quod Intellectus hęc sit causa Intellectus secundi, secundus tertii, tertius quarti, & sic in infinitum, falsum est.*

IV. *In quatuor Pradicamentis invenitur Mutatio. In predicamento Substantiæ, quando res mutatur in substantia per Generationem & Corruptionem: in predicamento Quantitatis, per Accretionem & Diminutionem: in predicamento Qualitatis, per Alterationem: in predicamento Ubi, per motum Localem. Et de hac ultima Mutatione in Ubi dicitur Motus in specie, de reliquis verò in genere.*

V. *Omnis Motus est mutatio & exitus de potentiã in actum.*

VI. *Motuum (localium) alius est Substantialis, alius Accidentalis: alius item*

- item *Violentus*, alius *Partialis*, qui est species motus *Accidentalis*. *Substantialis* est, cum transfertur corpus de loco in locum. *Accidentalis*; ut cum dicitur de Nigredine corporis alicujus, quod translata sit de loco in locum. *Violentus*, cum lapis sursum movetur violentiâ motoris alicujus. *Partialis*; ut est motus clavi in navi: nam quando movetur navis, dicitur quoque quod moveatur clavus. Et sic quotiescunque dicitur totum aliquod compositum moveri, dicitur quoque moveri pars ipsius.
- VII. *Quicquid mutatur, id dividitur; ideoq; quicquid movetur, id dividitur & est corpus; & quicquid non dividitur, id quoque non movetur, ac proinde non potest esse corpus.*
- IIIX. *Quicquid movetur secundum accidens, necessariò aliquando quiescit. Quia enim motus illius non est in substantia, ideo non potest esse perpetuus motus ille accidentalis.*
- IX. *Omne corpus, quod movet aliud corpus, quando movet, movetur & ipsum.*
- X. *Quæcunque dicuntur esse in corpore, in duas partes dividuntur: vel enim insunt corpori ut *Accidentia*, vel insunt ei ut *Forma naturalis*. Utraque autem sunt potentia in corpore.*
- XI. *Quædam res, quæ in corpore subsistunt, cum dividitur corpus, dividuntur & ipse, & quidem divisione *accidentali*; ut colores, & reliqua, quæ per totum corpus se diffundunt: quædam verò, quæ corpus conservant, nullo modo dividuntur; ut *Anima & Intellectus*.*
- XII. *Omnis potentia vel virtus per corpus diffusa est finita; quia sc. ipsum corpus finitum est.*
- XIII. *Nulla mutationis species est continua, nisi motus localis species circularis.*
- XIV. *Motus localis omnium motuum est antiquissimus & primus naturæ; generationem enim & corruptionem præcedit alteratio; alterationem appropinquatio alterantis vel mutantis ad rem alteratam, (h.e. motus localis): accretio autem & diminutio non possunt esse nisi præcedente generatione & corruptione.*
- XV. *Tempus est accidens motum consequens, eiq; coherens, neque unum sine altero esse potest. Non existit motus, nisi in tempore; & non potest intelligi aut mente concipi tempus, nisi cum motu: & quicquid non habet motum, non cadit sub tempore.*
- XVI. *Nulla res, quæ non est corpus, potest intelligi habere numerum: sed si fuerit potentia in corpore, possunt numerari individua potentialium, cum materia vel subjecta illarum numerantur. Propter hanc causam*

- ſæ res immateriales, quæ neque ſunt corpus, neque potentia in corpore, non poſſunt ſub numero aliquo intelligi, niſi habeant rationem cauſarum vel effectorum.
- XVII. *Omne, quod movetur, habet Motorem aliquem; eumq; vel externum, ut lapis, qui à manu movetur; vel internum, ut corpus animalium, quod compositum eſt ex movente & mobili.* Proinde, cum moritur, & Movente vel Motore privatur, Animâ videlicet, remanet mobile ſolum, Corpus ſcilicet, planè eâdem formâ vel figurâ, ſicut antea fuit, niſi quòd motu ſit deſtitutum. Et quia Movens in Moto vel Mobili exiſtens occultum eſt, & à Senſibus videri nequit, exiſtimârunt Animalia moveri ſine movente: omneq; mobile, quod virtutem motricem habet intra ſe, dicitur moveri à ſe ipſo, quia virtus illa motrix in tota ſubſtantia exiſtit.
- XIX. *Quicquid exit de potentia ad actum, ab alio, & quidem externo vel extrinſeco, educitur.* Nam ſi educens eſſet in ipſo, nullumq; ad eſſet impedimentum, ne unico quidem momento exiſteret in potentia, ſed ſemper foret in actu: quòd ſi autem educens in ipſo eſſet, aliquodq; impediens ei ad eſſet ac removeretur, ſine dubio idem ille impedimentum auferret, qui educeret quoque potentiam illam in actum.
- XIX. *Quicquid exiſtentia ſuæ cauſam habet, poſſibilis eſt exiſtentia ratione ſubſtantia ſuæ.* Nam ſi cauſæ ejus exiſtant, exiſtet & ipſum; ſi non exiſtant, vel tollantur, vel mutetur diſpoſitio illarum unde illius exiſtentia ſequitur, neque illud exiſtet.
- XX. *Quicquid ratione ſubſtantia ſuæ, neceſſaria eſt exiſtentia, id ſuæ exiſtentia nullam prorsus cauſam habet.*
- XXI. *Quicquid è duabus rebus eſt compositum, ejus, quatenus talis, exiſtentia cauſa eſt illa compositio; & per conſequens, quoad ſubſtantiam ſuam, non habet neceſſariam exiſtentiam.* Exiſtentia enim ejus conſiſtit in exiſtentia duarum illarum partium, earumq; compositione.
- XXII. *Omne corpus neceſſariò compositum eſt ex duabus rebus, & certa habet accidentia.* Duæ res illud conſervantes ſunt *Materia & Forma.* Accidentia ſunt, *Quantitas, Forma, Figura, Situs, &c.*
- XXIII. *Quicquid eſt in potentia, & in ſua ſubſtantia habet poſſibilitatem aliquam, illud neceſſe eſt aliquando in actu non exiſtere.*
- XXIV. *Quicquid eſt in potentia, eſt materiatum.* Poſſibilitas enim perpetuò eſt in materia.
- XXV. *Principia Subſtantia composita ſingularis ſunt Materia & Forma,*

ma, & hæ non possunt esse sine Efficiente, h.e. Motore, qui moveat & disponat subjectum (h.e. materiam) ad recipiendam formam. Hic autem est Motor proximus, qui disponit materiam individui vel singularis alicujus. Atque hinc consideratione digna res occurrit de Motu, Movente, & re Motâ, de qua alibi jam satis superque actum, cujusque summam Aristoteles comprehendit, dum ait, Materiam non movere se-ipsam. Et hæc est Propositio maxima ac præcipua, ad investigationem Motoris primi nos deducens.

Hæ itaq; sunt viginti-quinque illæ Propositiones, quarum quædam sunt intellectu facillimæ, & patent ex principiis demonstrativis, quæ sunt intelligibilia prima; quædam verò demonstrationibus & principiis multis indigent, quæ omnia jam demonstrata & adducta sunt ab Aristotele partim in Libris Acroamaticis, partim in Metaphysicis. Nostri autem propositi non est, libros Philosophorum hinc transferre, & remotiora illorum principia explicare, sed proxima tantum, quibus ad materiam nostram opus habemus.

Nunc præcedentibus propositionibus unam adhuc, Æternitati Mundi patrocinantem, adjiciam, quam Aristoteles pro omnium verissima & fide dignissima habuit. Eam nos ipsi nunc per modum Concessionis dabimus, donec id, quod intendimus, probaverimus.

XXVI. ergo est; *Tempus & Motum ipso actu esse existentia aeterna & perpetua.* Proinde secundum eum ex hac positione sequitur, esse corpus quoddam, quod moveatur motu æterno in ipso actu existente; Corpus videlicet quintum, unde dicit, Cælos neque generationi, neque corruptioni esse obnoxios. Motus enim secundum illum neque generatur, neque corrumpitur. Nam statuit, quemlibet motum, motum alium, sive ejusdem, sive alterius speciei, præcedere. Quod verò existimamus, in Animantibus ante motum localem non præcedere motum alium, negat esse verum. Causam etenim motus post quietem illorum refert ad res procreantes motum illum localem, quæ sunt vel Mutatio temperamenti, (unde est appetitus vel desiderium ad quærendum sibi convenientia, & ad fugiendum contraria); vel Imaginatio, vel Consilium & Proæresis in illis exorta. Horum ergo trium aliquod semper motus localis causam esse, & ex unoquoque motus alios sequi dicit. Item ait, Uniuscujusque rei innovationem tempore præcedere possibilitatem innovationis ejus, & ex his concludit & deducit ea, quæ faciunt ad adstruendam propositionem ejus. Præterea, sequitur ex hac propositione, dari Mo-
bile

bile quoddam finitum, quod per longitudinem finitam infinitis vicibus per eandem longitudinem moveatur & revertatur; quod falsissimum est, & non nisi in motu circulari fieri potest, sicut demonstrari potest ex decima-tertia istarum propositionum. Insuper sequitur hinc, dari Infinita, non quidem simul, sed successivè.

Aristotelem non credidisse, rationes suas pro Æternitate Mundi esse demonstrativas.

Atque hæc est propositio illa, quam semper & ubique stabilire & confirmare nititur Aristoteles. Mihi tamen nequaquam videtur, illum in hac opinione fuisse, ac si rationes ejus essent demonstrativæ, sed existimo, illam ab eo simpliciter, tanquam probabilem & rationi consentaneam, receptam fuisse. Ejus autem asseclæ & commentatores, illam omninò necessariam & demonstrativam, nequaquam verò probabilem esse, affirmârunt. *Loquentes* verò ostendere conati sunt, illam penitus esse impossibilem, neq; intellectu nos assequi posse, quomodo Entia infinita successivè produci aut creari queant: quin-imò dicunt, Impossibilitatem ejus esse Intelligibile primum. Mea sententia est, propositionem hanc esse possibilem vel probabilem, non autem necessariam, sicut Aristotelis Interpretes volunt; neque impossibilem, sicut *Loquentes* asserunt.

Verùm non est hic intentio mea, rationes Aristotelis, nostrasque de illis dubitationes proponere; neque etiam volumus sententiam nostram de Novitate Mundi explicare; sed propositum nobis hoc loco fuit, nudè tantùm recensere principia & propositiones, quibus ad tres nostras quæstiones demonstrandas opus habemus. Quocirca cum id jam factum sit, pergo ad explicandum, quid ex illis sequatur & concludi possit.

CAPUT I.

*Quomodo ex præmissis propositionibus sequatur, Mundum habere Motorem, eumq;
Unum, Incorporeum, &
Æternum.*

Quomodo ex principis Philosophicis demonstratur, Mundi habere Motorem, Unum, Incorporeum, & Æternum. **E**X Propositione vicesima-quinta sequitur, esse Motorem aliquem, qui movet materiam istam generabilem & corruptibilem, ut formam aliquam recipiat. Quòd si verò inquiratur, unde Motor ille movendi vim habeat? apparebit, illum necessariò habere adhuc alium priorem, sive ejusdem, sive alterius speciei, qui illum moveat: (Motus enim est in quatuor prædicamentis, & de omnibus dicitur

dicitur Motus in genere, prout docuimus in *Propositione quarta.*) Hoc verò non potest procedere in infinitum, uti ostendimus in *Propositione tertia.* Verùm videmus, omnem motum pervenire ad motum corporis quinti (*Cœli*), ibique subsistere: & ab illo motu omnem Motorem originem suam, veluti per ramum aut catenam aliquam, trahere in Mundo hoc inferiori. Porrò, movetur Cœlum motu locali, qui primus est omnium motuum & antiquissimus, uti vidimus in *Propositione decima-quarta*, & sic omnis motus localis pertingit tandem ad motum Cœli. Exempli gratiâ, si dicas, Lapidem istum, quem moveri vides, moveri à baculo, baculum à manu, manum à nervis, nervos ab arteriis, arterias à musculis, musculos à calore naturali, calorem à forma, huncque esse Motorem primum; hinc Motor quoque ad movendum inducitur aliunde, veluti à Voluntate vel Consilio, Lapidem baculo ori foraminis alicujus admovendi, ne vento spiranti ingressus per illud pateat. Motor autem venti, & flatus vel spirationis ejus causa efficiens est motus Cœli, & per consequens etiam motus primi localis. Atque ita videbis quoque, omnem causam generationis & corruptionis devenire tandem ad motum Cœli. Quòd si verò & hinc tandem pervenerimus, ad motum nempe Cœli, ulterius sequetur, & hoc aliquem habere Motorem, juxta *Propositionem decimam-septimam*, & quidem vel intra se, vel extra se. Si habeat Externum, erit vel Corporeus, vel Incorporeus, & ita non vocabitur Externus; vel non dici poterit de eo, quòd sit extra illud, sed abstractus ab illo. Nam de rebus incorporeis non nisi latissime & improprie dicitur, quòd sint extra corpus. Si habeat Internum, tunc erit Motor ille vel Virtus & Facultas per totum ejus corpus diffusa, quo diviso & illa dividatur, sicut est calor Ignis; vel erit Facultas ejus aliqua indivisibilis, ut est Anima vel Intellectus, ut habuimus in *Propositione decima & undecima*, & per consequens Motor Cœli erit alterutrum ex istis quatuor; vel erit corpus aliquod extra illud, vel ab illo abstractum quid, aut virtus per illud diffusa, aut denique facultas ejus aliqua indivisibilis. Falsum autem est, primò, Motorem Cœli esse corpus aliquod extra ipsum. Nam si esset corpus, sequeretur, moveri & ipsum, quando mover aliud, ut liquet ex *Propositione nona*, & hoc corpus, quod mover, moveri itidem ab alio; sicque consequenter in infinitum. In *Propositione autem secunda* docetur, non dari corpora numero infinita. Deinde, falsum est, Motorem Cœli esse Facultatem quandam per totum illius corpus diffusam, secundum modum tertium; quia enim Cœlum est corpus, se-

quitur, illud esse finitum, secundum *Propositionem primam*; Facultatem item ejus esse finitam, ut quæ & ipsa dividi potest diviso corpore, ex *Propositione undecima*; & per consequens, non posse moveri in infinitum, id quod posuimus in *Propositione vicesima-sexta*. Præterea, falsum est secundum quartum modum, Motorem Cœli esse Facultatem ejus aliquam indivisibilem, qualis est Anima in Homine. Falsum est, illam solum esse causam motus perpetui & continui, ut sit indivisibilis. *Declaratio*. Si talis Facultas est Motor primus vel Movens primum, tunc sequitur, illum Motorem moveri per accidens, secundum *Propositionem sextam*. Ut clarior res evadat, hoc adjicio. Quando Homo ab Anima sua (quæ forma ipsius est) movetur & impellitur, ut ex inferiori ædium parte in superiorem ascendat, tunc Corpus illius est id, quod movetur in substantia, & Anima est Movens primum in substantia, (*juxta hanc sc. sententiam*), sed non negari potest, illam quoque per accidens moveri. Nam translato Corpore ex ædium parte inferiore in superiorem, necessario quoque transfertur Anima, quæ erat inferius, in locum superiorem. Rursum, cum Motus & Impulsio animæ cessat & quiescit, quiescit quoque id, quod propter ipsam movebatur, Corpus videlicet; cum autem Corpus quiescit, tollitur iterum motus ille Animæ accidentalis. Quicquid enim per accidens movetur, necessario quoque quiescit, secundum *Propositionem octavam*, & illo quiescente, quiescit quoque id, quod propter illud movebatur. Hæc autem omnia si ita se habeant, sequitur, Movens illud primum aliam insuper oportere causam habere, extra illud universale compositum ex Movente & Moto vel Mobili, quâ, tanquam Motus principio, existente, Movens illud primum moveat ea, quæ in ejus complexu ab ipso moventur, & quâ absente ac deficiente quiescat. Propter hanc causam animantium corpora non perpetuo moventur, licet in unoquoque sit Movens primum indivisibile, quia Movens illorum non semper movet in substantia, sed causæ ejus impulsivæ sunt extra illud, ut Appetitus quærendi sibi salutaria, vel fugiendi contraria, Imaginatio & Phantasia in iis, quæ Imaginationem habent. Cum enim illæ causæ adsunt, tunc movet; & dum movet, movetur quoque per accidens, & necessario iterum quiescit. Quocirca, si Motor Cœli sit in ipso Cœlo, juxta aliquem dictorum trium modorum, non poterit moveri motu perpetuo. Quod si verò Motus iste sit æternus & perpetuus, ut statuit noster Adversarius, & hoc sit possibile, secundum *Propositionem decimam-tertiam*, sequitur juxta hanc sententiam

ex prædictâ divisione, causam primam motûs Cœli esse juxta modum secundum, h.e. abstractam ab ipso Cœlo.

Sic ergo per demonstrationem certam liquet sequi, Motorem Cœli (siquidem motus illius sit perpetuus & æternus) neque esse corpus, neque potentiam aliquam corpoream: ac proinde non habere motum, neque substantialem, neque accidentalem, ideoque etiam nullam admittere divisionem vel mutationem, juxta Propositionem quintam & septimam. Hic autem Motor nemo alius est præter DEUM OPT. MAX., verè primam motûs Cœli causam. Sequitur etiam, falsum esse, duos vel plures esse Motores, quia res abstractæ & incorporeæ non possunt numerari, nisi ita sint comparatæ, ut una habeat rationem causæ, altera causati, secundum Propositionem decimam sextam. Liquet insuper, Motorem illum non cadere sub tempus, quia videlicet à motu est exemptus, secundum Propositionem decimam quintam.

Ex hac itaque consideratione per demonstrationem colligimus, falsum esse, Cœlum moveri à se-ipso motu perpetuo; Item, Causam primam motûs ejus neque esse corpus, neque potentiam in corpore; Motorem esse unum, nulliq; mutationi obnoxium; Existentiâque ejus nulli tempori esse alligatam: quæ sunt tres istæ quæstiones, de quibus celeberrimi Philosophi demonstrationes exstruxerunt.

Secunda consideratio ipsorum. Posuit Aristoteles Propositionem quandam, hanc videlicet; Quando aliquid fuerit compositum ex duabus rebus, & earum altera reperitur per se & seorsim extra totum compositum, tum sequitur, itidem separatam reperiri rem alteram extra compositum. Quod si autem existentia illarum necessario secum ferat, ut non nisi unâ & conjunctim reperiantur, qualis est ratio materiæ & formæ, tum neutra sine alia unquam existit. Proinde si una illarum separata inveniatur, colligi inde potest, illis nequaquam hanc naturâ inesse, & alteram quoque per consequens separatam existere. Exempli gratiâ, si sumamus Oxymel, & separatim inveniamus Mel, tanquam unam compositi partem, sequetur ex eo, nos quoque reperturos separatim Acetum. Posteaquam exposuit hæc Propositionem, assumit, & dicit, Nos multas res invenire compositas ex movente & moto, h.e. quæ movent alia, & quæ ipsæ quoque ab aliis, dum movent, moventur: id quod manifestum est in Sphæris, quæ reliqua omnia movent. Invenire nos etiam Motum, quod nihil planè movet, & illud est motum ultimum; ac proinde sequi,

Secunda consideratio Philosophica circa Unitatem, Incorporatam, & Æternitatem Dei.

nos invenire quoque Movens aliquod, quod à nullo moveretur; quod est Movens ultimum. Hoc autem Movens, quia nullum habet motum, est indivisibile, incorporeum, & tempori nullo modo subiectum, prout explicatum est in *Propositione precedenti*.

Tertia consideratio circa prædictas quaestiones.

Tertia consideratio Philosophica in hoc negotio ex Aristotele desumpta, (licet ipse eam in alia materia adduxerit) est hæc: Nullum est dubium, quin sint Entia existentia, & quidem sensibus etiam perceptibilia. Illa autem necessariò secundum unum trium istorum modorum sunt comparata, (est enim divisio necessaria). Vel omnia Entia sunt exempta à generatione & corruptione: vel omnia sunt generationi & corruptioni subiecta: vel quædam tantum generantur & corrumpuntur, & quædam non. Atqui primum manifestè est falsum. Ad oculum enim videmus, Entia plurima generari & corrumpi. Falsum non minus est secundum: Nam si omnia Entia cadant sub generationem & corruptionem, tum sanè sequitur, universa & singula Entia possibilitatem habere intereundi. Quod autem in specie est possibile, necessariò tale fit, sicut nôsti, & proinde sequitur, Entia omnia interire & corrumpi. Si verò omnia intereant, falsum est aliquid existere: quia enim nullum remanet, quod existere faciat, sequitur, nullum quoque Ens existere. Videmus autem res multas existere; quin-imò nos ipsi existimus. Quocirca per hanc considerationem sequitur, cum sint Entia quædam, quæ generantur & corrumpuntur, esse Ens aliquod, quod neque generatur, neque corrumpitur, illudque Ens nullam planè interitûs possibilitatem vel potentiam habere, neque possibilis, sed necessariæ esse existentia. Dico præterea; Si (*Ens sc. illud*) sit necessariæ existentia, oportere ut sit tale vel ratione substantiæ, vel ratione causæ suæ, ita ut existentia & privatio ejus sit possibilis ratione substantiæ, & necessaria ratione causæ, quâ ratione causâ ejus necessariam faciet existentiam ejus, secundum *Propositionem decimam-nonam*. Itaque ex hoc liquet, necessariò esse Existentiæ necessariæ ratione substantiæ, sine quo nullum Ens esse vel existere posset ullo modo, neque generabile & corruptibile, neque ingenerabile & incorruptibile, (siquidem Ens tale in rerum naturâ, ut Aristoteles asserit, existat, quod sc. nec generatur, nec corrumpitur); causatum enim necessariò habet causam.

Atque hæc demonstratio talis est, ut à nemine in dubium vel controversiam vocari possit, nisi fortè ab homine imperito & naturæ demonstrationis ignaro.

Præ-

Præter hæc dicimus, Nullum Ens necessariam habens existentiam potest existentia suæ habere causam, secundum *Propositionem vigesimam*: neque etiam potest in eo esse multitudo rerum, secundum *Propositionem vigesimam-primam*. Ideoque etiam per consequens non potest esse corpus, vel potentia in corpore, secundum *Propositionem vigesimam-secundam*.

Sic itaque ex hac consideratione demonstratur, esse Ens aliquod necessariae existentia ratione substantia suæ. Illud autem nullum aliud est, quàm *DEUS OPT. MAX.* Liquet etiam hinc facile, Necessitatem existentia ratione substantia in duobus inveniri, falsum esse. Nam sic necessitas existentia foret res adventitia & superaddita substantia uniuscujusque illorum duorum, & neuter eorum esset necessariae existentia solus, sed esset ita necessitas existentia in hoc & in alio. At verò multis modis ostendi potest, Ens existentia necessaria non habere secundum, vel socium, ac simile, vel contrarium aut diversum. Causa est Absoluta ejus Simplicitas & Perfectio, in qua præter substantiam nihil redundat & superfluum est, & proinde causa ex omni parte deficit. Hinc enim firmiter conficitur, Ens hoc nullum sibi simile habere, & cum nullo alio participare posse.

Quarta consideratio Philosophica. Videmus quotidie multa de potentia exire in actum. Quicquid autem exit de potentia in actum, id Eductorem aliquem extrinsecus habere necesse est, secundum *Propositionem decimam-octavam*. De hoc verò constat, illum prius quoque fuisse potentia, postea demùm talem in actu factum esse. Et quòd tùm in potentia talis erat, illius causa fuit vel impedimentum aliquod intrinsecum in ipso existens, vel proprietas & relatio quæpiam inter ipsum & inter id, quod eduxit, quæ prius non erat, quâq; accedente, in actum postea rem educere potuit. Utrumque autem horum duorum requirit Educentem, vel impedimenti remotorem, & hic alium. Hoc verò non potest produci in infinitum. Itaque necessario tandem deveniendum est ad Eductorem aliquem è potentia in actum, qui semper existit uno eodemq; modo, & in quo nulla sit omninò potentia; volo dicere, in cujus substantia nulla res sit in potentia. Nam si in eo sit possibilitas aliqua, tùm sanè sequitur, Illum aliquando non fuisse, secundum *Propositionem vigesimam-tertiam*. Præterea sequitur, Illum esse materiae omnis expertem, & abstractum, secundum *Propositionem vigesimam-quartam*. Abstractus verò à materia, & omnis possibilitatis expertis, ac per se existens, nemo est nisi *DEUS OPT. MAX.*, de quo probatum est, Illum esse Incor-

Quarta consideratio Philosophica.

poreum, ac per cōsequens Unum, juxta *Propositionem decimam-sextam.*

Atque istæ rationes probandi sunt omnes demonstrativæ de Existentiâ DEI Unius & Incorporæi, cum fide de Æternitate Mundi.

Demonstrationes de Unitate DEI.

Prima.

En tibi quoque nunc Demonstrationem de Remotione Corporæitatis, & assertionem Unitatis, hanc videlicet. Quòd si duo sint Dii, sequitur, illos habere rem quandam inter se communem, per quam unusquisque illorum Deus est, & rem aliam, quâ inter se differunt & distinguuntur, ut duo sint: &, si in unoquoque illorum existat res quædam, quæ non invenitur in altero, sequitur, quemlibet illorum ex duabus rebus esse compositum, neque unumquemque illorum esse causam primam, ac necessariæ existentiae ratione substantiæ, sed utrumque habere causas, secundum *Propositionem decimam-nonam.* Si verò ratio differentiae sit in uno tantum illorum, tum is, in quo duo illa sunt, non habebit existentiam necessariam substantiæ suæ ratione.

Secunda.

Via altera de Unitate. Demonstratum est *parte 1. cap. 72.* Totum Mundum esse quasi Unum Individuum, in quo omnia inter se colligata sunt & cohærent, & virtutes Cœli diffusas esse in materia hac inferiori ac sublunari, eamque disponere ac stabilire. Hoc autem si ita sit, falsum est, DEUM unum esse, qui occupatus sit solum in una ejus parte, & Deum alium, qui occupatus sit circa aliam; quia omnia arctissimè & inseparabiliter inter se cohærent, nullaquæ superest divisio vel partitio, quàm ratione temporis, ut unus operetur uno, alter alio tempore, vel ut simul agant, & operentur semper quasi unus, ita ut nulla actio nullumque opus perficiatur & absolvatur, nisi ab utroque simul.

Verum quòd unus isto, alter alio tempore agat, falsum est multis modis. Nam si tempus illud, in quo unus agit, ita sit comparatum, ut in illo quoque possit alter agere & operari, quæ est causa, quæ facit, ut hic operetur, alter quiescat? Quòd si verò tempore illo impossibile sit alteri agere & operari, suberit hic causa alia, propter quam unus potest, alter nequit operari: in Tempore etenim nulla est diversitas vel differentia, & subjectum operationis vel actionis unum est, arctissimèque compactum & colligatum, sicut declaravimus. Præterea, unusquisque illorum hac ratione cadet sub tempus, quandoquidem actio ejus cum tempore conjungitur: unusquisque item illorum egredietur de potentia in actum tempore actionis suæ: unusquisque etiam egebit alio, à quo deducatur è potentia in actum: tandem in substantia utriusque existet possibilitas.

Falsum

Falsum non minùs est, illos duos semper simul agere in hac Universitate, ita ut unus sine altero nihil possit agere; Nam si complexum aliquod non perficiat opus nisi in complexu suo, (h.e. si duo simul & conjunctis operis aliquid faciant), tùm neutra pars illius potest dici Efficiens ratione substantiæ suæ, (h.e. tùm neuter eorum dici potest per se causa efficiens illius operis): neutra etiam potest dici causa prima illius operis; sed causa prima erit conjunctio illius complexi (duorum illorum). Præterea, notum est per demonstrationem, Ens necessarium non habere causam. At verò congregatio & conjunctio complexi operis illius (h.e. duorum illorum) necessariò habet causam aliam congregantem complexum illud. Causa hæc congregans est vel unum quid, vel complexum quoq; Si sit simplex quid & unum, tùm illud non potest esse aliud, quàm DEUS OPT. MAX. Si verò quoque fuerit complexum aliud, tùm sequitur complexum secundum (h.e. conjunctio duorum aliorum), & necessariò tamen deveniet tandem ad unum, qui sit causa hujus rerum Universitatis, quæ una est, sive jam illa ortum habeat & esse cœperit post privationem, sive semper fuerit.

Sic itaque ostensum tibi quoque est per hanc viam, quòd ex Unitate hujus Mundi erudiamur de Unitate Authoris & Creatoris ejus.

Via alia de Remotione Corporeitatis. Omne corpus est compositum, ut dictum est in Propositione vigesima-secunda. Omne compositum habet efficientem, qui facit, ut forma in materia ejus existat: & omne corpus admittit divisionem, dimensiones, & per consequens susceptibile est accidentium. Itaque corpus non est unum, neque ratione divisionis, neque ratione compositionis suæ. Nam omne corpus est corpus unum, propter rem quandam, quæ ipsi accedit præter id, quod jam corpus est, ideoque necessariò duas res habet & in se comprehendit. In eo autem, quod necessariò existit, demonstratum est, nullam omninò compositionem esse posse.

Demonstrationibus ergo his sic præmissis, incipiemus nunc, ut promisimus, exponere Vias nostras.

CAP. II.

Ex motu Cæli probari Existentiam
Creatoris.

CORPUS istud quintum, Cælum videlicet, est vel generabile & corruptibile unà cum motu suo, vel est ingenerabile & incorruptibile.

Ex motu Cæli
probat Existentiam DEI.

COR-

corruptibile, quemadmodum sentit Adversarius noster. Si sit generabile & corruptibile, tùm sine dubio existentiae suae authorem habet *DEUM OPT. MAX.* Quicquid enim esse incipit posteaquam non fuit, id Esse sui vel Existentiae suae habet authorem; & falsum est, aliquid suae ipsius existentiae causam esse posse. Quòd si verò Coelum semper motum fuerit, & motu sempiterno ac perpetuo movendum sit, tùm secundum propositiones à nobis politas sequitur, Eum, qui illud movet motu illo perpetuo, (h.e. *Motorem ejus*), neque esse corpus, neque virtutem in corpore. Hic autem iterum nemo potest esse praeter *DEUM OPT. MAX.*

Demonstratum itaque tibi jam est, Existentiam *DEI* esse necessariam, nullamq; habere sui causam, neque possibilitatem ratione substantiae suae; adductae sunt demonstrationes certae & evidentes de Existentia ipsius, sive Mundus statuatur esse novus, & aliquando non fuisse, sive non statuatur esse novus: demonstratum quoque est, illum esse unum & incorporeum, sive iterum statuamus, Mundum esse novum, sive non, uti exposuimus in via tertia de viis Philosophorum; item in expositione Remotionis Corporeitatis, & confirmatione Unitatis per rationes Philosophorum.

Consultum mihi nunc videtur, ut absolvam sententiam Philosophorum, & ipsorum rationes producam de existentia Intelligentiarum separatarum, ac ostendam, quomodo hac in parte conveniant cum fundamentis Legis nostrae; in Existentia inquam Angelorum.

Hoc facto, revertar ad id, quod promisi, videlicet ad proferendas rationes de Novitate Mundi. Hae enim non benè possunt ac solidè percipi, nisi quis intelligat rationem existentiae Intelligentiarum separatarum. Antequàm autem existentiam illarum probem, necessariò mihi praemittenda est Propositio quaedam, quae lucernae instar erit, occulta & abscondita totius hujus libri illustrantis, & quidem tam in iis capitibus, quae jam praecesserunt, quàm in illis, quae sequentur.

*Sic ferè loquitur
Petrus de scriptis
Prophetarum,
1. epist. c. 1. v. 19.*

*Intentio Autho-
vis in hoc libro.*

Propositio illa est haec. Scias, Intentionem & propositum meum in hoc libro non esse, conscribere Scientiam Naturalem vel Divinam, aut adducere demonstrationes de illis, quorum demonstrationes jam-dudum sunt allatae: Intentio quoque mea non est, Dispositionem & ordinem Sphaerarum, vel illarum numerum explicare ac definire. De istis enim rebus omnibus libri sufficientes jam sunt conscripti & compositi; ac si in uno vel altero non sufficerent, sanè illa, quae ego in hoc libro profero, non forent illis meliora. Verùm sco-

pus

pus meus in hoc Libro (quemadmodum in Præfatione jam monui) est, explicare Dubia & Arcana Legis, quæ ab Intellectu vulgi sunt abscondita.

Itaque, si videas, me loqui de Intelligentiis separatis, de illarum veritate & numero, de numero Sphærarum, & motûs illarum causis, de veritate Materiæ & Formæ, de Influencia Divina, aliisque rebus similibus, noli existimare, me tantum materias illas Philosophicas confirmare velle & asserere, (nam hæc omnia in aliis libris jam pertractata & demonstrata sunt): sed eatenus & ideò de illis ago, quatenus & quia per illorum noticiam ac intelligentiam lux & explicatio accedit dubio alicui Legis Divinæ, multiq̄ue ejus nodi dissolvuntur.

Quatenus de rebus Philosophicis agat.

Nôsti etiam ex Præfatione Libri, cardinem ejus præcipuè verti circa explicationem illorum, quæ intelligi possunt de *Opere Bereschith* & *Mercavah*, circa expositionem item Dubiorum, quæ dependent à Prophetia, h.e. quæ incidunt de *Prophetia*, & cognitione Creatoris. Proinde quotiescunque observabis, me in capite aliquo de ejusmodi re differere, de qua jam actum est in Scientia Naturali vel Divina, vel quæ facillè ab omnibus creditur, aut quæ jam demonstrata est in aliis disciplinis; scito, materiam illam esse clavem ad intelligendam rem quampiam è libris Prophetarum, ut putà, Parabolas & alia ipsorum mysteria: ac propterea illam à me adduci, explicari, & probari, quia prodesse nobis potest ad cognitionem *Operis Mercavah* vel *Operis Bereschith*, vel ad declarandum fundamentum aliquod Prophetiæ, vel denique ad confirmandos nos in articulo aliquo Legis, h.e. Fidei & Religionis nostræ.

His ergo sic præmissis, redeo ad absolvendum id, quod jam aggressus sum.

CAP. III.

Rationes Aristotelis de causa motûs Cæli non esse quidem demonstrativas, sed esse ordini Naturæ magis convenientes, & pauciora habere dubia, quàm alias.

OPINIONES Aristotelis de causis motûs Cæli, è quibus existentiam Intelligentiarum separatarum educit, quæ multis talibus rationibus nitantur, quæ certam demonstrationem non ha-

bent, pauciora tamen habent dubia, quàm omnes aliæ sententiæ, & ordini Naturæ magis quàm reliquæ sunt convenientes, quemadmodum loquitur *Alexander in Libro de Principiis Totius vel Universi*, ac insuper consentiunt cum plurimis dictis Legis Divinæ, ut jam nihil dicam de Medraschoth & expositionibus allegoricis Sapientum nostrorum, uti explicabo. Ideoque adducam sententias & rationes ejus, ut ex illis colligere possim ea, quæ cum Lege & rationibus Sapientum nostrorum conveniunt.

CAP. IV.

Quomodo Aristoteles probet, Cœlum esse animatum; & Esse Intelligentias separatas.

Quod Cœlum Animam habeat.

Qualem habeat Animam.

Principium motus Cœli non est Natura, sed Anima.

COELUM animatum esse, palam est, si rectè & accuratè res expendatur. Qui verò hoc audiunt, difficile id nimis intellectu esse judicant, vel prorsus rejiciunt; eò quòd sibi imaginantur, dum dicimus, Cœlum habere Animam, nos loqui de Anima aliqua, qualis est Hominum, Afinorum, Boum, &c. At verò minimè hic est sensus ejus, quod dicimus: verùm hoc volumus; Motum Cœli localem argumento esse, illud habere principium, per quod moveatur, & principium hoc indubitatè esse Animam.

Declaratio hujus rei. Falsum est, Motus circularis Cœli eam esse rationem, quæ est motus recti lapidis deorsum, vel quæ est motus ignis sursum; ita sc., ut principium motus illius sit Natura, non Anima. Nam quod ejusmodi motu naturali movetur, illud à principio suo, cum extra locum suum est, movetur ad quærendum locum suum, & cum ad locum suum pervenit, quiescit. Hæc verò sphaera, Cœlum videlicet, movetur circulariter in loco suo.

Neq; ideò, quia Animam habet, necessarium est, ut ita moveatur. Nam omne animatum movetur vel propter Naturam, vel propter Impressionem seu Imaginationem intellectualem. Hoc volo dicere. Naturale est animatis, persequi id, quod illis est conveniens, & fugere, quod eis est contrarium & inconveniens, sive jam motor illorum sit extrinsecus; ut, cum animalia, quando sitiunt, fugiunt à calore Solis ad locum aquarum: sive motor sit intrinsecus, Imaginatione videlicet; nam cum sibi imaginatur animal id, quod naturæ ejus est conveniens vel contrarium, movetur quoque. Hæc verò sphaera

non

non movetur ad fugiendum à suo contrario, nec ad perfequendum id, quod ei est conveniens. Nam ad quodcunq; movetur, ab eo iterum movetur; & à quocunq; movetur, ad illud movetur iterum. Præterea, si motus illius esset ex hac causa, sequeretur, illam tandem aliquando perventuram ad id, ad quod movetur, & ibi quieturam. Nam si moveretur ad quærendum vel ad fugiendum aliquid, & illud nunquam posset assequi, motus ejus esset inanis & frustraneus. Ergo, si ita res habeat, motus hic circularis Cœli erit propter Imaginationem aliquam mentalem, vel cogitationem, quæ faciat, ut sic moveatur. Ejusmodi verò Imaginatio non est nisi in Intellectu; proinde si ita sit, Cœlum quoque habebit Intellectum. Porro, non omnis, qui Intellectum habet, quo aliquid cogitare & sibi imaginari potest, & Animam, quâ movere se potest, movetur statim, quando in mente sua discurrit vel aliquid sibi imaginatur. Nam hæc Imaginatio vel Cogitatio mentis sola non facit motum, uti hoc patet ex primâ Philosophiâ & ipsâ experiētiâ. Deprehendes enim apud rem ipsum, quod multa sæpè cogites & mente volvas, ad quæ moveri posses, nec tamen moveris ullo modo, donec in te gignatur appetitus & desiderium ad illam rem, quam cogitasti & in mente tua tibi es imaginatus; tùm demùm enim eò moveris. Sic ergo liquet quoq; quod neq; Anima, per quam motus fit, neq; Intellectus, quo in mente res concipitur & figuratur, sufficiant ad motum talem gignendū, donec illis jungatur appetitus & desiderium ad illam rem mente conceptam. Unde proin sequitur, Cœlum quoq; habiturum appetitum & desiderium ad rem in intellectu suo conceptam, quam amore prosequitur. Res autem illa est **D E U S** Opt. Max. Atq; isto modo dicit Aristoteles, **D E U M** movere Cœlū, quia Cœlum desiderat assimilari rei illi, quam apprehendit, quæ est simplicissima, immutabilis, in qua nihil novi generatur, & à qua bonum semper profluit. Non potest autem istud in Sphæram sive Cœlum competere quatenus corpus est, sed ratione solum operationis motus circularis, (nam hoc est summum, quod corpus habere potest, ut operatio ejus perpetuò in ipso permaneat), qui est simplicissimus omnium motuum in corporibus existentium, omnisq; mutationis tam in substantia sua, quàm in bonis ab ipso provenientius, expers.

Postquàm ergo Aristoteles hæc omnia probavit, reversus est ad considerationem Sphærarum sive Orbium cœlestium, & invenit, multos esse illorum, per demonstrationem ex motibus multis, quorum unus ab altero differt velocitate, tarditate, & ratione motus,

Cœlum habet Intellectum.

Cœli habet appetitum & desiderium, cuius objectū est Deus. Quomodo Deus dicatur movere Cœlum.

licet omnes sub se comprehendat motus circularis, (h.e. licet omnes sint circulares); & hinc secundum considerationem naturalem credere coactus fuit, eam rem, quam ille Orbis in mente sua concepit, qui moveatur (h.e. motum suum absolvit) motu veloci unius diei spatio, aliam esse ab ea, quam Orbis alius in mente sua formavit, qui

Intelligentia movent Sphæras.

motum suum absolvit spatio triginta annorum. Pronuntiavit itaq; & judicavit Aristoteles, tot esse Intelligentias separatas, quot sunt Sphærae, & unamquamq; Sphæram appetere Intelligentiam illam, quæ est ipsius principium, quæque movet illam motu ei proprio, ac tandem, Intelligentiam illam, Sphærae istius esse Motorem. Veruntamen neque Aristoteles, neque quisquam alius præcisè definivit numerum Intelligentiarum, an scilicet sint decem, vel centum: sed scribit tantum, tot esse, quot sunt Sphærae; ita ut cum quidam illius tempore opinarentur, quinquaginta esse Sphæras, dixerit Aristoteles, si res ita se habeat, totidem quoque fore Intelligentias abstractas. Disciplinæ enim Mathematicæ illo tempore raræ & imperfectæ fuerunt. Existimârunt, quemlibet motû opus habere peculiari Sphæra, nec sciverunt, quòd à declinatione unius Orbis plures motus apparentes oriri possint, ut putà, Motus longitudinis, Motus declinationis, & Motus apparens in circulo Horizontis in latitudine Orientalium & Occidentalium. Sed hæc extra propositum nostrum; rever-

Tot secundum Aristotelem sunt Intelligentia, quot Sphæra.

tamur itaque ad id, in quo jam fuimus. Posteriorum Philosophorum sententia longè alia fuit; dixerunt enim, decem esse Intelligentias separatas: propterea quòd numerârunt globos illos, in quibus sunt stellæ, & Sphæram circumdantè, vel circumagentem (h.e. primam), licet in quibusdam globis Orbes sint multi. Globorum enim numero sunt novem; is nempe, qui reliquas omnes circumagit, orbis Stellarum fixarum, & orbis septem Planetarum. Intelligentia decima est Intellectus agens, de quo docemur ex eo, quòd Intellectus noster exit de potentia in actum, & quòd formæ existant generabiles & corruptibiles, postquam non fuerunt (qua antea vel aliquando non fuerunt) in materiis suis, nisi potentiâ. Quicquid enim de potentia exit in actum, id Educentem aliquem extrinsecus habere necesse est; & necessarium est, ut Educens ac Eductum sint unius speciei. Nam Faber lignarius non facit repositorium, thecam, vel simile quid, quatenus artifex est, sed quatenus forma illius repositorii in Intellectu ejus existit, & illa forma in Intellectu fabri, est illud, quod formam repositorii in actum eduxit, & in ligno extruxit. Sic procul dubio id, quod formam dat, est forma abstracta, & quod dat

Posterioras Philosophi decem Intelligentias separatas statuerunt.

Intel-

Intellectum, est Intellectus, & quidem Intellectus agens. Itaq; proportio vel ratio Intellectus agentis ad Elementa & quæ ex illis sunt composita, est sicut proportio cuiuslibet Intelligentiæ separatae alicui Sphæræ propriæ ad illam Sphæram: & proportio Intellectus actualis existentis in nobis, (qui est ab Influentia Intellectus agentis, & quo apprehendimus Intellectum agentem) est eadem quæ Intellectus uniuscujuscunque Sphæræ, qui ab Intelligentia abstracta in eam defluit, & quo Intelligentiam abstractam apprehendit, in animo sibi format, ei assimilari expetit, ac denique movetur.

Cæterum, ex dictis & sententia Aristotelis sequitur adhuc aliquid aliud, quod etiam ex parte jam alibi explicatum est, videlicet, quòd DEUS Benedictus nihil agat per Appropinquationem vel Contactum; nam quemadmodum ipse urit mediante Igne, & ut Ignis movetur mediante motu Cœli: sic Cœlum ipsum quoq; movetur mediante Intelligentiâ abstractâ. Ita ergo Intelligentiæ, quæ nil aliud sunt quàm Angeli, erunt appropinquantes, h. e. *caussa propinqua*, quarum medio Orbes cœlestes moventur. Quia autem in Abstractis ratione Substantiæ ipsorum non potest esse numerus, (cùm non sint corpora), sequitur juxta ipsum, DEUM Benedictum esse Authorem & causam Intelligentiæ primæ, quæ movet Sphæram primam, eo modo, quem diximus; & Intelligentiæ illius, quæ movet Sphæram secundam, causam & principium esse Intelligentiam primam; sicq; consequenter usque ad Intelligentiam moventem Sphæram nobis proximam ac vicinam, quæ causa est ac principium Intellectus agentis, & hîc finitur existentia Abstractorum, quemadmodum corpora quoque incipiunt à Sphæra suprema, & finiuntur apud Elementa & quæ ex illis sunt composita. Neq; verò ideò dicendum, Intelligentiam moventem Sphæram supremam esse necessariæ existentiæ; quia cum reliquis Intelligentiis in re quapiam participat, in motione corporum videlicet, & unaqueq; ab altera in certâ aliquâ re differt, unde quælibet illarum decem duas in se res habet. Quod cùm ita sit, necessariò requiritur causa aliqua prima omnium.

Atque hæc est sententia Aristotelis de rebus istis expositis, ut ex libris eorum, qui ipsum sequuti sunt, intelligere possumus.

Summa omnium ipsius dictorum, & ejus, quod ex illis discere possumus, hîc redit; Orbes cœlestes omnes esse corpora viventia, animâ & intellectu, quo principia sua apprehendere & intelligere possunt, prædita. Item, quòd per existentiam Intelligentiarum se-

paratarum, non per corpus aliquod, cuncta à Deo influant, quòdque sint Mediatores quasi inter Deum & omnia ista corpora.

Nunc itaque exponam tibi ea, quæ in Lege nostra cum istis sententiis conveniunt, & quæ in eadem illis sunt contraria, in capitibus sequentibus.

CAP. V.

Quòd Orbes cœlestes sint animati, Legi Divinæ esse consonum.

Ex Scriptura demonstratur, Orbes esse animatos.

QUOD Orbes cœlestes sint Animalia intelligentia & ratione prædita, h. e. quòd apprehensionem habeant, id verissimum & rectissimum est secundum Legem quoque nostram; quòdque non sint corpora mortua, sicut Ignis & Terra, (ut fatui & imperiti arbitrantur) sed, ut Philosophi loquuntur, Animalia, quæ colunt, laudant & celebrant Dominum & Creatorem suum. Hinc dicit David, *Cœli enarrant gloriam Dei, &c.* Procul enim abest à veritate, quòd quidam existimant hic agi de re ipsa, (h. e. hic intelligi id, quòd homines ex illis intelligunt): quia Hebræi non tribuunt Narrationem alicujus rei, nisi illis, quæ Intellectum habent. Quòd verò hæc attingant & attribuantur ipsis Orbibus, non notitiæ hominum, quam ex illis capiunt, id firmiter demonstratur ex eo, quòd porro ibi dicitur; *Non est sermo, neque verba ipsis, & sine his auditur vox eorum.* His enim verbis apertè explicat, se describere substantiam illorum; quòd scilicet laudent DEUM Opt. Max., & annuncient mirabilia ejus sine verbis & sermocinatione, id quòd est verissimum. Nam qui verbis laudat, is narrat tantum id, quòd in mente sua concepit & cogitavit, veraque laus consistit in cogitatione & conceptione mentis; verba inserviunt solum ad docendum alios, aut ad ostendendum de nobis quòd apprehenderimus, sicut dicitur, *Dicite in corde vestro super cubili vestro, & silete, Selah,* prout exposuimus. Atque hæc est ratio è Lege petita, quam nemo, nisi imperitus vel perversæ mentis homo, rejiciet.

*Quòd verò sententiam Sapientum nostrorum attinet, non video illam operosa declaratione aut probatione indigere. Manifesta sunt ea, quæ ordinaverunt in consecratione Lunæ, quæ item in precationibus & prædicationibus ipsorum inveniuntur: ut, *Et exercitus Cœlorum adorant te. Item, *Cum cantarent simul Stella matutina, & jubilarent omnes Filii Dei: & similia alia multa. In Bereschith rabbah dicunt; *Cum ait Deus Sanctus & Benedictus, Et terra erat tohu vabohu: sensus illius Tohu****

Psal. 19. 1.

Ibid. v. 4.

Psal. 4. 5.
part. 1. cap. 50.
& 64.

Demonstratur idem ex Rabbis.

Nehem. 9. 6.
Job. 38. 7.

Genes. 1.

Tohu

Tohu Vabohu est; lugebat & clamabat propter malam sortem, qua ipsi contigit; h.e. Terra dicebat, Ego & illi (Cœli videlicet) creati sumus simul & unâ, (Cœlum nempe & Terra): & superiora vivunt, inferiora verò sunt mortua. His enim verbis apertè testantur, Orbes cœlestes esse corpora viva, non corpora mortua, sicut Elementa.

Atque ita expositum tibi est, id, quod Aristoteles scribit, Orbes cœlestes apprehendere & cogitare, cum verbis Prophetarum & Legis nostræ Doctorum, Sapientum videlicet nostrorum p.m., consentire.

Præter hæc scias quoque, Philosophos omnes in hoc unanimiter convenire, Regimen Mundi hujus inferioris perfici à virtutibus influentibus in illum à Cœlo, sicut alibi commemoravimus, & Sphæras cœlestes apprehendere ac scire id, quod regunt & gubernant. Id quod iterum scriptum reperitur in Lege nostra, cum dicitur; Ne tollas oculos tuos in Cœlum, & videas Solem, Lunam, & Stellas, & omnem militiam Cœli, & impellaris, & incurves te eis, colasq; ea, qua distribuit Dominus Deus tuus omnibus populis sub toto Cœlo. Vult enim dicere, Posuit illa Deus Mediatore, ad gubernandas creaturas, non ut colantur. Dicit enim expressè, Ut dominarentur diei ac nocti, ac dividerent lucem à tenebris; dominatio quippe consistit in Gubernatione, quæ adjungitur Luci & Tenebris; quæ causæ propinquæ sunt generationis & corruptionis. Nam de Luce & Tenebris dictum est, Et ad distinguendum inter Lucem & Tenebras. Falsum autem est, Gubernatorem rei allicujus ignorare rem illam, quam gubernat, cum scit veritatem regiminis. Verùm de hac materia alibi adhuc fusiùs agemus.

Mundus regitur à virtutibus Cœli.

Deut. 4. 19.

Gen. 1. 18.

CAP. VI.

De Angelis. Nomen ANGELI esse
equivocum.

MINIME necessarium esse duco, ut ex Lege probem, quòd sint Angeli, cum id in plurimis locis scriptum reperiat.

Nosti etiam, vocem Elohim, nomen esse Judicum: ut, Ad Elohim Elohim, nomen Judices veniet negotium duorum illorum. Et hac de causa transfertur ad Angelos & ad Creatorem, eò quòd ipse sit Judex super Angelos. Hinc dicit, Quia Dominus Elohechem Deus vester est, respectu totius speciei hominum, vel totius generis humani. Et postea; Ipse est Elohe haelohim Deus Deorum, h.e. Deus Angelorum, & Dominus Deorum minorum, h.e. Dominus Sphærarum & Stellarum, quæ sunt Domini omnium aliorum corporum. Hic verus est sensus illius loci; non enim

Cur dicatur de Deo & de Angelis. Deut. 10. 17.

enim possunt illæ voces, *Elohim* Deorum, & *Adonim* Dominorum, intelligi de specie hominum, quia homines longè viliores sunt illis, & inprimis, quia omnes hominum status, tam capita & Principes quàm Subditos, generaliter jam complexus est, dum dixit, *Dominus Deus vester*. Non etiam potest hinc significari, quòd *DEUS* Opt. Max. sit Dominus super omnia, quibus Divinitas adscribitur & affingitur, ut putà Lapidem vel Lignum. Nulla etenim foret hæc Deo gloria vel majestas, si diceretur esse Dominus Ligni, vel Lapidis, vel Fusilium. Proinde significatur, Deum esse Judicem super Judices, h.e. Angelos, & Dominum Sphærarum sive Orbium cœlestium.

part. 1. c. 59.

Porro, præmissimus jam in hoc libro caput quoddam, in quo ostendimus, Angelos esse incorporeos; id quod Aristoteles quoque asserit, diverso tantùm adhibito nomine. Ille enim dicit *Intelligentias separatas*, nos dicimus *Angelos*.

Præterea, quod ait Aristoteles, istas Intelligentias esse medias vel mediatores inter Deum & reliqua existentia, illisque mediantibus moveri Orbes cœlestes, quorum motus causa est generationis: id ipsum quoque scribitur in omnibus libris nostris. Non enim invenies, Deum ullum opus fecisse, nisi per manus alicujus Angeli. Nō-

Angelus quid significet?

Dicitur de Motu animalium irrationalium.

Dan. 6. 22.

Num. 24.

De Elementis.

Psal. 104. 4.

De Legatis Hominum.

Gen. 32. 3.

De Prophetis.

Judic. 2. 4.

Num. 20. 16.

De Intelligentiis abstractis.

De Facultatibus vitalibus & animalibus.

Deus gubernat Mundum per Angelos.

Gen. 1. 26.

Ibid. 11. v. 7.

sti, quòd *Malach* Angelus significet *Legatum*, *Nuncium*. Et quivis, qui mandatum aliquod expedit, est *Angelus*, ita ut de *Motu animalium irrationalium* quoque dicatur, illum fieri per manum Angeli, quando ille motus est ad intentionem Creatoris, qui indidit eis facultatem, quâ illo motu movere possunt. Sic dicitur, *Deus meus misit Angelum suum, & conclusit os leonum, & non perdidit me*. Motus quoque *asinae Bileami* omnes facti fuerunt per manum Angeli. Quin-imò *Elementa ipsa* vocantur Angeli: ut, *Qui facit Angelos suos, ventos: ministros suos, ignem flammantem*. Non te latet etiam, Angelum vocari *Nuncium* & *Legatum ex hominibus*: ut, *Et misit Jacob Angelos*. Sic dicitur de *Propheta*: *Ascendit autem Angelus DOMINI de Gilgal ad Bochim*. Item, *Et misit Angelum, & eduxit nos ex Aegypto*. De *Intelligentiis separatis* quoque dicitur, quæ apparuerunt Prophetis in Visione Prophetiæ. Item de *Facultatibus vitalibus vel animalibus*, sicut explanabimus. Nos hoc loco agimus tantùm de *Angelis*, qui sunt *Intelligentia separata*, & dicimus, Scripturam non negare, quòd *DEUS* Opt. Max. gubernet Mundum per medium Angelorum. Hinc Sapientes nostri, ad id, quod in Lege nostra legimus, *Faciamus hominem in imagine nostra; & Agedum, descendamus & confundamus ibi labium eorum*; in hunc sensum scribunt, *Si ita loqui liceat, (כבִּיכּוֹל) Non facit Deus quicquam, donec illud intuitus*

intuitus fuerit (deliberarit) in familia superiori. In quo dicto admiror, quare dicant, *Nisi הַרְסוּ intueatur!* Isdem enim planè verbis ait Plato, quòd Deus inspiciat in Mundum Intelligentiarum, & ex illo producat Entia. Alibi verò simpliciter ita efferunt, *Non facit Deus quicquam, nisi antea consultarit de eo cum אֱלֹהִים familia superiori.* Vox אֱלֹהִים autem in Lingua Græca significat *Aciem.* Sic in Bereschith rabbah & in Medraſch Kohelèth dicitur ad illud Salomonis, *Et ascher aſubū Qui Ecclef. 2. 12. jam fecerunt eum; Non dicitur, Afahu Fecit eum, sed Afahu Fecerunt eum: quia (si dici poſſit aut liceat, vel ira loquendo) Ipse & domus iudicii ejus ſupputarunt & deliberarunt ſuper unoquoque membro, quod eſt in te, illudq; collocarunt ſuper baſin ſuam, h.e. in locum ſuum, ſicut dicitur; Ipſe Deut. 32. 6. fecit te, & preparavit te.* Sic dicunt iterum in Bereschith rabbah; *Ubi- cunque dicitur in Scriptura יהוה ET DOMINUS; ibi intelligitur Ipſe & domus iudicii ejus.* Horum dictorum omnium mens & ſententia non eſt, ac ſi Deus loqueretur, cogitaret, conſilium & conſiderationem aliorum peteret, vel ſententiã alicujus juvaretur; nam quomodo adjuvari poſſet Creator à creatura ſua? verùm declarant nobis quòd minimæ quæque partes Entium hujus Mundi, uſque ad creationem membrorum animalium prout ſunt, ſiant mediantibus Angelis; quia Virtutes & Facultates omnes ſunt *Angeli.* Quàm verò pernicioſa & detrimentoſa eſt hujus rei ignorantia! Si dicas alicui, etiam ex iis, qui ſe exiſtimant eſſe è numero Sapientum Iſraëlis, Deum mittere Angelum ſuum, ut in uterum mulieris ingrediatur, ac embryonem ibi former; plauſibile hoc admodum ipſi videbitur, & approbabit illud, quin imò exiſtimabit eſſe hoc Omnipotentia & Sapientia Divina maximum præconium: licet aliàs credat, Angelum eſſe corpus igneum, & quoad quantitatem, ſicut tertia totius Mundi pars. Omnia hæc convenientiſſima ipſi videbuntur Naturæ Dei. Verùm ſi dicas ei, Deum indidiſſe ſemini Facultatem formatricem, quæ faciat ac former diſpoſitionem illam membrorum, & illam eſſe *Angelum;* vel, Omnes formas provenire ab Intellectu agente, & hunc quoque eſſe *Angelum, Principem* nempe *hujus Mundi,* cujus tam frequentem mentionem faciunt Sapientes noſtri, nullo modo hoc admittet; quia natura veræ fortitudinis & potentia Illius (*DEI* ſc.), quæ exiſtere facit facultates activas in qualibet re, ſenſibus apprehendi nequit. Noſtri Sapientes autem omnibus prudentibus ſatis explicuerunt, quamlibet Facultatem corporealem eſſe *Angelum,* ac per conſequens multò magis, Facultates diſperſas ac diſfuſas per hunc Mundum; ſingulasque unam

Unus Angelus
unum quoque
tantum habet
munus & ope-
rationem.

Non omnes An-
geli sunt stabiles
& permanentes.

tantum habere actionem & operationem propriam, non duas. Hinc dicunt in Bereschith rabbah; *Traditio est, Nunquam unus Angelus duas obit legationes, neque unquam duo Angeli obeunt legationem unam.* Par enim ratio est omnium Facultatum seu Virtutum. Quod verò Facultates singulares, naturales & animales, Angeli quoque ab illis vocentur, illud ex multis locis probari & confirmari potest. Primarium illud est, quod in Bereschith rabbah legimus: *Singulis diebus creat DEUS Opt. Max. cæterum Angelorum, qui dicunt coram eo canticum, & postea recedunt.* Quod si contra hoc dictum objiciatur, Angelos esse stabiles, ac propterea illos vocari *Chajim, Kaijamim*, h.e. viventes & stabiles; respondebitur, Quosdam illorum esse stabiles & permanentes, quosdam verò non, quemadmodum in veritate res non aliter se habet. Virtutes enim illæ singulares sunt ordinariè & regulariter generabiles ac corruptibiles; species verò illarum permanentes & incorruptibiles. Dicitur ibidem in negotio Judæ & Thamaris; *Dixit R. Jochanan, Voluit transire (Jehudah), sed ostendit ei Deus Angelum, qui est præfectus concupiscentia, h.e. Facultatem impediendam.* Unde vides, illos Facultatem hanc vocare quoque *Angelum*. Sic passim invenies illos dicentes, *Angelus, qui est præfectus tali vel tali rei*: quia omnis Virtus vel Facultas, quam præfecit DEUS alicui rei, vocatur *Angelus illi rei præfectus*. Hinc legimus in Medrasch Koheleth: *Eâ horâ, quâ homo dormit, dicit anima ejus ad Angelum, & Angelus dicit ad Cherubinum, &c.* Ex quo intelligenti apparet, Facultatem imaginatricem quoque vocari *Angelum*, & Intellectum vocari *Cherubinum*, quod à sapientibus & intelligentibus elegantissimum judicatur, utur à stultis & imperitis repudietur.

Sub variis for-
mis apparêt An-
geli.

Gen. 18. 2.

Jud. 13. 7.

Exod. 3. 2.

part. 2. c. 44. 45.

Quod verò varietatem formarum attinet, quibus Angeli in Visione Prophetica apparuerunt, de eo jam alibi egimus. Invenies Prophetas, qui viderunt Angelos sub specie & forma Viri: ut, *Et ecce tres viri stabant ante ipsum.* Alii viderunt Angelum tanquam Virum terribilem & formidabilem: ut, *Et aspectus ejus tanquam aspectus Angeli Dei terribilis valde.* Alii viderunt Angelum veluti Ignem: ut, *Et apparuit ei Angelus Domini in flamma ignis.* Et dicunt ibi Sapientes nostri; *Abrahamo, cujus virtus erat pulchra, apparuerunt sub specie Virorum; Lotho, cujus virtus erat mala, apparuerunt sub specie Angelorum,* quod est mysterium Propheticum, de quo alibi commodior dicendi locus occurret. Dicitur ibidem quoque: *Antequam expedivissent legationem suam, vocavit eos Viros: postquam verò eam perfecerunt, induerunt*

An-

Angelitatem, h.e. formam Angelicam. Animadvertite, quomodo ex omni parte Angeli rationem ponant in Actione seu operatione aliqua, & quòd omnis Visio Angeli capienda sit de Visione Prophetica, & ratione Apprehendentis. Proinde nihil est, quod in tota hac materia scripsit Aristoteles, quod Legi nostræ repugnet aut contradicat, nisi hoc, quòd Aristoteles credit, ista omnia esse æterna & necessaria, & habere existentiam à Creatore; nos verò, quòd omnia sint creata, quòd Deus creavit Intelligentias separatas, & quòd indiderit Cælo Facultatem appetendi illas. In hoc (inquam) ab eo dissentimus, quòd nos dicamus, Illum creasse Intelligentias & Orbes cœlestes, illisque Facultates gubernatrices indidisse. Verùm sententiam illius, & sententiam nostram percipies, quando agemus de Novitate Mundi.

CAP. VII.

Quòd Orbes cœlestes, & Angeli, qui in eis sunt, intelligant & eligant quod rectum est.

EXPOSUIMUS jam homonymiam vocis *Malach* sive *Angelus*, & ostendimus, quòd sub se comprehendat etiam Intelligentias, Sphæras cœlestes, & Elementa, quia omnia mandatum quoddam exsequuntur. Verùm noli existimare, Orbes vel Intelligentias comparatas esse sicut reliquæ Virtutes corporales, quæ *Natura* sunt; Hæ enim operationes suas non apprehendunt, Orbes verò & Intelligentiæ apprehendunt operationes suas, eligendi prætereà & regendi facultatem habent, verùm non eam libertatem & gubernationem, quam nos, quæ tota est in rebus creatis. Docet nos hoc Lex Divina. Ideò enim dicit Angelus ad Lothum, *Quia non possum facere*, &c. Item, cum petiisset Loth ab eo, ut eruere se posset, dicit ei; *En suscepi faciem tuam etiam hac in re*. Sic dicitur, *Cave tibi à facie ejus, & attende ad vocem illius*, &c. Hæc omnia docent te, quòd apprehendant opera sua, quòdque voluntatem & electionem habeant in regimen illud, quod eis datum est (h.e. in ea, quorum regimen & gubernatio illis concessa est), quemadmodum & nos voluntatem & electionem habemus in regimine illo, quod nobis datum est, illudq; à momento nativitatis in potestate nostra habemus. Hac tamen cum differentia; quòd nostræ actiones sint viliores, & quòd gubernationem ac operationem nostram præcedat privatio; Intelligentiæ verò & Sphære semper faciant bonum, & quòd apud eos nil sit

Orbes & Intelligentia intelligunt operationes suas, & habent electionem.

Gen. 19. 22.

Ibid. vers. 21.

Exod. 23. 21.

nisi bonum, (sicut in seqq. capp. explicabimus), & quicquid habent, id in perfectione & actu semper eis insit à primo eorum principio.

CAP. IIX.

Motus cælestium Orbium & Stellarum sonos edere vehementes & suaves, sed propter longam distantiam non exaudiri à nobis posse.

Vide Aristot. lib. 2. de Cæl. cap. 9.

EX receptis antiquorum Philosophorum sententiis est & hæc, Motus Sphærarum sive Orbium cælestium reddere sonos terribiles & fortes admodum.

De Musica sive harmonia Orbium cælestium.

Probationem hujus sui dogmatis hinc desumpserunt, quod dixerunt; Corpora illa nostra, quæ tam parva sunt, cum motu celeri moventur, sonitum & tinnitum edunt formidabilem; quanto magis ergo corpora Solis, Lunæ & cæterorum astrorum, quæ magnitudine & celeritate motûs in tantum illa superant? Deinde, secta Pythagoræ tota credidit quoque, sonos illos esse suaves, harmonicos, & magnitudini corporum proportionatos, ad-instar concentûs & harmoniæ Musicæ. Possunt etiam dare causam, quare sonus illi à nobis non exaudiantur.

** Respicit ad illud dictû Rabbinorû, Trium rerû vox transit ab una extremitate Mûdi ad alteram, Vox populi Romani; Vox Sphæræ Solis, & Vox egressus animæ ex corpore.*

Atque hæc sententia nota quoque fuit in Gente nostra. An non vides Sapientes nostros *definire magnitudinem soni Solis, cum indies Sphæram percurrit? Idem enim statuendum est de omnibus, si de uno dicatur.

Verum Aristoteles negat hoc, & probat, illos nullum sonum habere, quemadmodum illius sententiam reperies in libro secundo de Cælo & Mundo, quò te remitto.

Sapientes Gentilium vincunt Sapientes Israëlitis in rebus Astronomicis.

Noli autem existimare, Aristotelem propterea contradicere Sapientibus nostris hac in re, quia sententia de sonis Sphærarum sequitur opinionem illam, quâ crediderunt, Cælum manere fixum, & Stellæ moveri. Nôsti verò, sententias Sapientum Gentilium in istiusmodi rebus Astronomicis præponderare sententiis illorû, (h. e. *Gentiles in his rebus Sapientibus nostris palmam præripere*). Hinc rotundè dixerunt; *Vicerunt Sapientes Gentium Sapientes Israëlitis*, id quod verissimum est. Nam quicumque de illis rebus scripserunt, nihil aliud scripserunt, quàm quod ratio ipsis dictabat, nihilque aliud crediderunt, nisi cujus veras demonstrationes invenerunt.

De numero Sphærarum cœlestium, & dicto quodam Rabbiorum quorundam, quo dicunt, Duo esse expansa.

IN capite quarto hujus partis indicavimus jam, Numerum Sphærarum cœlestium tempore Aristotelis non fuisse accuratè cognitum & investigatum: & eos, qui nostro tempore illas numerârunt, novem illarum supputâsse, sed unum Globum, qui multas Sphæras continet, pro una tantùm numerâsse, quemadmodum illis notum est, qui Astronomiæ operam dederunt. Ideoque noli contemnere dictum illud Rabbiorum quorundam; *Duo sunt expansa, sicut dicitur*; Ecce Domini Dei tui sunt cœli, & cœli cœlorum, (vel, Est cœlum, & cœlum cœli.) Nam author hujus dicti, globum omnium Stellarum, h.e. Sphæras, in quibus sunt Stellæ, pro uno numeravit, & globum Sphære circumagentis (h.e. *prima*) pro secundo, ac propterea dixit, *Duo sunt expansa.*

Numerus Sphærarum tempore Aristotelis non fuit accuratè cognitus.

Deut. 10. 14.

Antequàm autem ulteriùs progredior, præmittam tibi hîc propositionem quandam scitu necessariam ad intelligendum scopum & argumentum istius capituli.

Propositio illa est hæc. Scias, quòd inter priscos Mathematicos controversia sit de Sphæris Veneris & Mercurii, *an sint supra, an verò infra Solem?* quia nulla certa demonstratio est, quæ nos doceat de certo ordine vel loco duorum horum Orbium. Veterum omnium sententia fuit, Orbes Veneris & Mercurii esse supra Solem, quod probè nota. Sequutus est postea *Ptolemæus*, qui argumentis obtinuit, quòd sint infra Solem, dicendo; Naturæ convenientissimum esse, si dicatur Sol esse in medio, & habere tres Planetas supra, & tres infra se. Post hunc venerunt alii quidam *Andeloseni*, excellentissimi admodum Mathematici, & demonstrârunt secundùm principia *Ptolemæi*, Venerem & Mercurium esse supra Solem. De qua re librum celebrem conscripsit *Aben-Aflach Hispanensis*, cum cujus filio familiaritas mihi intercessit. Post-hæc laboravit quoque in hoc negotio præstantissimus Philosophus *Abubachar Filius Alzaig*, cum cujus discipulorum uno studui, qui mihi ostendit argumenta (quæ ab eo descripsimus), quibus probat, fieri non posse, ut Venus & Mercurius sint supra Solem. Verùm rationes illæ *Abubacharis* probant tantùm impossibilitatem hujus rei, (h.e. *partem questionis negativam*);

An Sphæra Veneris & Mercurii sint supra vel infra Solem?

Veteres numerarunt quinque Orbes.

Quatuor Orbes stellati.

Stella vocabantur ab aliquibus Figuræ, Imagines.

non verò demonstrant verum motum illorum (*Orbium* sc.). Summa; sive ita sit, sive non sit, Veteres omnes posuerunt Venerem & Mercurium supra Solem, ideoque Orbes numerarunt quinque: Orbem Lunæ, qui nobis sine dubio proximus est; Orbem Solis, qui alior est illo; Orbem quinque reliquorum Planetarum errantium; Orbem Stellarum fixarum; & Sphæram circumagentem cæteras, in qua nulla est Stella. Globorum ergo vel Orbium figuratorum, h.e. Orbium formas vel figuras habentium, in quibus Stellæ sunt, (sic enim Antiqui solebant Stellæ appellare *Tzuroth*, h.e. Formas, Figuras, vel Imagines, ut ex libris ipsorum liquet), erunt quatuor: Orbis videlicet Stellarum fixarum; Orbis quinque Stellarum erraticarum; Orbis Solis; Orbis & Lunæ; & supra hos omnes Orbis alius non stellatus. Atque hic numerus apud me est fundamentum maximum rei cuiusdam in animo meo, quam non vici adhuc apud ullum Philosophum. Ego verò in libris Philosophorum & Sapientum nostrorum inveni quædam, quæ me ad eam perduxerunt. Quidnam autem illud sit, exponam capite sequenti.

CAP. X.

Mundum hunc moveri à Virtutibus influentibus è Mundo superiori, &c.

Mundus hic inferior regitur à Mundo superiori.

NOTUM est, Philosophos omnes, quotiescunque loquuntur de regimine & gubernatione Mundi, statuere, Mundum hunc inferiorem generabilem & corruptibilem regi à Virtutibus & Influentiis Sphærarum cælestium, quemadmodum aliquoties jam monuimus.

In hunc sensum dicunt Sapientes nostri; *Non est ulla herba hic infra, quæ non habeat* ^{למ} *Massal* (h.e. Planetam, Sydus, Influentiã) *suprà in Firmamento, quæ percutit illam, eiq; dicit, Cresce sicut dicitur; Nunquid nōsti*

Job. 38. 33. *Massal* ^{למ} *quid?*

Vis Stellarũ & Planetarum in hac inferiora.

videre est in Bereschith rabbah, ubi dicunt; *Est massal cursum suum absolvens spatio triginta dierum, & est massal absolvens iter suum spatio triginta annorum*. Illo enim dicto voluerunt docere, omnia Individua generabilia habere virtutes suas à Syderibus vel Stellis eisdem appropriatis. Et licet virtutes Orbium cælestium diffusæ sint per omnia Entia; tamen virtutem uniuscuiusq; Stellæ vel Planetæ, speciei alicui propriam esse, quemadmodum se res habet in virtutibus & facultati-

tati-

tatibus corporis. Nam tota rerum Existentia (h.e. torus Mundus) est veluti unum Individuum, sicut in præcedenti libro vidimus. Sic part. 1. c. 72. docent Philosophi, Lunam habere virtutem quandam propriam in Luna vis in A- elementum Aquæ: cujus rei argumentum est, quòd crescente Lunâ quam. crescunt quoque maria & flumina, eademq; decrescunt, & illa decrescunt. Crescunt enim maria, dum prodit Luna; & decrescunt, cum recedit, h.e. in ascensione & descensione ejus in quadris Sphæræ, uti notum est eis, qui operam aliquam in his navarunt. Splendorem verò Solis movere elementum Ignis, clarissimum est. Videmus enim cum Sole calorem diffundi in omnia Entia, & eo recedente vel sese abscondente frigus dominari. Proinde ulteriori ad id demonstratione non est opus.

Cùm itaq; hæc intellexi, statim animum meum subiit hæc cogitatio & ratiocinatio; quòd licet ab omnibus istis quatuor Globis figuratis (h.e. stellatis) virtutes influant in hæc generabilia, unusquisq; tamen illorum peculiare Elementum habeat, cujus Elementi virtutum principium sit Globus ille solus, quiq; illud motu suo moveat; Orbem Lunæ movere Aquam, Orbem Solis movere Ignem, Orbem reliquorum Planetarum movere Aërem, (qui propter multitudinem motuum illorum, & varietatem in retrogradatione, rectitudine, & statione subito quandoque & ipse mutatur, variatur, coarctatur, colligitur & diffunditur), Orbem reliquarum Stellarum fixarum movere Terram, (unde forte propter tarditatem motus illarum & illa tardiùs moveretur ad recipiendam Passionem, aut Mixtionem). Et ad hanc Appropriationem Stellarum fixarum ad Terram digitum intenderunt Sapientes, cum dixerunt, Numerum specierum germinantium esse æqualem numero Stellarum.

Ordo ergo talis fortè est: Orbes erunt quatuor; Elementa, quæ ab illis moventur, quatuor; Virtutes, generaliter ab ipsis in hæc Entia provenientes, quatuor, sicut exposuimus: sic quatuor quoq; sunt Causse uniuscujusq; motus Sphærici, quæ sunt formæ illius; videlicet, Rotunditas ejus, Anima, Intellectus, quo potest aliquid formaliter concipere vel cogitare, uti explicuimus, ac deniq; Intellectus separatus, qui est Desiderium vel Appetitus ejus, quæ omnia diligenter notare & observare debes, quæq; paullo fusiùs & clariùs tibi nunc explicabo.

Nisi figura ejus (Sphæra) talis (rotunda sc. vel orbicularis) esset, nullo planè modo posset moveri motu circulari continuo; continuatio enim motus per regressionem non est possibilis, (h.e. ut aliquid continuè

Singuli quatuor Globi figurati Elementum certum habent, cui virtutes infundunt.

part. 1. c. 72. Quatuor causse motus Sphærarum.

part. 2. c. 4.

nuè moveatur, & subinde per eandem viam revertatur, possibile non est), nisi in motu circulari solum. Nam licet id, quod movetur motu recto, quandoque revertatur per illam eandem viam, tamen non est continuatio motus; quia inter omnes duos motus contrarios intercedit quies aliqua, prout in loco suo demonstratur. Proinde patet hinc, ut aliquid motu continuo moveatur, & per unam eandemq; viam revertatur, necessario requiri, ut moveatur circulariter. Jam verò nihil moveri potest nisi id, quod habet Animam; proinde hinc sequitur quoq; existentia Animæ, (h. e. Sphæram habere animam). Hoc autem est impossibile sine causa aliqua *αγορυστική*, quæ est Conceptio vel Cogitatio formalis, & sine appetitu ac desiderio rei alièdijus in mente conceptæ, sicut ostendimus; & hoc iterum esse nequit nisi in Intellectu; quandoquidem non est (motus ille Sphære sc.) vel fuga contrarii, vel persequutio convenientis & boni, (sicut est motus naturalis animalium irrationalium); & hoc nequit etiam esse sine Ente quodam in Intellectu formato, ad quod appetitus & desiderium ejus dirigatur. Hæc igitur sunt quatuor causæ motus Sphærarum.

Quatuor genera
Virtutum, à
Sphæris ad nos
pervenientium.
part. 1. c. 72.

Quatuor genera Virtutum universalium primò ab illis ad nos pervenientium sunt hæc; Virtus generationis mineralium, Virtus animæ vegetantis, Virtus animæ viventis, & Virtus animæ rationalis, sicut alibi exposuimus. Quòd si autem consideraveris operationes quatuor istarum Virtutum, duas illarum species reperies: Generationem nempe cujusvis rei, quæ generatur, & Conservationem illius; perpetuam videlicet, quoad speciem; quoad individua verò, ad tempus, sive temporalem. Atq; hùc tendit illud, quod dicitur, Naturam esse Gubernatorem sapientem, qui providet, ut sit Animal cum arte rationandandi; & qui curat, ut perpetuò conservetur; dum facit existere Virtutes formam largientes, quæ sunt causa existentie illius; & Virtutes altrices, quæ sunt causa subsistentie, durationis & conservationis illius. Nihil enim aliud sibi vult, quàm Divinum quid esse illud, à quo duæ istæ operationes ad nos mediantibus Sphæris cœlestibus perveniunt.

De Numero
Quaternario.

Gen. 28. 12.

Porrò autem admirandus est iste Numerus Quaternarius, & consideratione dignum hinc illud, quod in Medrasch legimus; Rabbi Tanchuma dixit, Quot gradus fuerunt in scala? Quatuor; In scala videlicet illa, de qua dicitur, Et ecce scala erat super Terram. Sic in omnibus Medraschoth legimus, Quatuor sunt exercitus vel castra Angelorum; id quod sæpissimè iteratur. In quibusdam tamen exemplaribus ita legi: Quot gradus fuerunt in scala? Septem. Omnia verò Medraschoth & omnia exemplaria consentiunt in hoc, quòd quatuor fuerint Angeli, quos

quos vidit adscendentes & descendentes, non plures; duo videlicet adscendentes, & duo descendentes; quod fuerint quatuor (illi) congregati in uno gradu Scalæ; & quod fuerint in ordine uno, eorumque duo adscenderint, & duo descenderint; & tandem exinde docuerunt, quod latitudo Scalæ sit Mundus & tertia pars Mundi in Visione Prophetiæ. Nam latitudo unius Angeli in Visione Prophetiæ fuit instar tertiæ partis Mundi; sicut dicitur, *Et corpus ejus sicut Tharsis*. Proinde si res ita sese habeat, quatuor Angelorum latitudo erit instar Mundi & tertiæ illius partis. Et in parabolis Zachariæ, ubi describitur *quatuor currus, qui egrediebantur inter duos montes, qui erant ærei, expressè dicunt; Isti sunt quatuor Spiritus Cæli, qui egrediuntur à conspectu Dominatoris totius Terræ, & sunt causa omnium eorum, quæ innovantur*. Quod *Aes* attinet, cujus mentionem facit, sicut & alibi dicitur, *Tanquam aspectus æris politis*, in eo later homonymia, quam postea tibi explicabo. Quoad illud, quod dicunt, *Angelum esse ut tertiam partem Mundi*, quod & iisdem verbis legimus in *Bereschithrabba*, id manifestum & clarum admodum est, ac à nobis quoque jam explicatum in Opere nostro magno Talmudico, ubi docuimus; Omnes Creaturas in tres partes dividi, in Intelligentias separatas, quæ sunt Angeli, in corpora Sphærarum cælestium, & in Materiam primam, h. e. in corpora illa, quæ perpetuò mutantur & sub Cælo sunt. Sic ergo, qui modò vult, solidè potest ænigmata Prophetiæ intelligere, è somno Oblivionis expergisci, è mari Ignorantiæ emergere, ac denique ad superos vel ad summum Scientiæ gradum adscendere; qui verò mavult in ignorantia sua hærerè & ad imos descendere, is non necesse habet corpus vel animum suum multum defatigare. Quiescat modò, & sponte suâ eò descendet. Tu verò hæc omnia attentè considerato & ruminato.

*Latitudo unius
Angeli quanta.
Dan. 10. 6.*

Zach. 6. 1.

Ezech. 1. 7.

CAP. XI.

Omnia Entia in tres partes dividi, quarum prima sunt Intelligentiæ separatae, Angeli videlicet; secunda, Sphærae cælestes; tertia, Corpora generabilia & corruptibilia.

CUM Mathematices studiosus aliquis in res istas Astronomicas, de figura nempe & numero Sphærarum cælestium, de quibus hætenus egimus, incidet, illasque leget, cogitabit fortè, illa

*Non omnia sunt
in Astronomia
demonstrativa.*

omnia esse absolutè & præcisè demonstrativa: verùm novisse debet, minimè ita rem habere, neq; hoc quæri in Astronomia. Sunt enim in illa quædam demonstrativa, quædam verò dubia. Sic per demonstrationem ostendi potest, Solis viam deflectere à linea Æquinoctiali, neq; ullum eâ de re est dubium; utrùm verò habeat Orbem eccentricum an Epicyclum, non liquet per demonstrationem, & Astronomus de eo non est multùm sollicitus. Nam scopus illius scientiæ est, ejusmodi constituere dispositionem, cum qua conveniat, quòd motus Stellæ vel Planetæ sit circularis & æqualis, sine festinatione, retardatione, aut mutatione, & ut id, quod ex illo motu sequitur, conveniat cum eo, quod oculis videmus. Operam etiam dare debet Astronomus, ut motus & numerum Orbium diminuat quantum potest. Verbi gratiâ, cum possumus fabricare hypothesin vel dispositionem quandam, cum qua conveniat id, quod de motu alicujus Planetæ videtur, in tribus Orbibus, (h.e. per quam apparentem motum Planetæ alicujus ad tres Orbes referre possumus), & dispositionem aliquâ, cum qua illud ipsum conveniat in quatuor Orbibus, tùm potius in niti debemus dispositioni illi, cujus motuum numerus est paucior. Hinc eligimus in Sole Eccentricitatem potius, quàm Epicyclum, sicuti dicit Ptolemæus; Hinc etiam, cum videamus Stellarum fixarum omnium motum esse unum, cujus (motus sc.) dispositiones inter se non mutantur aut variantur, consentimus, quòd omnes sint in una Sphæra. Nil tamen impossibile est, si dicamus, unamquamq; Stellam in peculiari esse Sphæra, & illas Sphæras omnes uno motu, & circa unum eundemq; polum moveri: quâ ratione tot essent Intelligentiæ, quot sunt Stellæ, sicut dicitur; *Num est numerus ligdudav exercitibus ejus?* h.e. multitudini illorum. Nam Intelligentiæ & Corpora cælestia, Virtutesque illorum omnes, sunt Exercitus ejus; illorumque species necessariò sub numero aliquo comprehenduntur. Proinde licèt ita esset, nil tamen derogaret ordini nostro, dum unam tantùm Stellarum fixarum Sphæram numeravimus, quemadmodum etiam quinq; tantùm Sphæras constituimus Stellarum erraticarum, licèt una Sphæra plures Orbes complectatur: quia jam intellexisti intencionem nostram, videlicet, quòd illas tantùm Virtutes in Eotibus numeremus, quas apprehensione generali apprehendimus, nullâ habitâ ratione, Veritatem ipsam Intelligentiarum & Orbium determinandi.

*Omnia Entia in
tres partes divi-
duntur.*

Verùm tota nostra Intentio hic est, indicare, quòd omnia Entia, quæ sunt sub Creatore, in tres partes dividantur, quarum prima sunt Intel-

Intelligentiæ separatae; secunda, Corpora Sphaerarum cœlestium, quæ gestant formas perpetuas, in quibus nec forma de subjecto in subjectum transfertur, nec subjectum in substantia sua mutatur; tertia, Corpora ista generabilia & corruptibilia, quæ Materia una comprehendit, (h.e. quæ unam & communem habent Materiam): præterea, quod Gubernatio vel Virtus regiminis influat à Deo in Intelligentias secundum ordinem ipsarum: & ab Intelligentiis in corpora cœlestia proveniat, quicquid bonitatis & lucis ipsis inest: à corporibus cœlestibus in corpora hæc generabilia & corruptibilia, quicquid boni vel virtutis à principiis suis habent. Scito autem, quod singuli isti, qui bonum ac salutare quid aliis infundunt, (h.e. Intelligentia & Orbes), non ideò solum existant aut hanc intentionem & finem habeant, ut illi profint solummodò, quod utilitatem & commodum ab illis recipit. Hinc enim sequeretur, id quod falsissimum est, (Finis quippe præstantior est rebus illis, quæ sunt propter finem); sequeretur inquam, si ita esset, DEUM supremum, perfectissimum & gloriosissimum existere propter aliquid levius & vilius, quod nulli unquam Sapienti in mentem venturum est. Ita autem, ut jam tibi declarabo, res comparata est. Quicquid perfectum est perfectione aliquâ, illius perfectio vel ita comparata est, ut se-ipsam tantum perficiat, & in nullum alium transeat; vel ita, ut in eo supersit perfectio pro alio quoque: ut, si diceres, E. G. Est quidam, qui pecunias sufficientes habet pro necessitatibus suis omnibus, sed nihil superfluum, unde alii prodesse queat; & est alius, qui pecunias habet non solum quantum sibi sufficit, verum etiam ut adhuc multos alios divites facere possit; ita ut alii tantam copiam dare valeat, quâ non solum ille reddatur dives, sed & tertium adhuc ditare queat. Et hoc modo res se habet in hoc Mundo. Nam Influentia illa, quæ defluit à DEO Opt. Max. ad existentiam Intelligentiarum separatarum, influit etiam ab Intelligentiis ad productionem illarum ex se invicem, usque ad Intellectum agentem, & ibi finitur Productio vel Creatio Abstractorum. Ab abstractis porro omnibus & singulis effunditur Virtus productiva alia usque ad Orbes cœlestes, & eorum ultimum, Orbem Lunæ; & hinc deinceps Corpora generabilia & corruptibilia, h.e. Materia prima, & ea, quæ ex illa sunt composita, & omnes Sphaeræ effundunt Virtutes in Elementa, donec Influentia illorum perficiatur in fine generationis & corruptionis.

Atq; hæc omnia jam demonstravimus non pugnare cum iis, quæ dixerunt Prophetæ, vel Sapientes Legis nostræ. Nam gens nostra

fuit gens sapiens & perfecta, sicut testatus est DEUS per illum Dominum, qui perfectos fecit nos, dicendo; *Utique populus sapiens & intelligens, gens magna ista.* Posteaquàm verò improbi Tyranni gentium stultarum perdidissent optima quæque, quæ habuimus, Sapienciam & libros nostros è medio sustulissent, ac denique Sapientes nostros interemissent, ignorantes & imperiti nos quoque evasimus, (sicut malum hoc DEUS nobis comminatus erat propter iniquitates nostras, cùm dixit; *Et peribit sapientia Sapientum ejus, & intelligentia Intelligentum ejus abscondetur;*) cum illis commixti sumus, & translatae sunt ad nos sententiæ & opiniones illorum, planè ut ipsorum mores, qualitates & opera. Nam quemadmodum de similitudine operum ait, *Miscuerunt se cum gentibus, & didicerunt opera eorum:* sic ait de translatione sententiarum & opinionum stultarum ad nos, *Ubejalde Et in filiis alienigenarum acquiescent,* quod Jonathan F. Uzielis transfert, *Et in statutis vel consuetudinibus populorum incedent.* Cùm igitur secundùm consuetudinem stolidarum & ignorantium istarum gentium ita educati fuimus, factæ sunt nobis sententiæ & opiniones istæ Philosophicæ, quasi peregrinæ & alienæ essent à Lege nostra, quemadmodum alienæ sunt itultis & imperitis. Verùm nequaquam ita est.

Posteaquàm ergo multoties jam mentionem fecimus Influentiæ provenientis à DEO Opt. Max. & Intelligentiis, necessarium quoque est, ut tibi nunc veritatem ejus, h.e. quid per Influenciam intelligatur, exponam. Quo factò, incipiam explicare quæstionem de Novitate Mundi.

C A P. XII.

De Influentiâ à Creatore in Intelligentias separatas, & ab his in Orbes cælestes proveniente.

OMNIBENS, quod innovatum est, necessariò habet causam efficientem, quæ illud innovavit, postquàm non fuit. Efficiens autem ille proximus est Corpus, vel non est Corpus. Corpus verò non agit quatenus est corpus, sed agit quatenus est corpus unum, h.e. ratione formæ suæ. Sed de hac materia agam postea. Efficiens porrò ille innovans rem innovatam potest & ipse esse innovatus. Hoc verò non potest procedere in infinitum, sed necessariò (siquidem res innovata sit) deveniendum est tandem ad Innovatorem

rem antiquum & æternum, qui non sit innovatus. Sed hinc ulterius quæri potest, quare is nunc, & non prius innovaret eam, cum tamen ipse extiterit? Respondeo, Si res ita sit, (h.e. si Efficiens antea extitit) opus illud innovatum ante innovationem suam esse non potuit, vel propter Privationem Proportionis alicujus inter Efficientem & Effectum, (ita scilicet, ut Efficiens in Effectum, vel propter absentiam, vel nimiam distantiam, operationem non exercere potuerit), si Efficiens fuerit corpus; vel propter Privationem Dispositionis materiæ, si fuerit Efficiens incorporeus. Hæc enim omnia contemplationis & considerationis prorsus sunt naturalis, nullusque in illis habetur respectus vel ad Antiquitatem & Æternitatem, vel ad Novitatem Mundi. Nam non est hic scopus noster in præsentis capite. Porro autem manifestum est ex Scientia Naturali, quod nullum corpus in aliud corpus agat, nisi vel illud corpus ipsum, vel aliud proximum & vicinum illi fiat obviàm, siquidem Actio Agentis illius fiat per media. Exemplum hujus rei sit hoc. Corpus istud, quod nunc calefactum vides, calefactum est propterea, vel quia corpus Ignis ipsi venit obviàm, vel quia Ignis Aërem, & Aër circumstantis illud calefecit: quâ ratione Causa efficiens proxima calefactionis corporis illius erit Corpus Aëris calidi. Sic Adamas attrahit ferrum de longè per virtutem ab ipso in Aëre, qui ferro obviàm venit, dispersum; ac propterea non in quavis distantia attrahit. Sicut enim Ignis per quamvis distantiam non calefacit, sed per eam tantum, in qua Aër inter ipsum & rem à virtute ejus calefactam mutari potest, (cum enim cessat calor Aëris ex Igne, qui est sub cera, tunc non amplius liquefit): ita comparatum est cum eo, quod attrahitur vel attrahit. Cæterum, id, quod calidum prius non erat, sed postea demùm calidum factum est, nequit esse sine Causa calefaciente innovata; sive jam Ignis ipse sit innovatus, (h.e. causa illa Efficiens innovata), sive ab Igne venerit per distantiam & longitudinem ab ipso immutatam, & tunc Proportio vel Comparatio illa est id, quod prius non fuit, & postea innovatum est. Et hac ratione inveniuntur Causæ omnium *Innovatorum corporeorum causa.* rerum innovatarum in hoc Mundo, quarum causa est Mixtio Elementorum, quæ sunt corpora in se invicem agentia, & à se mutuò patientia, h.e. quarum Innovationis causa proxima est Appropinquatio corporis ad corpus, aut Distantia corporis à corpore, (vel, ut Philosophi loquuntur, Contactus Proprius & Impropius, qui & Virtualis). Quod verò attinet Innovata illa, quæ non sequuntur Mixtionem, ut sunt Formæ omnes, necesse est, ut Efficiens (h.e. Dator

Formarū causa efficiens.

formæ) illorum sit incorporeus. Nam Efficiens formæ est Forma sine materia, sicut locis suis explicatum est, & rationes ejus rei jam à nobis adductæ sunt in præcedentibus; quibus & hoc addi potest, quòd omnis mixtio augmentationem & diminutionem recipit, & successivè vel gradatim innovatur: formæ verò non ita successivè innovantur; ideoque etiam nullus in eis est motus: verùm innovantur aut corrumpuntur sine tempore, & proinde non sunt ex operibus mixtionis, sed mixtio disponit tantùm materiam ad recipiendam formam: Efficiens præterea formæ, res est, quæ nullam recipit divisionem; nam operatio illius est de ejusdem specie, (*quale enim est Effectum, talis quoque est Causa; & contra:*) ideoque clarum est, Efficientem formæ, h. e. Datorem ejus de necessitate quoque esse Formam, & quidem abstractam. Talem autem Efficientem, qui est incorporeus, actionem suam perficere in comparatione vel proportione aliqua, falsum est; cum non sit corpus, ut aliud corpus ei accedere, appropinquare, vel ab eo elongari possit; quia nulla est proportio distantiae inter corpus, & id quod non est corpus, ac proinde necessariò causa privationis ejusmodi operis (*h. e. forma alicujus*) est privatio dispositionis materiæ illius ad recipiendam abstracti actionem. Et sic liquet, quòd operationes corporum secundùm formas suas in se invicem, consequantur dispositionem & præparationem materiæ ad rei incorporeæ operationes, quæ sunt formæ, recipiendas. Cùm itaque actiones Intelligentiæ abstractæ manifestæ & evidentes sint in Mundo, ea videlicet omnia, quæ præter vel absque mixtione innovantur, scimus certò, illum Agentem vel Efficientem, quia non est corpus, neque per contactum, neq; per certam ac propriam distantiam operari. Perpetuò verò Agens ille appellatur *Agens abstractus per Influentiam*, similitudine desumptà à fonte, ex quo aqua non ex una tantùm parte vel latere, sed undiquaque effluit, & in omnes partes effunditur, neque solùm propinqua, sed & remota irrigat. Ita enim quoque ab Intelligentia non solùm ex una parte, vel per unam certam distantiam, aut uno solùm tempore virtus effluit, & in alia effunditur; sed virtus ejus est perpetua erga omnia, quæ apta ac præparata sunt, actionem illam, quæ $\Psi\psi$ h. e. *Affluentia* vel *Influentia* vocatur, recipiendi. Hinc, quia ostensum est, **DEUM** Optimum Maximum esse incorporeum, omniumq; rerum Causam Efficientem, dicimus, Mundum innovatum sive factum esse ex Influentia Creatoris, & Illum Mundo influere facere, h. e. infundere quicquid in eo innovatur. Sic dicitur, *Illum influere fecisse,*

fecisse, h.e. infudisse Prophetis sapientiam. Omnia ideò & propter hanc rationem, quia istæ Actiones sunt actiones Agentis incorporei, cujus Opus vocatur *Influentia*. Atque hoc nomen *יָדוּשׁ* *Influentia* Cuius Influentia vocatur Actio abstracti? vel *Affluentia*, per similitudinem à fonte aquas ubertim effundente desumptum, uti declaravimus, ideò Lingua Hebræa Creatori attribuit, quia ad exprimendam Actionem Abstracti non potest commodius vocabulum inveniri, quàm hoc ipsum *יָדוּשׁ* h.e. *Influentia* vel *Affluentia*. Non possumus enim tale vocabulum habere, quod cum veritate rei consentiat & conveniat: non minùs quippe difficile est imaginari sibi, vel intellectu assequi Operationem Entis separati, quàm ejus Existentiam. Quemadmodum enim Imaginatio existimat nihil existere nisi corpus vel potentiam in corpore; sic nullam arbitratur esse Actionem, nisi eam, quæ fit per contactum Agentis, vel per certam aliquam distantiam, vel denique secundum certam partem. Hinc quidam ex vulgo, posteaquàm sufficienter ipsis demonstratum est, DEUM non esse corpus, neque appropinquare ad id, quod facit; putârunt, Illum præcipere Angelis, & hos per Appropinquationem & contactum corporalem actiones suas perficere, quemadmodum nos quoque actiones nostras conficimus; existimârunt etiam, Angelos illos esse corporeos. Quidam verò crediderunt, DEUM aliquid Verbis & Sermone præcipere, illumque Sermonem operari vel efficere, sicut nos litteris & voce sermonem nostrum proferimus. Sed omnia hæc sequuntur ex pura-puta Imaginatione, quæ in rei veritate quoque *Figmentum malum* (*יִצְרָר מַלְוּם*) appellari potest. Omnis enim imperfectio in sermone vel moribus, est opus Imaginationis, vel certè operationem ejus sequitur. Verùm hæc non sunt instituti nostri in hoc capite. Hoc enim propositum nobis fuit, explicare, quid sit *יָדוּשׁ* h.e. *Influentia*, quæ Creatori & Intelligentiis, h.e. Angelis attribuitur, quia sunt incorporei. Sed & de Virtutibus Sphærarum cœlestium dicitur, quòd Influentiam dent Entibus aliis; & dicitur, Influentia hujus vel illius Orbis, etiam si operationes ejus proveniant à corpore; unde fit, quòd Stellæ agant per certam aliquam longitudinem, h.e. rùm secundum Appropinquationem illarum ad centrum Mundi, rùm secundum Elongationem illarum ab eo, & secundum proportionem inter se invicem.

Quòd verò diximus, Prophetas transferre hoc vocabulum *יָדוּשׁ* *Influentia* ad Actionem Creatoris, id de sequentibus locis intelligendum est; *Me dereliquerunt, scaturiginem Aqua viva*, h.e. *יָדוּשׁ* In- Jerem. 2. 13.
fluentiam Vitæ sive Existentiæ rerum, quæ nihil aliud est, quàm
Vita.

Pfalm. 36. 10. Vita. Sic, *Tecum est scaturigo Vita*, h.e. Influentia vel Affluentia existentiae. Sic idem est sensus ejus, quod in fine versûs illius dicitur, *In lumine tuo videbimus lumen*, h.e. Per Influentiam Intelligentiae, quæ à te profluit, intelligemus & apprehendemus Intelligentiam.

C A P. XIII.

Tres esse sententias de Novitate vel Antiquitate Mundi: prima, Sapientum Legis; secunda, Philosophorum; tertia, Aristotelis & assentiarum ejus.

Tres sunt sententia de Antiquitate vel Novitate Mundi.
1. Sapientum Legis.

TR E S sunt omnium eorum, qui credunt DEUM esse, sententiæ de Antiquitate vel de Novitate Mundi.

Prima sententia est eorum, qui credunt Legi Moſis Doctõris noſtri p.m., hæc videlicet; Mundum totum, h.e. omnia Entia præter Creatorem, poſt puram-putam privationem (h.e. poſtquàm non vel nihil fuerunt) existentiam ſuam à Deo accepiffe, & prius Deum ſolum fuiſſe, ac præter Deum nihil planè, nèque Angelos, neque Cælos, neque quæ in eis continentur, extitiſſe, poſtea verò demùm ſecundùm ejus voluntatem & beneplacitum exiſtere cœpiſſe prout ſunt, & quidem ex nihilo: prætereà, Tempus ipſum eſſe ex iis, quæ creata ſunt, quia Tempus ſequitur motum; motus autem accidens eſt in re motâ; & res mota, cujus motum tempus ſequitur, eſt innovata & facta poſtquàm non fuit.

Quomodo Deus dicatur fuiſſe antequàm crearet Mundum.

Quod autem attinet illud, quod dicitur, *DEUM fuiſſe vel extitiſſe antequàm crearet Mundum*, ubi verbum *Hajab* Fuit, vel Extitit, videtur docere de Tempore; atq; adeò ea omnia, quæ nobis in hanc ſententiam in mentem veniunt ex Dei exiſtentia infinita ante Creationem Mundi; ſciendum eſt, ibi non verum Tempus intelligi, ſed tantùm dici de æſtimatione vel imaginatione Temporis, (h.e. non verè dici de Tempore, ſed reſpectu tantùm Intellectûs vel Imaginationis noſtræ). Nam Tempus citra omne dubium eſt Accidens, habeturque à nobis inter Accidentia creata, ſicut Nigredo, Albedo; licèt non ſit ex ſpecie Qualitatis, ſed ex Accidentibus motui adhærentibus; ſicut notum eſt ei, qui intelligit verba Ariſtotelis, quæ ſcripſit de explicatione Temporis ejusque naturâ. Nos verò hîc in tranſitu aliam quandam obſervationem explicabimus, quæ licèt propriè noſtræ intentionis non ſit, multùm tamen ad eam prodeſt, hanc ſcilicet; quòd Cauſa, propter

propter quam Temporis ratio multis Sapientibus tam abstrusa & recondita fuerit, adeò ut in illius ratione investiganda aqua ipsis hæserit, & an reverà existat necne, dubitârint, ut Galenus & alii præter eum, hæc mihi videatur esse; quia est Accidens in Accidente. Nam Accidentia, quæ in corporibus existunt existentia primâ, ut Colores, Sapores, facillimè intelliguntur & in animum imprimuntur; sed Accidentia, quorum Subjecta sunt Accidentia alia, ut Flamma, vel Splendor in colore, Declinatio vel Circumferentia in linea, illorum ratio nobis valdè est abdita, in primis cum & hoc accedit, quòd Accidens illud Subjecti vicem sustinens non est stabile & permanens in una quapiam re, sed de una mutatur in aliam; tùm enim obscura fit res valdè. Jam verò hac ratione duæ res concurrunt simul in Tempore; est enim Tempus accidens adhærens motui, & Motus accidens est adhærens rei, quæ movetur: Motus præterea non ea est ratio, quæ Albedinis vel Nigredinis; illa enim sunt constantia & permanentia; Motus verò natura & essentia est, ut ne per momentum quidem unâ in re permaneat & consistat. Et hoc est, quod Temporis rationem & naturam tam difficilem ac abstrusam reddit. Verùm ad rem. Intentio nostra est docere, Tempus secundum nos esse rem creatam generabilem, sicut reliqua accidentia & substantiæ, quæ accidentia illa sustinent, ideoq; Creationem Mundi non posse dici à Deo factam in Principio temporali; quia Tempus est ex rebus creatis. Id quod probè animadvertendum tibi est, nisi in labyrinthos inextricabiles te præcipitare velis. Nam si affirmes, Tempus fuisse ante Mundum, necessariò quoque cogèris credere Antiquitatem Mundi. Tempus enim est accidens, & proinde sine subjecto esse nequit; sicque sequetur, rem aliquam ante Mundum hunc, qui nunc existit, extitisse, id quod nos fugimus.

Atque hæc una est è tribus illis sententiis, Unum videlicet ex fundamentis Legis Mosis, & quidem secundum post fidem Unitatis (h.e. secundum post Unitatem DEI articulus:) neque aliud cogitare tibi que imaginari debes. Abraham Pater noster ipsemet cœpit revelare hanc sententiam, ad quam naturalis eum deduxit speculatio. Hinc est quòd invocavit Nomen Domini Dei Mundi. Hinc etiam respicit, dum ait, Creatorem Cæli & Terræ.

Secunda sententia est eorum, quorum sententiam & rationes jam vidimus & audivimus, Philosophorum videlicet. Dicunt hi; Falsum esse, quòd DEUS aliquid faciat ex nihilo: & impossibile, quòd aliquid possit in nihilum reducere; h.e. Impossibile esse, ut Ens ali-

Cur doctrina d
Tempore tam
abstrusa sit &
occulta.

Gen. 21. 33.

Gen. 14. 22.

2. Philosophorū.

quod materiam & formam habens, generetur ex privatione materiae purâ-putâ; &, ut corrumpatur in privationem materiae illius puram-putam; statuuntque, æquè impossibile esse ac absurdum, DEO hoc attribuere, atque si dicatur, DEUM posse duo contraria uno tempore & in uno subjecto congregare, vel creare Deum sibi similem, vel se-ipsum facere corporeum, vel denique facere quadrangulum, cujus diameter lateri sit æqualis, vel aliud quid simile impossibile. Præcipuum autem, quod ex illorum verbis colligimus, est, quod dicunt, (h.e. *præcipua ipsorum ratio est*); Quemadmodum nullam Naturæ DEI affert imminutionem, quod non potest facere impossibilia, (quia impossibile naturam habet firmam & stabilem, quæ non est ex operatione Efficientis, ac proinde non potest mutari): sic nihil DEI potentia derogat, si dicatur, Illum non posse aliquid existere facere ex nihilo, (quia & hoc est ex impossibilibus). Propterea credunt, esse materiam quandam existentem DEO coævam & coætaneam, quæ non inveniatur sine DEO, neque DEUS sine illa: neque tamen credunt, Materiam illam in existentia sua planè similem & æqualem esse Majestati DEI, sed statuunt, DEUM existentia illius esse causam, ipsamque ad DEUM se habere sicut argilla ad figulum, vel ferrum ad fabrum, ita ut ex eâ creârit quicquid Ipsi placuerit, modò Cælos, modò Terram, modò aliquid aliud. Prætereà credunt hujus sententiæ patroni, Cælos esse generabiles & corruptibiles, attamen non esse generatos ex nihilo, neque etiam in nihilum destructum iri: sed, quemadmodum Animantia generantur & corrumpuntur ex materia existente in materiam existentem; ita ad eundem modum Cælos quoque generari & corrumpi, planèque se illorum generationem & corruptionem habere, sicut cæterorum Entium, quæ sub eis sunt. Insuper etiam in diversas sectas scinduntur, quas omnes, ut & earum opiniones, recensere nunc nihil attinet in hoc libro; quia fundamentum illorum generale tibi indicavi. Atq; hæc fuit ipsius quoq; Platonis sententia, de quo Aristotelem in *Acroamaticis* invenies testantem, quod crediderit, Cælos generationi & corruptioni esse obnoxios. Sic & clarissimè hanc ejus sententiam reperire licet in libro ipsius, quem *Timeum* inscripsit. Veruntamen non credit idem nobiscum, (sicut illi, qui non diligenter & attentè sententias considerât, arbitrantur, unâ eandemq; esse ipsius & nostrâ sententiam). Nos enim credimus, Cælos non esse ex re aliqua, sed post simplicè & absolutâ privationem; ipse verò credit, quod existant & facti sint ex materia aliqua. Et hæc est secunda sententia.

Tertia

Plato quomodo crediderit, Cælos esse generabile & corruptibile.

Tertia sententia est Aristotelis, & eorum, qui ipsum sequuntur, librosque ejus Commentariis illustrarunt, hæc videlicet. Primò idem dicit quod præcedentis sententiæ assertores, scilicet; Non posse materiaturum quid existere ex immateriali, (h.e. *Ex nihilo non posse aliquid fieri*). Deinde addit & istud; Cælum non subjectum esse generationi & corruptioni ullo modo.

Declaratio & explicatio hujus sententiæ est hæc. Existimat, totam hanc rerum Universalitatem prout est, nunquam non fuisse, nec unquam non futuram sicut est: rem illam stabilem & constantem, quæ non cadit sub generationem & corruptionem, Cælum videlicet, semper ita extitisse: Tempus & Motum esse æterna ac perpetua, à generatione & corruptione exempta: Sublunaria ista quoque nunquam non ita fuisse, h.e. Materiam primam in substantia sua neque esse generabilem, neque corruptibilem, sed formas successivè illi supervenire, ita ut cum una recedit, altera accedat; cum unam exuit, aliam induat: Ordinem istum superiorem & inferiorem nec corrumpi, nec aboleri, neque quicquam in eo innovari, quod vel non est in natura ejus, vel extra analogiam ipsius. Dicit insuper, (licet non his ipsis verbis; rationabiliter tamen ex sententia ejus id colligi potest); Impossibile esse, ut in Deo mutetur Voluntas, vel innovetur Desiderium: & Deum totam hanc rerum Universalitatem per Voluntatem suam existere fecisse, verum non actione post privationem, (h.e. *ex nihilo*). Et quemadmodum ex impossibilibus est, ut DEUS non existat, vel substantia ejus mutetur; sic existimat quoque impossibile esse, ut Voluntas DEI mutetur, vel novum aliquod beneplacitum in eo exoriatur. In summa, concludit, Mundum hunc, prout nunc est, ita semper extitisse, & in omnia sæcula futurum esse.

Atque hæ sunt tres illæ sententiæ eorum, quibus per demonstrationem notum est, Mundum hunc DEUM aliquem habere.

Quod verò illos attinet, qui ignorant DEI existentiam, & existimant, Res omnes existere prout casu & per accidens congregantur vel disgregantur: Nullum item esse Mundi gubernatorem vel ordinem, ut Epicurus ac impia ejus turba, illisque similes, prout narrat Alexander, non est necesse illorum sententiam commemorare; quia jam est demonstratum, DEUM esse. Nullam autem nobis adfert utilitatem, recensere opiniones illorum, qui sententiam suam ædificant super fundamentum, cujus destructionem & refutationem per demonstrationem certam habemus. Sic oleum & operam perderemus, si vellemus confirmare opinionem secundam, eorum, qui di-

cunt, Cœlos esse generabiles & corruptibiles. Nam credunt Antiquitatem Mundi. Nos verò nullam differentiam ponimus inter eum, qui credit, Cœlum è materia aliqua esse generatum, & in materiam aliquam resolutum iri; & inter eum, qui credit, ut Aristoteles, Cœlum neque generari, neque corrumpi. Summa enim fidei omnium eorum, qui sequuntur Legem Moſis Doctõris noſtri p.m., Abrahami item Patriarchæ, & aliorum, qui in viis ipſorum inceſſerunt, eſt; Nullam rem eſſe Deo coævam: &, Non eſſe Deo impoſſibile ex privatione (h.e. ex nihilo) aliquid producere, licet id adhuc ſibi quidam imaginentur.

Poſteaquàm ergo ſententias iſtas ita enumeravimus, incipiam nunc exponere, quibus rationibus Ariſtoteles ſententiam ſuam probare & demonſtrare nitatur, quidquæ illum ad eam credendam & amplectendam impulerit.

C A P. XIV.

Rationes Ariſtotelis pro Antiquitate vel Æternitate Mundi.

NON eſt neceſſarium, ut in ſingulis capitibus repetam, quòd hunc librum non niſi pro te (*Discipule chariſſime*) compoſuerim, eò quòd mihi profeſtus tui in ſtudiis cogniti ſint & perſpecti; quòdque non è re eſſe ducam, verba ipſa Philoſophorum adducere & allegare ubique, ſed ſenſum tantum illorum. Nolo etiam in his prolixus eſſe, ſed monebo te ſolum de viis & rationibus, quibus innituntur, ſicut feci in exponendis opinionibus *Loquentium*. Prætereà, nullius habebõ rationem niſi Ariſtotelis; quia, ſententiæ ejus conſideratu omnium ſunt digniſſimæ; & quia ſi reſponſio ſolida contra ipſum habeatur, vel per reſponſiones noſtras oſtendatur, quòd rationes ejus ſint dubiæ, idem etiam, & quidem multò magis, valere poterit contra omnes alios, qui fundamentis Legis noſtræ contradicunt.

Rationes Ariſtotelis pro Æternitate Mundi, ex natura Mundi.

Prima.

Primò ergo dicit Ariſtoteles, Motum neque generari, neque corrumpi. Ait enim: Si Motus ſit innovatus, & ante omne innovatum præcedat Motus, exitus nempe ejus in actum, & innovatio ejus poſtquàm non fuit; tùm Motus utique aliquis exiſtet, ille nempe, per quem exiſtit poſterior Motus, & per conſequens, Motus primus neceſſariò erit æternus, vel procedet hoc in infinitum. Et ſecundùm hoc fundamentum dicit quoque, Tempus neque generabile eſſe, neque

neque corruptibile, quia nempe Tempus Motum sequitur, eiq; adhæret, & nullus Motus nisi in Tempore esse, Tempusq; non nisi per Motum intelligi potest. Hæc prima est via ejus, ex qua Æternitas Mundi secundum ipsum concludi potest.

Secunda via. Dicit: Materia prima, quæ communis est quatuor *Secunda.* Elementis, est ingenerabilis & incorruptibilis. Quod si enim Materia prima esset generabilis, sequeretur, illam ex alia materia generatam esse; & hanc materiam generatam esse formatam; quia hæc est natura generationis; Nos autem materiam primam informem statuimus. Propterea si res ita sit, sequitur, illam non esse ex alia materia generatam, sed æternam & non perituram, (*incorruptibilem*). Atq; hinc etiam ipsius sententiæ sequitur Æternitas Mundi.

Tertia via. In toto Cælo, inquit, nulla est contrarietas. Nam in motu circulari nulla est contrarietas, sicut demonstrari potest, verum in motu recto. Causa autem corruptionis oranium eorum, quæ corumpuntur, est contrarietas, quæ illis inest. Posteaquam ergo in Cælo nulla est contrarietas, idcirco neque corrumpi potest: quicquid verò non est corruptibile, id neque est generabile. Itaque præsupponit & pro confesso sumit hic propositiones aliquot, videlicet; *Omne generabile esse corruptibile; & vicissim, Omne corruptibile esse generabile: Item, Quicquid non generatur, id quoq; non corrumpi; & vicissim, Quicquid non corrumpitur, id nec generari.* Et hæc quoque via est, quæ se Æternitatem Mundi confirmare existimat.

Quarta via. Ante omnem rem innovatam tempore præcedit possibilitas innovationis ejus, sicut & omnem rem, quæ mutatur, tempore præcedit possibilitas mutationis ejus. Et ex hac propositione concludit Aristoteles continuitatem sive perpetuitatem Motus circularis. Hac item propositione multi alii post Aristotelem Mundi Æternitatem probant, & quidem hoc pacto. Innovatio Mundi, ajunt, antequam fuit, erat vel possibilis, vel necessaria, vel impossibilis. Si fuit necessaria, tum utiq; semper extitit: si fuit impossibilis, tum ne nunc quidem existere potest: si possibilis, quis ergo sustinuit possibilitatem illam? Sanè si ita fuit, non potuit hoc esse sine re aliqua existente, & possibilitatem illam sustinente, de quâ re dici poterit, quod fuerit possibilis. Hæc ratio valida admodum est ad stabilendam Mundi Antiquitatem, quam quidam ex recentioribus Sapientibus *Loquentium* solidè admodum hac distinctione solvissent arbitrantur, quod Possibilitas sit in Agente vel Efficiente, non verò in Effecto. Verum nihil hoc est. Nam duplex est Possibilitas: est

Possibilitas in re innovata, & est Possibilitas in Efficiente, qui innovavit rem innovatam, antequam innovata fuit. Quare sine dubio, prout dictum, duplex est Possibilitas; Possibilitas in Materia ad ita existendum, & Possibilitas in Efficiente ad ita agendum.

Atque hæ sunt matres viarum, (h.e. *principales viae seu modi*), quibus insistit Aristoteles ad probandam Æternitatem Mundi, desumptæ ex natura ipsius Mundi.

*Alia rationes ex
Aristotelo, petita
à Dei natura
pro Æternitate
Mundi.*

Prima.

Sunt verò & aliæ adhuc viæ, quas quidam ex ejus Philosophia desumpserunt & deprompserunt, quibus Æternitas Mundi probatur ex consideratione DEI Optimi Maximi.

Primò ajunt quidam: Si Deus innovavit Mundum post privationem, tùm fuit Deus ante creationem Mundi Efficiens in potentia, & post creationem ejus factus est demùm Efficiens in actu, atque ita exivit Deus de potentia in actum. Quòd si autem hoc ita sit, necessariò in Deo erit aliqua possibilitas, & habebit Deus aliquem, qui eduxit Ipsum de potentia in actum. Hujus rationis solutio difficilis quoque est admodùm, neque facile *πεύρομ ψαύδῃ* ejus demonstrari potest.

Secunda.

Deinde ajunt: Cùm agens uno tempore operatur, & alio non operatur, evenit illud vel propter Impedientia, vel propter Impellentia, quæ in eo innovantur. Impedientia inferunt ei Intermisionem operis, quod vult; Impellentia verò voluntatem, ut velit, quod antea non volebat. Quandoquidem ergo ejusmodi Impellentia, tanquam Accidentia, quæ voluntatem ejus mutare possent, vel Impedientia aut Retardantia, quæ in eo innoventur vel recedant, in Deo non existunt; idcirco sequitur, Illum haudquaquam uno tempore agere, alio verò non, sed Operationem ejus non minùs quàm Æternitatem semper in actu existere.

Tertia.]

Tertiò dicunt: Omnia Dei opera sunt perfectissima, nihilque habent vel Imperfecti, vel Otiosi, vel Superflui. Hanc rationem frequentissimè adducit & laudat Aristoteles, dicendo; Naturam esse sapientem, neque quicquam facere frustra, sed omnia in eâ, quam res habere possunt, esse perfectione.

Hinc inferunt: Mundus hic est in summa, quam habere potest, perfectione, neque majorem aut meliorem habere potest: itaque necesse est, illum semper fuisse, quia Sapientia Ejus (*qui creavit eum*), ut ejusdem Substantia, est æterna. Substantia enim ejus nihil aliud est quàm Sapientia ejus, quæ Existentiâ huic Mundo dedit.

Ex his allatis fundamentis & argumentis omnia reliqua originem

nem trahunt, quæ apud quoscunque alios invenies, qui credunt Æternitatem Mundi, & ad illa referri possunt.

Sed porro ex inconvenienti & absurdo sic argumentantur: Quo- Argumentum ab absurdo pro Æternitate Mundi. modo fieri potest, ut Creator ille excellentissimus fuerit otiosus & nihil omninò fecerit, nihilque æternum innovarit, cum Existentiæ eius sit æterna & infinita; sed ab hesterno quasi tantum die Mundum hunc condiderit? Quamvis enim exempli gratiâ diceres, DEUM multos Mundos creâsse ante istum, & quidem tot, quot grana sinapis tota Sphæra suprema potest capere, & quemlibet totidem annis stetit; perinde tamen hoc esset ad existentiâ DEI infinitam, ac si diceres, DEUM heri creâsse Mundum. Nam cum ponis initium Existentiæ post privationem, nil interest, sive illud ad centum-mille annos, sive ad tempus aliquod brevissimum referas. Hoc ergo quoque refugiunt & rejiciunt, qui credunt Æternitatem Mundi.

Tandem argumentantur ex omnium in Mundo nationum generali confessione & consensu: Quia enim universalis omnium hic sit consensus, idè hinc sequi, Rem istam esse naturalem, non ex institutione. Sic ait Aristoteles; Omnes in Mundo homines aperte profiteri continuationem & perpetuitatem Cæli: & quia illud statuerint ingenerabile & incorruptibile, idè etiam ab illis electum esse pro Habitaculo DEI Opt. Max. & Spirituum, h.e. Angelorum: hosque vicissim illis (DEO & Spiritibus sc.) attribuisse, ut docerent de Continuatione vel Perpetuitate ejus, (h.e. Cæli). Atque hujus generis alia plura pro sententiæ suæ confirmatione adducit. Vide Arist. l. 1. de Cælo c. 3. Vide eund. l. 2. de Cælo c. 1.

CAP. XV.

Rationes Aristotelis pro Æternitate Mundi non esse demonstrativas.

SCOPUS meus in hoc capite est, ostendere, Aristotelem ipsum Aristotelem non credidisse, rationes suas pro Æternitate Mundi esse demonstrativas. non existimâsse, se demonstrationes habere pro Æternitate Mundi, neque hac in parte falsum fuisse: h.e. quòd Aristoteles ipsemet probè sciverit, se nullam in hoc argumento posse demonstrationem afferre; & rationes probationesque suas, quas adducit, probabiles tantum, ac magis acceptabiles & plausibiles, minusque dubias esse, ut opinatur Alexander. Nemo enim cogitare debet de Aristotele, quòd crediderit, has suas rationes esse demonstrativas; Nam Aristoteles ipse alias docuit vias, modos & conditiones demonstrationis. Id autem, quod me ad hunc sermonem impulit, est, quòd recentiores, qui Aristo-

Aristotelem sequuntur, existimant, Aristotelem demonstrativè probasse Æternitatem Mundi; immò quòd viderim, multos, qui Philosophiâ se egregiè imbutos esse arbitrantur, acceptare ab Aristotele hanc quæstionem, & putare, quæcunq; in medium proferunt, simplices & absolutas esse demonstrationes, atque ideò flagitium esse censent, ab Aristotele dissentire, vel de eo cogitare, quòd aliquid ipsi fuerit absconditum, aut quòd in re aliqua errarit. Proinde visum est mihi illorum sententiam examinare, illisq; ostendere, Aristotelem ipsum non gloriatum fuisse de argumentis demonstrativis in hac controversia.

lib. 8. Physic. c. 1. Hinc enim ait in libro *de Auditu*; Omnes Physicos, qui ipsum præcesserunt, credidisse, Motum esse ingenerabilem & incorruptibilem, excepto Platone, qui credidit, non solum Motum esse generabilem & corruptibilem, sed & Cælum tale esse. Quòd si autem arbitratus esset, hanc quæstionem per demonstrationes absolutas claram & evidentem esse, sanè non fundasset eam in consensu & opinione illorum, qui ipsum in Physicis præcesserunt, neq; necesse fuisset, ut illa diceret, quæ eo in loco asserta, ad refutationem eorum, qui ipsi contradicunt. Quicquid enim per demonstrationem probari potest, illius veritati neque per omnium in universum Sapientum consensum aliquid accedit, neque per omnium totius Mundi hominum dissensionem quicquam decedit.

Respicit ad initium cap. 10. l. 1. de Cælo. Præterea, invenies Aristotelem in libro *de Cælo & Mundo*, cum incipit explicare, quòd Cæli neque sint generabiles, neque corruptibiles, in hunc sensum scribere; *Volumus nunc quoque investigare de Cælis, & dicemus, an ex materia aliqua sint generati, nec ne? & an cadant vel non cadant sub generationem & corruptionem?* Hac quæstione sic propositâ, adducturum se ait prius objectiones eorum, qui defendunt, Cælum esse generabile & corruptibile. Postea profert alia, & in hunc sensum porro scribit: *Si faciamus hoc, sententia nostra apud sanam mentem præditos magis erit acceptabilis & plausibilis; si inquam prius audiantur rationes Adversariorum. Nam si nostram tantum sententiam proferamus, nostrasq; rationes, & non simul rationes Adversariorum, minus facile recipietur ab Auditoribus. Præterea decet eum, qui de veritate judicare vult, non esse osorem & adversarium aliter sentientis vel contradicentis; sed æquum arbitrum, qui & veritatem ingenuè confiteatur, & de rationibus Adversariorum ita judicet, ut sibi ipsi judicari veller, si suæ essent (vel, ut judicaret, si suæ essent). Hæc est summa & sensus verborum Aristotelis.*
Vos, qui intelligentes estis, appello nunc, an ulla causa vel culpa
rema-

remaneat in isto viro post hanc citatam ejus præfationem? & an quispiam cogitare possit, saltèm in mentem ipsi venisse, se demonstrationes in hac quæstione producere? an denique quis imaginari sibi possit, vel an credibile sit, Aristotelem potuisse sibi imaginari, rem quampiam, quæ demonstrativè probari potest, minùs acceptabilem esse, nisi etiam proferantur rationes Adversariorum? Præterea, dum hanc suam sententiam, *Opinionem*, & probationes suas, *Rationes* appellat, an credibile est, Aristotelem ignorasse differentiam inter *Rationes*, & inter *Demonstrationes*: inter *Opiniones*, quæ facile vel difficulter recipiuntur, & inter *Res demonstrativas*? An denique necessaria fuissent in demonstratione, quæ de confessione veritatis erga Adversarium & confirmatione sententiæ illius subjicit? Nequaquam. Verùm tota ejus intentio hùc est directa, ut ostendat, sententiam & opinionem suam rectiorem esse opinione Adversariorum suorum, qui dicunt, Philosophiam ipsam hùc nos ducere, ut credamus, Cælos generationi & corruptioni esse subjectos, sed tamen nunquam privatos, (h.e. *nunquam non existisse*), neque genitos fuisse, neque unquam interituros: vel etiam aliorum, qui alias sententias tuentur. Ex hoc verissimum ac extra omne dubium est. Nam opinio ejus propiùs accedit ad veritatem, quàm opiniones illorum, secundùm modum argumentandi ex natura Rerum jam existentium. Nos autem non ita credimus, (h.e. *non existimamus, rationes petendas esse ex natura Rerum existentium*), sicut explicabo. At progressu temporis, non solùm alias sectas, sed & ipsam Philosophiam invasit licentia & audacia quædam, ita ut voluerint asseverare & tueri, Aristotelem demonstrativè hanc quæstionem probasse. Scilicet ipsorum sententiâ demonstrationes attulit, semet ipso non animadvertente, donec posterius ejus id deprehenderunt. Ego verò pro certo & indubitato habeo, Aristoteli nunquam in mentem venisse, quòd ista, quæ affert in hoc argumento, de Æternitate videlicet Mundi, de causa varietatis motûs Sphærarum, & ordine Intelligentiarum, sint demonstrationes, neque ea unquam pro talibus habuisse: sed, quemadmodum ipse ait, sensisse, Portas faciendi probationes de talibus rebus nobis esse clausas, neque principium nos habere, cui inniti, & unde argumentationem petere possimus. Sic enim alicubi scribit; *Καὶ περὶ ὧν λόγων μὴ ἔχοντων ὄντων μεγάλων, χαλεπὸν τοῖς οἰόμενοι εἶναι τὸ διατρεῖν ἀποδιδῆναι οἷον πότερον ὁ κόσμος ἴδιος ἢ ὁ θεός.*

Neque obest, quòd, ut nòsti, aliter hunc locum exponat *Abunazar*, quomodo videlicet nullo modo admittat, quòd Aristoteles dubitavit

de Æternitate Mundi, & quomodo irrideat Galenum, qui scribit, hanc quæstionem esse dubiam, neque per demonstrationem probari posse. Opinatus est enim ipse, manifestissimum esse, & per demonstrationes ostendi posse, quòd Cœli sint æterni, Sublunaria verò generabilia & corruptibilia. Summa; Sententia ista quidem per ea, quæ in hoc capite allata sunt, neque stabilitur, neque tollitur, neque dubia redditur: voluimus tamen ea afferre, propter multos, qui, sibi imaginantes, se doctos & eruditos esse admodum, cum tamen nihil sciant, definitivam pronuntiant sententiam pro Æternitate Mundi, quam acceperunt ab aliis hac eadem opinione imbutis, & testimonia omnia Prophetarum rejiciunt, eò quòd non didacticè vel scholasticè illa sint proposita, sed per viam narrationis sub DEI persona & nomine: nam illà viâ diriguntur tantum singulares & intellectum perfectum habentes.

Id verò, quod nos sentimus & secundum Legem nostram tueri conamur de Novitate Mundi, in sequentibus capitibus exponemus.

C A P. XVI.

Exponit Author in genere, quid ipse sentiat de rationibus Aristotelis, & quo ordine illas sit refutaturus, sententiamq; suam defensurus.

IN hoc capite exponam tibi primò id, quod ego in hac quæstione credo; deinde adducam probationes & rationes sententiæ meæ, quam defendo.

Dico ergo, quicquid dicant illi ex *Loquentibus*, qui existimant, se demonstrationes attulisse pro Novitate Mundi, me nequaquam rationes illas approbare, neq; unquam ita deceptum iri, ut fallacias & sophismata illorum pro demonstrationibus agnoscam: illos prætereà, qui gloriantur, se demonstrationes conficere in quæstione aliqua per fallacias, nequaquam robur afferre, & fidem acquirere *τῷ συλλογισμῷ*, sed potius illud debilitare, & occasionem ad contradicendum præbere. (quando enim defectus & infirmitas rationum illarum detegitur, tum anima debilitatur ad fidem adhibendam illi rei, de qua probationes adferuntur); & longè satius esse, ut res illa, de qua nulla demonstratio affertur, in quæstione vel in dubio remaneat,

neat, & aliquod extremum duorum contrariorum, quod magis congruum & conveniens videtur, recipiatur. De viis autem & rationibus *Loquentium*, quibus Novitatem Mundi probant, alibi egi, & simul quoque de iis, quæ objici contra illas possunt, monui. *part. I. c. 75.*

Ita dico de rationibus, quas Aristoteles & asseclæ ipsius afferunt pro Novitate Mundi, nec illas esse demonstrativas, sed dialecticas, quæ multa adhuc & magna habent dubia, sicut audies.

Quod ego itaque hac in parte adstruere conabor, huc redit; Quod, ut Lex nostra sentit, non sit impossibile, Mundum esse novum; & quod rationes illæ, quæ aliter docere videntur, multas adhuc admittant exceptiones, quæ impediunt, quò minus damnum & detrimentum sententiæ nostræ inferre possint: & cum hoc probavero & demonstravero, quod videlicet possibilis sit Novitas Mundi, quæ recipitur à me ex parte Prophetiæ, (quæ non raro explicat res, ad quas viribus ingenii humani pervenire esset impossibile; sicut ostendam, Prophetiam non tolli etiam juxta eorum sententiam, qui tuentur Antiquitatem Mundi): cum inquam probabilitatem sententiæ hujus nostræ demonstravero, incipiam explicare, quantum præponderet & prævaleat aliis, per rationes speculativas; h. e. quantum nostra sententia de Novitate Mundi præponderet alteri de Antiquitate Mundi: ostendam etiam, quod, sicuti ex sententia nostra de Novitate Mundi inconveniens & absurdi quid sequi videtur; sic longè majus sequatur ex sententia de Antiquitate Mundi. Nunc ergo docebo viam quandam, quâ refelluntur rationes eorum, qui stant pro Antiquitate Mundi.

CAP. XVII.

In quo refutat Argumenta Aristotelis, pro Æternitate Mundi, quæ desumpta sunt ex natura ipsius Mundi.

OMNE Innovatum generatum est postquam non fuit: ac si materia ejus extiterit, sed unam formam exuerit, & aliã induerit, alia est etiam ejus natura post innovationem, perfectionē & quietem ejus, quàm eo tempore, quo generabatur & incipiebat exire de potentia in actum; alia etiam, quàm fuit priusquam ad exeundum in actum moveretur. E. G. Alia est natura seminis muliebris, dum adhuc est sanguis in matrice, quàm tempore conceptionis, quando concurrat semen virile, & moveri incipit; alia item eo tempore est ejus

Alia est natura rerum, quando perfecta sunt, quàm tempore generationis illarum.

Non licet argu-
mētari à natu-
ra rei in actu, ad
naturam ejus-
dem in potentia
existentis.

natura, quàm post partum, cùm est animal perfectum. Neque argumentari licet ullo modo à natura rei alicujus, post illius generationem, perfectionem, & firmam subsistentiam in perfectione sua, ad naturam ejus eo tempore, quo movebatur ad generationem: neque etiam argumentum deduci potest à natura illius tempore motionis, ad naturam ejus, antequàm incepit moveri. Quòd si verò hic erras, & argumentari vis à natura alicujus rei in actu existentis, ad naturam ejus existentis adhuc in potentia, plurima tibi orientur dubia & absurda, ut pro falsis habeas ea, quæ vera sunt, & vice versa pro veris ea, quæ falsa. Illustrabo rem exemplo. Sit Vir quidam perfectissimo & accuratissimo natus ingenio & intellectu naturali, cujus mater; posteaquàm per paucos menses ipsum lactasset, mortua sit; pater verò solus ipsum in quadam insulâ ab omnium hominum societate remotâ & separatâ educârit, donec adolevit & intellectû ac judicium adeptus est: puer autem nullam unquam viderit mulierem, nec ullam ex brutis animantibus scemellam. Quærit proinde hic puer ex Viro sibi adjuncto; quomodo & quâ quæso ratione facti sumus, existentiamque nostram accepimus? Respondet interrogatus ille, Unusquisque nostrûm generatur in ventre cujusdam Individui speciei nostræ nobis simillimi, quod *Femina* vocatur, & talis est figuræ vel talis. In ventre autem existentes, exiguum admodum primò corpusculum habemus, movemur, nutrimur, & paullatim crescimus ac vivimus, donec ad certam quandam magnitudinem pervenimus; tùm aperitur inferiùs in corpore porta quædam, per quam eximus, nec tamen postea crescere desinimus, usque dum ad hanc circiter, quâ nos vides, quantitatem pertingimus. Puer ille orbus necessariò statim iterum quæret; Dum ita parvi fuimus in ventre, ibi viximus, nos movimus, & crevimus, an quoque comedimus, bibimus, & per os ac nares respiravimus? an excrementa ejecimus? Si respondetur ei, quòd non; ipse sine dubio hoc incipiet negare, & demonstrationes exstruere ex impossibilibus, argumentando ab Ente perfecto, & diceret; Quilibet nostrûm, si vel per unicam horam careat respiratione, mori cogitur, & omnes ejus motus cessant; quomodo ergo credi potest, aliquem in utero, clauso undique, circumdato, & in medio corporis existente, per tot menses vivere & se movere posse? Quòd si quis deglutiat aviculam, mori cogitur avicula illa, quam primùm in stomachum descendit; quantò magis ergo, si quis existat in infimo ventre? Si quis per paucos saltèm dies nihil comedat, neq; bibat, sine dubio mori cogitur;

tur; quomodo tot menses sine cibo & potu superstes manere potest? Præterea, si quis comedat & intra aliquot dies nihil egerat, præ dolore mori cogitur; quomodo ergo vivere potest per tot menses sine egestionem? Quod si nobis venter perforaretur, intra perpaucos dies mori cogeremur; quomodo ergo fieri potest, ut embryonis in utero umbilicus sit apertus? quomodo fieri potest, ut nunquam oculos suos aperiat, os suum distendat, pedes extendat, cum omnia membra sint perfecta & sana, sicut existimatis? Ita concluder tandem, impossibile esse, ut hoc pacto Homo generetur.

Animadvertite, Lector benevole, & considera probè hoc exemplū, & invenes, eodem omninò modo se habere negotium nostrum cum Aristotele. Nos enim, qui sequimur Mosen Doctorem, & Abrahamum Patrem nostrum pp. mm., credimus, tali formā vel ex tali materiā Mundum esse generatum; hoc item vel illo tempore, aut ordine creatum. Venit Aristoteles ad nos refutandum, & argumenta adducit ex natura hujus Entis (h. e. *Mundi*) perfecti, & in actu existentis; Nos verò cōfitemur & concedimus, quòd longè aliter nunc se habeat in perfectione & absoluta constitutione sua, quàm eo tempore, quo generabatur, & quo post meram privationem incepit existere. Et omnes ejus rationes & objectiones, quas adfert, feriunt illos tantum, qui dicunt, Naturam hujus Mundi existentis docere & arguere de Novitate ejus. Ego verò jam protestatus sum, me hoc non asserere.

Sed revertor ad indicandum tibi fundamenta rationum ejus, & ostendendum, quòd nihil quicquam nos lædant; quia statuimus, *DEUM* universum Mundum creasse post privationem, & donec, ut nunc eum vides, perfectus fuit, generasse.

Dicit, *Materiam primam neq; esse generabilem, neq; corruptibilem; & ex rebus generabilibus & corruptibilibus probare hoc conatur, impossibilitatemq; ejus demonstrare.*

At nos ipsi verissimum hoc esse dicimus. Non enim statuimus, *Materiam primam* generari, sicut generatur Homo ex semine; aut corrumpi, sicut corrumpitur Homo in pulverē; sed dicimus, *DEUM* Opt. Max. ex nihilo eam creasse, & ex ea, prout est postquam esse cepit, generari omnia, in eamq; iterū corrumpi & resolvi, quæcunq; ex ea generantur, formā destitutam illam nunquam inveniri, ad ipsam deniq; omnem generationem & corruptionem tandem pertingere, neq; tamen generari prout ea, quæ ex illa generantur, neque corrumpi sicut ea, quæ in illam corrumpuntur & resolvuntur, sed creatā esse à

An materia prima sit generabilis & corruptibilis?

DEO, & ab eodem iterum in nihilum posse redigi, quando ipsi visum fuerit.

Sic de Motu (ex cujus natura ibidem argumentatus est Aristoteles pro *ἀφθαρσία* & *ἀφθαρσία* ejus) dicimus, rem esse verissimam. Nam posteaquam existit motus in hac natura, quam nunc habet, non est verosimile, illum generari & corrumpi generatione & corruptione universali, sicut generantur & corrumpuntur motus particulares. Atque eadem ratio est omnium eorum, quæ sequuntur naturam Motûs.

Ira de Motu circulari verissimum esse dicimus, illum non habere principium. Post existentiam enim corporis sphaerici, quod movetur circulariter, non possumus mente assequi principium motûs illius.

Eodem modo dicimus de Possibilitate, quæ necessariò in omni eo, quod generatur, præcedit, quòd illa necessaria sit in Ente hoc firmiter jam subsistente, (h. e. *in Mundo hoc jam subsistente*), in quo quicquid generatur, necessariò ex alio existente generatur. Verùm de re, quæ creata est ex privatione (*nibilo*), nihil neque in sensibus, neque in intellectu inveniri potest, propter quod possibilitatem in illa præcedere cogitari posset.

Sic dicimus de Generatione Cœli, nihil contrarium ei inesse, & pro verissimo id agnoscimus; sed negamus, Cœlum generatum esse sicut generatur Equus vel Palma; negamus etiam, corruptionem sequi compositionem ejus, sicut in Plantis & Animalibus propter contrarietatem, quæ illis inest. Fundamentum hujus rei est id, quod jam posuimus, rationem Entis in perfectione sua existentis non docere de ratione illius ante ejus perfectionem. Sic nihil absurdum secundum nos est, si quis dicat, Cœlum generatum esse ante Terram; vel, Terram ante Cœlum; aut, Cœlos fuisse sine Scellis; vel, speciem unam Animantium sine altera. Nam omnia hæc facta esse, intelligi possunt in Tempore generationis hujus Universi, quemadmodum in Tempore generationis Animalis, prius generatur cor quàm testiculi, (sicut ad oculum videre licet), & nervi prius quàm ossa; licet post perfectionem ejus non reperiatur ullum eorum membrorum, sine quibus Animal subsistere nequit, absque altero. Quin-imò necessarium est, ut hæc omnia ita se habeant, si capiatur Scriptura secundum sensum suum literalem, licet in rei veritate non ita sit, sicut alibi explicabitur, ubi pluribus de hac re agemus. Necessarium enim est, ut hac de re admonearis, quæ est veluti murus aheneus, quem circa

Legem

Legem exstruxi, ut eam circumdet, & ab omni violentia custodiat,
(de verbo ad verbum, & impediatur lapidem omnium in eam projicientium.)

Quòd si Aristoteles, live alius quis, qui sententiam ejus tueretur, nobis objiciat, & dicat; *Quandoquidem hoc Ens (Mundus) nihil docet nos, neq; probationem ex eo desumere possumus; quomodo nòstis vos, quòd sit generatum, & quòd alia Natura generavit illud?* Dicemus, quòd nos hoc loco ad id respondere non teneamur; quia nostrum propositum hìc non est, stabilire Novitatem Mundi, sed ostendere tantum, possibile esse ut Mundus sit novus, neque hanc sententiam everti rationibus à Natura rerum existentium petitis, cum nos illis non contradicamus; & cum hoc à nobis confirmatum fuerit, exponere, quomodo hæc sententia de Novitate Mundi præponderet sententiæ de Æternitate.

Nunc itaque nihil aliud in hac materia superest, nisi ut adferantur & producantur rationes, contra Novitatem Mundi, desumptæ, non ex natura Rerum existentium, sed ex intellectu, à Natura videlicet DEI. Et hæc sunt tres illæ viæ, quarum in præcedentibus jam mentionem feci, in quibus pro Antiquitate Mundi pugnant ex consideratione DEI OPT. MAX. Ostendam ergo jam tibi modos, per quos illas in dubium vocare potes, ita ut omnem suam vim & veritatem amittant; idq; in capite proximè sequente.

CAP. XIIX.

In quo refutat Argumenta Aristotelis pro Æternitate Mundi, desumpta ex consideratione Creatoris.

PRIMA via, quâ contra nos procedunt, hæc est, quòd (opinionem ipsorum) sequatur, *DEUM exire de potentia in actum, si uno tempore dicatur operari, & alio non.*

Argumentum primum contra Novitatem Mundi, ex consideratione Creatoris.

Sed confutatio hujus rationis facilis & manifesta admodum est; quòd videlicet hoc sequatur in iis, quæ composita sunt ex materia possibilitatem habente, & ex forma. Nam cum corpus tale in formam suam agit posteaquam non egit in eam, sine dubio Actio fuit in eo potentia, & exivit deinde in actum, aliquemq; necessariò Eductorem habet. Hæc enim propositio demonstrativè probari potest de rebus materiatis. Verùm quod attinet Ens Incorporeum & Immaterialum, in ejus substantia possibilitas nullum locum habet, sed actu

Refutatio.

actū ei inest, quicquid habet. Neque vel ex necessitate aliqua, vel impedimento & impossibilitate est, quod uno tempore agit, altero verò non: nullam etiam in natura Abstracti mutationem hoc arguit. Nam secundum Aristotelem, & eos, qui sequuntur ipsum, Intellectus agens etiam, qui Abstractus est, uno tempore agit, & altero non, sicut explicat *Abunazar* in libro suo de *Intellectu*, in hunc sensum scribens: *Palam est, quod Intellectus agens non semper agat & operetur, sed uno tempore operatur, altero verò non.* Hæc sunt verba ejus, & quidem verissimè dicta. Et tamen, licet ita sentiat, non dicit, quod Intellectus agens mutetur, vel de potentia in actum exeat, cum uno tempore aliquid facit, quod prius non fecerat: nam nulla est inter Corpora & inter Incorporea, neq; tempore Actionis, neq; tempore Cessationis ab agendo, proportio vel similitudo. Verum Actio dicitur æquivocè de Formis, quæ in Materia sustinentur, & de Abstractis. Ideoq; ex eo, quod Abstractū non operatur uno tempore, quod operatur alio, non sequitur, quod idcirco exeat de potentia in actum, sicut se res habet in formis, quæ sustinentur in materiis.

Quod si verò quis existimet, fallaciam aliquam hinc subesse, & dicat; Quod Intellectus agens uno tempore operetur, alio verò non; id fieri, non propter rem quampiam in ejus substantia, sed propter dispositionem materialium: operationem autem ejus manere perpetuam erga quidvis, quod aptum & idoneum est ad eam recipiendam; & si eam aliquid impediat, id esse à dispositione materiali, non verò ab ipso Intellectu. Ei respondemus, Intentionem nostram non esse, indicare causam, propter quam Creator uno tempore agit, & alio non. Neq; idcirco hoc exemplum adduximus ab Intellectu agente, quod dicamus, quemadmodum Intellectus agens operatur uno tempore, & non operatur alio, ac separatus est; sic quoque *DEUM* Opt. Max. Nequaquam enim hoc dicimus; neq; etiam hoc affirmare vel concludere voluimus; & si fecissemus, sophisticè & fallaciter egissemus; sed hoc concludere & evincere voluimus, quod licet Intellectus agens, qui neq; corpus est, neq; potentia in corpore, uno tempore agat, alio verò non, quicquid deinde in causa sit; nequaquam tamen de eo dici possit, quod de potentia in actum exeat, vel quod in ipso sit possibilitas aliqua, vel deniq; quod opus habeat Eductore, qui educat illum de potentia in actum. Atq; ita depulsum est à nobis dubium istud magnū, quod movet nobis ii, qui certant pro Antiquitate Mundi: quod videlicet, cum *DEUM* credamus neque corpus esse, neque potentiam in corpore; non sequatur
in

in eo mutatio aliqua ex eo, quod operatur postquam non operatus est.

Secunda via vel ratio, ex qua evincere volunt Antiquitatē Mundi, ^{Secundum argumentum.} desumpta est ab Impellentibus, Innovatis & Impedientibus, quæ ipso-
rum opinione in DEO fore necesse esset, si nostra sententia esset vera.

Hujus objectionis solutio difficilis & subtilis admodum est. Sed ^{Solutio.} audi eam. Omne Agens voluntarium, quod facit actiones suas propter aliud quid, necessario agit uno tempore, & non agit alio propter Impedientia, vel propter Innovata, vel propter Impellentia quædam. Sic verbi gratiâ, Homo aliquis vult habere domum, sed non ædificat eam propter Impedientia quædam, ut, quod materia requisita non præstò sit; vel si materia adsit, non possit formam accipere ob defectum instrumentorum; & si hæc omnia, materia videlicet & instrumenta, adsint, fieri tamen potest, ut non ædificet eam, eò quod, cum domo non indigeat, eam ædificare nolit: quando verò innovata quædam innovantur, (h. e. *novæ mutationes oriuntur*), ut calor, frigus, vel alia, quæ ipsum impellunt ad quærendum refugium & habitaculum, tunc volent ædificare. Ex hoc exemplo apparet, quod Innovationes mutant voluntatem, & Impedimēta vel Impedientia resistant ei, ut propter illa non possit operationem suam perficere. Et hæc omnia verissima sunt, si fiant actiones propter rem quampiam extra ipsam voluntatem; verum quando Agens nullum omnino finem habet, sed simpliciter & solum sequitur voluntatem suam, tunc voluntas illa nequaquam indiget impellentibus; & licet volens nulla habeat impedientia, non tamen sequitur, quod semper agat; quia nullus ibi est finis egrediens, propter quem agit, & propter quem tenetur quasi agere, cum nulla ipsi obstant impedimenta; quia simpliciter suam sequitur voluntatem.

Si quis instet: Hæc quidem omnia vera sunt, attamen cum uno tempore vult, alio autem non vult, an non hæc est mutatio? Respondemus; Nequaquam. Veritas enim & quidditas Voluntatis hæc est, ut velit, vel non velit: quod si Voluntas illa sit in Ente materiato, quod finem aliquem externum quærit, tunc mutatur Voluntas pro ratione Impedientium & Innovatorum: sed Voluntas Entis abstracti, quæ non est propter ullam aliam rem, non mutatur; neq; substantiæ ejus mutationem infert, quod hodiè rem quampiam vult, cras verò aliam; neq; cogimur hinc aliam rationem reddere, sicuti nec ejus, quod diximus, licet uno tempore agat, alio verò non, id nullam mutationem in ipso evincere. Proinde liquet hinc, quod Voluntas æquivocè

dicatur de Voluntate nostrâ & de Voluntate abstracti, neq; ulla inter illas sit similitudo.

Atque ita solvimus quoque istam objectionem, & ostendimus, quòd nihil falsi nobis ex illa sequatur; id quod demonstrare conati fuimus.

*Tertium argu-
mentum.*

Tertia via: Quicquid exivit, id Sapiencia Dei fecit ut exiret. Sapiencia autem ejus cum ipsius substantia est aeterna. Aeternum proinde, quicquid ex illa sequitur.

Solutio.

Sed hæc consequentia debilis & infirma est admodum. Quemadmodum enim non intelligimus Sapienciam ejus, quæ fecit, ut sint novem, & non plures, nec pauciores Orbes, tot & non plures, nec pauciores Stellæ, & illæ hujus magnitudinis, non majores, nec minores: sic ignoramus & non intelligimus Sapienciam ejus, cur hæc omnia existere fecerit postquam non fuerunt longo antè tempore. Omnia hæc etenim sequuntur Sapienciam ejus perpetuam, quæ non mutatur, (sed nos modum & rationem Sapienciæ illius ignoramus ignorantia merâ, purâ-putâ), quemadmodum & in nobis quoque Voluntas sequitur Sapienciam. Substantia autem ac Sapiencia ejus sunt unum & idem, quia nos nulla attributa credimus, quemadmodum multa de hac re audies, cum de Providentia DEI agemus, ex quibus absurdum istud concideret ac corruer.

Quod verò attinet id, quod addit Aristoteles; quòd Gentes omnes inde à cunctis sæculis hoc credant, quòd Angeli & Deus ipse in Cælis habitent, quemadmodum id & Scriptura Sacra videtur asserere; id nihil omnino facit ad probandam Æternitatem Mundi, sicut arbitratur; sed dictum id est ad probandum, quòd Cæli nos doceant de existentia Intelligentiarum separatarum, (quæ sunt Spiritus & Angeli), & hæc de existentia DEI, motoris & gubernatoris illarum; quemadmodum ostendam & palàm faciam, nos nullam probationem ita firmam habere de existentia DEI, atque eam, quam ex Cælorum natura perimus, ut qui secundum Philosophos quoque docent de existentia & incorporeitate Motoris ipsorum, sicut alibi ostendimus.

Posteaquàm ergo tibi demonstravi possibilitatem sententiæ nostræ, quòdque illa nequaquam sit impossibilis, sicut arbitrantur ii, qui disputant pro Æternitate Mundi: venio nunc ad ostendendum,

quantum sententia nostra præponderet per speculationem; quanta item absurda & inconvenientia sequantur ex sententia contraria, idq; in capitibus sequentibus.

CAP. XIX.

*In quo probat, quòd Mundus hic ipse doceat,
quòd sit ex intentione Intendentis.*

OSTENSUM tibi jam est ex sententia Aristotelis, & reliquorum, qui credunt Æternitatem Mundi, quòd statuunt, totam hanc rerum Existentiã à DEO necessariò esse & promanãsse, DEUM esse *causam*, & Mundum *Caussatum* seu *Effectum*, atque ita necessariò sequi. Et quemadmodum non dicitur de DEO, cur existat, vel cur sic existat, h.e. cur unus sit & incorporeus? sic non dicitur de Mundo hoc toto, cur existat, vel quomodo sic existat? eò quòd hæc necessaria sint & sic sequantur ex ordine *Caussæ* & *Effecti*, neq; possibilis sit in illis Privatio, aut Mutatio ejus, quam habent, constitutionis. Proinde sequitur ex hac sententia, Omnes res necessariò in sua natura perpetuò permanere, neque ullam rem in natura sua mutari; ac per consequens, impossibilis est secundum illam, Entis alicujus à natura sua mutatio, neque sunt (siquidem ita res habeat) res istæ universæ ex intentione Intendentis, (DEI sc.), qui voluerit & liberè elegerit, ut ita existant. Nam si sint ex intentione Intendentis, tùm non extiterunt ante intentionem ejus. Nostrã verò sententiã sunt ex intentione Intendentis, non autem ex necessitate, & potest illas Intendens mutare, intentionemq; aliam intendere, sed non præcisè quamvis; quia natura impossibilium firma est, neque ullo modo abrogari potest, sicut explicabimus.

Meum igitur propositum in hoc capite est, rationibus demonstrationi propinquis ostendere, Mundum hunc ipsum docere nos de eo, quòd sit ex intentione Intendentis, nec tamen me onerare illis rebus, in quibus laborant *Loquentes*; Abolitione sc. vel Sublatione naturæ rerum existentium, Sententiã illã de Atomis, & continuã creatione Accidentium, aliisque ipsorum fundamentis, quæ tibi exposui *part. 1. c. 73*. Noli enim existimare, quasi illi idem dicerent, quod ego. Conantur quidem idem præstare, quod ego; in hoc nullum est dubium, & dicunt quoq; ea, quæ ego dico, illaq; probare nituntur: sed nullam illi statuunt esse differentiam, sive Planta aliqua appropriata dicatur esse in Rubedine sine Albedine, vel in Dulcedine sine Amaritudine: aut, si Cœlis approprietur figura rotunda sine quadrata vel triangulari, (h.e. *Omnes rerum proprietates tollunt, & perinde esse ducunt, sive Planta alicui hoc sive aliud dicatur esse proprium; sive dicatur,*

proprietatem Cæli esse, ut sit rotundum, sive non, &c.) & hæc stabiliunt per suas hypothesas, quas nôsti: ego verò proprietatem Entium, prout fieri decet, per principia Philosophica, ex ipsa Rerum natura desumpta, stabiliam.

Hanc autem viam meam explicare incipiam, postquam hoc præmifero, quòd Materia (*prima*) communis sit omnibus rebus, quæ mutantur; & quòd impossibile sit, ut non sit alia causa præter hanc materiam, quæ faciat, ut quædam hanc, quædam verò aliam formam habeant; vel causæ plures, secundum numerum earum rerum, quæ mutantur. Et in hoc consentiunt unanimiter omnes, tam ii, qui Antiquitatem, quam illi, qui Novitatem credunt.

Quòd hic Mundus ipse doceat, quòd sit ex intentione Intendentis.

Præmissa igitur hac hypothesi, explicabo mentem & intentionem meam per Quæstiones & Responiones ad eas ex mente Aristotelis.

Quæro itaque ex Aristotele, & dico; Demonstrationem fecisti nobis, quòd una sit communis materia omnium eorum, quæ sunt sub Sphæra Lunæ; si ita sit, quæ nam est causa, quòd tam variæ sint species Entium? & quæ causa est varietatis in Individuis uniuscujusque speciei?

Respondet nobis; Causa diversitatis est varietas temperamenti eorum, quæ ex illa materia sunt composita. Materia enim illa communis primò recipit quatuor formas, & unamquamque formam illarum comitantur duæ qualitates, & in istis quatuor qualitatibus fiunt elementa vel fundamenta omnium, quæ componuntur ex illis, dum primò per motum Cæli commiscuntur, & postea convenienter temperantur: tum enim oritur diversitas in commixtione compositorum ex illis, pro diversa mensura caloris, frigoris, humiditatis & siccitatis, fiuntque per istiusmodi diversa temperamenta diversæ quoque dispositiones ad varias formas recipiendas; & formæ illæ fiunt aptæ ad recipiendas formas alias, sicque perpetuò: formæ porro alicujus materia habet certam latitudinem seu mensuram in quantitate & qualitate, secundum quam Individua speciei variant, prout in Physica scientia explicatum est. Atque hæc omnia vera sunt & manifesta ei, qui animam suam in veritate vult erudire, eamque non derelinquere.

Secundo loco quæro ab Aristotele, & dico; Si temperamenta Elementorum causa sunt dispositionis materialium ad diversas formas recipiendas, quid nam est illud, quod Materiam illam primam ita præparavit, ut pars illius receperit formam Ignis, pars alia formam Terræ, & reliqua pars intermedia inter duo ista partim formam

Aquæ,

Aquæ, partim formam Aëris, cum una & communis sit materia? unde item factum, quod materia Terræ magis fuerit propria & idonea formæ Terræ, & materia Ignis magis idonea ad formam Ignis?

Ad hoc respondet Aristoteles, & dicit; Fieri hoc ex diversitate locorum: hanc quippe in materia dispositiones varias efficere. Idem enim, quod propinquum & vicinum est Sphæræ primæ, recipit ab ipsa majorem subtilitatem, & motus velocitatem, ad naturam ejus magis accedit, & per hanc dispositionem accipit formam Ignis: quod verò ab illa Sphæra longius distat versùs centrum, id magis crassum & densum, minusque lucidum fit, & Terræ formam recipit. Atque sic eadem est causa in Aqua & Aëre. Et hoc necessarium est; fieri enim nequit, ut materia non sit in aliquo loco, vel ut Peripheria sit Centrum, aut Centrum Peripheria, & hinc proinde venit appropriatio formarum diversarum, h.e. dispositio ad formas diversas recipiendas.

Tertio quærimus ex ipso; An Cœli & Elementorum una sit eademque materia?

Ad hoc respondet, quod non, & quod illius materia sit alia, & aliæ quoque formæ; quodque Corpus, de istis corporibus inferioribus, & illis superioribus, æquivocè prædicetur, sicut Recentiores exposuerunt, & quemadmodum id per demonstrationem ostendi potest. Etenim audi, Lector benevole, quid ego dicturus sim.

Nosti demonstrationem Aristotelis, quod ex varietate operationum appareat quoque varietas formarum. Cum ergo motus quatuor Elementorum sit rectus, motus verò Cœli circularis, manifestè liquet, Materiam illam & hanc non esse eandem, hocque verissimum est secundum speculationem naturalem: cum etiam deprehendatur, illa, quæ motu recto moventur, esse varia & diversa; quædam enim moventur sursum, quædam deorsum, quædam in alterutrum latus, quædam tardiùs, quædam velociùs; hinc iterum evidens est, quod diversas habeant formas, quodque quatuor sint Elementa. Et ex hac ipsa probatione sequitur quoque, unam esse eandemque Materiam omnium Sphærarum cœlestium, quia omnes moventur circulariter; Formas verò illorum esse diversas, quia una movetur ab Oriente in Occidentem, alia ab Occidente in Orientem; una præterea velociùs, alia tardiùs movetur.

Quarto ergo quærendum quoque est; Quandoquidem Materia ista communis est omnibus Sphæris, & unumquodque subjectum illorum est certæ alicui formæ appropriatum & dicatum, (vel unicuique

subiecto appropriata sit certa aliqua forma); quisnam quæso est, qui ista subiecta appropriavit & præparavit ad recipiendas formas? an aliquis alius, præter Deum, hanc proprietatem illis attribuere potuit?

Hic verò te erudiam de profundo intellectu & summâ apprehensione (h. e. *summo ingenio*) Aristotelis, quàmq; vehementer ipsum vexarit hæc objectio; quâ item ratione conatus fuerit se ex illa extricare per res, in quibus illum Existentiâ isthæc rerum nihil juvat, licet objectionis ipsius non meminerit. Videbis enim in libris ejus, illum conari nobis disponere & ordinare existentiâ Orbium cœlestium eodem modo, quo disposuit existentiâ Sublunarium, ita ut omnia sint per consecutionem & necessitatem naturalem, non autem ex libera voluntate & intentione Intendentis aut appropriatione Appropriatoris, prout ei visum fuit. Verùm nequaquam adhuc perfecit quod quæsit, neque etiam in sempiternum id faciet. Nam conatur causam reddere, cur Cœlum moveatur ab Ortu, & non ab Occasu? cur item quidam Orbes velociorem, alii verò tardiozem motum habeant? quòd videlicet id proveniat ex diversa à suprema Sphæra distantia. Denique, cur septem Planetæ tot habeant Orbes vel Sphæras, & reliquæ Stellæ fixæ omnes unam tantum? Horum, inquam, omnium causas conatur reddere Aristoteles, eaque secundum ordinem naturalem necessarium disponere. Verùm, prout dictum, nequaquam rem perfecit. Nam quod ea attinet, quæ dicit de rebus existentibus sub Sphæra Lunæ, ea sequuntur ordinem convenientem huic Existentiæ, (sive rebus existentibus), & ejus causæ claræ sunt: rectèque de illis dici potest, quòd per necessitatem sint ex motu Cœli, & ex ejus facultatibus. Verùm quod ea attinet, quæ commemoravit de Sphæris cœlestibus, illorum causas evidentes non adduxit, neque ejusmodi dispositionem vel ordinem ostendit, de quo dici possit, quòd sit necessarius. Nam videmus quandam Sphæram velociorem motum habentem, esse superiorem aliâ tardiozem motum habente; & vice versâ, aliam, tardiozem motum habentem, superiorem aliâ velociorem motum habente: alias item motus habere æquales, etiamsi una altior sit quàm altera. Et sic alia multa ac gravia adhuc sunt in consideratione hujus rei, an videlicet sit necessaria, ut arbitratur Aristoteles: quibus peculiare caput destinabo. Summa; Cùm videret Aristoteles, quàm infirma sint ea, quæ adduxit, in harum rerum causis ac rationibus

Vide libr. 2. de Cœlo, c. 12. & 5.

exponendis & reddendis, antequàm inciperet, in hunc sensum est præfatus: *Propositum nunc est nobis duas quæstiones indagare, quarum indagatio*

dagatio dubia est & anceps. Decet autem, ut eas peruestigemus, & de illis
 secundum apprehensionem intellectus, sapientia & sententia nostræ, (h.e. pro
 intellectus, ingenii doctrinæque nostræ modulo) aliquid dicamus. Ne-
 que propterea temeritatis vel arrogantia crimen imputandum nobis arbitra-
 mur; sed potius diligentiam & studium nostrum in Philosophia amore & ad-
 miratione dignum esse censemus. Quod si enim illas quæstiones tam arduas &
 excellentes discussimus, & solutionem aliquam convenientem attulerimus,
 æquum erit, ut Auditor de illis letetur, & sibi gratuletur. Hæc est summa
 & sensus verborum Aristotelis, ex quibus vides, ipsum probè sci-
 visse incertitudinem verborum suorum; inprimis cum ejus tempore
 Disciplinæ Mathematicæ tam imperfectæ fuerint, neque tantam
 Motûs cœlestis cognitionem habuerint, sicut nos hodiè habemus;
 ac videtur mihi illum in Metaphysicis propter hanc quoque caus-
 sam Sphæris singulis Intelligentiam certam assignasse, ut unaquæ-
 que Sphæra quiddam habeat, quod ipsi hunc vel illum motum ap-
 propriet. Verùm ostendam tibi, illum nihil hac in parte hic lucrari.
 Quod verò in verbis citatis ait, *Secundum apprehensionem intellectus,*
sapientia & sententia nostræ, ejus verum sensum tibi exponam, quod à
 nullo Interpretum adhuc factum vidi. *Sententia nostræ,* ait, respectu
 Antiquitatis Mundi. *Sapientia nostræ,* inquit, propter illud, de quo
 omnes conveniunt & consentiunt, quod omnes istæ res opus ha-
 beant Causâ & Efficiente aliquo, neque ulla fiat casu vel fortuito.
Intellectus nostri, ait, pro tenuitate intellectus & ingenii nostri ad suf-
 ficientes causas reddendas istarum rerum. Proinde probè vidit, se
 parùm hic præstitisse, prout etiam in rei veritate fecit. Nam quæ
 commemorat de causa Velocitatis Motûs communis & Tarditatis
 Sphære Stellarum fixarum, quâ contrario modo & motu incedit, il-
 la ratio mirabilis est! Quod etiam dicit, necessariò sequi, tantò ve-
 lociorem esse Sphære alicujus motum, quantò remotior est à Sphæ-
 ra octava; id nequaquam sequitur ordinem, quemadmodum decla-
 ravi, & evidentissimum est ex hoc, quod sequeretur, Sphæras omnes,
 quæ moventur ab Oriente in Occidentem infra Sphæram octavam,
 velociùs moveri, quàm illæ, quæ ipsis sunt inferiores, & ita moven-
 tur ab Oriente in Occidentem, & motus illarum, quæ moven-
 tur ab Oriente, esse propinquos in velocitate motui nono. Verùm,
 prout dictum, non tantam habuerunt ejus tempore Astronomiæ co-
 gnitionem, ut nos habemus hodiè.

Nos autem quod attinet, scito, quod, secundum sententiam no-
 stram, nobis, qui credimus Novitatem Mundi, ista sint facilia &
 planif-

planissima. Dicimus enim, quòd sit aliquis, qui unicuique Sphæ-
 ræ motum & velocitatem ejus appropriat prout vult, sed quòd nos
 ignoremus modos Sapientia, quâ singula sic existere fecit. Quòd si
 Aristoteles posset rationem & causam reddere diversitatis motus
 Sphærarum, & probare, quòd illa à diversitate situs illarum inter se
 invicem proveniret, sicut existimat, mirabile sanè hoc esset: & caus-
 sa appropriationis diversorum motuum eadem ferè esset quæ diver-
 sitatis Elementorum, quæ variant secundum rationem situs ad Peri-
 pheriam vel Centrum, (h.e. prout vel peripheria vel centro Mundi sunt
 vicina, vel ab eis remota). Sed hoc manifestè repugnat ordini Sphæra-
 rum, sicut ostendi, & clarissimum est ex existentia appropriationis
 Sphærarum & Stellarum, cujus Homo causam propriam reddere
 non potest aliam, præter intentionem Intendentis. Quòd enim
 Sphæra semper movetur, & Stella semper quiescit, id argumento
 est, Materiam Stellarum non esse eandem, quæ est materia Sphæ-
 rarum: quod ipsum quoque monuit *Abunazar* in *Additionibus suis ad*
librum Aristot. de Auditu, ubi in hunc sensum scribit; *Est differentia in-*
ter Sphæram & inter Stellam: Sphæra enim est pellucida vel crystallina; Ste-
lla verò non sunt crystallina. Causa, est differentia, licet parva, inter duas
materias, & duas illas formas. Hæc sunt ipsius verba. Ego verò dico,
 non parvam, sed maximam esse differentiam; non enim defumo
 probationem ex pelluciditate, sed ex motibus, & extra omne du-
 bium pono, triplicem esse materiam & triplicem formam; Cor-
 porum videlicet, quæ perpetuò quiescunt, ut sunt corpora Stel-
 larum: Corporum eorum, quæ perpetuò moventur, ut sunt cor-
 pora Sphærarum cœlestium: & Corporum illorum, quæ mo-
 ventur & quiescunt, ut sunt Elementa. Miror autem, quidnam
 sit illud, quod conjunxit duas diversas istas materias, sive jam ma-
 gna, ut ego arbitror, sive parva (ut *Abunazar* opinatur) sit inter il-
 las differentia? & quisnam illas præparaverit & disposuerit ad hanc
 unionem? In summa, dicere, quòd & duorum corporum unum cum
 alio jungatur, ita ut non cum eo commisceatur, sed in loco ali-
 quo proprio & certo firmiter ei conjunctum maneat, sine intentione
 Intendentis alicujus, id sanè mirabile admodum esset! Majori au-
 tem admiratione digna res est ratio Stellarum illarum innumerarum,
 quæ sunt in Sphæra octava, quæ omnes sunt globosæ, & earum quæ-
 dam parvæ, quædam magnæ: una hic, alia alibi, cubiti quasi di-
 stantiâ ab illâ remota, ut quidem nobis videtur: hic decem unâ con-
 junctæ & coacervatæ, alibi in spatio magno nulla planè! Quæ nam
 etenim

atenim hic caussa est, quæ huic spatio decem Stellas assignavit, & aliud spatium vacuum omniq; Stellâ destitutum reliquit? Præterea, cum corpus Sphæræ totum sit unum, simplex, & sine omni differentiâ, propter quam caussam hæc illius pars magis conveniens fuit huic Stelle, quæ in ea existit, quàm alia? Hæc omnia, & quæ alia sunt hujus generis, difficilia sunt admodum, quin-imò propè impossibilia, si credantur esse de necessitate à DEO Opt. Max., sicut videtur Aristoteli: quòd si verò credatur, illa esse ex intentione Intendentis, qui ea sic fecerit, nihil quicquam huic sententiæ inerit vel miri, vel absurdi; neque ulterius locus vel occasio erit inquirendi, nisi hoc fortè, ut dicas, quæ nam caussa est Intentionis hujus? Universaliter & in genere hoc sciendum est, omnia ista esse propter rationem nobis ignotam, nec quicquam frustra vel casu fieri. Sic nôsti, in Animalibus, ut cane, asino, &c. nervos & musculos non casu creari, vel fortuito quantitatem suam accipere; neq; per accidens fieri, quòd nervus unus sit crassus, alius subtilis; musculus unus habeat ramos, alius non habeat; unus rectâ descendat, alius obliquè: sed singula esse propter certos usus & notas utilitates, propter quas necessario ita esse debent. Quomodo ergo Intelligens aliquis imaginari sibi potest, quòd dispositiones, mensura, numerus, & motus Sphærarum varii absque ratione vel casu existant? Nullum est dubium, quin necessario singula sint ex intentione Intendentis. Disponere verò ista secundum Necessitatem, non verò secundum Intentionem, res est ab Intellectu nimis remota & aliena. Meo autem judicio non est major probatio pro Intentione, (h.e. quòd omnia ex certa sint Intentione), quàm ex varietate motûs Sphærarum, & Stellarum in Sphæris fixatione vel stabilitate, aut immobilitate. Hinc omnes ferè Prophetas invenies è Cœlis & Stellis demonstrare Existentiam DEI Benedicti. De Abrahamo notum est, quid ipse ex consideratione Stellarum didicerit. Jesajas, monens quomodo hinc probatio extrui oporteat, ita inquit; *Attollite in sublime oculos vestros, & videte, quis creavit ista?* Sic ait Jeremias, *Faciens Cœlos.* Abraham; *DOMINUS DEUS Cœlorum.* Prophetarum Princeps Moses; *Qui equitat Cœlos,* sicut explicuimus. Atque hæc est vera & indubia probatio. Nam quod diversitates attinet eorum, quæ sunt sub Cœlo, licet materia eorum sit una, dicere tamen possumus, quòd virtutes cœlestes & materiæ positio vel situs à Cœlo illas approprient, sicuti nos docuit Aristoteles, (h.e. quòd proprietates illas diversas obtineant à virtutibus cœlestibus, & pro ratione situs materiæ prope Cœlum, vel longè ab eodem.) Quod verò dixer-

fitates attinet in Sphæris & Stellis, quis illas appropriare potuit nisi DEUS Opt. Max.? Si quis dicat, Intelligentias separatas hoc posse; nihil tamen obtinebit & lucrabitur. Intelligentiæ enim non sunt corpora, ut certum aliquem situm vel spatium à Sphæra habere possint: quomodo proinde moveri potest Sphæra aliqua motu suo appetitivo versus Intelligentiam suam abstractam in Orientem, & mox in Occidentem? an videtur Intelligentia hæc separata in Oriente, aut postea in Occidente? & quòd videtur una festinanter, altera verò tardo & lento gressu incedere, non sequi potest id secundum proportionem distantiae unius ab altera. Quare necessario dicendum est, quòd natura & substantia, adeoque appetitus Sphærae exigat, ut in hoc latus & tali velocitate moveatur, prout Aristoteles inquit, & rem hanc explicat.

Sic igitur reversi sumus ad id, in quo principio occupati fuimus. Dicimus ergo, quandoquidem materia omnium est una, unde factum est, quòd una Sphæra habeat naturam diversam à natura alterius? &, unde una habet ejusmodi appetitum, quem talis motus species sequitur, alia alium appetitum, quem alius quoque motus sequitur? Sanè hoc nequaquam esse potest sine Appropriatore. Hæc itaque consideratio ducit nos ad investigationem duarum quæstionum. *Prima est*: Utrùm sequatur ex diversitate & differentiâ hac Entium, vel rerum existentium, quòd sint ex intentione Creatoris, non verò ex necessitate, aut an non sequatur? *Alterâ est*: An, si omnia sint ex intentione Intendentis singula appropriantis, sequatur illa esse nova post privationem, (h.e. *ex nihilo certo tempore creata*), an verò non sequatur hoc, sed quòd nihilominus Appropriator ejus ita fuerit perpetuus? Nam hoc etiam jam dixerunt quidam ex illis, qui credunt Æternitatem Mundi. Quocirca incipiam nunc duas istas quæstiones, quantum quidem necessitas postulare mihi videbitur, in sequentibus capitibus explicare.

CAP. XX.

In quo adducitur sententia Aristotelis, qui statuit, Res istas naturales non esse per accidens.

Nullas res naturales esse per accidens.

ARISTOTELES statuit, Nullas res naturales casu & per accidens contigisse vel factas esse. Demonstratio ejus est hæc. Res accidentales non sunt Perpetuæ, aut Frequentes. Omnia autem
ista.

ista Entia sunt vel Perpetua, vel Frequentia. Cœli enim utique sunt Perpetui, ut qui neque in-substantia, neque in locis suis mutantur. Res naturales sub sphaera Lunæ partim sunt Perpetuæ, partim Frequentes. Perpetuæ, ut calor Ignis, motus Lapidis deorsum. Frequentes, ut Formæ singularium cujuslibet speciei & Operationes eorū. Et hæc omnia sunt manifesta. Quod si ergo Partes ejus (Mundi) non sunt per accidens, neque Totum per accidens esse potest. Atq; hæc est demonstratio, hicque sensus verborum Aristotelis, respondentis quibusdam antiquis Philosophis, qui existimabant, Mundum hunc per accidens à se-ipso & sine causa ortum esse. Nam dicit: *Alii statuunt, causam Cœli & Mundi esse ab ipsomet Cœlo & Mundo. Ajunt enim, à se-ipso esse Motum circularem, & Motum, qui separavit ac constituit universa secundum hunc ordinem, in quo nunc existunt. Verum hoc mirabile admodum est! Nam dicunt illi-ipsi, Animalia & Plantas non generari vel oriri per accidens, sed suas habere causas, ut Naturam, vel Intellectum aut aliud quid simile, (non enim quilibet nascitur ex quolibet semine vel coitu, sed ex uno semine nascitur oliva, ex uno concubitu homo, ex alio aliud): & tamen de Cœlis, & reliquis corporibus, intra divina ista corpora contentis, dicunt, quod sint à se-ipsis, neg, sicut Animalia & Plantæ, causam aliquam habeant. Hæc est summa verborum ejus. Hanc autem sententiam longâ oratione postea incipit refutare, & falsitatem ejus ostendere.*

Statuerunt quidam, Mundum esse à se-ipso.

Itaque sic patet, quod Aristoteles crediderit, & demonstratione ostenderit, ista Entia nequaquam casu & per accidens existere. Hoc verò inde refutat, eò quod per se sint, h. e. quod causam habeant necessariò requirentem & exigentem, ut sint, & quod propter illam causam eo in statu, in quo nunc sunt, existant. Istud enim est, quod demonstrare voluit, & quod etiam credit Aristoteles. Verum, quod idèd, quia non sunt ex se-ipsis, sint ex intentione Intendentis & voluntate Volentis, id nequaquam credidisse puto Aristotelem; quia meo judicio, tam non consistere possunt hæc duo simul, quod Ens aliquod per necessitatem Naturæ existat, & quod sit innovatum ex intentione Intendentis & voluntate Volentis, quàm non possunt simul consistere duo contraria. *Quomodo Aristoteles crediderit necessitatem existentiam Mundi.* Necessitas enim hæc quam Aristoteles credit, ita se habet, quod nullum Ens inartificiale (h. e. naturale) esse queat sine causa necessariò efficiente illud in eo, quo est statu, & quod hæc causa habeat secundam, secunda tertiam, & ita consequenter usque ad causam primam, ex qua necessariò reliquæ omnes sequuntur; quia hæc series non potest procedere in infinitum. Non tamen credit, quod Necessitas existentiam Mundi hujus à Creatore,

h. e. à prima caussa, ita sequatur, sicut Umbra sequitur Corpus, Calor Ignem, aut Lux Solem, quemadmodum de eo dicunt, qui verba ejus non intelligunt. Verùm credit, illam ita sequi ex prima caussa, sicut Intelligibile sequitur ex Intellectu; quia Intellectus efficiens est Intelligibilis, quatenus est Intelligibile primaque ejus caussa: immò, secundum ipsum, Intellectus est in supremo gradu & summâ perfectione inter Res existentes; ita ut dixerit, Deum velle, id quod necessariò ab ipso sequitur, de eo lætari, ex illoque voluptatem vel utilitatem aliquam capere, neq; contrarium vel aliud quid velle posse. Itaq; non dixit de eo, quòd sit ex Intentione, neque Intentio hic locum habet. Nam Homo vult, ut habeat Oculos & Manus, de eo gaudet, lætatur & voluptatem ac utilitatem capit, neq; possibile est, ut velit contrarium; nec tamen quisquam habet Oculos & Manus per Intentionem & Appropriationem suam ad talem formam vel tales actiones. Nam Intentio & Appropriatio non conveniunt, nisi rei, quæ quidè non existit, sed tamen ita esse vel non esse potest, prout intenditur vel appropriatur. Nescio autem, num isti posteriores verba Aristotelis ita intellexerint, ac si res istæ naturales duas causas haberent, Necessitatem sc. ac Intentionem & Appropriationem; an verò hîc ipsi contradixerint, & Intentionem ac Appropriationem solum elegerint, existimantes, illam nihil Antiquitati Mundi derogare. His ergo sic explicatis, accedam nunc ad sententiam istorum posteriorum examinandam.

CAP. XXI.

In quo exponitur & refutatur sententia eorum, qui dicunt, Mundum esse Antiquum, & tamen à DEO creatum.

De illorum sententia, qui existimant, Mundum esse æternū, & tamen à Deo creatum.

SCITO, quòd sint quidam ex posterioribus Philosophis, Antiquitatem Mundi defendentibus, qui ajunt; Deum fecisse Mundum, Existentiam ejus liberè elegisse, & intendisse ac appropriasse eum in hoc statu, in quo est: sed tamen falsum esse, hoc in certo aliquo tempore ab ipso factum, verùm semper ita fuisse & futurum esse. Dicunt præterea; quòd nos non possimus intelligere, quomodo aliquid possit quidpiam efficere, & tempore opus suum non præcedere; illud inde venire, quòd id sequatur & necessarium sit in omnibus iis, quæ nos facimus; eò quòd omnis ejusmodi Efficiens habet

Priva-

Privationem quandam, & est primò Efficiens in potentia, postea verò, cum operationem exercet, in actum demùm exit. Quod verò DEUM Opt. Max. attinet, quia in illo nulla sit privatio, nihil etiam ei insit potentiâ; ideò Ipsum non præcedere opus suum, neq; unquam non fuisse Efficientem. Et quemadmodum differentia magna est inter Substantiam ejus & Substantiam nostram; ita magnam esse quoque differentiam inter Comparationem ipsius cum opere suo, & Comparationem nostrî cum opere nostro. Atque hoc idem dicunt de Appropriatione & Voluntate; quòd videlicet nihil intersit in hoc negotio, sive dicas, Efficiens, Volens; sive, Approprians, Intendens; falsumque sit, Voluntatem vel Operationem ejus mutari, sicut exposuimus.

Ita proinde vides, Lector, illos vocem NECESSITATIS mutasse, sed rem ipsam retinuisse; idque forsitan propter elegantiam sermonis, vel ad vitandum absurdum & inconueniens aliquod. Nam idem est, dicere, Existentiam hujus Mundi necessariò sequi causam suam, & Esse perpetuum propter perpetuitatem causæ, (quæ est DEUS Opt. Max.) sicut dicit Aristoteles; & dicere, Mundum esse ex Effectione, Intentione, Voluntate, Electione & Appropriatione DEI, & Nunquam non ita fuisse, neque unquam non ita futurum esse, (h. e. *neg, unquam tamen DEUM non Efficientem ejus fuisse, vel futurum esse*): quemadmodum ortus Solis causa Efficiens est Diei, licet neutrum illorum alterum tempore præcedat.

Verùm nequaquam ita se habet Intentio Dei, de qua nos loquimur; sed illa ita est intelligenda, quòd Mundus nequaquam sequatur vel dependeat à DEO Opt. Max. necessitate vel consequentiâ causati ad causam suam, quòd ab ea non potest separari, neque mutari, nisi causa ipsa mutetur.

Quòd si autem ita rem intellexeris, animadvertes, falsum esse, quòd Mundus sequatur vel dependeat ab existentia Dei, sicut effectum à sua causa, & quòd sit ex ejus actione vel appropriatione.

Sic ergo quæstio vel status controversiæ hujus tibi est explanatus, unde occasio nobis datur ad inquirendum de varietate & diversitate, quæ in Cœlis reperitur, de qua demonstratum est, quòd sine causa esse nequeat; An videlicet illa causa sit causa istius diversitatis, & ab existentia ejus necessariò dependeat & sequatur, (sicut credit Aristoteles); an verò causa illa efficiat diversitatem illam, eamque appropriet eo modo, quo nos credimus, qui sequimur Mosen Doctorem nostrum p. m. De hoc aurem dicturus sum,

*Explicatio sen-
tentia Aristote-
lis de Necessita-
te.*

posteaquàm tibi declaravero sensum Necessitatis ejus, quam Aristoteles sibi imaginatur, ut rectè illam intelligas: postea autem incipiam explicare rationibus speculativis, Philosophicis, claris, & minimè sophisticis, quantum nostra sententia de Novitate Mundi alteri sit præferenda. Dicit ergo Aristoteles, quòd Intelligentia prima necessariò sit à DEO; Intelligentia secunda necessariò à prima; tertia à secunda. Sic sentit, Orbes vel Sphæras necessariò esse ab Intelligentiis. Proinde evidens est, illum non statuere de ordine illo noto, quem ex pluribus ejus locis nôsti, & de quo præcipua jam attigimus, quòd primò aliquid factum sit, & postea ex eo aliud innovatum fuerit, (nam non credit cujusquam rei innovationem). Sed hæc est ejus sententia, quòd sint per Necessitatem causæ: h. e. Intelligentiam primam, causam esse existentia Intelligentia secunda; secundam, causam tertia, usque ad finem ipsarum. Sic juxta ipsum eadem est ratio Sphærarum & Materia primæ, neque ulla istarum rerum omnium tempore aliam præcelsit, vel sine illa extitit. Exemplum hujus rei est, si quis dicat: è quatuor qualitatibus primis necessariò sequuntur Lævitas & contrarium ejus (*Asperitas*); Durities, Mollities; Densitas & contrarium ejus (*Raritas*), quæ, & aliæ similes, citra dubium innovantur & oriuntur ex Caliditate, Frigiditate, Humiditate & Siccitate, etsi nullum Corpus inveniatur, quatuor istas qualitates primas habens, quòd nudum sit ab istis qualitatibus secundis. Nam hîc Innovatio non habet locum, sed causam. Secundùm hoc ergo exemplum dicit Aristoteles de Mundo hoc in genere, quòd unum sequatur ex alio, donec pervenitur ad Causam primam, ut ipse loquitur, vel ad Intelligentiam primam, aut quòdcunque aliud nomen usurpare mavis; omnes etenim & nos ad unum aliquod principium respicimus: sed ipse statuit, ex eo provenire reliqua omnia per Necessitatem; nos verò dicimus, omnia ista Entia ab illo principio esse facta per talem Intentionem & Voluntatem, per quam istud Ens (h. e. iste Mundus) quòd antea non erat, existens factum est. Sed nunc incipiam explicare rationes meas, & præponderationem sententiæ nostræ de Novitate Mundi, in capitibus sequentibus.

In quo disputat contra Aristotelem, & ejus asseclas, qui asserunt, Omnes res existentes esse ex Necessitate, &c.

HYPOTHESIS seu Propositio prima, in qua Aristoteles & *Hypotheses Aristotelis & aliorum, quibus probant, Omnes res esse ex Necessitate.* 1.
 omnes Philosophi conveniunt, est hæc; Ex re simplici non posse sequi nisi aliud simplex & unum: si verò res sit composita, tot alias ex ipsa provenire posse, quot sunt illarum simplicium, ex quibus est composita. E. G. Ex Igne, in quo est compositio duarum qualitatatum, Caliditatis videlicet & Siccitatis, duo quoque proveniunt; quòd nempe Calore suo calefacit, & Siccitate suâ exsiccat. Sic è re, quæ composita est ex materia & forma, proveniunt res tum ex parte materiæ, tum ex parte formæ ejus. Sic è re, quæ è pluribus est composita, sequuntur plura. Et secundum hanc Propositionem dicit Aristoteles, quòd nihil à Deo primò sequatur & proveniat, nisi Intelligentia una, simplex.

Propositio secunda est: Non quidlibet sequitur ex quolibet, sed necesse est, ut semper aliqua sit proportio inter Causam & Causatum. Sic non ex quolibet accidenti sequitur accidens quodlibet, ut E. G. ex qualitate quantitas, vel contrà, ex quantitate qualitas. Ita non sequitur ex materia forma, vel ex forma materia aliqua. 2.

Propositio tertia: Omne agens, quod agit ex Intentione & Voluntate, non Naturâ, multas & diversas actiones facit. 3.

Propositio quarta: Omne compositum ex substantiis diversis vicinis, (h. e. unitis, conjunctis & juxta se tantum quasi collocatis) magis decentem & digniorem compositionem habet quàm illud, quod compositum est ex diversis substantiis per mixtionem. E. G. Ossa, Caro, Nervi vel Musculi magis simplices sunt quàm Manus & Pes, quæ composita sunt ex ossibus, carne, nervis & musculis. Atq; hoc clarius est, quàm ut ampliori expositione egeat. 4.

His ita præmissis, concedo, quòd extra omne dubium sit id, quod ait Aristoteles, Intelligentiam primam esse causam secundæ, secundam tertiæ, & sic consequenter, si mille illarum essent gradus, & primam esse simplicem: sed quero, unde proveniat illa Compositio, quæ juxta mætrem Aristotelis existit in istis Entibus per necessitatem vel consequentiam? Confitemur & largimur ipsi etiam reliqua omnia, quæ dicit, quòd videlicet in Intelligentiis tantò plurium rerum compositio *Refutatio principiorum Aristotelis pro Necessitate Entium, ex Absurdis, quæ inde sequuntur.*

positio oriatur, quantò longiùs à prima elongantur; quia nempe intelligibilia illarum multiplicantur. Sed cum ista sententiæ & opinionis hujus confessione quæro, quomodo Intelligentiæ sint causata, è qua sequuntur Sphæræ? & quænam sit proportio inter materiam & inter abstractum, quod non habet materiam? Prætereà, demus ipsi & hoc, quòd uniuscujusque Sphæræ causa sit Intelligentia aliqua juxta formam commemoratam, quòd nempe in Intelligentia illa sit compositio, cum intelligat se-ipsam, tum alia, & ita composita quasi sit è duabus rebus, è quarum prima sequitur Intelligentia proximè illam sequens, & ex altera Orbis sive Sphæra. Sed hic quæro, quomodo ex altera ista re simplici, è qua Orbis cœlestis sequi vel provenire dicitur, Orbis sequi possit, cum Orbis sit compositus ex duabus materiis & duabus formis; ex materia videlicet ac forma sua, & ex materia & forma Stellæ, Orbi illi inhærentis? Quòd si hoc sit ex necessitate, tum sine omni exceptione compositum hoc oportet habere causam compositam, ex cujus parte sive membro uno sequatur corpus Sphæræ, & ex parte altera corpus Stellæ; siquidem una sit omnium Stellarum materia. Videtur autem, quòd alia sit substantia Stellæ lucidæ, & alia Stellarum obscurarum, nullum lumen habentium: ac nôsti, omne Corpus compositum esse ex Materia & Forma sua. Sic itaque demonstratum tibi est, istas rationes omnes nihil concludere pro Necessitate illa, quam vult adstruere. Insuper verò Varietas quoque Motuum, quibus Sphæræ moventur, non est secundum proportionem dispositionis ipsarum, ita ut ex hac concludi possit Necessitas, sicuti ostensum est. Præter hæc, consideratio Conditionis & Naturæ Sphærarum refellit ea, quæ ponit Aristoteles de existentia rerum naturalium. Quòd si enim materia Sphærarum omnium est una, quare non potest forma Sphæræ unius transferri in materiam alterius, (sicut accidit sub sphæra Lunæ), cum materia sit ad illam apta ac idonea? quare item hæc forma in hac materia manet perpetuò, cum materia omnium sit communis? Quòd si quis dicat, (*de verbo ad verbum ita*; ò DEUS, an non dicit, vel dicere potest aliquis?) unamquamque Sphæram propriam ac peculiarem habere materiam. Respondeo; Si ita sit, tum forma motus non docebit de materia, atque ita destruentur omnia rerum naturalium principia. Ad-hæc; Si materia Stellarum omnium est una, quænam in re differunt inter se singularia illarum, in formis ne, an in accidentibus? Quodcumque dicatur è duobus istis modis, sequetur, quòd formæ & accidentia illarum transferri possint, &

sibi invicem succedant; dùm sc. materia manet, & idonea relinquitur ad quamvis formam & quodvis accidens recipiendum. Præterea, si res ita habet, prout dicimus, quòd materia Sphærarum aut materia Stellarum nihil habeant commune inter se invicem, sed de utrisq; dicatur per æquivocationem nominis, &, quòd unumquodque corpus Sphærarum habeat existentiam quandam sibi propriam, neque cum alia communem, (h.e. per quam ab alia distinguatur), quaeritur; quàmnam ergo in re sit communicatio. (h.e. quàmnam in re inter se communicent); in motu ne Orbium circulari, an in subsistentia & immobilitate Stellarum?

Quòd si verò credamus, hæc omnia esse ex intentione Intendentis & Appropriantis opus suum secundum impervestigabilem suam Sapientiam, in nullam quaestionum commemoratarum incidemus. Is autem, qui dicit, Omnia hæc esse ex Necessitate, non ex voluntate Volentis, illas evitare nequit; quia sententia illa non sequitur ordinem rerum existentium, neq; causa vel ratio sufficiens illius reddi potest, præterquam quòd tot & tanta absurda illam consequantur: qualia e.g. sunt, quòd DEUS Opt. Max., cujus summam & secundum omnes gradus absolutam in omnibus Entibus perfectionem omnes fatentur, nihil in eis innovare possit, ita ut, si vel alam muscæ prolongare, vel vermis alicujus pedem decurtare vellet, id non posset. Veruntamen Aristoteles ait, DEUM hoc non velle, neque cupere, & falsum esse, Ipsum aliud (h.e. ut aliter sint) velle posse, neque hoc perfectioni Iplius aliquid addere, (et si mutare posset opus suum & aliter velle), sed fortè secundum certam aliquam considerationem Imperfectionem appellari posse.

Cæterum, licet probè sciam, multos ex illis, qui amicis suis libenter opitulantur, ita hoc mihi imputaturos & interpretaturos, ac si verba illorum non satis intelligerem, vel studiò ab illis recederem; istud tamen nequaquam me impedit, quòd minùs ea producam, quæ apprehendi & pro ingenii mei modulo intelligo.

Dico ergo summatim: Quicquid Aristoteles dixit vel scripsit de istis Entibus, quæ sunt sub Sphæra Lunæ, usque ad centrum Terræ, verissimum est; neque discedet ab eo, nisi fortè is, qui rem non intelligit, aut qui jam alias sententias imbibit, quas propugnare vult & defendere, quæque illum eò usque trahunt, ut illas etiam res negare ausit, quæ oculis ipsis apparent. Quod verò attinet ea, quæ scripsit de iis, quæ sunt inde à Sphæra Lunæ sursum-versus, illa sunt probabilia aliquo modo & verosimilia, exceptis quibusdam; præ-

Qua Aristoteles scripsit de Entibus sub Sphæra Luna, verà sūt.

*Quæ autē scri-
psit de iis, quæ
sunt supra sphae-
ram Luna, non
sunt talia.*

cipuè verò illis, quæ scripsit de ordine Intelligentiarum, & quibus-
dam sententiis Divinis (vel *DEUM spectantibus*), quas ipse credit; in
quibus gravissimæ sunt absurditates, corruptionesq; manifestæ &
evidentes, quarumq; nullam omninò demonstrationē afferre potest.

Non est autem quòd hîc curiosè quæras, Cur ita diligenter con-
geram dubia, quæ circa sententiam ipsius occurrunt? neq; ut dicas,
An dubiis istis sententia una refellatur, & contraria stabiliatur?
Nam in rei veritate nequaquam ita est. Verùm agimus & procedi-
mus cum hoc Philosopho, sicut nobis discipuli illius præscripse-
runt. Alexander enim scripsit; *Si de re vel questione aliquâ nulla adferri
possit demonstratio, duas ejus extremitates contrarias esse sumendas*, (h.e.
utramque quæstionis partem, Affirmativam sc. & Negativam, esse
expendendam), ac videndum, quales nam circa utramque oriantur dubi-
tationes, & tùm illam, quæ pauciores habet, pro veriore esse habendam & am-
plectendam. Ita dicit Alexander habere se negotium in illis, quæ Ari-
stoteles scripsit de rebus divinis ac spiritualibus, quarum non potest
haberi demonstratio. Omnes enim, qui fuerunt post Aristotelem,
dixerunt, ea, quæ Aristoteles de illis scripsit, pauciores habere du-
bitationes, quàm alia quævis, quæ de ipsis dici possent. Et sic feci-
mus nos quoque. Quia enim vidimus, quòd ista quæstio, *An Cæli
sint generati, an verò sint æterni?* in neutram partem demonstrativè
probari possit, dubitationes exposuimus, quæ utramque senten-
tiam comitantur & consequuntur, ac ostendimus, quòd sententia
de Antiquitate & Æternitate Mundi longè magis sit dubia, incerta,
& perniciosa fidei de DEO, quàm verò sententia de Novitate Mun-
di, præterquàm quòd hæc est sententia Abrahami Patris, & Mosis
Prophetæ nostri. Quia verò mentionem feci hîc considerationis
quæstionis vel sententiæ alicujus per illius dubia, necessarium esse
video, ut ejus rationem paucis tibi exponam.

CAP. XXIII.

*Quomodo dijudicanda sint dubia, quæ circa ali-
quam sententiam occurrunt? Quid item requi-
ratur ad judicandum in quæstione probabili,
quæ nam sententia sit preferenda?*

*Absurda senten-
tia alicujus non
numero, sed pon-
dere sunt diju-
dicanda.*

PROPORTIO inter dubia, quæ sequuntur unam sententiam,
& inter dubia, quæ sequuntur sententiam contrariam, præpon-
deratio

deratio item vel decisio, quæ nam sententia minùs sit dubia, non est æstimanda ex multitudine dubiorum, sed ex magnitudine absurditatis illorum. Fieri enim potest, ut unum dubium majus sit, quàm mille alia.

Deinde, veritas proportionis hujus nemini rectè patere potest, nisi qui æquâ lance utramque sententiam expendit. Qui verò alteram illarum vel ex consuetudine & educatione, vel propter utilitatem aliquam eligit & amplectitur, is excœcatur, ut rectum videre nequeat. Nam rei alicui per demonstrationem probatæ nullus, licet affectibus deditissimus sit, contradicere potest: in istiusmodi verò rebus multa in contrariam partem afferri possunt.

In probabilibus utraque sententia sine affectu æquâ lance est ponderanda.

Quòd si autem volueris affectus omnes exuere, consuetudinem abjicere, & rationi ac speculationi solùm inniti, non erit tibi difficile, præponderare id, quod præponderandum est, (h.e. *judicare & pronuntiare, quæ nam sententia alteri sit præferenda*): observatis tamen quibusdam conditionibus.

Primò enim novisse te oportet mensuram bonitatis Intellectûs tui, & perfectionem Naturæ tuæ. Hanc autem experiri & cognoscere poteris, si te aptum & capacem deprehenderis in reliquis disciplinis Mathematicis & in Logicis, (vel, *si deprehendis, te proficere in illis disciplinis & eas posse apprehendere*).

Conditiones requisite ad judicandas questiones probabiles.

Secundò requiritur, ut peritus sis artium Physicarum; quòd verè & solidè possis dubia intelligere, ac de illis judicare.

Tertiò, mores quoque tuos compertos habere te oportet. Quòd si enim quis sit deditus suis affectibus vel utilitatibus, (sive id habeat à natura, sive ex acquisito pravo habitu), aut promptus ad iram, ut illam non moderari possit; is semper errabit & impinget, tales sententias quærendo, quæ ipsum confirmant & juvant in eo, ad quod inclinat.

Hæc autem ita monere te volui, ne fortè decipiaris, si quis te in sinistram opinionem velit trahere dubio aliquo, contra Novitatem Mundi moto, & statim seducaris. Est enim in hac sententia magna fundamentorum Legis comprehensa destructio, sequunturque eam absurda multa de DEO Opt. Max. Quocirca cohibe diligenter intellectum tuum, & accipe (*doctrinam*) à Prophetis, qui sunt Columna generis humani in recta Fide & in Unitate, neque recede à sententia de Novitate Mundi, nisi propter demonstrationem. Hæc autem in tota rerum natura non existit.

Cæterùm ne vilipendas, Lector, quòd verba ista narrativa

Vide sup. quoque
in fine cap. 15.

* Vide part. 1.
cap. 63.

(h. e. testimonia Prophetarum, quæ non demonstrativè de rebus agunt, sed tantùm per modum narrationis & historicè, sine probationibus) fundamenti loco ponam vel habeam in quæstione hac de Novitate Mundi. Ipse enim Philosophorum Princeps Aristoteles in libris suis similia adduxit, quibus sententiam suam de Antiquitate Mundi superstruit. Verissimè de his dictum est: *Ne esto Lex nostra perfecta, sicut sermo ipsorum otiosus & inanis.* Cùm ergo ipse sententiam suam funder in legibus vel opinionibus * Zabæorum; cur nobis non liceret fundare sententiam nostram in autoritate dictorum Mosis & Abrahami, vel eorum, quæ ex dictis ipsorum sequuntur? Verùm, quia promisi tibi, me in peculiari capite expositurum dubia, quæ sequuntur ex sententia illorum, qui existimant, Sapientiam Homini scire & assequi posse ordinem motuum, quibus Orbes cælestes moventur, quòdque (illi motus) sint res naturales, sequentes necessariò ordinem & proportionem, (h. e. quòd tantò celerius moveantur, quantò primo mobili sunt propiores; & tantò tardius, quantò sunt ab eo remotiores), ideò ad illud præstandum in capite sequenti accedo.

C A P. XXIV.

*An Epicycli & Eccentra sint? & An ex illis
diversitas illa motuum in Sphæris cæ-
lestibus dependeat?*

EX rebus illis Astronomicis, quæ partim ex me, partim ex libro *Almagesti* didicisti, ne longà circuitione utar, nôsti, totum negotium motûs Sphærarum & cursûs Stellarum, secundùm quod apparet nobis, duobus niti fundamentis; Orbe videlicet epicyclo, vel Orbe eccentrico, vel utroque simul.

Orbem epicyclû
& Orbem eccen-
tricum sine ra-
tione excogitatos
esse.

Ostendam ergo, duo hæc principia & fundamenta nullam habere rationem, immò repugnare omnibus iis, quæ in Physica traduntur.

Primum itaque est, quòd constituitur Orbis epicyclus, qui circumit in Orbe alio, cujusque motus & circumitio non est circa centrum illius Orbis ferentis ipsum, quemadmodum hoc præsupponitur in Luna & reliquis quinque Planetis, (Sole sc. excepto). Ex hoc enim necessariò sequitur revolutio, quòd nempe Orbis epicyclus revolvatur, & loca sua mutet. Hoc autem falsum est, à quo fugit (Aristoteles sc.), quòd nimirum sit ibi aliquid, quòd locum suum mutat. Ideò

Ideò ait *Abubachar ben Alzayig* in iis, quæ de Astronomia scripsit; Falsam esse existentiam Orbis epicycli: & recenset quoque falsitates multas, quæ ex illa sequuntur, (h. e. ex existentia Orbis epicycli), quarum aliquas tibi explicabo. Una est, quòd illius motus circularis non potest esse circa centrum Mundi. Fundamentum autem universale hujus Mundi est, quòd Motus sint tres, Motus à medio, Motus ad medium, & Motus circa medium. Quòd si verò sit ibi Orbis epicyclus, ejus motus neque erit à medio, neq; ad ipsum, neq; circa ipsum. Præterea, fundamentum Aristotelis in scientia Naturali est; Morum circularem non posse fieri nisi circa rem firmam & stabilem, ac proinde hinc sequi, Terram esse firmam & immobilem. Quòd si verò Orbis epicyclus existat, tum illius motus circularis non erit circa rem firmam & stabilem. Audivi autem, sed non à discipulis ejus, dictum *Abubachar* construxisse dispositionem quandam, in qua nullus est Epicyclus, sed solum Orbis eccentrici. Licet autem hoc ostendisset, tamen non multum eo lucratus esset; quia Eccentricitas quoque declinat à fundamento Aristotelis. Nam in Eccentricitate etiam invenimus motum circularem sphericum, non circa medium, sed circa punctum imaginarium extra centrum Mundi, & circa rem instabilem.

Quòd si quis Astronomiæ imperitus existimet, Eccentricitatum (cum punctum earum primo intuitu videatur esse in medio sphaeræ Lunæ) motum esse circa medium; nos ei concedemus, quòd sit circa punctum in Igne vel Aëre, sed non circa rem firmam: & explicabimus ei, quòd mensuræ Eccentrorum jam expositæ sint à *Prolemaeo* in *Almagesto*, sicut ab illo ibi sunt positæ, (ac propterea non multum sit disputandum de puncto ipsorum, circa quod moventur). Posteriores etiam ac recentiores per demonstrationem veram ac indubiam ostenderunt mensuram Eccentrorum singulorum in medio diametri Terræ, quemadmodum ostenderunt quoque longitudes & quantitates. Sic ostensum est, quòd punctum Eccentricum, circa quod movetur Sol, necessariò egrediatur extra concavitatem sphaeræ Lunæ, & sit infra gibbositatem sphaeræ Mercurii. Ita punctum Eccentricum, circa quod movetur Mars, egreditur extra concavitatem sphaeræ Mercurii, & est infra gibbositatem sphaeræ Veneris. Sic centrum eccentricum Jovis in eadem hac est longitudine, h. e. inter sphaeram Mercurii & Veneris. Centrum autem eccentricum Saturni venit inter sphaeras Martis & Jovis. Vide, quàm multa in his contineantur absurda & remota à contemplatione Naturali, quæ omnia liquidò

parebūt tibi, si intellexeris Longitudines & Mensuras vel quantitates singularum Sphærarū & Planetarū. Quantitates verò sumendæ sunt in medio diametri Terræ, ut omnia sint ex proportione una, nō verò ex proportione Eccentri ad suam Sphæram. Magis absurdū & dubiū est hoc; quòd possibile sit, si duæ Sphære sint, & una intra alteram contenta, eiq; ex omni parte cohærens, ac duo habeāt Centra, ut moveatur parva in medio magnæ, nec tamē moveatur magna; & impossibile, ut moveatur magna super ullum diametrum, quin simul moveatur parva, nisi motus sit super diametro transeunte inter duo Centra. Præterea, secundū hanc propositionem demonstrativam, & secundū id, quod per demonstrationem probatum est, quòd non detur Vacuum; secundū item hypotheses de Centris, sequitur, cū movetur superior, moveri quoq; in illius motu inferiorem, quæ sub illa est, & circa centrum ejus, cū tamen nequam ita res inveniatur. Verū reperimus, ambientem & ambitam (vel, continentem & contentam, sc. Sphæram) non moveri unam motu alterius, neque super ejus centro, neq; denique super polis illius, sed unamquamque motum habere sibi proprium. Propterea cogit hoc credere, esse corpora alia Sphærica inter singulas duas Sphæras. Quantum autem quæso dubii huic inest, si res ita haberet? & ubi collocabuntur Centra illorum corporum inter Sphæras existentium? Habebunt etiam illæ Sphære motus suos proprios. Egit hac de re Tebit in libro suo, ac demonstravit id, quod nos diximus; si videlicet res ita se habeat, necessariò credendum esse, alia corpora inter singulas duas Sphæras existere. De his autem omnibus nihil tibi declaravi, cū sub mea esses institutione, ne te in iis, quæ tū scire & intelligere te volebam, confunderem. Quod verò attinet inclinationem, cujus mentio fit in latitudine Veneris & Mercurii, illam coram tibi declaravi, & ostendi, difficillimum vel impossibile esse, mente comprehendere vel imaginari sibi, quomodo tale quid in corporibus esse queat. Quod ipsum, ut vidisti, Ptolemaus falsus est, quando in hunc sensum scripsit: *Nemo autem istas, & similes suppositiones, difficiles esse arbitretur, cū ista, quæ nos adduximus, considerat, sicut ea, quæ sunt industria, sagacitate & subtilitate artis; tū enim difficilia videbuntur. Verū non decet corporibus divinis humana conferre, nec rationes rerum ita magnarum à dissimillimis exemplis petere, &c.* Hæc est substantia verborū ejus. Jam etiam direxi te ad loca, è quibus petere potes verificationem omnium eorum, quæ ad intelligentiam punctorum istorum Eccentricorum in Sphæris pertinent; nisi concidant, vel jam conciderint:

*in Almagesto
lib. 13. cap. 2.*

de nullo enim audivi, qui ad ea cor suum apponeret. Facile autem liquebit illud, si mensuram diametri uniuscujusque Sphæræ, & quanta sit distantia inter duo Centra, in medio diametro Terræ cognoveris, sicut hac de re demonstrationem fecit *Alchabizius in Epistola sua Elongationum*: illas enim Elongationes si intellexeris, patebit tibi veritas ejus, quod ego te docui. Has dubitationes itaq; benè considera, & an vera sint ea, quæ Aristoteles scripsit in *Phyfica*? Nam secundum sententiam ejus, neq; est Epicyclus, neq; Eccentricitas; sed omnia volvuntur circa centrum Terræ. Ita autem quæritur, quomodo Planetæ tam diversos motus habere possint? aut, an alius sit modus, secundum quem conveniat, ut sit motus circularis, æqualis, perfectus, & ramen appareat id, quod nobis apparet (*in motu Sphærarum sc., h. e. ut tamen tanta inequalitas appareat*) præter alterutrum dictorum modorum, vel utrumq; simul? in primis, cum in iis, quæ Ptolemæus scripsit de orbe epicyclo Lunæ, & ejus versus punctum eccentricum Mundi & suam inclinatione, inveniatur id, quod juxta positionem illarum hypotheseum computatur, nec vel unus gradus in eo deficiat, quemadmodum hujus rei veritatis testes sunt Eclipses, quæ secundum istas hypotheseas supputantur, & accurata minorum, temporis, & quantitatis obtenebrationis illarum cognitio & observatio. Prætereà, quomodo cogitari potest, retrogredi posse Planetam cum reliquis suis motibus, sine Epicyclo? Quomodo verò etiam imaginari quis sibi potest, esse Sphæram vel motum non circa Centrum constans & fixum? Hæc vera & mera est confusio, de qua coràm & ore-tenus tibi explicui, quòd talia non curet Astronomus. Scopus enim ejus non est, indicare nobis formam existentiae Sphærarum sicut est; sed ut ejusmodi dispositionem faciat, per quam motus sint circulares, æquales, & convenientes cum eo, quod oculis nostris apprehendimus, sive deinde in rei veritate ita sit, sive non sit. Cæterùm nôsti, quòd *Abubachar Filius Alzaig* de Aristotele dubitavit; An sciverit eccentricum Solis, & de eo tacuerit, ac occupatus fuerit in eo, quod sequitur ex Declinatione, cum opus Eccentri non possit separari ab opere Declinationis; an verò non apprehenderit illud? Verissimum est, quòd non apprehenderit illud, neq; quicquam de eo audiverit. Disciplinæ enim Mathematicæ non fuerunt perfectæ illius tempore; & si de eo audivisset, sine dubio maximo studio id refutasset: aut si illud approbasset, confusus fuisset in omnibus iis, quæ in hoc genere scripsit. Hic vero id repeto, quod supra dixi; *in fine cap. 22.*
Omnia illa, quæ Aristoteles scripsit de rebus sublunaribus, esse ratio-

rationi consentanea, & talia, quorum causæ sint manifestæ, quorum unum ex altero sequitur, ac denique quorum sapientia & providentia naturalis cognita est & perspecta: quod verò ea attinet, quæ sunt in Cœlis, de illis Homo nihil scit, nisi per exiguam istam mensuram Mathematicam. Tibi per me, in eo (Cælo sc.) videre licet quicquid volueris; ego dico cum Psalmistâ: *Cælum, Cælum est pro DOMINO; Terram autem dedit filiis Hominum*: h.e. DEUM solum perfectè cognoscere veritatem, naturam, substantiam, formam, motum & causas Cœlorum; Homini verò concessisse, ut ea, quæ sub Cœlis sunt, possit intelligere, quia sunt Mundus, & domus quasi ejus, in qua dominatur, cujusq; pars est (Homo). Et hoc est verissimum. Nam causæ, è quibus probationes de Cœlis sumuntur, sunt nobis impossibiles, nimis remotæ, & in loco ac gradu nimis alto. Probatio generalis & universalis, quæ ex illis delimitur, hæc est; quòd, nos doceant de Motore suo. Reliqua sunt talia, quæ intellectus humanus non potest assequi; & cogitationes suas illis defatigare, nihil aliud est, quàm oleum & operam perdere, ac proinde qui illud tentat, non integrâ vel non sanâ mente est præditus. Propterea subsistamus in his, quæ in nostra sunt facultate, ac relinquamus ista, quæ ratione apprehendi nequeunt, ei, qui extraordinariâ influentiâ Divinâ donatus fuit, ut idoneus evaserit, sicut de eo dicitur, *Ore ad os loquar ei*. Hoc optimum est, quod ego in hac quæstione scio. Fieri potest, ut alius per demonstrationem sciat veritatem ejus, de quo ego dubito. Ex summo autem veritatis amore, quo teneor, dubitationes & confusiones hujus materiæ proposui, de quarum nulla demonstratio aliqua cognita mihi vel audita est.

CAP. XXV.

*Cur potius credatur Mundi Novitas, quàm
ejus Antiquitas.*

SCIAS, nos sententiam de Antiquitate Mundi amplecti propter testimonia vel loca Scripturæ, quæ testantur, Mundum esse novum. Scriptura enim Sacra non magis docet de Novitate Mundi, quàm docet, DEUM esse corporeum: neque clausæ vel inaccessibleæ nobis sunt portæ expositionis in negotio Novitatis Mundi, (h.e. neque ita sunt comparata testimonia de Novitate Mundi, ut non aliter explicari possent); verum eodem modo possumus illa interpretari, sicut fecimus in Remotione Corporeitatis: & fortè longè facilius & commo-

commodiùs possemus dicta illa Scripturę de Antiquitate Mundi exponere, & ad eam illa accommodare, quàm dicta illa, quę docent de corporeitate DEI, quam à DEO removimus. Ut verò hoc non faciamus vel credamus, duę sunt causę. *Una est, quòd per demonstrationem probari potest, DEUM esse incorporeum; atque ideò necessariò sequitur, aliter esse exponenda & interpretanda ea, quę à simplicitate ejus demonstrata dissentiunt: Antiquitas verò Mundi non probari potest per demonstrationem, ideoque nulla necessitas postulat, ut dicta illa rejiciantur, & aliter exponantur propter præponderationem sententię, quia fortè contraria præponderare & præferri aliquo modo potest. Et hæc est causa una. Altera causa est, quòd si credamus Incorporeitatem DEI, neque fundamentis Legis nostrę vis ulla inferatur, neque dicta Prophetarum falsitatis arguantur, neque etiam quidquam in eo absurdi statuatur, nisi quòd, ex opinione stultorum & ignorantium, hoc sit contra Scripturam; cùm tamen, ut ostendimus, non sit contra eam, sed potiùs ipsa Scripturę intentio. Credere verò, Mundum esse antiquum eo modo, quem ponit Aristoteles, quòd videlicet sit ex necessitate, quòd nihil in natura mutetur, quòd nihil extra cõsuetudinem suam exorbitet; id Legem nostram funditùs evertit, omnia Signa & Miracula mendacii arguit, cuncta etiam, quę Lex sperare, vel DEUS timere jubet, è medio tollit, nisi illa Signa ita, ut quidam impostores Ismaelitę fecerunt, explicentur: quã tamen ratione ad aliam stultam ac stolidam sententiam pervenitur. Si verò altero modo credatur Antiquitas Mundi, ex sententia videlicet Platonis, quòd Cœli quoq; sint generabiles & corruptibiles, tùm nullo modo aliquid de Lege nostra destruitur; neque Signorum & Miraculorum falsitas inde sequitur, sed potiùs illorum possibilitas, ac poterunt de ea exponi multa Scripturę loca: non pauca etiam in Lege & reliquis Scripturę locis occurrent, quę huic sententię favere, ac ab ea dependere videbuntur; quinimò Rationum instar erunt, licet non talium, quę nos cogant & constringant, donec per demonstrationem sententia illa sit probata. Quamdiù enim non affertur demonstratio pro hac sententia, tamdiù ad eam non inclinamus aut respicimus; sed intelligimus Scripturam secundùm sensum suum litteralem, ac dicimus, Legem nobis proponere ejusmodi rem, quam viribus nostris assequi nequimus. Signa verò & Miracula testantur de veritate argumentorum nostrorum. Si enim credatur Novitas Mundi, Signa & Miracula omnia sunt possibilia, & sic quoque Lex ipsa est possibilis, concipi-*

Dua causa, propter quas creditur Incorporeitas.

Cur Antiquitas Mundi cum Aristotelo non credatur.

Platonis sententia melior.

Sententia de Novitate Mundi cur optima?

duntq; quæstiones omnes, quæ in hoc negotio moveri solent: ut, *Cur Deus posuerit Prophetiam suam in hoc, & non in alio? Cur Deus Legem suam dederit uni alicui Genti, & non alii? Cur hoc tempore eam dederit, & non citius vel serius? Cur ista praeceperit, & alia prohibuerit? Quare Prophetæ alicui hæc, & non alia signa ac miracula destinavit? Quænam in his Legibus fuerit Dei intentio? Cur non in naturam nostram indiderit ea, quæ in illis prohibuit & praecepit; si hæc dicantur esse ex intentione DEI?* In promptu est responsio ad omnes istas quæstiones, ut dicatur, *Ita voluit, vel, Ita decrevit Sapiencia ejus.* Sicut, cum Voluntas ejus fuit, Mundum fecit in hac forma, neque tamen scimus formam, tempus, aut modos, vel circumstantias Voluntatis & Sapienciæ ejus: sic quoque ignoramus Voluntatem aut rationem Sapienciæ ejus, cur ea, quæ in prædictis quæstionibus continentur, ita appropriaverit? Quod si verò quis dicat, Mundum esse ex necessitate, jure optimo & bonâ consequentiâ moveri possunt omnes illæ quæstiones, neque nisi turpes admodum ad illas responsiones dari poterunt, plurimisque dictis Scripturæ, quæ citra omnem dubitationem secundum litteram intelligi debent, directè contrariantes. Atque propter hanc inprimis sententiam illam fugimus ac vitamus. Et in hac re, hujusq; quæstionis indagazione multi præstantes Viri dies suos consumplerunt, & consumunt adhuc alii in futurum. Quod si enim Novitas Mundi per demonstrationem probatur, etiam secundum Platonis sententiam, corruunt, quæcunque contra nos in medium protulerunt Philosophi: quod si verò Aristotelis sententia vera sit per demonstrationem, concidit Lex nostra, & ad alienas ac peregrinas delabimur sententias. Sic itaque hætenus ostendi tibi, quod totum negotium ab ista quæstione dependeat. Tu proinde cura, ut diligenter hoc observes.

CAP. XXVI.

De dicto quodam R. Elieseris, undenam Cælum & Terra creati sint?

Dictum R. Elieseris, de creatione Cæli & Terræ.
IN notis ac celeberrimis illis magni Rabbi Elieseris Apophthegmatibus vidi quædam ita aliena & mirabilia, ut similia apud nullum eorum, qui Legem nostram sequuntur, vidisse me meminerim. Scribit enim ibi in hunc sensum; *Ex quonam loco (unde) Cæli creati sunt? De luce vestimenti sui accepit, & extendit sicut vestimentum, & fuerunt expansi ac euntes, sicut dicitur; Qui operit se lumine tanquam vestimen-*

Rsal. 104. 2.

ro, qui extendit Cælum veluti cortinam. Ex quoniam loco creata est Terra? De Nive, quæ est sub solio Gloriæ, accepit, & sparsit super Aquas, & congelata fuerunt, ac facta sunt pulvis Terræ, sicut dicitur; Qui dicit Nivi, Job. 37. 6. esto Terra. Hæc sunt verba ejus. Miror autem, quidnam Sapiens iste crediderit? an crediderit falsum esse, quod fieri possit aliquid ex nihilo; ac impossibile, quod absque materia generatum sit ab eo (DEO) id, quod generatum est; ac propterea quæsi verit de Cælo & de Terra, undenam sint creata? Sed ita nihil prodest ei responsio ejus; nam & ab ipso iterum quæri potest; Unde sit creata Lux vestimenti ejus, & Nix, quæ est sub throno Gloriæ? quin-imò Thronus ipse Gloriæ unde sit creatus? Si per Lucem vestimenti intelligat rem increatam, & Thronum quoque Gloriæ increatum esse statuat, nimis absurdum est, & Antiquitatem Mundi manifestè asserit, sed juxta sententiam Platonis. Quod autem Solium Gloriæ DEI sit è rebus creatis, Sapientes nostri scripserunt, sed modo & ratione valdè mirabili. Dixerunt enim, Creatum esse ante creationem Mundi! Scriptura Sacra nihil hac de re (h. e. de generatione vel creatione Solii Gloriæ) nobis suppeditat, nisi David, ubi ait; In Cælis disposuit Solium suum: quod dictum varias expositiones admittit. *Æternitatem verò ejus in futurum, docet nos Scriptura, inquit: Tu DOMINE Thren. 5. 19. in seculum permanes, Solium tuum in generationem & generationem. Si R. Elieser Antiquitatem Solii credidit, tùm (Solium) attributum erit DEI, non corporis alicujus creati. Quomodo autem fieri potest, ut aliquid generetur ex attributo aliquo? Mirabilius est, quod ait de Luce vestimenti ejus! In summa, dictum hoc exercere & confundere potest Virum quoque doctissimum, & in fide ac religione sua exercitatisimum! Mihi sanè sufficiens aliqua illius expositio non constat. Adducere tamen volui, ne fortè in eo erres. Quisquis ejus sensus sit, hanc non contemnendam nobis utilitatem præstat, quod nobis explicat, Materiam Cælorum non esse materiam Terræ, sed duas diversas & distinctas esse materias: unam, propter excellentiam & præstantiam attribui DEO Opt. Max., quam appellat Lucem vestimenti ejus; alteram longè abesse à Luce & Splendore DEI, & esse materiam inferiorem, quam indigitat per Nivem sub Solio Gloriæ. Atque hoc est, quod me impulit, locum illum Legis, Et sub pedibus ejus quasi opus albedinis sapphiri, explicare, quod apprehenderint in visione illa Prophetica veritatem Materiæ primæ & inferioris. Onkelos enim rerulit, Pedes ejus ad Solium, sicut alibi exposui; iste verò (R. Elieser) explicat, quod Albedo illa, quæ est sub Solio, sit materia Terræ, Et*

Quid colligi possit ex illo dicto R. Elieseris.

Exod. 24. 19.

hoc ipsum, quod videlicet duæ sint materiæ, superior, & inferior, neque materia omnium rerum una & eadem, sæpè inculcavit & repetiit R. Elieser; id quod pro magno secreto habendum tibi est: nec vilipendendum, quod præstantissimi ex Sapientibus Israëlitarum in eo explicando laborarint; est enim secretum de secretis hujus Universitatis, & secretum ex secretis Legis. In Bereschith rabbah legimus: *Dicit R. Elieser; Omnia, quæ sunt in Cælis, creata sunt ex Cælis; & quæcunque sunt in Terra, creata sunt ex Terra.* In quo dicto observa, quomodo ille Sapiens te docuerit, quod materia una & communis sit omnium eorum, quæ sunt in Terra, h. e. quæ sunt sub sphaera Lunæ, & materia una Cælorum, omniumque, quæ in eis sunt, & quidem ab illâ diversa. Ostendit etiam in suis Apophthegmatis excellentiam materiæ illius (*superioris*), & appropinquationem ejusdem ad Illum (*DEUM* sc.): ac econtrâ imperfectionem hujus (*materia inferioris*), terminumque loci illius: id quod diligenter nota & observa.

CAP. XXVII.

Articulum Fidei esse, Credere Novitatem & Creationem Mundi; sed non necessario credendum esse illius Destructionem & Interitum.

Non esse necessario credendum Mundi interitum. **E**XPLICAVI tibi, ex articulis & fundamentis Legis nostræ esse, credere Novitatem Mundi. Quod verò sit iterum corruptendus, postquam innovatus & generatus est, id nequaquam pro Fidei articulo habemus, neque ullum detrimentum inferitur Fidei nostræ, si credamus, perpetuò Mundum duraturum.

Sed dices fortè, An non probatum est, omne, quod generatur, etiam corrumpi? Proinde si Mundus generatus est, necessario iterum corrumpetur.

Quomodo omne, quod generatur, etiam corrumpatur. Verùm hoc nos nullo modo ferit. Non enim dicimus, Mundum generatum esse, sicut generantur res naturales, quæ sequuntur ordinarium Naturæ ordinem. Nam quicquid secundum hunc morem naturalem generatum est, id necessario secundum eundem modum naturalem iterum quoque corrumpitur. Quemadmodum enim natura ejus est, quod primò non exstitit, & postea factum fuit; sic naturam ejus necessario sequitur, ut non semper ita existat. Demonstratum

stratum quippe est, quòd ejusmodi generatio non possit secundum naturam suam perpetuò durare. Verum secundum rationem nostram Legalem, quæ est, quòd omnia existant & corrumpantur secundum Voluntatem Dei, non ex Necessitate; secundum hanc, inquam, sententiam non sequitur nobis, quòd Deus, quando rem aliquam, quæ non exstitit, existere fecit, necessariò cogatur iterum eam corrumpere & destruere: sed dependet res à mera Voluntate DEI, ita ut possit eam corrumpere, si vult; vel, si eam vult conservare secundum decretum æternæ suæ Sapientie, illam còservare & perennare queat in sæcula sæculorum, & quamdiù ipse subsistit. Ita nôsti, Sapientes nostros de *Solio Gloriæ*, quòd creatum esse dicunt, nihil dicere, quòd sit desitutum. Neq; etiam in ullius Prophetæ vel Sapientis libro auditum est, quòd Solium Gloriæ corrumpendum vel privandum sit; sed loquuntur benè Scripturæ de Æternitate & perpetuitate ejus. Sic *Anima Sanctorum*, juxta nostram sententiam, sunt creatæ, nec tamen unquam privabuntur, immò, secundum quosdam, qui litteram Allegoriarum sequuntur, perpetuâ quoque voluptate corpora ipsorum fruuntur, & in omnem æternitatem; prout credunt illi, quorum fides nota est de illis, qui sunt in Horto Edenis, (h. e. in *Paradiso*).

In summa; Constringit nos speculatio credere, quòd non sit necessarium, ut corrumpatur Mundus: neque supersunt hîc nisi testimonia Prophetarum vel Sapientum; si videlicet habeamus textum aliquem vel testimonium aliquod, quòd Mundus hic in nihilum sit redigendus, an verò non? Major enim pars Gentis nostræ credunt, traditum esse in Scriptura, quòd Mundus totus sit corrumpendus. Demonstrabo autem tibi, quòd nequaquam ita se res habeat; sed quòd multa testimonia habeamus pro Perpetuitate ejus. Quæcunq; verò occurrunt, quæ secundum litteram videntur docere, Mundum destructum iri, de illis omnibus manifestissimum est, quòd sint parabolica. Quòd si autem hoc nolit credere aliquis ex illis, qui sequuntur litteram Scripturæ, ac dicat, non posse non credi, Mundum interiturum; eum nolim nimis sollicitè urgeri, sed ipsi indicetur & ostendatur, quòd non necessarius sit Mundi interitus, idèò, quia generatus est; ac liberum ipsi relinquatur, credere quicquid vult de parabola illa, quam secundum sensum litteralem accipit. Nulla enim hac in re ullo

modo Legis est destru-
ctio.

Docet, Salomonem non credidisse Antiquitatem Mundi, sed Æternitatem vel Perpetuitatem ejus.

Errant, qui existimant, Salomonem credidisse Antiquitatem Mundi.

NON pauci reperiuntur ex illis, qui Legi & Relligioni nostræ additi sunt, qui arbitrantur, sapientissimum illum Regem Salomonem p.m. credidisse Antiquitatem Mundi; quos summopere miror, quomodo cogitare possint de Viro amplexante Legem Mo-
sis, quòd Antiquitatem crediderit! Et si quis existimet, quòd hoc pacto declinârit à sententia & fundamentis Legis, bone Deus, quomodo receperunt hoc ab ipso multi Prophetæ ac Sapientes, & non contradixerunt vel ignominiaë aliquam maculam inusserunt ei post ipsius mortem, sicut illum condemnârunt propter uxores alienigenas, & alia?

Ad hoc autem cogitandum, occasionem illis præbuit id, quod Sapientes nostri dicunt; *Quasi verunt abscondere librum Ecclesiastis, quia verba illius declinant ad hæresin*, (h.e. hæresin sapiunt). Et reverà, si litteram spectes, ita est, & multa inveniuntur in illo Libro, quæ aliena admodum à Lege DEI docent, expositioneque indigent. Verùm inter illa non est Antiquitas Mundi, neque vel unicus ibi extat aut reperi poterit versus, qui illam doceat: sed sunt quidam, qui docent de Æternitate ejus, (h.e. de aterna duratione ejus), quos cum viderunt, existimârunt, illum credidisse, Mundum non esse innovatum, cum tamen nequaquam ita se res habeat.

Eccle. 1. 4. Verba illius de Æternitate Mundi sunt hæc: *Terra autem leolam in sæculum stat.* In quo dicto, qui Novitatem non rectè intelligit, (h.e. qui existimat, *Omne innovatum, vel creatum, iterum destruendum esse*), cogitur dicere, quòd intelligatur Tempus ei determinatum. Et *Gen. 8. 22.* sic in illo, *Adhuc omnibus diebus Terra, omnibus sc. diebus definitis & determinatis ei.* Sed miror, quidnam dicturi sint ad illud Davidis, *Idè fecit David, Pſal. 104. 5.* *Terram fundavit super bases suas, non dimovebitur olam vaed in sæculum & sempiternum.* Quòd si neque hic id, quod ait *Olam vaed In sæculum & sempiternum, evincat Æternitatem ejus, tum & DEUS definitum tempus habebit, quia de ipsius Æternitate quoque dicitur; ut, Pſal. 10. 16.* *Dominus Rex est olam vaed in sæculum & sempiternum.* Proinde sciendum tibi est, quòd *Olam* non necessariò significet *Æternitatem*, nisi ei con-

conjungatur *Ed* (7Y vel 7Y), idque vel post illud, ut *Olam vaed*, vel ante, *Ad Olam*. Itaque, si res ita se habeat, dictum Salomonis, *Leolam In saeculum stat*, inferius est dicto Davidis, *Non dimovebitur in saeculum & sempiternum olam vaed*. Verum alibi quoque docuit David Aeternitatem Coelorum & Perpetuitatem statutorum ipsorum, Immutabilitatemque omnium eorum, quae in illis sunt; *Laudate DEUM* Psal. 148. v. x. *de Coelis, &c. Quia ipse praecepit, & creata sunt, & stare fecit ea in aeternum* v. 5. 6. *& in saeculum, statutum dedit, & non praeeribit*; ita enim hoc explico, quod illa statuta, illae consuetudines, quas eis dedit & ordinavit, in aeternum non mutabuntur. Per *Statutum* enim intelligit statuta illa Coeli & Terrae, quorum in praecedentibus mentionem fecimus, & de illis dicit, quod creata sint. Nam *ipse*, inquit, *praecepit, & creata sunt*. In hunc sensum scribit quoque Jeremias; *Qui dedit Solem in lucem* cap. 31. 35. *diei, & statuta Luna & Stellarum in lucem noctis, &c. Si amoveri possunt statuta ista à facie mea, inquit DOMINUS, etiam semen Israël amoveri poterit, ut non sit Gens coram me cunctis diebus*. Hic enim aperte proficitur, licet statuta illa sint creata, non tamen cessatura vel desitura. Ac, si diligenter inquiratur, reperietur hoc ipsum in aliis verbis Salomonis. Scripsit enim, quod ista opera, Mundus videlicet, & quicquid in eo est, in natura sua perpetuo permaneant, licet sint facta, (h. e. creata): *Quicquid facit DEUS, ipsum erit in saeculum, super illud non est* Ecclesi. 3. 14. *addendum, nec ab eo detrahendum*. In hoc versu quippe indicat, Mundum esse de opere DEI, & esse Aeternum: Aeternitatisque illius hanc reddit causam; *Super illud non est addendum, nec ab eo detrahendum*. Hac enim de causa ait, futurum esse in saeculum; Q. D. Omnis res, quae mutatur, mutatur vel propter defectum alicujus rei, quae ad perfectionem indiget; vel propter superfluitatem alicujus rei, quae non indiget, & carere potest. Opera autem DEI, cum in suprema sint perfectione, neque in illis aliquid vel superfluum sit, vel deficiens, necessario permanent in eo statu, in quo sunt. Nihil enim inveniri potest, quod mutationem in illis causari queat. Praeterea, quasi rationem veller reddere, vel excusare ea, quae mutantur, aut potius mutari videntur, in fine versus ita scribit, *Et Deus facit, à quo riment*, h. e. innovat, facit mirabilia & miracula. Quod postea ait, *Illud, quod fuit, jam* Ibid. v. 15. *est, & quod futurum est, jam fuit, & Deus requirit tempus praeteritum*; illo nihil aliud vult docere, quam continuam durationem rerum existentium, uniusque post alteram successione. Illud autem, quod adduxit de perfectione Operum DEI, quodque illis nihil possit addi, vel detrahi, ante ipsum jam revelavit nobis Sapientum omnium Domi-

Deut. 32.4. Dominus & Antesignanus, inquiens, *DEI perfectum est opus: h. e. Opera, vel Creaturæ ejus omnes in summâ sunt perfectione, neque ulla eis admixta est vel imperfectio, vel superfluitas. Similiter etiam, quicquid DEUS illis (in esse) vel ex illis (fieri) decrevit, id ipsum ex summâ ejus est justitiâ & sapientiâ, sicut in aliquot hujus libri capitibus explicatur.*

CAP. XXIX.

Docet, quòd loca illa Scripturæ, quæ de Mundi Interitu docere videntur, omnia sint parabolica, neq; ex illis probari possit, Mundum interiturum.

QUI non intelligit linguam Hominis, quem audit loquentem, is equidem novit, quòd loquatur, sed nescit, quid loquatur, & quid sibi velit; immò, quod magis mirum est, accidit sæpè, ut voces quædam in lingua ejus, qui loquitur, significant rem quampiam, cujus planè contrarium denotant in lingua ejus, qui audit, & audiens existimet, idem illas in Loquentis lingua significare quod in sua. E. G. Si Arabs audiat Hebræum loquentem ac dicentem *Abbah*, existimabit illum loqui de aliquo, qui quippiam Non-vult, vel Renuit, cùm Hebræus dicat, quòd illud velit, (*Abbah* enim in lingua Hebræa significat *Velle*, & in lingua Arabica, *Nolle*).

Eodem planè modo accidit Vulgo in verbis Prophetarum. Quædam enim omninò non intelligunt, sed sunt illis, sicut Propheta ait: *Jesa. 29. 11. Eritq; vobis Visio omnium verborum Prophetarum sicut verba epistole obfignata.* Quædam verò contrario & menti Authoris repugnante accipiunt sensu, sicut dicitur, *Et pervertistis verba DEI viventis, DOMINI exercituum, DEI nostri.* Prætereà scito, unumquemque Prophetam peculiare quid habere; & eâ linguâ, eâq; loquendi ratione, quæ ipsi est familiaris & consueta, ipsum impelli à Prophetia sua ad loquendum ei, qui intelligit ipsum. (*Si Propheta est Hebræus, impellit eum Prophetia, ut loquatur Hebræicè; si Arabs, Arabicè, &c. Si purum & ornatum sermonem vel stylum habet, eodem modo Prophetiam suam eloquitur; si minùs ornatum, minùs ornate quoq; Prophetiam suam profert, &c. Sic exponunt Commentatores Hebræi verba Authoris.*)

*Propheta suâ
linguâ & stylo
Prophetias suas
eloquuntur.*

His ergo ita præfatis, sciendum, crebrò hoc occurrere in verbis Prophe-

Prophetæ Jesajæ, minùs frequenter in verbis aliorum Prophetarum. Quando enim vaticinatur de Gentis alicujus Destructione, vel de Populi alicujus magni Interitu, ait: *Stellas cecidisse; Cælos interiisse & contremiscere; Solem obtenebratum; Terram vastatam & commotam esse;* aliisq; multis similibus loquutionibus parabolicis utitur, sicut apud Arabes, de eo, cui singulare aliquod infortuniû accidit, dicitur, quòd *Cælum ipsius in Terram conversum sit, vel super Terram ejus ceciderit:* sic, quando enarrat (*Jesajas*) Prosperitatem ac Felicitatem Genti alicui eventuram, dicit: *Lucem Solis vel Lunæ augeri;* vel, *Cælum & Terram innovatum iri.* Alii autem Prophetæ, cum loqui volunt de Viri, Gentis vel Terræ alicujus Interitu, attribuunt *D E O Opt. Max. magnam Iram & Indignationem;* cum verò sermonē volunt instituere de Prosperitate Populi alicujus, attribuunt *D E O Letitiam & Exultationem.* De Ira *D E I* contra Populum aliquem dicunt: *Egressus est, Descendit, Rugiit, Tonavit, Edidit vocem, & similia.* Item: *Præcepit, Dixit, Operatus est, Fecit, &c.* Sæpè, cum interitum Incolarum loci alicujus annuntiare volunt, pro illis *totam Speciem* nominant & usurpant. Sic ait Jesajas: *Et elongabit D O M I N U S Adam Hominem,* loquens de interitu Israëlitarum. Ita Tzephanias: *Et succidam Adam Hominem de superficie Terræ, & extendam manum meam super Jehudah.* Observa hoc diligenter.

Stylo itaque & phrasi Prophetarum in genere sic explicatâ, veritatem illius in specie quoque nunc tibi ostendam & demonstrabo.

Jesajas, cum à *D E O* mitteretur ad prophetandum de Regni Babylonici destructione, & Sancheribi, Nebucadnezarisq; successoris illius interitu, ac enarrare inciperet ruinam in fine Regni illorum ipsius eventuram, victoriam, quâ vincendi erant, & mala omnia, quæ victos omnes, à vi gladii fugientes, comitari solent, in hunc modum ait: *Quoniam Stella Cælorum & Orion eorum nequaquam splendere facient lumen suum; obscurabitur Sol, quando egredietur, & Luna nequaquam splendere faciet lumen suum.* Et paulld post: *Idcirco Cælum commovere faciam, & Terra movebitur de loco suo propter iram D O M I N I exercituum, & propter diem ira furoris ejus.* Neque enim quemquam puto ita ignorantem, cœcum, literæq; parabolarum & narrationum historicarum vel oratoriarum addictum esse, ut existimet, *Stellas, Cælum, Lucem Solis & Lunæ mutata esse, vel Terram de centro suo motam,* quando destructum fuit Regnum Babel. Verùm repræsentat nobis tota hæc narratio statum & conditionem Hominis victi, cui lux omnis atra,

Quod Propheta, Regni vel Gētis alicujus Destructionem & Interitum, per Cæli, Terræ, Solis, Lunæ, Stellarum, &c. cōmotionem, vastationē, mutationem, &c. exprimant & prædicant.

JESAJAS de Regni Babylonici destructione.

Jesa. 13. 10.

Ibid. v. 13.

Status & cōditio Hominis victi.

dulce amarum, immò cui Terra nimis angusta, & Cœlum ruinam minitari videtur.

De Israëlitarum calamitatibus sub Sancheribo.

Sic, cum vellet narrare id, quod à DEO acceperat; de Attenuatione & Depressione Israëlitarum tempore impii illius tyranni Sancheribi, cum dominaretur in omnes urbes munitas Jehudæ, quomodo sint in captivitatem abducendi, affligendi, infinitis malis & angustiis ab ipso afficiendi, totaq; adeò Terra per manum ejus perenda, sic scripsit; *Formido & fovea & laqueus erit super te, ô habitator Terræ!*

Et erit, qui fugerit à facie formidinis, cadet in foveam, & qui ascenderit de medio foveæ, capietur laqueo, quia cataracla de Excelsis aperientur, & contremiscent fundamenta Terræ. Confringendo confracta est Terra, dissipando dissipata est Terra, movendo movit sese Terra, agitando agitabit sese Terra

De interitu & confusione Sancheribi.

sicut ebrius, &c. Ita cum in fine illius Concionis describit, quid Deus Sancheribo sit factururus; Interitum videlicet Regni ejus super Hierusalem, & Ignominiam ac pudorem, quo Deus ipsum sit affecturus, ita ait: *Itaq; erubescet Luna pudoreq; afficietur Sol, quia regnavit DOMINUS exercituum, quod eleganter admodum Jonathan F. Uzielis interpretatur. Nam ita exponit; Quando accidet Sancheribo id, quod accidit Jerusalem, tum scient Idolorum cultores, quòd hoc sit opus DEI, & pudore ac ignominia afficientur. Hæc enim sunt verba ejus: Et pudore afficientur, qui colunt Lunam, & erubescant, qui colunt Solem, quia revelabitur regnum DOMINI, &c.*

De felicitate Israëlitarum post mortem Sancheribi.

Cum incipit loqui de statu tranquillo Israëlitarum post mortem Sancheribi, pinguedine item, fertilitate ac inhabitatione Terræ ipsorum, Regni denique per Hiskijam exaltatione & dilatatione, parabolicè hoc ita exprimit, ut inquit, *Lucem Solis & Luna auctam iri. Quemadmodum enim de Victo dixit (suprà), quòd lux Solis & Luna ipsorum recedat & in Tenebras convertatur; sic de Victoribus ait, quòd lux ipsorum augeatur. Nam experientia comprobatur, oculos hominis in calamitate magna constituti obscurari, neque claram esse lucem visus ejus; quia spiritus visivus ob nimiam vaporum abundantiam, & nimiam suam debilitatem ex multitudine luctus & angustiae animæ tum turbatur.*

Hominis in calamitate constituti oculi & visus obscurantur.

In lætitia lux videtur esse clarior.

Econtra in lætitia, cum facultates animæ ad exteriora diffunduntur & spiritus clarus est, videtur homini, ac si lux longè clarior fieret, quàm erat antea. Hinc posteaquam dixit Pro-

Jesa. 30. 19.

Ibid. v. 26.

pheta; Populus enim in Tzijon habitabit, & in Jerusalem, plorando non plorabit, miserendo miserebitur tui, &c. tandem subjungit; Eritq; lux Luna sicut lux Solis, & lux Solis erit septemplex, sicut lux septem dierum, in die, quâ obligaverit DOMINUS contritionem Populi sui, & percussuram plagæ ejus

ejus sanaverit, h.e. cum iterum ruinam ipsorum è manu Sancheribi impii eriget. Quod ait, *Sicut lux septem dierum*, id exponunt Interpretes de Multitudine; eò quòd Hebræi soleant multiplicare per septem, (h.e. *septenarium numerum pro Multitudine ponere*). Mihi verò videtur, illum respicere ad septem dies dedicationis Templi tempore Salomonis, quia non fuit unquam Populo illi tanta gloria, felicitas & læticia, sicut in diebus illis: ita ut Propheta hoc velit dicere; Talem ipsorum gloriam & felicitatem futuram, qualis fuit septem illis diebus.

Describens Interitum Edom, qui affligebant Israëllem, ita loquitur; *Et interfecti eorum projicientur, & de cadaveribus eorum ascendet fautor eorum, & liquefcent montes propter sanguinem eorum. Liquefcent quoque universus exercitus Cæli, complicabunturq; Cæli sicut liber, & universus exercitus eorum decider, sicut decidit folium de vite, & sicut decidit de ficu. Quoniam inebriatus est in Cælo gladius meus, ecce super Edom descendet, &c.* Attendite hic, qui oculos habetis, & videte, an sit in isto loco aliquid, quod nobis dubitandi vel suspicandi ansam præbeat, quòd agatur de re quapiam reverà Cælis eventura? an verò nudæ sint parabolæ de Regni ipsorum destructione, de providentiæ DEI ab illis recessione, velocique ac repentinâ magnificentiæ ipsorum depressione & humiliatione? Idem enim est, ac si diceret; Viri, qui statûs & dignitatis suæ ratione similes fuerunt Stellis, ac extra omnem fortunæ mutationisquæ aleam positi videbantur, subito deciderunt, instar folii à vite vel ficu decidentis. Hunc Prophetæ sensum esse, ita clarum est & evidens, ut nullum de eo verbum facere necesse fuisset, ne dum tam fusè explicare, nisi quidam, non solum è vulgo, sed & ex iis, qui singulares esse volunt, existerent, qui rationes hinc (*pro interitu Mundi sc.*) conficiunt, nullâ vel antecedentium, vel consequentium, vel subjectæ materiæ ratione habitâ; existimantes, Legem æquè nobis testari de illis, quæ Cælis eventura sunt in fine dierum, (h.e. *de Cæli interitu*), atque nos docet de generatione illorum.

Quando Jesajas Israëlitis lætum de Sancheribi, Populorum, Regumque, qui cum eo fuerunt, interitu, & econtrâ de præsentis DEI auxilio ipsis affuturo, nuntium promulgavit, parabolicè id in hunc modum expressit; Videte, quomodo liquefacti sint Cæli illi, & inveterata sit Terra illa, morietur quisquis est super eam, vos verò eripiimini & servabimini. Q. D. Illi, qui repleverunt Terram, & qui ita firmi & stabiles esse putabatur sicut Cælum, (per Ironiam), momento peribunt, & confumentur sicut fumus: quorumque res tam con-

Septenarius apud Hebræos sumitur pro Multitudine.

De interitu Edomaeorum. Jesa. 34. 3.

De lato nuntio interitus Sancheribi & reliquorum Regū: ut & de præsentis Dei auxilio. Jesa. 51.

Ibid. v. 3. stantes & immotæ sicut Terra esse videbantur, peribunt sicut vestimentum, quod veterascit. Sic enim incipit concionem illam; *Utiq; consolabitur DOMINUS Tzizonem, consolatus est omnes desolationes ejus, &c.* Paullò post: *Attendite ad me popule mi.* Item: *Propè est justitia mea, egressa est salus mea, &c.* Levate in Cælum oculos vestros, & aspiciate Terram deorsum: Cæli enim sicut fumus deficient, & Terra velut vestimentum veterascet, habitatores quoque ejus similiter interibunt, salus autem mea in sempiternum erit, & justitia mea non conteretur.

De reductione & conservatione Regni Israël inquit, DEUM renovaturum Cælos & Terram. Consuevit enim de Regno aliquo loqui, ac si esset Mundus peculiaris, h.e. Cælum & Terra.

Jesa. 51. 12. Cùm incipit consolationem suam, inquit: *Ego, Ego sum consolator vester.* Et paullò post; *Posui verba mea in ore tuo, & in umbra manus meæ protexi te, ut plantes Cælos, & fundes Terram, & dicendo ad Tzizon, Populus meus es tu.* Cùm vaticinatur, quâ ratione superstes futurum sit Regnum Israël, & aliorum Regnorum jugum à se excussurum, ait;

Jesa. 54. 10. *Montes movebunt se, & colles mutabuntur, misericordia autem mea à te non recedet.* De æternè-duraturò Regno Melsiæ, & non destruendo Regno Israël, ait;

Jesa. 60. 20. *Non occidet ultra Sol tuus, &c.* Et quia hac ratione solutus est sub ejusmodi parabolis mentem suam intelligentibus eas explicare, eodem quoque modo Captivitatem & particulares circumstantias ejus enarravit ac prædixit, & postea etiam Reductionem illorum, Regni restitutionem, omnisque luctûs deletionem

Jesa. 65. 17. & abolitionem, his verbis; *Ecce ego creabo Cælos novos & Terram novam, & non memorabuntur priores, nec ascendent super eos.* Quibus verbis quid sibi velit, in sequentibus mox explicat, hunc in sensum scribens; *Quod dixi, Creabo Cælos, &c.* id ita intelligo, quòd vos positurus sim in lætitiâ perpetuâ, loco luctûs & anxietatis illius, neq; illius luctûs prioris memoria sit remansura. Verùm audi ordinem singulorum, & rationem connexionis locorum de hac re docetium.

Jes. 63. 7. In principio illius argumenti ait: *Miserationes DOMINI memoriâ repetam, & laudes DOMINI pro omnibus, quæ contulit nobis.* Postea miseraciones illas recenset, sic porrò inquit: *Portavitq; eos, & tulit eos*

v. 9. *cunctis diebus sæculi, &c.* His nostram subjungit rebellionem: *Ipsi autem rebelles fuerunt, & irasci fecerunt Spiritum Sanctum ejus.* Post-hæc

v. 18. commemorat Dominium inimicorum nostrorum super nos: *Hostes nostri concutaverunt Sanctuarium tuum. Fuimus ut ii, quibus à sæculo non*

cap. 64. 9. *es dominatus, &c.* Deinde pro nobis orat: *Ne irascaris DOMINE usque valdè.* Hinc transit ad recensenda ea, quibus potissimum rei facti & plagas

plagas illas commeriti fuimus, quòd videlicet ad veritatem vocati fuerimus, sed non responderimus; *Quasitus sum ab iis, qui antea non interrogabant, &c.* Hoc facto pollicetur nobis remissionem & misericordiam, dicendo: *Sic dixit DOMINUS, Quemadmodum invenitur mustum in botro, & dicit, quis &c.* Inimicis verò nostris, violentiam in nos exercentibus, minatur pœnas; *Ecce servi mei comedent, vos verò esurietis.* Post-hæc indicat, quòd populus hic (sc. noster) fidem suam sit emédaturus, in benedictione in Terra futurus, quòdque ea omnia, quæ præcesserunt, æternâ oblivione sint sepelienda, his verbis: *Servos autem suos vocabit nomine alio. Qui benedicet se in Terra, benedicet se in DEO vivente: & qui juraverit in Terra, jurabit in DEO veraci: quoniam oblivioni tradita sunt angustia priores, & abscondent se ab oculis meis. Ecce enim, ego creabo Cœlos novos, & Terram novam, & non me morabuntur priores, nec ascendent super eos. Sed gaudete & exultate in seculum sæculi in his, quæ ego creo: nam ecce, ego creo Hierusalem exultationem, & Populum ejus gaudium, & exultabo in Hierusalem, &c.* Sic tibi declaratum & revelatum est totum negotium. Posteaquàm enim dixit, *Ecce, ego creo Cœlos novos & Terram novam,* continuò, quid sibi velit, exponit, dicèdo; *Ecce, ego creo Hierusalem exultationem, & Populum ejus gaudium.* His autem præmissis, ait; *Quemadmodum Fides illa & Lætitia in ipsa, de quibus tibi promisi, quòd illa sim creaturus, quòdque Terram sint impletura, perpetuò manent; (Fides enim in DEUM, & Lætitia in fide illa, sunt duæ res, quæ nec perire, nec mutari possunt in illis, qui ea possident): quemadmodum, inquam, Fides, & Lætitia in fide, de quibus tibi promisi, quòd impletura sint Terram, immota sunt & perpetua; ita perpetuum quoque erit Semen & Nomen vestrum. Hoc enim sibi vult, dum ait; Sicut Cœli novi & Terra nova, quæ ego facio, stant coram me, dixit DOMINUS; sic stabit semen vestrum & nomen vestrum, &c.* Nam aliquando accidit, ut Semen quidem remaneat, sed Nomen pereat; quemadmodum multi sine dubio hodiè inveniuntur, qui sunt de semine Perfarum aut Græcorum, qui tamen nomine illorum proprio non appellantur, sed sub aliarum Gentium titulo comprehenduntur. Atque hoc ipsum, meo iudicio, argumentum est Æternitatis Legis nostræ; quia propter illam Nomen proprium & peculiare habemus. Sic itaque, quia frequenter admodum in Jesaja parabolæ istiusmodi occurrunt, eas omnes explicare tibi volui.

Sed & similia reperiuntur apud alios Prophetas. *Jeremias, cum vaticinatur, quâ ratione urbs Hierusalem propter iniquitates Patrum nostrorū vastanda sit, inquit: Vidi Terram, & ecce erat desolata & vacua.*

cap. 65. 1.

v. 8.

v. 13.

v. 15. 16. 17. 18.

Fides in Deo, & Lætitia inde nascens, nec perire, nec mutari queunt.

cap. 66. 22.

JEREMIAS de vastatione urbis Hierusalem. Jerem. 4. 23.

- EZECHIEL** *Ezechiel, enarrans interitum Regni Ægyptiorum, & necem Pharaonis per manum Nebucadnezaris, his verbis utitur; Et operiam, quum extinxero te, Cælos, & obtenebrescere faciam Stellæ eorum, Solem nube tegam, & Luna non lucere faciet lumen suum. Omnia alia luminaria lucis in Cælo obtenebrescere faciam propter te, daboq; tenebras super terram, dixit DOMINUS.*
- JOEL** *de vastatione Terra per Locustas. Joël Filius Phetuelis, de magna Locustarum sui temporis copiâ hoc pacto scribit; Ante ipsum commovebitur Terra, tremet Cæli, Sol & Luna obtenebrabuntur, Stellaq; retrahent splendorem suum.*
- AMOS** *de vastatione Samariæ sic loquitur: Occumbere faciam Solem in ipso meridie, & tenebris obruam Terram in die luminis. Convertam quoq; festivitates vestras in luctum, &c.*
- MICHÆAS** *de eadem. Micha, in ejusdem Samariæ interitûs descriptione, tritis & usitatis his loquendi formulis utitur: Ecce, inquit, DOMINUS egreditur è loco suo, & descendet, calcabitq; super excelsa Terra, & liquefcent montes sub eo.*
- HAGGÆUS** *de Perfarû & Medorum interitu. Haggæus, de Regni Perfarum & Medorum destructione ita fatatur: Ego commoturus sum Cælum & Terram, ac Mare, & aridam: commoveboq; omnes Gentes.*
- DAVID.** *Sic, cum Joab pugnâset contra Edom, ac David recenseret, quàm debiles & infirmi, quoties victi & percussi antea fuissent Israélite, & quo pacto DEUS ipsis tunc in auxiliû exoratus fuerit; Tremere fecisti, inquit, Terrâ, scidisti eam, sana fracturas ejus, quia nutat. Ita cum nos hortatur, ne timeamus, quando Populi moriuntur & intereunt, eò quòd innitatur salutem DEI Benedicti, non gladio aut viribus nostris, ait; Populus servatur in DOMINO, est clypeus auxilii tui. Et; Non timebimus, etiamsi permutârit Terram, & moverit montes in cor Maris. Sic, quando agit de submersione Ægyptiorum: Viderunt te Aquæ, DEUS, viderunt te Aquæ, & timuerunt, etiam commotæ sunt voragine, &c. Sonitus tonitru tui in Cælo, &c. Commotæ est & contremuit Terra, &c.*
- HABACUC.** *Ita ait Habacuc: Numquid contra flumina iratus est DOMINUS? &c.*
- Hab. 3.8.** *Sic: Ascendit fumus in ira ejus, & ignis ex ore ejus consumpsit, &c.*
- Psal. 18.9.** *Sic in Cantico Debora: Terra contremuit, &c. Et sic plurima alia hujus generis adhuc occurrunt. Ea verò, quæ non adduxi, secundum exempla allegata sunt exponenda.*
- DEBORA.** *Judic. 5.4.*
- Joel. 2.30.** *Quod attinet dictum Joëlis: Daboq; prodigia in Cælo & in Terra, sanguinem, & ignem, & columnas fumi. Sol ipse convertetur in tenebras, & Luna in sanguinem, antequam veniat dies DOMINI magnus & terribilis. Erit præterea, quicumque invocaverit Nomen DOMINI, evadet; nam in monte Tzizon & Hierusalem erit evasio, &c. quod, inquam, hoc dictum attinet,*

id mihi agere videtur de cæde Sancheribi prope Hierusalem. Si verò hæc expositio tibi non arrideat, poterit exponi de interitu Gog & Magog tempore Mesiæ ad urbem Hierusalem futuro, licet illius expressè nulla fiat mentio, sed magnæ tantùm Stragis, Ignis, & Eclipsis Luminarium. Quòd si quæsieris, quomodo in expositione nostra dicamus, Stragem Sancheribi vocari *Diem Domini magnum & terribilem*? scias, omnem diem, quo Deus singularem & extraordinariam liberationem vel pœnam immittit, vocari *Diem DOMINI magnum & terribilem*: ut, *Magnus dies DOMINI, & terribilis, quis sustinebit eum?*

*Dies Domini
magnus & ter-
ribilis quis?*

Joël. 2. 11.

Sic itaque demonstratum est id, circa quod hætenus versati sumus, videlicet; Mundum hunc interiturum, vel statum ejus præsentem in se, vel quâcunque ejus re mutatum iri, aut mutationem aliquam constâtem subiturum, ex scriptis Prophetarum & Sapientum nostrorum probari non posse.

Quod attinet dictum illud; *Sex-millibus annorum durabit Mundus, & uno vastitas*; id non debet intelligi de omnimoda privatione Existentiæ: & dum dicit, *Uno vastitas*, docet, Tempus aliquod tùm remansurum. Præterea, dictum est particulare unius alicujus Viri, & respectu certæ alicujus sententiæ ac opinionis prolatum.

Id verò, quod in universum apud omnes Sapientes reperitur, & quod fundamentum est, ex quo universi ac singuli Doctores Mischnæ argumentantur, est, quod dicitur; *Nihil novi fit sub Sole*: & quòd nulla ibi fiat ullo modo vel ullam ob causam innovatio, ita ut ille etiam, qui *Cælos novos & Terram novam* accipit, sicut cogitat, (h. e. secundum sensum litteralem) dicat, *Cælos illos, qui dicuntur creari debere, jam creatos esse ac subsistere, sicut dicitur, Stant coram me*; (non enim dicitur, *Stabunt*; sed, *Stant*): & hoc probat ex eo, quòd dicitur, *Nihil novi fit sub Sole*. Neque hoc repugnat iis, quæ nos exposuimus, sed fieri potest, ut ita intellexerit, Naturam illam, per quam res promissæ (*per Cælum novum & Terram novam*) existunt, jam extitisse inde à sex diebus Creationis, id quod est verissimum.

Eccles. 1. 9.

Jel. 66. 22.

Quod dixi, *Nullam in Mundo rem à natura sua mutari mutatione constanti & permanente*; id dixi respectu Miraculorum. Nam licet *Virga in Serpentem, Aqua in Sanguinem, Manus munda in Albam, conversa sint*, sine necessaria aliqua causâ naturali; tamen ista omnia constanter ita non permanserunt, neque in naturam aliam immutata sunt. Verùm, prout Rabbini nostri dicunt, *Mundus retinet ac sequitur suam consuetudinem*.

*Authoris sen-
tentia de Mira-
culis.*

Atque

*Rabbinorū sen-
sentia de Mira-
culis.*

Atque hæc est nostra de Miraculis sententia, quam credendam & amplectendam censemus, licet Sapientes nostri longè alia de illis prodiderint, quæ in *Bereschith rabbah* & *Medrasch Koboeth* scripta invenies. Existimant enim, Miracula etiam aliquo modo è Natura promanare. Nam dicunt, Quando DEUS Opt. Max. hanc Existentiam (h. e. istam Rerum universitatem) creavit, Illum rùm unicuique Enti naturam suam ordinasse & determinasse, illisque Naturis virtutem indidisse, Miracula illa, quæ suo tempore in illis contingere deberent, producendi: & Signum Prophetæ nihil aliud esse, quàm quòd Deus Prophetis significarit tempus, quo dicere hoc vel illud debeant, & quo hæc vel illa res miraculosum aliquem effectum habitura fuerit, quem illius naturæ à principio implantavit.

Verùm hæc sententia quoque, qualiscunque sit, docet nos de excellentia & præstantia Authoris illius; quâ ratione nempe difficilimum judicârit esse, ut vel Natura, post absolutum opus Creationis, vel Voluntas DEI, postquam omnia ab Ipso ita constituta sint, mutetur: quasi dicere voluisset exempli gratiâ; DEUM naturæ Aquæ indidisse, ut sit continua, & semper deorsum fluat, excepto tantum illo Tempore, quo submersi fuerunt in illa Ægyptii, & illâ solum Aquâ, quæ divisa fuit.

Sic itaque & de hujus sententiæ scopo ac intentione principali te erudivi, quòd videlicet hûc præcipuè tendat, ut fugiat Innovationem alicujus rei (post opus Creationis). Dicitur ibidem: *Dixit R. Jonathan; Certas conditiones pactus est DEUS cum Mari, ut finderetur coram Israëlitis: hoc enim est, quod scriptum extat; Et reversum est Mare, respiciente mane ad fortitudinem suam. Dixit R. Jeremias Filius R. Elieseris; Non cum Mari solum pactus est DEUS, sed cum omnibus, quæ creavit intra sex dies Creationis. Hoc enim est, quod scriptum est: Ego, manus meæ tetenderunt Cælos, & omni exercitui eorum præcepi; Præcepi Mari, ut finderetur: Igni, ne noceret Chanania, Mischaëli, Azaria: Leonibus, ne laderent Danjelem: Pesci, ut evomeret Jonam, &c.* Eadem enim est ratio reliquorum.

Ita ergo totum hoc negotium, & quid nos de eo statuamus, tibi est explicatum & revelatum; quòd nempe dimidiâ parte cum Aristotele consentiamus, sententiamque ejus amplectamur, ac credamus; Existentiam sc. hanc, sive Mundum hunc esse perpetuum ac æternum, in ea, quam DEUS ei pro suo beneplacito dedit, natura; neque quicquam in eo mutari, nisi miraculosè in rebus quibusdam particularibus, licet DEUS potentiam ac facultatem habeat illum
torum,

totum, vel aliquas ejus partes immutandi aut privandi; sed tamen habere initium ac principium, quo nihil fuit, nisi DEUS & Sapientia ejus, quâ decrevit, se existentiam rebus his creatis certo tempore daturum & ordinaturum, ne privati vel mutari possint, nisi particularia quædam, quæ ipsi placet, quæ ex parte scimus & ex parte ignoramus. Aristotelis verò sententia est: Sicut Mundus est æternus & incorruptibilis; ita quoque esse antiquum & non generatum, id quod ostendimus esse non posse, nisi per modum necessitatis: hanc autem esse absurdam & à natura DEI alienam.

Posteaquàm igitur hûc à nobis perductus est tractatus iste, adducemus nunc caput peculiare, in quo agemus de locis aliquot occurrentibus in *Opere Creationis*. Intentio enim nostra prima in hoc libro est, exponere, quæcunque de Opere Bereschith & Mercavah exponi possunt. Priusquàm verò id faciamus, duæ nobis sunt præmittendæ Propositiones.

Prima est; *Non omnia secundum litteram intelligenda & accipienda esse, quæ dicuntur in opere Bereschith seu Creationis, sicut Vulgus hominum existimat.* Nam aliàs non præcepissent Sapientes illa occultari, nequ; tantâ curâ in eis abscondendis & parabolis involvendis usi fuissent, neque etiam tam studiosè prohibuissent, ne de iis sermo fieret coram imperita Plebe. Sensus enim illorum litterales vel gignunt pravæ cogitationes, imaginationes, & opiniones de Natura DEI Opt. Max., vel certè fundamenta Legis evertunt, hæresinque aliquam introducunt. Ideoque non sunt in imaginatione vel cogitatione solum considerandæ, & sine artium aliarum liberalium cognitione; nequ; sicut Concionatores & Commentatores arbitrantur, res comparata est, qui existimant, cognitionem explicationis vocabulorum magnam esse scientiam, summamque perfectionem, si multis verbis & longo sermone explicentur. Verùm considerandæ & intelligendæ sunt secundum veritatem intellectûs, post adeptam in scientiis demonstrativis, & mysteriorum Prophetiæ cognitionem, perfectionem. Quicumque verò aliquam in illis scientiam habet, cavere debet, ne illa divulget, sicuti sæpiùs monuimus in Commentario nostro in Mischnam. Hinc claris verbis dicunt quoque Rabbinus nostri; *A principio libri usque hûc gloria Domini est celare verbum: dixerunt autem hoc post ea, quæ scripta sunt de operibus sexti diei; ex quo patet veritas illius, quod nos diximus.* Quia verò is, qui perfectionem aliquam nactus est, tenetur & obligatur illam aliis quoque infundere & communicare, sicuti in subsequenti de Prophetia

capitibus explicabimus; idè fieri non potest, quin illi, qui aliquid ex secretis istis, sive proprio Marte & industriâ, sive ope præceptoris alicujus, apprehenderunt, nonnunquam pauca quædam dicant. Verùm non apertè & clarè hoc faciendum est, sed rectè, & non nisi per signa & indicia, qualia sparsim, & aliis rebus permixta in verbis celebriorum ac præstantiorum Rabbiorum nostrorum inveniuntur. Ideoque & ego, uti observabis, in istis mysteriis sæpè unius alicujus verbi vel dicti solùm mentionem facio, quod cardo quasi est totius rei; cætera verò illis relinquo, quibus relinquenda sunt.

Propheta utuntur sæpè vocabulis nonnullis propter ipsorum etymologiam.

Jerem. 1. 11.

Ezech. 1. 4.

Ibid. 1. 7.

Zach. 6. 1.

Secunda Propositio est; Quòd Propheta sæpè adhibeant vocabula equivoca, & metaphorica, quorum intentio non est id, quod in prima parabola seu metaphora docent & significant, sed propter etymologiam & derivationem aliquam: ut, *Makkel schaked Virgam vigilantem vel amygdalinam, quia Schoked vigilo ego, &c.* quemadmodum explicabimus, quando de Prophetia agemus. Juxta hanc etiam rationem dicitur in Opere Mercavah, *Chaschmal*, sicut alibi diximus. Sic, *Regel egel*, & *Nehoscheth kalal*, &c. Sic apud Zachariâ, *Et montes erant montes nechoscheth, &c.*

His itaq; Propositionibus explicatis, accedo ad caput illud, quod antea tibi promisi.

C A P. XXX.

In quo varia explicat, quæ pertinent ad Opus Creationis.

Differentia inter Primum & Principium.

SCITO ante omnia, quòd differentia magna sit inter *Primum* & *Principium*. Nam *Principium* dicitur de re, cujus est principium, vel cum qua incipit, licèt tempore illam non præcedat, sicut dicitur Cor esse principium animantium, & Elementum principium ejus, cujus elementum est, (vel quod ex quatuor Elementis constat, ut Manuscriptum exemplar habet). Et in hoc sensu dicitur quoque nonnunquam aliquid esse Primum. Verùm *Primum* dicitur propriè de eo tantùm, quod tempore præcedit, licèt illud Primum, vel Prius tempore, non sit causa posterioris vel subsequenti, sicut dicere solemus; Primus, qui hanc domum inhabitavit, fuit N., post ipsum N., nectamen dicimus, quòd ille N. fuerit principium hujus N. De *Primo*, seu de eo, quod *Primum* est, docet in Lingua nostra vocabulum *Thechillah*: ut, *Thechillah Primum verbum Domini in Hosea*. De *Principio* autem docet vocabulum *Reschith*, quod derivatur à *Rosch* Caput, quod sicùs ratione principium est Animantium.

Mun-

Mundus non creatus est in Principio Temporalis (*temporis*), sicuti declaravimus; Tempus enim est ex numero Creaturarum. Ideo dicitur, *Bereſchith* Creavit Deus; ubi Præpositio inseparabilis β *Beth*, est *Beth Vasis*, seu *Instrumenti*: & vera illius loci expositio est hæc; *In principio creavit Deus superiora & inferiora*: Expositio conveniens Novitati Mundi.

Mundus non est creatus in principio Temporis.
Gen. I. I.

Quod verò apud Sapientes nonnullos invenis, Tempus extitisse ante Creationem Mundi, id dubium valde est. Hæc enim est sententia Aristotelis, (quam tibi jam exposui), qui sentit, non posse cogitari Temporis principium.

Tempus non fuit ante creationem Mundi.

Verum absurdum hoc est admodum. Ad id autem statuendum inducti sunt, quòd scriptum invenerunt, *Dies unus; Dies secundus;* & quòd hoc secundum litteralem sensum acceperunt, quòdque non intellexerint, quomodo potuerit mensurari dies primus & dies secundus sine Sphæra circumdante, & sine Sole. In hunc sensum scribunt alibi; *Dies primus;* *Dixit R. Jehudah Bar Simon: Hinc habemus, quòd ordo temporum antea fuerit. R. Abhu dicit: Hinc habemus, quòd DEUS edificavit Mundos, & illos iterum destruxerit. Sed hoc magis est absurdum, quàm prius. Observa autem, quidnam scrupulum ipsis moverit, Existencia videlicet temporis ante existentiam Solis. Sed jamjam explicabo id, quod ambobus dubitationem creavit; nisi forte voluerunt dicere, (de verbo ad verbum, *o DEUS, an non voluerunt dicere?*) impossibile esse, ut non antea tempus fuerit: quæ est ipsissima sententia de Antiquitate Mundi, quam omnes Legem nostram amplectentes refugiunt! Verum, meam sententiã, eadem est horum dictorum ratio, quæ R. Eliezeris, *Cæli undenam creati sunt?* Et, ut uno verbo dicam, in his non est ad cujuslibet verba respiciendum. Fundamentum enim Legis nostræ est, quòd Deus hunc Mundum creavit ex nihilo, & absque principio temporali, cum Tempus sit creatum, quia videlicet sequitur motum Cæli, & Cælum creatum est.*

Gen. I.

Quod autem hic te scire quoque refert, est & hoc, quòd particula *Eth* α , quæ adhibetur, cum dicitur, *Et haschamajim veet haarez*, (ut Sapientes nostri in pluribus locis explicarunt), idem valeat quod *Im Cum*: ut sensus sit; Deum creasse cum Cælis, quæcunque sunt in Cælis; & cum Terra, quæcunque in Terra sunt. Nosti etiam, quòd dicant, Cælum & Terram simul creata esse, quia dicitur; *Voco ego eos, & stant simul.* Hoc si ita sit, tùm omnia simul creata erunt, & postea successivè ab-invicem separata. Hinc assimilârunt rem istam Agricola, semina diversa, momento uno, in Terra seminanti, quorum

Cælum & Terra simul creata.
Jesa. 48. 13.

aliqua progerminant post diem unum, alia post duos dies, alia post tres, licet tota sementis, vel satio, unâ horâ facta fuerit.

Atque secundum hanc sententiam solvitur dubium, quod movit R. Jehudam filium R. Simonis ad dicendum id, quod dixit, cui hic scrupulus incidit. Quomodo mensurari potuerit dies primus, secundus, & tertius? Et expressè scribunt in *Bereschith rabbah* Sapientes nostri de Luce, quæ primo die in Lege dicitur creata esse; *Ista sunt Luminaria, qua creata fuerunt primo die, sed non suspendit ea usque ad diem quartum.*

De Luce primi
dii.

Genes. 1.3.

Terra aquirvo-
cè dicitur: gene-
raliter & spe-
cialiter.

Porro & hoc sciendum tibi, quod *Erez* Terra sit vocabulum homonymum, quod usurpatur tum *generaliter*, tum *specialiter*. *Generaliter* dicitur de omnibus iis, quæ sunt sub sphaera Lunæ, h.e. de quatuor Elementis. *Specialiter* dicitur de uno tantum, & quidem ultimo illorum, quod vocatur *Terra*. Docet nos hoc Scriptura, dum dicit; *Et Terra erat informis & inanis, & Tenebrae erant super facie abyssi, & Spiritus DEI incubabat in superficie Aquarum;* ubi ista omnia *Terra* vocabulo complectitur. Et paullo post: *Et vocavit DEUS aridam, Erez Terram.* Atque hoc quoque est secretum magnum. Quotiescunque enim dictum offendis, *Et vocavit DEUS sic, vel sic,* dicitur illud ad distinguendum rem unam ab aliis, cum quibus commune nomen habebat. Ideò hunc versum tibi exposui; In principio creavit Deus superiora & inferiora: & sic proinde per *Terram*, cujus primò sit mentio, (quando videlicet dicitur, *Creavit Deus Cælum & Terram*), intelligenda erunt Inferiora, h.e. quatuor Elementa, & per *Terram*, de qua dicitur, *Vocavit DEUS aridam, Terram*, Terra in specie sic dicta.

Gen. 1.2.

Ibid. v. 10.

Per Tenebras
intelligitur Ignis
elementaris.

Deut. 5. 22. 23.

Jobi 20. 26.

Ita vocatur,
quia non lucet.

Ordo quatuor
Elementorum à
Mose recensetur.

Insuper nec hoc te ignorare decet, quod quatuor Elementorum, de quibus diximus, quod comprehendantur sub vocabulo *TERRÆ*, (quod primò occurrit), primùm fiat mentio post Cælos; meminit enim *Terra, Spiritus, Aqua, & Tenebrarum*: ubi per *Tenebras* nihil aliud debes intelligere quàm *Ignem elementarem*; sicut ex eo colligere est, quod Scriptura ait: *Et verba ejus audivisti è medio Ignis.* Et mox: *Quùm audivissetis vocem è medio Tenebrarum.* Item: *Omnes Tenebrae absconditæ sunt occultis illius, devorabit eum Ignis non sufflatus.* Vocatur autem ita *Ignis Elementaris*, eò quod non sit lucens vel lucem præbens, sed lucidus seu pellucidus. Nam si luceret *Ignis elementaris*, totâ nocte videremus Aërem Igne ardentem vel fulgentem. Recenset autem illa secundum ordinem & situm ipsorum naturalem; primò enim est *Terra*; supra illam *Aqua*; cum *Aqua* cohæret *Aër*; & supra hunc est *Ignis.*

Ignis. Nam dum appropriat Aërem supra faciem Aquarum, sine dubio Tenebræ, quæ sunt super faciem abyssi, erunt supra Aërem. Quod verò dixit, *Vetus* vel *Spiritus Dei*, (h.e. quòd Aërem vocat Ventum vel Spiritum DOMINI), idè fecit, quia DEUS eum fecit mobilem, h.e. flantem. Motus namq; Venti perpetuò attribuitur DEO: ut, *Ventus profectus est à DOMINO*. Item: *Flavisti vento tuo*. Item: *Et convertit DOMINUS ventum occidentalem fortem valdè: & sic sæpissimè*. Et quia Tenebræ, quarum primò recordatur, (quæ sunt Elementum Ignis), non sunt illæ, quarum postea mentionem facit, (quæ sunt Tenebræ propriè dictæ); idè ad discrimen indicandum ait, *Et Tenebras* Genes. 1.5. *vocavit Noctem*, juxta id, quòd antè exposuimus.

Num. 11. 31.
Exod. 15. 10.
Exod. 10. 19.

Sciendum tibi quoque, id, quòd Moses ait, *Et distinxit inter Aquas*, Ibid. v. 7. non intelligendum esse de distinctione vel divisione loci, ita ut una Aqua sit suprà, altera infrà, & una sit eademque illarum natura; sed hæc verborum illorum est expositio, quòd distinxerit inter illas distinctione naturali, h.e. in forma ipsa, constituendo partem quandam illius, quòd in principio vocavit *Aquam*, rem unam, & tali formâ vestitam, (h.e. rem peculiarem & certâ formâ vestitam); alii parti formam aliam largiendo, & hæc est *Aqua* propriè dicta. Hinc dicitur, *Et congregationem Aquarum illarum vocavit Maria*: quibus verbis tibi manifestat, quòd illa Aqua prima, de qua dixit, *In superficie Aquarum*, non sit illa Aqua, quæ est in Maribus; sed, quòd pars illius sit certâ formâ distincta supra Aërem, & altera pars sit ista Aqua. Proinde quòd ait, *Et fecit DEUS expansionem, divisitq; Aquas, quæ sub expansione, ab Aquis, quæ super expansionem*, simile est ei, quòd dicit, *Et divisit DEUS inter Lucem & inter Tenebras*, quæ est divisio formalis. Quin-imò Expansum ipsum ex Aquis generatum est, secundum illud Rabbinorum nostrorum, *Congelata est gutta media*. Hinc dicit etiam; *Vocavitq; DEUS firmamentum Cælum*, ad explicandam homonymiam vocabuli, & indicandum, quòd *Schanajim*, h.e. Cælum, cujus primò meminit, dicendo, *Cælum & Terram*, non sit illud, quòd propriè vocatur Cælum postea. Et hoc confirmat per id, quòd in sequentibus ait, *In superficie expansi Cæli*; ut nempe significaret, quòd Firmamentum vel Expansum non sit Cælum. Et propter hanc Nominis æquivocationem vocantur etiam Cæli veri, Expansum, sicut & econtrà Expansum verum vocatur Cælum: ut; *Et dedit illa DEUS in expanso Cæli*: ex quo dicto & hoc liquet, quòd aliàs per demonstrationem quoque probari potest, quòd Stellæ omnes, Sol item & Luna in Cælo infixæ sint, (quia non datur in Mundo Vacuum); non autem, ut Vulgus existimat, in

Quid per Aquam intelligatur in historia Creationis.

Ibid. v. 10.

Ibid. v. 2.

Ibid. v. 7.

Ibid. v. 4.

Ibid. v. 8.

Ibid. v. 1.

Ibid. v. 8.

Ibid. v. 20.

Ibid. v. 17.

existit, ut de illa dici possit, quòd sit *bona*. Sed intermittere non possum, quin aliam adhuc tibi declarationem adferam; videlicet, quòd licet ista (*Aqua*) magnam hujus Universitatis partem constituat, tamen non sit tanquam finis, principaliter & per se intenta ad conservationem hujus Mundi, ut de ea dici debuerit, quòd *bona* esset, sed necessaria fuit, ut appareat & detegatur Terra.

Præter hæc & istud novisse te oportet, quod Sapientes nostri observârunt, quòd Deus Herbas & Arbores è Terra demùm produxerit, posteaquàm pluviam illam irrigavit, & quòd id, quod dicitur, *Et vapor ascendet è Terra*, contineat narrationem rei prioris, ac præcedentis illud, *Herbascat Terra herbam*. Hinc transtulit Onkelos, *Et Nubes ascenderat è Terra*. Patet etiam ex Scriptura ipsa, quæ dicit, *Et omne virgultum antequàm esset in Terra*. Sic itaque clarum est & hoc. Cæ-

terum, nôsti Lector, principales causas Generationis & Corruptionis post Virtutes cœlestes, esse Lucem & Tenebras, quatenus nempe calor & frigus ex illis sequitur. Per Motum Cœli miscentur Elementa, & per Lucem ac Tenebras mutantur Temperamenta illorum. In principio mixtionis illorum innovantur ex illis duo Vapores, (*Vapor & Exhalatio*), quæ sunt primæ causæ omnium Meteororum, Pluviarum etiam, & Metallorum. Postea fit ex illis compositio Plantarum; post has compositio Animalium; ultimò denique compositio Hominis. Præterea, Tenebræ sunt de natura Mundi hujus inferioris; Lux verò est illi accidentalis & externa, quæ exterius in illo innovatur. Nonne enim vides, quòd tamen si res aliqua luce privetur, nihilominus tamen remaneat? Atque hunc ordinem equaliter observat Scriptura ubique in opere Creationis.

Lux & Tenebræ sunt causæ Generationis & Corruptionis.

Vide & i. in fin. c. 5.

Scitu porrò tibi necessarium in hoc negotio est illud quoque, quod Rabbini nostri inquirunt, *Omnia opera Creationis creata sunt* *במקום* in statura sua, *creata sunt* *בדעת* in scientia sua, *creata sunt* *בכבוד* in decore suo: quo innuere volunt, quòd universa & singula, quæ Deus creavit, in perfectissimâ sua Quantitate, in perfectissimâ sua Forma, & in elegantissimis suis Accidentibus creata sint; hoc enim sibi volunt, quando ajunt, *בכבוד* Bezevjonam in decore suo creata sunt, ex illo, *בכבוד* Zevi Decor vel Ornamentum est omnibus Terris. Diligenter itaque & hoc retine, quia non exiguum quoque est fundamentum.

Ezech. 20. 6.

Intelligendum etiam tibi probè, quòd recordatur creationis Hominis inter sex creationis dierum opera. Dicitur de eo; *Masculum & Fœminam creavit eos*. Et creationem totam concludens, ait: *Et perfecti fuerunt Cœlum & Terra, & omnis exercitus eorum*. Postea denuò ad crea-

De Creatione Hominis.

Gen. 1. 27.

Ibid. 2. 1.

creationem Hominis redit, & explicat, quomodo Eva ex Adamo creata fuerit. Meminit etiam Arboris vitæ, & Arboris scientiæ boni & mali, seductionis item Adami & Evæ per Serpentem. Et hæc omnia facta fuisse indicat, posteaquam Homo à Deo in hortum Eden collocatus fuisset. Omnes autem Sapientes nostri unanimi consensu affirmant, cuncta die sexto fuisse, & nihil quicquam post sex Creationis dies immutatum esse. Verùm non debent illa tibi videri absurda, quæ diximus, quia huc usque non fuerat adhuc Natura stabilis & quieta. Præter hæc verò alia quoque afferunt, quæ tibi ex locis suis collecta proponam, & docebo te de illis, sicut illi nos docuerunt. Quandoquidem autem illa, quæ tibi ex verbis Sapientum nostrorum ita propositurus sum, sunt perfectissima, planissima, & ordinatissima, idè non diù immorabor in expositione illorum, neque etiam sensum ipsorum explicabo, ne Arcanorum fiam Revelator vel Proditor: sed leviter tantùm illa attingam; ita tamen, ut tu & tui similes illa possint intelligere. Ex iis est, quod dicunt; *Adam & Eva creati fuerunt sicut unus, & tergis vel dorso conjuncti, postea verò à DEO divisi fuerunt, qui dimidiam illam partem accepit, & fuit Eva, & adducta fuit ad ipsum.* Dicunt etiam; *Unam ex costis ejus*, idem esse quod, *Unam ex partibus ejus*, vel, *Unam partem ejus*: quam explanationem confirmant ex eo, quòd in Targum vocabulum *צלה* Tzelah Costa, redditur per *שֵׁטַר* Setar: ut, Tzelah Costa Tabernaculi, redditur in Targum per *שֵׁטַר* Latus Tabernaculi. Ita hìc dicunt, *Mittzalotav* idem esse quòd *Misstrohi*. Animadvertite, quomodo explicetur, quòd fuerint certo respectu duo, & certo respectu unum, sicut dicitur: *Os ex ossibus meis, & caro ex carne mea.* Quòd certo respectu fuerint duo, id confirmatur ex eo, quòd dicitur, Nomen unum amobus convenire; *Vocabitur Ischah Vira, quia ex Isch Viro desumpta est.* Quòd fuerint unum, confirmatur eo, quòd dicitur, *Et adhærebit uxori suæ, & erunt in carnem unam.* Quanta verò est ignorantia illius, qui non intelligit, hæc secundùm sensum aliquem occultum intelligenda esse?

Serpens instarequis vel cameli equitatus fuit à Satana.

Sammaël vocatur Satan.

At nec hoc prætereundum, quod in Medrasch adducunt Sapientes nostri; *Serpentem equitatum fuisse, quantitatem ejus instar cameli, & Sessorem ejus fuisse illum, qui decepit Evam, huncq; Sessorem fuisse Sammaëlem, quod nomen absolute usurpant de Satana. Invenies enim, quòd in multis locis dicant; Satanam voluisse impedire Abrahamum, ne ligaret Isaacum: sic, voluisse impedire Isaacum, ne obsequeretur voluntati patris sui. Alibi verò in hoc eodem negotio dicunt; Venit Sammaël ad Abrahamum patrem*

patrem nostrum, & dixit ei; An non, o Senex, perdidisti mentem tuam? an non insanuses, &c. Sic itaq; apparet, quod Sammaël sit ipse Satan, & quod per illud nomen, certi & occulti aliquid significetur, sicut per nomen Nachasch, h.e. Serpens. Dicunt etiam; Cum veniret (Serpens) ad decipiendam Evam, fuit Sammaël equitans super illum, & D E U S irridebat Camelum & Sessorem ejus.

Attendendum tibi quoque est ad hoc, quod Serpens non venerit primò ad Adamum, & cum ipso loquutus fuerit; verùm aggressus & adortus est Evam, & illà mediante, damno Adamus à Serpente affectus morteque mulctatus fuit. Odium autem perfectum manet inter Serpentem & Evam, inter semen illius & inter semen hujus; neque dubium est, quin semen illius (Eva) sit semen Adami. Sed mirandum magis est, quod Serpens cum Eva jungatur, h.e. semen illius cum hujus semine, caput & calcaneus: quod illa (Eva) vincat ipsum (Serpentem) in capite; & ille (Serpens) vincat ipsam (Evam) in calcaneo. Ex dictis autem maximè admirandis, & secundum literam paradoxis ac absurdis, est & hoc; (sed si solidè hunc librum intellexeris, admiraberis, quanta Sapientia in illo lateat, & quàm eleganter cum natura hujus Universitatis consentiat): Ex quo Serpens venit ad Evam, humorem vel sordes projecit in Evam: Israëlitis, qui steterunt in monte Sinai, sordes illæ absterguntur: Gentibus, qui non steterunt in monte Sinai, sordes illæ non absterguntur. Animum igitur intende & ad istud.

Cæterùm & hoc noratu dignum, quod ajunt; Arboris vita iter est quingentorum annorum, & omnes Aqua creationis dividuntur sub illa: cuius dicti intentionem esse ajunt, loqui de Mensura densitatis corporis sive trunci, non de Extensione ramorum ejus. Dicunt enim; Non finis ramorum, sed Korato Trabis vel Trunci ipsius iter, est quingentorum annorum; (nam per Korato intelligitur Crassities ligni stantis in Terra). Atque hæc Metaphora vel Allegoria quoque ab ipsis ad perfectiorem rei alicujus explicationem allata est.

Porrò, sicco pede neque hoc prætereundum, quod ajunt; Arvorem vita non revelavit D E U S ulli homini, neque etiam unquam revelabit; id quod est verissimum. Natura enim hujus Universitatis hoc exigit.

Observatione tuâ dignum hoc loco & illud est, quod dicunt; Vajikkach Et accepit D E U S ipsum Adamum, h.e. ascendere fecit eum, & collocavit eum vajannichehu, h.e. & reliquit eum. Non dicitur (inquiunt) hoc de exaltatione locali, vel de collocaione aut relictione in loco, sed de exaltatione gradus, h.e. de nobilitate & præstantia Existentiæ ipsius inter Entia generabilia & corruptibilia, & de constanti ipsius in re una perseveratione.

Sed monendus quoque es de multiplici Sapiencia, quæ latet in Impositione Nominum Filiorum Adami, Kajini & Abelis; de eo, quòd Kajin fuerit is, qui interfecit Abelem in agro, quòd ambo simul perierint, licet Kajin interfector diutius vitæ hujus luce usus fuerit, & quòd existentia non firmata fuerit nisi Schertho, (h.e. quòd

Genes. 4. 25. *is tantum superstes remanserit*), de quo dicitur; *Quia schath posuit mihi DEUS semen aliud.*

Vocabula non sunt naturalia. Necessarium etiam est, ut intelligas & consideres id, quod dicitur: *Et vocavit Adam Nomina, &c.* Docet enim hoc nos, quòd Linguae seu Vocabula non sint naturalia, ut quidam arbitrantur, sed ex instituto & deliberatione.

Tandem etiam animadversione dignæ sunt quatuor voces, quæ occurrunt in comparatione seu relatione Cælorum ad DEUM Opt.

Genes. 1. 1. Max., quæ sunt, *Bara, Asab, Kanah, El*: ut; *Bara Creavit DEUS Cælos & Terram.* Item: *In die aloth quo fecit Dominus DEUS Cælum & Ter-*

Ibid. 2. 4. *ram.* Item: *Kone Possidens Cælum & Terram.* Item: *El DEUS fortis Mundi.* Item: *Elohe DEUS Cæli velohe & DEUS Terra.* Quod autem

Genes. 21. 33. dicitur: *Quam, vel quæ konanta stabilivisti, firmasti.* Item: *Dextera mea*

Genes. 2. 4. 3. *tippecha palmavit Cælos.* Item: *Noteh Inclinans Cælos*; illa omnia comprehenduntur sub verbo *Asab* Faciendi, sicut dicitur; *Asam* Fecit ea: at

Jesa. 48. 13. *verbum Fatzar* Formare, Fingere, nuspiam occurrit, quia videtur tantum significare, *Facere formam & figuram, vel aliud aliquod accidens*;

Jesa. 48. 5. nam *Forma & Figura (externa sc.)* quoque sunt accidentia: unde dicitur, *Jozer Qui format lucem*, quia *Lux* est accidens. Et, *Jozer Qui format montes*, h.e. qui delineat eos. Item, *Vajizer Et formavit DOMI-*

Amos 4. 13. *nus DEUS, &c.* De hac proinde Rerum universitate, quatenus Cælum & Terram comprehendit, usurpavit primò verbum *Bara*, quod

Genes. 2. 7. *significat rem aliquam ex privatione existere facere*: deinde verbum *Asab*, propter formas specificas, quæ Entibus datæ sunt, h.e. propter naturas ipsorum: tertio verbum *Kanah*, propter dominium, quod

DEUS in creaturas habet, sicut Dominus in servos suos. Hinc vocatur *DEUS, Dominus totius Terra*; Dominus enim sine possessione esse nequit. Atque hoc verbum non nihil videtur adstruere Antiquitatem materiæ alicujus, idè præter illud adhibentur quoq; reliqua

duo verba, *Bara & Asab.* Sed, *Elohim Deus Cæli & Terra, & El DEUS fortis Mundi*, docent de notione perfectionis *DEI*, & perfectionis Cælorum, quòd ipse sit *Elohim*, h.e. *Judex*, & illi, *Judicati, Qui judicantur*: non autem de dominio *DEI* in Cælos. Hoc enim innuitur verbo *Kanah*. Proinde significant hæc portionem *DEI* in existentia

sua,

De Creatione Mundi usurpatur tria hæc verba:

1. *Bara.*
2. *Asab.*
3. *Kanah.*

sua, & portionem illorum (*Cælorum*), quòd videlicet Ipse sit DEUS, non illi, nimirum Cæli.

Atque hæc, cum iis, quæ partim jam dicta sunt, partim adhuc dicentur, pro ratione instituti nostri, & captu Lectoris, sufficiunt.

CAP. XXXI.

De causa præcepti de observatione Sabbathi.

FORTE jam nota tibi est causa, propter quam DEUS Sabbathi legem observare, ac violationem ejus lapidatione puniri præceperit; quemadmodum & Prophetarum Princeps sancivit, ut qui illud transgressus fuerit, morte mulctetur. Atque illa Lex est tertia, quæ nobis Existentiã DEI probat, & Dualitatem ab ipso removeret. Nam prohibitio illa, Ne colamus alium præter ipsum, utique non aliò tendit, quàm ad confirmandam Unitatem.

Nôsti etiam ex verbis meis, quòd Leges vel sententiæ remanere & conservari non possint, nisi cum illis conjuncta sint opera & exercitia, quibus in Vulgo conserventur, propagentur, & in æternum continentur.

Hanc ob causam præceptum nobis est in Lege, Diem hunc magnificere, ut fundamentum hoc Religionis de Novitate Mundi conservaretur & omnibus notum esset, cum homines omnes certo die quiescunt, cur hoc fiat, & interrogati de causa, respondere possint; *Quia sex diebus fecit DEUS, &c.*

Cur dies Sabbathi celebretur?

Verùm duæ occurrunt causæ diversæ in hoc præcepto, propter duo videlicet causata, h.e. propter duos diversos effectus. Nam cum primò nobis Moses causam celebrationis hujus explicat in decem Præceptorum promulgatione, sic ait; *Quia sex diebus fecit DEUS, &c.* Exod. 20. 10. In repetitione verò illorum in Deuteronomio ita ait; *Ut recorderis, quòd servus fuisti in Aegypto, &c. idcirco præcepit tibi DOMINUS DEUS tuus, &c.* Deut. 5. 15.

Causatum, cujus in primo loco fit mentio, est Gloria & Magnificentia Diei illius, sicut dicitur; *Idcirco benedixit DOMINUS diei Sabbathi, & sanctificavit illum.* Hoc causatum sequitur causam illam, *Quia sex diebus &c.* Verùm quòd nobis (*Israëlitis*) præceptum de Sabbatho dedit, & observationem ejus præcepit, causatum alterum est, quòd sequitur causam illam, *Quòd servi fuerimus in Aegypto, quo tempore non secundum voluntatem nostram, neque quando nobis pla-*

Causa generalis, cur Deus Sabbathum præceperit?

Causa specialis, cur Israëlitis præceperit?

cebat, serviebamus, neque quiescere vel Sabbathum agere poteramus: (h. e. quo nec servire, nec quiescere secundum voluntatem nostram poteramus.) Ideoque speciatim quoque nobis præcepit in Lege Cessationem & Requiem, ad duas istas rationes conjungendas; Fidem nempe de Novitate Mundi, quæ in principio statim cogitationis & levi faciliq̃ue consideratione nos erudit de Existentia DEI, deinde Memoriam beneficiorum DEI in nos collatorum, dum nobis requiem largitus est à molestia intolerabilium illorum Ægypti onerum, et si hoc Beneficium comprehenderet tum Sententiam illam veram speculativam, tum Ordinationem rei corporalis, vel ad corpus pertinentis.

C A P. XXXII.

In quo tres recensentur sententiæ de Prophetia.

SENTENTIARUM & opinionum, quas de Prophetia habent Homines, eadem est ratio, quæ opinionum ipsorum de Antiquitate & Novitate Mundi. Volo dicere; Quemadmodum illorum, qui Existentiam DEI credunt & affirmant, tres sunt de Antiquitate & Novitate Mundi sententiæ, sicuti ostendimus; sic tres quoque sententiæ de Prophetia. Non enim curo hîc sententiam Epicuri: nam cum non crediderit esse DEUM, multò minùs credidit esse Prophetiam. Eorum tantùm sententias commemorare propositum mihi est, qui DEUM & Prophetiam esse pro confesso habent.

Prima sententia de Prophetia, qua est Vulgi. *Prima sententia* est Vulgi & imperitæ multitudinis, (qui Prophetiam esse credunt), & quorundam ex Viris Legis nostræ, (qui illam quoque credunt), hæc videlicet; Quòd DEUS Opt. Max. aliquem ex Hominibus, qui ipsi placuerit, eligat, eumq̃ue mittat, nullâ habitâ ratione, nulloq̃ue respectu, an sit sapiens & eruditus, an verò indoctus & imperitus, senex, an juvenis! Tantùm hoc requirunt, ut sit vir probus, bonus, honestus. Huc usq̃; enim nemo adhuc fuit, qui dicere voluerit, DEUM Majestatem suam Divinam habitare facere in Viro malo; sed tum demùm, si in melius ipsum priùs converterit.

Secunda sententia Philosophorum. *Secunda sententia*, est sententia Philosophorum, qui dicunt; Prophetiam esse Perfectionem quandam in Natura Hominis. Hanc autem perfectionem, dicunt, neminem adipisci, nisi studio, industriâ & diligentia, quæ id, quod in potètia speciei inest, in actum educat; nisi

nisi impediatur vel ab impedimento aliquo interno, proveniente à temperamento Hominis, vel à causa aliqua externa, pro more cuiuslibet perfectionis speciei alicui competentis. Nam perfectio illa non est in unoquoque Individuo illius speciei in summo suo gradu, sed in aliquibus tantum, & hoc quidem necessario. Et si perfectio illa ita comparata sit, ut ad illius adeptionem necessario requiratur Eductor, talem quoque sine dubio habebit. Secundum hanc itaque sententiam non potest prophetare stultus & indoctus; neque contingere potest, ut Homo vesperi cubitum se conferat non-Propheta, ac manè Propheta surgat, quemadmodum Homo, qui inopinato aliquid invenit. Verum hoc pacto juxta illos se res habet: Quòd Homo necessario prophetet, si fuerit Vir excellens, in intellectualibus & moribus suis perfectus, si facultatem suam imaginatricem ad perfectionem aliquam possibilem direxerit, ac denique se-ipsum eo modo, quem à nobis audies, præparaverit: idque hanc ob causam, quòd hæc perfectio nostræ insit Naturæ. Proinde juxta hanc opinionem fieri non potest, si quis idoneus sit ad Prophetiam, &, prout decet, se ad illam præparaverit, ut actu ipso non prophetet; quemadmodum fieri non potest, ut, qui bonæ est complexionis, & bonos ac salubres cibos comedit, ex illis cibis non bonum sanguinem generet, vel tale quid.

Tertia sententia. est sententia Legis nostræ. Fundamentum enim *Legis sc.* Legis nostræ planè cum sententia Philosophorum convenit, unicâ tantum re exceptâ; hac videlicet, quòd credimus, fieri posse, ut quis sit idoneus ad Prophetiam, & se ad illam decenter præparet, & tamen non prophetet, propter voluntatem & beneplacitum Divinum. Meo itaque iudicio res hæc se habet sicut in Miraculis, & illorum rationem sequitur. Ratio enim naturalis postulat, ut, qui à natura sua idoneus est ad Prophetiam, & cum ætate quoque diligenter informatur & eruditur, prophetare deberet: qui autem id non potest facere, similis est ei, qui nequit movere manum suam, sicut Ieroboam; aut qui non potest videre, sicut Castra Regis Syriæ in Historia Elisæi. Fundamentum namque hujus rei, & præcipuum, quod nos quoque requirimus, est Dispositio vel Dexteritas naturalis, & Perfectio tam in moribus & qualitatibus externis, quàm in Rationalibus & intellectualibus. Hoc quippe est, quod Rabbini nostri innuere volunt, quando ajunt; *Non habitat Prophetia nisi super homine sapiente, potente, & divite*; quemadmodum in Commentariis nostris Talmudicis, & in magno nostro opere *Jad* exposuimus; ubi simul

*Cur Baruch nō
potuerit propheta-
re?*

Jerem. 45. 3.

Ibid. v. 5.

Thren. 2. 9.

part. 2. c. 36.

Jerem. 1. 5.

*Hebrai vocant
Pueros etiā eos,
qui provec̄ta sūt
aetate.*

Gen. 42. 22.

Jos. 33. 11.

indicavimus, quàm diligenter se Filii Prophetarum in dispositione illa exercuerint. Veruntamen quòd illi, qui se ita exercuerunt & præpararunt, sæpè impediti & prohibiti fuerint, ne prophetare possent, videre est in Baruch Filio Nerix, qui sequutus quidem fuit Prophetam Jeremiam, qui diligenter eum exercuit & instituit, adeò ut speraret quoq; se prophetaturum, sed tamen prohibitus fuit, sicut colligere est ex eo, quod ipse ait; *Laboravi in gemitu meo, & requiem non inveni: & ex eo, quod ei dictum est per Jeremiam Prophetam; Sic dixit DOMINUS, ita dices ad eum: Tu quæris tibi grandia; ne quæras: quod vel ita exponi posset, Prophetiam pro captu Baruchi nimis fuisse magnam & arduam, (h.e. vel idèd dicere possemus, Baruchum non prophetare potuisse, quòd se antea non satis exercuerit in studiis & scientiis, vel quòd dispositionem naturalem temperamenti perfectam non habuerit): vel secundum illud; Etiam Prophetæ ejus non invenerunt Visionem à DOMINO, quia sc. fuerunt in captivitate, (h.e. vel dicere possemus, Baruchum propter causam externam, ut tristitiam, mœrorem, vel aliam aliquam, impeditum fuisse, ne prophetaret), sicut alibi explicabimus: verum plurima tam Librorum sacrorum, quàm Sapientum nostrorum dicta extant, quæ hoc nobis fundamentum monstrant; quòd DEUS ad prophetandum excitet eum, quem ipse vult, & quando vult; si modò perfectus fuerit & excellat. Fatuos enim, & hujus Terræ filios quod attinet, non magis, nostro judicio, prophetare possunt, quàm asinus aut rana. Hoc proinde fundamentum nostrum est, Quòd nemo sine studio & perfectione prophetare possit, & quòd possibilitas ab illis dependeat.*

Ne itaque te decipiat illud; *Priusquàm formarem te in utero, novi te; & antequàm exires de vulva, sanctificavi te.* Nam hoc in omni Prophe- ta, sicuti dicemus, requiritur, ut dispositionem habeat naturalem, inde à conceptione & nativitate sua.

Quod illud attinet; *Quia puer ego sum,* nōsti Hebræorum consuetudinem. Ita enim appellant Josephum justum *Puerum*, cum jam triginta esset annorum. Sic Josua, in historia de Vitulo, appellatur *Puer*, cum propè sexaginta annos natus esset, *Et minister ejus Josua filius Nun puer.* Nam Moses eo tempore octoginta & unius annorum erat, & ætas ejus tota centum & viginti annorum: Josua autem post mortem ejus vixit quadraginta annos, & ætas ipsius fuit centum & decem annorum. Unde liquet, Josuam tum temporis ad minimum fuisse quinquaginta septem annorum; & tamen vocat eum *Puerum*.

Non est etiam quòd te seducant, quæ in Promissionibus illis le-
gun-

gantur: *Effundam Spiritum meum super omnem carnem; Filii vestri & Filia vestra prophetabunt.* Hoc enim ibidem explicat, & qualisnam prophetia futura sit, indicat, dum ait; *Senes vestri somnia somniabunt, Juvenes vestri Visiones videbunt.* Nam *Propheta* vocantur tam illi, qui per divinationes & auguria aliquid indicant & predicunt, quam qui legitimo modo id faciunt. Idcirco appellantur *Propheta Baalis*, & *Propheta haascherah* h. e. *lucorum*, quoque *Prophetae*. Hinc ait DEUS; *Cum surrexerit in medio tui Propheta, aut somnians somnium.* Sanè in Statione montis Sinai, quamvis omnes Ignem magnum videbant, & voces tremendas ac horrendas miraculose audiebant, tamen non pervenit ad gradum Prophetiae, nisi qui dignus & idoneus fuerat. De gradibus autem distinctis (*Prophetiae*) inquit DEUS; *Ascende ad DOMINUM TU, & Aharon, Nadabh & Abihu;* ubi Moses in supremo gradu collocatur, sicut dicitur, *Et appropinquabit Moses solus ad DOMINUM,* &c.; post vel infra ipsum collocatur Aharon; infra Aharonem, Nadabh & Abihu; infra hos, septuaginta Senes; infra istos, reliqui Homines secundum perfectiones suas. Hoc est, quod Sapientes nostri quoque indigitare voluerunt, dicendo; *Moses est paries per se, Aharon paries per se.* Sed quia mentio hic à nobis facta est Stationis in monte Sinai, exponemus in sequenti capite, quæ ex locis Scripturæ & verbis Sapientum nostrorum, de illius forma & ratione hauriri & explicari possunt.

Joël. 2. 28.
Etiam falsi Propheta vocantur Prophetæ.

Deut. 13. 1.

Exod. 24. 1.

Ibid. v. 2.

CAP. XXXIII.

De Statione montis SINAI.

VIDETUR mihi ex iis, quæ de hac Statione in monte Sinai reperiuntur, colligi posse, non omnia, quæ ad Mosen pervenerunt, ad totum populum Israël pervenisse; sed sermonem à Mose solo perceptum esse. Hinc concepta est enarratio decem Præceptorum in numero singulari abstracto. Moses autem piæ memoriæ descendit ad radices montis, & indicavit Populo, quod audivit. Sic enim dicitur in Lege; *Ego stabam inter DOMINUM, & inter vos.* Item: *Moses loquebatur, & DOMINUS respondebat ei in voce.* Ita scribunt disertè in *Mechilta*, quòd singula verba, prout audivit, ipsis retulerit. Quod verò etiam scriptum est in Lege, *Ut audiat Populus, dum loquar tecum, &c.* id docet nos, quòd sermo habitus fuerit solum ad Mosen, & quòd illi (*Israélite*) vocem quidem illam robustam audiverint, sed non distinctionem verborum. De auditu enim Vocis illius

Moses solus audivit sermonem Dei in monte Sinai.

Cur decem Præcepta in numero singulari contenta sint? Deut. 5. 5.

Exod. 19. 19.

Exod. 19. 9. Populus vocem vel sonum tantum audivit.

Deut. 5. 23. Ibi dicitur; *Quando audivissetis vocem.* Item: *Sonum verborum vos au-*
 Ibid. 4. 12. *diebatis.* Non dicitur; *Verba vos auditis.* Atque ita quicquid de auditu
 Verborum quoque dicitur, de Vocis five Soni auditu est intelligen-
 dum. Moses verò verba distinctè audivit, & illa ipsis enarravit,
 prout tum ex Legis, tum ex Sapientum nostrorum verbis liquet.

Exod. 20. 2. 3. Reperimus tamen apud illos multis in locis in Medraschoth &
 Talmude, quòd dicant: *Verba hæc, Ego sum D O M I N U S Deus tuus:*
 Item; *Non habebis Deos alienos, &c. audiverunt ex ore D E I omni-*

Præceptum pri- tentis: quo dicto indicare voluerunt, quòd ista verba (h.e. *Præceptum*
mum & secun- primum & secundum) eodem modo ad Israëlitas pervenerint, & ab i-
dum eodem mo- plis percepta fuerint, quo percepta fuerunt à Mose Doctore no-
do percepta fue- stro piæ memoriæ; & quòd Moses ea non detulerit ad ipsos, idque
riunt à Populo hanc ob causam, quia duo ista Relligionis capita, Existencia vide-
sicut à Moise, & licet D B I, & Unitas ejusdem, intellectu humano apprehendi
cur? queunt; & quia, quicquid per demonstrationem scitur, illius in Pro-
 pheta & quovis alio, qui id novit, eadem est ratio, neque ulla hic est
 prærogativa; quia denique duo ista dicta fundamenta & capita non
 ex parte Prophetiæ solùm sciuntur & cognoscuntur, sicut dicitur in

Deut. 4. 35. *Lege, Tibi ostensum est, ut scires, quòd D O M I N U S est D E U S, & non est ul-*
trà prater eum: reliqua verò Præcepta non sint intelligibilia, sed sint
 ejusmodi, quæ per singularem revelationem & cabbalam addiscere
 oportet. Quomocunque se hoc habeat, ex eo, quod colligi potest
 ex iis, quæ tum in Scriptura, tum in verbis Sapientum nostrorum
 inveniuntur de hoc negotio, est & hoc, quòd totus populus Israëliti-
 cus in illa Statione non nisi unam vocem unâ vice audiverint, hoc
 videlicet dictū, quod Moses & totus Israël apprehendit, *Ego sum, &c.*
 Et, *Non habebis Deos alios:* & quòd Moses illud postea ipsos, cum lo-
 quebatur, litteris distinctis & audibilibus audire fecerit. Scribunt
 hoc expressè Rabbini nostri, & confirmant ex eo, quod dicitur; *Unâ*
 Psal. 62. 12. *(sc. vice) loquutus est D E U S duo, hoc audivimus.* Sic apertè ajunt in
 Medrasch; *Vides, quòd non audiverint aliud dictum (præceptum) à D E O*

Deut. 5. 22. *Opt. Max.* Ita scriptum est in Lege; *Verba hæc loquutus est D O M I N U S*
voce magnâ, & non addidit, &c. Primum, quod post hanc auditionem
 Vocis commemoratur, est Timor & Pavor ille magnus, quo propter
 negotium istud consternati fuerunt; illa item ipsorum verba, quæ

Ibid. v. 24. 25. 27. adducit: ut, *Et dixistis, En ostendit nobis D O M I N U S D E U S noster, &c.*
Nunc igitur quare moriemur? &c. Accede tu, &c. Venit itaque secundò
 præstantissimus ille inter omnes natos (ad D E U M sc.), & ordine re-
 liqua quoque verba (h.e. *præcepta*) accepit, ac ad pedem montis de-
 scen-

scendit, illaque populo recitavit in Visione illa magna, ubi viderunt Ignem, & audiverunt Voces, quæ fuerunt voces & fulgura cum tonitruis, & vox magnæ buccinæ. Quotiescunque enim dicitur, quoddam audiverint Voces in numero plurali, ut, *Omni populus videbāt voces, &c.* Exod. 20. 18. de Voce buccinæ, tonitruis, & similibus est intelligendum. Nam Vocem DOMINI creatam, quæ sermo ipsius perceptus fuit, non nisi unicâ vice audiverunt, sicut Lex ait, & Sapientes nostri in loco antè citato docent. Vox autem illa, fuit ea, ad cuius auditum exivit anima ipsorum, (h. e. *defectionem animi passi sunt*), & quæ duo priora præcepta apprehenderunt. Hic tamen scias, non omnes æqualiter & in eodem gradu vocem illam apprehendisse cum Mose Doctore nostro p. m. Atque de hoc secreto ostendam tibi hic, quoddam per Traditionem in Gente nostra antiquitùs jam traditum & Sapientibus notum fuerit. Onkelos enim ubique, ubi legitur, *Et loquutus est DOMINUS ad Mosén, dicendo*; transtulit, *Et loquutus est DOMINUS cum Mose, dicendo*; Item, quando dicitur, *Et loquutus est DEUS omnia ista verba*; eodem modo, *Et loquutus est DEUS omnia verba ista*. Verùm Israëliitarum ad Mosén verba, *Et non loquatur nobiscum DEUS*, ita transfert, *Et non ser-* Exod. 20. 19. *mo fiat nobiscum, vel, ad nos à DOMINO*. Ex quo vides, illum eodem modo distinxisse, sicut & nos. Nōsti autem, Onkelum res istas arduas & sublimes, quas explicuit, accepisse à R. Eleasare & R. Jehosua, qui fuerunt sapientissimi inter Israëlitas.

*Onkelos accepit
suas expositiones
à R. Eleasare &
R. Jehosua.*

Tu ergo ista probè observa & retine, quia ultra hanc mensuram nemo potest intrare in gravissimum hoc negotium Stationis in monte Sinai. Est enim ex arcanis Legis, ejusque veritas & modus nobis sunt occulta. Nam simile quid neque unquam fuit, neque futurum est.

CAP. XXXIV.

Quòd in dicto Mosi, Ecce, ego mitto Angelum meum, &c. per ANGELUM intelligatur PROPHETA.

QUOD in Lege scriptum est; *Ecce, ego mitto Angelum meum* Exod. 23. 20. *ante te, &c.* illius sensus elegantissimè nobis declaratur in Repetitione Legis (h. e. in Deuteronomio), ubi DEUS in narratione Stationis illius in monte Sinai ita ad Mosén ait; *Prophetã suscitabo illis* Deut. 18. 18. *de medio fratrum suorum, sicut tu, &c.* Cujus rei probatio inde petita est,

quoddam de illo Angelo dicatur, *Cave à facie ejus, & obtempera voci ejus, &c.* Istud enim præceptum sine dubio spectat ad promiscuam hominum multitudinem & communem plebem. His autem non apparent Angeli, neque vel mandata, vel admonitiones ipsis dant, ut moneri necesse habeant, ne contra eos rebellent. Quocirca sensus illius loci est; Se Prophetam ipsis excitaturum, cui Angelus sit appariturus, loquuturus & mandata daturus: ac proinde hortatur nos, ne Angelo illi rebelles fiamus, cujus verba & jussa Propheta ille ad nos sit perlaturus; sicut in Deuteronomio explicatur, quando dicitur, *Illum audietis.* Item, *Et erit, qui non auscultabit verbis meis, quæ loquetur in Nomine meo, &c.* Item, (quod clarissimum est), *Quia Nomen meum in medio ejus.*

Deut. 18. 15.

Ibid. v. 19.

Exod. 23. 21.

Hæc omnia hinc tendunt, ac perinde se habent, ac si dixisset; Sciat, quod eximia ista Visio, quam vidistis in monte Sinai, non perpetuò sit apud vos duratura, & quod illius similis nunquam in æternum futura sit; quod etiam non in sempiternum Ignis aut Nubes supra Tabernaculum sint futura, sicuti nunc sunt: verum Angelus ille, quem ad Prophetam vestrum missurus sum, is sub potestatem vestram Urbes ac Civitates rediget, pacem & quietem in Terra vobis efficiet, quæ denique vobis vel facienda, vel intermittenda erunt, ostendet. Atq; ita hoc dicto fundamentum illud, quod tam frequenter urgere soleo, confirmatur; Quod omnibus Prophetis, excepto Mose, Prophetia per ministerium Angeli contingat.

CAP. XXXV.

*Quòd Prophetia & Miracula Mosis differant
à Prophetia & Miraculis reliquorum
Prophetarum.*

QUATUOR illas differentias, quibus Prophetia Mosis differt à Prophetia reliquorum Prophetarum, toti Mundo jam exposui, revelavi, & demonstravi, tum in *Commentario meo in Mishnam*, tum in *Deuteronomio nostro*, sive *Syntagmate Doctrinae Talmudicæ*, (in libro *Jad*), unde non necesse est, ut illa hinc repetantur, præsertim tibi, quod ea, quæ de Prophetia tracto in hoc Libro, spectent solum ad explicandam rationem & formam Prophetiæ reliquorum Prophetarum, qui vel ante, vel post Mosen fuerunt; de Prophetia verò Mosis ne verbum quidem vel directè, vel obliquè sum dicturus in
istis.

istis capitibus. Nam, meo iudicio, vox PROPHETE analogicè vel ambiguè dicitur de Mose & de aliis. Et sic eadem ratio est Miraculorum ipsius & Miraculorum aliorum Prophetarum; Miracula enim ipsius non sunt de genere Miraculorum reliquorum Prophetarum. Quòd Prophetia eius sit diversa & distincta à Prophetia omnium, qui antecesserunt ipsum, id apparet ex eo, quod dicitur; *Et apparui Abrahamo, &c. Sed Nomen meum אלהים non notum feci eis.* Nam hinc apparet, Apprehensionem ipsius non fuisse eandem quæ fuit Patriarcharum, sed excellentiorem, ac proinde multò magis præstantiorem quoque Apprehensione aliorum, qui præcesserunt.

Quòd Prophetia ipsius fuerit nobilior quàm Prophetia illorum, qui sequenti sunt ipsum, id ex eo colligitur, quòd dicitur, *Et non surget amplius Propheta in Israël sicut Moses, quem cogniturus sit DOMINUS de facie ad faciem.* Hinc enim manifestè colligitur, quòd Apprehensio eius fuerit distincta ab Apprehensione omnium eorum, qui sequuturi erant ipsum in Israël, qui sunt *Regnum sacerdotale, & Gens sancta, inter quos est DOMINUS*; & per consequens etiam multò excellentior apprehensione Prophetarum sive Vatum Gentilium.

Quòd verò etiam magna differentia sit inter Miracula ipsius & Miracula aliorum Prophetarum, inde patet, quòd Miracula reliquorum Prophetarum, quæ vel ipsi fecerunt, vel ipsis facta fuerunt, tantùm singularibus quibusdam Hominibus nota, ac coram paucis perpetrata fuerint, ut Signa Eliæ & Elisæi. An non enim vides quòd Rex Israël illa admiratus fuerit, & à Gechasi petierit, ut illa sibi indicaret, sicut ait; *Narra mihi obsecro omnia magnalia, quæ fecit Elisa: cui respondit Gechasi; Domine mi Rex, hæc est mulier, & hic est filius ejus, quem vivere fecit Elisa.* Eadem est ratio Miraculorum Prophetarum reliquorum, Mose excepto. Propterea indicat quoque Lex de ipso, quòd in sæculum non surrecturus sit Propheta, qui tam liberè in oculis amicorum & inimicorum, assentientium & dissentientium, Miracula sit patraturus, sicut ipse fecit, prout dicitur; *Et non surget amplius Pro-*

pheta in Israël sicut Moses, in omnibus signis & portentis, ad quæ facienda in terra Aegypti, Pharaoni, & servis, & universa Terra ejus, miserat eum DOMINUS. Et in omni manu forti, & in omni terrore magno, quæ omnia fecit Moses in oculis totius Israël. Quibus verbis duo comprehenduntur; primò, quòd nullus Propheta sit surrecturus, qui apprehensus sit eo modo & eâ mensurâ, quâ Moses, & qui faciat secundùm opera ejus: deinde, quòd Signa sive Miracula ipsius facta fuerint Pharaoni & omnibus servis ipsius, & universa Terra ejus, qui erant ab ipso dissidentes, &

Prophetia Mosi est distincta à Prophetia aliorum Prophetarum antecessorum.
Exod. 6. 3.

Est etiam nobilior, quàm Prophetia Prophetarum, qui sequenti sunt ipsum.
Deut. 34. 10.

Exod. 19. 6.

Differentia miraculorum Mosi & reliquorum Prophetarum.

2. Reg. 8. 4.

Deut. 34. 10. 11. 12.

adversarii ejus, & in oculis totius Israël, qui fuerunt amici & fautores ejus, sicut dicitur; *In oculis totius Israël.* Hoc autem de nullo alio ante ipsum, neque etiam post eum reperitur, aut reperietur, quemadmodum sufficienter hoc antea jam à nobis demonstratum est. Neque te debet hic seducere illud, quod in Historia Josuæ, Solem ad horas illas, vel *Jof. 10. 12.* ad horas aliquot in cursu suo sistens, legitur; *Et dixit in oculis Israël:* non enim dicitur, *In oculis totius Israël,* sicuti de Mose. Sic coram paucis contigit, quod Elias fecit in monte Carmelis. Quod dixi, *ad Ibid. v. 13.* horas illas, (paullò antè in factò Josuæ), idè feci, quia per *Kejom thamin* Sicut diem integrum, mihi videtur intelligi Dies maximus & longissimus, (*Thamin* enim idem est quod *Schalem* Perfectus), & idem esse ac si dixisset, quòd dies ille apud ipsos in Gibeone fuerit sicut dies magnus & longus in æstate.

Posteaquàm ergo nunc didicisti distinguere in intellectu tuo Prophetiam & Miracula Mosis, (quia juxta excellentiam Apprehensionis ejus comparata quoque est excellentia Operum illorum), & credis, quòd istum gradum secundùm veritatem nequeamus apprehendere: audies nunc, quæ in sequentibus capitibus dicturus sum de Prophetia & gradibus Prophetarum omnibus post istum gradum (*Mosis*). Et hoc est, quod in præsentì capite volebamus.

CAP. XXXVI.

De Natura PROPHETIÆ.

Quid sit Prophe-
tia.

VERITAS & quidditas Prophetiæ nihil aliud est, quàm Influentia, à Deo Opt. Max., mediante Intellectu agente, super facultatem rationalem primò, deinde super facultatem imaginatricem influens.

Est summa ho-
minis perfectio.

Atque hic est supremus gradus Hominis, & summa perfectio, quæ speciei illius potest competere; extrema item perfectio facultatis Imaginatricis.

Non potest in
singulis Individuis
reperi.

Ea autem ut in singulis Individuis reperiatur, est impossibile; neque etiam ad eam per scientiarum Theoreticarum perfectionem, aut qualitarum sive morum bonitatem & præstantiam, licet illa in summo gradu alicui insint, perveniri potest, nisi simul conjuncta sit summa facultatis Imaginatricis, inde ab ipsa hora nativitatis, perfectio. Istarum verò, ut nosti, facultatum corporalium, inter quas Imaginativa quoque numeratur, perfectio non sequitur nisi ex optimo temperamento, optimâ proportione & mensurâ, optimo denique humore membri, quod facultatis illius subjectum est, (h. e. *Cerebri*), & si

defe-

defectus aliquis hic reperitur, per regimen & diætam suppleri nequit. Nam si membri alicujus temperamentum malum sit in vel ab ipsa nativitate, tum summum, quod regimine effici potest, hoc est, ut ad sanitatem & integritatem aliqualem, non verò ad excellentissimam dispositionem reducatur. Quòd si verò morbus fuerit in proportione, vel in locatione, vel in substantia, h. e. in materia, ex qua generatum est, tum nullum superest consilium & remedium. Sed ipsemet jam pridem nôsti hæc omnia, neque quicquam prodest, ut illis diu immoremur.

Nôsti quoq; Operationes hujus facultatis Imaginatricis, Memoriam videlicet vel Recordationem rerû sensibus perceptarum, earum Compositionem & firmam Impressionem; quòd item maximam & nobilissimam suam operationem conficiat, quando sensus quiescunt & à suis functionibus sunt otiosi. Tum enim in illam influit quædam Influentia pro ratione dispositionis subjecti. Et illa (Influentia) causa est Somniorum verorum & Prophetiæ, quæ à se invicem differunt in multitudine & paucitate, non verò specie, (h. e. qua numero, non specie inter se differunt). Unde est tritum illud Sapientum nostrorum dictum; *Somnium est unum de sexaginta* (generibus sc., vel partibus) *in Prophetia*. Inter duo verò specie differentia nulla est proportio; nam non convenit, ut dicatur, Perfectio Hominis est talis vel talis, e. g. dupla, ad perfectionem Equi. Idem hoc inculcârunt in *Bereschith rabbab*, quando dicunt, *Deciduum Prophetiæ est Somnium*; quæ est appositissima similitudo. Nam quemadmodum *Deciduum*, vel *Deciduum fructus*, fructus est per se & individuum ejus, nisi quòd ante perfectionem & maturitatem suam deciderit; ita quoque facultas Imaginatrix eadem est tempore Somni, quæ tempore Prophetiæ, nisi quòd imperfecta adhuc, & complementum suum non adepta sit. Verùm quid diu relictis Legis nostræ testimoniis, ex Rabbiorum sententiis, ista tibi declaro? Quando Deus ait; *Si fuerit Propheta in-ter vos, ego DOMINUS bammareh in Visione me notum facio ipsi*, *Bachalom in Somnio loquor cum ipso*, perspicuè nobis naturam & quidditatem Prophetiæ indicat, docendo, quòd sit Perfectio, quæ venit vel per *Chalom Somnium*, vel per *Mareh Visionem*. *Mareh* (Visio) Nomen est verbale, deductum à verbo *Raah* (Vidit), & significat, quòd ad facultatem Imaginatricem tanta perveniat Actionis perfectio, ut Homini res ita appareat ac videatur, ac si exterius sibi exhiberetur, eamque sensibus externis perciperet. In istis autem duabus partibus, *Somnio* inquam & *Visione*, continentur omnes Pro-

Imaginatio fortior est, cum sensus quiescunt.

Somniû & Prophetia non differunt specie.

Somniû est veluti fructus deciduus & immaturus respectu Prophetia.

Num. 12. 6.

מרח Mareh Visio quid sit?

phetiæ gradus, sicuti explicabitur. Et notum est, in iis rebus, quas Homo, dum vigilat & sensibus suis utitur, tractat, versat, aut desiderat, laborare facultatem hanc quando Homo dormit, cum Intellectus effundit super ipsum (*Influentiam*) secundum dispositionem suam. Exemplis hæc declarare, vel prolixis verbis amplificare, superfluum est; quia res est lippis & conforibus nota, & similis iis rebus, quæ sensibus apprehenduntur, quas nullus sanâ mente prædictus in dubium vocare potest.

Quomodo comparatus esse debeat, qui prophetare vult.

Sensus Tactûs turpissimus est.

lib. 3. c. 10.

His ita præmissis, dico; Si fuerit Homo, cujus cerebri substantia sit in decenti perfectione respectu materiæ, temperamenti, proportionis & locationis, & non prohibeant vel impediunt eum alia ab alterius alicujus membri temperamento: si postea diligenter studeat & litteris incumbat, ut, quod potentiâ ei inest, in actum possit exire, & habeat intellectum humanum perfectum & consummatum, mores honestos & puros, avidusque sit sciendi secreta & causas Naturæ: si cogitationes ejus omnes semper tendant ad res laudabiles & honestas, si curæ ejus versentur circa DEI cognitionem & operum ejus considerationem, eorumque, quæ de illis credere oportet: si animus & cor ejus valedixerint omnibus brutalibus voluptatibus, cibi, potus, Veneris, & ante omnia sensui Tactûs, (de quo optimè Aristoteles in Ethicis scribit, quod nobis sit turpitudini & opprobrio: nam reverà res turpis est & dedecus; cum nobis competat tantum quàm Animalia sumus, sicut reliquæ bestię, & quia nihil humani habet, quod proprium sit Hominis: reliquæ enim voluptates sensuales, ut Odor, Auditus, Visus, licet & illæ sint corporales, accidunt tamen interdum, ut illæ Hominem oblectent, quatenus Homo est, sicut ostendit Aristoteles. Verùm digressi sumus ab argumento & proposito nostro ad alia, quæ tamen monere necessarium fuit propter multos Viros sapientes & eruditos, quorum cogitationes sæpè circa voluptates & delectationes istius sensûs nimium quoque sunt occupatæ, & nihilominus mirantur, quæ fiat, quod non prophetent, si prophetia sit à dispositione naturali): si animus & cogitationes ejus sint liberæ ab omnibus vanis desideriis & affectibus, ut ambitione, libidine dominandi, Victoriæ, popularis auræ, gloriæ, honoris & potentiæ amore: si denique Homines omnes secundum suas differentias intueatur, secundum quas sunt, vel ut jumenta (h. e. *animalia mansueta*), vel ut feræ bestię, quarum cogitatio si animum Hominis perfecti subit, non aliâ ratione id fit, quàm quomodo vel illas possit effugere, ne damnum ab illis patiatur; vel utilitatem aliquam

quam ab illis capere, à quibus utilitas sperari potest, siquidem ad suos usus illis opus habeat: si, inquam, Vir quidam ita comparatus fuerit, nullum dubium est, si facultas ejus Imaginatrix (quæ in summo gradu perfecta est, & Influentiam ab Intellectu secundum perfectionem suam speculativam accipit) laboraverit & in operatione fuerit, illum non nisi res Divinas & admirandas apprehensurum, nihil præter DEUM & ejus Angelos visurum, nullius denique rei scientiam habiturum & curaturum, nisi earum, quæ veræ sunt, & quæ ad communem hominum spectant utilitatem.

Has autem tres perfectiones, quas hic complexi sumus, quod attinget; Perfectionem videlicet facultatis Rationalis in studendo: Perfectionem facultatis Imaginatricis in nativitate: & Perfectionem Morum seu Qualitatum, in puritate cogitationum ab omnibus oblectationibus corporalibus, & immunitate affectuum ab omni superbia & stulta ac pestilenti Gloriæ cupiditate; has, inquam, quod attinget, notum est, magnam earum inter perfectos esse differentiam & præcellentiam. Et secundum illam differentiam distincti quoque sunt Prophetarum gradus.

Nôsti etiam, unamquamque Facultatem corporalem certo tempore defatigari, debilitari & corrumpi; & alio tempore florere ac vigere. Jam verò facultas ista Imaginativa sine dubio est corporalis. Ideoque invenies, illam in aliquibus Prophetis tempore luctus, iræ, & similibus accidentium, cessavisse. Hinc inquirunt, ut nôsti, Rabbinus nostri; *Propheta non habitat neq. inter tristitiam, neq. inter pigritiam.* Ita Patriarchæ Jacobo toto luctus sui tempore nulla Prophetia oblata fuit; quia facultas ejus Imaginativa tunc occupata fuerat circa amissionem Josephi. Sic Mosi Doctore nostro p. m. nulla obrigit Prophetia sicut prius, post murmurationem exploratorum, donec mortua fuit tota illa generatio deserti Virorum bellicosorum; propterea quod lassus fuerit portandi & tolerandi illos ob crebras ipsorum murmuraciones, etiam si in ejus Prophetia nullum locum habuerit facultas Imaginatrix, sed Influentia tantum Intellectus absque illius medio & subsidio; quemadmodum sæpius jam monuimus, illum non prophetasse sicut reliqui Prophetæ, id quod alibi fusiùs explicabitur; non enim pertinet ad scopum præsentis capituli. Sic etiam invenies, fuisse Prophetas nonnullos, qui ad tempus aliquod prophetarunt, à quibus postea propter superveniens accidens quoddam Prophetia recessit & interiit. Atque hæc essentialis & proxima causa est, cur Prophetia cesset tempore Persequutionis & Exilii; *Pigritia* inquam

Facultas imaginatrix aliquando debilitatur, & cessat.

Tempore tristitia & luctus cessat Prophetia.

Cur tempore persequutionis & exilii cesset Prophetia?

& Tristitia, vel Dolor, qui invadit Hominem propter varias res; imprimis verò, cum servus & mancipium esse cogitur Gentium prophanarum, impiarum, adulterarum, inter quas sententiæ veræ & orthodoxæ sunt sepultæ, & omnes brutales ac bestiales cupiditates regnant & dominantur, atque ita sui juris esse nequit. Hoc malum comminatus est nobis DEUS apud Prophetam, quando dixit; *Discurrerent ad quærendum Verbum DOMINI, sed non inveniunt.* Item, *Rex ejus & Principes ejus sunt inter Gentes; non est Lex, & Propheta ejus non inveniunt Visionem à DOMINO.* Atque hæc vera & genuina causa est, propter quam etiam tempore Messia (* utinam citò reveletur!) Prophetia iterum est ad nos reversura, sicut DEUS promisit.

Amos 8.12.

Thren. 2.9.

* Loquitur more Judaico de Adventu Messia.

CAP. XXXVII.

De Influentia, quæ à DEO Opt. Max. in intellectum Hominis influit, & de diversis ejus gradibus.

De Influentia Divina.

NECESSARIUM est, ut instruaris quoque de natura Influentiæ illius Divinæ, quæ ad nos pertingit, quæ intelligimus, & quæ intellectus Hominis unius, intellectum alterius vincit & superat.

Variis gradibus effunditur.

Scito ergo, fieri posse, ut cuidam modicum admodum contingat, & tantum solum, quantum ei sufficit ad se-ipsam perfectum reddendum: fieri etiam posse, ut tanta mensura ad aliquem deveniat, quæ non solum ipse perfectus fiat, sed & alios perfectos reddere queat, sicuti in omnibus Entibus rem comparatam esse videmus; quod videlicet eorum quædam talem perfectionem accipiant, quæ alios possunt quoque regere & gubernare; alia verò non nisi talem, quæ sibi-ipsis regendis tantum sufficiunt.

Unde Theorici oriantur.

Deinde scias; si Influentia ista Intellectualis influat in facultatem Rationalem solum, nihilque vel propter materiæ influentis paucitatem, vel propter facultatis Imaginatricis in nativitate imperfectionem, in facultatem Imaginatricem destillet, inde oriri *sectam*

Unde Propheta.

Sapientum speculatorum seu Theoricorum. Quando verò Influentia illa in utramque facultatem, Rationalem nempe & Imaginativam, easque ab illarum creatione in summo gradu perfectas influit, exinde

Unde Politici, Fcti, Divinatores, Somniatores, Incantatores, Prestigiatore.

fit *secta Prophetarum.* Quando denique Influentia illa influit solum in facultatem Imaginatricem; & in facultate Rationali, vel ex ipsa creatione, vel ex defectu institutionis & exercitationis, imperfectio aliqua

aliqua existit, exurgit inde *secta Politicorum, Jurisperitorum, Legislatorum, Divinatorum, Incantatorum, Somniatorum*, (de verbo, *Somnia vera habentium*), & *Præstigiatorum*, (de verbo, *qui res mirandas faciunt mirâ solertiâ & occultis artibus*), qui omnes licet Sapientes non sint, tamen ad tertium hoc genus referuntur.

Hic verò monendus es, ex tertio genere esse quosdam, quibus Phantasiæ, Somnia & Ecstases (de verbo, *Abreptiones mentis, sc. tempore vigilationis*), quales in Prophetiæ Visione ferè esse solent, ita mirabiles obveniunt, ut planè sibi persuadeant, se Prophetas esse, summo perè mirentur, quòd tales phantasias & imaginationes haberint, ac denique existiment, omnes scientias & facultates sibi absq; studio & labore infusas esse! Et hinc in magnas confusiones incidunt in multis rebus theoreticis non parvi momenti, eaque, quæ vera sunt, cum apparentibus & imaginariis, adeoque, quod dici solet, Cælum & Terram commiscunt. Omnia autem ista proveniunt ex nimia facultatis Imaginatricis fortitudine, & facultatis Rationalis imbecillitate, propter quam nihil in ipsa in actum exire potest. Prætereà sciendum, in unaquaque trium dictarum sectarum magnam conspici differentiam, & unius præ altera præminentiam.

Insuper autem duæ priores in duas partes dividuntur, sicuti ostendimus. Influencia etenim, quæ ad illas pervenit, est vel in eo gradu & mensurâ, ut ad sui tantum subjecti perfectionem sufficiat; vel in eo, ut ultra id, quod ad sui subjecti perfectionem requiritur, habeat quoque abundanter ad perficiendos alios. De priori genere sive sectâ sunt *Sapientes*, quibus super Virtutem rationalem vel tantum influit, ut ipsos reddat curiosos ad quidvis cognoscendum, intelligendum, & sciendum; sed non moveantur ad docendum alios, vel ad libros conscribendos; vel tantum, ut illa mensura necessariò illos permoveat ad alios quoque docendum, & libros conscribendos.

Simili ratione se res habet in secunda secta. Nam potest illis vel talis Prophetia obtingere, quæ Prophetam solùm perfectum reddat; vel talis, ut eâ moveatur ad Homines alios quoque vocandos, docendos, & perfectione suâ illuminandos. Ex quibus patet, si absque Influencia ista abundanti esset, nos nullas Artes vel Scientias in libris descriptas habituros, nec laboraturos fuisse Prophetas, Homi nibus persuadere, ut veritatem addiscerent. Nam non componit Vir sapiens libros pro se, ut se ipsum doceat id, quod antea jam intelligit. Sed natura Intellectûs hæc est, ut perpetuò effundat aliquid in alium, quod à recipiente porrò derivetur in alium, donec tandem

perveniat ad aliquem, qui non potest Influentiam illam ulterius promovere, sed quâ ipse tantum perficitur; sicut in aliquot libri hujus capitibus ostendimus. Natura autem hujus rei, sive mensuræ superabundantis Influentiæ hujus, quæ cogit quasi Hominem, etiam si cum periculo vitæ id faciendum sit, ut alios instruat & informet, sive recipiatur ab ipso, sive non recipiatur; sicut invenire est Prophetas, qui Homines reprehenderunt, donec interfecti ab ipsis fuerant: ista inquam Influentia Divina movet, incitat, impellit eos, neque ullam quietem ipsis concedit, licet in extrema pericula conjiciantur. Hinc invenimus, quod Jeremias, cum contemptu & ignominia afficeretur à rebellibus & apostatis sui temporis, licet Prophetias suas obsignare & claudere, neque ulterius ad veritatem illos vocare voluerit, illud tamen facere non potuerit, sicut ipse ait:

Jerem. 20. 8. *Fuit Verbum DOMINI mihi in opprobrium & subsannationem totâ die, & dixi; Non recordabor illius, neque loquar ultra in Nomine ejus, & fuit in corde meo tanquam Ignis ardens & clausus in osibus meis, & fatigatus fui ferendo, nec potui. Sic ait Propheta alius: DOMINUS DEUS loquutus est, quis non prophetabit?*

CAP. XXXII X.

*De dono Fortitudinis sive Magnanimitatis,
& Divinationis facultate in Pro-
phetis, &c.*

De fortitudine & magnanimitate. **N**ULLUS Homo est, qui non Fortitudine & Robore aliquo polleat. Nisi enim hoc esset, nunquam moveretur in cogitatione sua, ad id, quod nocere ei posset, repellendum. Atq; ista Facultas inter Facultates animales, meo judicio, eodem modo se habet, sicut Facultas expultrix inter Facultates naturales. Differt autem hæc Fortitudo secundum magis & minus, sicut reliquæ Facultates. Invenies enim quosdam, qui Leonem fortitudine superant; & econtrâ alios, qui præ mure fugam arripiunt: invenies, qui toti alicui exercitui se opponere ac resistere audent; & econtrâ alios, qui à clamore mulieris reformidabunt & expavescent. Ejusmodi Fortitudo acquiritur, si præter dispositionem naturalem temperamenti in creatione, exercitio & usu inde à pueritia illam augeat, atque ita quod potentiâ ei inest, in actum educat; si verò exercitatio ista negligatur & omittatur, diminuitur & illa. Videre licet.

Quomodo acquiratur.

et hanc differentiam in pueris, quorum unus alterum fortitudine longè antecellit.

Pari ratione reperitur in omnibus Hominibus *Divinandi Conje-* De facultate di-
ctandi, facultas, quæ & ipsa secundum magis & minus in eis variat, vinandi & con-
 in primis in iis rebus, quæ Homini magnoperè curæ sunt, & quas jectandi.
 crebrò in cogitationibus suis volvit & revolvit: ita ut apud te- ipsum
 sæpè deprehendas, cum cogitas, hunc vel illum ita vel ita dicturum
 aut facturum, quòd sic eveniat. Sic invenies quosdam, in quibus
 Imaginatio & Divinatio ita fortis & recta est, ut omnia, prout futu-
 ra cogitârunt, eveniant, vel saltèm magna pars. Causa illius fa-
 pro diversitate circumstantiarum, antecedentium sc., consequen- cultatis.
 tium, & præsentium, sunt variæ. Has circumstantias sive principia
 Intellectus virtute facultatis Divinatricis pertransit, & ex iis sæpè
 brevissimo temporis spatio aliquid concludit & colligit, ut sine ullo
 tempore illud præstitisse videatur. Atque hac facultate quidam præ-
 dicunt futura, eaque gravissima.

Duas istas facultates, *Fortitudinis* sc. sive *Magnanimitatis* & *Divina-* In Prophetis sūt
tionis, in Prophetis fortissimas & vehementissimas esse necesse est. fortissima hæ fa-
 Quando autem ipsis accedit *Influentia Intellectus,* supra modum cultates.
 roborantur; ita ut, quemadmodum nôsti, eò res pervenerit, ut qui-
 dam (*Virtute sc. Magnanimitatis & Fortitudinis*) nudo suo baculo potèti
 Regi prævaluerit, & totam Gentem intrepidè ex servitute ejus eri-
 puerit; posteaquàm nempe dictum ei fuit, *Tecum ero.* Attamen diversi Exod. 3. 12.
 gradus hîc reperiuntur, & discrepant secundum magis & minus:
 nullus tamen eà (*Fortitudine sc. & Magnanimitate*) prorsus carere po-
 test. Sic dictum fuit Jeremię: *Ne timeas à facie illorum,* &c. *Ecce dedi te ho-* Jer. 1. 17. 18.
diè in Urbem munitam, &c. Sic dictum est ad Ezechielem: *Ne timeas* Ezech. 2. 6.
ab eis, & à verbis ipsorum. Et ita reperies, quòd in omnibus Prophetis
 ingens fuerit animi fortitudo & magnitudo. Per excellentiam au-
 tem & præstantiam facultatis Divinandi subitò atque momento fu-
 tura prædixerunt, in qua tamen & ipsa facultate magna diversitas
 reperitur.

Prætereà scito, quòd veri Prophetę tales sæpè habeant apprehen-
 siones speculativas, quarum causas nemo potest ingenio & specula-
 tione nudà assequi. Ita prædicunt futura quædam interdum, quæ
 Homo conjecturâ & divinatione solâ indicare nullo modo possit;
 quia illa *Influentia,* quę in facultatem Imaginatricem influit, & eam
 ita perficit, ut per operationem ejus, quæ futura sunt, possit annun-
 tiare, & ita apprehendere, ac si sensibus illa percepisset, illorumq;

medio ad facultatem Imaginatricem pervenissent; illa inquam Influētia perficit etiam facultatem Rationalem, ut per operationem ejus res quasdam veram existentiam habentes ita sciat & apprehendat, ac si illas per principia speculativa apprehenderet. Atque hæc est ipsissima veritas, quam credere debet, quicumque veritatis est amator & sectator; omnia enim ista de se invicem docent & testantur. Necessarium autem est, ut hoc magis sit in facultate Rationali & copiosius, (h. e. ut Influētia illa sit excellentior in facultate Rationali, quam in Imaginatrice): quia Influētia Intellectus agentis primò illam illuminat & in actum educit; & de facultate Rationali demùm pervenit ad facultatem Imaginatricem. Quomodo enim ab ipsa perfectione facultatis Imaginatricis provenire posset ista mensura, cum sit ejusmodi apprehensio, quæ nequaquam à sensibus ad illam pervenit? Neque etiam provenire potest tale quid à facultate Rationali, cum non sit scientia, quæ per certa principia, conclusiones, & rationes scitur & apprehenditur. Et hæc verissima est Prophetiæ ratio, & sententiarum illarum, quibus studium Propheticum appropriatur. Conditionaliter autem & de *Prophetis veris* tantum loquutus sum, ut nempe excipiam eos, qui de tertia secta sunt, qui nulla Rationalia, neque Sapientiam habent, sed nudas tantum Imaginationes & cogitationes. Nam ea, quæ tales Homines apprehendunt, nihil aliud sunt, quam sententiæ, quas antea jam habuerunt, quarum signa & vestigia in Imaginatione ipsorum impressa remanserunt, cum reliquis, quæ sunt in facultate illorum Imaginatrice: & quum cessârunt Imaginationes multæ, manserunt vestigia sententiarum illarum, quæ ipsis postea res planè novæ & adventitiæ esse videntur: ut verbi gratiâ, Si cum Homine aliquo essent mille Individua animalium in domo, & omnia exirent, quæ in domo fuerunt, unico tantum ex illis excepto, cum quo Homo ille remanens, existimaret, quòd nunc demùm in ædes intraverit, cum tamen res nequaquam ita esset, sed ex illis foret, quæ nunquam exiverunt. Atque hic locus est ex iis, qui seducunt & in exitium trahunt multos: quot enim quæso hoc modo perierunt, qui se Sapientes putabant? Sic reperiuntur multi, qui confirmant sententias suas per somnia, quæ somniant, & existimant, se illam rem, quæ in somnio ipsis apparet, nunquam scivisse vel audivisse vigilantes. Propterea non debet Homo attendere ad eum, cujus facultas Rationalis non est perfecta, & qui non pervenit ad finem perfectionis speculativæ. Nam qui hanc perfectionem assequutus est, is quoque aliarum rerum scientiam mediante

Influē-

Vide supra.

Influentiâ Intellectûs Divini potest assequi, & in rei veritate Pro-
pheta est; sicut hoc à Mose declaratur, cum inquit: *Et Propheta Cor sa-* Psal. 90. 12.
pientia: vult enim dicere, quòd Propheta in veritate sit Cor sapien-
tiæ. Atq; hoc quoq; est ex illis, quod scire te oportet.

CAP. XXXIX.

*De prestantia, perfectione, facilitate, & per-
petuitate Legis Mosis.*

POSTEA QUAM quidditatem & veritatem Prophetiæ haste-
nus exposuimus, & declaravimus, quòd Prophetia Mosis Do-
ctoris nostri ab omnium aliorum Prophetiis differat; dicemus nunc,
quòd propter solam illam Apprehensionem ad Legem vocati sumus:
quia nempe vocationi illi, quâ Moses nos vocavit, similis neque an-
tecessit inde ab Adamo primo ad ipsum usque, neque etiam post i-
psum apud ullum Prophetam sequuta est. Sic, fundamentum Legis *Lex Mosis ater-*
nostræ est, quòd in æternum non sit finem habitura vel abolenda: ac *na.*
propterea etiam ex sententiâ nostrâ, alia Lex nec unquam fuit, nec
erit, præter unicam hanc Legem Mosis Doctoris nostri p.m. Proba- *Ignoravit cæcus*
tur hoc inde, quia neque in Prophetis, neq; in Cabbala invenimus, *Judeus, Legem*
quòd Propheta aliquis aut Patriarcha ante Mosen, quales fuerunt, *Mosis per Chri-*
Schem, Eber, Noach, Mathusalem, & Enoch, ad cœtum & congre- *stum esse abolen-*
gationem aliquam hominum dixerit; *DEUS misit me ad vos, & præ-*
cepit mihi, ut vobis sic vel sic dicam; vel, *monet vos, ne ita faciatis;* aut, *præci-*
pit vobis, ut sic faciatis: de hac inquam re neque in Lege, neque in
Cabbala ullum testimonium reperimus; sed obtigit ipsis Prophetia
eo modo, quem exposuimus. Cui autem copiosè elargita fuit In- *Ratio docendi*
fluentia illa, veluti Abrahamo p.m., is congregavit Homines, & per *Prophetarum ante*
modum doctrinæ, instructionis & informationis ad veritatem vo- *Mosen.*
cavit, quam apprehenderat. Ita docere solebat Abraham, & per de- *Quomodo &*
monstrationes speculativas ostēdere, quòd Mundus habeat DEUM *quid docuerit*
unum solùm, quòd Is creaverit omnia alia, quæ extra vel præter *Abraham.*
ipsum sunt, & quòd non sit serviendum figuris istiusmodi externis
aut ulli creaturæ; & ad ista sermonibus blandis, suavibus & jucun-
dis, beneficiis denique Homines allexit & attraxit. Nunquam verò
dixit; *DEUS misit me ad vos, præcepit mihi, aut, hortatus est me.* Sic cum
mandatum à DEO accepisset, ut ipse, & filii, & servi ejus circumci-
derentur, circumcidit eos; nequaquam verò Homines ad hoc voca-

tione Prophetica vocavit. Nonne enim vides, quid Lex de eo dicat; *Quia novi eum: prater ea praecepit filius suis, &c.* Unde vides, quod per praecepta solitus fuerit omnia sua peragere. Hoc pacto vocantur Homines Isaac, Jacob, Levi, Kehat, Amram. Sic dicunt Sapientes nostri de Prophetis, qui antecesserunt ipsum; *Domus iudicii Eberi, domus iudicii Methusalemi, Schola Methusalemi, omnes fuerunt Propheta, & docebant Homines instar Concionatorum, Doctorum, Praceptorum; non vero, quod dixerint, Et dixit Dominus ad me, Loquere ad N.* Sic comparatum fuit ante Moſen.

Deut. 5. 24. Moſen vero quod attinet, noſti, quid ad ipsum dictum sit, quid dixerit ipse, & quid totus Populus de ipſo dixerit; *Hodie vidimus, quod DENS loquatur cum Homine, & vivat.*

Quomodo Propheta post Moſen docuerint.

Quod attinet Prophetas illos, qui fuerunt post Moſen, noſti, quae concionum ipſorum ratio fuerit, quod videlicet corripuerint vel admonuerint Homines, eosque ad custodiendam Legem Moſis vocaverint, mala quaevis comminando eam derelinquentibus, & bona omnia pollicendo iuxta eam incedentibus.

Deut. 30. 12. Et sic credimus futurum esse in perpetuum, quemadmodum dicitur; *Non in Caelis est, ut dicas, &c.* Item: *Nobis & filiis nostris in saeculum.* Ibid. 29. 29.

Perfectio Legis Moſis.

Deut. 4. 8.

Nullus est in Legibus Moſaicis excessus;

Nullus etiam defectus.

Neque aliter esse potest. Nam si res aliqua omnibus modis & gradibus in specie sua sit perfecta, impossibile est, ut in illa specie inveniatur alia, nisi a perfectione illa vel in excessu, vel in defectu peccas, in exacta & aequali proportione temperamenti illius speciei. Omne enim temperamentum ab Aequalitate recedens, habebit vel aliquid superfluum, vel aliquid deficiens. Atque ita se res habet in Lege ista, sicuti Aequalitas ejus (h.e. *justa & exacta ejus temperatio*) nobis indicatur, cum dicitur; *Statuta & judicia justa zaddikim; noſti enim, Zaddik Justus vel Justum saepe idem valere quod Aequale, Proportionatum.* Quod vero hoc ita sit, inde apparet, quia tales continent cultus, in quibus nulla est defatigatio, nullusque excessus, sicut in cultu eorum, qui in montibus & locis desertis degunt, qui a carne, vino, & aliis rebus ad fragile corpus nostrum sustentandum necessariis abstinere, qui cultus Divini causa hinc inde vagantur, & molestas peregrinationes suscipiunt, vel denique simile quippiam facere coguntur. Nullus etiam est in illis defectus, qui incitare posset Homines ad contemptum, vel ad sese in vitiis & flagitiis immergendum, ut quibusvis sceleribus fenestram quasi aperiat, atque ita hominem in moribus, virtutibus & speculationibus suis imperfectum relinquat, sicut Leges aliarum Gentium prophanarum. Verum, quando hoc in

in Libro de causis & rationibus præceptorum agemus, satis superq; æqualitas sive justa temperatio & sapientia ejus elucebit. Hanc ob causam dicitur de ea, *Lex DOMINI est perfecta, convertens animam.* Psal. 19. 8. Si quis existimet, illam esse laboriosam, molestam, & tædiosam, is in magno errore versatur, & rem non benè intelligit. Facilitatem autem & levitatem ejus apud perfectos postea sufficienter & verissimè sum demonstraturus. Propter hanc dicitur de ea, *Quid est, quod DOMINUS DEUS tuus petit à te?* &c. Item, *An loquutus sum Israël?* Sed hæc non nisi præstantiorum respectu dicta sunt, quibus meliori de limo finxit præcordia Titan. Quod enim profanos, iniquos, & violentos Terræ filios attinet; illi nihil pejus, nihil pestilentius, nihil durius esse judicant, quàm judicem aliquem habere, qui vim & violentiam eorum inhibeat & coërceat. Ita luxuriosis & voluptatibus deditis res videtur intolerabilis, si prohibeantur secundùm effrænem cordis sui libertatem scortationi indulgere, & si pænæ de scortatoribus sumantur. Ita cuius defectu aliquo laboranti, onus Æternæ gravius esse videtur prohibitio vitii illius, ad quod, pro morum suorum pravitate inclinatur & propendet. Quocirca de Levitate vel Gravitate Legis non est judicandum secundùm cujusvis hominis mali, temerarii, vitiiq; pessimis dediti affectus & concupiscentiam; verùm secundùm intellectum perfectissimi alicujus inter Homines, cujus similes, secundùm Legem, omnes reliqui esse deberent. Deniq; hæc Lex sola est, quæ *Divina* vocatur; reliquæ verò Leges & Statuta provincialia, ut sunt Leges Græcorum, Consuetudines Zabæorum &c. mera sunt opera & inventa Hominum politicorum, non autem Prophetarum, sicut aliquoties jam ostendi.

Deut. 10. 12.

Homines profani, qui vitia dediti sunt, odium habent Leges.

C A P. XL.

Hominem esse animal politicum & civile, sed tamen magnam inter Individua reperiri differentiam; ideoq; Legibus opus habere, quibus regantur & in terminis retineantur. Agitur etiam de differentia Legum humanarum & Legis divine.

SUFFICIENTISSIMÈ demonstratum est hætenus, *Hominem naturâ esse animal politicum & civile, & naturâ societatem* Homo est animal politicum & sociale.

tem amare & quærere: non sicut reliqua animantia, quæ tali societate non egent.

*Varietas inter
Homines in moribus, &c.*

Propter magnam autem varietatem compositionis istius speciei (quia, ut nôsti, ultimum est compositum) maxima quoque inter Individua ejus est differentia, ita ut nequeant vel duo inveniri Homines, qui eisdem moribus sint præditi; sicuti nec duo formâ externâ convenientes & æquales reperiri possunt.

*Causa illius
varietatis.*

Causa hujus diversitatis, est Temperamenti, Materiæ, & Accidentium, quæ Formam sequuntur, diversitas. Nam unaquæque Forma naturalis habet propria quædam Accidentia, quæ illam consequuntur, præter Accidentia illa, quæ Materiam comitantur. Talis autem & tanta in Individuis differentia in nullâ aliâ Animantium specie reperitur, sed uniuscujusque speciei Individua ferè conveniunt, Homine tantùm excepto. In hujus enim specie duo Individua tam discrepantia sæpè inveniuntur, ac si penitus è duabus essent speciebus. Ita invenies quendam tantâ crudelitate præditum, ut minimum quoque filiolorum suorum præ excandescentiâ mactare non reformidet; alium e contrâ tantâ clementiâ affectum, ut propter vermiculi vel pulicis interfectionem cor ipsius liquefeat & commiseratione afficiatur. Idem hoc videre licet in multis Accidentibus.

*Opus habent
Rectore & Governatore.*

Quia ergo Naturæ ejus hoc est insitum, ut inter ipsius Individua tanta sit varietas: & quia Natura ejus necessitate coactâ Societatem & Conjunctionem postulat; idcirco hæc Conjunctio & Societas sine Rectore & Governatore perfecta esse nequit, qui actiones ipsorum ad regulam æquet, defectus suppleat, excessus corrigat, omniaq; opera ad certam normam, certumq; modum exigat, ita ut varietas & differentia illa naturalis per harmoniam & convenientiam præscriptam sive impositam occultetur, societasque fiat ordinata.

Usus Legis.

Ideo dico, quòd, licet Lex non sit naturalis, ingrediatur tamen rationem rei naturalis, & à Sapiencia D E I ordinata sit ad illius speciei conservationem, cujus existentiâ D E U S delectatur, & cujus naturæ indidit, ut Individua ejus Facultatem gubernatricem haberent. Eorum autem quidam sunt, qui ipsimet per illam facultatem prophetant, ut Propheta aut Legislator, (h. e. qui Leges tantùm & præcepta dant & præscribunt); alii, qui facultatem habent cogendi Homines, ad facienda, exequenda, & in actum deducenda ea, quæ Prophetæ ille præcepit: ut Rex, qui accipit Legem illam. Sunt etiam, qui gloriantur de Prophetia, qui accipiunt Legem alicujus Prophetæ vel totam, vel ex parte tantùm, ut partem unam accipiant, alteram
verò

verò relinquant, idque vel ideò, quia illa pars eis magis est facilis, aut quia in hanc opinionem trahere possunt Homines, ac si per Prophetiam illis obrigissent; neque in eis aliorum vestigia premerent, idque ex mera ambitione & arrogantia. Sunt enim quidam, quibus Perfectio aliqua tantoperè placet & arridet, quique adeò eam expectant & affectant, ut omnibus persuadere libenter vellent, se illà perfectione esse præditos; licet probè sciant, se in rei veritate eam minime habere. Ita vides multos arroganter gloriari de aliorum Poëmatibus sive Carminibus, & videri velle, ac si ipsimet illa composuissent. Idem contingit sepè in libris & laboribus Virorum doctorum, & artibus ac scientiis multis, quando incidunt in manus æmuli alicujus & ignavi Thrasonis, ut ea, quæ alius invenit, à se inventa jactiter, atque ita alienis plumis se ornet. Eodem pacto evenire solet in ista perfectione Prophetiæ. Invenimus enim quosdam, qui gloriantur de Prophetia, & talia dicunt, de quibus nulla unquam fuit Prophetia, qualis fuit *Zedekias filius Kenaana*. Invenimus alios, qui de Prophetia gloriantur, & talia dicunt, quæ sine omni dubio *D e u s* loquutus est, h. e. quæ per Prophetiam quidem venerunt, sed ad alios, (qualis fuit *Chanania ben Azur*), & postea dicunt, quòd ipsimet sint Prophetæ.

Ambitiosi & arrogantes gloriantur se deus, quæ non habent, vel quæ sunt aliorum.

Multi gloriantur de Prophetia, qui tamen eam non habent.

Sed hæc nota sunt ac manifesta; nihilominus tamen clariùs adhuc ea tibi explicabo, ut planè non amplius dubitare queas, & differentiam habeas, quâ discernere possis inter Ordinationes Legum conditarum ab Hominebus, inter Ordinationes Legis Divinæ, & inter Ordinationes eorum, qui aliqua à Prophetis aliis accipiunt, & postea gloriantur, ac si ipsimet ea dixissent. Quod ergo attinet Leges illas, quas publicârunt conditores & latores ipsarum ex propria cogitatione & arbitrio suo, de illis non necesse est magnam adferre probationem: *Quando enim confitentem habemus Reum, non habemus opus Testibus.* Proinde de illis solùm te informabo, quæ Prophetica esse dicuntur. Earum autem quædam reverà sunt Prophetica, h. e. Divina, quædam Legales, quædam tales, de quibus *Legislator ait, quòd à se proficiscantur, cum tamen illas desumpserit ab alio.* Quando incidis in Legem aliquam, in qua ipsius Legis & Authoris aetiones ejus definiunt tota intentio est, Eutaxia & commodum Reipublicæ, ut omnis iniquitas & injustitia ex ea tollatur; nullusque respectus ad res speculativas, nulla cura de perficienda facultate Rationali, nulla denique dogmatum Fidei vel Religionis consideratio, an sana sint ac valida, an verò ægra & infirma? sed cujus intentio

De Legibus humanorum Legislatorum.

De Legibus Prophetis, quæ sunt triplices.

Legales, vel Civiles.

tota versatur in rebus & negotiis mortalium disponendis, eorumque prosperitate & salute procurandâ ac promovendâ, ex mente & consilio Authoris illius; cum inquam Legem aliquam ita comparatam esse deprehendis, illam scias esse *Legalem* vel *Civilem*, & Auctoritatem ejus ex secta tertia, eorum videlicet, in quibus facultas Imaginativa solum dominatur. Quando verò vides Legem, cujus jura & ordinationes omnes sunt speculativæ, quæ agit tum de rebus corporalibus, tum de iis, quæ ad Fidem spectant, & cui propositum est ante omnia sententiis veris de DEO & de Angelis Homines imbueri, deinde sapientes, intelligentes & prudentes eosdem reddere, ut totius hujus Universitatis naturam & rationem veram teneant, illam ordinationem scias esse à DEO, Legemque illam *Divinam*. Restat ergo nunc, ut scias, quomodo probare debeas, an is, qui in publicum dat Legem aliquam sub suo nomine, reverà sit perfectus ille, cui ea in Prophetia revelata est, an verò inanis tantum sit ostentatio & gloriatio, illamque furto ab alio surripuerit. Modi hominem talem probandi sunt, Perfectionis ejus diligens exploratio, Actionum ejus observatio, & Morum ejus accurata inspectio. Certissima autem demonstratio hæc est, si dereliquerit & contemnat voluptates corporales, (hic enim Sapientum & Prophetarum primus gradus, primaque nota est), imprimis verò sensum illum, qui juxta Aristotelis pronunciatum nobis est opprobrium & dedecori, & si abominetur omnem libidinem & scortationem. Idè hoc signo DEUS ferè omnes eos prodidit & in lucem produxit, qui falso de Prophetia gloriati sunt; ut nempe veritas eam amantibus patefiat, & ab omni errore præserventur. An ignoras enim, quâ ratione *Zedekias Filius Maaſija*, & *Achab Filius Koliſa* de Prophetia gloriati fuerint, multos Homines ad se pertraxerint, verbaque Prophetiæ ab aliis instinctus Divini afflatu prolata sub suo titulo vendiderint, & tamè in voluptatibus suis Venereis perrexerint, ita ut sociorum & discipulorum suorum quoque uxores stupraverint, donec à DEO, ut & alii ipsis similes, reſecti, & à Rege Babylonie, meritissimâ pœnâ, igne combusti fuerint; sicut *Jeremias* ostendit, cum ait: *Et assumetur ab eis maledictio ab omni transmigracione Jehudah, quæ est in Babel, dicendo; Ponat te DOMINUS sicut Zedekiam & sicut Achab, quos combussit Rex Babel igni, &c.* Item: *Et adulterium commiserunt cum uxoribus sociorum suorum, & loquuti sunt verbum in nomine meo mendaciter, &c.*

Divina.

Supposititia.

Pſendo-Prophetia quomodo probari possint.

A Deo quomodo manifestentur.

Jerem. 29. 22.

Ibid. v. 23.

CAP. XLI.

Quid sit Visio Prophetica. Quot modis in Prophetis dicatur, Verbum Domini ad ipsos factum esse.

NON existimo necesse esse, ut tibi explicem, quid sit *Somnium*; verum operæ pretium est, ut scias, quid sit *Mareh Visio*, de qua dicitur, *Bemareh In Visione me notum faciam illi*, quæ vocatur *Mareh* Num. 12. 6. *hannebhuah Visio Prophetica*: Item, *Manus Dei*: Item, *Machaseh*. Est *Visio Prophetica* autem *Terror* quidam *Panicus*, qui occupat *Prophetam* inter *vigilandum*, sicuti ex *Danjele* patet, quando ait; *Et vidi Visionem magnam* Dan. 10. 8. *hanc, neque remansit in me ulla fortitudo, & vis mea mutata in me est in corruptionem, nec retinui fortitudinem ullam.* Item, *Et sui lethargo oppressus super faciem meam, & facies mea ad terram.* Sermo enim *Angeli*, quo ipsum allocutus est, & illius erectio, facta utique fuerunt in *Visione Prophetiæ*. In tali autem negotio sensus omnes à suis functionibus quiescunt, & venit *Influentia illa super facultatem Rationalem*, ac ab ista diffunditur in *facultatem Imaginatricem*, hocq; pacto opus suum perficit & absolvit. Quandoque autem incipit *Prophetia* in *Visione Prophetica*, & postea multiplicatur *terror & passio illa vehemens*, quæ sequitur *perfectionem operationum facultatis Imaginatricis*, & tùm demùm venit *Prophetia*, sicuti contigit *Abrahamo*. In principio enim *Prophetiæ* illius dicitur; *Et fuit Verbum Domini ad Abrahamum in Visione.* Et in fine ejusdem; *Et sopor irruit in Abrahamum, &c.* Item; *Et dixit ad Abrahamum, &c.* Gen. 15. 1. Ibid. v. 12. Ibid. v. 13.

Prætereà scito, quòd omnium eorum *Prophetarum*, qui *Prophetiam* sibi factam esse dicunt, quidam eam *Angelo* alicui, quidam verò *Deo Opt. Max.* adscribant & attribuunt, licet per *Angeli ministerium* quoque ipsis obtigerit, de quo *Sapientes nostri* nos erudierunt, quando ajunt: *Et dixit Dominus ad eam*; scilicet *אֵלֶיךָ דַבָּרַתְּ אֱלֹהִים* Gen. 25. 23. *h.e. per manus Angeli.*

Insuper, de quocunque scriptum occurrit, quòd *Angelus* cum eo loquutus, aut quòd aliquid ipsi à *Deo* revelatum sit, id nullo alio modo, quàm in *Somnio*, aut *Visione Propheticâ* factum esse, noveris.

Habemus etiam apud *Sapientes nostros* *Discursum* de *Sermone*, qui ad *Prophetas* pervenit, locundùm id, quod *Prophetæ* ipsi scripserunt, (h.e. de modis, quibus, sermonem Divinum ad se esse factum, Pro-

1. *pheta dicunt.*) Quatuor modis fieri illud ajunt. *Primus* modus est, cum Propheta revelat, quod sermo ille factus fuerit ab Angelo in Somnio, aut in Visione. *Secundò*, cum mentionem tantum facit verborum Angeli; sed non explicat, quod facta sint in Somnio, vel in Visione, eò quod fundamento huic, quod notum est, innitatur; Nullam Prophetiam fieri, nisi uno aliquo duorum istorum modorum, quorum DEUS meminit, quando ait; *In Visione me notum faciam ei, in Somnio loquar ei.* *Tertiò*, cum nullam prorsus Angeli mentionem facit, sed DEO Opt. Max. sermonem adscribit, ac si ipse eum protulisset, hac tamen cum adjectione, quod factus sit in Visione, aut in Somnio. *Quartò*, cum Propheta absolutè & simpliciter ait, quod DEUS secum loquutus sit, vel ei dixerit; *Fac hoc:* aut, *Dic hoc:* nullà vel Angeli, vel Somnii, vel Visionis mentione factà; idque propter hoc quoque notum fundamentum & principium; quod nulla Prophetia fiat, nisi in Somnio aut Visione, & per manum Angeli.
- Num. 12. 6. *Ad primum modum* pertinet, quod dicitur; *Et dixit ad me Angelus DOMINI in Somnio, Jacob.* Item: *Et dixit Angelus ad Bileamum.* (Nota, quod hic in textu Hebræo sit vox *Elohim*, quam de Angelo author hic intelligit.)
- Genes. 31. 11. *Secundi modi* sunt ista; *Et dixit DEUS ad Jacobum, surge, ascende Bethalem.* Item; *Et dixit ei DEUS, Nomen tuum est Jacob.* Item; *Et clamavit Angelus DOMINI ad Abrahamum secundo è Cælis.* Item; *Et dixit DEUS ad Noachum.*
- Ibid. 7. 1. *Ex tertio modo* est id, quod dicitur; *Fuit Verbum DOMINI ad Abrahamum in Visione.*
- Ibid. 15. 1. *Ex quarto denique modo* sunt; *Et dixit DOMINUS ad Abrahamum.* Item; *Et dixit DOMINUS ad Jacobum, revertere.* Item; *Et dixit DOMINUS ad Josuam.* Item; *Et dixit DEUS ad Gedeonem.* Sic; *Et dixit DOMINUS ad me: Et fuit Verbum DOMINI ad me.* Verbum DOMINI fuit, &c. *Et ecce Verbum DOMINI ad ipsum fuit.* Fuit Verbum DOMINI. *Principium Verbi DOMINI ad Hoseam.* Fuit super me Manus DOMINI: & hujus generis alia.
1. Reg. 19. 9. *Quicquid ergo ex quatuor istis modis* occurrit, id *Prophetia* est; & quicumque talia dicit, *Propheta.* Quando verò dicitur, *Et venit DEUS ad N. in Somnio noctis;* id *Prophetia* minimè nuncupari potest, neque vir talis, *Propheta.* Sensus etenim est, quod admonitio, *revelatio* quædam, Viro ejusmodi à DEO facta fuerit; deinde, quod in Somnio illa contigerit. Nam, quemadmodum DEUS caussatur, ut Homo moveatur ad alium vel defendendum & liberandum, vel perdendum & occiden-

eidendum: sic quoque causa est DEUS ortus illarum rerum, quas in Somniis nocturnis exoriri vult. Notum enim est, neque ullum dubium, quin Laban Syrus perfectissimè impius fuerit & idololatra: & Abimelech, licet Vir bonus in Populo suo fuerit, tamen de ipso, de Terra & Regno ejus dicit Abraham; *Non est Timor DEI* in Genes. 20. 11. loco isto: nihilominus de utroque, Labane inquam, & Abimelecho, legimus; *Et venit DEUS ad Abimelech in Somnio noctis: Et venit DEUS ad Labanem Syrum in Somnio noctis.* Quocirca observa istam differentiam inter hæc duo; *Et venit DOMINUS*: Item; *Et dixit DOMINUS*: & inter, *In Somnio noctis*: &, *In Visionibus noctis*. De Jacobo dicitur: *Et dixit DEUS ad Israëllem in Visionibus noctis*: de Labane autem & Abimelecho; *Et venit DEUS*, &c. Hac de causa exposuit Onkelos ista; *Et venit Verbum à DOMINO*: non autem dixit de duobus istis; *Et revelavit se DOMINUS*.

Tandem verò hoc loco & istud scias, quòd sæpè dicatur, *Et dixit DOMINUS ad N.*, cum tamen hoc non fuerit ad illum N., neque ulla ei Visio contigerit; sed verbum illud ei dictum fuerit à Propheta: sicut scriptum est de Rebecca; *Et ivit ad interrogandum DOMINUM*: Gen. 25. 22. ubi apertè glossantur (*Rabbini sc. nostri*) in Scholam sive Gymnasium Schemi & Heberi, & ipse (Schem sc. vel Eber) respondit ei. Nihilominus tamen dicitur; *Et dixit ei (Rebecca) DOMINUS*. Licet autem alibi dicant, *Et dixit ei DOMINUS*; nempe per manus Angeli: tamen sine dubio per Angelum ibi intelligitur Heber, (Propheta enim non rarò vocatur Angelus, ut alibi explicavimus), vel Angelus ille, qui ad Heberum venit in ista Prophetia: vel dictum id erit ad significandum, quòd omnis sermo, qui DEO præcisè & absolute attribuitur in reliquis Prophetis, excepto Mose, per Angelum factus esse intelligi debeat, sicut explicuimus.

CAP. XLII.

Quando alicui Angelus reverà apparuisse vel loquutus esse dicitur, intelligi id debere de Visione Prophetiæ.

EXPOSUIMUS in capite præcedenti, quòd, ubicunque Visionis Angeli, vel Sermonis ejus mentio fit, id intelligendum sit in Visione Prophetiæ vel Somnio factum esse: nec quicquam referre, sive id expressè dicatur, sive non; quod animadvertere & observare te volo.

Nihil etiam refert, siue à principio scribat, quòd viderit Angelum, siue ex sermone ejus videatur & colligatur, quòd primò illum pro Homine habuerit, sed in fine, quòd Angelus sit, ipsi innotuerit. Nam posteaquàm ex fine intelligis, Angelum fuisse id quòd vidit, & quòd sermonem habuit, constat tibi simul, quòd ab initio negotii fuerit Visio Prophetiæ aut Somnium Propheticum. In Visione etenim Prophetiæ, vel in Somnio Prophetico videtur nonnunquam Propheta, ac si DEUS ipse secum loqueretur; nonnunquam, ac si Angelus loqueretur: nonnunquam accidit, ut audiat loquentem, sed non videat eum: nonnunquam etiam videtur ei, ac si Vir aliquis ipsum alloqueretur, postea autem experitur, quòd Angelus fuerit; & in hac Prophetiæ specie commemoratur, primò, quòd viderit Virum hoc vel illud agentem aut dicentem; deinde, quòd cognoverit, illum Virum esse Angelum.

Ad hoc fundamentum respexit & inclinavit quidam ex præstantissimis & maximis nostris Sapientibus, videlicet Magnus R. Chija, in explicatione verborum illorum Legis; *Et apparuit ipsi DOMINUS in quercubus Mamre, &c.* Posteaquàm enim præmisit (Moses) summariter, quòd DEUS ipsi (Abrahamo) apparuerit, incipit quoque apparitionis illius formam exponere, quòd nempe primò tres Viros viderit, & deinde ad illos cucurrerit, eosque salutarit & alloquutus fuerit. Ubi auctor illius expositionis (R. Chijah) dicit, quòd verba ista Abrahami; *DOMINE, si nunc inveni gratiam in oculis tuis, ne quæso transeas à servo tuo:* quòd inquam ista verba ad unum, & quidè præcipuum inter illos, dixerit & direxerit; quòd tibi, tanquam secretum magnum, considerandum relinquo. Idem dicit (R. Chijah) de eo, quòd in historia Jacobi legimus; *Et luctatus est Vir cum ipso,* quòd sc. in Visione Prophetiæ factum fuerit, quia postea explicatur, quòd Angelus fuerit; planè ut in historia Abrahami, ubi primò in genere dicitur, *Et apparuit ipsi, &c.* deinde specialiter explicatur, quomodo hoc factum fuerit. Ita enim de Jacobo quoque dicitur, *Et occurrerunt ipsi Angeli DEI;* deinde explicatur, quomodo acciderit, ut ei occurrerint, quòd nempe nuncios miserit ad fratrem suum Elavum, & sic & sic fecerit; & tandem, quòd relictus fuerit Jacob solus, &c. Istud autem de Angelis DEI, de quibus primò dicitur, *Et occurrerunt ipsi Angeli DEI,* ista item lucta, atque adeò totum negotium, in Visione Prophetiæ contigerunt. Ita dico, in negotio Bileami totum illud, quòd in via ei contigisse dicitur, & quomodo asina loquuta fuerit, in Visione Prophetiæ factum esse; quia in fine historiæ explicatur, quòd

Genesi 18.1.

Ibid. v. 3.

Gen 32. 24.

Lucta Jacobi accidit in Visione Prophetiæ.

Ibid. v. 1.

Historia Bileami & asina contigit in Visione Prophetiæ.

Numer. 22.

quòd Angelus DEI loquutus fuerit. Sic dico de eo, quòd legitur in Visione Josuæ, *Levavit oculos suos, ac vidit, & ecce, Vir stabat contra eum, quòd in Visione Prophetiæ contigerit, quia in fine negotii dicitur, quòd fuerit Princeps exercitus DOMINI.* Quod verò dicitur. *Et ascendit Angelus DOMINI de Gilgal: Item, Et fuit, cum loqueretur Angelus DOMINI verba hæc ad omnes filios Israël: de eo Sapientes nostri dixerunt, quòd Angelus DOMINI, cujus ibi mentio fit, sit Phineas. Ajunt enim; Hic est Phineas, nam eo tempore, quo Majestas Divina habitavit super eo, similis fuit Angelo DOMINI.* Explicavimus autem jam in præcedentibus, quòd ANGELUS Nomen sit æquivocum; & quòd Propheta quoque Angelus vocetur: ut; *Et misit Angelum, & eduxit nos ex Aegypto. Item; Dixit ergo Haggai Angelus DOMINI in Le-gatione DOMINI. Item; At illi subsannabant Angelos DEI.* Prætereà etiam, quòd Danjel scribit; *Et vir ille Gabriel, quem videram in Visione in principio, volantem volatu, tetigit me tempore sacrificii vespertini: illud totum dico in Visione Prophetiæ factum fuisse. Non enim debemus existimare, cum de Visione vel Auditione verborum Angeli legimus, quòd id aliter, quàm de Visione Prophetiæ, vel de Somnio Prophetico sit intelligendum, sicuti hoc fundamentum nobis positum est in illo dicto; In Visione notum me faciam ei, in Somnio loquar cum ipso.* Ex his ergo, quæ hæcenus dicta sunt, judicandum de reliquis, quæ non sum adducturus. Intelliges autem ex iis, quæ antehæc de Præparationis necessitate ad Prophetiam, & de Homonymia vocabuli ANGELUS, in medium protulimus, quòd nec Hagar Ægyptia, Prophetissa, neque Manoah & Uxor ejus, Prophetæ fuerint; sed quòd sermo ille, quem audiverunt & perceperunt, fuerit instar Filie vocis, (cujus frequentem mentionem faciunt Sapientes nostri), quæ est talis res, quæ contingere potest ei quoque, qui non est præparatus ad Prophetiam: verùm homonymia vocabuli ANGELUS hîc Hominibus imponit, cujus explicatio principiû est, quod plurima in Lege dubia refellit & resolvit. Observa autem convenientiam verborum illorum de Hagare, *Et invenit eam Angelus DOMINI ad fontem aquarum, cum iis, quæ de Josepho legimus, Et invenit eum Vir, & ecce, oberrabat in agro; quæ omnia Medraschoth concorditer de Angelo explicant.*

De rationibus & modis Parabolarum
Propheticarum.

Per Parabolas prophetat quandam Propheta.
IN Opere nostro *Jad* ostendimus, Prophetas quandoque per Parabolas prophetare solere. Vident enim sæpe aliquid per Parabolam, & deinde in eadem Visione Prophetica illius Parabolæ sensus eis explicatur. Nam quemadmodum cum quis somniat, in somniis quibusdam somnianti videtur quasi vigilaret, somnium illud alteri enarraret, ejusque sensum & significationem ei exponeret, & tamen totum hoc merum somnium est, quod vocatur *Somnium in ipso somnio expositum*; quorundam verò somniorum sensus & significationis non percipitur, nisi posteaquam quis expergefactus est: ita sunt quoque primò nonnullæ Parabolæ Propheticæ, quarum sensus in ipsa Visione explicatur, sicut ex Zachariæ exemplo liquet, qui posteaquam Parabolas, quas vidit, recitasset, ait; *Reversus est autem Angelus, qui loquebatur mecum, & excitavit me tanquam Virum, qui excitatur a somno suo, dixitq; ad me, Quid vides? &c.* ac postea Visionem ipsi exposuit. Idem etiam videtur ex Danjelis exemplo. Dicitur de eo, *Danjel somnium vidit, & Visiones capitæ ejus super cubili ejus*: deinde Parabolas omnes exponit, gemitus item & suspiria sua, propter illarum interpretationis & expositionis ignorantiam; quâ de causâ se ad Angelum contulit, ac veritatem rei ex ipso quæsit, qui etiam in eadem Visione Prophetica expositionem ipsi indicavit. Hoc sibi vult Propheta, cum ait, *Accessi ad unum de adstantibus, & veritatem quasi ab eo super toto hoc, & dixit mihi, interpretationemq; somniorum indicavit mihi.* Totum autem istud negotium vocavit *Visionem*, quando inquit; *Somnium vidit*: quia Angelus ei somnium in somnio Prophetico exposuit. Hoc idem est, quod postea quoque dicit: *Visio apparuit mihi ipsi Danjeli post eam, quæ apparuerat mihi in principio*; id quod ex hoc manifestum est, quia vocabulum *Chasôn* *Visio*, quâ Danjel utitur, derivatur à verbo *Chasah*, & *Mareh* à verbo *Raah*. Duo autem hæc verba unum idemque significant, nullaque est differentia, sive dicas *Bemareh*, sive *Bemachasch* aut *Bechasôn*. Præterea, non datur modus aliquis tertius præter illos, quos Lex in decantato illo loco recenset: *In Visione me notum faciam ei; In Somnio loquar cum eo*: sed sunt illorum distincti gradus, sicut declarabitur. Deinde, sunt quædam Parabolæ Propheticæ, quarum sensus non aperi-

Parabola quædam in ipsa Visione explicatur.

Zach. 4. 1.

Dan. 7. 1.

Ibid. v. 16.

Dan. 8. 1.

חַסוֹן & מַרְהָ
sunt synonyma.

Num. 12. 6.

aperitur Prophetæ in Visione Prophetica; sed post expergefactionem demum cognoscit, quis ipsorum sensus fuerit: sicut videre est in *Virgibus illis Zachariæ, quas accepit in Visione Prophetiæ.*

Parabola quædam non aperiuntur in Visione; sed postquam Prophetæ expergefatus est.
Zach. 11. 7.

Porro, quemadmodum Prophetæ vident quandoque res, quarum sensus est Parabolicus, ut sunt, *Lucerna Zachariæ, Equi, Montes & Volumen Ezechielis, Muri & Perpendicularum Amosi, Bestiæ Danjelis, Olla bulliens Jeremiæ, & similes,* quarum mens & scopus est, statum & conditionem rei alicujus depingere & repræsentare; ita quoque vident nonnunquam res, quibus significatur id, quod nomen rei illius visæ, Etymologiæ suæ ratione, vel per homonymiam denotat, ac si facultatis Imaginatricis operatio esset ostendere rem homonymum nomen habentem, cujus una significatio rem aliam docet & significat.

Parabola quædam sunt, in quibus respicitur ad nominis rei visæ significationem.

Hoc enim quoque est de speciebus Similitudinum & Parabolarum. Tale est illud in Jeremia, *Makkel sichoked* Baculus amygdalinus. Non enim respicitur ibi ad amygdalas, sed ad homonymiam vocabuli

Jerem. 1. 11.

Schoked, sicut dicit, *Quia schoked (vigilo) ego;* quod neque de Amygdalarum, neque de Baculi est significatio. Sic, quando Amos dicitur vidisse *Kelubb kajitz*, h. e. Canistrum æstivorum fructuum; respicitur ad perfectam & completam mensuram temporis, sicut dicitur, *Baketz* Venit finis. Hic verò istud in primis admiratione dignum est, quod nonnunquam sit admonitio vel allusio in voce aliqua, cujus litteræ sunt quoque litteræ alterius alicujus vocabuli, per transpositionem ordinis ipsorum, (h. e. quod aliquando in voce aliqua respicitur ad vocem aliam, quam per transpositionem illius vocis litteræ cõstituunt), etiamsi nulla sit inter illas originis & etymologiæ affinitas, vel rerum significatarum convenientia. Hujus rei exemplum invenies in

Amos 8. 6.

Parabolis Zachariæ, quando accepisse dicitur *Baculos ad pascendum gregem*, in Visione Prophetiæ, quorum unum vocavit *Noam*, alterum *Chobelim*. Scopus enim hujus Parabolæ est, docere; Gentem illam ab initio fuisse *Benoam* in amœnitate **DOMINI**; **DEUM** illam duxisse, rexisse, gubernasse; ipsam in cultu **DEI** lætatam esse; **DEUM** in ea complacuisse, eamque dilexisse, sicut ait; **DOMINUM** ¶ *exaltasti hodiè, &c. DOMINUS quoque, exaltavit te hodiè, quod sis ei in populum peculiarem.* Ductores autem & Rectores ejus illo tempore erant Moyses, & Prophetæ, qui eum sequuti sunt. Postea verò statu & conditione ejus se immutante, ita ut amorem **DEI** rejecerit, **DEUM** quoque rejecisse illam, ideoque nomen Rectorum & Gubernatorum ejus ponit *Chobelim* Corruptentes, quales fuerunt Jeroboam & Manasses. Nomen hoc *Chobelim* derivatur à radice *Chabal*, quæ

Parabolarum quarundam sensus consistit in vocabulo aliquo per transpositionem litterarum.

Zach. 11. 7.

Deut. 26. 17. 18.

¶ *exaltasti hodiè, &c. DOMINUS quoque, exaltavit te hodiè, quod sis ei in populum peculiarem.* Ductores autem & Rectores ejus illo tempore erant Moyses, & Prophetæ, qui eum sequuti sunt. Postea verò statu & conditione ejus se immutante, ita ut amorem **DEI** rejecerit, **DEUM** quoque rejecisse illam, ideoque nomen Rectorum & Gubernatorum ejus ponit *Chobelim* Corruptentes, quales fuerunt Jeroboam & Manasses. Nomen hoc *Chobelim* derivatur à radice *Chabal*, quæ

¶ vel spondere fecisti.
* spondere fecit te.

Cantic. 2. 15. significat *Corrumpere, Perdere*: ut in illo; *Mechabbelim* *Corrumpentes* vineas. Sed præter hoc vult quoque docere voce hac *Chobelim*, quòd *Legem* ipsi fastidiverint, & quòd *DEUS* vicissim illos fastidierit & aspernatus fuerit. Hic autem sensus non dependet à *Chobelim* sive à *Chabal*, sed à *Bachal*, per transpositionem trium harum litterarum, *Beth, Cheth, & Lamed*. Hinc enim dicit in parabola; *Affligiturq; anima mea propter eos, etiam anima ipsorum bachalah fastidivit me*. Nam ex *Chabal* per transpositionem litterarum fit *Bachal*.— Atque hoc pacto non rarò res magni momenti & secretæ proponuntur; ut, cum in *Ezech. cap. 1.* Visione Ezechielis dicitur, *Nechoscheth kalal Aes tersum, Veregel egel* Et pes vituli, *Vechaschmal* Et pruna ignita. Et sic passim alibi ad multa talia facilis tibi nunc patebit aditus, si diligenter indagaveris ea, post meam hancce admonitionem.

CAP. XLIV.

De variis modis, quibus Propheta percipiunt Prophetias. De Vocis item vel Sermonis, quem audiunt, qualitate.

PROPHETIAM fieri vel per Somnium, vel per Visionem, ad nauseam usque jam inculcavi, unde in posterum nolo id repetere.

Propheta vel videns Parabolam: Nunc dico; cum Propheta prophetat, fieri posse, ut videat Parabolam, sicuti aliquoties declaravimus; *Vel*, ut videat *DEUM* Opt. Max., in Visione Prophetiæ loquentem secum, sicut *Jesajas* dicit; *Et audiivi vocem dicentem, quem mittam, & quis ibit nobis?* *Vel*, ut audiat *Angelum* secum loquentem, eumque videat, & hoc creberrimè; *ut, Et dixit ad me, An non nosti, quid hæc sint?* Item; *Dixit ad me Angelus, qui loquebatur mecum.* Item; *Et audiivi unum Sanctum loquentem, &c.*

Vel Angelum: *Vel*, ut videat *Hominem* aliquem loquentem secum, sicut *Ezechiel* ait; *Et ecce Vir, cujus aspectus erat tanquam aspectus eris, &c. Et alloquutus est me Vir ille, &c. posteaquam sermonem illum ita inchoavit; Fuit super me manus DOMINI.* *Vel*, ut Propheta nihil quicquam videat, sed verba tantum audiat in Visione Prophetiæ. Sic ait *Daniel*: *Audiivi etiam vocem hominis inter Ullaj.* Item *Eliphas*; *Silentium & vocem audiivi.* Sic ait *Ezechiel*; *Et audiivi vocem loquentem ad me*: illud enim, quod apprehendit in Visione Prophetiæ, non fuit id, quod loquebatur cum ipso; sed separat rem illam admirandam & extraordinariam,

riam, quam se apprehendisse asserit, & incipit à ratione & forma Prophetiæ, dum dicit; *Et audivi vocem loquentem ad me.*

Præmissâ ergo hac distinctione, quam Scripturæ Sacræ testimonia nobis suppeditant, dico ulterius; Quòd nonnunquam fiat, ut verbum illud, quod Propheta audit in Visione Prophetiæ, ei videatur fieri voce gravissimâ & robustissimâ; sicut quidam somniant, se audire tonitrua, vel terræ motum, aut fragorem magnum, (non raro enim accidit hoc in somniis); nonnunquam verò, ut verbum illud audiat voce ordinariâ & familiari, ac si prope ipsum esset. Manifestum evadit tibi hoc ex historia Samuelis Prophetæ. Nam cùm DEUS tribus continuè vicibus ipsum vocaret, existimavit, Eli sacerdotem se appellare. Causam deinde hujus rei Scriptura reddit hanc, quòd ignorârit adhuc tùm temporis, DEUM hoc modo cum Prophetis loqui solere, & quòd hoc mysterium ipsi nondum fuerit revelatum. Hoc enim est, quod dicitur; *Samuel nec-dum cognoscebat DOMINUM, & nondum revelatus fuerat ei sermo DOMINI*: nam parinde est, ac si diceret, illum nescivisse, neque cognovisse adhuc, quòd DEUS ita loqui soleret. Velsensus (horum verborum sc., *Samuel autem nondum cognoscebat DOMINUM,*) est; Samuelem ante illud tempus nullam habuisse Prophetiam: nam de eo, qui prophetat, dicitur; *In Visione me notum faciam ei, in Somnio loquar cum eo.* Verùm ita expositio hûc redibit, & hæc erit; *Et Samuel non prophetavit ante illud tempus, & per consequens ignorabat, quòd talis esset forma Prophetiæ.*

*Audiit Prophe-
ta verba quan-
doque gravissi-
mâ & terribili,
quandoque fa-
miliari voce.*

1.Sam.3.7. ubi sequitur.

C A P. XLV.

De undecim distinctis Prophetiæ Gradibus.

POSTEA QUAM igitur hætenus Veritatem Prophetiæ juxta id, quòd tam ex ratione & speculatione, quàm ex Lege nostra de ea colligere possumus, declaravi, necessarium nunc est, ut *Gradus Prophetiæ* juxta duo illa fundamenta tibi recenseam.

*De Gradibus
Prophetiæ.*

Non omnis autem, qui est in aliquo Graduum illorum Propheti-
corum, quos sic appello, ideò quoque *Propheta* est. Verùm primus &
secundus sunt *Gradus ad Prophetiam*, unde ii, qui ad duos illos gra-
dus pervenerunt, non numerantur inter Prophetas illos, de quibus
egimus hætenus, licet aliquando generaliter & latè *Propheta* nun-
cupentur; eò quòd propinqui admodum sint Prophetis.

Prætereà, non debet te seducere in istis Gradibus, quòd in libris

Prophetarum invenis, Prophetæ alicui interdum obtigisse Prophe-
tiam ex uno modo istorum graduum; & deinde, quod eidem Pro-
phetæ obtigerit Prophetia ex modo alio, & alio in gradu. Nam quod
illos gradus attinet, fieri potest, ut una Prophetia Prophetæ offera-
tur in gradu hoc, & alio tempore Prophetia alia in gradu inferiori,
quàm erat prior. Quemadmodum enim Prophetæ non prophetat
continuè toto vitæ suæ tempore; sed aliquando Prophetiæ donum
habet, aliquando verò Prophetia ab eo aufertur: sic prophetat ali-
quando in gradu supremo & excellentissimo, postea in gradu in-
feriore; quin-imò fieri potest, ut semel tantum per totam vitam per-
veniat ad summum illum gradum, & postea ipsi denegetur: vel fieri
potest, ut in gradu inferiore permaneat, donec Prophetia ejus cessat.

*Prophetia ante
mortem Prophe-
tarum ab ipsis
aufertur.*

2.Chron.36.
22.
2.Sam.23.1.

Necessariò enim aufertur Prophetia ab omnibus reliquis Prophetis
(*excepto Mose*) ante mortem ipsorum; idque vel brevi, vel diù, sicuti
patet exemplo Jeremiæ, de quo dicitur; *Ad finiendum: vel, Quo finie-
batur Verbum DOMINI in ore Jeremia: & Davidis, de quo legimus;*
Et ista sunt verba Davidis postrema. Idem enim iudicium est de om-
nibus.

His itaque sic præmissis, incipiam nunc tibi gradus istos recense-
re & enumerare.

*Primus gradus
Prophetia.*

*Ed. Tb. p. 172. p. 2
3. in 219.*

Primus gradus Prophetiæ est, cum quis auxilio Divino ita instructus
est & præditus, ut eo moveatur & animetur, ad magnum & heroi-
cum aliquod facinus perpetrandum, (ut, verbi gratiâ, ad Ecclesiam
totam, vel insignem aliquem Hominem à vi & tyrannide improbo-
rum liberandum; vel ad multis hominibus benefaciendum), illumq;
motum in se sentit & animadvertit. Hoc donum vocatur *Spiritus*

*Spiritus Domini
quid?*

1.Sam.10.6.
Judic.6.34.
Jesa.11.2.

*Est Gradus Pro-
phetia Judicum
Israëlis.*

Judic.2.18.

Judic.11.29.

Judic.14.19.

1.Sam.11.6.

1.Chron.12.

28.

DOMINI: & de Homine virtute illâ prædito dicitur, quod *in illum
irruerit Spiritus DOMINI*; vel, *Induerit eum Spiritus DOMINI*: aut,
Quiescat super ipsum Spiritus DOMINI: aut, *Fuit cum ipso DOMINUS*:
& similia alia. Et hic est Gradus Judicum Israëlis omnium, de quibus
in genere dicitur; *Quum autem suscitasset DOMINUS eis Judices, erat
DOMINUS cum Judice, & servabat eos.* Est hic gradus etiam præstan-
tissimorum *Consiliariorum Israëlis* omnium, sicuti id speciatim in Re-
gibus & Judicibus quibusdam declaratur: ut, *Et fuit super Jephthachum
Spiritus DOMINI.* Sic de Samfone: *Et irruit in eum Spiritus DOMINI.*
De Saule: *Et irruit Spiritus DEI in Saulem, cum audiret verba.* Ita de
*Amasa, cum incitasset eum Spiritus Sanctus ad suppetias Davidi fe-
rendas; Et Spiritus induit Amasam, &c.* Hac virtute quoque præditus
fuit *Moses* inde ab eo tempore, quo virilem ætatem assequutus est.

Ideoque

Ideoque illius vi impulsus fuit, ut Ægyptium interficeret, & duorum illorum litigantium alterum, injustam causam habentem, reprimeret. Hæc virtus aded fortis & robusta fuit in ipso, ut eo quoque tempore, cum timeret, & fugâ sibi confuleret, atque ut peregrinus & exul in terra Midjam habitaret, tamen iniquitatem aliquam committi videns, ab ea vindicanda & amovenda temperare sibi non potuerit, eamque ferre nequiverit, sicut dicitur; *Tum surrexit Moses, & servavit eas.* Hæc virtus exseruit se in Davide, posteaquam oleo unctio- nis unctus fuit, sicut Scriptura de ipso ait; *Et Spiritus DOMINI irruit in Davidem à die illa & deinceps.* Propterea prævalebat urso & leoni, & tandem etiam Philisthæo. Veruntamen horum nullum induxit virtus ista ad aliquid Loquendum vel Dicendum; sed excitat tantum eos, qui illâ præditi sunt, ad insigne & nobile aliquod factum, & quidem non quodvis, verum in specie ad oppressos, sive unum aliquem particulariter, sive totum aliquem cœtum & Ecclesiam, juvandos, vel faciendum aliquid, quod ad illorum liberationem conducit & prodest. Quemadmodum verò non omnis, qui somnium verum videt, Propheta est; ita non de omni, qui peculiari auxilio instructus est ad quamlibet promiscuè rem, ut acquisitionem divitiarum, aut ad aliud quid sibi solum proprium & conducens, (h. e. ad aliud aliquod privatam commodum), dicitur, quod habeat Spiritum DOMINI; aut, quod Spiritus DOMINI sit cum ipso; & quod fecerit id, quod fecit, per Spiritum Sanctum: sed dicitur hoc tantum de eo, qui magnum aliquod Bonum fecit, aut tale quid, unde id provénit, ut fuit Prosperitas Josephi in domo Ægyptii, quæ fuit prima causa rerum magnarum, quæ postea evenerant, sicut notum est.

Secundus gradus est, cum Homo in se sentit rem vel facultatem quampiam exoriri & super se quiescere, quæ eum impellit ad loquendum; ita ut loquatur vel de scientiis & artibus, vel Psalmos & Hymnos, vel utilia ac salutaria rectè vivendi præcepta, vel res politicas & civiles, vel denique Divinas; & quidem inter vigilandum, & in vigore sensuum ordinario. Et hic est, de quo dicitur, quod loquatur per Spiritum Sanctum. Hac specie Spiritus Sancti instinctus, Psalmos suos scripsit David; Proverbia, Ecclesiasten & Canticum Canticorum, Salomon. Hoc afflatu scripti sunt Danjelis, Jobi, & Chronicorum Libri, & reliqua Hagiographa, unde etiam Kethubhim h. e. Hagiographa appellantur, quia Kethubhim h. e. scripta sunt per Spiritum Sanctum. De libello Esther palam dicunt Sapientes nostri; Libellus Esther per Spiritum S. scriptus.

Secundus gradus Prophetia.

Hagiographa cur כתובים Kethubhim.

Libellus Esther per Spiritum S. scriptus.

2. Sam. 23. 2. Sancto dixit David; Spiritus DOMINI loquutus est per me, & sermo ejus per linguam meam: vult enim dicere, Spiritum Sanctum impulisse eum ad verba illa loquenda. Ex hoc censu fuerunt Septuaginta Seniores, de quibus dicitur; Fuit autem requiescente in eis Spiritu, prophetarunt, & non addiderunt. Tales fuerunt Eldad & Medad. Tales fuerunt Sacerdotes illi omnes, qui interrogabantur per Urim & Thummim, sicut Sapientes nostri dicunt; Majestas Divina habitat super eum, & loquitur per Spiritum Sanctum. Talis fuit Jecheziel filius Zachariae, de quo in libro Chronicorum legimus; Fuit super eum Spiritus DOMINI in medio cœtus, & ait: Attendite omnis Jehudah, & habitatores Jerusalem, sic dixit DOMINUS vobis, &c. Talis fuit Zacharias filius Jehojada sacerdotis, de quo ita scriptum legimus; Spiritus autem DEI induit Zachariam filium Jehojada sacerdotis, & stetit desuper Populum, ac dixit eis, Sic dixit DEUS, &c. Talis fuit Asarias filius Iddo, sicut dicitur; Super Asariam autem filium Obed fuit Spiritus DEI, qui egressus ante Asa, dixit ei, &c. Et tales fuerunt omnes ii, de quibus simile quid legitur. Scito etiam, Bileamum eo tempore, quo pius & bonus fuit, ex hoc genere fuisse. Hinc enim dicitur de eo; Posuit autem DOMINUS Verbum in ore Bileami: nam perinde est ac si diceret, Illum per Spiritum DEI loquuturum. In hunc sensum ipsemet de se dicit; Dixit audiens eloquia DEI. Sed hoc imprimis notatu dignum hic est, quod David, Salomon, & Danjel ad istud genus referantur, non verò ad Jesajæ, Jeremiæ, Nathanis, Achijæ Schilonitæ, & aliorum similibus. Nam quæcunque David, Salomon & Danjel dixerunt, à Spiritu Sancto acti dixerunt & loquuti sunt. Quod verò ait David; Dixit DEUS Israël mihi, loquutus est Fortis Israël: ejus sensus est, quod DEUS ipsi per Nathanem, vel alium aliquem, bonum quippiam promiserit; sicut ibi: Et dixit DOMINUS ad eam. Item; Dixit itaque DOMINUS ad Salomonem: propterea quod fuit hoc apud te, nec custodivisti pactum meum, &c. Hic enim comminatur ei malum per Achijam Schilonitam, vel alium quempiam. Sic, quod dicitur de Salomone, In Gibeon visus est DOMINUS ipsi Salomoni, in somnio noctis, & dixit DEUS, &c. id non fuit mera & pura Prophetia, sicut illud, ubi dicitur; Fuit Verbum DOMINI ad Abrahamum in Visione, dicendo: aut sicut ibi; Et dixit DEUS ad Israël in Visionibus noctis: aut sicut Prophetia Jesajæ & Jeremiæ. Nam etsi cuilibet istorum quoque oblata fuerit Prophetia in Somnio Prophetiæ, tamen simul indicatum fuit illis, quod sit Prophetia, & quod Prophetia illis obvenerit. Sed in hoc negotio Salomonis, & quidem in fine ejus, dicitur; Quumq; evigilasset, & en Somnium! Sic in apparitione

tione secunda; Apparuit DOMINUS ipsi Salomoni secundò, sicut apparuit *Ibid. 2. 9.*
 ei in Gibeon: de qua manifestè liquet, quòd non nisi Somnium fuerit.
 Hic autem gradus inferior est eo, de quo dicitur; *In somnio loquar cum* *Num. 12. 6.*
ipso. Nam qui prophetant in Somnio, non vocant illud ampliùs So-
 mnium, postquàm Prophetia pervenit ad eos in Somnio; sed sim-
 pliciter dicunt, quòd Prophetia fuerit. Ita postquàm Patriarcha Ja-
 cob expergefactus fuit ex Somnio Prophetiæ, non dixit, quòd fue-
 rit Somnium, sed rotundè ait; *Certè DOMINUS est in loco isto, &c.* *Gen. 28. 16.*
 Item; *DEUS omnipotens apparuit mihi in Luz, in terra Canaan, & defi-* *Ibid. 48. 3.*
 nitivè pronuntiat, quòd fuerit Prophetia. Sed de Salomone dicitur,
Cumq; evigilasset, & ecce Somnium! Sic invenies, quòd Danjel, licèt *1. Reg. 3. 15.*
 in Somniis suis viderit Angelum, ejusque Verbum audiverit, So-
 mnia tamen illa appellet, etiam postquàm per ea cognovit, quæ co-
 gnovit: ut, *Tùm Danjeli in Visione noctis secretum revelatum est.* Item, *Dan. 2. 19.*
Tùm scripsit Somnium. Item, *Videbam in Visione mea in nocte, &c.* Item, *Ibid. 7. 1.*
Et Visiones capitis mei tenuerunt me. Item, *Et obstupuit super Visione, & non* *Ibid. v. 2.*
erat qui intelligeret. Nullum autem iterum est dubium, quin iste gra-
 dus sit inferior eo, de quo dicitur; *In Somnio loquar cum eo.* Hinc una-
 nimi consensu retulit Gens nostra Librum Danjeli inter libros Ha-
 giographos, non verò inter Prophetas. Ideò monui te, quòd licèt
 in ista Prophetiæ specie, quæ còtigit Danjeli & Salomoni, Angelum
 viderint, tamen non invenerint &prehenderint in sese, quòd Pro-
 phetia pura sit, sed Somnium tantùm, veritatem rerum aliquarum
 ipsis notam faciens. Proinde etiam pertinet ad eos, qui loquuntur
 per Spiritum Sanctum, ad secundam videlicet Prophetiæ speciem.
 Hinc in ordinandis Scripturis Sanctis nullam differentiam fecerunt
 inter Proverbia, Ecclesiasten, Danjelem, Psalmos, Ruth, & Esthe-
 rem, quia omnes isti libri per Spiritum Sanctum scripti sunt; gene-
 raliter tamen etiam *Propheta* vocantur.

Tertius gradus qui est primus Prophetiæ veræ, est eorum, qui di-
 cunt; *Et fuit Verbum DOMINI ad me,* vel simile quid, quod hùc ten-
 dit. Consistit autem in hoc, cùm Propheta videt parabolam in So-
 mnio, & cum omnibus illis conditionibus, quas præmisimus, quæ
 in vera Prophetia requiruntur: & cùm in illo ipso Somnio Prophe-
 tico sensus parabolæ illius ei declaratur, quid nempe per illam si-
 gnificetur. Tales sunt Parabolæ Zachariæ.

Quartus gradus est, cùm Propheta verbū aliquod clarè & distinctè
 audit in Somnio Prophetiæ, sed non videt Loquētem illud; quemad-
 modū accidit Samueli in principio Prophetiæ ejus, sicut exposuimus.

Quintus *prop.*

*Danjelis Liber
 cur relatus sit
 inter Hagiogra-
 phos?*

*Tertius gradus
 Prophetiæ.*

*Quartus gra. Ab.
 dus. neq; luc. vi,
 iu. ad. 12; neq;
 hi. e. alia lumen*

- Quintus gradus.* *Quintus gradus* est, quando Vir aliquis in Somnio loquitur cum Propheta, sicut in quibusdam Prophetiis Ezechielis dicitur; *Et loquutus est ad me Vir, Fili hominis.*
Ezech. 40. 4.
- Sextus gradus.* *Sextus gradus* est, quando Angelus cum ipso loquitur in Somnio, quod frequentissimum est: ut, cum dicitur; *Et dixit ad me Angelus DEI in Somnio.*
Gen. 31. 1.
- Septimus gradus.* *Septimus gradus* est, cum Propheta existimat, DEUM secum loqui in Somnio Prophetiæ: ut Jesajas, inquires; *Vidi DOMINUM.* Item, *Et vidi DOMINUM, & dixit, Quem mittam? & quis ibit nobis?* Item, Michajahu, filius Jimla, *Vidi DOMINUM.*
Jesa. 6. 1.
Ibid. v. 8.
1. Reg. 22. 19.
- Octavus gradus.* *Octavus gradus* est, cum offertur ipsi Visio in Visione Prophetica, & cum Parabolas videt; sicut Abrahamo factum est in Visione segmentorum. Parabola enim illæ contigerunt interdum in Visione, sicut notum est.
Gen. 15.
- Nonus gradus.* *Nonus gradus* est, quando audit verba in Visione; sicut de Abrahamo legimus: *Et ecce Verbum DOMINI erat ad ipsum; Non hereditabit te iste.*
Ibid. v. 4.
- Decimus gradus.* *Decimus gradus* est, quando videt Virum secum loquentem in Visione Prophetiæ: sicut iterum Abraham in quercubus Mamre; & sicut Josua in Jericho.
Gen. 18.
Jof. 5. 13.
- Undecimus gradus.* *Undecimus gradus*, quando videt Angelum loquentem secum in Visione; ut Abraham in ligatione Isaaci. Atque hic gradus, meo judicio, supremus est inter gradus Prophetarum, de quibus nos docent Scripturæ Sacræ, post ea, quæ dicta sunt de perfectione Rationalitatis Viri, sicut requirit speculatio, & post condiciones illas, quæ fuerunt in Mose Doctore nostro p. m. Sed an fieri possit, ut Propheta aliquis alius præter Mosen in Visione Prophetiæ videat, ac si Deus ei loqueretur? id absurdum est, meo judicio; neque eò pertingere mihi videtur facultas Imaginatrix. In reliquis etiam Prophetis (*excepto Mose*) nullibi id reperimus. Idèd clarè & perspicuè hac de re ait Lex; *In Visione me notum faciam ei, in Somnio loquar cum eo:* ubi Somnio attribuit Loquutionem vel Sermonem; Visioni verò conjunctionem Intellectus & Influentiam ejus, dum ait; *In Visione et vada notum me faciam, vel, notus sium ei;* (est enim *Etvadda* Futurum Hithpahel à verbo *Jada Scivit, Cognovit:*) nequaquam autem dicit, quòd in Visione aliquid auditurus sit à DEO. Propterea, quando inveni, quòd Scripturæ dicant de Verbo aliquo, quòd Propheta illud à DEO audiverit, & quòd in Visione factum fuerit, dixi apud me: *Vel dicendum est, quòd Verbum illud, quod audivit, in Somnio factum fuerit,*
&

& nequaquam congruat, ut tale quid accidat in Visione, ita sc., ut Creator alicui ostendat, ac si ipse cum eo loqueretur; id quod convenit cum eo, quod ex sensu litterali Scripturæ discimus. Vel dici potest, quod omnis Visio, in qua mentio fit Sermonis alicujus auditi, ab initio sit Visio, sed postea tam profunda fiat, ut in Somnium convertatur; quemadmodum explicuimus in dicto illo, *Et sopor irruit in Abrahamum*: ad quod Sapientes nostri dicunt; *Hic est sopor Prophetiæ*. Proinde omnis sermo, qui auditur, quocunque etiam modo id fiat, in Somnio auditur, sicut ait Scriptura; *In Somnio loquar cum eo*. In Visione verò Prophetiæ nihil apprehenditur, nisi Similitudines & Apprehensiones Intellectuales, propter quas pertingant (*Homines*) ad scientias & disciplinas, quantum quidem per speculationem fieri potest, sicut exposuimus. Et hoc est, quod Scriptura sibi vult, dum ait; *In Visione me notum faciam*; vel, *notus fiam ei*.

Juxta hanc ergo ultimam expositionem octo tantum erunt Prophetiæ gradus, (*nam si falsum sit, in Visione audiri sermonem, concident tres ultimi gradus*), & eorum supremus ac perfectissimus erit, cum quis prophetat generaliter in Visione, etiam si Vir tantum cum eo loquatur, (*h.e. cum generaliter in Visione Prophetia alicui offertur*).

Verum objicies mihi fortè hoc loco, & dices: Inter gradus Prophetiæ numerasti & hunc, quod Propheta quandoq; audiat DEUM secum loquentem, ut Jesajas & Michæas. Istud verò quomodo quadrat, cum fundamentum nostrum sit, omnes Prophetas audire sermonem mediante Angelo, præter unicum Moysen, de quo dicitur; *Ore ad os loquar cum eo?* Num. 12. 8.

Respondeo; omninò ita se rem habere, & quod medium illud fuerit facultas Imaginatrix, quâ audiverunt, quod DEUS loquatur cum ipsis in Somnio Prophetiæ. Moyses verò audivit ex Propitiatorio inter duos Cherubinos, sine ministerio facultatis Imaginatricis.

Verum in Commentariis nostris Talmudicis jam exposuimus differentias Prophetiæ illius, & sensum dicti istius, *Ore ad os loquar cum eo, sicut loquitur Vir cum socio suo, &c.*

Tu, si placet, inde pete. Non enim opus est, ut, quæ semel dicta sunt, repetantur.

CAP. XLVI.

Quòd Opera ea, quæ Propheta dicunt se fecisse, non fuerint facta reverà & externè, sed tantùm in Visione Prophetiæ.

EX unico Individuo & singulari sumitur probatio ad omnia illius speciei Individua, & cognoscitur, quòd eadem sit ratio reliquorum. Et intentio mea in hoc capite est, quòd ex ratione & formâ unius narrationis Propheticæ, demonstratio sit petenda de reliquis similibus narrationibus omnibus.

Scias ergo, quemadmodum in Somnio accidit, ut Homini videatur, ac si in hanc vel illâ Regionem profectus esset, uxorem in ea duxisset, ac ad tempus aliquod ibi habitâset, filium, quem N. appellârit, & qui talis aut talis fuerit, ex ea suscepisset; ita se quoque rem habere in illis parabolis Prophetarum, quas vident aut faciunt in Visione Prophetiæ. Quicquid enim docent Parabolæ illæ de actione aliquâ & rebus, quas Propheta facit, de mensura & spatio temporis inter unam & alteram actionem, de profectioe ex uno loco in alium; illud omne non est nisi in Visione Prophetica, nequaquam verò sunt Actiones veræ & in sensus incurrentes, licet quædam partes præcisè & absolutè commemorentur in Libris Prophetarum. Quia enim notum est, totum factum esse in Visione Prophetiæ, non opus fuit in commemoratione cujuslibet partis Parabolæ repetere, quòd sit in Visione Prophetiæ, sicut Propheta ait; *Et dixit D O M I N U S ad me*: neque etiam necesse fuit explicare, quòd fuerit in Somnio. Vulgus autem Hominum existimat, quòd actiones, profectiones, quæstiones & responsiones istæ omnes in Apprehensione sensuum factæ fuerint, non verò in Visione Prophetiæ. Itaque proposui mihi rem hanc explicare, & talia adducere, de quibus nemo Hominum dubitare potest, illisque exempla quædam adjicere, ex quibus judicare queas de aliis, quæ non sum adducturus.

Ex illis, quæ manifesta & extra omnem dubitationis aleam posita sunt, sunt verba Ezechielis; *Ego sedebam in domo mea, & seniores Jehudah sedebant coram me, &c. Et elevavit me Spiritus inter Cælum & Terram, & adduxit me Hierosolymam in Visionibus D E I*. Ita quod dicit, *Et egressus sum in campum*, in Visione Prophetiæ accidit; sicuti de Abrahamo dicitur, *Et eduxit eum foras, & dixit*; fuit autem hoc in Visione.

Sic

Actiones & opera Prophetarum omnia, quæ recensent, facta sunt in Visione Prophetiæ.

Ezech. 8. 1.

Ezech. 3. 23.

Gen. 15. 5.
v. 1.

Sic quod ait Ezechiel, *Et collocavit me in medio campi*; utique factum Ezech. 37. 1. est in Visionibus DEI. Præterea commemorat Propheta in Visione illâ, quâ Hierosolymam translatus fuit, quippiam, his verbis; *Et ecce foramen unum erat in pariete. Et dixit ad me, Fili hominis, fode nunc in pariete: & fodi in pariete, & ecce ostium unum, &c.* quod sine dubio in Visione quoque factum est. Quemadmodum autem vidit in Visionibus, quod iussus fuerit fodere in pariete, ut intrare & videre posset, quid intus faciant, quod foderit, (sicut dicitur, in Visionibus DEI,) Ibid. v. 3. per foramen ingressus fuerit, & viderit id, quod vidit; (omnia enim hæc in Visione Prophetiæ facta sunt): ita quoque id, quod dictum est ad eum; *Et tu sume tibi laterem, &c. Et tu dormi super latus tuum sinistrum, &c. Et tu cape tibi triticum & hordeum*: quod item alibi ei dictum legitur, *Novaculam hanc tonsoriam cape tibi, & transire fac super caput tuum, & super barbam tuam*; ita, inquam, ista omnia in Visione Prophetiæ facta sunt, ac vidit, vel visum fuit ipsi, se ista opera facere, quæ ipsi præcipiebantur. Absit enim, ut Deus Prophetas suos stultis vel ebriis similes reddat, eosque stultorum aut furiosorum actiones facere iubeat; præterquam quod præceptum illud ultimum Legi repugnasset! Fuit autem Ezechiel Sacerdos magnus, & propterea ad duo illa præcepta negativa, de non radendo angulo capitis & angulo barbæ, obligatus. Proinde non nisi in Visione Prophetiæ factum fuit. Idem iudicium est de eo, quod dicitur; *Quemadmodum ambulavit servus meus Jesajas nudus & discalceatus*: utique enim in Visionibus DEI & hoc factum est. Qui verò minùs firmo iudicio sunt præditi, illi hæc omnia ita intelligunt, ac si Propheta narraret, quid sibi injunctum fuerit, & quid reverà fecerit. Ita narrat Propheta, se iustum fuisse fodere in pariete, & dicit se fodisse, *Et fodi, inquit, in pariete*; cum tamen esset in Babylonia! Sed declaravit, quod istud acciderit in Visionibus DEI. Et sicut quod de Abrahamo legitur, *Fuit Verbum DOMINI ad Abrahamum in Visione, dicendo: & in illa Visione dicitur, Et eduxit illum foras, & dixit; Suspice nunc Cælum, & numera Stellæ*: sicut, inquam, clarum & evidens est, quod in Visione Prophetiæ factum fuerit, quod viderit, ac si educeretur è loco, in quo fuit, ut videre posset Cælum, & quod postea dictum fuerit ei, *Numera Stellæ*: ita dico de eo, quod Jeremiæ injunctum & in mandatis datum fuit, *Ut abscondat cingulum in Euphrate, & quod eum absconderit, deinde elapso longo tempore iterum quæsitum illud iverit, & corruptum ac putrefactum invenerit*: ita, inquam, ajo, hæc omnia in Visione Prophetiæ facta fuisse, neq; Jeremiam è Terra Israël in Babyloniam exivisse,

Hof. 1. 2.

aut Euphratem vidisse. Ita quod dictū fuit Hoseæ, *Vade, accipe tibi uxorem fornicationum, & filios fornicationū*; totum item illud, quod de generatione sive partu Liberorum & illorū appellationibus ibi dicitur, factum est in Visione Prophetiæ. Nam posteaquā de istis explicatur, quòd sint Parabolæ, nullus remanet dubitandi vel dicendi locus, quòd existentiam veram habeant, sed sicut dicitur; *Eritq; vobis Visio omnium verborum Prophetarum, sicut verba Epistola obsignata, &c.*

Jesa. 29. 11.

Ita videtur mihi, quòd factum Gedeonis cum Vellere in Visione contigerit, sed non in vera & mera Visione Prophetiæ; Gedeon enim non pervenit ad gradum Prophetarum, multò minùs ad gradum Miraculorū: & summa ejus perfectio fuit, quòd apprehendit sicuti Judices Israël. Unde Sapientes nostri eum constituerunt *inter Homines leviores, vel viliores*, sicut exposuimus. Totum proinde contigit in Somnio, quale fuit Somnium Labanis & Abimelechi.

Judic. 6.

Ita, quod ait Zacharias, *Pascam oves illas occisionis, &c.* usque ad finem illius narrationis, ubi postulasse dicitur mercedem, illam accepisse, & in domum DOMINI ad thesaurarios projecisse; omnia, inquam, ista vidit in Visione Prophetiæ. Nam & mandatum, quod accepit, & factum, quod fecisse dicitur, in Visione Prophetiæ, vel in Somnio Prophetiæ acciderunt. Atque hæc res extra omnem est controversiam, quam nemo ignorat, nisi fortè, qui nescit discernere inter possibilia & impossibilia, sed illa confundit. Ex iis autem, quæ adduxi, judicare potes de illis, quæ sicco pede præterivi. Omnia enim sunt ejusdem speciei & formæ, omnia sunt *Visio tantum Prophetica*. Quæcunq; autem in ejusmodi Visione dicuntur; ut, *Quempiam aliquid fecisse, audivisse, exivisse, introivisse, dixisse, compellatum esse, stetitisse, sedisse, ascendisse, descendisse, ivisse, interrogasse, interrogatum esse*; illa omnia sunt intelligenda *in Visione Prophetiæ*. Et licet prolixè nonnunquam res illæ recitentur, & circumstantiæ temporis, loci, personarum, indicentur; tamen postquā intelligis, quòd opus illud sit Parabola, certò persuasus esto, quòd acciderit in Visione Prophetiæ.

Zach. 11. 12.
13.

Ita, quod ait Zacharias, *Pascam oves illas occisionis, &c.* usque ad finem illius narrationis, ubi postulasse dicitur mercedem, illam accepisse, & in domum DOMINI ad thesaurarios projecisse; omnia, inquam, ista vidit in Visione Prophetiæ. Nam & mandatum, quod accepit, & factum, quod fecisse dicitur, in Visione Prophetiæ, vel in Somnio Prophetiæ acciderunt. Atque hæc res extra omnem est controversiam, quam nemo ignorat, nisi fortè, qui nescit discernere inter possibilia & impossibilia, sed illa confundit. Ex iis autem, quæ adduxi, judicare potes de illis, quæ sicco pede præterivi. Omnia enim sunt ejusdem speciei & formæ, omnia sunt *Visio tantum Prophetica*. Quæcunq; autem in ejusmodi Visione dicuntur; ut, *Quempiam aliquid fecisse, audivisse, exivisse, introivisse, dixisse, compellatum esse, stetitisse, sedisse, ascendisse, descendisse, ivisse, interrogasse, interrogatum esse*; illa omnia sunt intelligenda *in Visione Prophetiæ*. Et licet prolixè nonnunquam res illæ recitentur, & circumstantiæ temporis, loci, personarum, indicentur; tamen postquā intelligis, quòd opus illud sit Parabola, certò persuasus esto, quòd acciderit in Visione Prophetiæ.

CAP. XLVII.

De Hyperbolis & Metaphoris, quæ in Prophetis occurrunt.

HACTENUS sufficienter tibi demonstratum & declaratum est, magnam Prophetiarum Prophetarum partem factam esse

in Parabolis: nunc itaque paucis quoque tibi exponendæ sunt *Metaphora, Hyperbola, & Excessus.*

Sunt enim quædam in Scriptis Prophetarum, quæ, si juxta sensum litteralem accipiantur, & non intelligatur, quòd *Hyperbole* aliqua in eis sit, aut si sumantur, ut verba sonant secundum primam suam significationem, & non obseruetur, quòd sint *Metaphorica*, res gignent absurdissimas. Hinc est, quòd vulgo dicunt Sapientes nostri, *Loquitur Lex nonnunquam hyperbolicè.* Dicti autem illius probationem periverunt ex eo, quòd dicitur, *Civitates magna & munita in Cælum:* id quòd verissimum est. Ex numero autem loquutionum hyperbolicarum sunt quoque ista: *Aves Cæli deserent vocem. Cujus altitudo erat sicut altitudo cedrorum.* Atque istiusmodi res, quæ hyperbolicè & superlativè, nequaquam verò definitivè & propriè dictæ sunt, quàm plurimæ reperiuntur apud Prophetas. Ad illas verò nequaquam referendum & trahendum, quòd in Lege de Ogo scribitur; *Arfo eres barsel*, h. e. *Sponda vel Lectus ejus lectus ferreus, &c.* *Eres enim idem est quòd Mittah Lectus;* ut in illo, *Eriam arsenu Sponda nostra, vel Lectus noster vivens.* Nullius quippe Hominis lectus æqualis est staturæ ejus. Nam Lectus non est sicut vestimentum, sed Lectus semper major est Viro, qui in eo dormit: & secundum communem quidem consuetudinem solet Lectus tertiâ parte longior esse Viro, qui in eo dormit. Unde, si longitudo Spondæ ejus fuit novem cubitorum, fuerit longitudo Viri, qui dormivit in ea, secundum communem lectorum proportionem sex cubitorum plus-minus. Præterea, quòd ibi dicitur, *Ad cubitum Viri*, ejus sensus est, *Ad cubitum alterius communis staturæ Viri*, non verò ad cubitum Ogi. Nam omnes reliqui Homines eandem ferè habent membrorum proportionem. Dicitur itaque, quòd statura Ogi duplo major fuerit, aut paullò minus staturâ reliquorum Hominum; id quòd quidem rarissimum & monstrum veluti Hominis, nequaquam verò prorsus impossibile est.

Quòd verò Lex scribit de mensura dierum, & de ætate primorum Mundi Hominum; de eo dico, quòd tantam ætatem non sint assequuti, nisi illi, quorum expressè fit mentio: reliquos autem Homines vixisse dies naturales, consuetos, & ordinarios. Raritas proinde & Novitas fuit tantum in singularibus illis Individuis; idque vel propter accuratam alimenti vivendique rationem & diætam, vel per modum aliquem miraculosum. Aliter de ea re dici non potest.

De Hyperbolis Prophetarum.

Eccles. 10. 20. Amos 2. 9.

Historia Ogi nō est hyperbolica.

Deut. 3. 11. Cant. 1. 16.

De atate primorū Mundi Hominum.

De Metaphoris
Prophetarum.

Jesa. 55. 12. Porro autem diligenter quoq; considerandæ sunt *Metaphoræ*, quæ
occurrunt. Illarum quædam sunt tales manifestè & palàm, quæ ne-
minem dubitare patiuntur; ut, cùm dicitur; *Montes & colles cantabunt*
coram vobis laudem, & omnes arbores agri plaudent manu. Est enim hîc
Jesa. 14. 8. manifesta Metaphora. Ita quod dicitur; *Etiã abietes letatæ sunt de*
te, &c. Jonathan Filius Ulzielis transtulit; *Etiã Principes ejus letan-*
tur de te, divites opum gaudent: & posuit illud ex sensu Parabolæ, sicut,
Deut. 32. 14. *Butyrum bovis & lac ovium.* Atq; istiusmodi Metaphoræ infinitæ pro-
pemodùm occurrunt in libris Prophetarum, & earum quædam ita
sunt comparatæ, ut vulgus & idiotæ quoque eas animadvertere pos-
sint; quædam verò ita, ut existiment, nullam ibi subesse Metapho-
Deut. 28. 12. ram. Nam de dicto illo, *Aperiet DOMINUS tibi thesaurum suum opti-*
imum Cælum, nemo dubitat, quin sit metaphoricum, & DEUS nul-
lum thesaurum habeat, in quo pluviam reservet. Ita quoque cùm
Psal. 78. 23. dicitur, *Et januas Cæli aperuerat, & pluerat super eos Manna ad comeden-*
dum, nemo crederet, quòd in Cælo portæ sint vel januæ, sed per simili-
tudinem dictum hoc est, & est quoque Metaphoræ species. Sic ne-
Ezech. 1. 1. cesse est, ut intelligatur, quod alibi dicitur, *Aperti fuerunt Cæli.* Item
Exod. 32. 32. illa, *Aut si non, dele me de libro tuo, quem scripsisti. Delebo illum de libro meo.*
Psal. 69. 29. ^{33.} *Deleantur de libro viventium.* Et hæc enim omnia metaphoricè dicta
sunt. Nam DEUS nullum habet librum, in quem scribit, vel è quo
delet aliquem, sicuti vulgus existimat, quia non exercitati sunt in
Metaphoris; sed omnia sunt ejusdem generis & farinae. Tu propriâ
& privatâ industriâ collige reliqua, quæ non produxi, eaque istis
adjice, quæ in hoc capite exposui, & distingue diligenter singula,
ut cognoscas, quidnam per Parabolam, quid per Metaphoram,
quid per Hyperbolem, & quid denique juxta litteram & sim-
plicem sensum dictum sit. Id si feceris, faciles erunt tibi Prophetiæ
omnes; revelabuntur tibi secundùm ordinem intelligibilia vera cre-
denda multa, quæ DEO Opt. Maximo placent & grata sunt, cui nil
placet præter Veritatem, & cui nihil est exosum præter Falsitatem &
Mendacium; tutus eris, ne confundantur cogitationes tuæ, ut credas
dogmata falsâ & à veritate aliena, eaq; tanquam Legem Divinam,
vel Legi conformia habeas: Leges enim omnes, si rectè intelligen-
Psal. 119. 144. tur, puram continent veritatem, sicut dicitur; *Justitia sunt testimonia*
Jesa. 45. 19. *tua in sæculum.* Item; *Ego DOMINUS loquens justitiam.* Tandè per hanc
notionem & discretionem liber eris ab omnibus imaginationibus
falsis earum rerum, quas DEUS nunquam creavit, & ab omnibus tur-
pibus & pravis sententiis, quæ vel in hæresin hominem pertra-
hunt,

hant, vel imperfectionē aliquam de DEI natura, ut Corporeitatem, Attributa, & Pafsionem, fidei ejus inculpant, vel denique finiftram opinionem & fufpicionem de verbis Prophetarum, ac fi falſa eſſent, generant, in quæ omnia delabuntur illi, qui ea, quæ hætenus à nobis dicta & Arcana Legis ſunt, ignorant. Licet autem non niſi generaliter de illis loquuti ſimus, facile tamen eſt particularia quoque cognoscere, poſt illa, quæ à nobis dicta ſunt.

C A P. XLIIIX.

De Actionibus quibusdam Naturalibus, Accidentariis, & Voluntariis, quas DEUS juſſiſſe dicitur.

NU L L U M dubium eſt, quin cum omni re innovata & creata ita comparatum ſit, ut illa habeat cauſſam aliquam propinquam, quæ eam innovavit, & hæc cauſſa iterum aliam, ſicque conſequenter, uſque ad primam omnium rerum cauſſam, Voluntatem nempe, & Beneplacitum DEI. Hanc ob cauſſam ſolent non rarò Prophetæ in ſuis ſcriptis cauſſas illas ſecundas & intermedias omittere, & opus aliquod immediatè DEO adſcribere, ac dicere, quòd DEUS illud fecerit; id quod notiſſimum, & tùm à nobis alibi, tùm ab aliis Veritatis indagatoribus (prout communis eſt Legis noſtræ Doctorum ſententia) pertractatum eſt.

His ergo ſic prælibatis, attende diligenter ad ea, quæ in hoc capite dicturus ſum; quin-imò ſingularē & majorem diligentiam adhibe, quàm in reliquis capitibus omnibus. Hoc verò eſt, quod tibi ſum expoſiturus. Quicquid innovatur ab omnibus indifferentè cauſſis propinquis ſive ſecundis, ex quibus aliquid innovatur, ſive ſint Subſtantiales Naturales, vel Voluntariæ, vel Accidentales, (Voluntarias eas dico, quando vel Voluntas Hominis alicujus rei cauſſa eſt, vel etiam Voluntas aliorum Animantium), illud omne attribuitur DEO in Libris Prophetarum, & liberè dicunt de illis Operibus, quòd DEUS illa vel præceperit, vel dixerit, utunturque de illis, verbis *Amar* Dicendi, *Dibber* Loquendi, *Zivvah* Præcipiendi, *Kara* Vocandi, *Schalach* Mittendi.

Ea, quæ innovantur à cauſſis ſecundis, attribuantur Deo, tanquam cauſſa prima.

Atque hoc eſt, de quo te in hoc capite erudire volui; quòd nempe DEUS ſecundùm ea, quæ modò à nobis ſtatuta ſunt, excitet tam Animalium irrationalium Voluntatem, quàm liberum Arbitrium Anima-

Animalis rationalis: & quod Ipse sit, qui trahit vel regit tam res naturales secundum consuetudinem ipsarum, quàm accidentia, quæ sunt veluti additamenta rerum naturalium, & maximâ ex parte Naturæ, Voluntati, & libero Arbitrio communia. De his enim omnibus, quæ ex istis causis sequuntur, dicitur, vel quod DEUS illa sic facere jusserit, vel quod dixerit, ut ita sint. Illorum autem singulorum exempla nunc tibi adducam, ut ex illis iudicium quoque ferre possis de iis, quæ non sum adducturus.

Res naturales. De eo, quod sequitur ordinariè ex rebus Naturalibus, ut de liquefactione Nivis à calore Aëris, & de strepitu Aquarum Maris à procella Ventis, dictum est; *Mittit Verbum suum, & liquefacit ea, &c.* Item; *Et stare facit Spiritum turbinis, & exaltat fluctus ejus.* De descensu pluvix; *Nubibus quoq; mandabo, ne pluant super eam pluviam.*

Res arbitraria. De eo, cujus causa est *Voluntas & liberum Arbitrium Hominis*: ut, cum unus Populus alteri bellum infert, vel alter alterum injuriâ & damno afficit, etiam usque ad calumniæ illationem. Ita dicitur de Tyrannide Nebucadnezaris & Exercitûs ipsius; *Ego praecepi preparatis à me, etiam vocavi fortes meos in ira mea.* Item; *Ad Gentem impiam mittam eum.* In negotio Simei filii Gerah dicitur; *Nam DOMINUS dixit ei, Maledic Davidi.* Quando Joseph liberatus fuit è carcere, dicitur; *Misit Rex, & solvit eum.* De Persarum & Medorum dominio in Chaldaeos; *Et mittam in Babel ventilatores, & ventilabunt eam.* De Elia, cum DEUS ei cibum & alimentum suum procuraret; *Ecce, praecepi mulieri viduae, ut pascat te.* De Josepho iterum; *Nunc itaq; non vos misisti me huc, sed DEUS!*

De eo, cujus causa est *Voluntas reliquorum Animalium irrationalium*, & ad quod propter necessitates vitæ suæ incitantur, dicitur; *Et dixit DOMINUS pisci illi, & evomuit Jonam in aridam*: eò quod Dominus excitavit voluntatem illam in pisce; non verò, quod DOMINUS ex illo pisce Prophetam, & Prophetiam aliquam super eo requiescere fecerit. Sic dicitur de Locusta, quæ venit tempore Joëlis filii Peruëlis; *Quia fortia & facientia Verbum ejus.* Ita de colluvie Animalium irruentium in Edom tempore vastationis ejus in diebus Sancheribi; *Et ipse projecit eis sortem, manusq; ejus divisit illis in linea.* Licet enim hinc nullum adhibeatur verbum *Dicendi*, vel *Mittendi*, vel *Præcipiendi*, tamen per bonam consequentiam subintelligitur & includitur. Et ex eâ ratione de aliis similibus in hac materiâ phrasibus judicandum.

Res accidentales. De rebus Accidentalibus, & quidem de *Accidente mero*, habemus exem-

exemplum in Rebecca ; *Sit uxor filio heri tui, quemadmodum dixit Gen.24.51.*
DOMINUS. In historia Davidis & Jonathanis ; *Quia misit te 1.Sam.20.22.*
DOMINUS. In historia Josephi ; *Et misit me DOMINUS an- Gen.45.5.*
te vos.

Sic itaque declaratum tibi quoque est, quomodo de Causis quibusvis secundis, sive illæ sint Substantiales, sive Accidentales, sive Voluntariæ, quomodo inquam de illis omnibus indifferenter dicantur quinque hæc verba, *Zivvah, Amar, Dibber, Schalach, Kara.* Quocirca diligenter id retine, & singulis locis pro ratione sensûs eo utere. Sic enim absurda & inconuenientia multa à te recedent, manifestabiturque tibi vera & genuina locorum illorum explicatio, qui à veritate alieni esse videntur.

Atque hæc sunt etiam ea, quæ de Prophetia, illius Parabolis, variis dicendi modis, reliquisque ad hanc materiam pertinentibus dicere debui, potui, volui. Nunc, iuvante DEO, progrediemur ad alia.

FINIS PARTIS SECUNDÆ.

RABBI MOSIS MAJEMO-
NIDIS

MORE NEVOCHIM

PARS TERTIA.

PRAEFATIO.

ULTOTIES jam exposuimus, principalem nostrum in hoc Tractatu scopum esse, quantum fieri potest & licet, Opus Creationis (*Theologiam Naturalem*) & Opus Mercavah, h. e. Curruum, (*Ezechielis sc.*, i. e. *Theologiam Mysticam & Spiritualem*) explicare, prout in eum finem ad Librum hunc conscribendum me accinxi.

Jesa. 23. 18.

Dan. 7. 13.

Monui etiam, quòd Res istæ sint ex *Arcanis Legis*. Nôsti autem, quòd graviter culpârint Rabbini nostri eum, qui illa revelaret, & quòd econtrâ illius, qui Secreta Legis, etiam ea, quæ Viris doctis & sapientibus nota & manifesta sunt, occultat, amplissimam mercedem esse dixerint. Sic enim legitur in *Pesachim* ad illud Prophetæ Jesajæ, *Quia habitantibus coram DOMINO erit negotiatio ejus, ut comedant ad saturitatem, Velimchasse atik. Dixerunt (Rabbini); Velimchasse Et operient verba, quæ revelavit Attik Antiquus dierum. Quæ nam autem sunt illa? Arcana Legis.* Quid his verbis sibi voluerint, facile intelliges, siquidem intelligentiâ cor tuum sit præditum.

Prætereà ostendimus, quàm profundum sit Opus Mercavah, & quàm longè Vulgi captum superet.

Insuper declaravimus & hoc, quòd & ea, quæ per singularem DEI gratiam quis addidicit & intelligit, alios docere prohibitum sit, nisi de facie ad faciem, & quidem illi tantùm, qui alibi à nobis recitatas qualitates habet, & nil aliud, quàm summa & generalia capita. Atque hæc est causa, propter quam illius scientia & cognitio
peni-

penitus è Gente nostra interciderit, ita ut neque modicum, neque multum amplius de ea reperiat. Ita autem fieri tùm conveniebat, quia nunquam deerant, qui ea ex ore docentium exciperent. Nullus etiam unquam de ea conscriptus & compositus fuit Liber.

Quæ omnia cùm ita sint, quâ ratione audeo ego ea te docere, quæ mihi nota sunt & perspecta. Veruntamen desistere & cessare à consignandis & conscribendis iis, quæ ego cognita habeo, & illa unâ mecum perire pati (quod necessariò sequeretur) nefas duxi magnum, & fraudi tibi aliisque de his rebus hæsitantibus fore existimavi; perinde ac si veritatem coram eo, qui eâ dignus, suppressere, aut hæreditatem justo & legitimo hæredi invidere vellem, quæ duo sunt vitia pessima & turpissima. Clarè autem & apertè illa explicare, jam diximus Lege esse veritum, præterquàm quòd Intellectus nobis idem dicat, & quòd ego ipse non certam scientiam, sed opinionem tantùm illarum rerum, quas intelligo, habeam. Neque enim per singularem aliquam Prophetiam Divinam ea accepi, ut certò affirmare auderem, quòd ita & non aliter sese habeant; neque etiam à certo aliquo Doctore ea, quæ credo, tradita mihi sunt, sed suggererunt mihi illa tùm Librorum Prophetarum & Sapientum nostrorum scripta, tùm Principia illa Speculativa, quæ habebant. Fieri verò potest, ut quoque aliter sint aliamque intentionem habeant.

Singulari autem iudicio, & auxilii Divini subsidio usus sum ad hoc, quod nunc tibi enarrabo. Ita enim expositurus tibi sum ea, quæ Propheta Ezechiel p. m. in Visione sua scribit, ut, qui expositionem meam audiet, existimaturus sit, me nihil aliud dicere, præter id, quod Scriptura tradit, aut verba quasi ex una Lingua in aliam transferre, aut denique *verè existens* sensum rerum manifestarum manifestare. Quòd si verò ea considerârit is, in cuius gratiam Liber hic est compositus, & perfectâ curâ ac diligentâ singula ejus capita perlegerit, tam ei nota & manifesta erunt omnia, quàm sunt mihi, ita ut ne gry quidem ei sit occultum remansurum. Atque hoc est summæ artis, congregare posse ea, ex quibus Homines omnes possunt utilitatem capere, & prout decet, ea tegere & occultare, quæ occultanda sunt.

His itaque sic præmissis, appone cor tuum ad capita sequentia de nobili & præclara ista materia, quæ est veluti clavus, à quo omnia dependent, & columna, cui reliqua omnia inni-
tuntur.

CAP. I.

*Quomodo intelligendum sit, quod dicitur de
Similitudine sive Faciebus Anima-
lium, apud Ezechielem.*

*De faciebus A-
nimalium, apud
Ezechielem.*

NEMO nescit, Homines quosdam reperiri, quorum facies referunt formam aliorum Animantium. Unus quippe est, qui faciem habet similem faciei Leonis; alius, cujus facies similis est faciei Bovis; & sic consequenter. Ab illis igitur Animantibus, ad quorum formam & physiognomiam inclinant, frequenter denominantur Homines. Ita quod dicitur apud Ezechielem, *Facies Bovis, Facies Leonis, Facies Aquilæ*, intelligendum est de faciebus Hominum, quæ conveniunt cum Forma istorum Animalium. Probationes hujus rei habes duas. Una est, quod primò de Animantibus in genere dicitur, *Et hic aspectus eorum, similitudo Hominis erat eis*: & quod postea in specie uniuscujusque Animantis forma describitur & denominetur; quod nempe habuerint *faciem Hominis, faciem Bovis, faciem Leonis, & faciem Aquilæ*. Altera ratio sumpta est ex eo, quod in *secunda Mercavah*, quam adduxit, ad ea, quæ in *prima Mercavah* omisit, explicanda, dicitur. Sic namque ait Propheta in *Mercavah* illa; *Et quatuor facies erant unicuique: facies una, erat facies Cherubini; facies secunda, facies Hominis; & tertia, facies Leonis; & quarta, facies Aquilæ*. Hic enim declarat, *faciem Cherubini* esse, quam antea *Faciem Bovis* dixerat. *Cherubb* autem est tenellus puerulus. Eadem est ratio reliquarum duarum Facierum. Quod verò prius dixit, *Faciem Schor*, non sine ratione ab ipso factum, sed respectu certæ alicujus etymologiæ & derivationis, sicuti alibi innuimus. Neque dici potest, fuisse aliarum figurarum apprehensionem (*in Mercavah secunda*); in fine enim secundæ istius Narrationis ait: *Hoc est illud Animal, quod vidi in fluvio Chebar*. Sic ergo demonstratum est id, quod demonstrare volebamus.

Ezech. 1.

v. 5.

Ezech. 10.

v. 14.

part. 2. cap. 43.

v. 20.

CAP. II.

In quo explicantur verba Mercavae de Animalibus, Rotis, illorumque colligatione & motibus, & de iis, quæ erant supra Animalia.

MEMORAT Ezechiel, se vidisse *quatuor Animalia, & unum-* De figura seu forma Animalium. quodque illorum *quatuor facies, quatuor alas, & duas manus* habuisse. Omnium autem quatuor Animalium figuram comprehendit sub *figura Hominis*, sicut ait, *Similitudo Hominis erat illis.* Sic de *Manibus* inquit, quod fuerint *Manus Hominis*. Notum verò est, quod *Manus* ejusmodi formam habeant, ut illis opera artificialia conficiantur. Deinde meminit *Pedum*, quod *Pedes* illorum fuerint *recti*, h.e. quod nullos habuerint articulos vel juncturas. Hic enim est sensus litteralis ejus, quod dicitur, *Pes rectus*. Sed illis verbis, *Et pedes eorum pes rectus*, etiam hoc voluit docere, quod nunquam sedeant & quiescant superiora, (h.e. *corpora Cælestia*).

Posteà recitat, quod *Planta pedum* ipsorum, quæ sunt instrumenta itionis, non fuerint sicut *plantæ pedum Hominis*, (sicut *Manus* fuerunt similes *manibus Hominis*); sed *rotundæ*, sicut *Planta pedis vituli*.

Post hæc, quod inter *Animalia* nulla fuerit distantia vel locus vacuus; sed unum alteri, h.e. inter se invicem artissimè juncta fuisse, dum ait; *Juncta erant unum ad alterum*.

Insuper dicit; Licet ita inter se invicem conjuncta fuerint, facies tamen & alas illorum desuper disjunctas fuisse, dicendo; *Facies autem & ala ipsorum erant disjuncta desuper*: ubi benè observa, quod ait, *Desuper*; corpora enim erant conjuncta, sed facies & alæ illorum erant disjunctæ, sed *desuper*.

Prætereà, quod fuerint pura, sicut *Aspectus aris tersi & politi*.

Denique indicat, quod fuerint splendentia, dum inquit; *Aspectus eorum veluti prunarum Ignis ardentium*.

Atque hæc sunt ea, quæ in genere de illorum Animalium formis, *Faciebus* sc., *Alis*, *Manibus*, & *Pedibus*, commemorantur.

His peractis, progreditur ad describendum *Motus* illorum, & dicit de illis ea, quæ jam-jam audies.

De Motu Ani-
malium.

Primò ait; In motu illorum Animalium nullam fuisse vel Curvitatem, vel Obliquitatem, vel Tortuositatem, sed Motù fuisse unum. Ezech. I. V. 12. Hoc enim sibi vult, dum inquit; *Non convertebantur, dum ambulabant.*

Ibid.

Deinde; quòd unumquodque in adversum faciei suæ iverit: *Unumquodq, ex adverso vel in adversum faciei suæ ibant.* (h.e., ut Jun. & Tremell. vertunt, *in tractum faciei suæ objectum*). Expressè enim ait, quòd unumquodque Animal iverit in adversum faciei suæ. Verùm miror, in cuius nam faciei, cum unumquodque plures facies habuerit? Quicquid sit, significat, quòd omnia quatuor non iverint in latus unum. Si enim hoc esset, non attribuisset unicuique Motum peculiarem & proprium: neque dixisset, *Quisque in adversum faciei suæ ibant.*

v. 14.

Tertiò; quòd forma Motùs illorum fuerit *Cursus*, & quòd in circum-
kum redierint, & revoluta fuerint, (h.e. quòd *motu fuerint motu velocis-
simo & celerrimo, eoq, circulari*): Et *Animalia* raso vaschobh *currere &
reverti*. Razo enim est Infinitivus à radice *Ruz* *Currere*; & *Schobh*
est Infinitivus à radice *Schubh* *Redire, Reverti*. Non dicit, *Haloch*
uba *Ibant & veniebant*; sed, quòd Motus illorum fuerit *Cursus & Re-
volutio in circumulum*: & hoc similitudine eleganti illustrat, dum ait;

Ibid.

Secundùm aspectum habbasak h.e. fulguris. Basak enim hoc loco idem
est quod *Barak* *Fulgur*. Voluit proinde dicere; Motus illorum erat
instar fulguris, cuius motum videmus esse motuum omnium velo-
cissimum, ita ut videatur, ac si velocissimè ex loco uno curreret, &
eàdem celeritate ac velocitate aliquoties se converteret, & in locum
priorem, è quo movebatur, rediret. Jonathan F. Uzielis verba ista
[*Currebant & redibant*] sic interpretatus est; *Circuibant & circumda-
bant Mundum, & revertebantur simul, erantq, veloces, ut aspectus fulguris.*

v. 12.

Quartò; quòd Motus Animalium ad latus illud, in quod singula
motu suo cursorio & revolutorio (*ut ita dicam*) moventur, non sit
spontaneus sive internus, sed exterius à re aliquà externâ, Directio-
ne sc. Divinâ proveniens, & quòd Animal unumquodque in latus
illud, in quod Directio Divina illud vult moveri, moveatur motu
illo velocissimo & celerrimo, quem designat per *Currere & Redire.*

part. I. cap. 40.

Hoc enim est, quod ait de Animalibus; *Quòcunque erit Ruach Spi-
ritus ut eant, ibunt. Non divertent, quando ambulabunt.* *Ruach* enim hoc
loco non significat *Spiritum flantem* sive *Ventum*, sed *Intentionem &
Voluntatem*, Divinam sc., sicuti exposuimus in homonymia vocis
Ruach. Sensus proin est, quòd in latus illud, sive in plagam illam,
in quam Intentio Divina vult, moveantur *Animalia*. Hoc pacto in-
ter-

interpretatus est etiam Jonathan; *In locum, in quem beneplacitum (vel voluntas) erit, ut eant, ibunt, non divertent eundo.* Quia verò ex sensu litterali istorum verborum, *Quòcumque erit Spiritus, vel voluerit Spiritus ut eant, ibunt;* videtur, quòd quandoque voliturus sit D E U S, ut Animal eat in latus unum, & quòd in illud latus sit iturum: quandoque verò in latus aliud oppositum, & quòd eò quoque iturum sit; idcirco explicat dubium istud, & inquit, Nequaquam ita se rem habere, sed quòd illud Futurum *Jihjeh* Erit, quod in Textu habetur, positum sit pro Præterito *Hajah* Fuit; id quod crebrò in Lingua Hebræa occurrit; &, quòd jam determinatus & definitus sit locus, in quem D E U S vult, ut unumquodque Animal ambulet; ac denique quòd Voluntas illa sit firma & immutabilis. Sic enim in declaratione hujus negotii ait in versu alio, *Quòcumq; erit Spiritus ut eant, ibunt;* Ezech. i. v. 20. *illuc (vult) Spiritus ut eant.* Observa admirabilem hanc declarationem & expositionem!

Atque hæc sunt quoque ea, quæ refert de ratione Motûs Animalium, post explicatam ipsorum formam & figuram.

Deinceps aggreditur aliam Narrationem, & dicit, se vidisse Corpus quoddam sub Animalibus, non solùm cum illis, verùm etiam cum Terra conjunctum, & quatuor quoque Corpora quatuorq; Facies habuisse. Figuram autem & formam certam vel Hominis, vel alterius alicujus Animantis, nullam ei assignat; sed inquit, quòd fuerint corpora magna, tremenda & terribilia, (Formam verò nullam, ut dixi, ipsis attribuit); & quòd *rotum corpus eorum, plenum erat oculis.* Hæc autem (Corpora) sunt ea, quæ nominat *Ophannim*, h. e. *Rotas*, dum ait; *Et quùm vidissem Animalia, & ecce Rota una in Terra, juxta Animalia, cum quatuor faciebus suis.* De his verò explicat, quòd fuerint corpus unum, & ejus pars una juxta Animalia, altera verò in Terra, & quòd Rota illa quatuor facies habuerit; *Aspectus*, inquit, *Rotarum & opus earum tanquam aspectus ipsius lapidis Tharsis, & similitudo una erat quatuor illis: ubi, dum pro eo, quod antè dixit, Rota una, nunc dicit, Quatuor;* manifestè significat, quòd quatuor Facies Rota nihil aliud sint, quàm quatuor Rota.

Deinde memorat, quòd una sit quatuor Rotarum forma, dicendo: *Et similitudo una erat quatuor illis.*

Postea significat de istis Rotis, quòd sint inter se compositæ, dum ait: *Et aspectus eorum, & opera eorum, ac si Rota una esset in medio Rotæ alterius;* id quod de Animalibus non fuit dictum. Voce enim *Beroch* In medio, non est usus in Animalium descriptione, sed simpliciter dixit,

De ROTARUM
formis.

v. 12.

v. 15.

v. 16.

Ibid.

Ibid.

Ezech. I. v. 9. dixit, quòd inter se connexa fuerint & conjuncta, sicut ait; *Juncta erant unum ad alterum.* De Rotis autem dicit, quòd ita inter se conjunctæ sint, ac si Rota esset in medio Rotæ.

Quod verò de toto corpore Rotarum, cujus meminit, ait, quòd fuerit Male enajim Plenum oculis, id diversimodè exponi potest; vel, quòd reverà plenum oculis fuerit, vel, quòd multos colores haberit, sicuti En h.e. Oculus, sumitur ibi, *Veenokeen* Et oculus ejus sicut oculus Bdellii, h.e. Et color ejus sicut color Bdellii: vel, quòd plenum fuerit *Imaginibus & Similitudinibus*, ut nempe *Enajim* ibi significet *Imagines*: quemadmodum Antiquos loquutos esse invenimus, quando dixerunt; *Keen Secundùm oculum, quem furatus est*: *Keen Sicut oculus, quem rapuit*; voluerunt enim dicere, *Kidmuth* Secundùm similitudinem ejus, quod furatus est: *Kidmuth* Secundùm similitudinem ejus, quod rapuit: vel denique significabuntur *Res & Formæ variæ*, ex sensu illius loci, ubi David ait; *Fortè videbit DOMINUS beeni oculum meum*: vult enim dicere, *Injani* Negotium, *Causam* meam. Atque hæc sunt ea, quæ recenset de forma & fabrica Rotarum.

De Motu Rotarum.

De Motu Rotarum ait, quòd neque obliquus, neque perversus sit, sed quòd motus illarum sint recti, & sine variationibus. Hoc sibi vult, dum ait; *Dum in quatuor partes suas eunt ipsa, ibunt, non divertent eundo.*

Deinde, quòd istæ quatuor Rotæ non à se-ipsis moveantur, sicut Animalia, neque ullum in se-ipsis motum habeant, sed tùm solùm, cùm alius illas moveret; id quod sæpissimè repetit & inculcat. Motorem autem Rotarum facit *Animalia*, ita ut negotium Rotæ cum Animali e.g. se-se habeat, ac si quis Corpus silens mortuum (h.e. *Corpus inanimatum, Mineralia, aut Metalla*) manui aut pedi Animalis viventis alligaret; quòcunque vel quotiescunque enim movebitur illud Animal, movebitur simul lignum vel lapis ille membro ipsius alligatus. Hinc ait; *Quùm irent Animantia, ibant Rotæ juxta illa; & cùm elevabant se Animalia à Terra, elevabant se Rotæ.* Item; *Et Rotæ elevabantur è regione eorum.* Hujus rei causam addit, dum ait; *Spiritus enim Animalis erat in Rotis*: id quod paullò post ad majorem rei declarationem & confirmationem repetit; *Quùm ambularent ipsa, ibant; & cùm stabant ipsa, stabant; & cùm elevabant se à Terra, elevabant se Rotæ è regione ipsorum, quia Spiritus Animalis erat in Rotis.* Ratio ergo motus illarum talis fuerit; Quòdcunque in latus Intentio Divina vult ut moveantur Animalia, in latus illud moveri Animalia à se-ipsis, & cum

cum motu Animalium moveri quoque Rotas in latus illud, quod sequitur colligationem ipsarum (cum *Animalibus* sc.); nequaquam verò, quòd Rotæ moveantur à sese in latus Animalium. Hunc ordinem ordinavit, dum ait; *Quòcunque erat Spiritus ut irent, ibant; & illuc Spiritus Rotarum erat ut irent, & Rotæ elevabant se à regione eorum: Spiritus enim Animalis erat in Rotis.* Interpretatione Jonathanis F. Uzialis suprà tibi indicavi, *Quòcunque erat beneplacitum, ut irent, &c.*

Absolutâ sic Narratione de Animalibus, eorumque formâ & motu; descriptis item Rotis, quæ erant sub Animalibus, cum eis colligatæ, & quæ cum motu illorum moventur, incipit tractare de Apprehensione tertiâ, quam apprehendit: & ita transit ad Narrationem aliam, ejus nempe, quod erat *supra Animalia*, & dicit; quòd *supra quatuor Animalia sit Expansum, & supra expansum similitudo Solii, & supra Solium similitudo tanquam aspectus Hominis.*

v.22.

v.26.

Atque hæc est summa eorum, quæ commemorat de Apprehensione, quam primò vidit in fluvio Chebar.

CAP. III.

De iis, quæ Ezechiel in Mercava secunda clariùs exposuit vel adjecit.

POSTEA QUAM commemoravit Ezechiel ea, quæ de forma Mercavæ in principio libri sui enarravit, repetita fuit ei eadem illa Apprehensio vice secundâ, cum ferretur in Visione Prophetica Hierosolymam, in cujus descriptione quædam nobis exponit, quæ non exposuerat ab initio.

Ex illis est, quòd pro voce *Chajoth* [h.e. *Animalia*] usus est voce *Cherubim*: significans nobis, *Animalia* illa, quorum primò mentionem fecerat, esse quoque *Angelos*, h.e. *Cherubinos*. Sic enim ait: *Et cum ambularent Cherubin, ambulabant rotæ juxta eos; quum verò elevarent Cherubin alas suas, ut attollerent sese à Terra, non divertebant rotæ etiam ab illis:* quibus verbis simul confirmat cohærentiam & connexionem duorum illorum motuum, quorum mentionem fecimus. Deinde; *Hoc est Animal, quod videram sub DEO Israël in flumine Chebar, & cognovi tandem, quòd Cherubini essent.* Repetit etiam easdem formas & eosdem motus, atque ita ostendit, quòd *Animalia* sint *Cherubini*, & *Cherubini*, *Animalia*.

Ezech. 10. 16.

v.20.

Deinde, explicat quoque in hac secunda narratione rem aliam, quòd nempe *Ophannim*, h.e. *Rotæ*, sint *Galgallim*, h.e. *Orbes*, *Globi*,

Ezech. 10. v. 13. Sphæræ, dum ait; *Rotis ipsis acclamatum est haggalgal, Orbis, Sphæræ, in auribus meis.*

v. 11. Tertiò, exponit aliud quid de Rotis, inquiens; *Ad locum, ad quem convertebat se caput vel primus Cherub, post illum ibant, nec divertebant, cum ambularent.* His enim verbis vult ostendere, Motum Rotarum violentum & coactum trahi utique in locum illum, ad quem convertit se caput vel primus Cherub, de quo docet, quod *trahatur eò, quòcumq; Spiritus est ut eat.*

v. 12. Quartò, addit de Rotis & hoc; quod *Rota plena erant oculis, per circuitum quatuor illarum Rotarum*: cujus in principio nullam fecerat mentionem.

Ibid. Quintò, dicit de Rotis in Apprehensione hac posteriore; *Et caro earum, & terga earum, & ala earum.* In prima verò de Rotis narratione nullam nec *Carnis*, nec *Tergorum*, nec *Alarum* mentionem fecit, sed solum dixit, quod sint *Corpora*; in posteriore autem ait, quod habeant *carnem, manus & alas*, sed tamen nullam certam formam illarum nominat.

v. 9. Sextò, explicat in secunda hac Apprehensione, quod unaquæq; Rota Cherubino peculiari attribuatur, dicendo; *Rota una erat juxta Cherub unum, & Rota altera juxta Cherub alterum.*

v. 20. Tandem exponit quoque hic, quod quatuor Animalia sint Animal unum, propter arctissimam illorum inter se unionem & coherrentiam, dum ait; *Hoc est Animal, quod videram sub Deo Israël in flumine Chebar*: sicuti Rotas quoque vocat *Rotam unam in Terra*, (licet, ut dictum, quatuor Rotæ fuerint): iterum propter illarum inter se coherrentiam, & quod omnes quatuor unam similitudinem habeant.

Atque hæc sunt ea, quæ adjecit ultra priora de figura Animalium & Rotarum in Apprehensione ista secunda.

CAP. IV.

De expositione Jonathanis F. Uzielis, qui per Ophannim Rotas, intelligit Cælos.

MONENDUS hinc mihi quoque es de re quapiam, ad quam inclinavit Jonathan filius Uzielis.

Ezech. 10. 13. Videns ille aperta illa verba Prophetæ, *Rotis ipsis acclamatum haggalgal in auribus meis*, statim definitivè pronuntiavit, *Rotas ipsos esse Cælos,*

Cælos, ac proinde perpetuò transtulit τὸ Ophan Rota, per Galgalla Sphæra, & Ophanim Rotæ, per Galgallaja Sphæra. Hanc verò expositionem sine dubio confirmavit apud eum, quòd Ezechiel de Rotis ait, illas esse sicuti aspectum Tharsis. Hic enim color, sicuti notum Ezech. i. 16. est, Cælo attribuitur. Cùm autem scriptum reperit, *Et vidi Animalia*, Ibid. v. 15. & ecce Rota una in Terra; quod sine dubio docet, Rotas esse in Terra, id durum valdè ipsi visum fuit juxta sententiam illam. Nihilominus tamen expositionem suam sequutus est, juxta quam Terra sumitur pro Expansione Cælorum, quæ est veluti Terra, respectu ejus, quod est supra Expansionem illam: sic enim verba hæc, *Et rota una in Terra*, interpretatur, *Sphæra una posita erat sub altitudine Cæli*. Observa itaque expositionem ejus. Quod verò ipsum ad hanc sententiam permovit, meo judicio, est, quia existimavit, Galgal esse primum & proprium nomen Cali.

Mihi autem videretur, rem longè aliter se habere, & Galgal idem significare quod Gilgel, h. e. Volvere, Devolvere: ut, *Vegilgalticha Et devolvam te de petris*. Item, *Vajagel Et devolvit lapidem*. Et hac de causa dictum est, *Ukegalgal Et sicut globus coram turbine*; eò quòd volvi & revolvi solet. Hac de causa quoque *Cranium Hominis* appellatur *Gylgoleth*, quia rotundum est. Et quia omnis Globus facillè volvitur, idèò omnis Res globosa vocatur *Galgal*. Atque ita Cæli quoque vocantur *Galgallim* à Rabbiniis nostris, propter rotunditatem ipsorum, h. e. eò quòd globosi sint, cùm ajunt: *Est Galgal Sphæra, Globus, qui circumit Mundum*. Ita appellant quoque Cochleas ligneas tam magnas quàm parvas, *Galgal*. Quocirca si res ita se habeat, tùm verba illa, *Rotis ipsis acclamatum est Galgal in auribus meis*, docebunt nos de forma illarum. Nam nullius certæ formæ vel figuræ mentionem fecit, neq; etiam dixit, quòd sint Cæli. Quod autem dicit, *Sicut aspectus Tharsis*, id nobis etiam explicat in secunda Narratione, dum ait: *Et aspectus Rotarum sicut oculus lapidis Tharsis*; ubi Jonathan interpretatur, *Sicut oculus lapidis pretiosi*: quâ ratione nôsti Onkelum exponere verba ista, *Sicut opus lapidis sapphirini*, per hæc, *Sicut opus lapidis pretiosi*. Exod. 24. 10. Unde unum & idem erit, live dicas, *Sicut oculus lapidis Tharsis*, live, *Sicut opus lapidis Sapphiri*: quod animadvertite. Noli autem aspernari, quòd mentionem feci hîc expositionis Jonathanis F. Uzielis, & quòd ego aliter exponam. Multos enim invenies ex Sapientibus & Commentatoribus, qui tùm in Vocum, tùm in Rerum multarum Propheticarum interpretatione ab ipso dissentiant, ut nemini mirum videri debeat, si idem accidat in profundis istis Mysteriis. Præ-

tereà, nullam ego sententiam alteri præfero & præpono: tu expositionem ejus, quia eam adduxi, totam intellige, & simul quoq; expositionem meam. DEUS autem novit, quæ nam ex ambabus magis sit vera & congrua.

CAP. V.

Quòd in opere Mercava Ezechiel tres distinctas Apprehensiones apprehenderit, & qualisnam inter illas sit diversitas.

Ezech. 1.1.

Triplex fuit Apprehensio Ezechielis.

cap. 1. v. 4.

v. 15.

v. 27.

EX iis, de quibus in hac materia monendus es, est quoq; hoc, quòd dixerit, *Visiones DEI*, in numero plurali; non autem, *Visio*, in numero singulari: quia nempe plures & speciebus differentes fuerunt Apprehensiones, tres videlicet, *Apprehensio Rotarum*, *Apprehensio Animalium*, & *Apprehensio Hominis*, qui erat supra Animalia, de quarum unaquaque ait; *Et vidi*. Nam de Apprehensione Animalium ait; *Et vidi, & ecce Ventus turbinis, &c.* De Apprehensione Rotarum; *Et vidi Animalia, & ecce Rotæ una in Terra, &c.* De eà re, quæ gradu & ordine fuit supra Animalia, ait; *Et vidi tanquam aspectum Chaschmal, &c.* A visione lumborum ejus, &c. Neque sæpiùs quàm tribus istis vicibus vocem hanc, *Et vidi*, adhibuit in enarratione *Mercava*. Cujus rei rationem Sapientes Mischnæ indicârunt & suppeditârunt. Dicunt enim; Licitum esse docere duas Apprehensiones priores, Apprehensionem sc. Rotarum & Animalium; tertiam autem Apprehensionem, quæ est *Chaschmal*, & ejus, quod cohæret cum eo, non licitum esse docere, nisi secundum summa tantùm & generalia ejus capita. Verùm *Rabbenu Jehudah hakkadosch* existimat, omnes tres Apprehensiones vocari *Opus Mercava*, ac de nullâ licitum esse docere, nisi summa & principalia capita. Verba ipsorum hac de re sunt ista; *Quò usq; se extendit Opus Mercava? Rabbi dicit; Usq; ad Et vidi postremum. Rabbi Isaac dicit; Usq; ad Chaschmal. A Vaereh Et vidi, usque ad Chaschmal absolute licitum est omnia tradere: sed hinc & ulterius non licet tradere, nisi summa & principalia capita. Alii dicunt, A Vaere usq; ad Chaschmal tradimus tantùm principalia capita. Hinc & ulterius, si fuerit sapiens & intelligēs ex mente sua; sin minùs, nequaquam. En tibi ex ipsorum Rabbiorum verbis demonstrationem, quòd diversæ vel distinctæ sint Apprehensiones: quòd de illis testimoniũ perhibeant tria illa *Vaere Et vidi*; quòd habeat gradus; quòd deniq; Apprehensio ultima (de qua dicitur, *Sicut oculus vel color Chaschmal*,
h.e.*

h.e. formę Hominis divisę, de quo dictum est, *Ab aspectu lumborum ejus & infra; & ab aspectu lumborum ejus & supra*), sit extrema & suprema illarū Apprehensionum. De hac autē controversia est inter Sapientes; An permissum sit leviter & per nutum aut indicia quasi eam docere, h.e. tradere summa & generalia capita, an verò ne hoc quidem concessum sit, nisi eum, qui prudens est & intelligens ex mente sua? Ita controvertitur quoque inter eos de prioribus duabus Apprehensionibus, Rotarum videlicet, & Animalium, ut vides; An apertè & clarè liceat illarum sensum docere, an verò non nisi per indicia & ænigmata summa & generalia capita tradere sit permissum? Porro *De ordine trium Apprehensionū.* autem admonendus quoque es de ordine & dispositione trium istarum Apprehensionum; quòd nempe primo loco ponat Apprehensionem Animalium, quia dignitatis & causalitatis ratione sunt prima, sicut ait; *Spiritus Animalis erat in Rotis*: & alias ob causas. Secundo loco Apprehensionem Rotarum; & post eam Apprehensionem tertiam, quæ est gradus ratione superior Animalibus, sicut exposuimus; quia duæ Apprehensiones priores præcedunt ordine doctrinę Apprehensionem tertiam, & de ea docent. *Ezech. 1. 20.*

CAP. VI.

*Visionem Ezechielis eandem fuisse cum
Visione Jesaja.*

SCITO, Lector, præclaram istam Revelationem, quam Ezechiel *Apprehensio Ezechielis & Jesaja eadem.* docere nos incepit, per enarrationem *Mercavae*, ad quam docendam instinctu singulari Prophetico impulsus fuit, rem esse eandem cum ea, quam in genere nos docuit Propheta Jesajas; non enim necesse habebat ipse, ut speciatim eam deduceret ac explicaret. Hoc est quod dicit; *Et vidi DOMINUM sedentem super Solum excelsum & elevatum, & simbria ejus replebant Templum. Seraphim stabant super illud, &c.* *Jesa. 6. 1. 2.*

Idem hoc docuerunt & monuerunt nos Sapientes nostri, qui ajunt, quòd Apprehensio, quam apprehendit Ezechiel, sit illa ipsa Apprehensio, quam apprehendit Jesajas: & illustrarunt hoc Similitudine, desumptà à duobus Viris, Regem equitantem videntibus, quorum *Similitudine illustrat differentiam inter Visionem Jesaja & Ezechielis.* unus est ex Urbe, alter ex Pago. Qui ex Urbe est, quia novit, urbanos scire modum equitandi Regis, non narrabit, quomodo equitaverit, sed dicit solùm, Vidi Regem. Alter verò, quia rem vult narrare paganis suis, qui modum equitandi Regium ignorant, speciatim & secundum circumstantias iplis apparatus totum equitatus expo-

nit; qualis fuerit, quomodo equitaverit, quæ fuerit forma comitatûs tam peditum quàm equitum, omniumque servorum ejus, qui faciunt verbum & præcepta ipsius: in qua ipsorum *videtur* continentur utilitates multæ. Hoc autem sibi volunt, quando in *Chagigah* scribunt; *Quicquid vidit Ezechiel, vidit quoque, Jesajas: Jesajas similis est Homini urbano, qui vidit Regem; Ezechiel Homini pagano, qui vidit Regem.*

Per ista verba commodè jam exponi & ostendi potest id, quod initio hujus capituli dixi; quòd nempe illi, qui Jesajæ sæculo vixerunt, non opus habuerint, ut specialia illa eis explicentur, sed suffecerit ipsis, quòd dixit, *Et vidi DOMINUM*, &c. Viri autem captivitatis opus habuerunt specialibus illis. Fieri tamen quoque potest, ut, qui illud dixit, (*quod ex Talmud citatum modò est*), arbitratus fuerit, Jesajam magis fuisse perfectum, quàm Ezechielem; & Apprehensionem illam, quæ Ezechielem terruit, terribilisq; in oculis ejus fuit, Jesajæ notam & familiarem fuisse, ita ut non necesse habuerit, tanquam rem novam illam narrare; eò quòd nota inter perfectos fuerit.

CAP. VII.

Explicantur varia in Opere Mercavah.

EX iis, quæ necessaria & digna indagatione sunt in Opere *Mercavah*, supersunt adhuc alia: ut,

Primò; Cur *Mercavah* connexerit per Annum, Mensem, Diem & Locum? Hujus enim rei ratio investiganda, neque sine ratione id factum esse existimandum est.

Secundò considerandum quoque id, (*quod est quasi maphteach h. e. clavis ad reliqua omnia*) quod ait; *Niphtechu Aperti sunt Cæli*, &c. Frequens enim est apud Prophetas *Aperiendi*, & *Apertionis portarum* Metaphora: ut, *Aperite portas, ut ingrediatur*, &c. *Et januas Cæli aperuerat. Elevate vos porta sæculi. Aperite mihi portas justitiæ, ut ingrediatur per illas, celebrabo Jah*: & similia alia multa.

Tertiò attendendum: quòd, licet tota hæc Narratio sine dubio contigerit in Visione Prophetiæ, sicut dicit, *Et fuit super eum ibi manus DOMINI*; magnâ tamen sermonis variatione, secundum partium Narrationis diversitatem, utatur. Cùm enim mentionem facit Animalium, ait, *Similitudo quatuor Animalium*; non autem simpliciter, *Quatuor Animalia*. Sic, *Et similitudo super capita uniuscujusque Animalis erat Firmamenti*. Sic, *Tanquam aspectus lapidis Sapphiri similitudo Throni*. De his omnibus dicit *Demuth* Similitudo. Verùm de Rotis non inquit,

Ezech. 1. 1.

Jesa. 26. 2.

Psal. 78. 23.

Psal. 24. 7.

Psal. 118. 19.

Ezech. 1. 3.

v. 5.

v. 22.

v. 26.

quit, *Similitudo Rota*, vel, *Similitudo Rotarum*; sed præcisè & absolutè de eis loquitur tanquam de re existente, sicut in se sunt. Neque te seducere debet id, quod dicitur; *Similitudo una erat quatuor illis*: hoc Ezech. 1. 16. enim non est istius generis, neque ejus sensus, de quo loquuti sumus. Confirmat & declarat rem istam Propheta in Apprehensione posteriore, dum absolutè meminit Firmamenti, & speciatim illud depingens & describens, ita ait; *Et vidi, & ecce, in illo Expanso, quod erat supra caput Cherubinarum, sicut lapis Sapphir, veluti Visio similitudinis Solii apparebat supra eos*. Dicit enim hic, *Expansum* vel *Firmamentum* absolutè, non verò, *Similitudo Firmamenti*, sicuti factum est, quando conjunxit illud (*Firmamentum*) cum capitibus similitudinis Animalium. Sed de *Solio*, inquit, *Similitudo solii apparebat supra ea*; ad docendum, quòd Apprehensio Firmamenti antecesserit, & postea demùm similitudo Solii supra illud ei apparuerit. Id quod te observare & animadvertere iubeo.

Quartò observatione dignum est quòd in Apprehensione primâ Propheta narrat, Animalia simul habuisse Alas & Manus Hominis; in Apprehensione verò secundâ (in qua declarat, quòd Animalia sint Cherubini) apprehendit primò tantùm Alas illorum, & deindè demùm innovatæ vel ortæ fuerunt ipsis Manus Hominis in Apprehensione ejus, sicut ait; *Et apparuit Cherubinis tabh'nith structura manus Hominis sub alis eorum*. In quibus verbis animadvertere, quòd *Tabh'nith* Structura, idem sit quòd *Demuth* Similitudo; & quòd illas (*Manus Hominis*) collocet sub alis eorum. Considera etiam, quomodo in sermone de Rotis dicat, *Leymmatam* è regione ipsorum; licet formam earum non definiat. Dicit etiam: *Velut aspectus arcus, qui sit in nube in die pluviae; sic aspectus splendoris circum-circa*. Hæc erat *Visio similitudinis Gloriæ DOMINI*, &c. Materia & veritas arcus hic descripsi nota est. Est autem hoc mirabile valdè in similitudine & comparatione, & sine dubio factum in virtute Prophetica.

Quintò notandū est, quòd partitus est similitudinē Hominis, qui erat super Solium; quòd videlicet superior ejus pars fuerit sicut color *Chaschmal*, inferior autem sicut *Visio Ignis*. Vocem hanc *Chaschmal* quidam exponunt quòd composita sit ex duabus vocibus, *Chasch* & *mal*, quæ significant *Festinationem* vel *Accelerationem*, (de qua docet *Chasch*, quod significat *Festinare*) & *Abcisionem* vel *Circumcisionē*, *Amputationem*, (de qua docet *mal*, quod significat *Præciderē*, *Circumcidere*), idq; ad denotandam conjunctionem duarum diversarum rerum, sub notione duorum laterum, superioris & inferioris. Sed monuerunt

Ezech. 1. 22.

v. 26.

v. 20.

v. 28.

Chaschmal quid?

Jes. 42. 14.

Ezech. 1. 28.

nos quoque de alia etymologia, & dixerunt, derivatum esse ex *Locutione* & ex *Silentio*, sicut ajunt; *Quandoq;* Chaschoth *silent*, *quandoq;* memalleloth *loquuntur*; ita ut *Chasch* (in *Chaschmal*) significet *Silentium*, (juxta illud, *Hechescheti Tacui à saculo*), ad docendum de duabus rebus in sermone sine voce. Neq; ullum dubium est, illos, dum dicunt, *Quandoq;* *tacent*, *quandoq;* *loquuntur*, hoc intelligere de re creatâ. Vide enim, quomodo nobis explicârint, quòd illa Similitudo divisa Hominis, qui erat super Solium, non sit Parabola de DEO Opt. Max., qui omnis compositionis est expers, sed de re aliquâ creatâ, sicut Propheta inquit; *Hac est Visio similitudinis Gloria DOMINI. Gloria enim DOMINI, non est DOMINUS ipse*, sicuti aliquoties jam docuimus. Atqui ea omnia, quæ per Parabolas proposuit, nihil sunt aliud præterquàm Gloria Domini; *Mercavab* nempe, h. e. est *Currus*, non verò *Harochebb*, Qui curru vehitur, vel ei insidens. Nam DEUM Opt. Max. nulli rei assimilant.

Sic itaq; dedi tibi in hoc quoque capite generalia quædam capita, quæ si perficias, non contemnendus inde ad te redibit fructus in hac materia; & si consideres attentè universa, quæ huc-usque in omnibus hujus libri capitibus diximus, cum totum hoc negotium, vel saltè majorem ejus partem intelliges, paucis quibusdam exceptis particulis, & verborum duplicationibus, quorum ratio nobis est ignota, quæ tamen fortassis, si quis nervos ingenii sui probè intenderit, & ipsa revelari possunt, ita ut nihil omninò maneat absconditum & occultum.

Sed nunc post hoc caput noli ulterius à me expectare aut sperare vel unicum, seu directè & apertè, seu indirectè, de hoc argumento verbulum. Omnia enim jam dicta sunt, quæ dici potuerunt; etiam cum magna animi angustia. Nunc itaq; ad alia progredior, quæ in hoc libro explicare decrevi.

CAP. IIX.

Omniem corruptionem provenire à Materia, & ab eadem quoq; proficisci diversitatem, quæ reperitur inter Homines.

Alia.

Corruptio accidit ex parte Materia.

OMNIBUS Corporibus generabilibus & corruptibilibus accidit corruptio non aliunde quàm à Materia; ratione enim Formæ

Formæ & in notione Substantiæ ipsius Formæ nulla profus illa apprehendit corruptio, sed constanter extra omnem mutationis aleam sunt posita. Nonne enim vides, quòd omnes Formæ specificæ sint perpetuæ & constantes? Corruptio autem accidit Formæ per accidens, h.e. propter conjunctionem ejus cum Materia, cujus hæc est natura, ut semper Privationi subjecta sit, ac propterea nullam Formam retineat, sed perpetuò unam exuat & alteram induat. Admirabilis est hac de re sapientissimi Regis Salomonis sermo, dum *Materiam* assimilat *Mulieri adultera*. Nam nulla Materia Formæ omnino expers reperitur. Propterea similis est Mulieri conjugatæ (*adultera*), quæ nunquam sine Viro est, neque unquam planè sola existit; sed, licet Virum habeat, tamen alium indefinenter quærit, quem blanditiis suis seducat & omnibus modis ad se trahat, donec ab illa obtineat id, quod ab ipsa impetravit Maritus ejus. Eadem enim est ratio Materiæ: nam quævis Forma, quæ illi inest, disponit eam ad recipiendam aliam, & ipsa non intermittit, quin ad exuendam Formam sibi unitam, aliamque assumendam moveatur. Et eadem ratione procedit, posteaquam Forma alia adventavit.

Salomon comparat Materiam cum Muliere adultera.

Hinc ergo patet, omnem corruptionem, interitum, aut imperfectionem non nisi propter Materiam contingere; id quod in Homine, exempli causâ, videre licet. Fœditas enim formæ ejus, membrorum à naturali consuetudine ac dispositione exorbitatio, facultatumque debilitas, defectus aut confusio, (sive ista omnia ei insint à momento nativitatis, sive postea demùm orta sint), non aliunde, quam ex corrupta Materia consequuntur. Sic reliqua Animantia omnia moriuntur & morbis affliguntur, non propter Formam, sed solum propter Materiam. Sic peccata & vitia Hominum quoque non ex Forma, sed ex Materia oriuntur; virtutes autem tantum ex Forma. E. G. Quòd Homo apprehendit Creatorem suum, quòd intelligibilia omnia intelligit, quòd affectus suos regit, quòd novit, quid sibi sit eligendum, quid rejiciendum; istud omne habet beneficio Formæ; quòd verò edit, bibit, Venerem exercet, irascitur, aliisque affectibus & vitiis deditus est & indulget, id Materiæ illius imputandum.

Vitia oriuntur ex materia; virtutes ex forma.

Quandoquidem igitur palàm est, ita se rem habere, ut per decretum Sapientiæ Divinæ Materia nulla sine Forma reperiri possit, neque etiam vice versâ, Forma (ex istis Formis) sine Materia; & per consequens, quòd unita quoque inter se sint nobilissima ista Forma humana (quam in imagine & similitudine DEI consistere docui-

mus) & Materia ista crassa ac pulvereæ, quæ omnis imperfectionis & corruptionis causa est; ideo data est ei, Formæ nimirum humanæ, potestas & imperium in Materiam, ita ut illam cogere, affectus ejus cohibere, & quantum fieri potest, ad rectitudinem æquabilitatemque convertere queat.

*Gradus vel
Differentia in-
ter Homines.*

Atque hinc distinguuntur *Gradus Hominum*. Sunt enim quidam Homines, quorum omne studium perpetuò tendit ad eligendum id, quod honestum laudeque dignum est, & quærendam, pro nobilitate Formæ suæ, perennem sui conservationem, quique nihil aliud cogitant, quàm quomodo intelligibilia omnia apprehendere, veram ac solidam omnium rerum cognitionem consequi, Intellectuique Divino (qui in illos influit, & Formam illis largitur) tenacissimè conjugari queant; ac quotiescunque accidit, ut à necessitatibus & concupiscentiis Materiæ ad turpitudinem & sceditates ejus incitentur, graviter dolent, quòd eò præcipitati, erubescunt, quòd ita læsi ac vulnerati sint, & denique omnibus viribus contendunt, ut vitium illud diminuunt, & quantum fieri potest, ab eo sibi caveant. Quemadmodum si Rex contra subditorum suorum quempiam iratus esset, ac contumeliæ & ignominiaè causâ mandaret ei, ut simum ex uno loco in alium everreret; subditus ille omnem operam daturus esset, ut, quantum fieri possit, illo tempore se absconderet, & fortè nõ nisi parum in locum aliquem propinquum vertiturus esset, ne manus ac vestimenta sua conspurcarent, & ab aliis conspiceretur: ita sanè ageret Homo honestus & liberalis; Servus autem voluptatem capit ex isto negotio, ac monstrat, nullum onus ipsi nimis grave magnumque esse, quin imò totum corpus in stercus immergit, faciem ac manus suas inquinat, hancque actionem palàm & sine rubore, hilari vultu animoque perficit. Eadem ratio est Naturæ Hominum. Nam sunt quoque nonnulli, ut diximus, in quibus omnia, quæ proveniunt à parte Materiæ, necessariò sunt turpia, inhonesta, & imperfecta, inprimis verò sensus Tactus, (qui opprobrium nobis est, sicuti dixit Aristoteles), propter quem desideramus edere, bibere, Venerem exercere. Nam Vir prudens & intelligens istis, quantum potest, debet detrahere, sibi ab illis cavere, postquam ea commisit, dolore affici, nullum de illis sermonem instituere, aut, si habeat, non diù illi inhærere, neque tandem collegia quasi illis instituere, & ex professo illa tractare; sed istis cupiditatibus omnibus debet dominari, illas pro virili rescindere, neque, nisi cum aliter facere nequit, opus aliquod illarum conficere, huncque unicum finem,

finem, qui omnium Hominum, quæ Homines sunt, finis est, sibi propositum habere, *Apprehensionem Intelligibilem* [inter quæ nihil nobilius est ac præstantius *Apprehensione DEI, Angelorum, & reliquorum ejus (DEI) operum*], quantum quidem potest assequi. Tales enim Homines sunt cum DEO jugiter, & sunt illi, de quibus dictum est; *Dii estis, & filii Excelsi omnes vos*: hocque est quod requiritur ab Homine, & hic est Finis ejus. Verùm alii, qui separati sunt à DEO, ut est *Vulgus Hominum*, contrarium planè agunt, omnem de Intelligibilibus cogitationem & considerationem removent, sensum illum, quem turpitudinem nostram magnam esse modò diximus, sensum inquam tactus, pro fine & scopo sibi proponunt, neque de alia re, quàm de Venere & Baccho cogitant; quemadmodum dicitur de impiis, quòd in deliciis Cereris, Bacchi, & Veneris sint submersi. *Et isti quoque, inquit Propheta, propter vinum erraverunt, & propter Schar erraverunt. Et paullò post; Omnes mensæ repletae sunt vomitu & sorde, ita ut non sit locus absq; sorde.* Sic inquit: *Mulieres dominatae sunt ei.* Quod contrarium planè est ordini illi, quem DEUS in principio Creationis instituit, dicens; *Et ad Virum tuum appetitus tuus, & ipse dominabitur tibi.* Vehementiam autem concupiscentiæ illorum refert Jeremias, dum inquit; *Quisque ad Uxorem proximi sui hinniunt, &c.* Item, *Universi sunt adulteri, cæcus pravaricatorum.* Hanc ob causam replevit Salomon Proverbia sua dehortationibus à Scottatione & Comotationibus, quòd istis duobus cõmuniter immergantur Osores DEI, qui longinqui sunt ab illo, de quibus dicitur; *Quia non sunt Domini.* Item; *Ejice à facie mea, & egrediantur.*

Quod autem inquit Salomon; *Mulierem strenuam quis inveniet?* perspicua & clara est Parabola; quòd videlicet, cum Homini contingit Materia bona & conveniens, quæ ei non prævalet, nec dispositionem ejus corrumpit ac destruit, pro singulari dono DEI sit agnoscendum & habendum. Summa rei est: Materia bona & conveniens facilè regi potest, sicut diximus; quòd si verò mala sit & inconveniens, non est impossibile assiduo studio & exercitatione eam domare & subjugare. In hunc usum inserviunt correctiones ac reprehensiones Salomonis & aliorum. Præcepta item & prohibitiones Legis non aliò tendunt, quàm ad concupiscentias materiæ omnes in ordinem redigendas. Et sanè, si quis in veritate Homo esse cupit, non verò Bestia sub forma & specie humana, omnem lapidem movere debet, ut necessitates materiæ circa cibum, potum, coitum, iram, aliosque affectus, qui ex concupiscentia & ira se-

quantur, diminuat, pudorem ex illis contrahat, eisque gradus & terminum certum in anima sua figat. In iis autem, quibus carere nequit, ut est cibus & porus, sufficiat ipsi, quantum conducit & ad ejus sustentationem, non verò ad voluptatem, est necessarium, raros de illis sermones habeat, non sæpè ejusmodi conventus frequenter.

*Convivia non
præcepta in Lege,
vitant Sancti.*

Nôsti enim, Rabbinos nostros abominari convivia non præcepta in Lege, & qui sanctiores esse volunt, illa vitare. Sic Phineas Filius Jair cum nullo unquam homine comedit ! Rabbenu Hakkadofsch illum rogabat aliquando, ut secum pranderet, sed nolebat.

*Ebrietas quã-
tum vitium.*

Vini seu potus eadem ratio, idemque finis est qui cibi. Congregare verò se expressè ad inebriandum, magis turpe & inhonestum apud te esse debet, quàm si in domo quadam convenirent Homines nudi interdum opera Naturæ &c. facientes. Ratio hujus rei est, quia Alvi excretio res est coacta, quam Homo intermittere non potest; Inebriatio autem opus est Hominis mali in libera ejus voluntate positum.

*Libido quan-
tum peccatum.*

Libidinis peccatum quod attinet, turpitude ejus sensibus quoque nota est, non tantùm Intellectui, & corrumpit simul Corpus & Animum. Ideoque necesse est, ut is, qui Homo vult esse, procul ab animo suo illam removeat, nec de ea loquatur.

Verùm de coitu ipso non opus est, ut plura adjiciam ad illa, quæ de ea dixi in Commentario super *Avoth*, ex Lege nostra ab ejusmodi iniquatione purâ. Vetitum enim est, ullam ejus mentionem facere, vel de ea loqui, quâcunque id de causa vel occasione fiat. Nôsti, quòd dicant, Prophetam Elisæum piæ memoriæ *Sanctum* vocari ideò, quòd nunquam de actu hoc cogitârit, neque ullam seminis effluxionem expertus fuerit. Nôsti etiam, quòd de Jacobo dicant, semen ipsi nunquam effluxisse, antequàm gigneret Rubenem. Hæc omnia ad honestos mores & laudabiles virtutes excitandas, tradita sunt in Gente nostra. Nôsti insuper tritum & pervulgatum illud,

*Cur Elisæus
sanctus voca-
tur?*

*Cogitationes de
peccato gravio-
res sunt peccato
ipso: & cur?*

Vide Matth. 5.

Cogitationes transgressionis graviores sunt transgressionem ipsâ: cujus dicti admirandam habeo expositionem; quòd videlicet Homo, cum peccat, peccet tantùm ex parte Accidentium Materiam consequentiũ, (sicut declaravi, quòd Homo nõ peccet nisi per sensualitatem suam): cogitatio autem proprietas est à forma ipsius dependens. Ideoque cum Homo de peccato cogitat, peccat contra præstantissimam partem duarum illarum, è quibus constat. Non tam graviter peccat is, qui servum sibi reddit Hominem stultum & imperitum, atque is, qui mancipium sibi facit Hominem liberalem & ingenuum: quia

Forma

Forma humana, ejusq; proprietates & potentia sunt adhibendae ad res ei convenientes & dignas; ad res nempe non viles & sordidas, sed sublimes & excelsas.

Præterea non te fugit, quam severè apud nos prohibita sit omnis *Obscenitas in sermone quantum vitium.* Obscenitas oris & sermonis; neque id sine causa. Nam sermonis facultas est de proprietatibus Hominis, & excellentissimum *DEI* donum, ei concessum, ad ipsum à reliquis Animantibus distinguendum. Hinc dicitur; *Quis posuit os Homini?* Et apud Prophetam; *Do-* Exod. 4. 11.
MINUS dedit mihi linguam eruditam. Non decet autem donis illis, *Jesa. 50. 4.* quæ *DEUS* nobis concessit ad perfectionem tum Discendi, tum Docendi, abuti ad summas imperfectiones & perfectissimas turpitudines, ut proferamus ore nostro talia, qualia Homines stolidi, profani & lascivi in cantilenis & familiaribus suis colloquiis effutire solèt; talia nimirum, quæ illorum quidem personæ satis conveniunt, nequaquam verò iis, de quibus dictum est; *Vos eritis mihi Regnum sacer-* Exod. 19. 6.
dotale, Gens electa, &c Quicumque verò cogitatione vel sermone suo abutitur ad titillationem sensûs illius, quem sæpè jam probro nobis esse diximus; videlicet, vel cogitationes de comestationibus, comotationibus & voluptatibus, ultra τὸ περισσὸν fovendo, aut cantilenas de illis cantillando, is jam injustè usurpavit Bonitatem, quam Creator ipsi largitus est, & eâ contra Benefactorem suû, ac ad Mandatorum ejus transgressionem est abusus, & est ex illis, de quibus apud Prophetam legimus: *Argentum, quod multiplicaveram ei, & aurum fecerunt Bahali.* Atque istarum rerum rationem inter alia exinde Hof. 2. 8.
quoque possum petere, quòd *Lingua* nostra vocetur *Sancta*. Non enim *Lingua Hebræa, Sancta.* arbitrari debes, aliquam hîc subesse hyperbolen vel fallaciam; verùm ipsissima est veritas. Nam in *Lingua* ista *Sancta* nullum extat *Verecundia Lingua Sancta.* proprium nec virilis, nec muliebris membri generationis vocabulum, prout nec actus generandi, neque seminis vel ejaculationis illius. Horum inquam nullum reperitur proprium ac primum in *Lingua* nostra vocabulum, sed exprimentur vocabulis tropicis ac metaphoricis; idque hanc ob causam, quòd talia non nominare, ac proinde nec nominibus propriis insignire, sed reticere potius expediat ac conveniat. Propterea quando necessitas efflagitat, ut mentio illorum fiat, cognominibus aliunde desumptis rectè exprimentur; quemadmodum ipsæmet actiones, cùm exercentur, quantum fieri potest, occultari solent. Instrumentum enim Viri appellant *Gid* Nervum, propter convenientiam, quam cum Nervo haber. Sic legimus; *Ut gid nervus ferreus cervix tua.* Vocant illud etiâ *Schiphchab*, *Jesa. 48. 4.*

ab operatione ejus, q. d. *Effusorium*. Membrum muliebre vocant *Kibbatah*, à *Kibbah*, quod significat Venter, Inguviem: *Rechem* verò vocant membrum illud interiorum viscerum, in quo generatur embryo: Ejaculationem seminis *Feziah* à verbo *Faza* Exire, Egredi: *Miltionem* vocant Aquam pedum: sed *Semen genitale, concubitus Seminis*, & ipsum *Opus*, quod generationem producit, nullum habent nomen proprium, verum circumscribunt ea, & quidem non per alia, quàm per *Fisckabbh, Fibhal* (לְבַב), *Fikkach*, vel *Fegalle ervah* (h. e. per verba לָבַשׁ *Cubare, Concumbere*, לָצַד *In uxorem ducere*, קָבַץ *Accipere*, הִרְבָּה *Retexit nuditatem*). Quòd autem reperit *Fisckgalennah* pro actu hoc usurpatum, non debet te seducere, sed rectè intelligendum est. Nequaquam enim ita se res habet. Nam לְבַב *Schegal* significat puellam nubilem: ut, *Adstat לְבַב ad dexteram tuam in auro Ophir*; proinde *Fisckgalennah* nihil aliud significat, quàm *Ducet, Accipiet puellam*. Verum delapsi sumus à scopo & argumento hujus capituli ad *Moralia & Legalia*, quæ licet non omnia ad scopum pertinent, ad ea dicenda tamen ex ordine & serie materiæ nostræ perducti sumus.

לְבַב *Puella nubila.*
Psal. 45. 10.
Verbum לְבַב quid significet.

CAP. IX.

*Quòd Materia sit instar Parietis vel Veli,
Apprehensionem Creatoris impedi-*
entis.

Materia impedit apprehensionem abstractionem.

MATERIA, est veluti maceria magna & velum impediens veram apprehensionem Intelligentiæ abstractæ; licet etiam esset ita pura & excellens sicut materia Sphæarum, (quantò proinde magis Materia ista nostra obscura & turbida?)

Hinc, quotiescunque fatagit mens nostra apprehendere Nomen illud gloriosum, vel aliam aliquam sententiam, deprehenditur murus & velum quasi quoddam, inter ipsam & illa distinctione faciens.

Psal. 97. 2.

Et hoc innuitur passim in omnibus Prophetarum libris, quòd Velum aliquod sit distinguens inter nos & DEUM: ut, cum dicitur, *Absconditus nobis esse in Nube; In obscuritate; in densa caligine; aut, In densa Nube; vel simile quid*: eò quòd Materiæ respectu imperfecti nimis sumus ad illum apprehendendum. Hoc sensu dicitur; *Nubes & caligo in circuitu ejus*: docemur etenim, nostrammet propriam caliginem nos impedire; nequaquam autem, quòd DEUS sit corpus, nube, nebulâ, vel caligine cinctum, quæ nos impediunt, quòd minùs vide-

videri possit; quemadmodum ex sensu litterali verborum ipsius Parabola apparet. Atque hæc ipsa Parabola repetita est alibi quoque, ubi dicitur; *Ponet tenebras latibulum suum.*

Psal. 18. 12.

Sic, quando DEUS dicitur *revelari in densa nube, tenebris, aut caligine*, ad hoc ipsum docendum dicitur. Nam quicquid apprehenditur in Visione Prophetiæ, id Parabola est ad rem aliquam significandam. Licet autem excellens illa Visio maxima sit omnium Visionum Propheticarum, & omnem rationem superet; non tamen sine ratione fuit, quod DEUS se in nube revelarit, verum ad nos commonefaciendos, quod Apprehensio veritatis ejus nobis sit impossibilis, propter turbulentam & tenebricosam illam, quæ nos, nequaquam verò DEUM, circumdat, materiam. DEUS enim non est corpus. Præterea, notum & in confesso est in Gente nostra, quod Dies illa, quæ steterunt in monte Sinai, fuerit nebulosa & non nihil pluviosa; sicut dicitur: *DOMINE, cum egressus es à Seir, dum recessisti ex agro Edom,*

Exod. 19. & 33. & 34.

Terra concussa est, etiam Cæli stillaverunt, etiam Nubes stillaverunt Aquas.

Judic. 5. 4.

In hunc etiam deniq; sensum accipiendum est, quod dicitur, *Mons autem ille ardebat igni, usque ad medium Cæli, Tenebra, Nubes & caligo*: non quod circa DEUM aliqua sint tenebræ. Nullæ enim sunt penes ipsum tenebræ, sed lux magna, fortis & perpetua, quæ per influentiam, ab ipsa promanantem, omnes tenebras illuminat; sicut in Parabolis Prophetiæ dictum est: *Terra ipsa splendet propter gloriam ejus.*

Deut. 4. 11.

Jerem. 43. 2.

CAP. X.

Privationes non nisi per accidens Efficientem causam habere. Mala quatenus DEUS facere dicatur.

LOQUENTES isti, sicut alibi te docui, nullam agnoscunt Privationem, nisi Privationem puram-puram. Privationes habituum non reputant pro Privationibus, sed existimant, Privationem & Habitum ad invicem se habere sicut duo contraria. E. G. Cæcitas & Visus, Vita & Mors, ex ipsorum sententia, ad invicem sese habent sicut Calor & Frigus.

Loquentes non agnoscunt Privationes Habituum.

Hinc pronunciant & concludunt, Privationem non egere Efficiente, sed Effectum, sive Opus: id quod ex parte vel respectivè verum est. Verum, licet dicant, Privationem non opus habere Efficiente; tamen dicunt, quod DEUS reddat cæcos, mutos, & rem mobilem

vel

vel motam quiescere faciat: propterea quòd istæ Privationes ipsæ sunt res reverà existentes.

Quocirca necesse est, ut nostram tibi exponam, ex principiis & fundamentis Philosophiæ, sententiam.

*Impedimentum
auferens vocatur
Motor.*

Nôsti, illum, qui impedimentum aufert, aliquo modo esse Motorem: ut, si quis removeat columnam sub trabe aliqua, & trabs propter gravitatem suam naturalem corruat, dicimus, quòd is, qui columnam abstulit, trabs motum seu lapsum sit causatus; sicuti hoc in *Libris Auscultationis* ab Aristotele quoque est traditum. Hoc respectu dicimus etiam de eo, qui aufert habitum aliquem, quòd privationem fecerit, licet privatio illa non sit res existens. Nam quemadmodum de eo, qui noctu candelam extinguit, dicimus, quòd tenebras innovarit; ita dicimus de eo, qui visum corruptit, quòd cæcitatem fecerit: licet Tenebræ & Cæcitas sint Privationes, nulloque Efficiente opus habeant.

Jesa. 45. 7.

Secundùm hanc expositionem declarationem & lucem accipit dictum illud Jesajæ: *Qui format lucem, & creat tenebras; qui facit pacem, & creat malum;* quia Tenebræ & Malum sunt Privationes. Observa enim, quòd non dicat, *Qui facit tenebras,* aut *Qui facit malum,* propterea quòd non sunt res existentes, ut *Faciendi* verbum, vel *Actio* de iis dici possit; verùm de utroque dicit, *Bone Creans,* quod verbum in

Genes. 1. 1.

Lingua Hebraica etiam ad Privationem refertur, sicut dicitur; *In principio creavit DEUS, &c.*

Exod. 4. 11.

Talis itaq; est ratio Privationis ad operationem Efficientis, sicuti prædiximus. Atque secundùm eum modum intellige id, quòd dicitur; *Quis posuit os in Homine? vel quis ponit surdum, vel mutum, vel videntem, vel cæcum? an non ego DOMINUS?* &c. Licet aliter quoque exponi possit; ita videlicet, ut dicat: *Quis est, qui creat Hominem loquentem, aut qui creat eum: loquelâ privatum?* ac sensus sit, qui existere fecit materiam, quæ illum habitum (vel quicumque demùm sit) non recipit. Nam qui existere facit materiam habitum aliquem recipere non valentem, de eo dicitur, quòd Privationem illam fecerit; quemadmodum de eo, qui aliquem à morte liberare potuisset, nec liberavit, dicitur, quòd illum occiderit.

Privatio per accidens dependet ab operatione Efficientis.

Sic itaq; manifestum tibi est, quòd Actio vel Operatio Efficientis nullâ ratione dependeat à Privatione, verùm per accidens Privationem fecisse dicatur; sed quòd res illa, quam per se Efficiens efficit, de necessitate sit res existens; qualiscunque demùm Efficiens fuerit, ac proinde ipsius actio dependeat à re existente.

Hac

Hac Propositione sic præmissâ, dicendum quoque tibi est de Malis; quòd sc. (prout per demonstrationem jam est ostensum) sint Mala non nisi respectivè & comparativè ad rem aliam: & quòd omne Malum in Ente aliquo existente existens, sit vel privatio illius rei ipsius, vel privatio boni alicujus è bonis illius. Hinc dicunt absolute & præcisè, *Mala omnia esse Privationes.* E. G. In Homine Mors est malum, & est Privatio illius. Sic, Morbus, Paupertas, Inscitia, sunt mala, & sunt Privationes habituum.

De Malis.

Mala sunt privationes.

Ac, si hanc Propositionem universalem probè consideraveris, & secundùm particularia vel singularia ejus omnia examinaveris, invenies ne unicū quidem excipi, nisi fortè apud eum, qui nequit distinguere inter Privationem & Habitum, aut inter duo contraria, vel qui Naturas omnium rerum ignorat: ut E. G. qui ignorat, quòd Sanitas consistat in æquabili Temperamento; quòd sit in Prædicamento Relationis; quòd Privatio Proportionis illius in genere sit Morbus; quòd denique Mors sit Privatio Formæ in omnibus Animalibus, quemadmodum Corruptio & Interitus aliorum Entium est Privatio Formæ illorum.

Post has itaque conclusiones liquet in rei veritate, quòd de Deo Opt. Max. non possit absolute dici, quòd Malum per se faciat, quòd Intentio ejus prima & principalis sit, *facere Malum.* Hoc inquam nullo modo dici potest: nam actiones ejus omnes sunt optimæ, quia Ipse nihil facit præter Existentiã; Existentiã autem omnis bona est. Mala verò sunt Privationes, à quibus Actio non dependet, nisi eo modo, quo exposuimus, dum nempe facit, ut Materia hanc naturam, quæ in ipsa est, habeat, ut perpetuò ipsi Privatio sit conjuncta, sicuti jam notum est; atq; propterea causa sit omnis corruptionis omnisque mali. Ideò illa, quibus Deus istam materiam non largitus est, non corrumpuntur, neque malis afficiuntur.

De Deo non potest dici, quòd faciat Mala.

His ergo ita sese habentibus, Actiones DEI omnes bonæ sunt, quia nil sunt nisi Existentiã. Hinc dicitur in Libro illo, qui illuminat Tenebras hujus Mundi; *Et vidit DEUS omnia, quæ fecerat, & erant valde bona:* ita ut etiam Existentiã materiæ istius inferioris, quatenus sibi unitam habet privationem, mortem & mala quævis causantem, bona sit ad conservationem Generationis, & Existentiæ sive Entium propagationem, dum uno abeunte vel intereunte aliud exsurgit. Ideoque Rabbi Meir verba ista, *Et ecce, erant bona valde,* ita exposuit, ut dixerit; *Mortem etiam esse bonam,* eo nempe sensu, quem indigitavimus.

Actiones Dei omnes bonæ.

Gen. I. 31.

Quare diligenter ista retine & ruminare, quæ tibi in hoc capite proposui. Sic enim clara fient tibi, quæcunq; Prophetæ & Sapientes nostri dixerunt, quòd omnia bona per se ab operatione DEI proveniant. Ita enim legimus in Bereschith magno; *Nulla res mala descendit à desuper (h.e. ex Cælo).*

CAP. XI.

Dissensiones, Contentiones, & reliqua Mala inter Homines, oriri ex Privatione.

Dissensiones & contentiones inter Homines oriuntur ex Privatione.

Ignorantia multorum malorum causa.

MALA ista, quæ inter Homines inter se invicem incidunt, ex diversis nempe illorum studiis, voluntatibus, affectibus, sententiis & opinionibus; illa inquam mala omnia quoque Privationem consequuntur. Proveniunt enim cuncta ex Ignorantia, h.e. ex Privatione Sapientia. Quemadmodum cæcus, quia visu orbatus est, subinde impingit, & non solum se ipsum, sed alios quoque lædit, eò quòd neminem habeat, qui ei viam monstrat; sic è qualibet secta inter Homines, illi, qui ei addicti sunt, suâ ignorantia non solum sibi, sed & aliis, mala multa inferunt. Quòd si enim adesset Sapientia, quæ ad formam humanam sese habet sicut facultas videnti ad oculum, cessarent omnia illa detrimenta. Nam cum cognoscitur veritas, perit odium, invidia, & contentio, quibus se invicem proscindunt. Ita promisit hoc DEUS apud Prophetam, ubi primò dicit; *Et habitabit lupus cum agno, &c. Item; Et oblectabit se infans, &c.* postea causam subjungit, inquit, quòd causa sublationis odiorum, litium, & contentionum futura sit *Cognitio DEI Creatoris*, quâ instructi illo tempore esse debeant, dum inquit: *Non nocebunt, neque perdent in universo monte Sanctitatis meæ; quia repleta est Terra cognitione DOMINI, sicut Aqua Mare operientes.*

CAP. XII.

Non esse in Mundo plura Mala quàm Bona. Tria Malorum esse genera.

Crediderunt multi, plura esse Mala, quàm Bona in Mundo.

SÆPISSIME solent in cordibus Hominum imperitorum istiusmodi cogitationes exurgere, ac si longè plura essent in Mundo.

Mundo Mala quàm Bona: ita ut in multis poëmatibus & cantilenis Gentilium hæc & similia reperiantur; *Miraculi instar esse, quando in Tempore boni aliquid invenitur: Mala autem esse multa & perpetua.*

Atque hic error non solum in Vulgo obtinuit, verum etiam apud eos, qui Sapientes haberi volunt, & apud ipsum *Alrafi* in libro illo celebri, quem *Sepher Elohuth* h. e. *Theosophiam* nominavit, in quo multa ex deliriis & stoliditatibus suis congeffit, è quibus & istud est, quòd plura existant Mala quàm Bona; eò quòd, si comparationem instituas inter recreationes & voluptates Hominis, quas tempore tranquillitatis percipit, cum doloribus, cruciatibus, perturbationibus, defectibus, curis, sollicitudinibus & afflictionibus, deprehendatur, vitam Hominis, illorum bonorù respectu, esse Vindictam magnam & Malum magnum. Atque hujus sententiæ confirmationem incipit recensione Malorum istorum omnium sigillatim demonstrare, hocq; pacto contradicere iis, quæ Viri veritatis amantes senserunt de magna DEI Benignitate & Beneficentiâ erga Creaturas suas, quòd ipse non solum perfectè bonus sit in se, sed etiam nil nisi bonum ab ipso proveniat.

Causa erroris fatui istius Hominis, & omnium ipsius sociorum, *Causa erroris illius.* est, quòd Existentiâ Hominis, non nisi in Individuo aliquo considerant, & existimat unusquisq; stultorum illorum, totam Rerum Naturam sui causâ existere, & nihil præter ipsum esse, ac, cum aliquid contra illius voluntatem accidit, totum Mundum malum esse concludit.

Quòd si autem Homo totam Rerum Universitatem consideraret, ac perpenderet, quàm exigua illius pars sit, manifesta ipsi fieret veritas, ac videret, quòd istud deliramentum de pluralitate Malorum in Mundo, quo amentiam suam isti Homines produunt, non possit applicare ad Angelos, Orbes cœlestes, Planetas, Stellas, Elementa, & quædam, quæ ex illis sunt composita, ut sunt Mineralia, Plantæ, neque etiam ad quasdam species Animantium. Verum non longius progreditur ratiocinatio ipsorum, quàm ad quædam Individua inter Homines. Mirantur, si aliquis noxiis cibis vescatur, ita ut leprosus fiat, quomodo tantum malum in ipso oriatur & existat! Ita mirantur, eum, qui immodicâ Venere utitur, oculorum aciem amittere! & durum admodum ipsis videtur, si cœcitate ejusmodi Homo percutiatur! ac similia.

Vera hujus rei consideratio est hæc; quòd universi Homines, qui existunt, & præter ipsos reliquæ Animalium species, nullam ha- *Homo est exigua admodum Mundi pars.*

Pfal. 144. 4.
Jobi 25. 6.
Jobi 4. 19.
Jesa. 40. 15.

beant proportionem ad totam hanc Mundi Universitatem, sicut Scriptura inquit; *Homo vanitati similis est.* Item; *Quantò magis Homo vermis, & filius Hominis vermiculus?* Item; *Eriam qui inhabitant domos luteas.* Item; *En Gentes sicut stilla fitula!* Sic omnia ea, quæ in hunc sensum dicta extant in libris Prophetarum, permagnam habent utilitatem, ut exinde Homo discat se- ipsum cognoscere, & se non decipiat, existimando, totum Mundum propter ipsum solum esse conditum: sed sciat, Mundum, ex nostra sententia, esse propter Voluntatem Creatoris, Hominemque exiguam illius partem constituere respectu Existentiæ superioris, Sphærarum sc. & Stellarum; respectu autem Angelorum nullam planè esse inter illos & ipsum proportionem. Atamen omnium Creaturarum in Mundo nostro hoc inferiori præstantissima est Homo, h. e. earum, quæ ex Elementis sunt compositæ.

Præterea, Existentiæ ejus est maximum donum ac beneficiû DEI, respectu illius proprietatis & perfectionis, quam ei dedit: Mala autem, quæ singularibus ejus Individuis eveniunt, maximâ ex parte sunt ab ipsismet illis Individuis imperfectis. Et nos de imperfecti-
Mala, quæ Homini eveniunt, proveniunt ab ipso et Homine.

ne nostra conqueremur, ægréque feremus ea mala, quæ nosmet ipsi per liberam nostram voluntatem nobis inferimus, & ea DEO imputabimus? Absit hoc, ut ab ipso sint! A nobis ipsis proveniunt, sicut dicitur; * *Corrupti ne eum (DEUS sc.)? Non. Filiorum ejus est vitium ipsorum, &c.* (h. e. Mala, quæ eveniunt Homini, non procedunt ex parte DEI, sed à filiis ejus, qui vitiosi sunt & imperfecti, ut *Schem tobh* explicat). In hunc sensum inquit Salomon; *Stultitia Hominis pervertit viam ejus.*

Deut. 32. 5.
* Ita videntur mihi ex mente Authoris verba Hebræa transferenda esse.
Prov. 19. 3.

Tres sunt Malorum species.

Prima species Malorum, quæ provenit ex Generatione & Corruptione.

Ut clarior fiat res, sciendum, omnia Mala, quæ Homini eveniunt, ad aliquam trium harum specierum referri posse.

Prima species Malorum est illorum, quæ accidunt Homini ex parte Naturæ Generationis & Corruptionis, h. e. quatenus constat ex Materia. Nam hanc ob causam accidunt, ut quidam Homines vel ab ipsa nativitate multis & magnis vitiis, vel mutilationibus membrorum sint obnoxii; vel postea demum à variis mutationibus, quæ sunt in Elementis, ab Aère infecto, à rudibus ac duris tempestatibus, (quæ in Lingua nostra vocamus *לנבי*), à ruinis vel inundationibus locorum (vel ab hiatibus Terræ, quales in Terræ-motibus solent accidere) obnoxii reddantur.

Jam explicuimus alibi, Sapientiam Divinam requirere, ut nulla fiat Generatio, nisi per Corruptionem: & si absque illa corruptione indi-

individuali esset, non continuari posse Generationem specificam. Propterea hinc etiam patet Benignitas, Gratia & Beneficentia munifica DEI Opt. Max. erga Hominem. Qui vult habere carnem & ossa, & non recipere actionem, neque subijci iis, quæ Materiam solent apprehendere; is utique, se non animadvertente, conatur conjugere & congregare duo contraria; dum vult, ut id, quod recipit actionem, (h. e. *Materia*) non recipiat actionem, (h. e. vult, ut *Materia* in creatione accipiat Formam, humanam sc., & ut postea nullam amplius suscipiat). Quod si non reciperet actionem (*Materia prima*), non esset generabilis, & essent ea, quæ ab ipsa existunt, pura-puta Individua, non verò Individua speciei, (h. e. tot essent Individua, quot species; non verò multa unius speciei Individua: unumquodq; singulare enim ex illa generatum Formam suam retinebit, neq; aliam recipiet, &c.) Verissimum est, quod Galenus scripsit in libro tertio de Usu partium: Noli, inquit, vanâ spe lactare animum tuum, ac si ex sanguine menstruo & concubitu seminis generari posset Animal immortale, doloris expers, perpetuò se movens, vel Solis instar splendens. Quo dicto Galeni admonemur ex parte, Axiomatis five Conclusionis cujusdam universalis, cujus hæc est summa; Quicquid ex *Materia aliqua* (quæcumq; illa demùm sit) generari potest, id in summa perfectione generari, quâ quidem fieri potest, ex *Materia illa specifica*: sed Individua speciei subjecta esse imperfectioni, secundum imperfectionem *Materiae ipsius Individui*. Ita summum ac perfectissimum, quod ex sanguine & semine generari potest, est species *Hominis*, quemadmodum ex Natura ejus cognosci potest: est enim Animal rationale, mortale; sed fieri nequit, quin ista species Malis quibusdam nonnunquam vexetur. Interim tamen invenies, quòd hujus speciei Mala, quæ *Mala hæc pauca sunt & rara.* Hominibus evenire solent, paucissima sint, & non nisi rarissima. Quàm plurimas enim numerabis Civitates aut Provincias, quæ à mille annis nunquam vel à Terræ-motibus absorptæ, vel incendiis conflagratæ sunt. Ita mille nascuntur Homines sani, neque nisi per miraculum & extraordinariè, qui vitio aut defectu aliquo laborent. Quòd si Adversarius aliquis hic cavillari velit, ac negare, extraordinariè & rarò ista accidere; negare tamen non poterit, paucissima esse istiusmodi exempla respectu aliorum, neque vel centesimam vel millesimam partem eorum, qui sano ac benè constituto corpore nascuntur.

Secunda species Malorum est eorum, quæ Homines ipsi sibi invicem, vim ac violentiam erga se invicem exercendo, inferunt. *Secunda species Malorum, quæ Homines sibi invicem inferant.*

Hæc Mala frequentiora & crebriora sunt quàm Mala primi ge-

Hac species frequentior.

neris, cuius rei causæ sunt multæ & notæ, ac illæ etiam à nobis, sed tamen non possumus illa evitare. Atque hoc pacto, quamcunque velis, sumas Provinciam, nullam tamen invenies, in qua Malum hoc universale sit, & in omnes ejus incolas diffusum, sed inter paucos tantum; ut, cum unus alterius vitæ vel opibus insidiatur. Involvuntur equidem multi istiusmodi Malis per bella & similes calamitates; sed quid hi sunt ad ingentem illam totius Orbis multitudinem?

Tertia Malorum species, qua Homo sibi ipse infert.

Hac sunt frequentissima.

Malach. 1.9.

Prov. 6.32.

Prov. 19.3.

Ecd. 7. v. ult.

Job. 5.6.

Unde hac species Malorum oriuntur.

Animi morbi quomodo ex vitiosis & pravis qualitatibus oriuntur.

Tertia species Malorum est eorum, quæ Homo suis actionibus ipsemet sibi infert.

Et hoc sæpissimè accidit, suntque ista Mala longè plura quàm Mala secundæ speciei. De hujusmodi Malis conqueruntur omnes Homines, quia non nisi paucissimi fortè reperiuntur, qui non peccent contra se-ipsos. Ideoque meritò reprehenditur & culpatur is, cui inopinatus casus vel infortunium aliquod accidit, dicique potest ei, quod Propheta ait; *De manibus vestris fuit hoc vobis.* Hanc ob causam dicitur quoque; *Corrumpit animam suam, qui fecerit illud.* Et de hoc Malorum genere inquit Salomon: *Stultitia Hominis pervertit viam ejus.* Et alibi de hoc eodem genere Malorum, quæ Homo sibi ipse infert, apertè ita loquitur; *Tantummodò vide, hoc inveni, quòd DEUS fecit Hominem rectum: ipsi autem querunt cheschbonoth cogitationes, ratiocinationes multas.* Cheschbonoth enim sunt illa, quæ præcipitant Hominem in istiusmodi Mala. De his Malis inquit Job; *Etenim non egreditur de pulvere iniquitas, nec de Terra oritur molestia, labor: & statim explicat, quòd Homo ipse illa efficiat & procreet, dicendo; Nam Homo ad laborem natus est, &c.*

Hæc species Malorum consequitur ex omnibus pravis & vitiosis qualitatibus, h. e. vel ex nimio cibi, potus & coitus appetitu; vel ex nimio, superfluo aut inordinato etiam illorum usu; vel ex corrupta nutrimentorum qualitate. Hæc enim causæ sunt omnium tam corporis quàm animi morborum & ægritudinum. Ac de corporalibus quidem res est nota & manifesta. Animi morbi ex malitia hujus ordinis duplici modo proveniunt. Uno modo per mutationem, quæ necessariò apprehendit animam propter mutationem corporis, quatenus est potentia corporalis, sicut vulgò dicitur; *quòd Mores animi sequantur temperamentum corporis.* Altero modo, dum Anima rebus non-necessariis affuescit, & naturale quasi illi redditur desiderium illarum rerum, quæ neque ad conservationem Individui, neque ad conservationem speciei sunt necessaria. Et hic appetitus, hoc desiderium res est,

est, quæ nullum finem nullumque modum novit; verum res omnes necessariae certum numerum finemque habent, sed superflua nequam. Si enim vasa tua omnia sint argentea, nunquid statim cogitas, an non pulchriora essent ex auro? Alii conficiunt illa ex Sapphiris, alii ex Smaragdis, alii ex Rubinis, vel ex aliis, quæ excogitare possunt. Hic jam non deerunt stulti & vesani Homines, qui se cruciabunt & affligent, qui ingemiscunt, quod illorum facultates non permittant similes superfluitates, sicut alii, sibi comparare. Multi harum rerum non-necessariarum acquirendarum gratiâ in extrema pericula in Mari, vel Regum Principumve aulis se conjiciunt, & cum infortunium aliquod in itinere suo experiuntur, contra DEUM, ejusque decreta & judicia fremunt & murmurant, de Temporis injuria quiritantur, iniquè denique secum agi putant, quod non ad magnas divitias possint pervenire, unde vel vina multa ad ebrietatem sibi comparare, vel concubinas multas alere, easque omnis generis ornamentis ex serico, auro, argento, gemmisque pretiosis, ad libidinem suam ultra vires accendendam & excitandam, voluptatis causâ, exornare possint; quasi hoc saltem fine in hoc Mundi Theatro collocati essent, ut vanis istis voluptatibus se oblectent! Immo huc usque processit error Hominum imperitorum, ut DEUM ipsum authorem hujus Universitatis accusarint, quod talem eam fecerit, ut istiusmodi magna Mala (ex ipsorum nempe opinione) produceret, quod non Homines in vitiis quibusvis submersos, ad complenda infinita malæ Animæ desideria adjuvet, sicuti exposuimus. Verum melioris notæ & sapientiores Homines agnoverunt & intellexerunt summam hujus Universitatis Sapientiam. Hinc ait David; *Omnes via DOMINI sunt Sanctitas & Veritas custodientibus fœdus ejus & testimonia ejus*: quibus verbis docet, quod illis, qui Naturam hujus Universitatis & præcepta Legis observant, finemque illorum intelligunt, Sanctitas & Veritas DEI in cunctis patefiat. Idcirco etiam finem illum, ad quem conditi sunt, ubique & in omnibus sibi proponunt, Apprehensionem nempe Creatoris; corporis autem necessaria quærunt secundum necessitatem, ut, panem ad comedendum, vestimenta ad induendum, nullâ habitâ ratione ullius superfluitatis. Atque hoc exigui est negotii, facillimoque labore impetratur, si quis contentus sit rebus necessariis. Quod si difficultas aliqua hinc apparet, non est ea ulla, nisi propter res superfluas. Nam dum quærimus res non-necessarias, difficilis quoque redditur rerum necessariarum acquisitio; quod plura enim superflua & non-necessaria Homo appetit.

Desiderium rerum non-necessariarum est sine modo.

Psal. 25. 10.

petit & concupiscit, tantò res est magis ardua & difficilis: quia, dum atteruntur & consumuntur vires in rebus non-necessariis, deficiunt postea in necessariis. Consideremus ista in hac Univerſitate ipsa.

Qua necessaria sunt, majori in copia existunt, quàm non-necessaria.

Quò magis quid viventibus est necessarium, tantò majore in copiâ existit, & tantò minori pretio vel negotio acquiritur; quò autem quid est minùs necessarium, tantò est quoq; rarius & carius. E. G. Necessaria sunt Homini, Aër, Aqua, Alimentum, ante omnia autè Aër; nam si Homo vel horulâ unâ illo careat, Mortis est certissimum mancipium: sine Aquâ potest diem unum & plures subsistere, ideo Aër quoque & majori copiâ existit & facilius acquiritur. Et quia major est necessitas Aquæ quàm Ciborum, (nam si Homo bibat, licet nihil comedat, potest quatuor vel quinq; dies sine ullo cibo vivere), ideoque ubivis locorum & majori in copiâ & viliori pretio Aquam quàm cibum invenies. Sic porò se res habet cum varietate ciborum. Qui cibi sunt magis necessarii, ii abundantius & facilius etiam in quovis loco reperiuntur, quàm qui non sunt necessarii. Quòd verò attinet Muscum, Ambram, Rubinum, aliosque lapides preciosos, non existimo quemquam sanæ mentis judicaturum, illa Homini extra Medicinæ usum magnoperè esse necessaria, sed illorum & aliarum similium rerum loco herbis & pulveribus quibusdam odoriferis uti possumus. Atque ita apparet Benignitas DEI erga Creaturas suas, inprimis erga tam debile & infirmum Animal.

Æqualitas & in proportio Creaturis.

Æqualitas autem & æqua, quâ observat inter illas, proportio hinc est manifesta & illustris, quòd in Generatione & Corruptione naturali nullum sit Individuum ex omnibus speciebus Animalium, quòd vel peculiari aliquâ facultate, vel pluribus membris, aliud ejusdem speciei superet; sed facultates Naturales, Animales & Vitales omnes, membraque omnia, quæ in uno Individuo conspiciuntur, eadem ratione in aliis quoque reperiuntur. Quòd si in aliquo quædam occurrat imperfectio & defectus aliquis, illud per accidens tantum fit, & est novum quippiam, cujusmodi res nõ sunt naturales, sed rarò contingentes, sicuti suprâ ostendimus. Nulla est differentia inter illa, quæ secundum consuetum Naturæ cursum producuntur, nisi quam causatur diversa præparatio aut dispositio Materialium, quæ necessariò est in natura Materiæ illius speciei, non verò ex certa intentione. Quòd verò E. G. apud unum reperiuntur multa vascula balsami pretiosi, vestimenta deaurata, &c. alius verò illis caret, in hac differentia nulla est iniquitas vel violentia. Qui enim ad talem

talem abundantiam pervenit, nullam prerogativam ad substantiam suam acquisivit, sed vanitatem fallacem & ridiculam est adeptus; & qui opibus istiusmodi caret, is nequaquam re aliquâ necessariâ destitutus est. Scriptura inquit; *Non supervenit ei, qui plus, neq; defuit ei, qui minus collegit: singuli, quantum comedere poterant, collegerunt.* Hoc est commune & ordinarium omnibus ferè temporibus & omnibus in locis; neque respiciendum est ad exempla extraordinaria, sicuti exposuimus.

Et secundum duas istas considerationes nota fit tibi tum Benignitas DEI Opt. Max. erga Creaturas suas, quod necessaria illis ordinariè exhibeat; tum Æquitas ejus, quam inter Individua uniuscujusque speciei in ipsorum Creatione observat. *Benignitas & Æquitas Dei.*

Ex hac consideratione dicit Princeps Prophetarum; *Omnes viae ejus sunt iudicium.* Et David; *Omnes viae DOMINI Misericordia & Veritas, &c.* Et clarissimè alibi; *Bonus est DOMINUS erga omnes, & misericordia ejus super omnia ejus opera.* Nam maximum Beneficium est, quod nobis dedit Existentiâ; Misericordiæ verò ejus opus, quod facultatem reatricem in Animalibus creaverit, sicuti alibi declaravimus. *Deut. 32. 4. Psal. 25. 10. Psal. 145. 9.*

CAP. XIII.

De Fine hujus Rerum Universalitatis.

VEHEMENTER perplexi sunt Viri quidam perfecti in indagazione Finis totius hujus Universi; quocirca explicabo tibi nunc, quâ ratione quæstio ista ex omni parte tollatur.

Dico ergo: Omnis agens, qui cum intentione agit, necessariò propositum sibi habet in illa re, quam efficit, finem aliquem, propter quem illam facit. Atque hoc ita manifestum est, ut nullâ demonstratione indigeat, secundum speculationem Philosophicam.

Non minùs evidens est, Rem illam, quæ cum intentione facta est, posteaquàm non extitit, innovatam & productam esse.

Clarissimum insuper & extra omnem contradictionis aleam est & hoc; Id quod necessariæ est existentiæ, quod non-Ens nunquam nec fuit, neque erit, nullo opus habere Efficientem, (sicuti alibi à nobis jam est declaratum); ideoq; quia factum non est, cessat quæstio de Fine ipsius. Hinc non quæri potest, Quis sit finis Existentiæ Creatoris? quum non sit res creata.

Quocirca juxta has hypotheses liquet, Finem quæri in omnibus

Finis quaritur tantum in rebus innovatis. rebus innovatis, quæ factæ sunt cum intentione principii Intellectus; h. e. necessariò quæri Causam finalem illorum, quæ habent principium intellectuale: illius autem, quod non est innovatum, finem non inquiri, sicuti commemoravimus.

Hoc fundamento ita posito, scito, nullam neq; secundum nostram de Novitate Mundi, neque secundum Aristotelis de Antiquitate ejusdem, sententiam, viam esse investigandi Finem totius hujus Universi.

Secundum Aristotelis sententiam de Antiquitate Mundi, non potest quæri de fine hujus Universi.

Nam secundum sententiam illius de Antiquitate Mundi, non potest quæri Finis partium illius. Secundum ipsum enim nequit dici; Quisnam est finis existentiae Cælorum? & Quare hac mensurâ, hocve numero sunt conditi? neque, Quare materia est talis? neque, Quis est finis hujus Speciei Animalium, aut Plantarum? Omnia namque secundum ejus opinionem sunt per æternam necessitatem, quæ semper fuit & semper erit. Ac licet scientia Naturalis investiget Finem cujusvis rei Naturalis; non agit tamè de Fine illo ultimo, de quo nos in præsentis capite loquimur. Nam certum & manifestum est, in scientia Naturali nullum Ens naturale sine fine aliquo esse posse; licet causa hæc finalis (quæ nobilissima est omnium quatuor causarum) occulta sit in plerisque speciebus. Hinc inquit passim Aristoteles; *Naturam nihil agere frustra*, h. e. nullam Actionem naturalem sine fine esse posse. Ita ostendit idem Aristoteles, Plantas creatas esse propter Animalia. Ita docet de aliis quibusdam Entibus, quomodo unum alterius causâ sit creatum, in primis verò de membris sive partibus Animalium. Hujus rerum Naturalium finis Existètia permovit Philosophos, ut coacti fuerint aliud, præter Naturam, principium credere & agnoscere; illud nempe, quod Aristoteles vocat *Principium Intellectuale* aut *Divinum*, quod unum (Ens) propter aliud, vel alterius causâ facit. Ac scias, ex maximis argumentis de Novitate Mundi, ei, qui confitetur veritatem, esse istud, quod habet demonstrationem in Entibus naturalibus, quòd unumquodque illorum habeat finem alium, & quòd unum sit propter alterum; argumentum scilicet petitum ab intentione Intendentis. Non enim possumus nobis imaginari intentionem, nisi cum innovatione Innovantis. Verùm revertor ad argumentum capitis præsentis, de Fine videlicet, & dico; Ostendit Aristoteles, quòd in rebus Naturalibus Efficiens, Forma & Finis unum sint. Unum, dico, specie: Forma enim Rubenis E. G. est Efficiens Formæ Hanochi filii ejus; & res, quam effecit, est communicatio Formæ suæ speciei, Materiæ

Phys. lib. 2. c. 7.

teriæ

teriæ ipsius Hanochi, (h. e. quod speciei suæ formam, materia Hanochi communicat): Finis autem Hanochi est, ut sit in ipso Forma humana. Ita ex ipsius opinione in omnibus Individuis illarum specierum, quæ generatione opus habent, tres istæ causæ unius ejusdemq; sunt speciei. Et istud omne est *Finis* illorum *primus*.

Finem verò *ultimum* (specierum *Naturalium* sc.) quod attinet, omnes *Physici* aliquem necessariò illarum finem esse statuunt, sed cognitionem ejus admodum esse difficilem, multò autem difficillimum *Finem ultimum totius hujus Universi*. Mihi videtur ex verbis *Aristotelis*, *Finem ultimum* istarum specierum, (*Naturalium* sc. vel *Elementarium*), juxta ipsius sententiam, esse continuationem vel sempiternitatem *Generationis & Corruptionis*, sine quibus esse nequeunt, ut propagetur indefinenter generatio in ista materia, cujus Individua subsistere nequeunt, & ut generetur ex illa perfectissimum, quod exinde generari potest, (*Intentio* namque *ultima* est, ut perveniatur ad perfectionem). Manifestum autem est, perfectissimum, quod ex illa generari potest, esse *Hominem*, qui est compositorum omnium ultimum & perfectissimum, ita ut hoc respectu verum sit, quod dicitur: Omnia, quæ sunt sub sphaera Lunæ, esse propter ipsum; quia scilicet motus mutationis propter generationem fit, ut ad perfectissimum, quod esse potest, perveniatur. Proinde non potest quæri ex *Aristotele*, quis sit finis existentiæ *Hominis*, secundum sententiam ejus de *Antiquitate Mundi*? *Finis* enim *primus* cujuslibet Individui innovati, ipsius opinione, est perfectio Formæ illius specificæ. Ideò, si in Individuo aliquo perfectæ sint operationes omnes ad formam illam requisitæ, tum ultimam suam perfectionem est consequutum. *Finis* autem *ultimus* est sempiternitas vel sempiterna conservatio istius Formæ per continuationem generationis & corruptionis; ita ut nunquam desinat generatio, per quam producitur perfectissimum, quod esse potest.

Atque ita ostensum est, quòd juxta sententiam de *Antiquitate Mundi* cesser quæstio de *Fine ultimo* totius hujus *Universi*.

Verum secundum nostram de *Novitate Mundi* sententiam, sunt qui existimant, necessariò sequi quæstionem hanc de fine totius hujus *Universi*. Et sic arbitrantur, quòd finis totius *Mundi* sit species humana, (ut ea colat *Creatorem*), & omnia illius causâ facta sint, ita ut etiam *Orbes cœlestes* non moveantur, nisi propter ipsius utilitates & necessitates. Huic sententiæ patrocinantur quædam loca *Prophetarum* secundum sensum litteralem accepta: ut, *Ad inhabitant-* *Jes. 45. 18.*

An secundum
sententiam de
Novitate Mundi
sequatur
quæstio de fine
Universi.

Jerem. 33. 25. *dum formavit eam. Item, Si non erit pactum meum cum die & nocte. Item,*
 Jela. 40. 22. *Et expandit eos tanquam tabernaculum ad habitandum. Nam si Orbes*
cœlestes sunt propter Hominem, quanto magis reliquæ Animantium & Plantarum species?

Hominem non esse finem totius hujus Universi.

Quòd si autem accuratè hæc sententia examinetur, (prout Sapientes decet facere), apparebit, quales sub ea lateant errores. Quærendum est ex tali Viro, qui credit, quòd hujus finis, *Hominis* videlicet, causâ omnia reliqua existant; An Creator potuisset illum facere sine eis, an verò non nisi post illa existere potuerit? Si dicat, immò *DEUM* potuisse creare eum sine Cœlo & reliquis, quærendum est, *Quemnam* ergo usum ista omnia habeant, cum non sint finis, sed propter rem aliquam, quæ sine illis esse potuisset? Ac licet omnia dicantur esse propter Hominem, Homo autem, ut colat Creatorem suum, sicut dictum, hæc tamen manet quæstio, *Quis sit cultus illius finis?* cum *DEI* perfectioni nihil accedat, quamvis eum omnes Creaturæ colerent, perfectissimèque apprehenderent, neque decedat, licet nihil præter ipsum existeret? Si respondeatur, *Hoc non fieri propter perfectionem ipsius, sed propter perfectionem nostram, quia hoc est summum nostrum Bonum, summaque nostra perfectio;* consimiliter quæri potest, *In quem finem in nobis existat ista perfectio?* & necessariò tandem hic erit finis dandus, *Ita voluit DEUS:* vel, *Ita decrevit Sapiencia illius:* id quod est verum. Hùc respexerunt Sapientes Israël in suis Precationibus, quando ajunt; *Tu separasti Hominem ab initio, & recognovisti eum, ut staret coram Te; Nam quis dicet Tibi, quid facis? ac, si justus sit, quid dabis Tibi?* His enim verbis innunt, nullum alium esse finem, quàm *Voluntatem DEI Opt. Max.* Proinde cum res ita se habeat, & *Novitatem Mundi* credamus, necessariò nobis dicendum est, quòd potuerit *DEUS* hunc Mundum (h.e. causas & causata ejus) aliter facere; ac sequitur illi, qui credit finem omnium Creaturarum esse *Hominem;* absurdum maximum, quòd sc. omnia reliqua Entia præter *Hominem,* sine certo aliquo fine creata sint, cum finis illorum, *Homo* nempe, sine illis omnibus esse posset.

Singula Entia propter se creata sunt, non propter aliud quid.

Quocirca vera & orthodoxa sententia, quæ cum principiis Legalibus & Theoreticis meo judicio convenit, est; *Non credendum nobis esse, quòd Entia omnia sint propter Hominem, sed quòd singula sint sui-ipsius, non alterius alicujus, causâ.* Et sic tollitur quoque quæstio illa de fine specierum omnium & singulorum Entium, etiam secundum sententiam nostram de *Novitate Mundi.* Nam dicimus, quòd

quod eunetas Mundi partes per Voluntatem suam condiderit, & quod quarundam intentio sit propter se-ipsas, quarundam propter aliquid aliud. Illud enim *Aliud* quoque nihil aliud denotat, quam substantiam illius: sicut voluit, ut species Hominis sit Ens; sic voluisse, ut Cœli, Stellæ & Angeli essent Entia: in unoquoque autem Ente rationem fuisse habitam substantiæ ipsius Entis; cum quid sine alia aliqua re præcedente existere non potuit; tum Ipsum rem illam prius creasse, sicut Sensus vel Sensibilitas antecedit Intellectum. Atque hanc sententiã traditam reperimus in libris Prophetis; *Omnia* Prov. 16. 4. *fecit DOMINUS lemaanehu, quod exponi potest, Propter ipsum, & referri ad ipsum opus. Sin autem exponatur, Propter se, & referatur ad Efficientem, exponendum est, Propter substantiam ejus (DEI), h. e. propter Voluntatem ejus, quæ nihil aliud quàm Substantia vel Effientia ejus est, sicut alibi in hoc libro declaratum. Ostendimus autem quoque, quod Gloria DEI etiam vocetur Effientia ejus; ut in illo, Ostende mihi quæso Gloriam tuam. Et sic, quod hic dicitur, Omnia fecit Exod. 33. 18. DEUS propter se ipsum, idem foret cum eo; Omnem, qui vocatur Nomen meo, ad Gloriam meam creavi eum, formavi eum, feci eum: vel, Omne, quod vocatur in Nomine meo, id &c. quibus verbis hoc vult dicere; Jes. 43. 7. Quicquid attribuitur Actioni vel Operationi meæ, id propter nihil aliud, quàm propter Voluntatem meam feci. Quod verò ait, Formavi vel Finxi illud, Feci illud, est illud ipsum, quod antea exposui tibi, esse quædam Entia, quæ non nisi post alius alicujus rei existentiam existere possunt. Dicit ergo; Ego formavi rem illam priorem, quam necessariò præcedere oportuit, ut v. G. Materiam omnibus materiatis; postea feci in re illa præcedente, vel post eam, id, quod facere volebam. Nihil enim ibi est præter Voluntatem ejus. Si inspexeris Librum, qui omnes in rectam viam dirigit, unde etiam *Thora*, h. e. Doctrinalis appellatur, manifestum evadet tibi id, circa quod hic versamur, inde ab initio operis Creationis usque ad finem ejus. De nulla etenim re exponit, quod propter aliud aliquid facta sit; sed de unaquaque simpliciter pronuntiat, quod DEUS eam existere fecerit, & quod existentia ejus intentioni DEI responderit. Hoc namque est, quod dicitur; Genes. 1. Et vidit DEUS, quod bonum esset. Nôsti enim id, quod Sapientes nostri dicunt; Genes. 1. Loquitur Lex secundum Linguam filiorum Hominum. Nos autem Bonum illud vocare solemus, quod cum Intentione nostra congruit, eique correspondet. Ita de omnibus Genes. 1. 31. in universum dicitur; Et vidit DEUS, quicquid fecit, & ecce bonum erat valde. Q. D. Quicquid innovatum fuit, id Intentioni DEI*

congruenter innovatum fuit, neque ullo modo illam frustrabit vel abolebit; hoc enim sibi vult particula *Valdè*. Fieri namque potest, ut aliquid Bonum sit, & egregiè cum Intentione nostra ad tempus conveniat, sed postea fallat, & Intentionem nostram frustret. Ipse autem indicat, quæcunque facta fuerunt, exactè Intentioni ejus respondisse, neque unquam ab illa recessura aut declinata.

Ibid. v. 17. 18. Nec est quòd te hic seducat id, quod de *Stellis* dicitur; *Ut lucerent super Terra, & dominarentur diei & nocti*: existimando, sensum esse, Luminaria ista creata esse, ut hoc faciant. Tantùm enim indicatur Natura illorum, quòd sc. talia illa voluerit creare; *Lucentia* nempe & v. 28. *Dominantia*, sicut de Homine dicit: *Et dominamini in pisces maris*. Horum etenim quoq; verborum non est hic sensus, quòd in hunc finem eum creaverit, sed similiter indicatur Natura ejus, quam ipsi DEUS Opt. Max. est largitus.

An Planta propter Hominem & reliqua Animantia creata sint?

Quod de *Plantis* dicitur, DEUM illas dedisse & commisisse Homi- nibus, reliquisque Animantibus; illud explicatum est ab Aristotele & aliis. Videtur autem sic, Plantas omninò propter Animalia existere; quandoquidem sine alimento esse nequeunt: quod de *Stellis* nequaquam dici potest; non enim sunt illæ propter nos, ita ut aliquid ad nos de Bonitate illarum redundet. Nam id, quod dicitur, *Ut lucerent & dominarentur*, loquitur tantùm (sicuti declaravimus) de utilitate, quæ ab illis influit in inferiora, quemadmodum Naturam influentiæ Boni ex una re in aliam alibi tibi exposui. Bonum illud, quod ex uno in aliud influit, perpetuò videtur in eo, in quod influit, ac si finis esset illius, qui Bonitatem suam hac ratione quasi effundit. Ita existimat nonnunquam Civis vel Subditus aliquis, finem Regis esse, ut custodiat domum ejus noctu à latronibus, id quod ex parte verum est; quia enim domus ejus custoditur, hocque commodum propter Regem ad illum redit, idèò videtur, ac si hic esset finis Regis, custodire domum Viri istius. Et hoc pacto explicanda nobis sunt omnia loca, quæ secundùm litteram videntur docere, Rem nobiliorem factam esse propter ignobiliorem, ac dicendum, hunc esse sensum, quòd res illa ex natura ejus sequatur; firmiterq; credendum, totam hanc rerum Universitatem à DEO intentam esse propter Voluntatem ejus, neque alia causa, aliùsve finis quærendus: quemadmodum enim non debet quæri causa finalis ejus Existentiæ, ita nec Voluntatis ejus finis est investigandus, propter quem cuncta ab Ipso sint, & quidem hoc pacto, innovata.

Sed

Sed existimabis fortè, Orbes cœlestes & Angelos propter nos creatos esse.

An Orbes cœlestes & Angeli propter Homines sint creati? Jesa. 40. 15.

Verùm graphicè depictus est nobis gradus & conditio nostra, ubi dicitur; *Et Gentes sicut stilla situla!* Examina & explora substantiam tuam & substantiam Sphærarum, Stellarum, & Intelligentiarum abstractarum, ac videbis ipsissimam esse veritatem. Cognosces, Hominem quidem esse perfectiorem & nobiliorem inter ea, quæ ex terrestri hac materia sunt composita; verùm si existentiam ejus contuleris cum existentia Sphærarum & Intelligentiarum separatarum, multò illis esse viliorem & ignobiliorem. Hinc dicitur; *Ecce, in servis suis non credit, (vel, non posuit stabilitatem) nec in Angelis suis posuit Toholah,* (quam vocem diversimodè reddunt Interpretes: quidam *Lucem, Splendorem;* alii *Laudem;* alii *Stultitiam*); *quantò magis in iis, qui inhabitant domos luteas, quorù est in Terra fundamentum, &c.* Novisse enim debes, per *Servos* ejus hinc nequaquam intelligi *Homines;* cujus rei probatio est, quod postea ait, *Quantò minus in iis, qui inhabitant domos luteas?* sed intelliguntur hinc per *Servos,* de quibus loquitur, *Angeli.* *Angeli* autem, quorum mentionem facit, dum ait, *Et in Angelis ejus, sine dubio sunt Orbes cœlestes.* Eliphaz ipse ita exponit, dum in secunda sua Responsione verba hæc Jobi, sed aliis nonnihil verbis, repetit, inquit: *Ecce, in Sanctis suis non posuit stabilitatem, & Cœli non sunt mundi in oculis ejus; quantò magis abominabilis & contemptibilis Vir bibens sicut aquam iniquitatem?* Hinc enim liquet, *Sanctos* ejus esse *Servos,* de quibus Job loquutus fuerat, illosque nequaquam esse ex specie humana; & *Angelos,* de quibus loquebatur, esse *Cœlos:* Vocis autem *Toholah* sensum esse, *Non sunt mundi in oculis ejus,* quia nempe sunt materiati. Licet enim materia illa sit purissima omnium materialiarum & clarissima; tamen collata ad Intelligentias separatas, est obscura, turbida, crassa, impura. Quod verò ait de Angelis, *Ecce, in servis suis non posuit stabilitatem,* illius hic est sensus, *Non confirmavit ipsis existentiam:* quia enim secundùm nostram sententiam sunt facti, & secundùm sententiam eorum, qui credunt *Æternitatem Mundi,* sunt causati vel effecti, ideò existentia ipsorum non est firma respectu *DEI Opt. Max.,* qui prorsus necessariæ est existentia. Quod denique ait (Eliphaz), *Quantò magis abominabilis & contemptibilis Vir bibens sicut aquam iniquitatem,* illud est idem cum eo, quod Job dixit, *Quantò magis in iis, qui inhabitant domos luteas?* Q. D. Etiam abominabilis & contemptibilis vel foetidus est Homo, in quo iniquitas & perversitas est commixta & diffusa per omnes ejus partes, h. e. in quo est

est diffusio privationis. אַחַד אַחַד Avlah *Iniquitas* est idē quod אִשָּׁה Ivvuti
 Jefa. 26. 10. *Perversitas*: ut, *In Terra rectorum* אִשָּׁה? jeavvel iniquē, perversē aget. Isch
 Vir, idem est quod *Adam Homo*; sapissimē enim tota species Homi-
 Exod. 21. 12. nis vocatur *Isch Vir*: ut, *Qui percutit Virum & moritur*.

Sic itaque credendum est, *Hominem*, cūm noverit substantiam
 suam, neque in ea erraverit, singulorumq; Entium rationem & natu-
 ram intellexerit, quieturum, neque in cogitationibus suis confusum
 iri, finem quærendo illius rei, quæ nullum alium finem habet nisi
 Existentiam suam, quæ merè dependet à Voluntate, aut, si mavis, à
 Sapientia Divina.

CAP. XIV.

*Orbes cælestes non esse propter Hominem
 creatos.*

EX iis, in quibus Homo ad veram sui cognitionem erudiri &
 informari debet, sunt & ea, quæ de mensura Orbium cælestiū
 & Planetarum, eorumque tum à nobis, tum à se invicem distantiis,
 explicata sunt, quemadmodum demonstratæ sunt mensuræ distan-
 tiarum omniū, * respectu medii diametri Terræ, (cognita enim cūm
 sit mensura Terram ambiens, cognoscitur quoq; inde medietas dia-
 metri ejus, notæq; sunt distantiæ vel longitudines omnes): ut; Oſten-
 sum est per demonstrationem, quòd longitudo inter centrum Terræ,
 & inter supremam altitudinem orbis Saturni, sit octo millium & se-
 ptingentorum propè annorum iter, cuiuslibet anno 365 diebus assi-
 gnatis, quolibetque die 40 confectis miliaribus, secundum milia-
 ria Legis, quorum unumquodq; mille constat cubitis artificialibus.
 Hic quæso nunc perpende magnam & terribilem istam longitudi-
 nem, de qua Job ait; *Nōne DEUS in sublimitate Cæli? & vide caput
 Stellarum, quòd excelsa sunt. Q. D. An' non ex altitudine Cæli addiscis,*
 quàm exiguam habeamus DEI Opt. Max. apprehensionem? Nam
 cūm secundum incredibilem ferè hanc longitudinem distemus ab
 isto corpore, & illud ratione loci tantoperè à nobis sit disitum, sub-
 stantiaq; & magna pars operationum ejus à nobis abscondita; quan-
 tō magis Apprehensio Factoris & Creatoris ejus, qui est Incorpo-
 reus (est abscondita)? Atque hīc, quod ad rem facit, sciendum, Lon-
 gitudinem istam magnam, quæ per demonstrationem probata est,
 secundum minimam quantitatem computatam esse. Impossibile
 enim est, ut inter centrum Terræ & polum sphæræ Stellarum
 fixa-

* vel, compara-
 ta ad medietate
 diametri
 Terræ.

Miliaria Legis
 quanta.

Jobi 22. 12.

fixarum minor quàm ista sit mensura: fieri autem potest, ut multis modis sit major; quia densitas Corporum sphaericorum, (nisi secundùm ejusmodi parvitatem, quæ nequit esse minor, sicuti patet ex epistola Longitudinum), ut & Corporum illorum, quæ sunt inter Sphaeram unam & alteram, sicuti ratio postulat, non potest accurate cognosci, prout *Thebit* meminuit; quia nullæ in illis sunt Stellæ, unde id addisci posset. Sphæræ Stellarum fixarum densitas est ad minimum itineris quatuor annorum. Cognoscitur hoc ex mensura longitudinis Stellarum ejus; corpus enim uniuscujusque Stellæ illius æquat mensuram Globi terreni nonaginta vicibus, & possibile est, ut densitas corporis ejus adhuc sit major. Sphæræ nonæ, quæ reliquas omnes motu diurno circumagit, nulla planè scitur mensura; quia enim nulla in illa est Stella, idèò nullum est quoque medium sciendi ejus magnitudinem.

Considera itaque Entia ista corporalia, quanta sit illorum mensura, quantus item numerus? Si Terra tota nullam habeat mensuram ad orbem Stellarum, quam nam quæso ad Creaturas istas omnes Homo proportionem habebit; & quomodo cogitari potest, quòd ista sint propter eum, illiusque instrumenta? Quòd si autem talis sit ratio vel proportio Corporum, quid fiet, si consideraveris existentiam Intelligentiarum separatarum?

Verùm, secundùm sententiam Philosophorum in hoc negotio, quærere possumus & dicere: Nullum est dubium, si dicamus, quòd finis istorum Corporum sphaericorum sit Gubernatio unius alicujus, vel plurium Individuorum in specie Humana, quin id falsum sit secundùm speculationem Philosophicâ; verùm, si statuamus, quòd finis illorum sit Gubernatio totius speciei Humanæ, nulla erit absurditas, dicere, finem istorum potentium Corporum singularium esse Existentiam Individuorum, quæ secundùm sententiam illorum sunt infinita. Nullo exemplo melius res illustrari & declarari potest, quàm ab Artifice conficiente Instrumenta ponderis centum librarum ad conficiendam acum exiguam non nisi grani unius pondus habentem. Quòd si propter unam tantùm acum illa faciet, erit id nostro judicio corruptio, destructio consuetudinis, sed non absolute erit destructio consuetudinis. Nam si instrumenta ista pretiosa fecerit ad faciendam acum unã post aliam, & sic multa millia acum, erit omninò confectio hæc Instrumentorum summa scientia & sapientia. Eodem modo finis Sphærarum potest esse conservatio & continuatio Generationis & Corruptionis: finis autem Generatio-

nis & Corruptionis Existentia speciei Humanæ, sicuti jam dictum est, & dicta ac loca quædam Scripturæ exstant, quæ sententiæ huic favent & patrocinantur.

Verùm Philosophus hanc Objectionem ita solvit, ut dicat; Si nulla alia esset differentia inter Corpora spherica, & inter Individua specierum, quæ generantur & corrumpuntur, quàm in Magnitudine & Parvitate, posset istud dici; sed cum differentia inter illâ sit in ipsa substantia, absurdissimum est dicere, Nobilius esse instrumentum illius, quod est vilius & ignobilius.

Nobilius non potest esse instrumentum ignobilioris.

Sententia Hebraeorum de magnitudine Sphærarum.

** M.S. תחת קרקעית
quod significat
Fundum, limum:
Impressum habet
קרקע.*

Summa rei est, quòd hæc Obiectio juvat sententiam nostram de Novitate Mundi. Et hæc maximè in isto capite intentio mea fuit: quemadmodum & id, quod semper audiui ab Astronomiæ peritis, illos pro Hyperbolis habere ea, quæ Sapientes nostri de Longitudinibus scripserunt. Dicunt enim, densitatem uniuscujusque Sphærae esse itineris 500 annorum, & inter singulas Sphæras esse spatium quingentorum annorum. Cum autem Sphærarum sint septem, erit distantia longitudinis Sphærae septimæ (h.e. gibbositatis ejus) à centro Terræ septem mille annorum. Hæc verò audiens, arbitratur esse Ironiam vel Hyperbolem in verbis illorum, neque tantæ quantitatis distantiam esse posse. Ex iis, quæ de Longitudinibus per demonstrationem ostendi possunt, est, quòd Longitudo inter centrum Terræ & inter * fundum Saturni, quæ est Sphæra septima, sit itei 7024 annorum propè. Quod verò attinet Longitudinem, cujus antea meminimus, octo mille nempe & septingentorum annorum, intelligitur ea usque ad concavitatem profunditatis vel imæ partis Sphærae octavæ, (h.e. ad Expansionem infimam illius). Atque sic, cum dicunt, inter Sphæram unam & alteram tanta est distantia; intelligendum est id de densitate Corporis, quod est inter Sphæras, non quòd ibi detur Vacuum.

Verùm noli à me requirere, Ut congruant & cum rei veritate conveniant omnia, quæ de rebus Astronomicis scripserunt? quia Disciplinæ Mathematicæ temporibus illis fuerunt imperfectæ, neque de illis scripserunt per Traditionem à Prophetis, sed prout tùm temporis in istis rebus versati erant, vel à Sapientibus temporum illorum audiverunt. Ideò tamen non dico, quòd illa, quæ apud eos cum veritate consentientia deprehendo, non sint vera, aut quòd per accidens eis exciderint. Hominis enim ingenui & veritatis amatis est, omnia dicta in meliorem partem interpretari, quæ cum existentia per demonstrationem probatâ convenire exponi possunt.

CAP. XV.

De Natura Impossibilium.

IMPOSSIBILE Naturam habet firmam & constantem, eam-
que non ex operatione vel actione Efficientis, & immutabilem: unde DEO non adscribitur potentia & facultas illa faciendi.

*Impossibilia
nō adscribuntur
Deo.*

Contra hoc nemo unquam fuit Theoreticorum; neque etiam id cuiquam ignotum esse potest, nisi illi, qui non intelligit intelligibilia.

Controversia autem, quæ existit inter Magistros speculationis, respicit speciem quandam rerum, de quibus nonnulli dicunt, quòd sint ex numero *Impossibilium*, quorum facultatem DEUS non habeat; alii verò, quòd sint ex numero *Possibilium*, quæ DEUS pro suo Beneplacito & Voluntate facere queat: ut, v. G. An possint duo *Contraria* conjungi uno eodemq; tempore & in eodem subjecto? An converti possit *Substantia* in *Accidens*; & vicissim *Accidens* in *Substantiam*? An *Substantia* corporalis possit esse sine *Accidentibus*? Hæc omnia secundum omnes Magistros speculationis sine contradictione sunt ex numero *Impossibilium*, non minùs quàm ista; Quòd DEUS possit facere aliquem sui similem: Quòd possit *Substantiam* suam convertere in *Privationem*: Quòd possit se-ipsam facere corporeum, vel mutare; ista enim omnia à DEO fieri nequeunt. Verùm, *Utrum* facere possit, ut existat *Accidens* solum extra *Substantiam*? id ab aliquibus, ut à secta *Muatzali*, habetur *Possibile*, ab aliis verò *Impossibile*; quamvis non sola speculatio illos, qui affirmant existentiam *Accidentis* extra *Subjectum*, ad hoc statuentium induxerit: sed observatio & reverentia quarundam rerum *Legalium* extorsit ipsis hoc effugium. Sic *Possibile* nostrà sententià est, ut fiat res corporalis non ex *Materia*: at *Impossibile* hoc est juxta sententiam *Philosophorum*. Ita dicunt *Philosophi*; *Dari Quadratum*, cujus *diameter* sit *equalis lateri*; vel, *Dari Angulum solidum*, quem ambiant vel constituent *quatuor Anguli simplices, recti, & similia*, esse *Impossibilia*: quidam verò *Disciplinarum Mathematicarum* expertes, qui tantummodò voces, non verò rationes istarum rerum intelligunt, existimant, hæc esse *Possibilia*.

Miror autem, Num ista porta ita aperta sit, & cuivis liceat de re quacunque, quam ipse sibi imaginatur, dicere, quòd sit *Possibilis*, alio dicente, quòd secundum rei naturam sit *Impossibilis*? vel, An sit aliquid, quod istam portam claudat & custodiat, ita ut Homo defi-

nire & decidere possit, quòd istud sit *Impossibile* in sua natura? & An probatio hujus rei sit in facultate Imaginatrice, an verò in Intellectu? Quà item re discernere possimus inter Imaginabile & inter Intelligibile? (Quandoque enim accidit, ut quis alii vel etiam sibi ipsemet contradicat in re quapiam, quæ secundum ipsum est *Possibilis* in natura sua, Adversario statuyente, quòd hæc Possibilitas sit ex operatione Imaginationis, non verò in notione Intellectûs). An illa res sit aliquid extra illa duo simul? An denique Intellectu ipso distinguatur inter Intelligibile & Imaginabile? Hæc omnia probè sunt inquirenda & investiganda: sed non est id nostri propositi in hoc capite.

Ostensum est, juxta quamlibet ex istis sententiam, esse res quasdam *Impossibiles*, quarum existentia est falsa, & quæ à potentia DEI Opt. Max. (citra tamen Naturæ ejus imperfectionem, vel Potentiæ imminutionem) excipiuntur; & per consequens in natura sua constantes, nec ab operatione Efficientis provenientes & dependentes. Ostensum etiam est, quòd controversia & dissensio omnis sit tantum de rebus quibusdam, de quibus disceptatur, ex quònam sint genere, *Possibilium'ne an Impossibilium?*

CAP. XVI.

Expenditur sententia Philosophorum de scientia DEI circa res speciales & particulares.

Errores Philosophorum de scientia Dei rerum particularium.

ABSURDA & Paradoxa maxima dixerunt Philosophi de scientia DEI Opt. Max., respectu rerum extra Ipsum existentium, & in labyrinthum se præcipitârunt, unde neque ipsi, neque ipsorum asseclæ sese extricare possunt. Scrupulos & scopulos quod attinet, quæ ipsos ad Paradoxa illa impulerunt, postea tibi recensabo, sicuti & sententiam Legis nostræ; quo modo illa opinionibus eorum perniciosis & absurdis contradicat in negotio hoc de scientia DEI Opt. Max.

Errorum illorû causa.

Præcipuum, quod errori ipsorum ansam præbuit, est, quòd in principio cogitationis videtur, ac si nullus esset ordo, nullaque negotiorum humanorum gubernatio, eò quòd multi sancti piique Homines vitam ducant miseram & acerbam, & econtrà multi mali impiique vitâ fruuntur dulci & jucundâ.

Hæc

Hęc diversitas & inæqualitas ad sequens dilemma conficiendum causam ipsis præbuit.

Quomodo præbent, Deus non novisse omnia particularia.

Dicunt; Necessè est ut alterutrum horum duorum sit: Vel ignorat DEUS & non apprehendit ista singularia & particularia; vel apprehendit & novit illa. Disjunctio hæc est necessaria.

Deinde dicunt: Si illa apprehendit & novit, tùm sequitur alterutrum istorum membrorum; illum vel disponere & regere illa dispositione bonâ, perfectâ & integrâ; vel in disponendis illis succumbere & defatigari, ut non possit; vel denique illum scire & posse illa rectè ordinare & gubernare, sed studio illa deferere & derelinquere, aut quòd nimis sint abjecta, vilia & contempta in ipsius oculis, aut ex æmulatione & invidiâ, sicuti nonnunquam Homo aliquis reperitur, qui posset alteri gratificari, & qui novit illum suâ beneficentiâ opus habere, sed propter malitiam Naturæ suæ & invidiam, quâ illum prosequitur, non vult ei benefacere.

Præterea, ista quoque disjunctiva necessaria est & vera, quòd is, qui novit aliquid, vel curam gerat illius, quod novit, illudque regat; vel illud deferat & derelinquat: sicuti Homo in domo sua obliviscitur gubernationis & curæ felium, catulorum, vel aliarum viliorum rerum: in illo autem, cujus curam gerit, nonnunquam succumbit & deficit, etiamsi voluntatem & propositum habeat curam illius gerendi.

His itaque disjunctivis factis concludunt tandem, & dicunt: Duo ista harum Propositionum de eo, qui rem aliquam novit, membra in Natura DEI esse impossibilia, quòd sc. non possit, aut quòd possit quidem, sed non curet; eò quòd sunt vitiosa, vel imperfectionem & defectum arguunt. Absit enim, ut ista duo DEO adscribere & attribuere velimus!

Propterea ex tota hac disjunctione nihil aliud remanet, quàm quòd nihil sciat istarum rerum, aut quòd illa dispositione bonâ & rectâ ordinet ac disponat.

Jam verò videmus, illa nullo ordine regi, neque prout æquum est & conveniens, sequi & procedere.

Proinde argumento hoc est, illum nullo modo nullâque ratione ea scire.

Et hoc primum est, quod eos ad Paradoxa illa impulit. Invenies autem universa, quæ tibi de ratiocinationibus illorum declaravi, & quòd hîc sit locus erroris ipsorum, apud *Alexandrum Aphrodisæum* in libro, quem de *Regimine vel Gubernatione* inscripsit.

Hic verò vide & admirare, quâ ratione in gravius malum, quàm quod fugere voluerunt, delapsi sint, atque Charybdim vitare volentes, in Scyllam inciderint: quomodo item ipsimet ignorantes evaserint illius, de quo contra nos semper testantur & docent.

Gravius illud malum, in quod inciderunt, est hoc, quòd nolentes DEO attribuere *Derelictionem* vel *Oblivionem* rerum humanarum, *Inscitia & Ignorantia* ipsum coarguunt, quòd ea omnia, quæ in Mundo hoc inferiore geruntur, Ipsi sint abscondita & occulta.

Ignorantia verò illius, de quo semper contra nos testantur & docent, est, quòd probent *Existentiam* in rebus, quæ spectant *Individa & singularia* inter *Homines*, quorum mala vel ab ipsis, vel à necessitate *Materiae* proveniunt, sicuti semper & ubique docent: quâ de re quid sit sentiendum, alibi satis superq; dixi.

Posteaquàm ergo fundamentum hoc, quod destruit omne fundamentum bonum, & quod omnis bonæ & salutaris sententiæ splendorem & decorem obfuscat, posuerunt, inceperunt remove ab absurditatem ejus, asserendo, *Scientiam* harum rerum DEO multis modis esse impossibilem.

Argumenta Philosophorum contra scientiâ Dei singularium.

Primò enim dicunt; *Singularia* vel *Particularia* apprehenduntur *Sensibus*, non *Intellectu*. *Deus* autem non apprehendit per sensus.

Deinde; *Particularia* sunt infinita. *Scientia* autem est quippiam *definitivum*, rem comprehendens & complectens. Quod verò infinitum est, id *scientia* non potest comprehendere aut complecti.

Tertio; *Cognitio* rerum novarum & particularium sine dubio infert quandam mutationem; quia est *Innovatio scientiæ* unius post *scientiam* aliam.

Quarto; Secundum argumentationem nostram, qui sumus *Cætus* observantium *Legem*, & statuimus, quòd *DEUS* omnia nôrit antequàm fiant, proferunt contra nos duo absurda. *Unum* est, quòd sic suspendamus *scientiam* à pura-puta *Privatione*, h. e. à non-Ente. *Alterum*, quòd *scientia* rei in *potentia* sit res una, & *scientia* rei in *actu* res alia.

Insuper in tam absurdas & impertinentes cogitationes deveniunt, ut quidam eorum dixerint, *DEUM* nôsse tantum *species*, non *Individa*; alii verò, quòd nihil nôrit præter *substantiam* suam; ne videlicet in eo sit multitudo *scientiarum*, juxta opinionem eorum.

Fuerunt tamen ex *Philosophis* quoq; & quidem magni *Viri* ante *Aristo-*

Aristotelem, qui idem quod nos crediderunt, quod sc. D E U S feiat omnia, nec quicquam coram eo sit absconditum, quorum mentionem etiam facit *Alexander* in citato libro. Verum non adstipulatur sententiæ eorum, & inquit, præcipuum, quod sententiam illorum destruit, esse id, quod ad oculum videmus, bonis mala, & malis bona multa contingere.

Summa: Ostensum tibi hætenus est, quod isti omnes, si res Hominum dispositas & ordinatas invenissent eo ordine, quem Vulgus sibi imaginatur, nunquam in istas opiniones concessissent; & quod principalis causa impellens ad istam speculationem sit probatio & examen conditionis bonorum & malorum, quæ ipsorum opinione est confusa & inordinata, sicut fatui nostri communiter dicunt; *Non est per omnia aequalis Via DOMINI.*

Quandoquidem autem exposui, Scientiam & Providentiam D E I individuo nexu inter se conjuncta esse, incipiam nunc tibi varias de Providentiâ opiniones recensere, ac dubia, quæ circa D E I scientiam rerum particularium moventur, enodare.

C A P. XVII.

De PROVIDENTIA DEI, & quinque circa eam opinionibus.

QUINQUE sunt de PROVIDENTIA DEI sententiæ, eæque omnes antiquæ, h. e. inde à temporibus Prophetarum, & revelationis Legis nostræ, quæ istas tenebras omnes discutit & illustrat, cognitæ & auditæ.

Quinq; sententiæ de Providentiâ.

Prima sententia est eorum, qui existimant; Nullam planè esse in hoc Mundo Providentiam, sed per accidens & fortuitò omnia contingere & evenire, neminemq; esse, qui illa regat, curet & gubernet.

Prima sententia de Providentiâ, Epicuri.

Atque hæc est Epicuri sententia, qui Atomorum quoque est patronus & assertor, fortuitò & illa commisceri, atque ex illorum commixtione per accidens quævis generari, asserens. Nec defuerunt ex Israëlitis hæretici quidam, qui istam sententiam arripuerunt: tales nempe, de quibus dicitur; *Negaverunt DOMINUM, & dixerunt, Non est ipse.* Jerem. 5. 12.

Hujus autem sententiæ falsitatem demonstravit jam ipse Aristoteles, ostendens, non esse possibile, ut res omnes sint aut fiant per accidens, sed esse aliquem, qui illas ordinet, regat & gubernet; & nos ipsi quoq; nonnulla hac de re in præcedentibus attigimus.

Secun-

Secūda sententia de Providentia, quæ est Aristotelis.

Secunda sententia est eorum, qui credunt, quarundam rerum esse Providentiam, ita ut ab aliquo regantur & dirigantur; quædam verò derelicta & Fortunæ esse expolita.

Atque hæc est *Aristotelis* sententia de Providentia, quam paulò ulterius tibi declarabo.

Existimat *Aristoteles*, *DEUM Opt. Max.* curam gerere Orbium cælestium, & eorum, quæ illis continentur, & hac de causa Individua eorum perpetuò manere in eo statu, in quo sunt. Et *Alexander* scripsit, sententiam *Aristotelis* esse, Providentiam *DEI* finiri & desinere in Sphæra Lunæ. Atque hæc sententia ramus est ex radice Æternitatis Mundi repullulans. Providentiam enim ipse arbitratur esse secundum naturam Rerum existentium. Proinde secundum ipsum Providentia in Orbibus cælestibus, & iis, quæ in illis continentur, est conservatio illorum perpetua ab omni mutatione. Et quemadmodum ex illorum existentia sequitur existentia aliarum rerum, quarum singularia non perpetuò retinent suam existentiam, sed species tantum; ita ista quoque Specierum conservatio fluit à Providentia, licet Individuorum illorum conservatio non sit possibilis. Neque tamen omninò & absolutè derelicta esse censet Individua specierum, sed ait; Quicquid ex materia ita percolatum & distillatum est, ut acceperit *formam Vegetabilem*, ei inditas esse virtutes, quæ illud certo & definito tempore conservent, & ad illud attrahant quæ ei sunt utilia, ac è contrario depellant quæ inutilia & perniciosa. Quicquid verò hoc priori magis percolatum & defæcatum est, ita ut acceperit *Formam sentientem*, ei datas esse virtutes alias ad ejus conservationem, Potentiam nempe quandam sese movendi ac perfequendi illud, quod sibi conveniens, & è contrario fugiendi quod sibi inconveniens, idque prout Individui cujusque speciei necessitas requirit. Quicquid denique ita percolatum est, ut acceperit *formam Intellectualem*, ei aliam quoque datam esse facultatem, quâ se regat, quâ cogitare & intelligere possit id, quo tum ejus, tum speciei ipsius substantia conservari potest, idque secundum Individui cujusque perfectionem. Reliquos motus quod attinet, qui in Individuis speciei accidunt, illi per accidens contingunt, neque secundum *Aristotelem* sunt ex certa Gubernatoris alicujus gubernatione, vel Directoris directione. E. G. Si spiret ventus turbinis vel sine turbine, ac arboris unius folia dejiciat, ramos alterius cõfringat, lapidem ex acervo quodam lapidū auferat, super herbas pulverem noxium spargat, tempestatem in Mari, quâ Naves in eo velificantes unà cum Homi-

nibus

nibus, vel omnibus, vel quibusdam, submergantur, excitet; hic nulla est differentia Aristoteli inter folium & lapidem, qui decidit, & inter Homines illos pios & eximios, qui in navi submerguntur. Sic nihil interesse arbitratur inter id, cum bos stercus ejicit super agmen formicarum, ut inde moriantur; & cum domus alicujus fundamenta ruunt, ac Homines in illa orantes opprimuntur & moriuntur. Ita non discernit inter murem captum à fele, muscam captam ab aranea, & inter Prophetam à Leone esuriente raptum & discerptum.

In summa: huc redit fundamentum & summa opinionis ejus; Quicquid videt in Corporibus cœlestibus esse ordinarium, consuetum, frequens, immutabile, & incorruptibile: quicquid item videt in rebus Naturalibus ordinariè fieri, neque nisi rarò & extraordinariè mutari aut cessare, in illis omnibus Providentiam Divinam agnoscit. Quicquid autem videt, non semper, neque ordinariè fieri in Individuis specierum, tum vegetabilium, tum animalium, eorumq; iterum vel rationalium, vel irrationalium, de eo dicit, quod per accidens fiat, & sine Providentia Divina; quin-imò opinatur, Providentiam in istiusmodi rebus esse impossibilem. Istud autem sequitur ex sententia ejus de Æternitate Mundi, & quod illud, quod in eo existit, aliter esse nequeat. Qui verò de nostris hanc sententiam crediderunt, sunt ex illis, qui dicunt; *Dereliquit DOMINUS Terram.*

Ezech. 9. 9.

Tertia sententia est contraria sententiæ secundæ, eorum nempe, qui credunt, Nullam in hoc Mundo rem (nec universalem, nec particularem) esse per accidens, sed omnia esse ex certa Voluntate, Intentione & Gubernatione. Palàm autem est, quod is, qui rem aliquam regit & gubernat, eam quoque sciat.

Tertia sententia de Providentia, quæ est sectæ Assariæ inter Ismaëlitas.

Hæc sententia est *sectæ Assariæ* inter Ismaëlitas, & sequuntur eam inconvenientia & absurda multa, quæ illi sustinent & recipiunt.

Concedunt enim & consentunt Aristoteli id, quod ait, perinde esse, sive folium ex arbore decidat, sive Homo aliquis moriatur. Dicunt, rem ita se habere, verum non fortuitò spirare ventum, sed DEUM illum excitare, neque ventum dejicere folia, sed unumquodque folium ex speciali decreto DEI decidere, & illum esse, qui hoc tempore, in hoc loco illud dejiciat; non esse possibile, ut tardiùs vel citiùs decidat, neq; etiam ut in alium locum cadat. Omnia enim hæc pridem à DEO esse decreta.

Secundùm hanc sententiam sequitur etiam, quod omnes motus & quietes Animantium sint à DEO decretae, nec penes Hominem sit, quicquam vel faciendi, vel intermittendi.

Tollitur etiam secundum eam Natura Possibilium: & econtra sequitur, quod omnia sint vel Necessaria, vel Impossibilia, id quod recipiunt. Dicunt enim; Illa, quæ nos vocare solemus Possibilia, ut *τὸ Stare Rubenis, Venire Simeonis*, esse Possibilia respectu nostri, sed respectu DEI nullam prorsus in illis esse Possibilitatem, verum esse vel Necessaria, vel Impossibilia.

Insuper sequitur ex hac sententia, Nihil quicquam prodesse Leges; quandoquidem Homo, cui datæ sunt omnes Leges, nullam sic habet facultatem quicquam vel faciendi eorum, quæ præcipiuntur, vel intermittendi eorum, quæ prohibentur. Dicunt: DEO ita placuisse, ad nos Mittere, nobis Mandare, Promittere, Minari, Terrorem incutere, licet nulla rerum harum penes nos sit potestas aut facultas; conveniens esse, ut nobis imponantur impossibilia; fieri posse, ut faciamus ea, quæ præcepta sunt, & puniamur; ut peccemus, & nobis bonum retribuatur.

Tandem sequitur ex hac sententia, Nullum esse Actionum Divinarum finem.

Omnium istorum absurdorum gravitatem perferunt & recipiunt, ut hanc suam sententiam tueantur & liberent, & quidem eò usque: ut, cum videmus Hominem aliquem cæcum vel leprosum nasci, de quo non possumus dicere, quod peccatum aliquod, quo hoc meritum sit, antea commiserit, dicant, DEUM ita voluisse: & cum videmus Virum pium & sanctum miserè obire & interfici, dicant, DEUM ita voluisse: neque tamen aliquam hic esse iniquitatem vel injustitiam. Potest enim DEUS, secundum illos, castigare vel punire eum, qui non peccavit, & præmiis afficere eum, qui peccavit. Sed verba illorum hac in re nota sunt.

Quarta sententia, quæ est sectæ Muatzali, vel Mahatazela.

Quarta sententia est eorum, qui statuunt, Hominem potestatem vel facultatem aliquam habere, ideòque rectè & secundum ordinem sequuntur juxta sententiam hanc, Præcepta, Prohibitiones, Beneficia & Pœnæ, quæ occurrunt in Lege. Afferunt etiam, Opera DEI omnia sequi Ipsius sapientiam, nullam in ipso existere iniquitatem, nullumque ab ipso puniri, qui benè agit. Et in hac sententia est *secta Muatzali*, licet potestatem Homini absolutam non tribuant. Credunt etiam, quod DEUS sciat singulorum foliorum decisionem vel casum, iter fornicarum, & quod Providentia ejus se extendat ad omnia Entia.

Verum ex hac quoque sententiâ Absurda & Contradictoria multa sequuntur.

Absur-

Absurdum, quod inde sequitur, est hoc. Dicunt, quòd quidam Homines nascantur imperfecti, defectuosi, etsi non peccarint, id Sapientiae esse illius opus, & melius esse Homini, ut ita sit, quàm si esset sanus: sed nos istam Bonitatem non intelligimus. Dicunt etiam, hoc non pœnæ, sed beneficii potius loco habendum esse. Ita respondent, cùm interficitur Vir pius & sanctus, quòd illud fiat ad tantò majorem ejus retributionem in sæculo venturo. Et hinc eò usque deveniunt, ut, cùm quærimus ex illis, quare recta sint judicia DEI in Homine, non autem in aliis? & propter quòdnam peccatum mactetur Animal irrationale? istud absurdum admittant. Dicunt enim, hoc in ipsius bonum cedere, ut DEUS ipsi retribuatur in sæculo venturo. Quin-imò de cæde pulicis & pediculi sic sequitur, quòd fiat propter retributionem à DEO. Ita de mure innocente, à fele vel accipitre rapto & discerpto, dicunt, Sapientiam DEI hoc super isto mure decrevisse, & propterea quoque in sæculo venturo retributionem ipsi daturum.

Meo autem judicio nullus trium istarum sectarum patronus de Providentia debet vituperari aut reprehendi, quia unusquisq; eò inductus fuit magnâ necessitate. Id, quod dixit *Aristoteles*, sequitur apparentem rerum naturam.

Secta Assaria noluerunt DEO alicujus rei Ignorantiam attribuerè, & incongruum ipsis visum est, unius rei particularis scientiam DEO assignare, alterius verò non. Hinc autem sequuta sunt multa Absurda, quæ tamen receperunt.

Secta Muatzali noluerunt DEO attribuerè ullam Injustitiam & Iniquitatem, & inconueniens esse judicant, falsitatis arguere Intellectum creatum cum Homine, ita ut dicant, In afflictione ejus, qui non peccavit, nullam esse iniquitatem. Juxta ipsos etiam non est rectum dicere, Missionem Prophetarum omnium, & Dationem Legis sine ratione intelligibili esse factam. Sed & isti sua absurda ferre & recipere sunt coacti.

Neque solùm Absurda, sed & *Contradictoria* sequuntur hinc, h. e. talia, quorum unum alterum destruit; quia credunt, DEUM Opt. Max. omnes res scire, & Hominem habere liberam potestatem. Hoc autem, ut vel levi consideratione patet, infert contradictionem.

Quinta sententia est sententia nostra, h. e. Legis nostræ, de qua tibi, quæ in Libris Prophetarum extant, indicabo; & quidem primò, Quid communitè Sapientes nostri credant? deinde, Quid cre-

Quinta sententia, qua est Legis.

dant quidam Recentiores ex Gente nostrâ? *tertio*, Quid ego ipse hic credam?

NB. *Quod Author hoc loco ex communi gentis sua errore Liberrum arbitrium statuat, de quo quid sentiendum sit, norunt melius illi, qui tunc solidius in Mose, tunc præcipue in Evangelica doctrina puriore sunt educati.*

NB. *Ex erroribus Authoris, in quibus tãquam homo Judæus versabatur, est Pharisæica meritorum nostrorum coram Deo persuasio, de qua hic & in seqq. nonnulla habet, quæ, ut & similia, pium Lectorem offendere non debent.*

Deut. 32. 4.

Dico ergo: Fundamentum Legis Mosis Doctoris nostri, omniumque eorum, qui illi adhærent, est, quod Homo habeat absolutissimam Potestatem, h.e. quod Homo per Naturam, Arbitrium & Voluntatem suam faciat, quicquid Homo facere potest, sine ulla re aliâ in ipso creatâ & innovatâ. Omnia pariter Animalia irrationalia moventur Voluntate suâ. Et sic voluit DEUS Opt. Max., h.e. Voluntas ejus æterna fuit, ut omne Animal moveatur per Voluntatem suam, & ut Homo habeat potestatem ejus, quod vult vel eligit, in iis, quæ cadunt sub ipsius potentiam. Huic fundamento unquam ab aliquo in Gente nostra contradictum fuisse, non est auditum.

Ex fundamentis Legis Mosis Doctoris nostri p.m. est & hoc; quod DEO nullo pacto ulla conveniat aut adscribi debeat Iniquitas & Injustitia: & quod omnia, sive Mala, quæ eveniunt Homini, sive Bona, quæ Homini aut toti alicui Ecclesiæ contingunt, procedant secundum justum & æquum DEI judicium, quod est sine ulla iniquitate & injustitia; ita ut, si vel spinâ Homo manum suam lædat, quam statim iterum extrahat, pœnæ loco id ipsi inflictum esse censendum sit; & econtrâ, si vel minimum bonum ipsi contingat, præmii & retributionis loco sit habendum. Omnia hæc sunt ex justo illius judicio, de quo dicitur; *Omnes viæ ejus sunt judicium*: sed nos modos & rationes judicii illius ignoramus.

Sic itaque liquet tibi ex istis sententiis, quod secundum Aristotelm diversitates istæ inter Homines sint ex accidenti; secundum sectam Assariam ex sola DEI Voluntate; secundum sectam Muatzali ex ejus Sapientia; secundum nos autem juxta meritum operum Hominis. Proinde, juxta sectam Assariam, potest DEUS aliquem, qui justus fuit, punire in hoc sæculo, & æterno quoque igni adjudicare in sæculo venturo. Dicunt enim; Ita fert Voluntas ejus. *Secta* verò *Muatzali* nequaquam hoc æquum esse videtur; sed quod ei, qui doloribus hic afficitur, etiam usque ad fornicam, præmium & recompensatio sit expectanda: id quod Sapientiæ Divinæ opus esse dicunt, ut videlicet aliquis propter ampliorem remunerationem puniatur. Nos autem credimus, quod omnes istæ res humanæ administrantur secundum justitiâ DEI; & quod procul à DEO sit omnis iniquitas, quod neminem puniat nisi reum & pœnas benè commertum. Atque sic scriptum est in ipsamet Lege nostra, quod omnia sequantur *Judicium DEI*. In hanc etiam sententiam eunt omnia, quæ communiter apud Do-

Doctores nostros leguntur. Sic dicunt aperte; *Non est mors sine peccato, neque castigationes sine iniquitate.* Item; *Ea mensura, qua Homo metitur, metientur ei.* Verba hæc sunt Mischnæ. Ita docent ubiq; quòd Judicium sit necessarium in Natura DEI Opt. Max., quòd remuneret embryonem in utero matris propter omnia bona & honesta, quæ facturus est, licet nulla ei à Propheta præcepta data sint, & econtrà puniat propter omnia, quæ Vir facturus est, mala, licet nullas per Prophetam aliquem prohibitiones acceperit; eò quòd Intellectus doceat, ab omni Iniquitate & Violentiâ esse abstinendum. Hinc dicunt; *Non rescindit vel retinet DEUS mercedem ullius Creaturæ.* Item; *Qui dicit, DEUS Opt. Max. est liberalis, ejus viscera quoq; erunt abundantia, (h.e. ejus vita & anni prolongabuntur & liberales quasi erunt).* Sed longanimitate quandoque DEUS utitur; & tamen exigit tandem quod suum est. Item; *Non est is, qui jubetur & facit, sicut is, qui non jubetur & facit.* Docuerunt etiam, quòd ei, qui injussus facit, detur premium. Et huc tendunt omnia ipsorum dicta. Unum tamen occurrit in verbis Sapientum nostrorum, quod non invenitur in Lege; id nempe, quod quidam eorum dicunt, יסורין של אהבה h.e. *Castigationes amoris.* Juxta hanc enim sententiam possunt tribulationes alicui evenire sine præcedente peccato, sed ut multiplicetur ejus Remuneratio. Atque hæc ipsissima est sententia sectæ Muartzali, de qua, aut pro qua ne verbulum quidem in Lege reperitur. Non enim te seducere debent ea, quæ de tentatione DEI leguntur: ut, cum dicitur; *Et tentavit DEUS Abrahamum.* Item; *Et afflixit te, ac esurire fecit te, &c.* Nam in sequentibus, quid de his sentiendum sit, audies. Neque ulterius progreditur Lex nostra, quàm ad conditionem & statum Hominum.

Genes. 22. 1.
Deut. 8. 3.

De retributione illa Animalium irrationalium nihil unquam antea auditum fuit in Gente nostra. Talmudici etiam Doctores nullam hujus rei mentionem fecerunt; sed tantum Recentiores quidam ex Gaonais, audientes hæc à secta Muartzali, ea amplexi sunt & credunt.

Quid verò ego in gravi hoc de Providentia Divina articulo sententiam, est id, quod nunc tibi exponam. Non innitor autem in ista mea fide demonstrationibus, sed iis, quæ apud me extra controversiam sunt ex intentione Legis Divinæ & Prophetarum. Et hæc sententia longè pauciora habet Absurda quàm præcedentes; longè etiam magis ad Rationem Intellectualem accedit.

Sententia Authoris de Providentia.

Credo itaque, Providentiam Divinam in Mundo hoc Inferiori

seu Sublunari esse tantum in Individuis speciei humanæ, & hanc speciem solam esse, cujus Individuorum negotia, omniaq; sive bona, sive mala, quæ eis accidunt, secundum judicium & justitiam administrantur, sicut dicitur: *Omnes via ejus Judicium.* Reliqua verò Animalia, Plantas, & alia quod attinet, de illis amplector sententiam Aristotelis; minimèque credo, folium illud, quod ex arbore decidit, singulari DEI providentiâ cadere: vel singulari DEI decreto muscam capi ab aranea: vel à sputo, quod Ruben exspuit, muscâ, super quam in hoc vel illo loco cadit, ex decreto DEI interfici: vel pisicem speciali voluntate DEI vermiculum natantem in superficie aquarum capere & deglutire: sed ista omnia, meo calculo, sunt per accidens, sicut opinatus est Aristoteles. Providentia autem Divina, ut ego quidem sentio, & prout mihi videtur, sequitur Influentiam Divinam, & speciei illi, cui Influentia illa intellectualis adhæret; ita ut Intellectu prædita fiat, & ei reveletur, quicquid Intellectum habenti revelatum est; speciei inquam illi conjuncta est Providentia Divina, omnesque illius actiones secundum præmium vel poenam mensurantur. Verum quod attinet hoc, An submersio Navis, & eorû, quæ in illa sunt, vel Ruina tecti super eos, qui in domo fuerunt, merè fiat per accidens? hic juxta sententiam nostram sciendum, Ingressum Virorum illorum in navem, & Commorationem horum in domo non contigisse per accidens, sed ex voluntate DEI, & secundum justitiam judiciorum ejus, ad quorum rationem & intelligentiam mens nostra penetrare nequit.

Ad sic sentiendum & credendum permovit me, quòd nullibi apud quemquam Prophetam repererim, DEUM aliorum singularium vel Individuorum ex Animalibus curam gerere, quàm Hominum. Quin-imò mirantur Prophetæ, DEUM providentiâ suâ dignari Homines, eò quòd minor & vilior sit Homo, quàm ut Creator curam illius habere debeat; quantò proinde minùs digna judicarent cætera Animalia? Hinc dicitur; *Quid est Homo, & agnoscu eum?* Item; *Quid est Homo, quòd recordaris ejus?* &c. Testimonia autem expressa sunt, in quibus habetur, quòd DEUS curam gerat omnium Hominum, omniumque ipsorum operum: ut, *Qui formavit simul cor eorum, considerans omnia opera eorum.* Item; *Oculi tui aperti sunt super omnes vias filiorum Hominum, ut des unicuique secundum vias suas, & secundum fructum operum suorum.* Item; *Oculi ejus super vias Viri, & omnes gressus ejus videt.* Ita testatur clarè Lex nostra de Providentia DEI erga Homines, & Visitatione operum ipsorum; *In die autem visitationis mea*

Psal. 44. 3.

Psal. 8. 5.

Psal. 33. 15.

Jer. 32. 19.

Jobi 34. 21.

Exod. 32. 34.

mea visitabo in eis peccatum ipsorum. Sic; Et visitabo super vos. Item; Lev. 26. 16.
Qui peccavit mihi, delebo eum de libro meo. Item; Perdam animam illam de Exod. 32. 33.
medio Populi sui. Item; Et dabo faciem meam contra Virum illum: & sic Lev. 23. 30.
 sapiensimè. Historiæ Abrahami, Isaaci & Jacobi sufficientissimè & Ezech. 14. 7.
 luculentissimè probant, esse singularem Providentiam super Homi-
 nes. Verùm cætera Animalia quod attinet, eorum sine dubio talis
 est ratio, sicut scripsit Aristoteles. Hinc mastatio eorum non solùm
 est permissa, sed & præcepta; hinc item licitum est ad usus nostros
 pro lubitu illis uti. Quòd autem illorum Animalium nulla, nisi
 speciei ratione, sit providentia, ut scripsit Aristoteles, probari po-
 test ex Propheta Habacuc, qui Nebucadnezaris tyrannidem & cru-
 delitatem videns, scripsit; **DOMINE DEUS**, viderur ac si derelicti,
 oblivioni traditi, & expositi essent Homines sicut pisces maris, &
 sicut reptile, cui non est dominator: illis verbis docens, species illas
 derelictas esse. Sic enim ait; *Facijs, Homines similes piscibus Maris; s.* Hab. 1. 14.
miles reptili, cui non est dominator, omnes hamo suo extrahet, &c. Postea
 autem docet, nequaquam ita esse, ut sint derelicti Homines, sc. obli-
 vione sepulti, & sine omni Providentia, sed justam hanc esse illorum
 pœnam, optimèque commeritos illos esse ea omnia, quæ manent
 super ipsos, sicut ait: **DOMINE**, *ad judicium posuisti eum, & sorrem ut* Ibid. v. 12.
increpares, fundasti eum. Neque est quòd existimes, contrariari huic
 sententiæ id, quòd alibi legimus; *Qui dat jumento escam suam, &c.* Psal. 147. 9.
Item; Leunculi rugiunt ad prædam, & ad querendum à DEO escam suam. Psal. 104. 21.
Item; Aperis manum tuam, & saturas omne vivens ad voluntatem. Item Psal. 145. 16.
 id, quòd Sapientes nostri scribunt; *Sedet & alit vel sustentat* (omnia
 sc.) *à cornu monocerotis, usq; ad ova pedicularum: & similia alia, quæ*
 reperiuntur. Ista enim omnia nihil quicquam sententiæ meæ ob-
 sunt, quia loquuntur de Providentia specierum, non Individuorum,
 & actiones vel opera ejus quasi enarrant, dum unicuique speciei ne-
 cessarium suum alimentum & materiam ordinat. Et hoc notum est
 ac manifestum. Hinc ipse Aristoteles hanc Providentiæ speciem
 necessariam esse agnoscit; & Alexander nomine Aristotelis ejus
 quoque meminit: quòd videlicet necessaria sit præparatio alimenti
 pro cujusque speciei Individuis. Absque hoc enim si esset, species
 sine dubio interirent, ut levi consideratione liquet. Quòd verò de
 Animalium irrationalium molestiis & violentia, quæ afficiuntur, ex
 Lege afferunt, ut quòd dicitur; *Quare percussisti asinam tuam tribus jam* Num. 22. 32.
vicibus? illud inservit ad perfectionem nostram, ne videlicet disca-
 mus crudelitatem, & frustra ac inutiliter Animalia lædamus, sed
 potius

Deut. 12. 20. potius clementiâ & misericordiâ erga quævis utamur, nisi necessitas requirat, ut Scriptura ait; *Cum anima tua desiderat vesci carnibus, juxta omne desiderium anima tua comedes carnes.* Nequaquam autem vel ex crudelitate, vel voluptatis causâ sunt mactanda & jugulanda.

Porro, secundum hanc meam sententiam non potest ex me quaeri, Cur DEUS providentiâ suâ curam gerat Hominum, non etiam reliquorum Animalium? Nam quaerendum est quoque tali, cur DEUS Intellectum dederit Homini, non verò etiam aliis Animalibus? Ad posteriorem etenim hanc quaestionem responsio hæc est; Quia ita voluit DEUS: aut, Quia ita decrevit Sapientia ejus: aut, Quia ita exigit Natura, juxta tres priores sententias. Eadem responsio danda est ad quaestionem primam.

Tu itaque operam da, ut sententiam meam probè intelligas, & in usum tuum convertas. Non credo, quòd DEUM aliquid lateat: non etiam attribuo DEO aliquam impotentiam; sed credo, Providentiam sequi Intellectum, eiq; unitam esse, (quia Providentia utique fit ab Intelligente; immò qui est Intellectus perfectissimus perfectione tali, post quam nulla datur alia). Propterea cuicumque inhæret aliquid de Influentia illa, illud in tantum apprehendit Providentia, quantum Intellectus.

Hæc sententia, meo judicio, convenit & cum Intelligibili, & cum Lege. Reliquæ sententiæ præcedentes peccant vel in Excessu, vel in Defectu. *Excessus* inducit meram confusionem & amentiam, tum ad negandum intelligibile, tum ad vim inferendam sensibili. *Defectus* nos pessimas de DEO opiniones credere cogit, omnem inter Homines ordinem evertit, & studium virtutis extinguit: sententia inquam ejus, qui æqualem facit Providentiam erga Homines, & reliquas Animalium species.

CAP. XIIII.

Non esse erga omnes Homines æqualem DEI Providentiam, sed secundum ipsorum sapientiam & pietatem.

POSTEA QUAM in præcedentibus ostendi, Providentiam Divinam appropriatam esse soli speciei Humanæ, ex omnibus Animalium speciebus, dico nunc, quòd notum sit, nullam speciem extra Intellectum existere, sed speciem, & reliqua Universalia esse
è nu-

è numero rerum Intellectualium (prout nôsti); & quicquid extra Intellectum existit, esse singulare, vel unum, vel plura.

Hoc cognito, notum quoque erit, quòd Influentia Divina, quæ unita est speciei Humanæ, h.e. Intellectus humanus, sit id, quod invenimus ex Intellectibus individualibus vel singularibus, & id, quod effusum est super Rubenem, Simeonem, Levi, Jehudam, &c.

Cùm itaque sic se res habeat, sequitur juxta ea, quæ commemoravimus in præcedenti capite, quòd, quòd majorem partem Influentiæ illius adeptum est Individuum, secundùm materiæ suæ dispositionem, & secundùm exercitationem, tantò major quoque necessariò sit erga illud Providentia, cùm Providentia sequatur Intellectum; sicut dixi. Proinde non erit Providentia Divina erga omnes Homines æqualis, sed erit differentia & præ eminentia aliqua, sicut in perfectione illorum humanâ inter unum & alium est differentia. Secundùm hanc ergo considerationem sequitur necessariò, fortissimam esse Providentiam in Prophetis secundùm gradum Prophetiæ ipsorum: in Sanctis itidem & Pius se habere Providentiam secundùm sanctitatem & rectitudinem eorum; cùm mensura illa Influentiæ Intellectualis Divini sit, quæ verbum ponit in os Prophetarum, & rectificat opera piorum, sapientiamque Sanctorum in eo, quod sciunt, perficit. Stultos verdè & Impios quod attinet, quemadmodum non nisi parvè Influentiam illam acceperunt, ita quoque exigua habetur eorum ratio, & censentur in numero reliquorum Animalium: ut, *Similis est jumentis, qua intereunt, vel excinduntur.* Ideoque etiam non solum permixta & leviter æstimata est eorum interemptio, sed & ob certas causas ac utilitates præcepta. Non esse æqualem erga omnes homines Providentiam.

Atque hæc res est ex fundamentis Legis, & super eam est extructum ædificium ejus. Volo dicere, super hoc, quòd Providentia in unoquoque Individuo ex Hominibus sit pro illius qualitate & conditione. Observa, quomodo Scriptura loquatur de Providentia speciali Patrum, & negotiorum, rerumque ipsorum, usque ad illorum pecora & supellectilem; quomodo item DEUS Providentiam suam eis promiserit. Abrahamo dictum est; *Ego sum clypeus tuus.* Isaac; *Ero tecum, & benedicam tibi.* Jacobo; *Ecce ego tecum ero, & custodiam te.* Prophetarum Principi; *Quia tecum ero, & hoc tibi signum.* Jehosua; *Quemadmodum fui cum Mose, sic ero tecum.* Hæc omnia palàm docent, Providentiam erga ipsos fuisse secundùm perfectionem illorum. De Providentia Sanctorum, & Desertione Impiorum dicitur; *Pedes piorum suorum servabit, & impii in tenebris conticescent, quia non in* De Providentia Dei erga Patriarchas & alios pios. Genes. 15. 1. Ibid. 26. 3. Ibid. 28. 15. Exod. 3. 12. Jos. 1. 5. 1. Sam. 2. 9.

fortitudine roborabitur Vir. Quibus verbis docetur, quòd quidam Homines à pœnis & aliis accidentibus conserventur, alii verò in illa incidant; id non adscribendum esse ipsorum viribus corporalibus, & dispositionibus; hoc enim est, quòd dicitur: *Quia non in fortitudine roborabitur Vir;* sed fieri pro ratione perfectionis & imperfectionis, h.e. secundùm ipsorum vel ad DEUM appropinquationem, vel ab eodem elongationem: & hac de causa eos, qui ipsi propinqui sunt, tutissimè conservari; *Et pedes piorum suorum servabit:* illos verò, qui ab eo sunt remoti, quibusvis accidentibus objectos esse, nec quemquam eos inde conservare posse; sicut Homo, qui ambulat in tenebris, sine omni dubio impingit. De Providentia super Pios dicitur quoque; *Custodiens omnia ossa ejus, &c.* Item; *Oculi DOMINI super justos, &c.* Item; *Invocabit me, & audiam eum.* Sed plura sunt Scripturæ loca de Providentia DEI erga Homines secundùm Perfectionem & Pietatem illorum, quàm ut enumerari possint omnia. Ipsi Philosophi hujus rei mentionem aliquam fecerunt. Hinc est, quòd *Abunasar* in Præfatione Commentariorum suorum super *librum Aristotelis ad Nicomachum* ita scribat; *Qui potentiam habent movendi animam suam de virtute in virtutem, illi sunt, de quibus Plato ait, quòd fortior sit erga illos Providentia DEI.*

Psal. 34. 21.
Ibid. v. 16.
Psal. 91. 15.

Animadvertite itaque, quâ ratione hæc Notionis vel Considerationis species nos deduxerit ad Veritatis, quam Prophetæ omnes nobis exposuerunt, de Providentia DEI singulari & speciali erga quamvis pro ratione & gradu perfectionis ipsius, cognitionem: quâ item ratione hoc rationabiliter sequatur, si Providentia sequatur Intellectum, sicuti diximus. Neque convenit, ut dicamus, Providentiam esse specierum, non Individuorum, ut Philosophorum quidam statuerunt; cum enim nihil existat extra Intellectum præter Individua, & istis Individuis adhæreat Intellectus Divinus, sequitur, Providentiam quoque esse in Individuis.

Sic itaque cura, ut probè, ac prout decet, hoc caput consideres: ita namque videbis perfectos esse omnes Legis Divinæ Articulos, & cum sententiis speculativis Philosophorum convenire; ita etiam absurditates omnes à te recedent, & vera Providentiæ forma tibi innotescet.

Posteaquàm autem tibi Sententias Magistrorum speculationis de Providentia & Gubernatione DEI exposui; brevibus quoque nunc Nostrorum, & meam de Scientia DEI verba & sententiam explicabo.

CAP. XIX.

Antiquissimum esse hunc errorem, DEUM non omnia scire, eò quòd, iudicio vulgi Hominum, nullus legitimus sit rerum humanarum ordo, sed bonis sæpè sit malè, malis benè.

INTELLIGIBILE primum sine dubio est, quòd in DEO omnes perfectiones inveniantur, & omnes econtra imperfectiones ab ipso removeantur. Parum etiam aberit, quin Intelligibile primum sit, Ignorantiam in quacunque re esse Imperfectionem, & DEUM nullam rem ignorare. Quod autem quosdam Magistros speculationis, ut commemoravi, permovit, ut superbè & proturvè auderent dicere, DEUM NÔsse hoc, & Ignorare illud; est, quòd sibi imaginati sunt, nullum esse Rerum Humanarum ordinem, utpote quæ non solùm magnâ ex parte sint naturales, sed etiam liberum Hominis Arbitrium & Intellectum sequantur.

Propheta ipsi docuerunt, quòd stolidi & insipientes hinc concludant, DEUM actiones nostras nescire, eò quòd videant, Impium hinc in prosperitate, pace & tranquillitate vivere; & quòd hoc Viro pio & sancto has cogitationes suggerat, ac si Intentiones ejus bonæ, & quicquid propterea molestiarum & ærumnarum suffert, planè essent inutiles. Propheta Asaph p.m. commemorat, suas cogitationes tamdiu in hoc discursisse & vagatas esse, donec sibi innotuerit, Non ad principium, sed ad finem istarum rerum respiciendum esse. Hæc verò sunt ejus de harum rerum ordine verba; *Et dicunt, inquit, quomodo novit DEUS? & an est scientia in Excelsis? Ecce, isti impii, & pacati sæculi multiplicant divitias. Verè in vanum mundavi cor meum, & lavi in munditia manus meas, &c. Finis est, Itaque cogitabam, ut scirem hoc, sed labor fuit in oculis meis, donec ingrederer in Sanctuarium DEI, & intelligerem novissimum eorum. Profectò in locis lubricis posuisti eos, corruere facis eos in desolationes. Quomodo fuerunt in desolationem, quàm citò defecerunt, consumpti sunt à terroribus. Eadem ista commemorat Propheta Malachias, dum ita scribit; Invaluerunt contra me verba vestra, dicit DOMINUS, &c. Dixistis, Vanum est colere DEUM, & quid emolumenti, quòd custodierimus custodiam ejus, & quòd ambulaverimus humiliter propter DO-*

Ex prosperitate impiorum negant quidam, Deum res humanas scire.

Psal. 73. 11.

Mal. 3. 13.

Pfal. 94.6.

MINUM exercituum? Nunc ergo beatos dicimus superbos, etiam adifican-
tur facientes iniquitatem, praterà tentant DEUM, & liberantur. Tunc con-
trà loquuti sunt timentes DOMINUM, &c. Et convertimini, & discerne-
tis inter justum & impium, inter servientem DEO, & eum, qui non servit ei.
David quoque declaravit, quòd suo tempore sententia hæc nota
fuerit, & Homines ad peccandum & se invicem opprimendos in-
duxerit; eamque validis argumentis incepit oppugnare & refutare,
ostendendo, quòd Deus ista omnia probè nôrit: Viduam, inquit,
& peregrinum interficiunt, & pupillos occidunt. Et dixerunt, Non videt
Fab, neq; intelligit DEUS Jacob. Intelligite stupidi in Populo, & fatui
quando intelligeris? An qui plantavit aurem, non audiet? an qui finxit
oculum, non videbit? an qui corripit Gentes, non arguet? qui docet Homi-
nem scientiam, &c. Horum argumentorum rationem tibi enucleabo,
postquam nonnihil dixero de perverso intellectu & expositione
quorundam, qui verba Prophetarum circa hanc materiam destruere
conantur.

Dixerunt mihi duo Viri intelligentes ex Gente nostra, Medici,
qui mirabantur verba hæc Davidis! Dixerunt: Si ita argumentari
liceret, sequeretur etiam secundum illius rationem; Qui creavit os,
comedet: qui finxit pulmonem, vociferabitur: & similiter de reli-
quis membris.

Sed attende, Lector candide, quàm longè absint à recto & vero
hujus argumenti sensu, eumque à me accipe.

Palàm est, quòd artifex, qui instrumentum aliquod fabricat, nul-
lo modo illud posset facere, nisi illius usum sciret. E. G. Nisi faber
sciret & intelligeret rationem suendi, nequaquam hujus formæ
æcum, sine qua futura perfici nequit, conficeret. Et sic de reliquis in-
strumentis. Quandoquidem ergo quidam ex Philosophis existi-
mârunt, DEUM non apprehendere ista particularia, eò quòd sint ob-
jecta sensuum; DEUS autem per sensus non apprehendat, sed ap-
prehensione tantùm Intellectuali: idcirco argumentatus est contra
eos ab Existentiâ sensuum, hoc pacto; Si Apprehensio visûs
abscondita esset à DEO Opt. Max., & eam nesciret, quomodo po-
tuisset facere instrumentum istud aptum ad apprehensionem visûs?
An probabile est, casu & per accidens creatum esse in eo (oculo sc.,
tanquam visûs instrumento) humorem unum limpidissimum, sub eo
humorem alium, & sub hoc tunicam quandam? &, An fortuitò fa-
ctum est, quòd sit in eo perforatum foramen, & è regione foraminis
illius tunica clarissima & dura? In summa, Num Sapiens aliquis
cogi-

cogitare potest, omnes humores, tunicas, & nervos opticos, in quibus singulis exactissimam conspicimus dispositionem, quæque omnia hujus actionis causâ facta sunt, per accidens ita esse? Nequaquam. Sed sunt ex certa intentione Naturæ, sicut Medici & Philosophi docent. Natura autem non est prædita Intellectu, nec *ἡγεμονία*, ut iterum in confesso est apud Philosophos. Sed hoc regimen, hæc gubernatio, quæ est instar ingeniosi alicujus artificii, provenit ex sententia Philosophorum à *Principio quodam Intellectuali*, & secundum nostram sententiam ab *Operatione Intellectu præditi*, qui facultates indidit iis, in quibus facultas Naturalis reperitur. Quod si verò Intellectus ille hanc rem non apprehendit, nec intelligit, quomodo vel facere, vel derivari ab ipso potuit, juxta sententiam illam, Natura, quæ intendat vel respiciat ad talem rem, cujus cognitionem nullam habet? Verè itaque David eos appellavit *Brutos & Stultos*.

Deinde incipit ostendere (David sc.), quòd hoc sit imperfectio in Apprehensione nostra, & quòd DEUS (qui nobis istum Intellectum dedit, quo apprehendimus, & propter cujus imperfectionem, cum DEUM verè cognoscere nequeamus, istiusmodi graves dubitationes in nobis oriuntur), quòd inquam DEUS sciat in nobis istam Imperfectionem, nullaque sit habenda ratio irruptionis, vel destructionis ejus, ad quam nos redigit imperfecta ista cogitatio: *Qui docet, inquit, Hominem scientiam. DOMINUS cognoscit cogitationes Hominum, quòd sint vanitas.*

Scopus meus totus in hoc capite fuit, quòd ista speculatio sit antiquissima, quòd videlicet stulti ajunt, DEUM non apprehendere omnia, eò quòd quædam res mortalium, quæ naturâ suâ sunt possibiles, non sint ordinatæ, sicut dicitur; *Et dixerunt filii Israël ea, quæ 2. Reg. 17. 9. non erant recta coram DOMINO DEO suo.* In Medrasch dicunt; *Columna ista non videt, neq; audit, neq; loquitur*: quo dicto innuunt, sibi videri, DEUM ista non apprehendere, neque vel Præceptum, vel Prohibitionem ab ipso ad Prophetas pervenire. Causa & probatio totius hujus rei secundum ipsos est, quòd Res humanæ non procedant ita, ut cuilibet illorum videretur. Cum enim existimant, talem eventum rem quandam debere habere, & postea vident, illam aliter, quam volebant, cadere, statim dicunt; *Non videt nos DEUS.* De stolidis ejusmodi Hominibus dicit Tzephania; *Qui dicunt in corde Tzeph. 1. 12. suo, Non benefacit DOMINUS, neque malefacit.*

Quod verò de Scientia DEI dicendum est, id exponam tibi,

posteaquàm priùs indicavero ea, in quibus omnes consentiunt, & quibus nemo sanæ mentis contradicit.

CAP. XX.

De Omniscientia DEI: quòd sit una & immutabilis; quòd item sciat possibile, & tamen possibilitati ipsorum nihil adimatur.

IN confesso est apud omnes, non convenire Naturæ DEI Opt. Max. innovationem scientiæ alicujus, ita ut nunc sciat, quod antea ignoravit; neque etiam ut habeat scientias multas, juxta illos quoque, qui Attributa credunt.

Scientia Dei est una & immutabilis.

Hoc itaque demonstrato, dicimus nos Legem Divinam tenentes, Ipsum unâ scientiâ scire res multas; neque secundùm multitudinem scibilem vel scitorum multiplicari in DEO scientias, sicut in nobis. Sic dicimus, Ipsum omnes res, quæ innovantur, scire antequàm fiant, neque unquam eas nescire, ac per consequens, nullam in Ipso scientiam innovari. Nam notum Ipsi est, quòd N. nunc non existat, existurus autem sit tempore N., tempore tanto permansurus, & deinde iterum non-Ens futurus. Cùm igitur postea Vir ille ita existit, sicut in scientia ejus antè præcessit, sequitur, nullam ei scientiam accessisse, nec quicquam innovatum esse, quod ipsi ignotum fuerit; sed innovatum esse illud ipsum, quod ei notum fuerat sicut est, antequàm innovaretur. Et secundùm hanc fidem sequitur, Scientiam dependere à Privatione, & versari circa id, quod est infinitum. Id quod nos credimus, ac dicimus, quòd Privatio, quæ Existentiâ, quam ipse efficere potuit, in scientia ejus præcessit, nequaquam impediât dependentiam scientiæ ab ea, (h. e. quòd non impossibile sit, ut dependeat Scientia à Privatione, vel non-Ente, quod postea in actum deducitur, & cui ipse existentiâ potest largiri). Quod autem profus non existit, nec existet, non-Ens absolutum est in scientia ejus, à quo illa non dependere potest: quemadmodum scientia nostra non dependet ab eo, quod apud nos non existit.

An scientia versetur circa Infinitum?

Quod verò alterum attinet, quòd videlicet versetur circa id, quod non est finitum, vel circa Infinitum, in eo non nihil est dubii. Quidam ex Magistris speculationis hûc inclinârunt, ut dixerint, Scientiam dependere à speciebus, & aliquo modo diffundi super Indivi-

dividua specierum. Et hæc est sententia tenentium Legem nostram, sicut necessitas speculationis ab illis exigit. Philosophi verò absolute dixerunt, quòd Scientia ejus à nulla Privatione dependeat, neque Infinita apprehendat; & quia nulla scientia in Ipso innovatur, falsum esse, quòd quædam innovata sciat; ac per consequens, Illum non scire, nisi ea, quæ naturam habent firmam & immutabilem.

Quidam autem aliam dubitationem moverunt: Dicunt enim; Si DEUS etiam firmas tantùm & immutabiles istas res sciret, essent in Ipso scientiæ multæ; eò quòd multiplicatis scitis vel scibilibus, multiplicentur quoque scientiæ. Quælibet enim res scita habet propriam scientiam. Proinde nihil scire potest, nisi se-ipsam. Ego autem dico, quòd unica causa, in qua isti omnes impegerunt, sit, quòd eandem esse rationem statuunt Scientiæ nostræ & Scientiæ DEI Opt. Max., & quòd universi respiciant ad ea, quæ in Scientia nostra sunt impossibilia; existimantes, illa propria esse scientiæ Ipsius, vel dubiam ac incertam fore ejus rationem.

Necesse verò est, ut plus disceptemus cum Philosophis in hac quæstione, quàm cum quovis alio. Illi enim demonstrationibus ostenderunt, quòd in DEI substantiâ nulla sit multitudo, nullaque extra Substantiam ejus attributa; sed quòd Substantia ipsius, sit ejus Scientia; & Scientia ejus, ipsius Substantia. Illi etiam sunt, qui demonstrarunt, Intellectus & mentes nostras nimis esse curtas ad veritatem Substantiæ ejus rectè cognoscendam, sicuti declaravimus. Quâ itaque ratione cogitare possunt, quòd Scientiam ejus apprehendant? cum illa Scientia nihil aliud sit, quàm ipsius Substantia; & ista Impotentia, quâ Intellectus noster nequit apprehendere ejus Substantiam, illa ipsa sit Impotentia, quâ non valemus apprehendere ejus Scientiam sicut est; neque etiam illa Scientia sit ejusdem speciei cum Scientia nostra, ut inde rationem ejus cognoscere possimus, sed toto genere diversa. Et quemadmodum Substantiam habet, quæ necessariæ est existentiæ, à qua omne Ens sequitur & proficiscitur secundùm sententiam illorum, vel, ut nos sentimus, quæ Causa est efficiens rerum aliarum ex Privatione: sic dicimus, quòd Substantia illa apprehendat omnia alia, nihilque illi ullo modo sit absconditum eorum, quibus existentiæ dedit. Et nulla est communicatio inter Scientiam nostrâ & Scientiam ipsius, sicut nulla est communicatio inter Substantiam nostram, & Substantiam ipsius. Errori autem causam præbuit homonymia vocabuli SCIENTIA. Nam communicatio est in nomine solum, sed differentia in re-ipsa &

& veritate. Hinc in multa absurda delabimur, si arbitramur, ea, quæ conveniunt Scientiæ nostræ, convenire quoque Scientiæ ipsius.

*Deus novit quæ
que possibilia.*

Atque ex iis, quæ Lex nostra me docuit, est quoque istud, quòd DEUS sciat existentiam *Possibilis*; cùm *Futurum* non educat vel eximat *Possibile* illud ex natura *Possibilis*, sed cum eo natura *Possibilis* subsistat, & scientia ejus, quod innovatur ex *Possibilibus*, non cogat illud, ut sit alterutro modo ex duobus modis *Possibilium*, (h.e. Bonum vel Malum). Et hoc etiam sine dubio est ex fundamentis Legis Mosis Doctõris nostri. Hinc enim dicit; *Facies sepimentum te-*

Deut. 22. 8.

Deut. 20. 5. 6. 7.

sto tuo, ne ponas sanguinem in domo tua, si ceciderit cadens ex eo. Item; *Ne moriatur in bello, & alius ducat eam, &c.* Sic datio Legum, Præceptorum, & Prohibitionum omnium redit ad hoc principium quòd *Scientia DEI rei futura Possibile illud ex natura sua non eximat.* Istud autem secundum breviter Apprehensionis nostræ nobis valdè dubium

*Quomodo scientia
Dei differat
à scientia nostra.*

videtur. Proinde animadvertite, in quòt nam rebus Scientia ejus differat à Scientia nostra, secundum eos, qui Legi nostræ sunt addicti.

Primum hoc est, quòd una Ipsius scientia conveniat & sufficiat rebus sciendis multis, etiam specie differentibus.

Secundum, quòd dependeat quoque à non-Ente.

Tertium, quòd versetur circa Infinita.

Quartum, quòd Scientia ejus non mutetur per apprehensionem rerum innovatarum, licet videatur, quòd scientia rei, quando est in fieri, non sit eadem cum scientia illius rei, quando est in esse, sed hic sit aliquid amplius, dum id, quod fuit in potentia, exivit in actum.

Quintum, quòd Scientia DEI non eligat aliquod ex duobus *possibilibus*, licet probe & exactè nòrit, quòdnam illorum sit futurum & eventurum.

Rebus itaque sic se habentibus, miror, quàmnam in re convenient Scientia DEI & Scientia nostra, secundum sententiam illorum, qui credunt, Scientiam esse attributum aliquod adventitium illius Substantiæ? Sanè nulla est convenientia nisi in nomine solùm. Verùm secundum nostram sententiam, qui credimus, Scientiam non esse aliquid adjunctum ejus Substantiæ, sequitur substantialis inter Scientiam nostram & Scientiam ipsius differentia, sicut Substantiæ differentia est inter substantiam Cœli & substantiam Terræ. At-

Iesa. 55. 8.

que istud ipsum docent Prophetæ: ut, *Quia non sunt cogitationes mea cogitationes vestra, neque via mea, via vestra. Nam quòd altiores sunt Cœli, quàm Terra, tantò altiores sunt via mea, quàm via vestra, & cogitationes mea, quàm cogitationes vestra!*

Summa

Summa sententiæ meæ breviter hûc redit. Quemadmodum non apprehendimus veritatem Substantiæ ejus, & tamen scimus, quòd Existentiæ ejus sit perfectior omnibus Entibus, & nulla ei comperat imperfectio, mutatio vel passio; sic, licet nesciamus veritatem Scientiæ ejus, quia illa nihil aliud est, quàm ejus Substantia, scimus tamen hoc, quòd non unâ vice aliquid sciat, & aliâ ignoret: h. e. quòd Scientia nulla in Ipso de novo exoriatur; quòd non mutetur; quòd non finiatur; quòd nulla Entia ipsi sint occulta; quòd deniq; Scientia ejus non tollat naturam illorum, sed Possibile remaneat in natura Possibilitatis. Si quæ in istis videatur esse contrarietas vel absurditas, illa tantum provenit ex notione & probatione vel consideratione Scientiæ nostræ, quæ nil nisi nomen cum Scientia illius commune habet. Sic enim *Intentio* quoq; *ὀμνύμωσ* dicitur tum de eo, quod nos intendimus, tum de eo, quod ipse (DEUS) intendit. Sic item *Providentiæ* æquivocè dicitur tum de eo, cujus nos curam gerimus, tum de eo, cujus curam gerit DEUS. Proinde liquet hinc, quòd in rei veritate *Providentiæ*, *Scientiæ* & *Intentio*, quæ nobis attribuuntur, non sint eadem cum illis, quæ attribuuntur DEO. Quòd si utramq; vel *Providentiæ*, vel *Scientiam*, vel *Intentionem* sumas pro iisdem, ac sub eodem genere comprehendas, commemorata tibi exsurgent dubia. Quòd si autem sciatur, ea, quæ nobis attribuuntur, diversa esse ab illis, quæ DEO attribuuntur, tum veritas patebit. Hanc differentiam inter ea, quæ nobis, & quæ DEO attribuuntur, indicavit nobis, dicendo; *Via vestra, via mea*, sicuti supra visum. Jesa. 55. 8.

C A P. XXI.

De differentia inter Scientiam DEI, & Scientiam nostram.

MAGNA differentia est inter Scientiam ejus, qui rem aliquam facit, & Scientiam alterius rei illius factæ. Nam res illa facta, si facta sit convenienter Scientiæ factoris ipsius, est illius opus, ac proinde scientiam ejus sequitur; sed scientia reliquorum Hominum, qui rem factam considerant & scientiâ definitâ sciunt, rem factam sequitur. E. G. Si artifex faciat arcam, in qua moventur pondera, quæ fluxum aquarum juvent, & doceant, quot horæ diei vel noctis jam elapsæ sint; hîc sanè omnis ratio fluxûs aquarum, mutationis sitûs illarum, omnium funium, sitularum, quæ descendunt, &c. omnia inquam ista nota sunt artifici antequàm fiant: neq; no-

Differentia quænam sit inter scientiam Actoris alicujus operis & Spectatoris.

vit istos motus ex consideratione & contemplatione illorum, quatenus nunc innovati sunt, sed econtrario motus illi innovati sunt secundum ejus scientiam. Diversa verò ratio est ejus, qui Instrumentum illud considerat & contemplatur. Nam quotiescunque is motum aliquem conspicit, toties innovatur in eo aliqua sciētia; & quoties ita contemplatur novum aliquem motum, toties multiplicatur ejus Scientia, donec sciat & addiscat rationem totius Instrumenti. Quòd si tibi imagineris, motus machinæ illius esse infinitos, tùm non poterit Contemplator unquam consequi scientiam illorū. Non etiam possibile est, ut talis spectator vel contemplator sciat aliquem motum antequàm innovetur, cùm, quicquid scit, ex Innovatione tantùm sciat.

*Differētia inter
nostram, & Dei
scientiam.*

Similis ratio est omnium quoque in hoc Mundo Entium, eorumque tùm ad nostram, tùm ad D E I Opt. Max. Scientiam relationis.

Nos enim, quicquid scimus, ex contemplatione & consideratione Entium scimus, ac proinde Futura & Infinita scire nequimus; & scientiæ nostræ innovatæ multiplicantur secundum multitudinem rerum, quarum scientiam apprehendimus.

*Modus scientia
Dei nobis scitu
est impossibilis.*

Non verò ita seres habet cum D E O Opt. Max. Is enim non novit res ex parte illorum, (h.e. *Is scientiam suam non habet ex Entibus, quatenus existunt*), ita ut vel Multiplicatio, vel Innovatio in Ipsum possit cadere; sed res omnes sequuntur Ipsius scientiam præcedentem, quæ eas, prout sunt, ordinat & disponit, sive sint Existentia abstracta, sive Existentia singularia materiata firma, sive Existentia materialia, quorum Individua mutantur secundum ordinem, qui nec corrumpitur, nec mutatur. Ideoque penes ipsum nulla est scientiæ vel multiplicatio, vel innovatio, vel mutatio. Dum enim substantiæ suæ immutabilis veritatem novit, novit simul omnia sua, quæ inde sequuntur, opera. Conari autem velle modum hujus rei scire, perinde est ac si nos vellemus esse Ipse, vel, ut Apprehensio nostra sit Apprehensio Ipsius.

Hæc itaque si ita se habeant, oportet ut Veritatis studiosus & patronus credat, D E O nihil quicquam ignotum esse, sed omnia Scientiæ ejus, quæ nihil aliud est quàm Substantia ejus, patere: & falsum esse, nos speciem Apprehensionis illius novisse. Quòd si enim ratio ejus nobis esset cognita, haberemus illum intellectum, per quem species illa apprehensionis apprehenditur. Id verò nulli, nisi D E O soli, competit.

Tu itaque diligenter hæc observa & perpende, quia sunt mirabilia & verissima. Qui ea sequitur, is in nullum errorem incidet, nullâ fallaciâ circumvenietur, nullis absurditatibus implicabitur, nullam denique imperfectionem DEO adscribet. Istarum quippe sublimium & augustarum rerum nullæ habentur demonstrationes, neq; secundum nostram, neque secundum Philosophorum sententiam, propter plenas ipsorum in hac quæstione dissensiones & contrarietates. In omnibus autem similibus quæstionibus, quarum demonstrationes nullæ adduci possunt, ea sequenda est via, quam nos in præsentis quæstionis, de Omniscientia DEI, tractatione sequuti sumus.

CAP. XXII.

Explicantur varia ex historia Jobi, quæ consideratione digna in materia de Providentia DEI.

MIRABILIS Jobi historia est quoque ex illarum rerum numero, circa quas nunc occupamur: h.e. Exemplum est ad explicandum opiniones Hominum de Providentia.

Nôsti quosdam esse, qui dicunt, Jobum nunquam fuisse, neque creatum esse; sed Historiam illius nihil aliud esse quàm Parabolam.

Qui asserunt, illum fuisse & creatum esse, omniaque, quæ commemorantur, verè contigisse, nullum ei certum vel Tempus, vel Locum assignare queunt; sed quidam ajunt, illum vixisse temporibus Patriarcharum, alii Moïsis, alii Davidis tempore, alii denique ipsum ex Sapientibus Babylonis fuisse autumant: quæ incertitudo sententiam illorum confirmat, qui dicunt, illum nec fuisse, nec creatum esse.

Sive autem reverà fuerit, sive non fuerit, semper in tali ejus statu, qui nobis describitur, perplexi redduntur omnes, qui illum considerant; ita ut tandem dicant de Scientia & Providentia DEI id, cujus mentionem feci: quia nempe vident, quòd Vir iste integer, sincerus, in actionibus suis rectus, bonus, DEI que timens, maximis malis afficiatur, in suis facultatibus, liberis & corpore proprio, sine ullo suo peccato, graviter puniatur.

Secundum utramque autem sententiam, sive nempe fuerit, sive

non fuerit, certum tamen est, quòd illa, quæ à principio Libri ipsius commemorantur de *Colloquio inter DEUM & Satanam*, de *Traditione item Jobi in potestatem ipsius*, sint parabolica. Non tamen ita ut aliæ parabolæ; sed talia, à quibus dependent res admirandæ, quæ sunt Mundi subactio, per quæ dubitationes multæ declarantur, quibus denique occulta multa summaq; deteguntur. In præsentia quædam illorum, quantum quidem fieri potest, attingam, additis simul Sapientum nostrorum verbis, ex quibus intellectum illorum hausi & assequutus sum.

Primò itaque omnium considerandum tibi est, quòd statim à principio dicitur; *Vir erat in terra Uz*. Ubi adhibetur vocabulum homonymum, *Uz Uz* videlicet, quòd *primò* est nomen proprium Viri: ut, *Uz primogenitum suum*; deinde Imperativus à verbo *Uz*, quòd significat *Consulere*, *Consilium inire*, &c. ut, *Uz eza Inite consilium*. Vult itaque dicere: Considera hoc consilium, perpende illud; rationes ejus in usum tuum converte, intellige illas, & vide, quænam opiniones vel sententiæ sint veræ.

Job. 1.1.
Gen. 22.21.
Jesa. 8.10.
Job. 2.
Deinde commemoratur, quòd *Filii DEI venerint, ut starent coram DOMINO, & venerit etiam Satan in medio eorum, & inter ipsos*: non dicitur; *Et venerunt Filii DEI & Satan, ut adstarent coram DOMINO*: ita enim videri potuisset, ac si omnium una eademque fuisset ratio; sed inquit, *Et venerunt Filii DEI, ut adstarent coram DOMINO, & venit etiam Satan in medio eorum*. Hæc enim loquendi ratio dicitur tantum de eo, qui non petitus & non rogatus venit; sed qui venientibus illis, qui rogati sunt, se ingerit, & sponte suâ inter illos advenit.

Jobi 1.7.
Tertiò narratur, quòd *iste Satan discurrat, & obambulet in Terra, & nulla sit inter ipsum & superiora comparatio, quòdque nullas ibi habeat obambulationes*. Hoc sibi vult, quòd dicitur; *A discurrendo in Terra, & spatianò in ea*: perinde enim est ac si diceret; *Discursatio & obambulatio ejus est tantum in Terra*.

Quartò, quòd *iste perfectus & rectus datus ac traditus sit in potestatem Satana, & quòd Satan omnium plagarum & accidentium, quæ in facultatibus, liberis, & corpore suo passus est, causa fuerit*.

His ita positis, incipit (historia) in medium proferre verba speculationis hæc de re, & sententiam unam affert, quam *Jobo*, alias item, quas Sociis ejus adscribit. Paulo post autem enarrabo tibi sententias illas, propter quas in pessimas delapsi sunt cogitationes in hoc negotio, cujus unica causa fuit Satan; *Jobo* amicisque ejus existimantibus, quòd *DEUS* ipse hæc omnia sine Diaboli opera fecerit.

Notabile autem in hac historia est inter cætera, quòd Job non describatur à sapientia, neque appelletur Vir prudens, intelligens, sapiens; sed à virtutibus moralibus & rectitudine operum. Quòd si enim fuisset sapiens, non esset dubium negotium ipsius, (h. e. nihil mirum esset, quòd ita afflictus fuerit), sicuti postea explicabitur. Præterea commemorantur ejus Mala secundum æstimationem Hominum. Nam sunt quidam Homines, qui non turbantur, nec afficiuntur jacturâ bonorum, sed quibus leve hoc videtur, conturbantur autem morte liberorum, ita ut mæror ipsos planè conficiat: quidam sunt, qui etiam liberorum suorum mortem patienter ferunt, nullâque tristitiâ aut perturbatione propterea afficiuntur, sed qui ne minimum quidem dolorem sufferre vel sentire possunt. Et solent communiter omnes Homines DEUM laudare ac celebrare, Rectitudinis Benignitatisq; encomio ornare tempore prosperitatis & tranquillitatis, aut etiâ mediocris & tolerabilis doloris. Verùm cum tales afflictiones ipsos invadunt sicut Jobum, tum quidam in apertas in DEUM blasphemias erumpunt, non nisi levissimum credentes esse ordinem in hoc Mundo, propter amissionem divitiarum suarum: quidam credunt, esse ordinem & æquitatem Creatoris etiam cum jactura facultatum suarum, sed non possunt ferre liberorum ereptionem: quidam verò sunt, qui patientiam & constantiam suam quoque hic probant in liberorum amissione; sed qui in proprio corpore dolores patienter ferre possit, nemo reperitur, verùm nil nisi murmura, querelæ & ejulatus, vel cordis, vel linguæ, hoc in casu audiuntur.

Porro animadvertite, quòd de Filiis DEI vice primâ & secundâ dicatur; *Ut adstarent coram DOMINO*: sed de Satana, licet inter illos & in medio illorum venerit primâ & secundâ vice, non dicitur vice primâ, *Ut adstaret coram DOMINO*, sed secundâ dicitur, *Et venit etiam Satan in medio illorum, ut adstaret coram DOMINO*; quod, quàm mirabile sit, perpende & considera! Sed respice quoque, quàm utiles res, quæ Prophetiæ instar sunt, inde ad nos redeant. Verba enim ista; *Ut adstarent*, vel, *Ut sisterent se coram DOMINO*, docent nos, quòd necessariò ad præceptum ejus cogantur facere, quicquid ipsi lubuerit, prout hoc discere est ex Prophetia Zachariæ de quatuor curribus exeuntibus, ubi dicitur; *Et respondit Angelus ille, & ait ad me; Isti sunt Zach. 6.5. quatuor venti Cæli, qui egrediuntur à loco, ubi stabant coram DOMINO totius Terræ.* Deinde ostenditur, quòd Filiorum DEI & Satanæ haudquaquam eadem sit ratio respectu existentiae, sed quòd Filii DEI sint

magis stabiles & durabiles; & quòd ipse existentiam habeat illis inferiorem.

Ex mirabilibus insuper Parabolæ istius est & hoc, quòd, dum memorat, quâ ratione in Terra tantum Diabolus discurrat, & opera illa faciat, docet, Ipsum non posse dominiû exercere in Animam, sed potestatem ipsi datam esse super omnes istas res terrestres; & differentiam esse positam inter ipsum & inter Animam: h.e. Nullam ipsi in eam datam esse potestatem, sicut dicitur; *Veruntamen animam ejus serva*: ubi per *Animam* intelligitur id, quod remanet de Homine post mortem ejus, sicuti in homonymia vocis ANIMA tibi declaravi. Hoc enim est, in quod Diabolus nullam habet potestatem.

His ita commemoratis, audi utilissima quædam dicta Sapientum nostrorum, (qui verè Sapientes vocari possunt), quæ omne dubium explanant, omne occultum revelant, & magnam partem Secretorû Legis aperiunt. Tale est, quod in Talmud ajunt; *Dixit R. Schimeon Ben Lakisch: Ipse est Satan, h.e. Adversarius; ipse est figmentum malum; ipse est Angelus mortis.* Istud enim tam manifestè declarat id, quod nos hæctenus docuimus, ut nullû intelligentem ulterius dubitare sinat. Vides enim, unam eandemque rem denotari tribus illis nominibus sive titulis, & omnes actiones, quæ uni ex illis tribus attribuuntur, esse unius ejusdemque rei actionem. Sic dicunt prisca Sapientes Mischnæ; *Dixerunt, Traditio est, Descendit & errare facit, (h.e. seducit), ascendit & adversatur vel accusat, accipit potestatem & tollit animam.* Ita non latet te, quòd David in Visione Prophetica tempore plagæ Angelum vidit evaginato gladio, & manu extensâ super Jerusalem, nõ ostensum fuisse ei, nisi hujus rei docendæ causâ. Eadem est ratio, idemque sensus illius, quod legimus in historia Rebellionis filiorum

Zach. 3. 1. Josuæ Sacerdotis magni; *Et Satan stabat ad dexteram ejus (Angeli), ut adversaretur ipsi*: quod item postea additur, quâ ratione Deus ipsum ab illo Angelo repulerit, dicendo; *Increpet te DOMINUS, Satan, increpet inquam te DOMINUS, qui eligit Jerusalem, &c.* Hic etiâ est, quem vidit

Num. 22. 32. Bileam in Visione Prophetica, qui dixit ei; *En ego egressus sum lesatan in adversarium tibi.* Scito autem, vocem *Satan* שָׂטָן derivari ex illo;

Prov. 4. 15. *שׁוּב Declina ab ea, & transi.* Volo dicere, esse ex significatione *Declinandi, Recedendi* à re aliqua: ipse enim sine dubio est, qui declinare facit Hominem à via veritatis ad viam falsitatis & erroris. Eodem

Genes. 8. 21. sensu dicitur; *Quia figmentum cordis Hominis malum est à pueritia ejus.* Nõsti enim, tritam esse in Lege nostra sententiam de *יֵצֵר טוֹב וְיֵצֵר רָע* *Figmento bono & Figmento malo*; & quòd Sapientes nostri dicat, *Utroque figmen-*

De Figmento malo & Figmento bono.

figmento tuo. De *Figmento malo* dicunt, quòd oriatur in Homine tempore nativitatis ejus, ex eo, quod dicitur; *Ad janua[m] peccatum cubat*: Genes. 4. 7. & quod Lex alibi ait; *A pueritia ejus.* De *Figmento bono* ajunt, quòd existere incipiat in Homine demùm post Perfectionem Intellectus ejus. Ideò dicunt vocari *Figmentum malum*, *Regem magnum*; *Figmentum autem bonum*, *Puerum pauperem & sapientem*: sicut alibi comparatione simili utuntur de corpore Hominis ejusque diversis facultatibus, quando ajunt; *Civitas parva, & Homines in ea pauci, &c.* Hæc omnia passim & aperte in ipsorum scriptis inveniuntur. Posteaquàm ergo tibi expoluerunt, quod *Figmentum malum* sit *Satan*, & *Angelus*, h. e. quòd etiam vocetur *Angelus*, quia est in medio Filiorum Dei; sequitur quòd *Figmentum bonum* quoque in rei veritate sit *Angelus*, & per consequens, quòd tritum illud in ipsorum scriptis, *Cuilibet Homini duos adjunctos esse Angelos, unum à dextrâ, alterum à sinistrâ*, de *Figmento bono & Figmento malo* sit intelligendum. Ita enim expressè dicunt in Gemara de duobus istis Angelis; *Unus est bonus, & unus est malus.* Vide itaque, quàm mirabilia nobis ista dicta revelent, & quot falsas imaginationes nobis adimant!

Sed videor mihi totum negotium Jobi usque ad finem ejus satis exposuisse. Nunc itaque exponam tibi quoque opiniones de illo diversas, & quidem primò opinionem, quæ Jobo attribuitur; deinde opiniones illas, quæ Amicis ejus adscribuntur; & quidnam ex uniuscujusque verbis rationabiliter collegerim. Tu autem noli respicere ad alia, quæ ex ordine verborum fortè sequuntur, (h. e. ad ea, quæ minus sunt principalia, quæ pertinent tantùm ad seriem, continuationem vel connexionem ipsarum rerum), sicut in principio hujus libri monui.

CAP. XXIII.

De diversis sententiis de Afflictionibus, quæ Jobo evenerunt.

POSITO hoc, quòd ea, quæ de Jobo narrantur, contigerint; extra controversiam primò omnium apud omnes quinque, Jobum videlicet, & Amicos ejus, hoc fuit: Deo notum esse, quicquid Jobo adversi accidit, ipsoque authore plagas istas omnes ei evenire. Deinde, quòd nulla coram ipso sit iniquitas, neque ulla violentia ipsi attribuatur. Invenies ista in majori parte verborum Jobi. Et cum considerabis verba illorum quinque in dissensione ipsorum, deprehendes ferè, quicquid unus illorum dicit, id dicere omnes quinque, &

& quòd verba eorum repetantur & confundantur. Inſerta eſt illis narratio Jobi de gravitate dolorum & afflictionum ſuarum, cum commendatione ſuæ rectitudinis, juſtitiae, ingenuitatis, bonorumq; operum. Sic in verbis Sociorum ejus continetur Admonitio ad Patientiam & Tolerantiam; verba item, quæ ipſum jubent doloris ſui oblivifci, ſilere, neque linguæ ſuæ frænulum laxare, ſicut Vir, qui cum altero rixatur; ſed potiùs ad judicia DEI ſeſe humiliare, & tacere. Ipſe verò ait, quòd gravitas dolorum non permittat eſſe patientem, tolerantem, & modeſtum. Ad-hæc, Socii ejus omnes conſenſerunt in hoc, quòd omnis, qui benè agit, retributionem accipiat; qui verò malè agit puniatur. Si videamus improbum florentem ac proſperantem, in fine tamen aliter cum ipſo comparatum fore, ipſum moriturum, & ſummis anguſtiis tum ipſum, tum ejus domum & familiam affectum iri: & ſi videamus Virum pium adverſa uti fortunâ, certò tamen DEUM tandem plagas ejus curaturum. Inveniuntur iſta paſſim in verbis Eliphaz, Bildad & Tzophar. Tres enim iſti in hoc conſentiunt.

Verùm non eſt hoc noſtrum propoſitum iſto in loco; ſed propoſitum nobis eſt indicare, in quo unus ab altero differat, & quænam ſit uniuſcujuſque in hoc negotio, quòd videmus maximum & graviffimum dolorem manere ſuper Homine omnium integerrimo & rectiſſimo, ſententia.

*Jobi ſententia de
calamitatibus
ſuis.*

Jobi 9.22.

Jobi ſententia fuit, hoc argumento eſſe, propter vilitatem generis humani eandem eſſe rationem Juſti & Injuſti coram DEO Opt. Max. Hoc enim eſt, quod in genere ait; Unum eſt propterea dixi perfectum & impium ipſe conſumit. Si flagellum occidat ſubito, tentationem (vel, ad ſublationem) innocentium ſubſannabit. Q. D. Quando ſubito & ex improviſo flagellum venit, ac quem vis obviæ occidit & è medio tollit ad ſublationem vel mortem innocentium DEUS tantum rider.

Jobi 21.23.
24.

Iſtam ſententiam confirmat poſtea alibi, quando ita ait; Iſte morietur in fortitudine perfectionis ſuæ, torus quietus & pacificus, ubera ejus replebuntur lacte, & medullâ ossa ejus irrigantur. Et ille morietur animo amaro, nec comedit in hilaritate. Pariter ſuper Terram jacebunt, & vermis operiet eos. Deinde incipit oſtendere felices ſucceſſus impiorum, ipſorumque proſperitatem, idque multis & copioſis admodum verbis; Si quando recordor, inquit, tunc terreor, & apprehendit carnem meam tremor, Cur impii vivunt, ſeneſcunt, & pollent opibus? Semen eorum ſtabile eſt coram iſtis, &c.

Jobi 21.6.

Enarratâ hac impiorum ſœlicitate, alloquitur Adverſarios ſuos, dicens

dicendo eis; Si ita comparatum est, ut existimatis, quod filii Homi-
nis infidelis, in prosperitate viventis, morituri sunt, memoriaque i-
psorum delenda, quid nocet illi prosperitate fruente, quod liberi ejus
post ipsum patiuntur? dum ait; *Quia quæ erit complacentia ejus erga* Jobi 21. 21.
demum suam post se, quum numerus mensium ejus truncatus sit? Post-hæc
exponit, quod nulla sit expectatio post mortem, & per consequens
nulla supersit spes; sed quod ista sint adscribenda derelictioni & ob-
livioni D E I. In admirationem insuper rapitur, quomodo D E U S
non derelinquat quoque ipsam creationem vel nativitatem Homi-
nis, cum gubernationem ejus relinquat? *An non, inquit, sicut lac li-* Jobi 10. 10.
quesecisti me, & sicut caseum coagulasti me?

Hæc est una illarum sententiarum de Providentia, quarum
suprà à nobis facta mentio, quam etiam quidam ex Magistris spe-
culationis crediderunt. Nôsti autem, quod Sapientes nostri dixe-
rint, hanc Jobi sententiam in summo gradu esse malam. Dixe-
runt etiam; *Terra super os Jobi.* Item: *Voluit Job vertere scutellam super*
os ejus. Item: *Job negavit resurrectionem mortuorum.* Item: *Incepit*
cum contumeliis & blasphemis. Sed quia D E U S ad Eliphaz & Socios
ejus ait, *Non loquuti estis ad me rectum, sicut servus meus Job;* dicunt Sa-
pientes nostri, ad eum excusandum horum verborum causâ; *Non*
capitur Homo propter dolorem suum; vel, *Non prehenditur Homo in dolore*
suo: h. e. non imputatur ei peccatum, propter summos ejus dolores;
& hanc verborum speciem non referri ad istum hujus parabolæ
sensum, verum causam illius esse, quod Job istam sententiam, quæ
summè est erronea, revocavit, errorisque sui demonstrationem attu-
lit. Quod enim utique ita primò esse videatur, quod tales cogitatio-
nes Homini subrepant, in primis ei, cui tanta mala accidunt, cum i-
pse innocentia suæ sibi sit conscius, de eo nulla est controversia. Ideò
attribuunt quidem Jobo istam sententiam; sed dicunt, illum, quæ-
cunque dixit, dixisse eo tempore, quo nullam adhuc veram D E I ha-
buit scientiam & cognitionem, sed per Cabbalam tantum, sicut eum
cognoscunt vulgus Hominum: cum autem cognovit D E U M co-
gnitione verâ, agnovisse quod vera Beatitudo, quæ consistit in cog-
nitione D E I, parata sit omnibus, qui eam cognoscunt, neque eam tur-
bare possit ulla angustia, quæ Homini accidit. Jobus etenim existi-
mavit, apparentes istas Beatitudines, ut est Sanitas, Divitiæ, Liberi,
esse perfectissimas, quamdiù per Cabbalam & Traditionem tantum
D E U M cognovit, non verò per speculationem, & hac de causâ hæ-
sit in istis perplexitatibus, verbaque illa protulit. Hoc enim est, quod

- Jobi 42. 5. ait; *Auditu auris audiveram te, nunc autem oculus meus videt te. Idcirco abjicio, & pœnitet me in pulvere & cinere.* Q. D. Idcirco rejicio quicquid concupiveram, & pœnitet me, quod fuerim in medio pulveris & cineris:
- Jobi 1. 9. sicut dicitur; *Et ipse sedebat in medio cineris.* Propterea de ultima ejus sententia, quæ docet de apprehensione vera, dictum est illud; *Quia non loquimini ad me rectum, sicut servus meus Job.*
- Eliphasi sententia de Jobi afflictionibus.* Eliphasi sententia quoque una est ex sententiis illis de Providentia commemoratis. Dicit iste; *Justo DEI judicio Jobo accidisse, quicquid ipsi accidit: quia enim Job multis peccatis contaminatus fuerit, dignum fuisse ipsum, qui hac ratione tractetur.* Hoc enim sibi vult, quando ad Jobum ait; *An non malitia tua magna est? & non est finis iniquitatibus tuis.* Deinde dicit Jobo; *Opera illa tua, & synceritas tua, quibus inniteris, quæque optima esse tibi imaginaris, non faciunt te perfectum coram DEO, ita ut non puniri possis vel debeas.*
- Jobi 4. 18. *Ecce, inquit, in servis suis non invenit fidem, & in Angelis suis ponit pollutionem; quanto magis in iis, qui habitant domos luteas, quorum est in Terra fundamentum?* Atque ab hac sententia nunquam recessit Eliphaz, quâ videlicet credidit, justum & æquum esse, quicquid Homini accidit, ac imperfectiones modosque omnes, quibus pœnas promeremur, nobis esse absconditos.
- Bildadi sententia.* Bildad Schuchitæ autem sententia in hac quæstione fuit, quod credidit Permutationem, Catastrophen, & Recompensationem. Dicit enim ad Jobum; *Quod si innocens fueris, & sine peccato, tum gravium istorum malorum, quæ tibi eveniunt, causa est, ut tanto ampliore remunerationem accipias, ut optimam permutationem facias; in summa, magno tuo bono inserviunt tibi ista omnia, cujus particeps futurus es in sæculo venturo.* Hoc est, quod inquit; *Si purus & rectus fueris, certe suscitabit nunc super te bonum, & pacificum reddet habitaculum justitiae tuae, eritque principium tuum parvum, novissimum verò tuum crescet valde.* Sed nostri jam hanc sententiam de Providentia, eamque à nobis jam habes expositam.
- Tzopharis sententia.* Tzopharis Naamatitæ sententia est, quod DEUS omnia agat pro suo beneplacito, neque causa actionum ejus sit investiganda, vel dicendum, cur hoc faciat, illud verò non? Ideoque non quæri debere viam æquitatis vel decretum Sapientiae in actionibus ejus, quia substantiam & essentiam ejus sequatur, ut faciat id, quod vult; Intellectum verò nostrum nimis angustum esse ad occulta Sapientiae ejus comprehendenda, de cujus jure & proprietate hoc sit, ut faciat id, quod vult, & nullâ aliâ ex causâ. Hoc est, quod dicit ad Jobum; *Quis det*

det DEUM loqui, & aperiat labia sua tecum? Et annuntiet tibi occulta Sapientia; quia duplo majora secundum Legem: & scito, quod oblitus tui DEUS propter iniquitatem tuam! Num investigationem DEI invenies? an usque ad perfectionem Omnipotentem invenies? Vide & perpende, quâ ratione hoc negotium confusos reddiderit Homines, & ad sententias illas de Providentia DEI erga Creaturas, quas exposuimus, permoverit. Meminerunt autem ea, quorum mentio facienda erat, & attribuerunt ea Viris tum temporis notis & celebribus. Sive autem sit Parabola, sive reverà dixerint, siquidem sit res gesta, sententia illa, quæ Jobo adscribitur, convenit cum sententia Aristotelis; sententia Eliphaz cum sententia Legis nostræ; sententia Bildad cum sententia Muatzali; sententia Tzopharis cum sententia sectæ Assaria: quæ fuerunt sententiæ priscae de Providentia.

Post has producitur sententia alia, quæ attribuitur Elihu, qui commendatur & laudatur, quod ætate & annis quidem minor, sapientiâ autem major ipsis fuerit. Hic reprehendit & corripit Jobum, stultitiæq; ipsum inlimulat, quod tantoperè miretur, tam gravia mala sibi contingere, cum tamen benè agere semper studuerit, & quod tantis laudibus opera sua extollat. Ita inquit de tribus ejus Sociis, quod sententiæ ipsorum propter senectutem illorum sint corruptæ. Verba autem & ænigmata talia profert, ita ut Lector admiretur, & existimet, illum non aliud, quàm quod Eliphaz, Bildad & Tzophar, dicere, sed sententias illorum aliis nonnihil verbis reperere, & latius explicare. Nam ferè nihil aliud agit, quàm ut Jobum corripiat & reprehendat; DEUM autem à reſtitutione & æquitate laudat, mirabilia ejus in hoc Mundo recenset, & quod neq; cultum pii & relligiosi, neq; rebellionem impii & rebellis curet, exponit. Atque ista omnia dixerunt quoq; ipsius Amici. Verùm si attentè consideraveris, deprehendes rem quandam aliam ab ipso adductam, quæ intentionem ejus continet, neq; à reliquis tacta fuit. Postea verò admiscet id, quod reliqui etiam dixerunt, ac si singuli, Job videlicet, & Amici ejus, repeterent id, quod cæteri dixerunt, sicut commemoravi; idque ad occultandum id, quod in uniuscujusque sententia est proprium & peculiare, ita ut Vulgus existimet unam communem esse omnium sententiam, cum tamen longè aliter res sese habeat. Id autem, quod Elihu præ cæteris adjecit, est, quod sub parabola Orationis Angeli, cujus summa hûc redit, proposuit: Notum est, inquit, quod Homo in morbis sæpè perveniat usque ad portas mortis, ita ut de ipsius vita desperetur; quod si hûc habeat Angelum,

quī ipsius causam agat, pro ipso intercedat ac deprecetur, tūm, quicunq; demū sit Angelus, oratio ac deprecatio ejus suscipitur, ægrotus à morbo & omni periculo liberatur, pristinaeq; suæ sanitati restituitur; attamen non fit hoc perpetuò, neq; semper intercedit ac deprecatur Angelus, sed tribus tantū vicibus. Verba ejus hæc sunt;

Jobi 33.23. *Si fuerit tūm apud eum Angelus interpres, &c.* Et postquā narravit, quomodo ægrotus à morbo liberetur, & ob recuperatam valetudinem

Ibid. v.29. læteretur, inquit; *En omnia ista facit DEUS duabus aut tribus vicibus cum Viro.* Atque hanc rem attulit Elihu solus. Sed & istud præ cæteris habet, quod paullo ante ista verba legimus de qualitate Prophetiæ, dum inquit; *Etenim uno modo loquitur DEUS, aut etiam duobus, ei, qui non viderit illum, per somnium Visionis nocturna, cum venerit sopor super Homines.* Post-hæc incipit confirmare hanc suam de Providentia sententiam, exponendo vias DOMINI in recessione Rerum naturalium, Tonicuum, Fulgurum, Pluviarum, Ventorum. Et his multa etiam de conditione Animantium interferit & admiscet; volo dicere, de plagis, quæ eis eveniunt: ut, cum ait; *Subito morientur, & media nocte commovebuntur Populi, ac transibunt:* de Bellis item gravibus;

v.24. *Conterit fortes, quorum non est investigatio, & stare facit alios pro eis:* & multa alia similia. Et sic invenies, quod in illa Prophetia, quæ Jobo contigit, in qua error ejus ipsi detectus fuit in omnibus iis, quæ cogitaverat, de nulla alia re agatur, quàm de rebus naturalibus, utputà de Elementis, Meteoris, & Naturis Animalium. Quod verò ibi narratur de Æthere, Cælo, Orione, Plejadibus, id factum est tantum ratione operationum ipsorum in Aëris regione nobis vicinâ, & docet nos solummodò de rebus sublunaribus. Atque ita Elihu quoq; eruditus fuit de Animalibus, sicut dicit: *Qui docet nos de jumentis Terra, & de volatili Cæli sapientes efficit nos.* Id autem, in quo maximè & diutissimè immoratur (DEUS) in sermone illo, est descriptio Leviathanis, per quem nihil aliud intelligitur, quàm complexus generalis proprietatum corporalium, quæ dispersæ sunt in quolibet Animalī ambulante, repente & volante. Omnium verò istorum finis & scopus est, docere, mentes nostras non assequi, quâ ratione Enria ista omnia in Mundo hoc generabili & corruptibili innoventur, neque etiam, quomodo facultates istæ naturales in illis existant & incipiant; non esse hæc similia illis, quæ inter nos sunt; quomodo proinde possimus laborare, ut gubernatio & providentia DEI circa illa ita sit comparata, quemadmodum gubernatio & providentia nostra? Itaque hic nobis subsistendum esse, & credendum, occulta

DEO

Per Leviathan
quid intelligatur.

DEO Opt. Max. non esse abscondita, sicut Elihu inquit; *Quia oculi* Job. 34. 27. *ejus sunt super vias Viri, & gressus ejus videt, Non sunt tenebra, neque umbra mortis, ut lateant eum ibi operantes iniquitatem: sed aliam esse Providentiæ ipsius quàm nostræ rationem: neque ejusmodi esse ipsius curam erga Creaturas suas, qualis est cura nostra erga res nostras; nec sub una definitione comprehendi, sicut insipientes existimant; neque denique quicquam inter se, præter nomen, commune habere: quemadmodum operationes nostræ non sunt similes operationibus ipsius; nec sub una definitione comprehenduntur; & qualis differentia est inter Ações Naturales & Artificiales, talem quoque esse differentiam inter Gubernationem, Providentiã & Intentionem Divinam respectu Rerum naturalium, & inter Gubernationem, Providentiã, & Intentionem nostram, respectu Rerum nostrarum.*

Hic fuit scopus totius libri Jobi, ut scilicet constituatur hic articulus Fidei, & doceatur; A rebus naturalibus discendum esse, ut non erremus, aut cogitemus, Scientiam ejus ita se habere ut Scientiam nostram; Intentionem, Providentiã & Gubernationem ejus sicut Intentionem, Providentiã & Gubernationem nostram. Hoc fundamentum si Homo intellèxerit, nihil ipsi durum erit, quicquid ei acciderit, neque etiam in dubias propterea cogitationes de DEO incidet, an videlicet id sciat nec ne? an curam sui gerat nec ne? sed potius in amore DEI vehementius accenderetur, sicut in fine hujus Prophetiæ dicitur; *Idcirco abjicio, & pœnitentiã* Jobi 42. 6. *ago in pulvere & cinere. Sic dicunt Sapientes nostri; Faciunt ex amore (præcepta DEI), ut latentur in castigationibus.*

Quod si igitur ista, quæ hætenus dixi, eâ attentione consideraveris, quæ in hoc libro requiritur, & rationes omnes libri Job perpendaris, in sensum & intellectum ipsius penetrabis, cernesque me omnia hæc comprehendisse, nihilque omisisse, nisi ea, quæ ad ordinem verborum & cohærentiam vel connexionem rerum spectant.

C A P. XXIV.

De Tentatione. *Quo sensu Deus dicatur tentare Homines.*

TENTATIONIS ratio dubia quoque valdè est, & interdubias rationes Legis Divinæ non postrema. Mentionem ejus *Tentationis in Lege sexies fit mentio.* facti Lex in sex locis, sicuti in hoc capite declarabo.

Quid vulgus
sentiat de Ten-
tatione.

Vulgaris Hominum de illa sententia est, eam nihil aliud esse, quàm cum DEUS Opt. Max. plagas & pœnas Homini immittit sine ullo ejus præcedente merito, idque ut tantò amplius ipsi reddat ac retribuat præmium. At hujus dogmatis expressè Lex non meminit, neque etiam nisi unicus locus, ex sex illis commemoratis, in Lege extat, ex cujus sensu litterali erui posse hoc videri queat, quem in sequentibus tibi sum expositurus. Contrarium verò hujus sententiæ benè reperimus in Lege: ut, *DEUS veritas est, & non iniquitas*. Ita nec Sapientes nostri omnes quicquam de Vulgi opinione ista noverunt. Dicunt enim; *Non est mors sine peccato, neque castigatio sine iniquitate*. Et hæc est sententia, quæ credenda & amplectenda est omnibus Filiis Legis intellectu præditis; nequaquam autem iniquitatem ullam DEO attribuere: (absit hoc procul à talibus!) ut, E. G. Rubenem esse innocentem, & afflictiones illas, quas sustinet, non commeruisse. Verùm quod *Tentationes* illas attinet, quarum in Lege, in sex illis locis, fit mentio, ubi occurrunt in sensu *Tentationis* & *Probationis* vel *Explorationis*, quâ DEUS vel certi alicujus Viri, vel Populi Fidem aut Pietatem voluit cognoscere, in illo sensu dubium adhuc maximum est, in primis in historia Ligationis Isaaci, de qua nemo quicquam scivit, præterquàm DEUS & illi duo, (*Abrabã sc. & Isaac*). Dicitur ibi: *Nunc scio, quòd DEUM timeas*. Ita dicitur alibi; *Tentat DOMINUS DEUS vestervos, ladaat ad sciendum, an diligatis DOMINUM DEUM vestrum ex toto corde vestro?* &c. Item; *Ladaat Ad sciendum, quod est in corde tuo*. Ista autem dubia tibi nunc solvam & enodabo.

Scopus & finis
Tentationum.

Scito ergo, quòd *Tentationis*, cujus in Lege fit mentio, nullus alius sit sensus vel scopus, quàm ut sciant Homines, quid ipsis sit credendum vel faciendum: at quando in *Tentatione* opus aliquod præcipitur, tamen nequaquam opus illud ipsum intenditur; sed intentio ejus est, ut inserviat pro exemplo, ex quo Homines aliquid discere debent, quod sequantur & imitentur, sicut dicitur; *Ad sciendum, an sitis diligentes*, &c. Sensus enim hujus loci non est, quòd DEUS cognoverit, quia jam antè scivit: sed sicut dicitur; *Ut sciatis, quòd ego DOMINUS, qui sanctifico vos*: ubi sensus est, *Ut sciant Gentes*. Sic proinde dicit etiam (in præcedenti loco sc.); *Quando exsurret inter vos aliquis, qui gloriatur de Prophetia, & signa ejus videbitis, quibus persuadere vult, veritatem inesse verbis ipsius; tùm scitote, quòd hac re velit Deus notam facere in Gentibus mensuram Fidei vestræ in veritate Legis suæ, & Apprehensionis, quâ ipsum apprehenditis;*

ditis; quòd item non sinatis vos seduci persuasione seductoris, neque eo medio fides vestra in DEUM pereat; idque ut ad eam (*fidem vestram sc.*) respiciat, quicumque veritatem quærit, & in iis, quæ credenda sunt, quærat talia, quæ ejusmodi soliditatem habent, cum qua non respiciat ad Miraculorum patratiōem: nam hæc est vocatio ad impossibilia. Non profunt autem Miracula, nisi illi, qui dicit possibilia, sicut in Talmud exposuimus.

Postquàm igitur patet, quòd vocis Ladaath *Ad sciendum*, sensus sit, *Ut sciant Homines*: patet etiam, quomodo intelligendum sit illud, quod de Manna dicitur, *Ut affligeret te, ac tentaret te*, ad sciendum, *quid sit* Deut. 8.2. *in corde tuo, utrùm observaturus esses Præcepta ejus, an non?* videlicet, *Ut scirent Gentes*, & palàm fiat Mundo, quòd DEUS sustentet eum, qui cultum ipsius sequitur, unde non existimat. Et sic dicitur hoc eodem sensu de Manna, cùm primò descenderet; *Ut tentem eum, utrùm am-* Exod. 16.4. *bulaturus sit in Lege mea, an non?* Vult enim dicere, *Ut quis videat & cognoscat*, utrùm profit & sufficiat, cultui Divino se tradere, an verò non sufficiat? Sed quod tertià vice de Manna dicitur, *Qui pavit te* Deut. 8.16. *Mannâ in deserto, quod non noverant patres tui, ut affligeret te, & tentaret te*; hoc videtur docere, DEUM quandoque affligere Hominem ad præmium ejus multiplicandum. Verùm nequaquam ita est: verba enim illa alterutro horum modorum sunt intelligenda; vel ut idem sit illorum sensus, qui duorum præcedentium locorum de Manna, videlicet, *Ut notum faceret*, an sufficiat ad sustentationem cultus DEI, Hominemque à molestia & labore liberet, an verò non? vel erit sensus, *Ad tentandum te*, h. e. Ad assuefaciendum, ad exercendum te, sicut in illo; *Quæ non tentavit plantam pedis sui statuere super Terram.* Deut. 28.56. Q. D. DEUS antea voluit assuefacere vos ad laborem in deserto, ad multiplicandum Bonum vestrum, quando ingressuri estis in Terram (Canaan sc.). Et hoc est verissimum. Nam *Exitus vel Transitus à labore ad quietem longè suavior est, quàm continua requies.* Ac notum est, quòd non potuissent Terram subigere, neque habitatores ejus debellare, nisi laborem & molestiam ferre didicissent in deserto. Ita enim inquit Lex; *Dicebat enim DEUS, ne fortè pæniteat Populum, quum vide-* Exod. 13.17. *rint bellum, & revertantur in Aegyptum, idè circumduxit DEUS Populum per viam deserti maris Suph, & accincti ascenderunt filii Israël è terra Aegypti.* Quies & Otium auferunt Homini fortitudinem; Labor verò & Cibus durus augent eam. Et hoc est Bonum illud, quod tandem ad illos redundavit in hoc negotio.

Quod dicitur, *Ut tentaret vos*, venit DEUS; illius idem sensus est Exod. 20.20. cum

Deut. 13. 3.

cum eo, quod legitur in Deuteronomio, de eo, qui prophetizat in nomine Dei falsi, *Quia tentat DOMINUS DEUS vester, &c.* cujus sensum jam exposuimus. Sic proinde dicitur hic eis in Statione Montis Sinai, (*in loco videlicet preced. ex Exodo*); *Ne timeatis*, quia Visio ista magna, quam vidistis, huc inservit, ut ad oculum videatis veritatem, quò, cum DEUS vos tentaverit per Prophetam falsum, qui contrarium dicit ejus, quod audivistis, ad mensuram fidei vestræ in lucem producendam, firmiter & constanter persistatis in ea, neque gressus vester vacillet: & fortè, si ego (*Moses*) tanquam legatus ad vos veniam, vobisque dicam id, quod in mandatis datum mihi est, non audiatis illud, sed credatis alii, cum venerit, & contrarium ejus, quod ego, vobis indicaverit, id quod facile fieri posset, nisi id in Visione ista audivissetis.

De Tentatione
Abrahami.
Genes. 22.

Historia Abrahami de Ligatione Isaaci comprehendit duo magna fundamenta Legis. *Unum* est, nobis indicare, quousque se extendat Amor & Timor DEI? Præcepit enim illic tale quid, cum quo nec pecuniæ, neque vitæ profusio comparari potest, sed quod omnia longè excedit & superat, quæ excogitari possent; quin-imò ad quod Naturam inclinare & flecti posse cogitari nequit: hoc videlicet; Ut sit Vir quidam, qui summo prolis suscipiendæ tenetur desiderio, prædives, in summa autoritate constitutus, & nihil magis in votis habens, quàm ut Gens aliqua ex suo semine sit superstes, cui post omnem amissam spem in extrema senectute filius nascatur, & qui posthabito omni affectu ac amore (qui sanè non nisi summus esse potest) propter timorem & amorem DEI, ad præceptum ejus de filio illo suo dilecto stabiliendum, relinquat omnem, quam in ipso collocaverat, spem & expectationem, ac ad mactandum eum post trium dierum iter consentiat. Hoc certè maximum est. Nam si eo momento, cum mandatum accepit, facere id voluisset, fuisset actio turbulenta, præceps & inconsiderata; verùm quòd id facit post aliquot dierum ab accepto mandato spatium, inde colligitur, fuisse actionem consideratam, maturè deliberatam, & testimonium ac probationem obedientiæ, amoris & timoris DEI, neque hic ad quicquam aliud, vel ad ullam aliam passionem respiciendum esse. Nam Abraham non festinavit occidere filium suum ex pavore aut terrore aliquo ipsi à DEO injecto, ne fortè ipse occideretur, vel ad paupertatem ab ipso redigeretur; sed ut notum fieret Hominiibus, quidnam conveniat facere propter amorem & timorem DEI, non propter spem alicujus præmii, vel metum pænæ, sicut multis in locis expo-

exposuimus. Ideò dicit Angelus, *Nunc scio, &c.* Q. D. Ex hac actione, Gen. 22. 12.
 propter quam ab omnibus *DEUM timens* vocaberis, cognoscent
 omnes, quantus in te sit timor DEI, & quousque peringat. Atque Finis Legis est timor Dei.
 hoc confirmatur & declaratur in Lege, dum docetur, quòd finis to-
 tius Legis in Præceptis affirmativis & negativis, in promissionibus,
 comminationibus, & narrationibus, sit una tantum res, *Timor sc.*
DEI Opt. Max. Hoc enim est, quod dicitur; *Et erit, si non custodieris* Deut. 28. 58.
omnia verba Legis istius, qua scripta sunt in Libro isto, ut timeas Nomen glo-
riosum & terribile istud, DOMINUM DEUM tuum. Et hoc unum est ex
 duobus illis, quæ ex historia Ligationis Isaaci discimus.

Alterum est, docere, quòd in rei veritate crediderint Prophetæ ea, quæ
 ipsis per Prophetiam à DEO oblata fuerunt; ne quis cogitet, ideò,
 quia in Visione aut Somnio, aut mediante Virtute Imaginatrice id
 fit, non semper fieri reverà id, quod audiunt, vel quod ipsis repræsen-
 tatur: aut aliud dubium hinc relinquatur. Ideò voluit nos hinc cer-
 tos reddere, quòd omnia ea, quæ Prophetæ vident in Visione Pro-
 phetiæ, vera sint & certa apud Prophetam, ac extra omnem dubita-
 tionis aleam penes ipsum posita; adeoque non aliter se habeant,
 quàm res omnes existentes, quæ sensibus vel intellectu apprehen-
 duntur. Probatio hujus rei est hæc, quòd Abraham voluerit jugula-
 re filium suum unicum, quem dilexit, sicut præceperat DEUS; licet
 præceptum illud ei vel in Visione, vel in Somnio datum fuerit. Quòd
 si Prophetæ essent dubitabundi in Somnio Prophetiæ, aut si dubita-
 rent aliquo modo de iis, quæ in Visione Prophetiæ apprehendunt,
 sanè non consensissent ad talia facienda, à quibus Natura abhorret;
 neque potuisset Abraham in animo suo invenire, ut faceret tam ma-
 gnam & dubiam actionem. Ac conveniens omninò fuit, ut Liga-
 tio hæc fieret per manus Abrahami & Isaaci. Abraham enim Pa-
 triarcha primus fuit, qui incepit docere Unitatem DEI, Fidem il-
 lam confirmare, propagare, & animis Hominum implantare: unde
 de illo dicitur, *Quia novi eum, quòd præcipiet, &c.* Quemadmodum Genes. 18. 19.
 igitur sequuti sunt Homines sententias ejus veras, quas ab ipso audi-
 verunt: ita decet quoque, ut sequantur ea, quæ sequuntur ex ipsius
 operibus, in primis verò Actionem hanc, quâ confirmavit verita-
 tem Prophetiæ, & timoris ac amoris DEI fastigium nobis mon-
 stravit.

Sic itaque intelligenda sunt ea, quæ de *Tentatione* in Scriptura le-
 gimus; nequaquam autem, ac si DEUS ideò probaret ac tentaret
 Hominem, ut ipse sciat aliquid, quod antea ignorarit. Absit, absit
 Fff

hoc ab Ipso, quod fatui & stulti secundum malitiam cogitationum suarum de Ipso cogitant!

CAP. XXV.

Quòd Opera DEI non propter solam ejus Voluntatem sequantur, sed quoque propter ejus Sapientiam, & Finem aliquem habeant.

Actiones finium ratione suis quadruplices.

Actiones frustraneae quae.

Actiones vanae vel inanes.

Actiones jocosae vel jocularis.

DISTINGUUNTUR Actiones Finium ratione in quatuor partes. Sunt enim Actiones quaedam *Vanae & Inanes*, (quae nullo certo fiunt fine), quaedam *Jocosae*, (quae joci & risus causa tantum fiunt), quaedam *Frustraneae*, quaedam denique *Bonae*.

Actiones *Frustraneae* vocantur illae, in quibus Agens finem, quem intendit, propter impedimenta & obstacula quaedam, non assequitur. Audis enim saepe quendam dicentem ad alium, *Frustra laborasti*; quando nempe quis e. g. Virum quendam quaesivit, sed non invenit; vel laboriolum iter suscepit, sed negotiatione sua nihil lucratus est. Item; *Industria & molestia nostra in hoc agrote fuit frustranea*; quando videlicet non curatur. Et sic omnes illae Actiones vocantur, in quibus fines certi intenduntur, sed non obtinentur.

Actiones *Vanae* vel *Inanes* sunt illae, in quibus nullus plane finis intenditur: ut, cum Homines e. g. manibus suis nugantur, quando sunt cogitabundi: actiones item furiosorum & perturbatorum.

Actiones *Jocosae* vel *Jocularis* sunt illae, quae levis & exigui alicujus finis causa fiunt, h. e. in quibus intenditur res aliqua non-necessaria & inutilis: ut, cum quis saltat non in eum finem, ut incalescat & concoctionem promoveat; vel, cum quis aliquid risus tantum & joci causa agit. De istiusmodi enim actionibus sine dubio dicitur, quod sint ludus & risus. Variant autem secundum Agentium intentionem & perfectionem. Sunt etenim res quaedam, quae nonnullis sunt necessariae & utilissimae, nonnullis vero nulli profus usui: ut, Exercitium corporis secundum diversas ejus species, necessarium est ad conservationem sanitatis apud Medicarum artis peritos: sic, Scriptio magnum habet usum apud Viros sapientes & litteratos. Nam qui exercitiis corporis utitur ad sanitatem suam conservandam, ut v. g. lusu pilae, luctatione vel digladiatione, aut spiritus retentione; vel, qui ea, quae ad scriptionem requiruntur, agit, ut calamum aptare,

char-

chartam præparare, is ab Hominibus imperitis ludicrum quid agere censetur, sed non apud sapientes & eruditos.

Actiones bonæ sunt illæ, quas Agens bono & laudabili fine agit, necessario nempe, vel utili, quemque etiam assequitur. *Actiones bonæ.*

Atque hæc divisio vel distinctio talis est, meo iudicio, cui non potest contradici. Nam qui facit actionem aliquam, vel intendit in ea finem quendam, vel non intendit. Finis autem, qui intenditur, quandoque est honestus, quandoque verò levis & minus honestus; ac interdum acquiritur, interdum verò non. Hæc distinctio est necessaria & coacta.

His itaque sic expositis, dico, neminem sano intellectu præditum posse dicere, ullum aliquod DEI opus esse vel Frustraneum, vel Inane, vel Ludicrum & Jocosum; sed juxta sententiam nostram, & juxta sententiam cujusvis, qui sequitur Legem Mosis Doctoris nostri, Opera ejus omnia sunt Bona valdè, sicut dicitur; *Et vidit DEUS quicquid fecerat, & ecce, bonum erat valdè.* Et, quicquid fecit DEUS propter opus aliquod aliud, illud est primò in existentia illius necessarium, deinde summoperè illi utile. E. G. Victus Animalium necessarius est ad subsistentiam; & Existentia oculi est ipsis utilis ad illorum conservationem: neque alium finem habet victus, quàm Animalium ad tempus aliquod conservationem; & sensus, quàm utilitates, quæ ad Animalia ex apprehensionibus ipsorum redeunt. Ita Philosophorum est sententia; *In rebus naturalibus nihil esse vanum*: h. e. Omnia ea, quæ non sunt artificialia, necessariò finem propositum habere aliquem: nec referre, sive nos eum sciamus, sive non sciamus. Verùm juxta sectam Magistrorum speculationis, qui existimant, DEUM nihil facere propter aliud, & nullas esse causas & causata, sed omnia ejus opera esse secundum meram Ipsius voluntatem, nullumque illorum finem quærendum, nec dicendum, cur hoc fecerit, illud verò non; atque aded facere quicquid vult sine sapientia: juxta horum inquam sententiam, Opera DEI ingrediuntur in censum Operum vanorum, quin imò leviora adhuc illis erunt. Nam qui in vanum laborat, is nullum finem intendit, sed est perturbatus, ignorans ipsemet quid agat! DEUS verò juxta illos scit quod agit, & intendit illud, sine tamen fine aliquo, & ad nullam utilitatem. Quòd autem operum DEI quædam sint tantum Ludi causâ, Jocosa, Ludicra, illud manifestam habet falsitatem in principio cogitationis. Neq; audiendi hîc sunt amentes illi, qui existimant Simiam risûs & joci causa creatam esse. *EX mera enim naturæ Generationis & Conser-*

Actiones Dei omnes bonæ, necessariæ, & utiles.
Genes. I. 31.

prionis ignoratione, principii item hujus oblivione hoc procedit, quòd Inrentio DEI fuerit, ita existere facere (*creare*), quicquid existere potuit, sicuti videmus, & ut aliter sit, à Sapiencia ejus non sit decretum. Propterea impossibile est secundum hanc considerationem, quòd omnia sequantur decretum Sapienciae ejus, (*ut se. quaedam ipsius opera sunt ludicra*). Sed illi, qui dicunt, quòd in Operibus DEI nullus finis spectetur, permoti sunt ad hoc necessario, quia considerant totam rerum Existentiam secundum suum sensum; quia dicunt, Quis est finis totius Mundi in universalitate sua? Et de necessitate existimant dicendum esse illis, qui credunt Novitatem Mundi, quòd sic voluerit DEUS; & non propter aliam causam, & sic consequenter in omnibus Mundi partibus, ita ut ne quidem membranam oculi uveam perforatam, & cornicularem pellucidam esse concedant propter transmissionem spiritus visivi, ut apprehendere possit objecta sua. Nequaquam enim concedunt, quòd ista sint visus causa, quòd membrana una sit perforata, altera pellucida propter Visum; sed dicunt, Ita voluit DEUS: licet alio modo Visus fieri potuerit. Ac extant loca quaedam Scripturae, ex quorum sensu literali in principio speculationis hic sensus elici videtur: ut, *Quicquid voluit, fecit, &c.* Item; *Anima ejus desideravit, & fecit.* Item; *Quae dicet tibi, quid facis?* At horum & similium locorum sententia est, quòd ea, quae DEUS vult, necessario fiant, neque à quoquam impediri possit, ne Voluntas ejus fiat; sed quòd DEUS non velit, nisi id, quod possibile est; neque omne possibile, verum id, quod Sapiencia ejus decernit: & sic bonum sit in summo gradu, quicquid vult DEUS facere, neque quisquam inter Ipsum & inter Opus impedimentum possit ponere. Atque haec est sententia omnium Legem amplectentium, & Philosophorum. Et sic quoque est sententia nostra; quia licet credamus, quòd Mundus sit innovatus, magna tamen pars Sapientum nostrorum non credunt, quòd sit propter voluntatem solam, & non propter rem aliam: sed dicunt, quòd Sapiencia ejus, quae est incomprehensibilis, necessario fecerit existentiam Mundi hujus in Universalitate sua, sicut existit: & Sapienciam illam eandem, quae non mutatur, necessario postulasse Privationem ejus antequam existeret. Invenies hoc apud Sapientes in explicatione loci illius, *Omnia fecit pulchra in tempore suo.* Idq; totum fecerunt ad vitandum id, quod vitandum est; videlicet, Agentem facere opus aliquod, & nullum in eo finem intendere. Sic credunt vulgò Legi nostrae Doctores. Et ita quoq; exponunt Prophetæ nostri, quod singulae Operum naturalium

Psal. 115. 3.

Jobi 23. 13.

Jobi 9. 12.

Eccles. 3. 11.

ralium partes sint ordinatæ, dispositæ & inter se invicem colligatæ, seseq; habeant ut causæ & causata, nullaque sint vel vana, vel frustraneæ, vel ludicra, sed summæ Sapientiæ opera. Ita dicit David; *Quam multa sunt operatua, DOMINE? Omnia in sapientia fecisti, impleta est Terra possessionibus tuis.* Item; *Omnia opera ejus in fide.* Item Salomon; *In sapientia fundavit Terram, &c.* Atq; hoc frequentissimè reperitur, neque aliter credendum est. Ita Speculatio Philosophica pronuntiat, quòd in rebus naturalibus nihil sit vanum, frustraneum & ludicrum, multò minùs in corporibus cœlestibus, quæ materiæ suæ ratione magis sunt ordinata & disposita.

Pfal. 104. 24.

Pfal. 33. 4.

Prov. 3. 19.

Scito autem, maximam dubiorum partem, quæ perplexitatem inducunt in investigatione finis totius hujus Universi, vel singularum illius partium, originem suam trahere ex errore & vana persuasione illa, quam de se ipso Homo concipit, quasi nimirum ipsius causâ omnia essent condita; ex ignorantia naturæ Materiæ hujus inferioris; ac denique ex ignorantia Intentionis primæ, quæ est, Existere facere, quicquid existere potest: quia Existentiæ bona est sine dubio. Ex illo itaque errore, & duarum dictarum rerum Ignorantia oriuntur dubia & scrupuli omnes, propter quos existimamus, quædam DEI opera esse Ludicra, quædam Vana, quædam Frustraneæ.

Scito etiam, illos, qui admiserunt istud absurdum, quòd DEI opera juxta illos sint sicut opera vana nullum prorsus finem habentia, idèd noluisse concedere, quòd sequantur ejus Sapiëntiam, ne illos hoc adigat ad recipiendam sententiam de Antiquitate Mundi. Idèd hîc clausurunt portam.

Sed declaravi tibi jam sententiam Legis nostræ in hoc negotio; Credendum nempe, nihil absurdi esse, si dicamus, omnium istorum Operum existentiam & privationem sequi Sapiëntiam DEI, at nos in ipsius Operibus multos modos Sapiëntiæ illius ignorare. Super hac sententia fundata est tota Lex Mosaica. Ab hac sententia incipit, dum ait; *Et vidit DEUS quicquid fecerat, & ecce, bonum erat valde.* In eadem sententia finitur; *DEI perfectum est opus, &c.* Tu itaque hoc observa & considera. Nam si diligenter trutinaveris sententiam istam, & sententiam Philosophorum, ac ea, quæ in præcedentibus de hac materia capitibus dicta sunt, probè intellexeris, nullam ullâ in re inter ipsas discrepantiam & diversitatem invenes, nisi quòd illi Antiquitatem Mundi credant, nos verò ejus Novitatem.

Genes. 1.

Deut. 32. 4.

An Præcepta Mosaica finem & causam habeant, an verò dependeant à sola Voluntate DEI?

QUEMADMODUM dissentiunt Magistri speculationis ab iis, qui Legem credunt, in hoc, Utrum Opera Dei Opt. Max. sequantur ejus Sapientiam, an verò nudam ejus Voluntatem citra ullius finis respectum? sic manet eadem controversia de Præceptis, quæ nobis dedit. Sunt enim, qui nullam illorum causam quærunt, sed dicunt, Præcepta omnia solam ipsius Voluntatem sequi. Alii dicunt, Omne Præceptum & Interdictum sequi ipsius Sapientiam, & certum finem spectare; omnia Præcepta suas habere causas, & utilitatis alicujus gratiâ præcepta esse; omnia suas habere rationes; sed nos multorû rationes, & modos Sapientiæ Divinæ in illis ignorare. Atque hæc est sententia communis omnium nostrorum Sapientum, tam vulgarium, quàm singularium. Evidentia quoque hic sunt Legis nostræ testimonia: ut, *Statuta & judicia justa*. Item: *Judicia DOMINI sunt veritas, justa sunt pariter*. Quod attinet illa, quæ vocantur *Chykkim Statuta*, ut de Vestimento commixto ex lana & lino, de Carne & Lacte, de Hirco, qui in desertum emittebatur, (de quibus Sapientes nostri dixerunt; *In verbis, quæ chakakti statui vel insculpsi tibi, non licet tibi cogitare, [h. e. aliquid mutare, ea vellicare], & Satan accusat illa, Gentes Mundi contradicunt illis*): de his, inquam, non credit multitudo Sapientum nostrorum, quòd nullam causam, nullumque finem habeant, (hoc enim modo reducerentur ad opera vana); sed credunt, quòd omninò habeant causam, sive finem atque usum, nobis tamen, vel propter imbecillitatem mentis nostræ, vel propter imperfectionem sapientiæ, incognitum. Propterea omnia præcepta causam habent, h. e. omnia Præcepta & Prohibitiones finem atque usum habent, idque ita, ut quorundam usus nobis sit cognitus & manifestus, ut Prohibitionis *homicidii & furti*; quorundam verò non, ut in Præceptis suprâ commemoratis, item in Prohibitione *praputii, & heterogeneorum*. Illa, quorum usus & utilitas nota est, vulgo vocantur *Mischpatim* Judicia; illa verò, quorum usus non est vulgo manifestus, vocantur *Chykkim Statuta*. Hinc dicunt sæpè. *כי לא דבר רק הוא מכם ואם דבר רם הוא מכם*. h. e. *Datio præceptorum*

An præcepta Mosaica finem & usum habeant?

Præcepta quædam habent finem evidentem & manifestum; quædam non.

istorum non est res inanis nullum usum habens; & si videatur præceptum aliquod tale esse, tum id provenit ex imperfectione apprehensionis vestra. Nōsti etiam tritum illud, quod communiter ajunt; Salomonem scrivisse causas omnium præceptorum, excepto illo de Vacca rufa. Item illud, quod ajunt: DEUM abscondisse causas præceptorum, ne nobis vilescerent, sicut Salomoni contigit in * duobus præceptis, quorum ratio manifestata erat. Atque hūc tendunt omnia Sapientum nostrorum dicta, omnia item Librorum Sacrorum testimonia. Unum tamen inveni apud Sapientes nostros in Bereſchith rabba, ex quo videtur in principio cogitationis, quædam præcepta nullam habere rationem; sed simpliciter esse præcepta, ac nullum alium prætereà habere finem, vel usum. Dicunt enim ibi; Quid interest DEO Sancto & Benedicto, sive quis jugulet à collo, sive à cervice? Dicitur, Non data sunt præcepta nisi ארצו lezareph ut illis probentur vel defacentur Creatura, sicut dicitur, Verbum DOMINI Tzaruph. Hoc dictum licet sit mirabile, nullumq; ipsi simile in verbis illorum reperiatur, ita tamen illud explicabo, sicut audies, ut ne vel tantillum egrediamur ordinem verborum ipsorum, neque etiam discedamus à recepto isto fundamento, quod omnia præcepta finem & usum habeant in hoc Mundo, sicut ajunt, Quia non est res inanis, &c. & sicut DEUS apud Prophetam ait; Non dixi semini Jacob frustra, quaerite me: ego DOMINUS loquens justitiam, & qui annuntio recta. Quod itaq; unicuiq; perfectâ mente prædico in hoc negotio credendum, hoc est, quod nunc indicabo; Unumquodq; præceptum in genere consideratum necessariò habet causam aliquam, sed partes, membra, & circumstantia ejus sunt illa, de quibus dicitur, quod præcepta tantum sint. E. G. Interfectio Animalium ad necessitatem alimenti & sustentationis manifestam habet utilitatem; quod verò fieri debet per maetationem, jugulationem, non per narium discissionem, aut œsophagi, & gutturis in certo loco amputationem, ista & similia faciunt, ad probandum in illis Creaturas, prout quidem ex ipsorum exemplo, sive quis maetet à collo, sive à cervice &c. tibi liquet: quod exemplum commemorare volui, quia sæpius in verbis Ipsorum p.m. occurrit; Maetans à collo, & Maetans à cervice. Sed vera hujus rei ratio est, quod, cum necessitas Homines coëgit ad comestionem Animalium, spectatum fuerit, ut occiderentur morte levi, & levi cum actione. Nam Amputatio colli non potest fieri, nisi gladio vel simili instrumento; Maetatio autem quavis re potest perfici. Atq; ad tantò leviozem mortem reddendam præceptum fuit, ut culter sit acutus. Verùm ad particularium præceptorum circumstantiarum rationem explicandam exem-

* De non multiplicandis sc. primò equis, dein de mulieribus, quorum duorū præceptorum ratio in Lege est exposita & subjuncta, ut vide re est Deut. 17. 16. 17. Vide Commentatores Hebraos R. Schem tobh, & Ephodi.

Psal. 18. 31.

Jesa. 45. 19.

exempli loco adduci quoque merito potest *Oblatio*. Nam oblatio hostiæ habet utilitatem magnam, sicut explicabo; sed quod hostia una debeat esse Agnus, alia Aries, & quod numerus ipsarum sit certus ac definitus, ejus ratio nulla dari potest; qui verò laborat alicujus similis circumstantiæ rationem reddere, is meo judicio est amentissimus, neq; absurditates à se remover, sed potius sibi auget. Is enim æquè longè abest à veritate, qui credit istiusmodi particularia habere rationes, atq; is, qui credit, totum præceptum nullam habere utilitatem. Ac scito, quod Sapiencia requirat, vel, si mavis, dic, quod Necessitas postulet, ut talia in præceptis existant, quæ nullam rationem habent; & quod res quasi impossibilis sit in Lege, ut hujus classis res aliqua in illa non existat. Modi autem hujus impossibilitatis sunt isti. Si dicas, quare illa oblatio debet esse Agnus, & non Aries? eadem quæstio mansisset, si loco Agni positus fuisset Aries; nam necessariò species aliqua esse debuit. Ita si quis dicat, quare debent esse septem Agni, & non octo? idem quæri posset, si fuissent octo, vel decem, vel viginti. Nam necessariò numerus aliquis constituendus fuit. Itaq; simile hoc est naturæ Possibilis, cujus hæc est ratio, ut necessariò sit alterutrum Possibilium. De illis autem non potest quæri, Quare est hoc possibile, & non alterum illorum? Eadem enim quæstio moveretur, si alterum hujus loco esset. Tu itaq; hoc retine & animo tuo imprime, ut & illud, quod, cum Sapientes nostri passim dicunt, Omnia præcepta suas habere causas, Salomonem item omnium præceptorum causas scivisse; intelligendum id sit de usu sive fine Præceptorum *generaliter*, non verò *de singulis illorum partibus & circumstantiis*.

Cum itaque ita se res habeat, omnia sexcenta & tredecim præcepta in classes aliquot distribuam, quarum unaquæque aliquot iterum præcepta, quæ ejusdem sunt speciei vel inter se affinia, contineat, & uniuscujusque classis causas indicabo, unà cum utilitatibus, quæ nec in dubium vocari, nec refutari possunt. Deinde revertar ad singula præcepta, quæ sub illa classe comprehenduntur, seorsim, & illorum quoq; causam explicabo, ita ut non nisi pauca sint remansura, quorum rationes mihi nec in hodiernum usque diem constant. Sic notæ sunt mihi etiam quædam particulares præceptorum circumstantiæ, quarum ratio reddi potest. Sed post-hæc ista omnia ex me audies. Nequeo enim tibi causas istas omnes explicare, nisi postquam præmifero capita quædam, in quibus complexurus sum aliqua, quæ viam quasi ad illa nobis sternent. Ista autem sunt
illa capita, quæ nunc sum exorsurus.

C A P. XXVII.

*Legem duplicem habere Intentionem, ^{Eὐταξίαν}
videlicet Anima, & ^{Eὐταξίαν}
Corporis.*

IN T E N T I O generalis Legis est duplex, <sup>Eὐταξία nempe Corporis, Intentio Legis
& Eὐταξία Anima. duplex.</sup>

^{Eὐταξία Anima} est, ut dentur Populo pro illius captu sententiæ veræ <sup>1. Eὐταξία Ani-
ma.</sup> in rebus Relligionis. Ideò quædam sunt traditæ clarè & manifestè, quædam verò sub parabolis. Non enim fert natura imperiti Vulgi Apprehensionem rerum illarum veram, prout est.

^{Eὐταξία Corporis} consistit in dispositione & ordinatione victûs i- <sup>2. Eὐταξία Cor-
poris.</sup> psorum, quem sibi invicem subministrant. Et hæc iterum duabus rebus perficitur: *primò*, Omnem inter ipsos violentiam tollendo, ne quis agat id, quod ipsi lubet, placet, vel potest; sed unusquisq; respiciat commodum publicum: *secundò*, docendo Homines virtutes ad Reipublicæ gubernationem utiles & necessarias.

Scito autem, duarum harum Legis Intentionum unam sine dubio alteram dignitate præcedere; primas enim partes dignitate sibi vendicat ^{Eὐταξία} Animæ, quæ res Fidei complectitur; altera autem prior est Naturâ & Tempore, ^{Eὐταξία} videlicet Corporis, quæ de Reipublicæ gubernatione & negotiorum ejus administratione agit.

Et hæc secunda prius est necessaria, unde etiam magis exactè & minutim unâ cum suis partibus est in Lege tractata. Nam non potest perveniri ad Intentionem primam, nisi post adeptam perfectionem istam secundam. Ostensum enim est per demonstrationem, <sup>Duplicem perfe-
ctionem habet
Homo, primam
& secundam.</sup> quòd Homo duas perfectiones habeat, *Perfectionem* nempe *primam*, quæ est perfectio Corporis, & *Perfectionem secundam*, quæ est perfectio Animæ. *Perfectio prima* est, ut sit sanus in optima dispositione corporali. Hoc verò esse nequit, nisi omni tempore necessaria sua inveniat, ut Alimenta, & alia ad Corporis regimen spectantia, Habitationem sc., Balnea, & alia hujus generis. Istud autem nequit perfici ab uno solo Homine; (nullus etenim Homo ad hanc mensuram pervenire potest): sed à congregatione politica totius alicujus Regionis vel Civitatis, sicuti notum est, quòd Homo sit naturâ Animal Politicum. *Perfectio secunda* est, ut sit Intelligens actu, ac sciat de omnibus Entibus, quicquid Homo scire potest secundum ultimam

suam perfectionem. Evidens autem est, quòd in hac Perfectione secunda nulla sint opera, nec qualitates aut virtutes, sed scientiæ & cognitiones solùm, quæ ex speculatione & diligenti inquisitione conveniunt. Clarum etiam est, ad nobilem istam Perfectionem ultimam non posse perveniri, nisi post Perfectionem primam. Homo etenim non potest intelligere Intelligibile, etiam si ab alio doceatur, multò minùs à se-ipso, quamdiù dolore, fame, siti, calore, frigore &c. affligitur & premitur. Sed postquàm pervenit ad perfectionem primam, potest quoque pervenire ad perfectionem secundam, quæ est omnibus modis præstantissima, utpote quæ sola causa est Vitæ perpetuæ & æternæ. Lex autem vera, quam docemus esse unam, & nullam aliam præter ipsam, Lex inquam Mosis, simul nobis tradit utramque Perfectionem; *Dispositionem nempe & directionem actionum & negotiorum humanorum*, per violentiæ sublationem, & honestarum laudabiliumque virtutum formationem, ita ut Homines in tali ordine subsistere, vivere & conservari possint, quòd ad primam Perfectionem pertingant; deinde *Dispositionem rerum credendarum & rerum sciendarum*, ut pertingant ad Perfectionem postremam. Has duas Perfectiones descripsit nobis Lex ipsa, & indicavit, quòd finis Legum illarum sit, ad illas Hominem perducere: dum inquit; *Itaq; præcepit nobis D O M I N U S facere omnia statuta ista, ut timeamus D O M I N U M D E U M nostrum, ut benè sit nobis omnibus diebus, & conservaret nos in vita si ut hodiè: ubi primo loco posuit perfectionem postremam, propter ejus dignitatem, sicuti declaravimus comparatam esse Perfectionem ultimam. Hoc enim est, quod ait; Ut benè sit nobis omnibus diebus. In quem sensum, ut nôsti, Rabbinii nostri ajunt; Ut benè sit tibi in illo Mundo, qui totus Bonus est; & prolonges dies in Mundo, qui totus Longus est. Sic namque ejus, quod hic ait, Ut benè sit nobis omnibus diebus, sensus quoque est, Ut pervenias in Mundum, qui totus bonus est & longus; quæ est substantia perpetua & æterna. Quod verò ait, Ut vivificaret nos si ut hodiè, id intelligitur de substantia corporali prima, quæ ad tantum durat, & non perficitur, nisi in totius alicujus Provinciae vel Civitatis congregatione, sicut exposuimus.*

Utramq; perfectionem Homini docet Lex.

Deut. 6.24.

CAP. XXIIIX.

*Quòd omnia & singula Præcepta tendant vel
ad Εὐταξίαν Animæ, vel ad Εὐταξίαν Corporis,
adeoq; finem aliquem ha-
beant.*

EX iis, de quibus monendus & instruendus es, est & hoc, ut scias, quòd Lex sententiarum & scientiarum illarum, per quas perfectio ultima acquiritur, finem tantum dederit. Præcepit enim nobis credere in genere Existentiæ DEI, Unitatem item, Scientiam, Potentiam, Voluntatem & Æternitatem illius, quæ omnia sunt fines ultimi, qui in specie & definitè cognosci nequeunt, sed post multarum demùm rerum cognitionem. Ita præcepit credere principia quædam, quæ necessaria sunt ad *εὐταξίαν* Conversationis Politicæ & Civilis: ut, quòd Deus irascatur contra eum, qui rebellem se ipsi præbet, ideoq; timendum & cavendum esse, ne rebellemus ei. Verùm de reliquis sententiis vel scientiis realibus in hac Universalitate, ut sunt omnes scientiæ speculativæ secundum varias suas species, quibus sententiæ illæ, quæ sunt finis ultimus, verificantur, nihil expressè Lex præcepit sicut de prioribus, sed in genere tantum, sicut ait; *Ad diligendum DOMINUM*. Nòsti autem, quàm severe præceperit Lex de dilectione DEI, cùm ait; *Diliges eum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis.* Verùm docuimus in Opere nostro Talmudico, quòd iste Amor non rectè firmetur, nisi per Apprehensionem veram totius hujus Entium Universalitatis, & Sapientiæ DEI in illa latentis cognitionem, ac simul indicavimus, quid de hoc negotio tradant Sapientes nostri.

Ex iis autem, quæ nunc de hac re diximus, colligimus, quòd omne Præceptum, sive sit Affirmativum, sive Negativum, hùc tendat; *primò*, ut omnem violentiam tollat, & mores bonos, ad Societatis politicæ conservationem necessarios, generet: *deinde*, ut veras opiniones de iis, quæ credenda sunt, doceat, & quidem tales, quæ vel per se scitu sunt necessariae, vel ad violentiam tollendam, aut virtutes honestas excitandas. Et de talibus Præceptis dicimus, quòd manifestam habeant rationem & utilitatem, neque de fine eorum quærendum sit. Nullus etenim est, qui hæsitabundus sit, vel quærat,

*Finis & scopus
omnium præcep-
torum.*

Cur mandatum nobis sit credere, D E U M esse Unum? vel, Quare prohibitum nobis sit Homicidium, Furtum, Vindicta, Ultio sanguinis? aut, Cur jubeamur nos invicem diligere? Sed Præcepta, de quibus perplexi Homines sunt & disputant, ita ut quidam dicant, illa nullam habere utilitatem, sed simpliciter esse præcepta; quidam verò, quòd utilitatem, nobis tamen occultam, habeant; sunt illa, in quorum sensu litterali nulla utilitas apparet è tribus illis rebus, quarum mentionem fecimus; h. e. quòd nec opinionem aliquam veram credendam contineant, nec virtutem aliquam honestam doceant, nec denique iniquitatem & violentiam è medio tollant; sed è quorum sensu videtur, ac si nihil facerent nec ad *δυστυχίαν* Animæ, docendo de rebus Fidei, nec ad *δυστυχίαν* Corporis, præscribendo ordines & vias ad gubernationem Reipublicæ vel Oeconomix necessarias, ut sunt, Præcepta de Vestimentis heterogeneis, de diversis Seminibus, de Lacte & Carne, de tegendo Sanguine, de Vitula decollata, de redemptione primogeniti Asini, & similia, quorum omnium explicationem, rationes veras ac demonstrationes adhuc ex me audies, exceptis tamen particularibus circumstantiis, & paucis quibusdam aliis præceptis. Exponam enim tibi, quòd ista omnia & similia necessario ad aliquam trium dictarum rerum faciant, vel sc. ad *δυστυχίαν* Animæ, vel ad *δυστυχίαν* Corporis, quæ duobus absolvitur, Ablatione Violentiæ, & Formatione honestarum Virtutum. Probè autem retine ea, quæ de Fidei dogmatibus diximus; quòd sc. quandoque præceptum aliquod Fidei aliquem explicet articulum, ita ut ille solus, & nihil aliud spectetur, prout est articulus de Unitate, Æternitate, & Incorporeitate D E I; quandoque autem ita, ut credendus sit, vel ad auferendam iniquitatem, vel ad acquirendos bonos mores: ut est illud, quòd D E U S irascatur contra eum, qui alium opprimit, sicut dicitur; *Irascetur q̄, furor meus, & occidam vos.* Item illud, quòd D E U S statim exaudiat clamorem oppressorum & afflictorum.

Exod. 22. 23.

CAP. XXIX.

*De Abrahamo, quòd, cùm inciperet refutare
Zabaiſtas, illorumq; Idololatriam oppugnare, à
Rege fuerit incarceratus & relegatus. Alia
quædam de illorum Idololatria
& Fabulis, &c.*

NOTUM est, Abrahamum Patrem nostrum educatum esse in fide Zabæorum, qui statuerunt, Nullum esse DEUM præter <sup>Zabaiſta Stel-
las habebant pro
Diis.</sup> Stellas. Sed cùm indicavero tibi in hoc capite Libros ipsorum, qui nunc inter nos extant translati in linguam Arabicam, & Annales ipsorum antiquos, ac exinde sententias illorum produxero, videbis, quòd expresse dicant, Stellas esse Divinas, (vel, *Deos minorum Gentium*), & Solem esse Deum Magnum. Ita dicunt quoque, reliquos quinque Planetas esse Deos, sed duo Luminaria esse Majores. Invenies quoque, illos clarè dicere, Solem regere Mundum superiorem & inferiorem. His ipsis verbis dicunt istud. Sic reperies quoque in dictis ipsorum Libris & Annalibus, quòd de Abrahamo in hunc sensum scribant; Cùm Abrahamus, qui educatus est in Cuthia, à <sup>Fabula ipsorum
de Patriarcha
Abrahamo.</sup> vulgo dissentiret & diceret, quòd præter Solem alius sit Creator, incepisse illos sic & sic ipsi objicere, & inter alias objectiones meminerunt quoque Operationum Solis evidentium & manifestarum in hoc Mundo. Abrahamum autè respondisse eis; Justi estis, h. e. Rectè dicitis, quia Sol est instar securis, quæ est in manu cædentis ipsa. Deinde meminerunt quoque objectionum quarundam, quas ipse movit contra illos. Et tandem scribunt, quòd Rex ipsum incarceraverit; sed hoc nihil obstante ipse perrexerit in carcere sese illis opponere. Quocirca Regem, cùm timeret, ne Regno suo detrimentum inferret, Hominesque à Relligione sua abduceret, ipsum in fines usque Orientis, confiscatis omnibus ejus bonis, relegasse. Invenies hæc omnia manifestis verbis in libro, qui vocatur *העבורה הנבטיה*. Eorum verò, quæ in Libris nostris Canonicis habemus, nullam faciunt mentionem, ut nec illius, quòd Prophetia ipsi oblata fuerit; quoniam refutare ipsum studebant, eò quòd sententiæ illorum male contradiceret. Ac certè nullum mihi est dubium, quin erronei illi spiritus, cùm ipsis contradiceret, omnis generis maledictis &

convitiis illum prosciderint. Et quia omnes illas injurias propter DEI gloriam patienter ferebat, (prout æquum est facere), idcirco dictum est ipsi: *Benedicentibus tibi benedicam, & maledicentibus tibi maledicam.* Cujus rei impletionem hodieque videmus, dum omnes Homines unanimiter ipsum admirantur, & in ipso benedicuntur, etiam illi, qui non sunt ex ejus semine. Nec quisquam est, qui huic rei contradicat, aut qui dignitatem & excellentiam ejus ignoret, nisi reliquæ quædam nationis illius abjectæ, quæ remanserunt in extremis Terræ partibus, ut infideles Turcæ in partibus quibusdam Aquilonis, & Indi in quibusdam Australis Terræ partibus. Illi enim sunt de reliquiis nationis Zabaiſtarum, quæ Gens totum Terrarum orbem impleverat. Summus autem gradus, ad quem Philosophi illius temporis in speculatione sua pervenerunt, fuit, quod existimârunt, DEUM esse Spiritum Sphæræ vel Orbis cœlestis; Orbes cœlestes & Planetas esse Corpora, & DEUM Opt. Max. esse Spiritum illorum. Meminit hujus sententiæ *Abubachar Alſaig* in Commentario super librum *Aristot. de Auditu.* Ideo omnes *Zabaiſta* crediderunt Antiquitatem Mundi, quia Cœli juxta illos sunt DEUS. Insuper existimârunt, *Adamum* primum fuisse virum ex viro & fœmina, sicut reliqui Homines, progenitum. Sed tamen magnis laudibus ipsum evexerunt: dixerunt, illum fuisse Apostolum Lunæ, vocasse Homines ad cultum Lunæ, & Libros composuisse de Cultura Terræ. Sic de *Noah* dicunt *Zabaiſtæ*, quod fuerit Agricola, neque ipsi cultus Imaginum placuerit. Inde invenies, omnes *Zabios* vituperare *Noam*, & dicere, quod nullas coluerit Imagines. Item, quod in judicium vocatus, carcerique inclusus fuerit, eò quod DEUM Opt. Max. coluerit: & alia. *Schethum* existimant discessisse à sententia patris sui *Adami* in cultu Lunæ. In summa, tanta mendacia proferrunt, ut nil nisi risum iis concitent, & summam mentis suæ *depprogiaç*, ac Philosophiæ ignorantiam & imperitiam prodant. De *Adamo* dicunt, quod, cum ex climate, h. e. ex Terra *ORSH*, quæ Indiæ vicina est, egressus, & terram *Babel* ingressus fuit, multa mirabilia secum asportaverit, & inter illa Arborem, flores, folia, & ramos auri habentem, Arborem item talem lapideam, folia item cujusdam Arboris ita virescentis, ut folia ejus ab igne non consumantur, & quæ sub se comprehendere vel tegere possit decem millia virorum staturæ *Adami*, quod duo secum folia gestaverit, è quorum unoquoque duo Homines contegere vel vestire se potuerint! Atque sic multa alia narrant hujus generis admiranda! Miror autem illos, quod Mundi æter-

Genes. 12. 3.

Zabaiſtarū fabula de Adamo.

De Noa.

De Schetho.

æter-

Æternitatem crediderint, & tamen rebus istis impossibilibus in Natura fidem adhibuerint! Intentio verò illorum in commemoratio-
ne Adami, & eorum, quæ ei attribuunt, ad nihil aliud tendit, quàm
ad confirmandam sententiam de Æternitate Mundi, & ut inde por-
rò sequatur, Astra & Orbes esse DEUM.

Cùm autem egressus fuit Columna illa Mundi (Abrahamus), &
didicisset, quòd DEUS sit abstractus, incorporeus, & omnes Orbes
& Stellæ ipsius opera, vanitatumque istarum, in quibus educatus
fuit, falsitatem intellexisset; cœpit sententias & dogmata illa refu-
tare, ac publicè sese illis opponere, *Nomenq. DOMINI DEI Mundi* Gen. 21. 33.
invocare, ita ut profiteretur, DEUM esse, & Mundum hunc creâsse.

Porrò, secundùm sententias illas Zabiorum erexerunt Stellis *Zabii Stellis e-*
Imagines, & Soli quidem Imagines aureas, Lunæ verò argenteas, *rexerunt Im-*
atque ita Metalla & Climata Terræ inter Stellas partiti sunt. Dixe- *gines.*
runt enim, Climatis N. DEUM esse Stellam N. Deinde Sacella ædi- *Sacella item.*

ficaverunt, Imaginesque in illis collocârunt, arbitantes, vires Stel-
larum influere in illas Imagines, easque Intelligendi virtutem ha-
bere, Hominibus Prophetiæ donum largiri, ac denique, quæ ipsis
utilia ac salutaria sunt, indicare. Ita dicunt de Arboribus, quæ sunt
ex portione Stellarum illarum; cùm Arbor quædam Stellæ alicui
dedicatur, nomini ejus plantatur, & hoc vel illo pacto colitur, quòd
virtutes spirituales Stellæ in Arborem illam infundantur, ita ut se-
cundùm modum Prophetiæ cum Hominibus, ut prophetet, loqua-
tur, & in Somnio etiâ illos alloquatur. Hæc omnia invenies in ipso-
rum libris, quorum mentionem feci. Atque hi sunt *Propheta illi Ba-*
halis, & Propheta Lucorum, quorum in Libris Sacris mentio fit, in quo- *Propheta Baalis*
rum animis sententiæ istæ tam altas radices fixerunt, *& Lucorum.*
ut develiquerint 1. Reg. 18. 26.

DOMINUM, & clamârunt ad Baalem, Exaudi nos! Ista omnia provene-
runt ex opinionum illarum divulgatione, & summâ ignorantia ac
dementia, quæ tùm in Mundo regnabat. Atque ex hac Imaginatio-
num specie ortæ sunt sententiæ aliæ, è quibus fuerunt *Præstigiatores*
(מעווננים), *Augures* (מנזשים), *Astrologi* (מכשפים), *Incantatores* (דוברי חכר),
Consultentes Magos, Arioli (ידעוב), & *Quærentes ex mortuis*. Sed in ma-
gno nostro Opere Talmudico exposuimus jam, quòd Abraham Pa-
ter noster p. m. rationibus incepavit opiniones istas refutare, & leni-
ter ac placidis verbis corda Hominum ad verum DEI cultum per-
trahere, donec in medium prodijt Princeps ille Prophetarum, & per-
fectè hoc negotium exequutus est, Infideles ejusmodi Homines
morte mulctare, memoriam ipsorum delere, & è Terra Viventium
extir-

Deut. 7. 5. extirpare jubens, (*Altaria, inquit, eorum destruetis, &c.*) vias quin-
 Lev. 20. 23. etiam ipsorum sequi serio interdicens, sicut ait; *Non ambulabitis in*
Prima Legis in- *statutis Gentium, &c.* Nōsti enim ex pluribus Scripturæ locis, quod
tentio est, Idolo- *prima Legis nostræ intentio sit, Idololatriam tollere, memoriam*
latriam tollere. *illius, & omnium eorum, quæ illi adherent, aut Hominibus ad illam*
 vel minimam occasionem præbet, delere; ut, Pythonum, Ariolorum,
 Traductionis per ignem, Divinatorum, Præstigatorum, Incanta-
 torum, Augurum, Astrologorum, Mortuos consulentium, &c. cave-
 re deniq; ne operibus illorum vel tantillum nos asimilemus, multò
 minus in illis ambulemus. Hinc dicitur expressè in Lege: Omne
 id, quod tanquam cultus aliquis Idolo præstatur; omnem item obla-
 tionem, quæ illi offertur, abominationi esse Creatori. Hoc quippe
 Deut. 12. 31. est, quod dicitur; *Quia omnem abominationem, quam odio habet, faciunt*
Oblationes, quas *Diis suis.* Invenies in libris ipsorum, quos tibi nominabo, quòd *SOLI*
Zabaiſta SOLI (Deo suo majori) obtulerint septem vespertiones, septem mures,
obtulerunt. & septem reptilia alia, cum certis quibusdam rebus; quæ sola suffi-
 cere possunt ad magnam illorum abominationem mortalibus osten-
 dendam. Itaque manifestam habent utilitatem omnia præcepta &
 interdicta, Idololatriam, & quicquid illi adhæret, ad eam permover
 aut pertinet, prohibentia; quia faciunt ad nos ex pestiferis illis opi-
 nionibus eripiendos, quæ ab iis, quæ ad utramq; Corporis & Ani-
 mæ, perfectionem nobis profunt, nos in insanias illas deturbant, in
 quibus Patres & Seniores nostri educati fuerunt, sicut de illis dicitur;
 Jos. 24. 2. *Dixitq; Jehosua ad universum Populum, Sic dixit DOMINUS DEUS*
Israël, Trans flumen habitaverunt Patres vestri à seculo, ut Therah pater
Abraham, & pater Nabor, servieruntq; Diis alienis: & sicut de illis Pro-
phetæ veri dixerunt; quòd post vanitates, quæ nihil profunt, ambulaverint.
 Quanta igitur est utilitas omnium illorū præceptorum, quæ nos ab
 hoc magno errore liberant, & ad veram de DEO fidem convertunt?
 docendo sc., quòd DEUS in hoc Mundo sit, qui omnia creavit, quòd
 Ipse sit colendus, diligendus & timendus; non verò illi, qui falsò
 pro Diis habentur; & quòd ad Voluntatem ejus perficiendam nulla
 res laboriosa requiratur, sed solùm Ipsi Amor & Timor, quibus
 duobus totus cultus ejus perficitur, sicut tibi sum declaraturus. Hinc
 Deut. 10. 12. dicitur; *Et nunc Israël, quid postulat DOMINUS DEUS tuus abs te, nisi*
Amore & Ti- *pro Diis habentur; & quòd ad Voluntatem ejus perficiendam nulla*
more Dei cultus *res laboriosa requiratur, sed solùm Ipsi Amor & Timor, quibus*
Divinus perfici- *duobus totus cultus ejus perficitur, sicut tibi sum declaraturus. Hinc*
titur. *dicitur; Et nunc Israël, quid postulat DOMINUS DEUS tuus abs te, nisi*
 Multorum præ- *ut timeas eum? &c.* Verùm in sequentibus plenius hac de re dicam:
 ceptorum ratio- *nunc revertor ad propositum meum, & dico, quòd multarū Legum*
 nes dilicit Au- *rationes & causæ mihi innotuerint ex cognitione fidei, rituum &*
 thor ex fide & *cultus Zabiorum, prout videbis, quando illorum præceptorum*
 ritibus Zabai- *causas*
 starum.

causas tibi sum expositurus, quæ nullas habere videntur. Recensebo tibi autem Libros quosdam, ex quibus & tu addiscere poteris ea, quæ mihi de fide & opinionibus Zabiorum sunt cognita; quòd reverè scias & intelligas illorum veritatem, quæ in præceptorum causis reddendis sum in medium prolaturus. Celeberrimus inter hos est Liber, qui vocatur *העבודת הנבטיה* (h.e. ut alii transferunt, de *Agricultura Aegyptiorum*), quem transtulit *Aben vachaschijah*. In capite sequenti verò docebo te, cur Zabii fidei suæ capita descripserint conjunctim cum *Agriculturæ* ratione). Hic Liber plenus est insaniarum *Idololatricarum*, & aliarum rerum, ad quas vulgò Homines propendent & inclinant; de Fabricatione sc. Imaginum loquentium, (Hebr. *הטלמאות*, quam vocem ita transferre solent) de Descensu Spirituum familiarium, de Præstigiis, de Dæmoniis, de Diabolis, de Habitantibus in desertis, (quales fuerunt *Satyri*). Prætereà continentur in eo multa alia ridicula, quibus tamen existimant se subtiliter refutare velle miracula illa manifesta (*Mosis* sc. & *Prophetarum*), ex quibus universi cognoscunt, quòd Deus sit judex omnium Hominum, sicut dicitur; *Ut scias, quòd DOMINI sit Terra*, &c. Item: *Quia ego DOMINUS in medio Terra*. De Adamo primo narratur ibi, illam in Libro suo scripsisse, esse in India Arborem quandam, cujus ramus in Terram projectus instar serpentis repar: Arborem item aliam, cujus radix habeat formam humanam, & vocem vehementem, ac distincta verba edat ac loquatur: Item, esse certam quandam Herbam, quæ si sumatur, ac in collo suspendatur, Hominem reddat invisibilem, ita ut non videri possit, quònam ingrediatur, vel unde exeat; quòd si verò de illa suffitus sub Cælo conficiatur, audiri in vicino Aère fragores ac tonitrua horrenda, quamdiù fumus ille ascendit. Hæc & similia multa deliria narrantur ibi de mirandis virtutibus Plantarum & proprietatibus *Agriculturæ*, quibus miracula conantur evertere, ac quòd singulari tantum solertiâ & industriâ fiant, persuadere. Ex illis est etiam fabula illa de Arbore *אמלוי* quæ est quoque ex *Ascheroth*, h.e. *Lucis*, sive *Arboribus in honorem Deorum plantatis*, quibus, ut ostendi, serviebant. Ajunt; Arborem illam stetisse in *Nineve* 12000 annis, & litem ipsi intercessisse cù *Jabruach*, h.e. *Mandragora*, proptereà quòd hæc locum ejus occupare vellet: ac Virum quendam, qui prophetavit virtute arboris *אמלוי*, prophetiâ ad tempus privatum fuisse; postea verò cùm iterum ad prophetandum ipsum impelleret, significasse ei (*Arborem* sc. *אמלוי*), se occupatam fuisse in judicio cum *יברוח* h.e. *Mandragora*; itaque præcipere ei, ut

Fabula, quas
Adamo affir-
gunt *Zabasta*.

Fabula de dua-
rum Arborum
יברוח & אמלוי
contentione.

scribat ad omnes iudices, ut iudicent inter illas, ac pronuncient, quæ nam meliorem & majorem in præstigiis vim haberet, מלך אן פרוי *Mandragora*? Prolixa admodum illa est fabula. Ex illa autem, si probè eam consideraveris, addisces sententias & sapientiam Hominum illorum. Et hi tamen fuerunt Sapientes Babelis, in magna existimatione habiti in temporibus illis obscuris; ista enim sunt, in quorum fide educati fuerunt. Ac nisi mensura illa cognitionis de existentia DEI esset, quæ nunc inter Gentes est divulgata, essent isti nostri dies majoribus tenebris adhuc involuti, quàm illi. Sed reverter ad propositum meum.

*De Thammus
Pseudo-Propheta*

Narratur quoque in Libro illo fabula de Pseudo-propheta quodam Idololatrico, cujus nomen erat *Thammus*; quòd, cum vocaret Regem ad colendos septem Planetas & duodecim signa Zodiaci, ac à Rege ignominiosè interficeretur, illà nocte, quâ interfectus fuit, omnes Imagines ab extremitatibus Terræ convenerint in Palatio, quod in Babylonia Imagini magnæ aureæ, Imagini videlicet Solis, inter Cælum & Terram pendentem, erectum erat. Ibi Imaginem illam (*Solus sc.*) in medio procidisse, reliquis Imaginibus in circuitu ejus circumstantibus, ac Thammusum deslere vel plangere, & quid ei contigerit, narrare cepisse; reliquas Imagines plorasse, & totà nocte lamentatas esse: Aurorâ verò ascendente omnes simul avolasse, & in Templâ sua in extremas Terræ oras reversas esse. Hinc consuetudinem introductam esse, ut primo die mensis *Thammus* (h.e. Junii) lamententur, lachrymètur, plangant & lugeant propter Thammusum (Pseudo-prophetam). Vides itaque, quales opiniones fuerint illius temporis Homines. Antiqua autem valdè est historia de Thammus apud Zabios; sed ex illo libro addisces maximam partem deliriorum, operum & festorum Zabaistarum. Id verò, quod narrant de Adamo primo, de Serpente, de Arbore scientiæ boni & mali, de Vestimentis, quòd antea non in usu fuerint, cave, ne intellectum tuum abripiat, & existimes, illa verè Adamo vel alii contigisse. Illa enim omninò nunquam fuerunt in rerum Natura. Verùm si leviter tantùm & superficialiter rem consideres, deprehendes, quòd falsa sint ea omnia, quæ in hac fabula narrantur, & conficta ab illis, posteaquàm Lex nostra Gentibus innotuit, & historiam Operis *Bereschith* h.e. Creationis audiverunt. Tùm enim illi statim omnia secundùm sensum litteralem acceperunt, & fabulas illas effinxerunt, ut Homines simplices ista audientes persuadeantur, ac si Mundus esset Antiquus, & illa, quæ in Lege narrantur, ita, ut ipsi deli-

Definiunt, gesta essent. Quamvis autem tu non opus habeas hac admonitione, quia jam instructus es talibus scientiis, quæ prohibent, ne animum apponas ad insanias istas Casdæorum, Chaldæorum & Zabiorum omni sapientiâ (quæ quidem reverà ita nominari meretur) carentes, nihilominus tamen illa ad alios præservandos monere vólui; quia Vulgus nimis est facilis ad fidem fabulis istis adhibendam. Ex Libris porrò illis sunt quoque, *Liber Haiſtamchus*, *Libri Zabaiſtarum*, qui Aristoteli, sed falsò, attribuitur; *Liber item Hattel esmaoth* (h.e. de Imaginibus loquentibus); *Liber Tamtam*; *Liber Haſſcharabh* (השרב); *Liber Maaloth haggalgal vehazzuroth haoloth becol maaleh* (השרב). *Liber de gradibus Orbium cœlestium & figuris ascendentibus in unoquoque gradu*; *Liber alius de Imaginibus loquentibus*, qui etiam attribuitur Aristoteli; *Liber quidam*, qui attribuitur Hermeti; *Liber Isaaci Zabii*, in quo disputat pro Lege Zabiorum; *Liber item illius magnus de Consuetudinibus, & particularitatibus Legis Zabiorum*: ut, de illorum Festis, Sacrificiis, Precationibus, & aliis ad Fidem ipsorum spectantibus. Hi omnes sunt Libri de rebus Idololatricis tractantes, & in linguam Arabicam translati: nec dubium est, quin exigua pars sint respectu illorum, qui non sunt translati, vel qui non amplius extant, sed longitudine temporis perierunt. Illi autem, qui inter nos extant, complectuntur maximam partem opinionum & operum Zabiorum, quorum quædam adhuc hodiè in Mundo nota & usitata sunt: ut, Exstructio Templorum, & Figurarum tum fusilium, tum lapidearum in illis collocatio; Altarium erectio, & Sacrificiorum, variorumque ciborum generum super illa oblatio; Festorum Celebratio; ad Preces & alios cultus Templorum illorum, in quibus Loca magnifica valdè (quæ Tempora formarum Intellectualium appellant) exstruunt, congregatio; Figurarum super montes excelsos positio; Lucorum sive Arborum illarum reverentia; Statuarum erectio; & alia, quæ ex illis Libris, de quibus te instruxi, potes petere. Cognitio autem istarum opinionum & scientiarum est porta magna (h.e. multum infervit) ad reddendas Præceptorum causas. Nam totius nostræ Legis fundamentum & cardo, circa quem vertitur, est, sententias illas è cordibus Hominum delere, & memoriam illarum extirpare, sicut dicitur; *Ne seducat cor vestrum, &c.* Item; *Cujus cor avertat se hodiè, &c.* Item; *Sed altaria eorum destruetis, & lucos illorum comburetis igne, nomenque ipsorum perdetis, &c.* Atque hæc duo passim in Lege repetuntur & inculcantur. Hæc etiam prima ac principalis totius Legis nostræ fuit Intentio, sicut nos docuerunt Sapientes no-

Deut. 15. 23.

stri in expositione trita illius, quod DEUS ait; *Quicquid praecepit vobis DOMINUS per manum Moſis. Dixerunt: Ecce, discis hinc, quòd, quicumq; confitetur Idololatriam, habeatur pro eo, ac ſi totam Legem abnegáſſet: & quicumque abnegat Idololatriam, pro eo, ac ſi totam Legem confeſſus eſſet.*

CAP. XXX.

*Quare Antiqui Idololatræ Agriculturam
& cultum ſeu venerationem Stella-
rum conjunxerint?*

*Zabaiſta adſcri-
bunt Stellis ſæ-
cunditatem Ter-
ræ.*

QUÒD ſi conſideraveris opiniones illas antiquas & infirmas, apparebit tibi, in confeſſo quaſi apud illos fuiſſe, quòd per cultum Stellarum exulta & ſecunda reddatur Terra. Hinc Sapientiores, Doctiores & Religioſiores inter ipſos, prædicabant & indicabant Hominibus, quòd Agricultura, quâ Homines ſubſiſtunt & conſervantur, ab ipſorum voluntate dependeat, ſi nempe Solem reliquaq; Aſtra debito cultu venerentur; ſi verò peccatis ſuis illa offendant, urbes & agros vaſtari. Scribunt in Libris ſuis, quòd propter iram Martis deſerta & deſolata loca careant aquis ac arboribus, & Dæmones horrendi loca illa incolant. Summis laudibus extollunt Agricolas, Vinitores, propterea quòd laborant in excolenda & habitabili reddenda Terra, tanquam ſummo Aſtorum deſiderio & voto.

Cauſſa, propter quam Idololatræ magnificiunt Boves & Armenta, eſt, quòd magnam utilitatem præbent in Agricultura: ita ut dixerint, Non eſſe permiſſum illa maſtare, quia magnæ virtutes & commoda ex illis ad Homines redeant ab Aſtris propter Agriculturam; ſubjecta tamen eſſe Homini cum virtutibus ipſorum, quia DEUS illorum uſu delectatur, quem in Agricultura præbent. His itaque opinionibus inter Homines ſparſis, conjunxerunt cultum Idolorum cum cultu Terræ, eò quòd cultura Terræ ſit Hominibus & multis Animalibus neceſſaria. Sacerdotes autem Idolorum concionabantur Hominibus in congregationibus & cœtibus Eccleſiaſticis, illorumq; animis imprimebant, propter ejuſmodi cultus Pluviam de Cœlo deſcendere, Arbores agri fructus ferre, Terram ſecundam reddi. Attende quid dicant in Libro de Agricultura Aegyptiorum, ubi de Vineis ſermo habetur, ſicut ibi clara inveniuntur ipſorum verba. Dicunt, Sapientes & Prophetas ipſorum

an-

antiquos præcepisse, ut diebus festis certis instrumentis Musicis coram Imaginibus ludant, eò quòd Dii illis, qui hæc faciunt, benefaciant, & amplas remunerationes largiantur. Atque harum promissionum multas admodum fecerunt species: ut, quòd longævam vitam sint habituri; quòd morbi ab illis auferendi; quòd à magnis vitiis sint conservandi; quòd Terra proventum suum sit datura, & Arborea fructus ad satietatem prolaturæ. Huc-usque sunt verba Zabiorum. Cùm igitur tantoperè opiniones istæ divulgari & obtinere cœpissent, placuit DEO Opt. Max., pro immensa sua erga nos misericordia, errores istos ex animis nostris evellere, & tantos labores à corporibus nostris, per laboriosarum & inutilium istarum actionum abolitionem, auferre; deditque nobis Legem suam per manum Mosis p.m., qui nobis in DEI Nomine indicavit, si Altra aliaque Corpora cœlestia coluerimus, Pluviam cessaturam, Terram infœcundam & sterilem futuram, Arborea fructus suos non daturas, varia mala temporibus, & vitia corporibus eventura, vitam denique nostram decurtatam iri. Ista namque omnia verba sunt fœderis, quòd nobiscum DEUS pepigit, & invenies illa passim in tota Lege; quòd videlicet ex cultu Stellarum sequatur Cohibitio pluviae, vastatio Terræ, corruptio temporum, ægritudo corporum, decurtatio dierum (h.e. *vita*); & econtrà, quòd ex intermissione illius & conversione ad cultum DEI sequatur descensio pluviae, fœcunditas Terræ, bona tempora, sanitas corporis, & longa vita, contrà quàm Hominibus concionati sunt cultores Idolorum, ut ad colenda ea ipsos permoverent. Fundamentum enim Legis est, opinionem illam ex animis Hominum tollere, memoriamque ejus extirpare.

CAP. XXXI.

Respondet illis, qui existimant, nullas Præceptorum reddi posse rationes.

SUNT quidam Homines, quibus difficile admodum est, Præcepti alicujus causam reddere, ac propterea viderur, nullius præcepti vel prohibitionis rationem posse intelligi. Quòd autem eos huc permovit, est morbus, quem in animis suis invenerunt, quem non exprimere aut eloqui possunt. Existimant enim, si Leges istæ utilitatem aliquam in hoc Universo habeant, & propterea nobis

datæ sint, videri posse, ac si ex ratiocinatione & intellectu Hominis
 intellectu præditi proveniant : sed si ratio & utilitas illarum non
 possit intelligi, tàm extra omne dubium esse, quòd à Deo origi-
 nem suam trahant; cùm ratione humanâ non possint apprehendi.
 Verùm insipientes isti hoc pacto Hominem perfectiorem faciunt
 Creatore ejus. Homo etenim juxta illos, quicquid dicit, vel agit,
 certo fine agit : D E U S autem nequaquam, sed præcipit nobis id,
 quod nec ullam nobis affert utilitatem, si faciamus; nec damnum, si
 intermittamus. Absit autem hoc, absit inquam à Creatore! Con-
 trario enim modo res sese habet; Intèrio quippe tota Præceptorum
 est, ut nobis profint, sicut explicuimus ex dicto illo; *Ut benè sit no-
 bis omnibus diebus, ad vivificandum nos sicut hoc die.* Et in hunc sensum
 dicitur quoque; *Qui audiverint omnia statuta ista, &c.* Item; *Tantum
 Populus sapiens & intelligens, Gens magna ista.* His namq; verbis osten-
 ditur, *Statuta* etiam omnia docere cunctas Gentes, quòd summam
 contineant sapientiam & intelligentiam. Quòd si autem essent res,
 cujus causa esset abscondita, quæ nullam utilitatem afferret, vel de-
 trimentum averteret; quare quæso diceretur de credentibus vel fa-
 cientibus illa, quòd sint Sapientes, Intelligentes, Magni, & Genti-
 bus cunctis admirationi? Sed citra dubium res se habet, sicuti de-
 claravimus, quòd sc. unumquodque sexcentorum & tredecim Præ-
 ceptorum profit, vel ad salutaris alicujus opinionis fidem generan-
 dam, vel ad perversam aliquam evellendam, vel ad ordinem ali-
 quem bonum instituendum, vel ad iniquitatem tollendam, vel ad
 honestas & laudabiles virtutes excitandum, vel denique à malis &
 turpibus vitiis dehortandum, quæ omnia ad tria capita revocari
 possunt, Fidem sc., Mores, & Actiones Practicas in vita Civili.
 Quòd autem singula hic speciatim non enumeremus, ejus rei causa
 est; quòd omnia illa, quæ Lex vel præcipit, vel prohibet,
 contineant vel doctrinas de Actionibus Civilibus &
 Politicis, vel de Rebus credendis, vel de Moribus:
 ac proinde sufficiunt nobis hic tria ista ca-
 pita, in reddendis Præcepto-
 rum causis.

Deut. 6. 24.

Deut. 4. 6.
Ibid.

CAP. XXXII.

Sicut omnia Opera DEI Naturalia, ita quoque ejusdem Præcepta suas habere causas & rationes. Oblationum & aliorum quorundam Præceptorum origo, &c.

SI consideres Opera DEI Naturalia, manifestabitur tibi ex illis solertia & sapientia summa Creatoris in Animalium creatione, & motûs partium ipsorum subordinatione ac colligatione. Sic eadem sapientia & industria lucet in subordinatione singulorum membrorum in Homine, si ordine considerentur. Exempli causâ, ad ostendendam subordinationem istam motuum & colligationis membrorum; Cerebri pars anterior est mollissima, posterior verò non nihil dura: spina dorsî adhuc durior; & quânto magis protenditur, tantò quoque est durior. Nervi sunt instrumenta sensûs & motûs. Et sunt quidam, qui necessarii sunt tantùm ad apprehensionem sensuum, idque cum motu exiguo, qui non nisi levissimo labore constat, ut est motus palpebrarum & maxillæ; & hi oriuntur ex cerebro: quidam verò, qui necessarii sunt ad motum membrorum; & hi oriuntur ex spina dorsî. Quandoquidem autem isti nervi propter teneritudinem suam, licet ex medulla spinæ dorsî orientur, juncturas membrorum movere nequeunt, ideò, sapienti consilio DEI, è nervo exeunt fibræ, quæ replentur carne, & fiunt musculi; deinde ab extremitate nervi exit musculus, qui incipit crassescere & conjungi cum funibus scissionum durarum, sitq. Tendo, qui postea adhæret & adjungitur membro; & tùm demùm potest nervus membrum movere. Hoc unicum exemplum adducere hîc volui ad subordinationem istam declarandam, quia est manifestissimum ex admirandis illis, quæ habentur in Libro *de Utilitate partium*, quæ singulæ sanè suas habent manifestas utilitates, si intellectu claro considerentur. Eandem sapientiam & sagacitatem spectandam nobis proposuit Deus in unoquoque Individuo Animalium lactentium. Quia enim, cum nascuntur, sunt tenerrima, neque sicco cibo ali possunt; ideò adaptavit eis ubera ad lac generandum, ut humido ejusmodi cibo, temperamento membrorum ipsorum convenienti,

*Quomodo membra in Homine sibi invicem sub-
ordinentur.*

ti, nutriantur, donec ordine & gradatim exsiccentur & confortentur. Ac similem planè gubernationis DEI Opt. Max. modum observare licet in rebus multis in Legge nostra, quia non licet subito & momento quasi transire à contrario uno ad alterum; & per consequens, secundum Naturam Hominis fieri non potest, ut momento relinquat id, cui longo temporis spatio est assuetus. Cum itaque misit DEUS Moysen Doctorem nostrum p. m., ut nos faceret regale Sacerdotium, Gentem sanctam primò in cognitione DEI Opt. Max., sicut dicitur; *Ostensum tibi est, ut scires, &c.* Item; *Scio ergo hodie, & revocato ad cor tuum, &c.* Deinde in cultu DEI, sicut dicitur; *Et ad colendum eum ex toto corde vestro.* Item; *Et servietis DOMINO DEO vestro.* Item; *Et ipsi servietis.* Et usitata tum in Mundo consuetudo erat, cui omnes assueti, & cultus universalis, in quo omnes erant educati, ut variae Animalium species in Templis illis, in quibus Imagines collocabant, offerrentur, coram illis procumberetur, & adoleretur; certi insuper quidam essent cultores sequestrati quasi & ad cultum illum destinati, qui in Templis illis, in honorè Solis, Lunæ, reliquarumq; Stellarum exstructis, exercebatur, sicuti ostendimus: ideò noluit Sapientia & Providentia DEI, quæ in omnibus ejus creaturis lucet, mandare, ut cultus illi omnes derelinquantur aut aboleantur. Hujus enim rei cor humanum, quod perpetuò ad id inclinatur, cui est assuetum, naturaliter non fuisset capax; ac propterea perinde fuisset, ac si hoc nostro tempore Propheta aliquis veniret, qui nos ad cultum DEI vocare vellet, ac diceret; DEUS præcipit vobis, ne oretis, ne jejunetis, ne quæratem salutem ejus in die angustiae, sed ut cultus vester totus consistat in cogitatione, non in opere. Propter hanc itaque causam retinuit DEUS adhuc cultus, eosque à rebus creatis & phantasmatis, quæ nullam veritatem habent, ad Nomen suum venerandum transtulit, & præcepit nobis, ut illas exhibeamus Ipsi. Ita præcepit, ut Ipsi ædificemus Tempa, sicut dicitur; *Et facient mihi Sanctuarium:* ut Altare Nomini ejus sit consecratum; *Altare Terræ facies mihi:* ut sacrificia ipsi offerantur; *Homo cum sacrificium ex vobis obrulerit DOMINO:* ut nos incurvemus, & fultum faciamus coram Ipso. Similiter è contrario prohibuit, ne istiusmodi opera fiant aliis: ut, *Qui sacrificat Diis, internecioni devovebitur, &c.* Item; *Non incurvabis te DEO alii.* Sic Sacerdotes ad cultum Sanctuarii separavit, de quibus ait; *Et Sacerdotio fungentur mihi:* & postulavit, ut ordinentur ipsis dona sufficientia; quia occupati sunt in domo & oblationibus ejus: *Dona videlicet, quæ Sacerdotum & Levitarum dicuntur.* Consilium autem

Deut. 4. 35.

Ibid. v. 39.

Deut. 11. 13.

Exod. 23. 25.

Deut. 13. 4.

*Deus non planè
abolevit cultus
Idololatrias, sed
illos à rebus
creatis ad No-
men suum trās-
tulit.*

Exod. 25. 8.

Exod. 20. 24.

Lev. 1. 2.

Exod. 22. 19.

Exod. 34. 14.

Exod. 28. 41.

autem in hac Divina Sapiëntia fuit, ut memoria Idololatriæ deleatur, & fundamentum illud magnum de Existentiâ & Unitate DEI in Gente nostra confirmetur, nec tamen animi Hominum propter cultuum illorum abolitionem, quibus assueti erant, obstupescerent, vel alios cultus scirent.

Novi autem, animam tuam in principio cogitationis non assensuram isti rei, sed difficilem admodum tibi visuram, & quæsiturâ ex me; *Quomodo fieri possit, ut præcepta & opera tam clarè explicata, certa sua tempora habentia, non sint instituta propter sese, sed propter aliud; quasi sc. essent inventum à DEO excogitatum ad nos ad Intentionem primam duccendos? & Quidnam ipsum impediverit, quò minus nobis Intentionem suam primam præceperit, & facultatem recipiendi eam concesserit, ita ut non opus fuisset illis, quæ existimas esse ex Intentione secundâ?*

Audi igitur responsonem meam, quæ ægritudinem istam tibi ex animo auferet, & veritatem illius rei, quam te docui, deteget. Occurrit in Lege simile quid planè huic rei: id videlicet, quod dicitur; *Et non duxit eos DEUS per viam Terræ Philisthæorum, &c. Et circumduxit DEUS Populum per viam deserti Maris algosi, &c.* Exod. 13. 17.
Ibid. v. 18. Quemadmodum ergo DEUS illos deduxit à via recta, quæ principaliter fuit intenta, propter timorem rei alicujus, quam secùdùm naturam suam non poterant portare, in viam aliam, ut pervenirent ad Intentionem primam: ita præcepit DEUS ista præcepta propter timorem rei illius, quam anima nostra naturaliter portare non poterat, ad Intentionem primam assequendam, Apprehensionem videlicet DEI Opt. Max., & Derelictionem Idololatriæ. Nam sicut non est in natura Hominis, ut is, qui quotidie laborat in opere cæmentario & laterario, vel simili aliquo artificio, manibus suis à sordibus lotis, statim abeat ad præliandum cum Gigantibus; ita quoque non est in natura ejus, ut in variis istis operum, cultuum & ceremoniarum speciebus educatus (ad quas anima ejus tantoperè inclinatur, ut illas pro Intelligibili primo habeat) uno momento illa omnia relinquat & deserat: & quemadmodum ex singulari sapientiâ DEI circumducti fuerunt (Israëlitæ) in deserto, ut nempe fortitudinem discerent; (notum enim est, quòd quotidiana conversatio in deserto, rarus deliciarum & voluptatum corporis, ut balnearum, & similiarum rerum, usus, Fortitudinem generent, sicut contraria Mollitiem); & tamen filii ipsis nati sunt, qui non erant assueti operibus illis humilibus & servilibus: omniaq; hæc facta fuerunt ex specialibus mandatis DEI, sicut dicitur; *Secundùm os DOMINI castrametati sunt, & secundùm os* Num. 9.

DOMINI proficiscabantur. Custodiam DOMINI custodiverunt secundum os DOMINI per manum Moysi: ita hæc quoque Legis pars ex singulari consilio DEI provenit, ut remaneant in specie cultus consueti, & tamen exinde discerent Fidem illam, quæ est Intentio prima.

Alteram quæstionis tuæ partem quod attinet, *Quisnam impediverit DEUM, quò minus nobis præceperit Intentionem suam primam, & facultatem dederit eam accipiendi? posset eodem modo ex te quæri & dici, Quisnam impedivit DEUM, quòd non duxerit Israëlitas per Terram Philisthæorum, & dederit ipsis virtutem & facultatem belligerandi, ut non opus fuisset circumitione illâ in columna Nubis interdiu, & in columna Ignis noctu?*

Quin-imò & tertia quæstio tibi hic moveri posset de causa promissionum Divinarum, quas promisit pro observatione præceptorum, & comminationum, quas contra transgressores est comminatus, ac dici; *Quandoquidem prima DEI Intentio & Voluntas fuit, ut credamus isti Legi, & faciamus secundum omnia, quæ præcepta sunt in ipsa; quare non dedit nobis facultatem illam recipiendi & faciendi semper, ut non opus habuisset hoc consilio, quòd benefacturus nobis sit, si serviamus ei, & nos puniturus, si rebellemus, neque beneficiis vel pœnis illis nos afficere; ista enim omnia inservunt eò, ut in nobis assequatur Intentionem suam primam? & quid impedivit eum, quòd non dederit nobis Voluntatem faciendi cultum illum, qui ei placet; & à natura fugiendi illum, quem detestatur?*

Responsio autem ad tres istas quæstiones, & illis-similes, eadem est; videlicet, quòd licet DEUS miraculosè quandoque mutet naturam Singularis alicujus in cæteris Entibus, nullo tamen modo per miraculum mutet naturam Hominum. Hujus fundamenti causa dictum est; *Quis des, ut sit cor eorum istud illis &c.* Et propter hanc quoque causam data sunt Præcepta & Promissiones, Præmia & Pœnæ. Doctrinam autem de Miraculis in aliquot locis Libri hujus nostri jam exposui. Quod verò dixi, non ita intelligo, ac si crederem, Impossibile esse DEO Naturam Hominum mutare: possibile enim hoc omninò est, & sub potentiam ejus cadit; sed quòd nolit id facere, nec unquam Voluntas ejus futura sit secundum Legis nostræ principia. Etenim si Voluntas DEI esset, unumquemque Hominem mutare ita, ut eum esse vellet, non opus fuisset Prophetas mittere, vel Legem promulgare.

Sed redeo ad propositum meum, & dico; Cùm ista species cultus
Divi-

Divini, Oblationes nempe, sint secundum Intentionem secundam; Invocatio verò, Precatio & similia cultus Divini genera magis sint propinqua Intentioni primæ, & necessaria ad illam assequendam, idcirco DEUM magnam inter duas istas species constituisse differentiam. Istæ enim Oblationes & Sacrificia, licet fiant in honorem DEI Opt. Max., tamen non ita nobis sunt facienda, sicut à principio fiebant, ut videlicet in quovis loco & quovis tempore offerre, Templum pro lubitu nostro edificare, quicquid placuerit, offerre, cuilibet, cui adlubuerit, hoc munus sibi vendicare, sit permissum; sed prohibita sunt nobis ista omnia, & certa domus huic rei fuit assignata, sicut dicitur; *In loco, quem elegerit DOMINUS*: extra quam Sacrificia Deut. 12. 26. offerre non licebat; *Cave tibi, ne offeras holocausta tua in quovis loco, quem* Deut. 12. 13. *videbis*: nec nisi certa familia Sacerdotio fungi poterat; & hæc omnia ad cultus istius genera diminuenda, ut nihil nempe fieret, nisi quod DEUS non jusset intermittere. Verum Precatio & Deprecatio permissa est in omni loco & cuivis, ut & *Zizit*, Peniculamenta in oris vestimentorum, *Mesufab* Scheda, quæ in postibus januarum absconditur, *Thephillin* Oratoria, sive Lora illa, quorum in precibus usus est, & alia similia. Hac de causa, quam nunc tibi aperui, invenimus sæpissimè Prophetas reprehendere Homines ob nimium studium & nimiam diligentiam in adducendis oblationibus, & illis inculcare, quòd non principaliter & per se intendantur, neq; DEUS illis opus habeat. Sic ait Samuel; *Nunquid voluntas* 1. Sam. 15. 22. *DOMINO est in holocaustis & victimis, ut in obtemperando voci DOMINI?* Item Jesajas; *Ad quid mihi multitudo Sacrificiorum vestrorum, dicit DOMINUS?* Et Jeremias; *Non sum loquutus cum Patribus vestris, nec præcepi eis die, quo eduxi eos è terra Aegypti, de holocaustis & victimis. Sed verbum hoc præcepi eis, dicendo; Obtemperate voci meæ, & ero vobis in DEUM, & eritis mihi in Populum*: quæ Prophetæ verba scrupulum moverunt omnibus, quos mihi videre & audire contigit. Dicunt enim; Quomodo dicit Jeremias de DEO, quòd non præceperit nobis Sacrificia & Holocausta, cum maxima pars Præceptorum circa hoc tantum sit occupata? Sed scopus verborum ipsius is est, quem indicavi tibi. Dicit; Prima Intentio utique est, ut apprehendatis me, neque alii serviat, ut ego sim vobis in DEUM, & vos mihi in Populum. Hoc autem Præceptum de Oblationibus & de Domo mea datum est in hunc finem, ut exinde ad utilitatem vestram hoc disceratis: & eâ de causâ quoque transtuli illos cultus ad Nomen meum, ut omnis Idololatriæ memoria deleatur, & Unitas mea confirmaretur. Vos

verò venistis, & finem illum irritum reddidistis, cultuique externo adhæstis. Nam dubitastis de existentia mea, sicut dicitur; *Negaverunt DOMINUM, & dixerunt, Non est ipse: & Idolis serviistis, Baali adolevistis, post Deos alienos ivistis, & ad Domum meam venistis, &c: adhæstis & respexistis solum ad Templum DOMINI, & ad oblationes, quæ non erant prima & principalis Intentio.*

*Prima præcepta
Dei non fuerunt
de Oblationibus
& Sacrificiis.*

Sed alio quoque adhuc modo versus istos Prophetæ possum exponere, qui eundem, quem diximus, sensum exhibet. Constat ex Scriptura & ex Cabbala simul, quòd principium Præceptorum nobis datorum non sint verba de Holocaustis & Sacrificiis, (h.e. quòd *prima præcepta, quæ nobis data sunt, non fuerint de Holocaustis & Sacrificiis*). Nec enim opus est, ut ullo modo defatiges intellectum tuum in Paschate Ægypti; nam illud propter manifestam causam factum est, sicuti ostenturus sum: ac præterea datum fuit in Terra Ægypti; illa autem, de quibus hîc agitur in isto Prophetæ Jeremiæ loco, fuerunt præcepta post exitum ex Ægypto: unde dicitur ibi; *In die, quo eduxi vos è Terra Ægypti.* Primum etenim præceptum, quod post exitum ex Ægypto datû est, fuit illud, quod in Mara accepimus, quando dictum nobis fuit; *Si audiendo audiveris vocem DOMINI DEI tui, &c.*

Exod. 15. 26.

Ibid. v. 26.

Ibi posuit ei Statutum & Judicium, &c. Et certa quædam est Cabbala, in qua dicitur; *Sabbatum & Judicia in Marah deponam.* Statutum itaque, cujus ibi mentio fit, est *Sabbatum*; Præceptum verò, sunt *Judicia*, Sublatio nempe omnis iniquitatis. Et hæc est Intentio prima, sicuti suprâ docuimus; Volo dicere, Fides opinionum verarum, ut, Novitatis Mundi: (nôsti enim principale fundamentum præcepti de Sabbatho esse, ut hoc dogma confirmetur & roboretur, sicuti *parte 2. cap. 31. hujus Libri* ostendimus): deinde, præter fidem hanc opinionum verarum, Sublatio iniquitatis inter Homines. Propterea liquet tibi, quòd prima præcepta non fuerint de Holocaustis & Sacrificiis, quia sunt secundum Intentionem secundam. Et hoc, quod Jeremias inquit, est illud ipsum, quod in Psalmis legimus, ubi Populus redarguitur, quòd ignoret Intentionem primam, & inter ipsam &

Psal. 50. 7. 8. 9.

Intentionem secundam non distinguat. Sic dicitur ibi; Audi Popule mi, & loquar Israël, & testificabor tibi: DEUS tuus ego sum. Non super Sacrificia tua arguam te, nec super Holocausta tua, quòd non fuerint coram me semper. Non accipiam è domo tua juvencum, nec de septu tuis hircos. Et

fic in quovis loco, in quo hæc vel similia repetuntur,
hæc est intentio, quod te considerare
& observare jubeo.

CAP. XXXIII.

Quòd Lex externam immunditiem & impuritatem tollat post purificationem cordis.

EX generali Legis intentione inter alia est, Cupiditates & desideria exterminare, contemnere, nec nisi ad necessitatem illa permittere. Nòsti, majoris Hominum partis unicum desiderium & summam voluptatem consistere in immodico cibo, potu & Venere. Ista autem sunt, quæ & perfectioni Hominis ultimæ (*Intellectui sc.*) & perfectioni primæ sunt perniciofa, quæq; omnia ferè Politicæ & Oeconomix negotia conturbant. Nam cum tantum pravis nostris concupiscentiis indulgemus, ut fatui quidam solent, tum Appetitus speculativi cessant, corpus nostrum corrumpitur, Homo ante tempus suum naturale obit, curæ & sollicitudines multiplicantur, odiû & invidia vel zelus augentur, contentiones denique, bella, rapinæ suscitantur.

Causa hujus rei est, quòd stolidi Homines Voluptatem suam tanquam summum bonum, summumque suum finem sibi proponant.

Huic ergo pesti maturo consilio mederi voluit DEUS, dum præcepta dedit, quæ imaginarium istum finem tollerent, & cogitationes nostras inde abstraherent, omniaque ea, quæ ad voluptatem spectare videntur, prohibere: id quod præcipua Legis nostræ est Intentio. Nonne enim vides, quàm severè Lex præcipiat morte mulctare eum, qui nimiam voluptatem in cibo & potu quærere deprehenditur, eum nempe, qui in Lege vocatur *Filius rebellis & declinans, epulo item & potator*. Juber namque Lex lapidare illum & maturè è medio tollere, antequàm latius ejus malitia progrediatur, ut tandem etiam cædes perpetraret, aliisque Hominibus gulositate suâ noceat ac molestus sit.

Legis Intentio est cupiditatum extinctio & refrenatio:

Deut. 21.

Sic è generalibus Legis intentionibus est quoque, ut Homo sit placidus, mansuetus, erga proximum suum officiosus, non durus ac difficilis, sed voluntatem amicorum suorum faciens, petitiones ipsorum exaudiens, & votis annuens. Nòsti enim præceptum Divinû; *Circumcidite igitur præputium cordis vestri, & cervicem vestram ne induretis ultra. Item; Ausculta & audi Israël. Item; Si volueritis & audiveritis.*

Charitas erga proximum:

Deut. 10. 16.

Deut. 27. 9.

Jesa. 1. 19.

Sic dicitur de iis, qui parati & prompti sunt recipere, quod recipiendum est; *Et audiemus atq; faciemus*: & alibi parabolicè; *Trabe me post te, curremus.*

Sanctimonia:

part. 3. cap. 49.

Exod. 19. 10.

v. 15.

Num. 5. 5.

Lev. 11. 44.

Mundities externa corporis.

Jesa. 66. 17.

Prov. 30. 12.

Post-hæc, Puritas & Sanctitas quoque est ex Legis nostræ Intentionibus; h.e. Continentia & Abstinencia à rebus Venereis, sicut infra sum explicaturus. Cùm enim **D E U S** iussit sanctificare Populum ad Legem suscipiendam, dixit; *Sanctifica eos hodie & cras*: Item; *Ne appropinquetis uxoribus*: manifestè docens, quòd Sanctificatio sit Continentia à Venere; sicut alibi ait, quòd Abstinencia à Vino sit Sanctitas, de Naziræo inquires, *Sanctus erit*. Sic legimus in libro *Sipbra*; Sanctificate vos, & estote sancti: *Hæc est sanctitas Præceptorum*. Quemadmodum autem Scriptura impletionem & observationem Præceptorum illorum vocat Sanctitatem & Puritatem; sic illorum transgressionem, & rerum turpium perpetracionem vocat Impuritatem & Immunditiem, sicut explicabo.

Mundities vestimentorum, Lotio corporis, Abstersio item sudoris & sordium, est quidem etiam de Legis intentione; verùm posterior est Purificatione operum & cordis ab opinionibus pravis & moribus inhonestis. Existimare enim, munditiem externam ablutionis corporis & vestimentorum sufficere Homini, licet per reliqua omnis generis voluptatibus, Cereri, Veneri, & Baccho indulgeat, summa est insania! Hinc ait Jesajas; *Qui sanctificant se, & qui mundant se in hortis, post unum in medio, comedentes carnem suillam, abominationem, &c.* quibus verbis significat, quòd se in locis publicis mundent & sanctificent, postea verò intra privatos parietes & in ædibus suis omnis generis peccatis se contaminent, cibos prohibitos, ut carnem suillam, abominationem atque mures comedant. Quòd ait, *Post unum in medio*, illis verbis fortè denotat coitum prohibitum. Colligimus autem inde, quòd externa ipsorum fuerint munda; interiora verò cupiditatibus & concupiscentiis referta: id quod nequaquam cum Lege convenit. Principalis enim scopus Legis est, concupiscentias primò diminuere; deinde mundare exteriora, posteaquàm interna & abscondita mundata sunt. De istiusmodi Hominiibus, qui corporis & vestimentorum munditiei nimiùm sunt dediti, interea autem intus pravis moribus præditi, impurisquæ actionibus addicti, inquit Salomon; *Est generatio, quæ munda est in oculis suis, & à sorde sua non est abluta; & est generatio, cujus excelsi sunt oculi, &c.*

Quòd si hæc ita probè consideraveris, quæ hætenus de finibus Legis

Legis recensuimus, multorum Præceptorum causæ tibi innotescant, quæ antea tibi erant incognitæ, &c.

CAP. XXXIV.

Legem accommodatam esse ad totam Gentem communiter, non ad singulos.

EX iis, quæ in hoc negotio cognitu necessaria sunt, est & hoc, quod Lex non attendat ad ea, quæ sunt extraordinaria & raro contingentia; sed quicquid docet, sive id ad doctrinam, sive ad mores spectet & actiones, respicit ad ea, quæ communiter & ordinariè solent fieri. Proinde non est ratio habenda illorum, quæ in paucioribus eveniunt, & ad damnum ac detrimentum, quod uni vel alteri accidit ex mensura & regimine legali; Lex enim est quiddam planè Divinum: sed considerare debes res naturales, in quarum universalitate utilitates illius sunt communes & frequentes, damna autem non nisi particularia & specialia, sicut ex nostris & aliorum verbis est manifestum.

Præcepta nō sunt accommodata ad singula Individua; sed ad omnes in universum.

Ideoq; juxta hanc considerationem nemo mirari debet, si Intentio Legis non in omnibus & singulis Individuis perficiatur, sed nonnulli quandoq; reperiantur, quos regimen aliquod Legale non perficit. Formæ etenim naturales non semper largiuntur cuivis Individuo omnia necessaria & requisita. Nam omnes proveniunt ab uno Deo, & operationem unam habent: omnes datæ sunt à Pastore unus; contrariumque hujus rei est impossibile. Impossibile autem Naturam habere firmam & immutabilem, alibi demonstravimus.

Propterea juxta hanc considerationem impossibile etiam est, ut Leges secundum diversas Hominum cōstitutiones, secundum item diversitatem temporum, ad instar Medicinæ, datæ sint; cuiq; enim Homini accommodatur Medicina pro ratione temperamenti ipsius, quod hac vel illa horâ habet; sed necesse est, ut regimen Legale sit absolutum & universale, licet uni sit conveniens, alteri verò non. Quòd si enim ad Homines esset accommodata Lex, corruptione utique vacare non posset: quod dicere procul à nobis absit! Hac itaque de causâ non decet, ut ea, quæ sunt de prima Intentione Legis, temporari vel loco sint accommodata; sed oportet Judicia & Statuta esse absoluta & universalia, sicut Deus ait; *O congregatio, Num. 15. 15. statutum unum est vobis!* intendique debent in illis emendationes universales, sicut exposuimus.

Post-

Posteaquàm ergo ista sum præfatus, incipiam nunc explicare id, quod explicandum mihi proposui.

CAP. XXXV.

Dividuntur Præcepta omnia in quatuordecim classes.

Divisio Præceptorum in quatuordecim classes.

VIDE TUR mihi, Præcepta omnia, juxta hanc Intentionem, in quatuordecim classes commodè posse dividi.

Prima classis. fundamentales Fidei; ea nempe, quæ in Tractatu *סודי תורה* h.e. de Fundamenti Legis enarravimus. Quò etiam pertinet doctrina de Pœnitentia, & de Jejunis, sicut explicabo. De istiusmodi autem sententiis fundamentalibus Fidei non potest quæri, quæ sit illorum utilitas?

Secunda. Secunda classis comprehendit præcepta de Idololatria, ea videlicet, quæ in Tractatu de Idololatria recenluimus. Pertinent autem hûc præcepta de heterogeneis Vestimentis, de Vitibus diversi generis, de Fructibus item Arborum, qui tribus primis à plantatione annis proveniunt. Hujus ordinis Præceptorum causa nota est; inservit enim ad confirmandas & perpetuò conservandas sententias illas Fidei credendas.

Tertia. Tertia classis complectitur præcepta de Emendatione Morum, quæ recensuimus in *Halachoth deoth*. Notum autem est, Bonis moribus societatem & conversationem humanam perfici, quæ generis humani ordini est necessaria.

Quarta. Quarta classis continet præcepta de Eleemosynis, de Mutuo, de Debitis, & quæ his sunt affinia, ut sunt Aestimationes sive Pretia, Anathemata, Judicia Mutui & Servorum, atq; adeò omnia ea, quorum mentionem fecimus in Tractatu nostro de Seminibus, exceptis tantùm præceptis de Heterogeneis & Fructibus trium primorum annorum. Causa horum omnium est manifesta, quia utilitas illorum ad omnes ferè redit. Qui enim hodiè est dives, ille ipse vel ejus posteri cras sunt pauperes; & qui hodiè est pauper, ille, vel illius filius, cras est dives.

Quinta. Quinta classis comprehendit præcepta de Prohibitione Iniquitatis & Rapina, de quibus egimus in Tractatu *Nesikin*, h.e. de Damnis. Utilitas illorum est manifesta.

Sexta. Sexta classis complectitur præcepta de Judiciis pecuniariis, qualia sunt de Furibus, Prædonibus, & falsis Testibus, & maxima pars eorum, quæ enarravimus in Tractatu *סופי* h.e. de Judiciis, quorù omnium usus est manifestus. Quòd si enim ejusmodi peccatores & raptores

non

non punirentur, nullus rapinarum & damnorum esset finis, nullus-
que Hominum istiusmodi sceleratorum & maleficorum numerus.
Neque, ut stolidè quidam opinantur, intermissio vel remissio pœ-
narum est Clementia, sed potius Inclementia, Crudelitas, & ordinis
Politici Everfio. Clementia est id, quod DEUS præcepit; *Judices & Deut. 16. 18.*
Præfectos pones tibi intra omnes portas tuas.

Septima classis complectitur *Judicia pecuniaria*, ex mutuis Homi- *Septima.*
num inter se negotiationibus procedentia, ut, *de Mutuo, Elocato, De-*
posito, de Emptione & Venditione, de Hereditatibus, &c. quæ recensuimus
in Tractatu מִיִּקָּוֶה & מִשְׁפָּט, quorum utilitas est manifesta. Necessa-
rium enim est, ut Homines facultatibus suis ubique inter se nego-
tiantur & communicent. Id autem fieri ritè non potest, nisi certæ
æquitatis istiusmodi negotiorum habeantur Regulæ, justâque pro-
portione æstimentur.

Octava classis complectitur præcepta *de Diebus solennibus*, ut *de Sab- Octava.*
batho & Diebus festis, quæ recensuimus in libro זְמַנֵּי. Causas & ra-
tiones illorum Lex ipsa explicat, quòd videlicet inserviant vel ad
alicujus articuli Fidei confirmationem, vel ad Corporis recreatio-
nem, vel ad utrumque simul, quemadmodum sum ostensurus.

Nona classis complectitur alias practici cultûs Divini partes, *de Nona.*
Precaione, de lectione Audi Israël, & aliis, quæ enarravimus in Tra-
ctatu אֱהַבָה h.e. *de Amore*, excepto præcepto *de Circumcisione*. Utilitas
illorum est evidens; confirmât enim opiniones de Dilectione DEI,
de illis item, quæ de DEO sunt credenda, vel quæ illi attribuenda.

Decima classis continet præcepta *de Sanctuario, ejusq; Vasis, Instrumen- Decima.*
tis, ac Ministris, quæ recensuimus in Tractatu עֲבוֹדָה. Utilitatem illo-
rum jam in præcedentibus declaravimus.

Undecima classis complectitur præcepta *de Oblationibus*, & sunt illa *Undecima.*
ferè, de quibus egimus in Tractatu עֲבוֹדָה & קַרְבָּנוֹת. Sed & horum
Præceptorum utilitatem generaliter jam commemoravimus, cur
nempe illo tempore fuerint necessaria?

Duodecima classis comprehendit præcepta, quæ agunt *de Pollutioni- Duodecima.*
bus & Purificationibus, quorum omnium generalis intentio est, ne quis
temerè in Sanctuarium ingrediatur; sed ut debitam illi reverentiam,
honorem & timorem exhibeant, quemadmodum alibi sum decla-
raturus.

Decima-tertia classis continet præcepta *de Cibis vetitis & similibus, Decima-tertia.*
ea videlicet, quæ recensuimus in Tractatu *de Cibis vetitis*. Vota item
& *Nasireatus* ad hoc quoque genus Præceptorum spectant. Univer-

forum autem intentio est, immoderatum appetitum deliciarum & lautitiarum rescindere, modumque gulæ ponere, sicuti exposuimus in principio Commentarii nostri super librum *Avoth*.

*Decima-quarta-
14.*

Decima-quarta classis est præceptorum de *Concubitu illicito*, quæ exposuimus in Tractatu *ד'שנ*, & in Tractatu *אסורי ביאה*. Et ex hoc genere est quoque *Commixtio bestiarum diversa speciei*. Intentio illorum est, Libidinem, quantum fieri potest, coercere, ne modus in illa excedatur, vel pro fine habeatur, quemadmodum stulti solent facere, prout in *Massechet Avoth* exposuimus. Pertinet huc etiam *Circumcisio*.

Cæterum, notum est, Præcepta quoque aliter dividi, in duas videlicet partes: in ea sc., quæ respiciunt *DEUM & Hominem*; & ea, quæ respiciunt *Homines inter se invicem*.

Homines inter se invicem respiciunt Classis quinta, sexta, septima, & ex parte tertia. Reliquæ respiciunt *DEUM & Hominem*. Nam omnia Præcepta, sive sint Affirmativa, sive Negativa, quorum intentio est, vel articulum aliquem Fidei, vel Virtutem aliquam docere, vel mores Hominis proprios informare & emendare, dicuntur esse inter *DEUM & Hominem*, licet in veritate impellant & permoveant ad res, quæ inter Homines inter se invicem incidunt, sed post multas demùm res & considerationes intervenientes; quod animadvertite.

Posteaquàm igitur Præceptorum omnium classes tibi indicavi, ad singula nunc revertar explicanda, quatenus nimirum videtur, ac si nullam utilitatem haberent, vel non intelligi possent, causas & utilitates illorum exponendo, paucis exceptis, quorum Intentio ne quidem in hunc usque diem mihi innotuit.

CAP. XXXVI.

De Præceptis primæ classis, eorumque rationibus & causis.

*Præcepta prima
classis.*

PRÆCEPTA, quæ sub prima classe comprehenduntur, sunt sententiæ illæ, quas enarravimus in *Halachoth Jesode Thora*, quarum causæ sunt manifestæ. Considera illas sigillatim, & veritatem illarum invenies, videbisque, quod sint demonstrativæ.

*Ut sunt præcepto-
rum de discendo
& docendo.*

Ita notum est, quanta sit utilitas adhortationum & admonitionum illarum, quæ occurrunt de discendo & docendo. Absq; sapientiâ enim & doctrinâ nulla forent bona opera, honestæ actiones, nullæ veræ sententiæ.

Docto-

Doctorum Legis reverentia & honor quantam habeat utilitatem, non est obscurum: nisi enim magni & honorati essent in oculis Hominum, nemo verbis illorum auscultaret, neque illa reciperet, quæ vel de rebus sciendis, vel faciendis, proponunt. Et huc pertinet quoque illud, quod nobis præcipit, ut nos assuefaciamus ad pudorem & verecundiam, hoc est illud, quod ait; *Ante faciem canam* Lev. 19. 37. *assurge.*

Cur Doctores Legis honorari debeant?

Ex hujus classis præceptis est quoque præceptum, quo nobis prohibuit, ne temerè aut falsò per Nomen ejus juremus, cujus usus est evidens, Gloria nempe DEI Opt. Max. Talia enim inducunt ad credendam ipsius Magnificentiam.

Cur non sic jurandum per Nomen Dei?

Præceptum, quo nobis præcepit, ut ipsum invocemus tempore necessitatis, & quando dicitur, *Clangite buccinâ*, ex hoc etiam est genere. Confirmatur enim hac actione doctrina ista, quòd DEUS Opt. Max. nôrit & intelligat afflictiones nostras, & penes ipsum sit, illas vel lenire, si serviamus ei; vel exasperare & deteriores reddere, si rebellemus ei, nec per accidens nobis eveniant. Hoc sibi vult, quando ait, *Si ambulaveritis mecum* יְרָ. Vult enim dicere, Quando adduco super vos afflictiones ad vos puniendos, si credideritis illas esse accidentales & fortuitas, tunc addam ex accidenti illo secundum cogitationes vestras, duriores & graviores, sicut ait, *Si ambulaveritis mecum* יְרָ *ambulabo & ego vobiscum irâ* יְרָ. Nam quia credunt, quòd ea contingant ipsis per accidens, quæ ex illorum erroneis opinionibus & malis operibus consequuntur & eveniunt, inde fit, ut ab illis non convertantur, sicut dicitur, *Percussisti eos, & non doluerunt*. Sic præcipit nobis, Invocare ipsum, Deprecari apud ipsum, & Clamare contra ipsum in tempore angustiarum.

Cur Invocationem sui Deus præceperit?
Plal. 51.
Num. 10. 8.

Lev. 26. 27. 28.

Jerem. 5. 1.

Porro manifestum est, doctrinam de Pœnitentia ad hoc quoque genus pertinere, h. e. ex illis esse dogmatibus, quæ necessariò credenda sunt ab illis, qui Legi nostræ nomen dare volunt. Nullus etenim Homo dari potest, qui non peccet, vel ignoranter in dogmate & sententia aliqua amplectenda, aut qualitate eligenda, quæ non eligenda est, vel ob iræ aliorumque affectuum vehementiam & prædominationem. Quòd si verò crederet Homo, se nunquam errores istos corrigere & emendare posse, indefinenter in illis pergeret, ac fortè, nullum remedium superesse videns, peccata sua auget & accumularet; sed si credat pœnitentiam, emendabit sese, ad meliorem frugem majoremque perfectionem redibit, quàm, antequàm peccaret, habebat. Et hac de causa multiplicata sunt illa

Usus præcepti de Pœnitentia.

opera, quæ realem & utilem hanc doctrinam confirmant: ut sunt, Confelsiones, Oblationes pro peccatis tum ex errore, tum ex superbia commissis, Jejunia. Ratio autem communis conversionis à peccato omni est, ut ab eo recedamus; hicque est illius finis. Sic itaque horum Præceptorum omnium utilitas est manifesta.

CAP. XXXVII.

De causis & rationibus Præceptorum secunda classis, de Idololatria sc.

Præcepta secunda classis.

PRÆCEPTA, quæ secunda classis complectitur, sunt ea, quæ enarravimus in *Halachoth Avoda sarab*, de quibus manifestum est, illa ad Homines ab Idololatria arcendos esse tradita, aliisque falsis & hæreticis opinionibus, quæ Idololatriæ sunt affines, ut sunt Præstigiatorum, Incantatorum, Astrologorum, vel Magorum, Divinatorum, Pythonum, & Consulentium ipsos, aliorumque hujus farinae Hominum.

Quòd si perlegeris omnes illos Libros, quorum mentionem apud te feci, patebit tibi, quòd Astrologia vel Magia fuerit opus Zabiorum, Casdæorum & Chaldæorum; frequentior tamen inter Ægyptios & Cananæos. Persuadebant autem Hominibus, & ipsimet credebant, quòd illà arte admiranda in Rerum natura, tum in certis personis, tum in integris Provinciis, faciant opera. Opera verò illa ita sunt comparata, ut neque ratio possit capere, neque intellectus credere, quâ ratione aliquid per illa queat effici! ut, cum certo tempore certam aliquam herbam colligunt, vel ex re aliqua certum ac definitum capiunt numerum, vel similia faciunt, quorum magnam habent copiam. Comprehendam autem ea sub tribus speciebus.

Operum Magicorum tres sunt species.

Prima species est illorum, quæ versatur circa Plantas, Animalia & Metalla. Secunda consistit in circumscriptione & determinatione temporis, quo opera illa sunt facienda. Tertia consistit in Gestibus & Actionibus humanis, ut Saltatione, Manuum complosione, Clamore, Risu, Cubatione vel pronâ Expansione super Terram, Rei alicujus combustione, Fumi accensione, quorundam verborum denique, sive Intelligibilium, sive non Intelligibilium prolatione. Hæ sunt operum Magicorum species.

Sunt autem quædam, quæ non nisi his universis perficiuntur, ut
cum

cum dicunt: Sumatur tale folium, de tali herba, idq; cum Luna est in tali gradu & loco: vel, sumatur de cornu talis Bestiæ, vel de illius sudore, pilis aut sanguine, hæc vel illa mensura, quando Sol est in medio Cœli, aut alio aliquo certo loco: vel, capiatur de tali metallo, aut de pluribus metallis, liquefiant sub tali constellatione, & Lunæ constitutione, postea proferantur hæc vel illa verba, ex talibus foliis conficiatur fumus, idq; hac vel illâ formâ, tum hoc & illud eveniet.

Deinde, sunt quædam opera Magica, quæ unâ tantum specie expressæ prædictis perfici posse arbitrantur. Atque de his dicunt, quod majori ex parte à Mulieribus perficiantur, sicut de Productione aquarum reperimus apud ipsos; Si decem Virgines se ornent, vestimenta rubra induant, saltent ita, ut una alteram impellat, idque progrediendo & retrogrediendo, digitos denique versus Solem certis signis extendant, ad finem perductâ istâ actione aquas elici & prodire dicunt. Sic scribunt; Si quatuor Mulieres in tergo jaceant, & pedes suos cum complorsione versus Cœlum extendant, certa verba, certos item gestus adhibeant, illos turpi hac actione grandinem decidentem avertere. Ita similes vanitates & similia deliria multa alia passim habent, ad quæ non nisi Mulierum operâ & ministerio illos uti reperimus. Nullum autem Magicum opus sine Syderum respectu & consideratione potest perfici. Existimant enim, quamvis Plantam suam habere Stellam, quemadmodum & omnibus Animalibus & Metallis certa Sydera adscribunt. Arbitrantur etiam, opera illa esse peculiare Stellarum cultus, illasque tali actione, sermone vel fumo delectari, & ejus gratiâ, quicquid optant sibi, præstare.

His itaque sic prælibatis, quæ ex Libris illorum hodiè inter nos extantibus desumpta sunt, meis quoq; verbis benignas præbe aures.

Quandoquidem totius Legis scopus & cardo, circa quem versatur, consistit in hoc, ut Idololatria è medio tollatur, nomen ejus deleatur, nullique Stellæ nocendi vel juvandi inter Homines virtus attribuat, & hæc sententia necessario ad cultum illarum permoveret: idè necessario sequitur, omnem Magum occidendum esse; quia omnis Magus citra dubium est Idololatra, modo tamen peculiari & diverso ab eo, quo Vulgus Idola colit. Et quia major pars illorum operum à Mulieribus est perficienda, idè dicit Lex; *Meshachshepha*, h. e. *Magam* vel *Præstigiaticem non sines vivere*. Quia verò naturaliter Homines clementiores sunt erga sexum muliebrem, nec facile illas occidunt, idcirco disertè de Idololatria quoque dicitur, *Virum aut Mulierem, ac secundâ vice repetitur*; cui simile nec in Pro-

Nullum Magicum opus sine Syderum respectu perficitur.

Cur Magi sint occidendi?

Omnis Magus est Idololatra.

Cur in specie Mulieres veneficæ Lex jubent occideri?

Exod. 22. 18.

Levit. 20. 27.

phanatione Sabbathi, nec in ullo alio Præcepto reperitur. Causa autem hujus rei, sicuti dixi, est naturalis Hominum erga Mulieres Clementia.

Quoniam ergo Magi existimant, se multa posse magiâ suâ efficere, se nâniis illis suis Animalia noxia, ut Leones, Serpentes & similia, è Civitatibus ejicere, omnia damnorum genera à Plantis arcerè, (sicuti quidam inveniuntur, qui dicunt, se grandinem cohibere posse, vermes è vineis, ut non corrumpant eas, interimere, de qua re multa scripserunt in libro עבודת הנבטים: quidam etiam, qui efficere se posse jactitant, ne folia vel fructus ex Arboribus decidant); quia inquam ista omnia se facere posse arbitrantur, ideò dixit ad illos DEUS in verbis Fœderis, quòd propter Idololatriam & Magiam, quibus existimant se res istas noxias à se averruncare velle, eadem

Deut. 16. 22.

Deut. 31. 24.

Deut. 28. 33.

Ibid. v. 39.

Deut. 28. 40.

super ipsis sint mansuræ & commoraturæ. Sic enim ait; *Et immittam in vos bestiam agri. Item; Dentes quoq; bestiarum immittam in eos cum veneno serpentium super Terram. Item; Fructum Terra tua & omnem laborem tuum. Item; Vineam plantabis & coles, sed vinum non bibes, neq; colliges. Item; Oliva erunt tibi in omni termino tuo, & oleo non ungeres, &c.* Summa; Pronuntiat Lex omnibus illis, quibus prudenter uti se existimant Idololatræ ad cultum suum stabiliendum & confirmandum, Hominibusque persuadendum, quòd prædicta nocumenta depellant, contrariaque bona promoveant, omnibus inquam illis, ipsos utilitates exoptatas impedire, malaque super se attrahere. Sic ergo patet tibi, Lector benevole, quid specialibus illis Benedictionibus & Maledictionibus in verbis Fœderis sibi velit. Tu itaq; mensuram utilitatis illarum percipe & perpende. Et, ut tantò longius nos ab omni Magico opere abduceret, cavet, ut nihil secundum consuetudines & ritus illorum faciamus, ne quidem in iis, quæ ad Terræ cultum spectant, & similibus: h. e. interdixit omnia ea, quæ contra speculationem naturalem specialibus & occultis viribus ac proprietatibus utilitatem asferre asserunt. Hoc enim est, quod dicitur: *In statutis ipsorum non ambulabitis; neq; in statutis Gentium incedetis.*

Levit. 18. 3. &

20. 23.

Via Amoraorum.

Hæc sunt, quæ Rabbini nostri *Vias Amoraorum* nuncupant, quæ sunt quasi rami artis Magicæ; talia videlicet, quæ non ex ratione naturali, sed ex opere Magico sequuntur, & Stellarum dispositionibus ac rationibus innituntur, unde necessariò ad colendas & venerandas illas devenitur. Hinc dicunt; *In quocunq; est aliquid de Medicina, in eo nihil est de via Amoraorum.* Quo nihil aliud volunt, quàm hoc; Omne id esse licitum, in quo ratio aliqua naturalis apparet; contra, reliqua omnia

omnia illicita. Sic, quando dicitur, Arbor, quæ deiecit fructus suos, oneranda est lapidibus, vel sibi inungenda, quaritur, quid de hoc sentiendum sit? Cur lapidibus oneranda sit, est extra controversiam, videlicet ad debilitandam virtutem ejus. Sed cur sibi inungenda est? &c. Ecco, ista unctio, & similia omnia, quæ nullam rationem naturalem habent, sunt prohibita propter vias Amorum. Sic dicunt de Abortivo rerum sanctarum, ubi nam sc. sit sepeliendū? Ne suspendatur in arbore, neq; in bivio propter vias Amorum. Neque scrupulum tibi moveat, quod liberum reliquerunt usum clavi ex patibulo, & dentis vulpini. Temporibus enim illis his rebus fidem adhibuerunt, quod experientiâ essent comprobatae, & loco Medicinæ inservirent: quemadmodum Pœoniâ (herbâ sic appellatâ) utimur contra Epilepsiam, ægrotanti illam appendendo; Excrementis canis contra pustulas vel exulcerationes gutturis; Fumo item ex Aceto è Croco confecto contra apostemata & ulcera periculosa. Quicquid enim per experientiam verum esse comprobatum est, licet nulla ejus ratio naturalis compareat, ejus usus licitus est, quia est pro Medicina. Tu itaque, Lector, in usum tuum converte mirabilia ista, quæ hic tibi aperui, illaq; custodi, quia additamentum gratia erunt capiti tuo, &c.

In Opere nostro magno exposuimus, quod circumdatio anguli capitis (h. e. ratio comæ instar) & anguli barbæ prohibita fuerit, propterea quod ita se radere & tondere solerent Sacerdotes Idololatri.

Cur Coma fuerit prohibita?
Lev. 19. 27.

Et hæc eadem quoque ratio est præcepti de non gestando vestimento ex diversis generibus confecto; quod videlicet tum temporis Sacrificuli Idololatrarum ita solerent incedere. Simul enim adhibebant tum Plantas (h. e. linum), tum Animalia (lanam sc.), ad vestimentum unum, ac præterea Annulum, qui ex Metallo aliquo erat, in digitis gestabant, sicut ista in Libris ipsorum invenies.

De Vestimentis ex diversis generibus confectis.
Lev. 19. 19.

Sic eadem causa subest in illo, quod dicitur, Ne Mulier induat vestimenta Viri, &c. Invenies enim in Libro מִשְׁמַרְתָּם præcipi, ut Mulier gestet vestimentum muliebri coloratum, quando stat coram stella Veneris: similiter, ut Mulier induat loricam, & arma bellica, quando stat coram stella Martis. Hic tamen alia quoque ratio mihi latere videtur; quod scilicet actio ista excitet concupiscentiam, & ad scortationem occasionem præbeat.

Cur prohibitum fuerit, ne Mulier induat vestimenta Viri?
Deut. 22. 5.

Verum ratio, cur usus Idolorum sit prohibitus (in Idolis sc. vel emolumentis, vel vendendis), manifesta est. Fieri enim potest, ut quis Idolum accipiat ad confringendum illud, sed postea integrum retineat, atque ita cum tempore in laqueum ipsi cedat. Quin-imò etsi illa

Emolumentum ex Idolis capere cur prohibuitur sit?
con.

confringantur, vel fundantur, vel Christiano alicui vendantur, prohibitum tamen est ex pretio utilitatem capere. Causa autem hujus rei est, quia sæpè *Vulgus res accidentales solet sumere pro causis veris & substantialibus*, sicut multos invenimus dicentes; Ex quo tempore hic inhabitavit istam domum, vel jumentum istud, rem hanc vel istam emit, factus est dives, auctæ sunt facultates ejus, & benedictio DEI illi adfuit: atque ita istud Accidentale habent pro Causa. Pari enim ratione fieri posset, ut ex pretio venditi Idoli alicujus negotiatio prosperaretur, ac substantia ejus aufereretur, atque ita exultaret, pretium Imaginis vel Idoli illius causam esse felicitatis suæ, & sic crederet id, cujus planè contrarium Lex Divina docet, sicuti ex omnibus Legis Divinæ verbis apparet. Eadem est causa, cur omne commodum ex operimentis, oblationibus, & instrumentis Idolorum sit prohibitum; ut inquam ex errore illo liberaremur. Nam magna fuit in temporibus illis in Stellis fiducia, aded ut crediderint, Vitam & Mortem, omne item Bonum vel Malum ab illis, Stellis inquam, promanare. Ideò omnibus viribus contendit Lex, opinionem istam per verba Fœderis, Testimoniorum, Juramentorum & Execrationum gravissimarum evellere; & in specie in illis prohibuit, ne quicquam de pretio Idoli accipiamus, vel in usum nostrum impendamus: indicavitque, quòd si ex istiusmodi pretio Homo aliquid cum reliquis suis opibus commisceat, id & reliquas ejus facultates absumpturum. Hoc enim est, quod dicitur; *Non adduces abominationem in domum tuam, &c.* Tantum abest, ut benedictionem aliquam inde impetrari sit credendum. Ita si omnia præcepta de Idololatria ordine percurras, manifestam invenies illorum causam, ut videlicet omnes heterodoxiæ tollantur, & ad extremas Terræ oras relegentur.

Deut. 7. 26.

Astutia & calliditas Idololatrarum.

Ex iis autem, de quibus monendi hic sumus, est & hoc: quòd falsarum istarum opinionum, quæ nec fundamentum, nec utilitatem habent, patroni, ad confirmandas suas superstitiones, & fidem illis conciliandam, hac astutiâ callidè utantur; quòd omnes illi, qui non faciunt actionem hanc vel illam, quæ superstitionem illorum confirmat, hac vel illâ plagâ perpetuò sint cruciandi. Quòd si enim plaga illa per accidens alicui fortè subsequatur, tum actionem vel potius superstitionem illam magnificet, illique opinioni subscribet. Ita notum est in genere ex natura Hominum, quòd nihil æquè timeant & horreant, ac facultatum & liberorum suorum amissionem. Ideò publicarunt & sparserunt cultores Ignis, omnes ejus liberos

beros morituros, qui filium aut filiam suam per Ignem non traduxerit. Proinde nullum dubium est, quin unusquisque magnâ diligentia properârit ad faciendum illud, cum ob magnam erga liberos suos clementiam, & timorem de illis amittendis, cum etiam ob rei ipsius facilitatem, quia nihil aliud agendum erat, quàm Filium per ignem traducere; in primis, cum cura liberorum ut plurimum fœminis committatur, quarum in credenda quavis re facilitas, & intellectus imbecillitas nemini est ignota. Hinc tantâ cum vehementiâ Scriptura isti actioni se opposuit, talibusque contra eam argumentis usa est, qualibus contra nullam aliam Idololatriæ speciem; *Ad contaminandum Sanctuarium meum, inquit, & polluendum Nomen sanctitatis meæ.* Deinde, indicat Vir fidelis (*Moses*) DEI Nomine, quòd eo ipso opere, quo existimant, se in vita conservare velle infantem, eundem perdant, eò quòd Deus cum opus hoc facientem, cum semen ejus sit exterminaturus. Inquit enim Deus; *Ego ponam faciem meam in Virum illum, & in familiam ejus.* Atque hujus superstitiosi operis vestigia etiamnum hodiè apparent in Mundo. Videmus enim obstetrices pueros recenter natos fasciis involutos sumere, ac odoriferis ingrati odoris super ignem positos per fumum inde ascendentem hinc inde movere: qui ritus sine dubio ex reliquiis est Traductionis hujus per ignem, neque permittendus. Intelligis itaque hinc perversam Hominum istorum astutiam, quâ ratione hac persuasionem errorem suum propagârunt & conservârunt, ita ut Lex Divina ipsis se opponere coacta fuerit, quod post duo millia annorum factum est; & quòd hodierno adhuc die nondum totaliter sit deletus error ille, sed vestigia illius supersint.

Eandem rationem sequuti sunt Idololatræ circa opes & facultates. Statutum enim fecerunt, ut Arbor aliqua colatur, quæ *Ascherah* vocatur, ac de fructibus ejus pars aliqua offeratur, alia verò in Idolejo comedatur, sicut declaravimus in Judiciis, h.e. in proprietatibus *Ascherah*. Item, ut idem observetur in primitiis fructuum cujusvis Arboris fructus comestibiles ferentis, ut inquam pars illorum offeratur, pars in Idolejo comedatur; idque cum hac additione, omnem Arborem exarituram & perituram, de cujus fructuum primitiis non ita fieret, fructus ejus decisuros, vel imminutos iri, aut certè aliud infortunium ipsi eventurum; sicuti antea dixerant, omnes infantes morituros, qui non traducuntur per Ignem. Bonorum itaque suorum amittendorum metu Homines ad hoc quoque faciendum festinârunt. Contra hunc autem superstitiosum morem Lex quoque insurrexit,

De non traducendis liberis per ignem.
Levit. 20. 3.

Ibid. v. 5.

Vide in עכו"ם cap. 10.

Cum Lex praecepit trium primorum annorum fructus comburere?

Levit. 19. 23.

Levit. 19. 25.

dum praecepit Deus comburere fructus, qui tribus primis à plantatione annis proveniunt. Quaedam enim arbores proferunt fructus intra anni unius spatium, quaedam post biennium, quaedam post triennium; prout tribus ferè modis Homines solent plantare arbores, Plantatione videlicet, Propagatione Vitis, & Infitione: non enim respicere debes hic ad illos, qui grana aut ossa (h.e. corticem cum grano vel nucleo) serunt, (quia Lex nulla statuta sancivit, nisi de iis, quæ communiter & ordinariè solent fieri). Et summum tempus, per quod ea, quæ plantantur in Terra Israël, fructus ferre differunt, est triennium. Præterea testatus est, quod per Fructuum istorum primorum perditionem, Arborum fructus multiplicentur, dum ait; *Ut multiplicet vobis fructum ejus.* Fructus autem quarti anni coram DOMINO comedere praecepit, loco ejus, quod Idololatræ comedebant fructus primos in domibus Idolorum suorum, sicut explicuimus. Post-hæc & istud est ex eorum numero, quæ prisca illi Idololatræ commemorant in עבודת הנגשת. Putrefaciebant res quasdam (quas ibi nominant), postea observabant, quando Sol in hoc vel illo esset gradu, aliaque Magica exercebant, & existimabant, rem illam, si præstò sit ei, qui plantat Arborem fructiferam, eamque circa Arborem spargat, illam citius, quàm aliàs solet, flores & fructus producturam. Et de hoc opere mirabili dicunt, quod simile sit operibus Imaginum loquentium, quas habebant, atque adeò omnibus reliquis admirandis artibus Magicis, quibus fructus Arborum maturè produci possunt. Verùm jam ostendi tibi, quàm severè Lex Divina omnia Magica opera prohibeat. Ac hujus etiam rei causâ prohibuit DEUS omnes fructus, quos tribus primis annis Arbores proferunt. Hac enim ratione nil necesse fuit laborare, ut citius fructus proferant, quemadmodum illi faciebant. Et cum pleræque Arbores in Terra Israël naturali suâ consuetudine fructus tulerint anno tertio, iterum non opus fuit arte illâ Magicâ notâ tum temporis & celebri. Intellige itaque & ista.

Præterea, ex notis illis sententiis, quas Zabii reliquerunt, est id, quod dicunt de Conjunctione, sive Infitione Arboris unius in aliam, si fiat, quando Luna in tali vel tali est constitutione, si his vel illis suffumigetur, si hæc vel illa verba in ipso infitionis momento proferantur, ex infita illa Arbore proditutum quidpiam, quod ad plurimas res conducatur & salutare sit: quâ in re omnium tritissimum est id, quod commemoratur in principio libri עבודת הנגשת de Olivæ in Citrum infitione. Atque hujus satinæ meo judicio fuit liber ille, quem

quem olim abscondit Ezechias. Sed scribunt etiam, oportere, ut cum una species in aliam inferitur, furculum inferendum manu sua teneat formosa quaedam Puella, quam præternaturali ratione Vir quidam vitiet & corrumpat, ipsaq; congressus hujus tempore plantulam illam Arbori infigat. Hoc quin communissimum & usitatissimum illis temporibus fuerit, nullum mihi est dubium, cum ad illas utilitates rei Venereæ voluptas accesserit. Ob hanc itaque causam prohibuit Lex כלאים h.e. *Infitionem Arboris unius in aliam*, ut ab hac Idololatrarum hæresi liberemur, & detestandam præternaturalem ipsorum libidinem fugiamus. Quin-imò propter conjunctionem vel infitioem Arborum non licet quoque duo diversa semina congregare, vel propè conjungere & seminare. Ac, si inspexeris expositionem præcepti hujus de Arborum infitioe, inuenies, quòd propter illius transgressionem ubivis locorum vapulationis pœna infligatur, (quia est fundamentum prohibitionis, h.e. *principale, ad quod prohibitio ista spectat*): at conjunctio seminum non est prohibita, nisi in Terra Israël. Ita scribunt in dicto libro חטבודה, quòd consueverint simul serere hordeum & uvas passas, existimantes non bonam futuram vineam, nisi hoc pacto fieret. Idcirco prohibuit Lex *conjungere diversa Vitium genera*, & præcepit, ut omnia talia comburantur. Omnia enim Gentium statuta, quæ peculiare virtutes & proprietates habere existimabant, quin-imò omnia ea, in quibus vel odor aliquis Idololatriæ subest, Lege sunt prohibita; sicut explicuimus in eo, quod dicunt, *Non suspendunt eam in Arbore*, &c. omnes item illi ritus, qui vocantur *Via Amorum*, quatenus Idololatria ex illis sequitur. Quòd si autem consideraveris ritus & ceremonias in cultibus ipsorum, inuenies quasdam respicere Planetas (quinque sc.), quasdam verò duo Luminaria majora: quandoque etiam in facio-
 ne rationem haberi ortus Syderum cœlestium; item fumos & circulos ab eo, qui plantat vel seminat, confici, & quidem vel quinq; juxta numerum quatuorq; Planetarum minorum principalium, exceptis duobus Luminaribus majoribus; vel septem, juxta septem Planetarum numerum, inclusis duobus Luminaribus. Atque his omnibus maximas & utilissimas inesse credebant virtutes ad Agriculturam, ut hoc medio Homines ad Stellarum cultum allicerent & permoveret. Lex verò Divina de his statutis Gentium in genere pronuntiavit; *Non ambulabis in statutis Gentium*, &c. Et si quæ fuerunt vel notiora & usitatoria, vel manifestè idololatrica, de illis speciales & peculiare prohibitiones ordinavit, ut *de primorum Annorum Fructibus*, de Diversis

Cur Lex diversa semina & plantas prohibuerit simul serere vel plantare?
 Lev. 19. 19.

Deut. 22. 9.

Cur Lex prohibuerit in statutis Gentium ambulare?
 Levit. 20. 23.

& Heterogeneis, &c. Non possum autem hic non mirari dictum quoddam Rabbi Josiæ, in quo docet; *Tria ista, Triticum, Hordeum, & Uvas passas, uno jactu manus esse seminanda & projicienda.* Sed nullum mihi dubium est, quin istud hauserit ex viis Amoræorum.

Sic ergo per indubitatam demonstrationem ostensum tibi est, quod *Vestimenta heterogenea, primorum annorum Arborum fructus, diversarum item specierum Semina* propter Idololatriam sint prohibita; quod denique omnes in universum Gentium ritus idèd sint prohibiti, quia Idololatriam post se trahunt, sicut declaravimus.

CAP. XXXIIX.

*De causis & rationibus Præceptorum
tertiæ classis.*

*Præcepta
tertiæ
classis.*

PRÆCEPTA, quæ sub tertia classe continentur, sunt ea, quæ enarravimus in הלכות דעות. Utilitas illorum est manifesta, quia continent doctrinas de Virtutibus, quibus mutua Hominum societas conservatur: idque ita est manifestum, ut non necesse sit, me illius demonstrationi longius immorari. Scito autem, quædam inter illa ita comparata esse, ut, licet certa quædam opera comprehendant, quæ nullum videntur habere finem, tamen ad honestam aliquam virtutem generandam & acquirendam præcepta sint, quemadmodum suis locis singula explicaturi sumus; sed illa quod attinet, quæ in *Halachot Deoth* speciatim adduximus, de eis manifestum est, quod ad honestas & laudabiles virtutes acquirendas & comparandas inserviant.

CAP. XXXIX.

*De causis & rationibus Præceptorum
quartæ classis.*

*Præcepta
quartæ
classis.*

PRÆCEPTA, quæ sub quarta classe comprehenduntur, sunt ea, quæ enarravimus in Tractatu *סוטה* h.e. *de Seminibus*, (exceptis *סוטה* h.e. *Heterogeneis*, *Consuetudinibus* item *astimationum*, & rerum *anathemati devotarum*) in Tractatu *סוטה* h.e. *de Servis*, in Tractatu item *de Mutante & Mutuum accipiente*.

Ista præcepta omnia si ordine & sigillatim consideraveris, invenies, illa manifestam habere utilitatem; ut videlicet erga pauperes & egenos simus misericordes, illis in necessitatibus ipsorum succu-

curramus; indigentes non premamus; afflictis corde, ut Viduis, Pupillis &c. afflictionem non addamus. Sic aperta est ratio *donorum Pauperibus conferendorum.*

Oblationes, quae sponte dabantur Sacerdotibus & Levitis, (Heb. תרומה) Oblationi The- rumoth & Decimarum ratio. Deut. 14. 27.
 & *Decimae* cur praecipita sint, Lex ipsa explicat, dum ait; *Quia non est ei pars, neque hereditas tecum*: cuius rei ratio iterum nota est; ut videlicet illa tribus tota (*Levitica*) addicta esset cultui Divino & Legis studio, neque arationi aut sationi incumbat, sed Deo tota consecrata maneat, sicut dicitur; *Docebunt iudicia tua Jacobum, & Legem tuam Deut. 33. 10.*
Israëlem, ponent suffitum, &c. Sic passim in plurimis Scripturae locis invenies, quod Levita, Peregrinus, Pupillus & Vidua Pauperibus annumerentur, & aequales quasi habeantur, quia nullam certam possessionem habebant.

Decimas secundas praecipit Lex tantum in victualibus Hierosolymam asportare, eò quod hoc necessariò cogat eleemosynas inde facere, cum non nisi pro cibo & potu erogari potuerint, & facile fuerit unicuique paulatim eas exsolvere; deinde, ut hac congregatione in uno loco amicitia & fraternitas inter Homines tantò firmiter conglutinetur. *Decimarum secundarum ratio. Deut. 12.*

Quartam plantam (h.e. fructus quarti Anni) quod attinet, praeter id, quod Idololatriam redoler, & cum praepitio (h.e. fructu trium primorum Annorum) participat, eadem illius est ratio, quae Oblationis (*Therumae*), Placentae, Primitiarum, & primae Tonsionis, de quibus omnibus primitiae Deo erant consecrandae: finis etenim est, ut hoc medio Homines excitentur ad Liberalitatem, & à Gulositate Avaritiâque abstrahantur. *Ratio praecipi de fructibus quarti anni.*

Atque hujus generis est, quod Sacerdos Brachium, Maxillas & Venter accipere debebat. *Cur Sacerdoti Armu, Maxillam & Venterculum destinavit Deus? Deut. 18. 3.*
Maxilla namque sunt primitiae corporis Animalium; & *Brachium dextrum* est primum ex illis, quae instar ramorum ex corpore prodeunt; *Ventriculus* denique principium est Intestinorum omnium.

Primitiarum Lex ad Humilitatem quoque addit stimulum: dum enim canistrum in humeros suos sumere cogebantur, & beneficia Dei praedicare, significabatur eo, non nullam cultus Divini esse partem, ut Homo memor sit temporum Afflictionum & Tribulationum suarum, quando Deus ei respirationem largitur; quem finem pluribus in locis Lex confirmat: ut, *Et recordaberis, quod servus fuisti, &c.* Et hoc ideo, ut is, qui in divitiis & delitiis versatur, timeat à vitiis exinde libenter pullulantibus, à fastu nempe, superbiâ, apo- *Primitiarum ratio. Deut. 26. 2.*

Deut. 8. 12. stasiâ, & aliis, sicut dicitur; *Ne comedas, & satureris.* Item; *Et impinguatus est Jeshurun, & recalcitravit, &c.* Et propter hunc timorem mandavit in Scriptura primitias fructuum singulis annis offerre coram D E O & Majestate ejus Divina. Ita nôsti, Scripturam vehementer inculcare plagas Ægypti; ut, *Ut recorderis dies, quo egressus es ex Aegypto.* Item; *Ut enarres in auribus filii tui, & filii filii tui, &c.* Id quod ita fieri decet in hoc negotio, quia demonstrant veritatem Prophetiæ, pœnarum item & præmiorum. Propterea notum est, quænam sit utilitas Præceptorum illorum omnium, quæ vel Miraculorum divinorum memoriam nobis commendant, vel fidem confirmant. Manifestè dicitur de primogenito Hominis & primogenito Bestiæ; Exod. 13. 15. *Et fuit cum indurasset se Pharaos, quod minus dimitteret nos, &c. idcirco ego sacrificio D E O, &c.* id quod in specie & propriè de Ovibus, Bovibus & Asinis intelligendum esse inde clarum est, quia hæc Animalia sunt domestica, quæ ab Hominibus educantur, & ubique inveniuntur, imprimis verò in Terra Israëlitis & inter Israëlitas: omnes etenim nos, patres nostri, & patres patrum nostrorum Pastores fuerunt, sicut dicitur; *Pastores gregis fuerunt servi tui.* Equi autem & Cameli non ubique & apud quosvis habentur: unde in spoliatione Midjanitarum nullorum Animantium mentionem fieri invenimus, nisi Ovium, Boum & Asinorum, qui soli omnibus Hominibus necessarii sunt, præsertim verò illis, qui in agris & sylvis habent negotia. Genes. 32. 5. *Ita dicit Jacob; Et sunt mihi Boves, Asini & Oves.* Verùm Equi & Cameli non apud quosvis reperiuntur, sed tantùm apud paucos quosdam insigniores, & aliquibus tantùm in locis. Primogenitum Asini decollari præcepit, eò quòd hoc permoveat ad redimendum illud, sicut dicitur; *Præceptum redemptionis præcedit præceptum decollationis.*

Ratio præceptorũ de Anno Intermissionis & Jubilao.

Exod. 23. 11.
Levit. 25.

Præcepta illa quod attinet, quæ enarravimus in Halacboth חובות ה' h.e. in Tractatu de Anno Intermissionis & Jubilao, illa partim data sunt propter Misericordiam erga Homines omnes in universum, illorumque Respirationem ac refocillationem, sicut dicitur; *In septimo verò relinques eam atque deseres: & comedent pauperes Populi tui, residuum autem eorum comedet bestia agri, &c.* & ut Terra ita deserta & relicta tantò uberiores fructus præferat: partim in speciem in gratiam Servorum & Pauperum, in Remissione argenti & manumissione fervorum: partim ad conservationem sustentationis & victus Hominum perpetuam: ut, quòd Terra semper penes Dominos suos manere debuit, nec vendi potuit, sicut dicitur; *Terra autem non vendetur*

Lev. 25. 23.

derur

detur absolute : ut sc. hoc pacto facultates Hominis penes ipsum & hæredes ejus maneat.

Et sic declaravi tibi causas & rationes omnium eorum Præceptorum, quæ in majore nostro opere *Jad* in Tractatu *דברים* h.e. de Seminibus complexi sumus, iis tantum exceptis, quæ agunt de com-
Lev. 19. 19.

mixtione diversarum specierum Animalium, quorum ratio suo loco tibi quoque explicabitur.
 Præceptorum, quæ complexi sumus in Tractatu de *Aestimatio-
 nis & Anathematis, devoriorq, ad usum sacrum*, eadem est ratio ferè quæ Eleemosynarum; illorum enim quædam respiciunt Sacerdotes, quædam ad faciendas ruinas & restaurationem Domus (h.e. Templi). Omnia autem in universum ducunt Hominem ad Liberalitatem; ut videlicet divitias propter gloriam DEI contemnat, neque avaritiæ locum concedat. Maxima enim malorum & damnorum pars, quæ inter Homines eveniunt, oritur ex nimio congerendi opes ac divitias studio, Avaritiâ inquam & Ambitione.

Sic, si cuncta illa Præcepta, quæ recensuimus in Tractatu de *Mutuantis & Mutuum accipiente*, sigillatim probè consideraveris, invenies, ea in universum hûc respicere, ut Misericordia, Beneficentia & Clementia erga Pauperes exerceatur; &, ut alimenta necessaria nemini deficient: ut, *Non accipiet quinquam pro pignore metam & catillum, quoniam animam ipse acciperet pro pignore.*
De Mutuante & Mutuum accipiente. Deut. 24. 6.

Eodem collimant Præcepta illa, quæ exposuimus in Tractatu nostro de *Servis & Servitutibus*, ad Pietatem inquam & Misericordiam erga egenos, cujus non minima pars est, quod jubetur *Servus Cananeus liber dimitti, cum jacturam membri alicujus patitur*; ne videlicet simul affligatur servitute & tali infirmitate vel defectu; quin-imò, si vel dentem amiserit, ut jam de reliquis membris nihil dicam: quod item non licitum fuit ipsum percutere nisi loro vel calamo, aut alio aliquo simili instrumento, sicut exposuimus in *Mischne Thorah*. Si autem & istis tam graviter quis ipsum percussit, ut eum occiderit, morte mulcèbatur, sicut pro alio homicidio. In illo verò, ubi dicitur, *Non trades servum DOMINO suo, qui eruerit se ad te à DOMINO suo*, præter Misericordiæ opus alia latet utilitas; quò videlicet ad laudatissimam & honestissimam hanc virtutem nos assuefaciamus, eos, qui auxilium & protectionem apud nos quærunt, non solum adjuvandi, nec in manus eorum, à quorum conspectu aufugerunt, tradendi: sed & commodum ipsorum promovendi, omnibus modis illis benefaciendi, neque vel verbo illos lædendi aut offendendi. Hoc enim est quod
De Servis & Servitutibus. Exod. 21. Profugos Servos cur recipere voluerit? Deut. 23. 15.

Exod. 21. 14. quod dicitur, *Tecum habitabit in medio tui, in loco, quem elegerit, ubicunq;*

*Flagitiosus Ho-
minibus nullū
patrocinium est
præbendum.*

placuerit ei, non vim inferes ei. Quod si verò teneamur hoc officii præ-
stare vilissimæ conditionis hominibus, servis videlicet, quantò ma-
gis faciendum id nobis est erga Virum aliquem præstantiorem &
insigniorem, qui patrocinium nostrum requirit, ut pro merito & di-
gnitate illius ipsum excipiamus? Verùm observandum hic est, si
transiens vel transfuga fuerit Homo flagitiosus & perversus, nullam
ipsi opem, nullam misericordiam esse exhibendam, neque de judi-
cio ejus quicquam detrahendum & diminuendum, (h.e. *nec minimam
ipsi gratiam esse communicandam*), etiamsi in re omnium præstantissi-

Exod. 21. 14.

ma refugium quæsiverit, sicut dicitur; *Ab Altari meo tolles eum, ut
moriatur.* Hic enim ponitur, personam talem, quæ patrocinium &
auxilium quærit apud DEUM Opt. Max., & se recipit ad id, quod
Nomini ejus dedicatum est, nullam opem impetrare debere, sed in
Adversarii ipsius potestatem tradendam esse; quantò igitur minùs
licebit privato alicui opem ferre ejusmodi Homini, vel misericor-
diam erga ipsum exercere? Misericordia enim talis, quæ Transgres-
soribus & sceleratis Hominibus exhibetur, Tyrannis & crudelitas
est erga reliquas Creaturas. Atq; hæ sunt sine dubio virtutes æqui-
tati congruentes, & justis DEI statutis ac judiciis respondentes; ne-
quaquam verò illæ, quas stulti & imperiti laudandas ducunt, à qui-
bus laudantur indiscriminatim omnes, qui quosvis venientes reci-
piunt & protegunt, nullâ ratione habitâ, an sint oppressi, vel op-
pressores, sicut ex ipsorum communibus sententiis & cantilenis li-
quet. Propterea claræ nunc sunt quoq; causæ & utilitates omnium
hujus classis Præceptorum.

CAP. XL.

De causis & rationibus Præceptorum quintæ classis.

*Præcepta quin-
tæ classis.*

PRÆCEPTA, quæ sub quinta classe comprehenduntur,
sunt ea, quæ enarravimus in Libro 1° h.e. *de Damnis*, & occu-
pantur ea omnia circa tollendam Iniquitatem & cohibenda Damna.

*Præceptorum de
Damnis illatis
utilitas & ra-
tio.*

Ex multiplici autem prohibitione *Damnorum* est, quòd reus con-
stituitur Homo omnium *Damnorum*, quæ vel ex *Facultatibus*, vel
Rebus ejus proveniunt, quatenus, ne *damnum* inferatur, præcavere
potuisset.

Hinc culpa nobis adscribitur *Damnorum* eorum, quæ à jumentis
nostris

nostris proveniunt, ut diligenter custodiamus ea, vel quia illa custodire possumus: ab igne item & cisternis, quia sunt talia opera, quorum damna Homines prævenire & cavere possunt.

Completuntur ista Præcepta quasdam Justitiæ & Æquitatis partes, quemadmodum te docebo: ut; Si *Dens vel Pes* (*jumentis sc. alijus damnum intulerit*) in loco publico, absolvitur (*Dominus ipse sc.*): quia sunt (*Dens sc. & Pes*) res, quæ non custodiri possunt, & damnum inde redundans exiguum: adde, quòd is, qui rem aliquam in loco publico relinquit, ipsemet contra se peccet, & perditioni facultates suas exponat; reus autem erit de Dente & Pede, si in agro damnum fuerit illatum. Quòd si verò *Cornu vel simile quidpiam*, quod custodiri potest, damnum intulerit, ubicunque demùm fuerit, & à quo iter facientes in loco publico sibi cavere non possunt, ejus ratio & judicium idem quoque est ubique. Sed differentia est inter *Bovem De Bove cornu- integrum* (*h. e. mansuetum, de quo non constat, quòd cornupeta sit*) & inter *petra. contestatum*, (*de quo possessori contestatio facta fuit, quòd sit cornupeta*). Exod. 21. 29. Nam si damnum illatum sit ab eo, qui non assuetus est id facere, obligatur tantùm de dimidio damno; si verò ab eo, qui ita facere consuevit, & ejus consuetudo nota fuit, tenetur ad integrum damnũ rependendum. *Servo illati damni pretium* hoc in casu constitutum, est dimidia pars pretii Hominis liberi, triginta videlicet siclorum argenti. Ut plurimum enim reperies Hominem liberum æstimari sexaginta siclis; Servum verò triginta. Quòd autem Bestia occidi debuit, *Cur Bestia, qua Hominem occidit, etiam interfici debuerit?* quando Hominem interficiebat, id non fiebat ad pœnam sumendam de illa, quemadmodum absurdè contra nos cavillantur Tzadducæi, sed ad puniendum Dominum. Hinc enim prohibitus erat usus & esus carniũ ipsius, ut diligentiam adhibeat Dominus bestię in custodienda ea, sciens, quòd, si magnum vel parvum, liberum vel servum occidat, pretium ejus sit amissurus; & si contestata fuerit, præter amissionem pretii, redemptionem solvere teneatur. Atq; eadem *Cur Bestia, cum qua Homo aliquis rem habuit, qua Homo rem habuit, interficenda fuerit?* hæc causa fuit, propter quam Bestia, cum qua Homo aliquis rem habuit, interficiebatur; ut videlicet Dominus bestię eã curã & diligentia eam custodiat, quã reliquos suos domesticos, neque facilè eam ex oculis suis elabi sinat. Non minori etenim amore & affectu solent Homines prosequi facultates, quàm proprias suas animas; quin imò reperies quosdam, qui longè pluris faciunt opes suas, quàm se-ipsos. Apud plerosque tamen æqualis utriusque est amor, sicut dicitur; *Ad accipiendum nos in servos & asinos nostros.* Gen. 43. 18.

In quibus casibus propositum peccandi morte multatum fuerit.

Ex iis porro, quæ sub hac classe Præceptorum continentur, est etiam *Occisio Persecutoris*, (h. e. *ejus, qui peccatū aliquod perpetrare sibi proposuit, illudq; persequitur*). Istud verò iudiciū, ut occidatur is, qui conatur vel proponit sibi peccatum aliquod committere, antequam in effectum illud deduxit, non est permissum, nisi in duobus istis casibus; primo, cum quis proximum suum persequitur ad occidendum eum; deinde, cum quis persequitur nuditatem & pudicitiam Hominis alicujus: quia tales sunt transgressiones, quæ perpetratæ, restitui & restaurari nequeunt. Reliquas quod attinet, quæ quidem etiam à Domo Iudicii sub pœna mortis prohibitæ sunt, ut Idololatria, Transgressio Sabbathi, quibus nemo læditur, sed quæ sunt tantum scientiæ in mente, propter illas nemo interficitur ob nudam cogitationem, nisi re-ipsa illas perfecit. Ac de concupiscentia notum est, illam prohibitam esse propter desiderium; desiderium autem propter rapinam: id quod Sapientes nostri jam explanarunt.

Cur res amissa sint restituenda? Levit. 6. 4.

Cur *Res amissa restitui jubeantur*, ejus ratio manifesta est. Nam præterquam quod virtus per se est laudatissima, magnam etiam reciprocam habet utilitatem. Si enim non restitues tu rem amissam alterius, (*à te se inventam*), neque tua tibi restituetur; quemadmodum si non honores progenitores tuos, neque tui filii honorabunt te, &c.

Cur iustus fuerit u. qui per errorem aliquem occidit, à loco suo migrare? Num. 35. 11.

Quòd autem *is, qui aliquem per errorem occidit, à loco suo migrare jubetur*, factum est ad placandam animam Vindicis sanguinis; ut non in conspectu habeat eum, per cujus manum offensio illa facta est. Redditus autem ejus dependebat à morte Hominis in toto Israëlè præstantissimi & charissimi, (*summi Sacerdotis nempe*); quòd hoc quoq; medio placaretur animus ejus, cujus cognatus aut consanguineus occisus erat. Est enim naturâ omnibus Hominibus in afflictione constitutis insitum, ut consolationem inveniant, quando alii simile quid, vel majus contigisse vident. Nulla autem tristior mors nobis evenire potest, quàm mors Sacerdotis magni.

Ratio præcepti de Vitula decervicanda. Deut. 21.

Præceptum de *Vitula decervicanda* quod attinet, utilitas ejus pariter quoque est manifesta. Nam Vitulam adducens est Civitas proxima ipsi cadaveri occiso, & plerunque accidit, ut qui cædem perpetravit, ex illo sit loco: Seniores autem urbis *DEUM* testem appellant, quòd in viarum securitate & custodia nihil neglexerint, quòd omnes transeuntes diligenter examinarent & explorarent, sicuti exponitur in verbis Rabbiorum nostrorum p. m. dicentes; Non est interfectus iste, quòd aliquid oblitusimus ex publicis & communibus nostris ordinationibus, neque constat nobis, quis interfecerit eum.

eum. Propter istam autem in factum inquisitionem, propter Seniorum egressionem, & adstantes, propter Vitulæ deniq; acceptionem & decervicationem, plurimi necessariò inter Homines feruntur sermones, ac ita publicâ istâ actione vel cædis author invenitur, vel ab alio, qui vel rei conscius est, vel famâ de eo audivit, proditur, vel ex signis & *τενωθεις* cognoscitur, quòd N. sit interfectòr. Nam si Homo quispiam, etiam Mulier, surgat ac dicat, N. interfecit eum, non decervicatur Vitula. Notum autem est, si quis authorem cædis sciret, ac taceret, Deumque contra se testem ac vindicem appellaret, se nescire; summam id fore levitatem, summumque peccatum: ideoque valdè probabile est, quemlibet, etiam Mulierem, siquidem sciverit, rem detesturum. Quòd si verò rescitur, quisnam cædem perpetrârit, magna inde resilit utilitas. Nam si Domus Judicii nô morte afficiat eum, occiditur à Rege, qui potestatem habet ex indiciis & præsumptionibus aliquem occidendi: quòd si autem Rex non occidat eum, occidet eum Vindex sanguinis, qui insidias ipsi tamdiù struet, donec occasionem nactus fuerit ipsum occidendi. Proinde liquet hinc, Vitulam decervicatam inserviisse ad detegendum & cognoscendum eum, qui cædem aliquam perpetravit: quod inde etiam ampliùs confirmatur, quia locus ille, in quo Vitula decervicabatur, in æternum nec coli potuit, nec conseri. Hoc enim fecit ut Dominus terræ illius omnem operam impenderit, nihilque neglexerit in inquirendo & resciscendo Homicida, ne Vitula decervicetur, & Terra ejus ita perperuò prophana reddatur.

CAP. XLI.

*De causis & rationibus Præceptorum
sextæ Classis.*

SEXTA classis Præceptorum agit de Suppliciis & Pœnis à peccantibus & delinquentibus sumendis, quorum utilitas in genere nota est & à nobis jam indigitata. Particularitates verò illorum, & singulorum partium jura in hoc capite à nobis accipe. Præcepta sexta classis.

Universalis cujusvis in alium delinquentis pœna est, ut ipsi fiat quemadmodum ille fecit alteri: si damnum intulerit in corpore, luit in corpore; si in pecunia, in eadem luet. Penes Dominum autem pecuniæ est, condonare ei, vel de pœna remittere. Sed si quis homicidium ex pura-puta malitia commiserit, ei nec pœna mitigari, nec *ἀντρον* imponi potest, sicut dicitur; *Neg₃ Terra expiabitur propter sanguinem* Universalis & generalis pœna Talionis. Num. 35.33.

nem, qui effusus est in ea, nisi per sanguinem illius, qui effudit eum. Propterea licet interfectus per horas vel dies aliquot adhuc vixerit, loquutus fuerit, sanumque intellectum retinuerit, ac petierit, ut interfectus suus liber dimittatur, testatusque fuerit, se ei condonare & remittere, non auditur, sed necessariò anima pro anima danda est æqualiter pro parvo & magno, servo & libero, sapiente & stulto. Inter omnia enim peccata Hominum nullum hoc peccato majus est. Ita, qui alium membro aliquo mutilavit, itidem eodem mutilabitur: in summa, quale vitium, quale detrimentum intulit proximo, tale inferetur & ipsi. Non est autem, quòd animum & cogitationes tuas defatiget, quòd hodiè multa pecuniaria istis imponatur. Scopus enim & intentio nostra hoc loco est, rationem & causam reddere locorū Scripturæ, non Talmudis, licet habeam etiam quod dicam de sententiis Talmudis, quod autem coram ex me audies.

Plagarum, quarum æquales reddi nequeunt, iudicium sive pœna consistit in Recompensatione; sed sedere ejus, (h. e. dicè *Verfaumnus / Facturam, quam domi otiosus residendo patitur*), exsolvere, & curare eum cogitur.

Qui damnum intulit in facultatibus, damnum vicissim in facultatibus suis patietur æquale, sicut dicitur; *Is, quem condemnaverint Judices, duplum reddet ei*: id nempe, quod abstulit, ac deinde tantum ex facultatibus propriis.

Peccatorum frequentium pœna sunt graviores.

Exod. 22. 1.

Porro scias, illorum peccatorum & transgressionum, quæ magis frequentes sunt & usitatae, pœnam quoque decere esse graviolem & asperiolem, ut tantò magis ab illis Homines se contineant; illarum autem, quæ rarò contingunt, leviolem. Hinc *is, qui furatus est oves, duplum reddere cogitur illius, qui ex aliis mobilibus aliquid furatus est, quadruplum nempe, idque etiam, si illas jam vendiderit, sive jugulaverit.* Ratio est, quòd ut plurimum perpetuò sint in agris, ubi res non tam benè custodiri possunt, sicut ea, quæ habentur in medio Civitatis: ideò solent illi fures festinanter ea vendere, ne penes ipsos reperiantur; vel mactare, ut formam suam amittant, atque ita non cognosci possint. Et hæc causa est, quòd pœna rei frequentis sit major atque gravior.

Ibid.

Ita restitutio furti *Bovum* uno aucta est, quia furtum illorum est facilius. Oves etenim pascuntur gregatim, & facile à pastore custodiri & observari possunt, ac vix nisi noctu furto possunt surripi; Boves verò pascuntur hinc-inde dispersi, (id quod in libro *עבודת ה' תנש"ח* quoque commemoratur), ac proinde non ita facile à pastore custodi-

stodiri possunt. Et hinc quoque furtum illorum crebrius solet contingere.

Sic falsorum Testium iudicium est, ut fiat eis, sicut ipsi cogitaverunt Deut. 19. 19. facere aliis: si cogitaverunt occidere, occidantur; si percutere, percutiantur; si damnum inferre in pecunia, tantundem in pecunia amittant.

In his omnibus intentio est, ut pœna & peccatū sint æqualia. Hoc enim sensu appellantur *Judicia justa*.

Quod verò Raptor non tenetur multæ loco aliquid amplius red- Cur raptoris pœna mitior sit, quàm furis? Levit. 6. dere, (nam quinta pars rapti, quam dare tenetur, est pro expiatione Juramenti falsi), idè fit, quia rariùs rapina committi solet. Nam damnum Furti frequentius accidit, quàm Rapinæ: Furtum etenim in quovis loco committi potest; at Rapina in Civitate committi non potest, nisi cum maxima difficultate. Præterea, Furtum fieri potest in rebus manifestis & occultis; Rapina verò non nisi in manifestis. Insuper, à Rapitore quis sibi potest cavere, illique resistere; à Fure autem nequaquam. Denique, Raptor notus est, & quæri potest, operaque navari, ut ipsi iterum res rapta auferatur; Fur autem non est notus. His itaque de causis Fur ad multam obligatur; Raptor autem nequaquam.

Pœnas autem quod attinet, scias, illarum magnitudinem & asperitatem, parvitatem item & levitatem ex quatuor rerum consideratione provenire. Quatuor causæ sunt, quæ pœnas exasperant & mitigant.

Prima est Magnitudo peccati. Actiones enim illæ, ex quibus detrimentum magnum oritur, magnam merentur pœnam; quarum verò 1. Quantitas peccati. damnum est exiguum, exigua quoque est pœna.

Secunda est Frequentia peccati. Id enim, quod frequentius solet 2. Frequentia. committi, graviore est pœnâ coercendum; id verò, quod rariùs occurrit, pro ejus raritate modicâ quoque; cohiberi pœnâ sufficit.

Tertia est Instigatio sive Causa impulsiva peccati. Nam ab illa re, 3. Causa impulsiva. ad quam Homo fortius incitatur & instigatur, sive id fiat, quod nimis vehementer à concupiscentia sua urgeatur, aut quod longum nimis illius habitum & consuetudinem attraxerit, aut quod ejus intermissio magnum ipsi dolorem pariat; ab illa inquam re non nisi gravissimæ pœnæ metu illum avelli & deterreri posse certum est.

Quarta est Facilitas peccati; ut cum in occulto & abscondito 4. Facilitas. perpetrari potest, nemine animadvertente & sentiente. Tale enim quoque peccatum non nisi magnæ pœnæ metu inhiberi potest.

His itaque sic præfatis, scias, Pœnarum quoque ordinem quatuor Quatuor pœnarum gradus.

in Lege habere gradus. *Primus*, est Reatus mortis à Domo Judicii infligendæ: *secundus*, est Excisio (כרת) & Percussio cum loro, (cum hac fide, quòd hoc peccatum sit unum ex gravissimis): *tertius*, est Vapulatione, Percussio nempe cum loro, (at non credere cogitur, quòd illud peccatum sit ex peccatis magnis, sed negativum tantum), aut Mors per manus DEI: *quartus* gradus est Prohibitionum sine Vapulatione, & est omnium Præceptorum negativorum, in quibus nulla continetur actio, excepto eo, qui falsò vel temerè jurat, qui non vult credere id, quod tenetur credere de magnificando DEO, qui renuit offerre oblationes DEO debitas, qui convitiis maledicit socio suo per Nomen DEI, (eò quòd Vulgus maledictiones & convitia pluris æstimat, quàm damna corpori illata): damnum enim, quod à reliquis Præceptis negativis, quæ nullam habent actionem, provenit, est exiguum, nec facile quis sibi inde cavere potest, (eò quòd sunt tantum verba, & si sub pœna Vapulationis essent prohibita, nullus reperiretur, cujus tergum non toto anno plagarum foret mancipium), ac præterea nulla de illis est admonitio.

De numero plagarum in Maltut.

Sub Excidii pœna prohibitus est Sanguis.

Lev. 7. 26. 27.

Adips.

Ibid. v. 24. 25.

Fermentatū in festo Paschatis.

In numero verò Plagarum sapientia & discretio adhibenda est. Is enim definitus & præcisus quidem est respectu summi sui gradus, sed non itidem respectu Hominum & singulorum Individuorum. Nam nemo percutitur ultra mensuram, quam sustinere potest. Summus autem Plagarum numerus est quadraginta, ultra quem nemo plures recipit, licet adhuc centum sustinere valeret. *Reatum Mortis à Domo Judicii infligendæ* nunquam invenies in cibus vetitis, eò quòd non magnum detrimentum illa inferant, neque etiam Homo tam vehementer ad illa incitetur, sicuti ad rem Veneream. Quibusdam verò cibus *Excidium* interminatur: ut primò *Sanguini*, propter nimium Hominum ad comedendum eum in temporibus illis appetitum & præcipitantiam in certa quadam Idololatriæ specie, quemadmodum in libro שם explicatur. Et hæc unica causa est, cur tam severè fuerit prohibitus. Deinde, *Adipi* quoque Excidii pœna est injuncta, eò quòd Homines illum in delitiis habere soleant, sicuti hac de causâ quoque DEUS sacrificia sua illo honorare voluit. Præterea, *Excidium* determinatur *Fermentato* in festo Paschatis, h.e. comedenti fermentatum in festo Paschatis, & comedenti in die Jejunii, h.e. in die Expiationum, propterea quòd dolor & molestia quædam illi est conjuncta, & quia sunt talia opera, quibus confirmantur sententiæ, quæ sunt fundamenta Legis, *Exitus* nempe ex Ægypto, unà cum *Miraculis*, quæ

quæ in illo contigerunt, & Fides conversionis vel Resipiscentiæ, sicut dicitur; *Dies expiationum est, ad expiandum vos coram D O M I N O* Lev.23.18. *D E O* vestro. Tandem de Excidio tenerur, qui comederit aliquid de resti- Lev.19.5.6.7.8. duo (Sacrificii pacifici in die tertio) & prophano: immundus item, qui comedit de Sancto, sicuti is, qui adipem comedit. Intentio verò harum Sanctionum est, ut tantò major reverentia concilietur Sacrificiis. At Mortem Domus Judicii invenies tantàm in rebus magnis & arduis, ut puta ob corruptionem Fidei (i.e. hæresin), vel ob aliud aliquod grave peccatum, Idololatriam, Adulterium, Incestum, Homicidium, & quicquid his occasionem prebet; item ob Sabbathi violationem, eò quòd per illud (Sabbathum) stabiliatur fides de Novitate Mundi. Præterea infligitur falso Propheta, Seni rebelli, propter maxima mala ab illis proventia. Ei item, qui patrem suum aut matrem suam verberavit, aut illis maledixerit, eò quòd hoc desperatæ malitiæ & audaciæ signum sit, ordinemque domesticum, qui non postrema, sed prima Politicæ pars est, subvertat. Filio insuper contumaci & rebelli propter malum inde secuturum; certò enim eò tandem delaberetur, ut homicida fiat. Ei item, qui furatur animam, h.e. plagiario, quia videtur illum Hominem ad occidendum eum abduxisse. Illi quoque, qui in Effossione deprehenditur, quia animo occidendi ingredi videtur, quemadmodum Rabbini nostri explicarunt. Quòd verò isti tres, Filius rebelis, Ingre- diens per effossionem, & Plagiarius, pro Homicidis sint habendi, res est manifesta. Denique, non invenies Mortem à Domo Judicii in alia re, quàm in magnis & gravibus, infligi. Nam non omnis quoque Scortatio Morte Domus Judicii punitur, sed illa tantùm, quæ est magis facilis, frequens, turpis, inhonesta, & ad quam Homo plus incitatur; quæ talis non est, ei Excidium est determinatum. Ita nec omnes Idololatriæ species hac pœnâ mulctantur, sed tantùm magis principales: ut, qui preces suas ad Idolum dirigit, qui in Nomine ejus prophetat, qui liberos suos traducit per Ignem, Augur, Pytho, Incantator. Quia verò sine pœnis & judicii esse non potest, ideò clarum est, requiri ut Judices constituantur per singulas Civitates, ut habeantur Testes, ut sit Rex, qui timeatur, qui omnibus modis ista cohibeat & coërceat, qui manus Judicibus porrigat, eosque juvet.

Et sic exposui tibi causas & rationes omnium Præceptorum, quæ in Tractatu *דברים* h.e. de Judicibus enarravimus. Necessè autem est, ut de pauculis quibusdam adhuc admoneamur, quæ ibi commemoravimus, & ad argumentum hujus libri spectant; de eo videlicet, quod ex præcepto de Sene rebelli dependet. Dico itaque: Cùm

D E U S

Deut. 17. 11. 12. DEUS cognovit Judicia Legis hujus necessaria futura omnibus temporibus, ac secundum locorum, novitatum & rerum vel casuum varietatem nonnullis interdum aliquid esse addendum aut detrahendum, ideo prohibuit quidem, ne quicquam illis addatur aut adimatur, sicut ait; *Non adderis ad Verbum, quod ego precipio vobis hodie, neque detrahetis de eo*: nam in præjudicium magnum Legi Divinæ hoc cederet, ac videri posset, ac si non à DEO originem traheret. Sed omnium temporum & ætatum Sapientibus, h.e. Domui Judicii magni permisit sepes constituere ad Judicia Legis stabilienda in rebus quibusdam, quas innovare volunt ad sartam-rectam conservandam Legis autoritatem, & sepes illas in æternum stabilire, sicut dicitur;

Deut. 4. 2. *Non adderis ad Verbum, quod ego precipio vobis hodie, neque detrahetis de eo*: nam in præjudicium magnum Legi Divinæ hoc cederet, ac videri posset, ac si non à DEO originem traheret. Sed omnium temporum & ætatum Sapientibus, h.e. Domui Judicii magni permisit sepes constituere ad Judicia Legis stabilienda in rebus quibusdam, quas innovare volunt ad sartam-rectam conservandam Legis autoritatem, & sepes illas in æternum stabilire, sicut dicitur; *vel, Et fecerunt. * Et facient sepe Legi. Præterea facultatem concessit illis, quædam præcepta Legis tollere, & quædam prohibita permittere in certa quapiam re & casu, non autem in perpetuum, sicuti declaravimus in expositione Mischnæ.

Deut. 17. 12. Atque hac ratione conservari & in usu retineri potest Lex aliqua quibuslibet temporibus & in quibusvis casibus pro necessitate. Nam si exceptio ista specialis data esset cuivis Sapienti, perirent Homines propter multitudinem & varietatem opinionum. Sed ideo prohibuit DEUS, ne reliqui Sapientes id faciant, sed sola Domus Judicii magni, & mandavit, ut occidatur, quicumque illis sese opposuerit. Si enim cuivis permissum esset ab illis discedere & dissentire, tolleretur planè illius finis & utilitas.

Actiones Transgressionum Legis sunt quadruplices. Porro scias, Actiones Transgressionum in quatuor partes dividi; quædam enim fiunt *Coactè*, quædam *per Errorem*, quædam *Superbè*, quædam *Manuelatâ*, h.e. protervè & pertinaciter.

Deut. 22. 26. Quod attinet eum, qui *Coactè* peccat, is nullâ poenâ afficitur, neque etiam peccatum illi imputatur, sicut DEUS ipse dicit; *Non facies quicquam puella: non enim est illi puella peccatum mortis.*

Ex errore. At verò peccatum habet is, qui *per errorem* peccavit. Nam si diligenter se continuisset sibiq; cavisset, non incidisset in errorem. Ideò licet nulla afficiatur poenâ, opus tamen habet expiatione, ac propterea oblationem offerre cogitur. Differentiam autem hic facit Lex inter Virum Eximium, Litteratum & Idiotam; inter Regem & Sacerdotem magnum, vel eum, qui tradit Halacham (*sententiam aliquam vel ritum*), & docet nos, quòd quicumque facit aut docet Halacham aliquam secundum proprium suum intellectum, (h.e. *ex proprio suo cerebro, vel ex sua ignorantia*), nisi fuerit Domus Judicii magni aut Sacerdos magnus, sit ex eorum numero, qui superbè peccant, neque cen-

enseatur inter errantes. Hinc morte mulctatur Senex rebellis, etiamsi faciat & doceat secundum id, quod ipsi videtur. Domus autem Judicii magni potestatem habet judicandi pro suo arbitratu, & si errent, habentur pro iis, qui ex errore peccant, sicut dicitur; *Quod si Lev. 4. 13. tota Synagoga Israël erraverit, &c.* Ex hoc fundamento dixerunt Rab-
 bini nostri, *Error doctrinae reputatur pro superbia*: h. e. Si quis imperfectus fuerit in sapientia, & secundum suam inscitiam & ignorantiam docuerit vel fecerit, habetur pro superbo. Nam non est eadem ratio ejus, qui comedit de adipe renum, existimans se comedere adipem caudæ, quæ illius, qui comedit adipem renum, sciens quod sit adeps renum, sed ignorans quod adeps renum sit prohibitus. Hic enim licet oblationem offerat, tamen aliquo modo tantum superbe peccanti est affinis, si solummodo ita faciat, (h. e. opere transgrediatur); sed qui secundum suum intellectum (pro suo arbitratu, vel secundum suam ignorantiam) docet, is sine omni dubio & exceptione talis est. Scriptura enim neminem liberat vel excusat ab errore in doctrina commisso, nisi Domum Judicii magni.

Qui per superbiam delinquit, tenetur de judicio scripto, (h. e. de pe- Per superbiam.
 na in Lege scripta); nimirum vel Morte Judicii magni, vel Vapulatione, vel Castigatione Præceptorum negativorum, propter quæ non vapulant, vel denique Mulctâ pecuniariâ. Sed illas Transgressiones quod attinet, in quibus perinde est, sive ex errore, sive ex superbia perpetratæ sint, id fit propter nimiam illarum frequentiam & facilitatem, & quod nulla in illis sit actio. Tale est *Juramentum testimonii, Juramentum depositi, Ancilla* item * *contempta violatio*, eò * *vel despon-*
 quod & hoc frequenter accidat, quia talis liberè quasi est exposita; *sata.*
 neque enim est ancilla mera, neque merè filia libera, neque etiam *Lev. 19. 20.*
 uxor Viri alicujus mera & vera, sicuti Cabbala exponit in explica-
 tione hujus præcepti.

Qui denique peccat *Manu elatâ*, est superbus, qui callum peccan- *Manu elatâ.*
 di attraxit, ac publicè liberèque peccat. Hic enim non solum concupiscentiæ suæ causâ, aut propter malitiam qualitarum suarum (h. e. ex prava consuetudine) peccat Legemque transgreditur, sed expressè studio contradicendi Legi, contraque eam insurgendi, unde dicitur, *DOMINUM probris afficit*, ac propterea sine omni dubitatio- *Num. 15. 30.*
 ne morte est plectendus. Nam nemo ita peccat, nisi cujus animo infidet opinio vel dogma aliquod Legi Divinæ repugnans, in quo ab ipsa dissentit. Hinc communis & recepta hujus Legis expositio est, quod in ea Scriptura loquatur de Idololatra, eò quod is primariis &

principalibus Legis fundamentis adverteretur. Nullus etenim colit Stellam vel Planetam aliquem, nisi credat ejus antiquitatem vel æternitatem, (*quæ subint. Scriptura fundamentis repugnat*), sicuti sæpiùs jam in libris nostris explicuimus. Eadem autem ratio esse mihi videtur omnium Transgressionum, quæ protervè contra Legem fiunt & committuntur; etiam si Israëlita aliquis tantùm comederet carnem cum lacte, vel heterogeneis vestimentis se vestiret, vel angulum capitis sui coronæ instar tonderet in contemptum Legis; idq; propter consequentiam, quæ inde sequi videtur, ac si nimirum non crederet, hanc Legem esse veram. Et hoc est meo judicio id, quod dicitur; *DOMINUM probris afficit*. Occidendus autem est talis Mor-te abnegationis, (h.e. ut Hæreticus, Apostata, qui fidem abnegavit), non Mor-te pœnæ, quemadmodum ** Cives urbis ad Idololatriam impulse* morte hæreticorum & apostatarum interficiuntur; non verò morte pœnæ, unde facultates ipsorum comburendæ sunt, neque hæredibus relinquendæ, sicut reliquorum, qui à Domo Judicii interficiuntur. Ita ajo, si totus aliquis cœtus vel congregatio Israëlitis per superbiam transgrediatur præceptum aliquod, & manu excelsâ illud faciat, omnes esse occidendos. Probationem hujus rei habemus in historia filiorum Gad, & filiorum Ruben; ubi primò dicitur, quòd totus cœtus filiorum Israël convenerint, ut ascenderent contra eos ad pugnam: deinde, quòd graviter exostulârint cum ipsis, quòd apostatæ facti sint, (dum in Transgressionem illam unanimiter consenserunt), & à Lege Dei planè defecerint: hoc enim sibi volunt, dum ajunt; *Uc avertamini hodiè, ne eam post DOMINUM: tertio, quomodo & illi responderint, ac regesserint; Si per rebellionem, & si per pravicationem, &c.* Nunc itaq; tu in usus tuos converte, quæ de Pœnis hætenus à me dicta sunt.

** vide Deut. 13.
13. &c.*

Jos. 11.

*Ratio præcepti
de delenda me-
moria Amale-
kitarum.*

Deut. 25. 19.

Cæterùm, ex iis, quæ in Libro *דברים* h.e. de Judicibus comprehenduntur, est quoq; præceptum de delenda memoria Amalekitarum. Quæ etenim ratione punitur Homo unus seorsim, eadem puniendæ est integra aliqua familia & natio, ut reliquæ familiæ id videntes ac audientes à similibus peccatis & damnis abstineant. Dicent enim apud se; Fortè idem contingeret nobis, quod contigit filiis N., vel fortè idem contingeret nobis, quod facturi sumus illis: ita ut, si filius aliquis perditus & degener inter illos nascatur, qui nullam vitæ vel salutis suæ rationem habet, neque malum, quod perpetratum est, perpendit, non facillè patronum aliquem in familia sua hac ratione sit reperiturus, qui ei in sceleribus suis, quæ patiare vult, sit patrocina-
turus.

turus. Ira de Amalek, qui primus gladio adortus est Israëlitas, dicitur, ut gladio memoria ejus deleatur. Ammon & Moab, qui ex avaritia fecerunt id, quod fecerunt, & per astutiam malum nobis intulerunt, non aliâ quàm hac pœnâ affecti sunt, ut affinitatem ipsorum fugiamus, nulloque amore illos prosequamur. Omnia ista divinam habent mensuram & proportionem pœnarum, cui nec addendum, nec detrahendum, sed unicuique, ut DEUS ipse explicat, secundum impietatem suam reddendum.

Ad hæc, pertinet ad hunc librum (*Schophetim*) præceptum de constituendo extra Castra spatio & paxillo, (pro Naturæ sc. necessitatibus contegendis). Ex intentione enim hujus Legis imprimis quoque est Mundities, & omnis generis sordium, fœditarum & impuritarum vitatio, ne Homo sit instar brutorum Animalium. Sed & istis actionibus confirmare voluit DEUS fidem belligerantium, quòd Majestas Divina inter ipsos habitet, sicut dicitur in caussa hujus præcepti; *Nam DOMINUS DEUS tuus indefinenter ambulat in medio Castrorum tuorum.* Ad quod aliam adhortationem adjungit, dicens; *Itaque non videat in te nuditatem aliquam, cujus causâ à te avertatur:* quibus verbis deterrere & dehortari vult à scortatione, quæ nimis trita & vulgaris esse solet inter Milites, quamdiù à domibus suis absunt. Ut itaque ab operibus istis impuris liberemur & abstineamus, præcepit nobis DEUS talia opera, quæ nobis in mentem revocant, Gloriam ipsius in medio nostri habitare, sicut dicitur; *Et sint Castra tua sancta, & ne videat in te turpitudinem aliquam.* Ita jussit eum, qui casum nocturnum passus est, extra Castra educere usque ad Solis occasum, & tùm demùm reduci: ut uniuscujusque animo altè infixum hoc hæreat, quòd Castra ipsorum debeant esse sicut Sanctuarium DEI, & non sicut Castra Gentium, in quibus omnis generis corruptiones, transgressiones, rapinæ, furta, aliâque scelera liberè grassantur. Verùm Intentio nostra est, dirigere Homines ad cultum DEI, ejusque rationes ordinare; prout tibi jam indicavi, me eorum tantùm causas & rationes redditurum, quæ in Scriptura reperiuntur.

Tandem pertinet hûc *Judicium Mulieris formosæ captivæ.* Nôsti, quid Sapientes nostri dicant; *Non loquitur hoc Lex, nisi respectu concupiscentiæ malæ.* Sed subest in hoc Præcepto etiam aliquid ad bonos mores & virtutes spectans, in quibus Homines liberales se exercere debent, de quo te nunc sum commonefacturus. Licet enim Concupiscentia mala ita dominium in Homine obtineat, ut non possit illius vim sufferre, sustinere aut subigere; non publicè tamen illam debet

De constituendo loco & paxillo extra Castra.

Vide Deut. 23. 13. 14.

Castra cur munda haberi & conservari voluerit Deus?

Ibid. v. 10. 11.

Præceptum de formosa muliere captivæ abductæ.

Deut. 21. 10. 11. & c.

perficere, sed in locum privatum & occultum debet Mulierem deducere, unde dicitur; *Introduces eam in medium domus tua*: neque permissum est ei, in bello ipsam comprimere: sicut explicant ibi, quod non liceat ipsi eam secundâ vice violare, donec quiescat ac sedetur luctus & mœror ejus, neque à luctu, fletu, & lotione impedire, sicut dicitur; *Ac flebit patrem suum & matrem suam*. Lugentibus enim lachrymæ quietis & recreationis loco sunt, donec vires corporis planè debilitentur, ut accidens illud animæ non amplius sustinere queant, sicut Hominibus lætis risus quietis loco est. Et hac de causa elementia usa est Lex erga illam, facultatemque horum omnium ipsi concessit, donec lassâ & defessa fiat ad lugendum & plorandum. Novisse autem quoque debes, quod non violare audeat eam nisi in Gentilismo, h.e. dum adhuc gentilis & pagana est, & quod triginta dies liberè possit Legem & Religionem suam, etiam Idololatricam, retinere; neque intra hoc temporis spatium quisquam ipsi contradicere vel molestus in fide esse debeat. Ac licet ipsam ad consuetudines & ritus Legis non possit convertere, non licet tamen ipsi eam vendere, aut pro ancilla habere. Ex quibus vides, Legem prohibuisse accessum carnalem, etiamsi ipsa in rebellionem suam, h.e. gentilis & pagana remanserit: quin imò dicit insuper; *Non abutor eam ad questum, pro eo, quod afflixisti eam*.

Atque ita explicatum tibi hactenus est, quæ nam Virtutes in istis Præceptis quoque nobis commendentur, & simul causæ indicatæ omnium hujus libri (*de Judiciis sc. & Judiciis*) Præceptorum.

CAP. XLII.

*De causis & rationibus Præceptorum
septima classis.*

Septima classis. SEPTIMÆ classis præcepta sunt de Judiciis pecuniariis, quæ enarravimus partim in libro *Mischpatim* h.e. de Judiciis, partim in libro *Kinjan* h.e. de Possessionibus.

Causa illorum est manifesta; sunt enim quasi mensura æquitatis Judiciorum in negotiis & contractibus, quæ inter Homines tractari solent, & ut negotiantes vel contrahentes se invicem adjuvent, unusque commodum alterius promoveat, non ut alteruter illorum duorum solus suam rem agat, totumque lucrum ad ipsum redeat.

Præcepta de Venditionibus. Primum omnium, quod hoc loco occurrit, est, *ut nulla fraus committatur in Venditione*, sed lucrum sit consuetum, ordinarium & notum,

rum, ut certæ conditiones observentur, quibus venditio confirmetur, nullaque in verbis fraus vel impostura fiat, sicut notum est.

Deinde, pertinet hûc *Judicium quatuor Custodum*, cujus æquitatis ratio est manifesta. Nam qui custodit gratis & nullam inde utilitatem consequitur, sed potius ipse alii benefacit, is liber est ab omni damno, & si quod damnum accidat, id Domino rei adscribitur. Sed qui petit, ut omnem ex re custodita habeat utilitatem, & cui Dominus mercedem dat, is reus fit omnium, & ex ejus crumena refundenda sunt damna omnia, quæ accidunt. Cùm verò uterque, & qui mercedem dat, & qui mercedem accipit, h.e. Custos & Dominus rei custoditæ, de utilitate participant, tùm ex æquo etiam uterq; damnatur. Damnum, quod accidit ex negligentia Custodis, ut *quod furto est ablatum, vel amissum*, repetitur à custode; quia idèd accidit, quòd non, ut decet, custodiverit. Damna verò, quæ nullo consilio, nullâq; curâ & diligentia præcaveri possunt, ut est *fractum*, (cùm pecus vel jumentum aliquod membrum quoddam frangit), *captum*, vel *mortuum*, illa Domino imputantur.

Post-hæc, summam *Mercenariorum* curam gessit, propter paupertatem ipsorum; præcipiendo, ut illis citò & maturè detur merces ipsorum, nec in minimo vis aut fraus aliqua ipsis inferatur; h.e. ut merces ipsis detur secundùm opus ipsorum. Et ex intima hac Misericordia provenit quoque, quod præcipit, ut non prohibeatur (*mercenarius*), imò ne quidem jumentum, comedere de cibis, in quibus laborant secundùm judicia Legis hujus.

Insuper, ex Judiciis istis pecuniariis sunt quoque *Hæreditates*, de quibus præcipitur, ne quis subtrahat bona sua ab eo, cui jure debentur; sed cùm ad mortem vadat, hæredibus suis illa non invideat, neque ea prodigat aut dispergat, sed iis, quibus præ aliis decent, relinquat, illis nempe, qui magis è familia sua ipsi sunt propinqui. Hinc specialiter declaravit, quæ nam in illis ratio sit observanda; quòd nempe filius debeat præcedere, deinde sequi filia, postea frater, inde fratres patris, sicuti notum est. Item, ut jus primogenituræ detur filio natu majori, quia ipsius amor est prior: neque hîc affectibus suis quisquam indulgeat, ad filium magis dilectæ (*uxoris*) jus primogenituræ transferendo, &c. Atque hanc virtutem (ut videlicet propinquorum potiorè rationem habeamus, magisque illis beneficiamus) commendat & confirmat nobis ubique Lex hæc æquissima. Hinc dicit Propheta; *Et qui turbat carnem suam, vel propinquum suum, crudelis est*. Sic inquit Lex in præcepto de Eleemosynis; *Fratr*

De Custodibus.

Exod. 22. 7. 8. 9.

Exod. 22. 10. 11.

De Mercenariis.

Deut. 24. 14. 15.

Deut. 25. 4.

De Hæreditatibus.

Num. 27. 8. 9. 10. 11.

Prov. 11. 17.

Deut. 15. 11.

tuo, Pauperi tuo, &c. Et Sapientes nostri supra modum commendant eum, qui benefacit propinquis suis, & filiam sororis suæ suscipit. Quousq; autem hic debeamus progredi, & quàm commendata nobis hæc virtus esse debeat, docet nos Lex satis superq;, dum vult; Ut propinquorum nostrorum, & qui cognatione nobis juncti sunt, rationem habeamus, licet nos offenderint: imò, licet pessimus & corruptissimus esset aliquis illorum, non tamen avertendam esse ab eo

Deut. 23. 7.

benignam faciem, sicut dicitur; *Non abominaberis Idumæum, quia frater tuus est.* Ita, quotiescunque & quodocunque in angustia reperis eum, cujus ope aliquando indiguisti, & à quo beneficium olim accepisti, obligatus es meminisse illius, quod antea tibi præstitit, licet postea tibi malefecerit. Sic dicit DEUS; *Non abominaberis Aegyptium, quia peregrinus fuisti in Terra ejus.* Notum autem est, quantis malis postea nos Aegyptii affecerint.

Ibid.

Ita ergo vides, quot bonas & laudabiles virtutes ex Præceptis istis addiscamus; sed duo postrema propriè non huc pertinent. Ex illis autem, quæ de proximis Hæredibus dicta sunt, ad sermonem illum de Idumæo & Aegyptio delapsi sumus.

CAP. XLIII.

De causis & rationibus Præceptorum octavae classis.

OCTAVA CLASSIS. **P**RÆCEPTA sub octava classe comprehensa, sunt ea, quæ in Tractatu *Semanim* h. e. de *Temporibus* enarravimus. Causæ illorum, paucis exceptis, in Lege ipsa sunt explicatae.

De Sabbatho.

Causa & ratio *Sabbathi* nota satis est, neque ulteriori explanatione indiget. Palàm est, quantam Homini quietem procuret; ut nempe septima vitæ ejus pars à labore & defatigatione vacua sit & libera, nemoque vel magnus, vel parvus inde excipiat. Cui conjunctum est & hoc, quòd perpetuo conservet & confirmet præstantissimam illam de Mundi Creatione historiam ac doctrinam.

De Jejunio in die Expiationis.

Levit. 16. & 23.

Jejunium Diei Expiationum quod attinet, causa illius quoque est manifesta. Excitat enim studium Resipiscentiæ. Ac præterea est Dies ille, quo Princeps Prophetarum (Moses) cum tabulis secundis de monte descendit, & Populo peccati ipsorum magni Remissionem annuntiavit. Hinc in æternum electus est in diem merum Resipiscentiæ & cultus Divini, (h. e. quo Resipiscentiam nostram coram DEO testemur, & cultui Divino unice vacemus): ideoq; prohibita est in

eo omnis corporalis tam voluptas, quam labor & defatigatio, (h.e. omnia opera corporalia), nihilque in eo faciendum, nisi peccatorum confessiones, (h.e. nisi peccata confiteri, & ab illis se convertere).

Reliquos Dies Festos quod attinet, instituti illi sunt omnes lætitiæ De reliquis Diebus festis. causâ, & propter publicas Hominum congregationes ac conventus, qui Hominibus & sunt necessarii, & utiles ad mutuum inter se amorem fovendum, qui inter Homines in civilibus ac politicis conventibus necessariò requiruntur.

Particulares autem & proprias Dierum circumstantias quod attinet, habent & illæ suas causas.

Festum enim Paschatis quod attinet, *cur septem diebus celebrandum sit*, manifestum est; quia nempe circumactio vel revolutio septem dierum est circumvolutio media inter Diem Solarem & Mensem Lunarem, quæ ut magnum habet (sicuti nôsti) usum in rebus Naturalibus, ita quoque in Legalibus. Lex etenim perpetuò assimilatur Naturæ, & res Naturales aliquo modo perficit. Nam Natura non pollet ratione vel intellectu; Lex autem est Regula & Directorium quasi DEI Opt. Max., qui intellectum dedit omnibus intellectu præditis. Sed hæc præter scopum hujus capituli. Revertamur itaque ad id, in quo hic versamur.

Festum Septimanarum (h.e. Pentecostes) est Dies ille, quo Lex data fuit. Ad hujus diei honorem pertinet, quòd dies à præcedenti solenni festo (*Paschatis*) ad illum usque diem numerantur, quemadmodum quis optimum ac fidelissimum amicorum suorum exspectans, dies & horas numerare solet. Hæcque vera causa etiam est numerationis *homer* à die, quo egressi sumus ex Ægypto usque ad diem promulgationis Legis, quæ præcipua fuit causa & finis Exitûs ipsorum, sicut dicit; *Et adduxi vos ad me: vel, Ut adducere vos ad me.* Quia verò Vide Lev. 23. 15. Exod. 19. 5. Visio illa magna non nisi unum diem duravit, idè & memoria ejus quotannis per unicum saltè diem celebratur. Sed si comestio Azymi unico tantùm die duraret, non sentiremus illud, neque rationem ejus consideraremus; sæpè enim accidere solet, ut Homo per duos aut tres dies pane azymo vescatur. Animadvertitur autem & illustris redditur, quando per integram revolutionem (h.e. *septimanam*) comeditur.

Ita *Principium Anni* per unum diem celebratur, quia est Dies Resuscitationis vel Conversionis, & Excitationis Hominum à somno suo; quæ causa est, quòd buccinâ eo die clangendum sit, sicut in *Mischne Thorah* declaravimus: præterea quasi præparatio est ad Diem Jejunii, (h.e. Expia-

De festo Septimanarum vel Pentecostes.

Vide Lev. 23. 15. Exod. 19. 5.

De Principio Anni. Lev. 23. 24.

Expiationum), quemadmodum manifestum ex decem illis diebus, qui intercedunt inter Principium Anni & inter Diem Expiationū.

De festo Tabernaculorum.

Festum Tabernaculorum quod attinet, cujus finis est Lætitia & Hilaritas, septem dies illud celebratur, ut pateat & ubique divulgetur ejus causa. Cur autem illo tempore ferietur, ejus causam aperte

Exod. 23. 16. Lex indicat, dum ait; *Eò quòd collegeris opera tua ex agro*, q. d. quia tūm requies tibi est & respiratio à tuis negotiis. Ita meminit Aristoteles

cap. 9.

in libro octavo Ethicorum, idem in more olim fuisse apud Gentiles, in hunc sensum ferè scribens; *Sacrificia antiqua, cætuq; & conventus, qui Sacrificiorum causâ habebantur, facta fuerunt post collectionem fructuum & proventuum, quasi essent Sacrificia pro Respirazione facta.* Hæc ille. Sed & idèò factum esse potest, quia illo tempore tolerabilis maximè est commoratio in Tabernaculis, eò quòd tūm neque æstus, neq; pluvia molesta nimis esse soleat.

Doctrina & utilitates, quæ hauriuntur ex festo Tabernaculorum & Paschatis.

Cæterum, duo ista festa, *Tabernaculorum* nempe, & *Paschatis*, utilissimas nos doctrinas & virtutes docent.

Ac *Paschatis* quidem doctrinas quod attinet, inservit illud ad recordationem Miraculorum in Ægypto factorum, illorumque in omnes ætates conservationem; *Festum* verò *Tabernaculorum* ad conservandam memoriam signorum in deserto.

Virtutes quod attinet, discimus ex illis, memorem esse debere Hominem dierum malorum in diebus bonis, ut indefinenter *DEO* Opt. Max. pro liberatione gratias agat, Mansuetudinemque & Humilitatem discat, dum panes azymos & herbas amaras in Paschate comedit; ac in memoriam sibi revocat, quæ contigerunt nobis. Sic, quòd

Cur in festo Tabernaculorum jussi fuerint ad eas suas derelinquere, & in Tabernaculis habitare?

Levit. 23. 43.

(in festo *Tabernaculorum*) *exire jubemur ex adibus nostris, ad habitandum in tabernaculis*, Eremitarum more, qui cum magno dolore & molestia in desertis commorantur, recordari facit nos, quòd talis fuerit conditio nostra in principio, sicut dicitur; *Ut sciant generationes, quòd in tabernaculis habitare feci filios Israël, &c.* & ab ista conditione translati simus, ad habitandum in domibus pictis, in loco optimo ac pinguisimo totius Terræ, per singularem *DEI* gratiam, & juxta promissiones ipsius Patribus nostris factas, eò quòd fuerint Homines perfecti in scientiis & virtutibus; Abraham inquam, Isaac & Jacob. Est enim hoc quoque unum ex iis, à quibus Lex dependet, h. e. ex

Fundamentum stramineum.

fundamenti Legis, quòd omne bonum, quod *DEUS* nobis fecit, vel faciet, fiat propter meritum Abrahami, Isaac & Jacobi, quia custodiverunt viam *DOMINI*, faciendo justitiam & judicium. Sed quòd

Lev. 23. 36. 39. *ex Tabernaculo eximus ad aliam solennitatem, die sc. octavo, quo Festum est*

Inter-

Interdicti, illud facit ad perfecta reddenda gaudia nostra, quod in Tabernaculis fieri nequit, sed in amplis & angustis domibus ac palatiis.

Quod attinet *quatuor species frondium, vel ramorum, qui illis diebus festi* Lev. 23. 40. *Tabernaculorum gestandi sunt*, illius rei causam Allegoricam (pro more suo) Rabbini nostri dederunt. Solent enim, ut illi norunt, quibus *De Allegoriis Rabbino- rum.* consuetudo ipsorum nota est, Allegoriis vehementer delectari, & crebro illis uti; non quod existiment, hanc esse mentem & sensum Scripturæ, sed instar jucundi alicujus ænigmatis, (h. e. delectationis gratiâ). Duo autem sunt Hominum de Allegoriis judicia. Quidam existimant, illas ab ipsis adduci ad declarandam Scripturam; alii verò irrident & contemnunt eas, cum certum sit, non esse eam Textus sententiam. Priores omnibus viribus pugnant ad tuendas & verificandas Allegorias, & credunt illas esse de sensu Scripturæ; idemq; esse judicium Allego- riarum, quod Traditionum per Cabbalam acceptarum. Sed neutri ex istis duobus rem intellexerunt. Sunt enim instar ænigmatum, quorum sensus intelligentibus non est dubius: illa enim docendi ratio illis temporibus, admodum fuit trita & usitata; quemadmodum Poetæ quoque istum morem observant. e. g. Dixerunt Rabbini nostri p. m., Tradit R Kappara, Scriptum est *לֹא יִשְׂרָאֵל יָדָא עַל אָזְנוֹתָיו*. Ne Deut. 23. 15. legas *אָזְנוֹתָיו* sed *אָזְנוֹתָיו* nam docet, quod Homo digitum in aures suas immittere debeat, cum obsecrum aliquod verbum audit. Mirum equidem esset, si magnus iste Doctor Talmudicus credidisset, secundum illorum stultorum sententiam ita versum hunc exponendum & intelligendum esse, ut per *אָזְנוֹתָיו* sive Paxillum intelligatur *Digitus*, & per *אָזְנוֹתָיו* Arma sive Instrumenta, *Aures*. Non existimo autem, quemquam sanæ mentis id dicturum. Verum est Allusio & Ænigma elegans, quod elegantem hanc *versio- nem* & doctrinam nobis suppeditat; Quâ ratione prohibitum est rem obscœnam dicere, eâdem prohibitum quoque esse eam audire. Et hoc tanquam parabolam aliquam illustrem expositioni versus adjecit. Atque hic est sensus omnium illarum expositionum Allego- riarum, in quibus dicitur; *Ne legas sic, sed sic*. Sed extra terminos nostros egressi sumus; necessarium tamen fuit ea monere, ut quilibet Intelligens illa sciat. Ad seriem itaque verborum nostrorum redeo, & dico: *Quatuor illas frondium seu ramorum in festo Tabernaculorum species mihi videri signum esse Lætitiæ propter Exi- tum è Deserto* (quod nec erat locus feminis, ficuum, vitium, malogranatorum, neque aquarum ad bibendum) in locum Arborum frutiferarum & fluviorum. In memoriam itaq; istius rei iussit sumere

De quatuor speciebus ramorum in die Tabernaculorum.

de optimis Terræ illius fructibus, rebus ejus suaveolentissimis, foliis pulcherrimis, herbis deniq; præstantissimis, (videlicet ערבי נחל, quod exponunt, Salices torrentis). Has verò quatuor species tria conjunxerunt, (h. e. quatuor autem ista species ob tres causas conjuncta sunt): primum est, quia in temporibus illis ubiq; extabant in Terra Israël, & à quovis haberi poterant: secundum, Pulchritudo & Viriditas illarum, quarum quædam gratissimi suavissimique erant odoris, ut Citrus & Myrtus; quædam verò nullius planè, ut Palma & Salix: tertium est, quia per septem integros dies viriditatem & humiditatem suam retinent, id quod in Persicis, Malo granatis, Asparagis, & similibus fieri non potest.

CAP. XLIV.

De causis & rationibus Præceptorum
nonæ classis.

De præceptis nonæ classis.

PRÆCEPTA sub nona classe comprehensa, sunt ea, de quibus egimus in libro מִצְוֹת de Amore. Eorum causa est manifesta. Intentio quippe cultuum illorum est, ut DEUM perpetuò ob oculos habeamus, timeamus, diligamus, mandata ejus custodiamus, de eo credamus ea, quæ quilibet orthodoxæ Religioni addictus credere tenetur. Cultus autem illi sunt, Precatio, Lectio Audi, Consecratio Cibi, & quæ his adhærent; Benedictio item Sacerdotum, Thephillin, Mesusoth, Zizith, Emprio libri Legis, ejusq; diligens certis temporibus Relectio. Omnia ista ejusmodi sunt opera, quæ multas utiles doctrinas & opiniones nos docent: quod ita est manifestum, ut pluribus verbis non sit opus.

CAP. XLV.

De causis & rationibus Præceptorum
classis decimæ.

De præceptis classis decimæ.

PRÆCEPTA sub decima classe comprehensa, sunt ea, quæ enarravimus in Tractatu de Domo electa, in Tractatu de Vasis Sanctuarii ejusq; Ministris, & in Tractatu de Ingressu in Sanctuarium. Utilitatem hujus classis alibi jam in genere indicavimus.

Notum est, Idololatrias olim ad Idolorum suorum Tempia & Imagines loca alta & excelsa elegisse, ita ut in montibus collocata essent. Hinc elegit Abraham pater noster p. m. montem Morijah, eò quod altissimus fuerit montium in illis regionibus, ac publicè in illo

illo Unitatem DEI professus est, & quidem ad Occidentem, quia Sanctum San-
ctorum fuit ver-
sus Occidentem. Sanctum Sanctorum futurum erat in Occidente. Hinc dicunt; *Majestas Divina est in Occidente.* Et expressè docent Rabbini nostri in Gemara; Abrahamum patrem nostrum designasse Occidentem pro loco Sancti Sanctorum. Causa autem hujus rei meo iudicio est, quòd, cum com- Antiqui versus
Orientem ado-
rarent. munis eo tempore superstitione fuerit, Solem adorare ac pro DEO habere, sine dubio omnes Homines ad Orientem se converterint. Itaque convertit se Abraham Patriarcha ad Occidentem in monte Moriiah, h. e. in Sanctuario, ita ut tergum suum Soli obverteret. An ignoras enim, quid fecerint Israëlites, cum apostatarent & ad errores istos antiquos declinarent? *Posteriora sua* (inquit Propheta) *verterunt Templo* Ezech. 8. 16. *DEI, & faciem suam ad Orientem versus, & incurvabant se ad orium Solis, vel, versus Orientem ipsi Soli.* Tu hoc admiratione & notatu dignum observa! Porro, nullum dubium mihi est, quin locus ille, quem Abraham spiritu Prophetico separavit & designavit, Mosi & multis aliis notus fuerit; quia Abraham illis præcepit, ut ibi locus esset cultus Divini, (h. e. ut ibi Templum erigeretur), quemadmodum Onkelos Paraphrastes Chaldeus explicat, ita scribens; *Et servivit & adoravit ibi Abraham in loco illo, & dixit coram DOMINO: Sic erunt servientes generationes, &c.* Quòd locus ille non apertè & clarè, sed obicurè tantum in Lege subindiceretur, dum dicitur, *In locum, quem eligit DOMINUS, in eotria magna, meo iudicio, latent mysteria: primò, ne Gentes illum occuparent, ac ejus causâ bella moverent, intelligentes, hunc locum esse finem Legis: secundò, ne illi, in quorum manibus tum locus ille fuerat, omnibus viribus eum vastarent ac destruerent: tertio, (quod præcipuum est), ne quælibet tribus cuperet eam in sorte & ditione sua habere, ac ita lites inter ipsas propterea oriantur, sicut accidit de Sacerdotio. Hinc præceptum fuit, ne ædificetur Domus Sanctuarii, nisi constituto Rege, qui præciperet ædificare illud, ut omnis disceptatio tollatur, sicut explicuimus in libro Schophetim.*

Constat etiam, Homines illos Tempora extruxisse Stellis, in eisq; collocasse Imaginem, ad quam colendam unanimiter consenserunt, Imaginem nempe, Stellæ vel Syderi alicui dedicatam. Hinc *jussi sumus nos Templum ædificare DEO Opt. Max., atq; in eo collocare Arcam, & in illa reponere duas Tabulas lapideas, in quibus scriptum est, Ego (sum sc. DOMINUS DEUS tuus), & Non erunt tibi, &c.* (h. e. in quibus exarata sunt decem Decalogi præcepta). Cur iusserit
Deus sibi Tem-
plum ædificare?
Exod. 25.

Præterea notum est, quòd articulus fidei de Prophetia præcedat fidem Legis; (nam si non est Propheta, non est Lex): Prophetia

autem non obtingat Prophetæ, nisi mediante Angelo, (sicut dicitur; *Genes. 12. 15. Et clamavit Angelus DOMINI. Item; Et dixit ipsi Angelus DOMINI: & Genes. 16. 9. sic innumeris vicibus; ita ut Mosis Doctoris nostri Prophetiæ principium quoque factum fuerit per Angelum, sicut dicitur; Apparuit ei Angelus in flamma Ignis: & per consequens, quod fides existentie Angelorum prior sit fide Prophetiæ; & fides Prophetiæ prior fide Legis. Cum autem Zabaique ignoraret essentiam DEI Opt. Max., & existimarent, quod Ens illud æternum omnis privationis expers, sit Cælum cum Stellis suis, & ab ipso omnes virtutes in Imagines & Arbores quasdam (illas nempe, quæ אַשְׁרֹת in Lege vocantur) influant; ideò existimârunt, Imagines & Arbores esse illa, quæ verba Prophetiæ in os Prophetarum ponunt, cum illis in Visione loquuntur, eisque futura mala vel bona indicant, sicut ostendi tibi alibi ex sententia ipsorum de Prophetis Baal & de Prophetis Haascherah, (h.e. Arborum vel Lucorū). At, cum veritas Sapientibus patefacta, & per demonstrationem scitum est, esse Ens aliquod, quod neque sit corpus, neque virtus corporea, (DEUS nempe verus), quod sit unum, & quod præter illud alia quoque sint Entia abstracta & incorporea, quod super illa DEUS bonitatem & lucem suam effundat, Angeli videlicet, (sicut declaravimus), & quod ista Entia omnia sint aliud quàm Sphæræ cælestes & Stellæ illarum: hinc indubitanter sciverunt, Angelos ponere verba veritatis in os Prophetarum, non autem Imagines vel Arbores (Ascheroth). Ex prædictis ergo patet tibi, quod fides existentie Angelorum sequatur fidem existentie DEI, & quod per illos Prophetia & Lex disponatur, vel confirmetur.*

Cur Deus iussit supra Arcam duorum Angelorum figuram facere?
Exod. 25. 18.

Ad hujus igitur Doctrinæ confirmationem præcepit DEUS, supra Arcam duorum Angelorum figuram facere, ad existentiam Angelorum in animis Hominum confirmandam, quæ secundus est articulus sciendus post fidem existentie DEI, principiumque Prophetiæ & Legis. Quod si una tantum figura fuisset, h.e. unius tantum Cherubini forma, id facile errandi causam præbuisset. Existimare enim quis potuisset, ac si esset figura DEI colendi, sicut Idololatræ faciunt; vel, quasi Angelus unicum tantum esset Individuum, atque ita in multiplices errores inducere. Duos autem Cherubinos faciens, cum hac declaratione, DOMINUS DEUS noster, DEUS unus, extra omne dubium istos articulos posuit; quod Angeli existant, & illorum sint multi: deinde etiam omnem causam errandi vel cogitandi, ac si illi DEUS essent, sustulit, declarando, quod DEUS sit unus, & quod ille hos multos creârit.

Post-

Post-hæc, coram Arca reponere jussit Candelabrum, ad decorem & honorem ipsius Domûs. Illam enim Domum, in qua semper Lucerna ardet intra velum abscondita, apud Homines in summa haberi veneratione, certum est. Nôsti enim, quàm sollicitè & vehementer Lex laboret, Magnificentiam & Venerationem Sanctuarii nobis persuadere; ut ex ejus intuitu addiscamus Humilitatem, Mansuetudinem, & Misericordiam. Ita dicit, Sanctuarium meum timebitis, continuo post præceptum de observando Sabbatho, similiter ad Venerationem Sanctuarii augendam.

Quare coram Arca jussit ponere Candelabrum?
Exod. 25. & 26.

Necessitas Altaris Thymiamatis, Altaris Holocausti, & Instrumentorum ipsorum, manifesta est.

Sed Mensam quod attinet, & quòd Panis perpetuò super illa esse debuit, ejus rei causam, & quònam illud referre debeam, in hunc usq; diem nescio.

Prohibitionis illius, quâ DEUS prohibuit, ne Altare exstruatur ex lapidibus cæsis, & ne super illo ferrum moveatur, vel elevetur, nôsti, quam Rabbi- ni nostri causam reddant, dum ajunt אין דין שיונף המקצר על המאריך, quæ quidem optima est secundùm rationem Allegoricam. Sed vera illius causa est manifesta, hæc nempe; Quia Idololatræ tum temporis Altaria sua ex lapidibus cæsis ædificârunt, idè interdixit, ne assimilemur ipsis: & ut omnibus modis id vitemus, præcepit Altare fieri ex Terra, sicut dicitur; Altare terrenum facies mihi: & siquidè absq; lapidibus fieri non possit, ut lapides in forma sua naturali maneant, neque cædantur, vel dolentur, sicuti etiam prohibuit Lapidem pictum, & Plantationem Arborum juxta Altare. Horum quippe omnium una & eadem est Intentio, videlicet, Ne colamus ipsum eo modo, quo Idololatræ ficticia sua colere solebant: quam rem generaliter & universaliter prohibuit, dicendo; Ne dicas, quomodo Gentes illæ colunt Deos suos, sic faciam & ego. Vult dicere, illos non debere ita facere DEO, idque propter causam, quam subjungit, Quia omnem abominationem DOMINI, quam odit, fecerunt Diis suis.

Deut. 27. 5.
Cur Deus noluerit Altare suum edificari è lapidibus cæsis?

Exod. 20. 24.
Levit. 26. 1.
Deut. 16. 21.
Deut. 12. 30.

Porrò, non te latet, quâ ratione olim Idololatræ cultus Pehor- ris perficiebatur, Retractione nempe Nuditatis. Hinc præcepit DEUS Sacerdotibus sibi facere femoralia, ad nuditatem suam regendam, quando cultui Divino vacant: Item, Ut non ascendant ad Altare per gradus, ne detegatur, sicut inquit DEUS, Turpitudine tua juxta illud.

Cur Sacerdotes femoralia gestare, & per gradus ad Altare non ascendere debuerint?
Exod. 28. 42.
Exod. 20. 26.

Custodiam & Vigiliam perpetuam circa Sanctuarium quod attinet, præcepta illa fuit propter Honorem & Majestatem ejus: item, ne vel stulti, vel immundi, vel etiam alii in luctu constituti, aut

De custodia cir- ca Sanctuarii.
Num. 3.

corpore illoto in illud imprudentes irrumpant, sicut est manifestum.

*Cur non cuiusvis
in Sanctuarium
ingredi fas fuerit?*

Præterea, ex iis, quæ permovent ad Sanctuarium reverenter habendum, venerandum & timendum, est, quod in illud neq; ebrius, neque immundus, neque illotus capite (qui comam nempe habet), neque lacris vestibus indutus intromittebatur: quod item omnes ejus Ministri debuerunt sanctificare manus suas & pedes suos.

*De cõditionibus
requisitis in Sa-
cerdotibus.*

Exod. 28. 2.

Ad Magnificentiam insuper Domûs augustiorem reddendam, magnificavit dignitatem Ministrantium in ea, separatosq; esse voluit Sacerdotes & Levitas ab aliis. Præcepit item Sacerdotibus honoris causâ, ut vestibus pulchris & pretiosis induti sint, sicut dicitur; Vestes sacras in gloriam & decorem: & Ne ad Ministerium admittatur, qui defectum aliquem habet corporis: quin-imò qui deformes sunt, ad Sacerdotium inepti fuerunt, sicuti in Talmud hoc præceptum explicatur, quia non dijudicat Vulgus Homines secundum veram ipsorum formam, (Animam nempe rationalem, vel Intellectum), sed secundum membrorum perfectionem, vestiumque pretiositatem vel ornatum. Omnium itaque istorum finis est, ut in debito honore & reverentiâ habeatur Domus apud quosvis.

*Levita propter
vocem inepti cõ-
sebantur.*

Levita autem, qui non offert vel sacrificat, & de quo non dicitur, quod expiet iniquitates, sicut dicitur de Sacerdotibus; Et expiabit pro eo: Item; Et expiabit pro ea: sed cujus officium tantum consistit in dicendo Cantico, h. e. in cantu peragendo, is propter vocem ineptus censetur. Nam in cantu spectatur potissimum, ut verbis illis animæ afficiantur. Hæ autem non afficiuntur aut moventur, nisi vocibus ac melodiis suavibus, instrumentisque Musicis, quemadmodum semper in Sanctuario moris erat.

Quin-imò Sacerdotibus legitimis in Sanctuario ministrantibus prohibitum erat in eo habitare, aut quovis tempore in Templum ingredi. In Sanctum verò Sanctorum non licebat ulli ingredi, nisi Sacerdoti in die Expiationum, quatuor vicibus, neque ultra. Omnia hæc iterum propter auctoritatem Sanctuarii.

*Cur Deus jussit
suffitum fa-
cere in Sanctua-
rio?*

Et quia quotidie in Sanctuario magnum numerum Bestiarum mactabant, carnes ibi in frustra scindebant, intestina item & crura lavabant & comburebant, odor ejus, si in hoc statu illud reliquissent, sine dubio instar macelli alicujus fuisset; ideo præcepit DEUS, ut bis quotidie suffitum in eo fiat, mane sc. & vesperi, ad gratum reddendum odorem ejus, & odorem vestimentorum Ministrorum ejus. Hinc est illud, quod Rabbini nostri dicunt; A' Jericho odorabantur odorem suffitum.

fitus. Et hoc itaq; ex illis est, quæ reverentiam ac venerationem huic loco acquirebant. Nam si non habuisset bonum odorem, sed contrarium ejus, (h.e. *malum*), tùm effecisset hoc quoque in animis Hominum contrarium reverentiæ (h.e. *contemptum*). Sicuti enim Anima mirificè bono odore delectatur, eumque sequitur; ita econtrà malum odorem detestatur atque fugit.

Oleum Unctionis duas habebat utilitates, Suaveolentiam nempe il- *De Olei Unctio-*
nis utilitate.
Exod.30.31.
lius, quod ungebatur, & ejusdem *Dignitatem & Sanctitatem*; quòd nempe ad præstantiorem usum separatum fuerit ab aliis suæ speciei, sive fuerit Homo, sive Vestimentum, sive aliud quoddam Instrumentum. Omnia hæc iterum referebantur ad reverentiam Sanctuarii, quæ (*reverentia*) causa est reverentiæ vel timoris DEI; quia affectus Hominis ad singularem devotionem moventur, quando in Sanctuarium ingreditur, cordaque dura emolliuntur & flectuntur. Sapientia autem ista Divina ad emollienda & flectenda Hominum corda, quando ingrediuntur in Sanctuarium, hùc facit, ut tantò majori alacritate recipiant præcepta DEI, eumque timeant, sicuti nobis in Lege declaratur, cùm dicitur; *Et comedes coram DOMINO DEO tuo* Deut.14.23.
in loco, quem elegerit, ut habitare faciat Nomen suum ibi, decimam frumenti tui, vini tui, olei tui, & primogenita boum tuorum, & pecudum tuarum, ut discas timere DOMINUM DEUM tuum omnibus diebus. Sic itaque patet tibi, quisnam actionum prædictarum omnium finis fuerit. *Causa* Exod.30.32.33.
autem prohibitionis, ne tale oleum vel talis suffitus ab aliis conficiatur, est manifesta, videlicet, ut nullibi quàm illic odor ille habeatur, & ita tantò majori affectione Homines illum prosequantur: item, ne illi, qui tali oleo fortè inungerentur, existimarent, se præstantiores factos, atque ita multa mala magnæque dissensiones orientur.

Quòd verò Arca super humeros, non in curribus, portabatur, fiebat tùm *Cur Arca super*
humeros portan-
da fuerit?
Numer.7.9.
honoris causâ, tùm, ne forma & structura ejus corrumperetur, præsertim quando vestes ex annulis educendi essent; præterea hac ratione quoque non corrumpebatur amiculum & pectorale.

Opus autem Vestimentorum omnium textile esse totum voluit sine sutura, *Vestimenta sa-*
era fuerunt tota
contexta sine su-
tura.
ut non corrumperetur forma ipsius texture.

Ita admonuit omnes ministerium obeuntes in Sanctuario, ne unus alterius *Cur ministeria*
confundi & cõ-
misceri noluerit
Deus?
officio se immisceat; nam cùm negotia pluribus commissa sunt, nec unicuique peculiare suum officium designatum est, negligentia & pigritia facilè omnes occupat.

Denique manifestum est, quòd *Gradatio illa locorum, dum videlicet* *Cur unicuique*
loco certa mini-
steria assignarunt?
Judicia certa data sunt Monti Domus, certa Antemurali, certa Atrio

rum, & certa alteri Atrio, & sic consequenter usque ad Sanctum Sanctorum; quod inquam ista omnia ad tantò majorem reverentiam & auctoritatem Domûs inservire debebant.

Atque ita commemoravimus tibi causas omnium istius quoque classis Præceptorum.

CAP. XLVI.

De causis & rationibus Præceptorum classis undecimæ.

Præcepta classis undecimæ.

PRÆCEPTA sub undecima classe comprehensa, sunt ea, quæ enarravimus in reliqua parte libri de Cultu Divino, & in libro de Oblationibus, quorum utilitatem in genere jam explicuimus; nunc verò in specie pro virili rationem illorum quoque reddemus.

Ægyptii coluerunt signum Arietis.

Dico ergo: Docuit nos Lex Divina (secundum expositionem Onkeli), Ægyptios coluisse *sydus* vel signum Arietis, ac propterea non solum prohibitum inter ipsos fuisse mactare Oves, sed & in summo contemptu & abominatione fuisse Pastores ovium. Hinc dicit Moses; *Ecce, sacrificabimus abominationem Ægyptiorum!*

Exod. 8. 22.

Zabii coluerunt Dæmones, & existimabāt, illos Hircorum formam habere.

Levit. 17. 7.

Ad hunc modum ex Zabiiis quidam fuerunt, qui Dæmones colebant, & existimabant, quòd formam Hircorum habeant; unde etiam Dæmones *Seirim* h. e. Hircos appellabant. Quæ opinio Moysi tempore jam longè latèq; in Orbe diffusa fuit, sicut ait; *Et non sacrificabunt ultra sacrificia sua lasseirim hircu*, (h. e. Dæmonibus ita appellatis). Et hinc apud illud Hominum genus prohibitus quoque erat esus Hircorum.

Fumenta in maximo pretio habuerunt Idololatra, eorumq; mactationē sunt abominati.

Cur Deus in sacrificio jussit offerre oves, boves, & hircos?

Levit. 1. 2.

Fumentorum autem mactationem maxima pars Idololatarum abominata est semper, omnesque hanc irrationalium Animalium speciem maximi fecerunt. Hinc in hodiernum usque diem in India reperies Homines, qui illa nunquam mactare solent; & quidem in illis etiam locis, ubi pecudes mactare consueverunt.

Ut ergo memoria erronearum istarum opinionum ex animis Hominum deleteretur, præcepit nobis, ut has tres Bestiarum species (*Arietes sc., Hircos, & Boves*) solum in sacrificiis nostris offeramus, sicut dicitur; *De bovis & pecudibus offeretis oblationem vestram*: ita ut illud, quod ipsi pro summo peccato habebant, DEO offerri debeat, illoque peccata nostra expianda sint. Hoc nempe pacto curandæ sunt opinioniones istæ pravæ, quæ sunt veluti morbi & ulcera Animæ humanæ, per extremum ipsorum contrarium.

Hoc

Hoc sine præcepit nobis in die Paschatis mactare Agnum, ejusq; sanguine anteriorem ostiorum nostrorum partem aspergere; tum ut nos à perniciosis istis opinionibus purgemus, tum ut contrarium illarum profiteamur, Hominibusq; persuadeamus, actionem illam, quam ipsi mortiferam judicabant, à morte liberare, sicut dicitur; *Transiliet Dominus juxta ostium, neque permittet vastatorem ingredi domos vestras ad percutiendum*: ad retributionem nempe cultus, quo contrarium planè faciebant ejus, quod illi Idololatræ faciebant. Hæc ergo causa est, propter quam illæ tres species Animalium præ aliis ad Sacrificia eligebantur: ad quam accedit & ista, quòd illæ dictæ tres species ubique inveniri & haberi potuerint; nequaquam verò illæ, quibus Idololatræ utebantur, qui offerebant Leones, Urso, Tygros, aliasque feras bestias, sicut in libro *Gen.* commemoratur.

Quia verò in multorum facultatibus non erat Boves offerre, idcirco præcepit, ut Sacrificia etiam de Avibus fierent, quæ frequentiores & in majore copia erant in Terra Israël, quales sunt Turtures & Pulli Columbarum.

Qui verò nec hoc potuit, ei licitum fuit offerre Panem, quocumque demum modo & artificio, pro consuetudine illorum temporum, sive in furno, sive in sartagine, sive in aheno coctus & præparatus fuerit.

Cui autem & hoc grave nimis fuit, Panem videlicet coctum offerre, is nudam Similam offerre potuit.

Omnia verò ista erant libera; postea enim exponit de hac cultus Divini specie, Oblationibus inquam, quòd, licet illas prorsus non faciamus, ad nullum peccatum nobis imputetur, sicut ait; *Si autem desideris votere, non erit in te peccatum.*

Præterea, quia Idololatræ Panem fermentatum solum offerebant, ac res dulces ad oblationes suas eligebant, easque melle inungere consueverant, sicuti ex sæpiùs jam à me allegatis ipsorum libris patet, Sale autem in illis non utebantur; idèd prohibuit Deus nobis Panem fermentatum vel Mel offerre. Sale autem in omnibus Sacrificiis uti seriò præcepit, sicut dicitur; *In omni oblatione tua offeres sal.*

Ad hæc præcepit, ut omnes Oblationes sint, quoad ejus fieri potest, perfectissimæ, ne in contemptum veniant ea, quæ Deo Opt. Max. consecrata sunt, sicut dicitur; *Offer illud Principi tuo, &c.*

Hinc prohibuit offerre id, quod octo dies non compleverat, eò quòd tale in specie sua adhuc imperfectum existat. Simile enim est abortivo.

Et hæc ratio quoque est illius, quòd prohibuit adducere mercedem metreticis & pretium canis, propter utriusq; nempe viliratem; Ejus item,

Cur in die Paschatis præcepit Deus mactare Agnum &c.?
Exod. 12.

Exod. 12. 23.

Cur Aves quocumque iusserit offerre?
Exod. 12. 23.

Cur Panem?

Cur Similam nudam?

Cur Deus panem fermentatum & mel in Sacrificiis prohibuerit; sal autem præcepit?
Levit. 2. 13.

Cur oblationes debuerint esse perfectæ?
Malach. 1. 8.

Deut. 23. 18.

Levit. 1. quoddam maximos ex tauris offerre iussit, & optimos ex pullis columbarum, idem hoc est fundamentum. In majoribus enim columbis nulla inest suavitas, nullæ delicie.

Cur Mincha cū oleo & simila miscenda fuerint? Sic precepit Minchas miscere cum oleo & cum simila, quia ita dulciores sunt, & melioris saporis, elegitq; ad eam Thus, propter bonitatem odoris fumi ipsius in illis locis, ubi fætor est ex carnibus combustis.

De excoriatione Holocauftorum, & Intestinorum cum cruribus lotione. Propter honorem etiam Oblationis, & ne contemnatur, precepit excoriare Holocauftum, & Intestina cum cruribus lavare, licet omnia comburenda fuerint.

In summa, ubique hanc rationem observatam & inculcatam invenies: ut; Cū dicitur, Mensa DOMINI polluta est, & verbum eorum, contemptibilis esca ejus.

De comestione rerum sacrarum. Eadem ratio est, quod esus oblationum prohibitus fuit praputiatu & immundis, quod oblationem ipsam, cū immunda facta fuit, comedere non licuit, quod non comedi debuit post tempus designatum, neque item cū suspecta est, (de verbo ad verbum, cū cogitata fuit de ea cogitatio mala): item quod præcepit, ut in certo loco comedatur. Sed Holocauftum, quia totum consumebatur, non comestum fuit omnino.

De sacrificiis pro peccato. Quod offerebatur pro peccato, ut תָּזָבַח h.e. Sacrificium pro peccato, & זָבַח h.e. Oblatio pro reatu, comedendum fuit in Atrio, & quidem eo ipso die ac nocte, quo mactatum fuit.

De sacrificiis pacificis. Sacrificia pacifica (שְׂלֵמִים), quæ prioribus sunt inferiora, & à Rabinis nostris vocantur קָדְשֵׁי קָדְשִׁים h.e. Sancta levia, comedi potuerunt in urbe Hierosolyma tantum, & quidem eo die, quo oblata fuerunt, & crastino, non verò postea, propterea quod post eum diem sordes contrahunt, & corrumpuntur.

Propter auctoritatem in super Oblationum, omniumque eorum, quæ DEO Opt. Max. dedicata sunt, obligavit nos, ut, quicquid utilitatem aliquam ceperit ex re sanctificata, pro Pravaricatore habeatur, expiatione opus habeat, ac præterea quintam partem illius addat, etiam si per errorem fecerit. Ita prohibitum est operâ sanctificatorum uti, vel tondere ea, propter ipsorum honorem & reverentiam.

De sanctis non permutandis. Sic cautum est in Lege, ne sacra permutentur: nam si hoc liceret, permutarent sæpè bonum pro malo, ac dicerent, id melius fuisse. Idè decretum de eo est; Et illud, & commutatio ejus erit sanctitas.

De redemptione rerum sanctificatarum. Quod verò præceptum est, ut is, qui rem aliquam ex rebus suis sanctis vult redimere, quintam ejus partem superaddat, ejus ratio non est obscura. Nam Homo semper commodum suum spectat, & naturâ suâ ad avaritiam & facultatum suarum parsimoniam propendet, neque accurate

curatè rei sanctæ pretium considerat, vel ita illam, ut opus est, ostendit, ut justum ejus pretium statui queat. Idcirco obligavit illum ad additamentum aliquod, ut aliud quid æqualis pretii vendere cogatur. Totum autem hoc, ne vile habeatur id, quod DEI Nomen gerit, ei que consecratum est.

Quòd *Oblatio Mincha Sacerdotis comburi debebat*, idè fiebat, quia omnis Sacerdos debuerat oblationem suam offerre per se-ipsam. Jam verò, si ipsemet Mincham adduceret, & comederet, perinde esset, ac si nihil fecisset, (h.e. obtulisset). Nam de *Mincha alterius alicujus Homini privati nihil offerebat, nisi Thus ejus, & Pugillum* (de Simila). Hæc verò Oblationis diminutio non suffecisset, si adducens eam, illam quoque comedisset, nullumque cultum fecisse videretur. Idè ergo combusta fuit.

Mincha Sacerdotis cur comburenda fuerit?
Levit. 6. 23.
Levit. 2. 2.

Statuta & consuetudines Paschatis proprias quod attinet; ut, quòd assum igne solummodò comedendum erat; in domo una; nullumq; os ipsi frangendum fuit: istorum omnium ratio manifesta est & evidens. Quemadmodum enim *Infermentatum* erat propter festinationem; ita festinationis causâ fiebat quoque *Assatio*, quoniam non fuerat eis illic otium ad cibos exquisitè coquendos & præparandos: neque etiam tardare poterant *ad ossa ejus confringenda, & ea, quæ prohibita erant, extrahenda*. Istud enim fundamentum in his omnibus Lex ipsa nobis explicat, dum ait; *Comedetisq; cum festinatione*. In festinatione autem non datur otium ad ossa confringendum, de domo una in alteram de carne mittendum, &, donec nuncius revertatur, expectandum; quia hæ actiones omnes requirunt otium & vacationem.

De ritibus Paschatis.
Exod. 12. 9.
v. 46.

Ratio verò, propter quam *festinandum ipsis erat*, fuit, ne fortè quidam nimis diù cunctarentur, atque ita cum multitudine exire nequientes interciperentur, & occiderentur. *Ut autem in sempiternum ista observentur*, idè præcepit, ut sempiterna quoque illius rei esset memoria, sicut dicitur; *Observabis itaque rem istam pro statuto tibi & filiis tuis in sæculum.*

Exod. 12. 11.

Exod. 12. 24.

Ibid. v. 4.

Quòd *non comedi debuerat nisi à numeratis ejus*, hac de causa factum fuit, ut unusquisque maturè & diligenter sibi de eo prospiceret, neq; vel in amico, vel propinquo suo, vel alio quopiam confidat, atque ita negligentes hac in parte fierent.

Præputium habentibus sive Incircumcisis cur prohibitus fuerit ejus esus, ejus rei causam reddiderunt Sapientes nostri, dicentes: *Ipsi intermisserunt præceptum Circumcisionis, cum prolongaretur commoratio ipsorum in Aegypto, ut similes fierent Aegyptiis.* Idè cum injunctum fuit nobis præ-

Exod. 12. 43.

ptum Paschatis, hanc ei conditionem annexit DEUS, ut nemo illud mactaret, nisi postquam se ipsum, suos filios & domesticos circumcidisset, atq; ita tunc demum accederet ad Agnum Paschalem comedendum. Circumciderunt se omnes, & tantus circumcisorum fuit numerus, ut sanguis Circumcisionis misceretur cum sanguine Paschatis: quemadmodum hujus rei vestigium habemus apud Prophetam, dicentem; Et vidi te conculcatam in sanguinibus tuis, h. e. in sanguine Circumcisionis & sanguine Paschatis.

Ezech. 16. 6.
Zabii sanguinē comedebant.

Potro scito, quodd, licet Sanguis immundus & impurus admodum fuerit in oculis Zabiorum, tamen ab illis comestus fuerit, eò quod existimarent, cibum hunc esse Dæmonum, & quod is, qui eum comedit, hac ratione communicationem aliquam cum Dæmonibus acquirat, ita ut familiariter cum illo conversentur, & futura ei aperiant, prout Vulgus Dæmonibus ista attributere solet. Fuerunt tamen quidam inter illos, quibus valde durum & difficile videbatur, sanguinem comedere, (est enim res, à qua naturâ Homo abhorret). Hi mactantes Bestiam aliquam, Sanguinem ejus accipiebant, & in vase vel fossula aliqua colligebant, carnem verò mactatam circa illum sanguinem in circulo sedentes comedebant; imaginantes sibi, in hoc opere, ipsis carnem comedentibus, Dæmones illum sanguinem comedere, & hunc ipsorum esse cibum, hocque medio amicitiam, fraternitatem & familiaritatem inter ipsos contrahi, quia omnes in una mensa edunt, & uno confessu accumbunt: præterea opinabantur, Dæmones in somnio sibi comparere, futura indicare, plurimumque prodesse. De harum omnium opinionum, quæ in illis temporibus erant receptæ, approbatæ & usitatæ, veritate nullum inter omnes dubitavit.

Ideo tam severe ejus esum Lex prohibuit,

Ideirò venit Lex Divina, quæ perfectos reddit eos, qui norunt ipsam, ad auferendos istos inveteratos morbos, esum Sanguinis prohibendo, & prohibitionem istam additâ sanctione, planè ut in præcepto de Idololatria, confirmando. De comedente enim Sanguinem inquit Levit. 17. 10. DEUS, Ponam faciem meam in comedentem Sanguinem, eodem modo, Levit. 20. 3. quo de illo, qui filium suum Molecho immolat, Ponam faciem meam in Virum illum: neque occurrit hæc ratio loquendi in tertio aliquo præcepto, præter ista duo, de Idololatria & comestione Sanguinis, quia illius comestio ad speciem aliquam Idololatriæ, Dæmonum videlicet cultum, ansam & occasionem præbebat.

Sanguini mundandi vim attribuit Lex. Exod. 29. 21.

Attamen & mundum pronuntiavit Sanguinē Lex, & ordinavit, ut, quicquid tangeret, mundaret, sicut dicitur; Atque asperges super Abaron, & super vestes ejus, & super vestes filiorum ejus cum eo, & sanctificabitur ipse, vestesq;

vestesq; ejus, &c. Ita præcepit, ut Sanguis super altare aspergatur. Ibid. v. 20.
 Omnem verò cultum eo peragendum jussit fieri per Effusionem, non Sanguinis cul-
 tus fiebant per
 ejus Effusionem,
 non Collectionē.
 per Collectionem ejus, sicut dicitur; Ego autem dedi illum vobis super Alta-
 re ad expiandum animas vestras, per effusionem sc. illius, sicut alibi ait;
 Et totum sanguinem reliquum effundet, &c. Item; Sanguis autem aliorum
 Sacrificiorum tuorum fundetur super Altare, &c. Quin-imò universali-
 ter omnium Bestiarum, quæ mactantur, sanguinem jussit effundere,
 etiam si non sint Oblationes; Super Terram, inquit, effundetis illum in-
 star aquæ. Post-hæc, prohibuit quoque convenire vel congregare se circa
 sanguinem, & ibi epulari, dicendo; Non comedetis ad vel apud sanguinem. Levit. 17. 11.
 Levit. 4. 18.
 Deut. 12. 27.
 Quia verò in rebellione & contumacia sua perrexerunt, & in eo, in
 quo educati fuerunt, continuè progressi sunt, sociosque se Dæmoni-
 bus præbuerunt circa sanguinem comedendo, idè præcepit DEUS,
 ut non comedamus carnem desiderii in deserto, sed ut omnia Sacrificia sint pa-
 cifica. Levit. 17.
 Causam autem, propter quam voluit, ut effundatur sanguis
 super Altare, & non circa illum congregentur, indicat, dum ait; Ut
 afferant filii Israël sacrificia sua, &c. Item; Et non sacrificabunt ultra sacri-
 ficia sua hircis, (h.e. Dæmonibus ita appellatis). Animalium ferorum
 nullam ibi mentionem fecit, ut & Volucrum, quia ex Animalibus
 feris nulla fiebat oblatio, neque Volucres in Sacrificiis pacificis of-
 ferebantur. v. 5.
 v. 7.
 Postea autem præcepit, ut omnium ferarum & volucrum
 licitorum sanguis, ubi mactata fuerint, pulvere operiatur, ita, ut non pos-
 sint circa illum convenire & commessari; atque ita irrita reddatur
 fraternitas inter illos, quos in rei veritate Dæmon possidet, & inter
 Dæmones ipsorum. Obiter hic scias, quòd tempus Fidei istius pro-
 pinquum fuerit diebus Mosis Doctoris nostri, & quòd Homines ve-
 hementer illam sequuti & amplexati fuerint, sicuti id videre est in
 Cantico ejus (Mosis) *הואינוה*, ubi ait; Sacrificabunt Dæmonis, non DEO. Sanguis effusus
 pulvere operien-
 dus erat.
 v. 13.
 Ubi Sapientes nostri verba illa [Non DEO] ita explicârunt, quòd
 non destiterint à cultu rerum existentium, donec etiam coluerunt
 Imaginationes. Verba libri Siphre sunt hæc; Non satis fuit ipsis, quòd
 coluerunt Solem, Lunam, Stellas, & Signa cælestia, sed coluerunt etiam *בבואה*
 h.e. Umbram illorum, (*בבואה* enim idem significat quòd *בא*). Sed re-
 vertor ad propositum nostrum. Novisse itaque debes, quòd Carnes Carnes desiderii
 in deserto cur
 prohibuerit?
 concupiscentiæ vel desiderii nullibi fuerint prohibita, nisi in deserto. Ex er-
 roribus enim illis antiquis fuit & hoc, quòd Dæmones in desertis
 habitent, loquantur & appareant, in Urbibus verò & locis habita-
 tis nequaquam conspiciantur; ita ut, si quis ex Urbis alicujus Inco-
 lis ludicrum & inane ejusmodi opus velit facere, extra Urbem in

fylvas & loca deserta se conferre necesse habeat. Hinc permiffa fuit Caro desiderii, postquam in Terram promiffam ingreffi fuerunt. Præterea, ut gravitas hujus morbi debilitaretur, discipuli harum opinionum diminuerentur, & quia res quasi impossibilis fuit, ut omnes carnem jumentorum edere volentes Hierosolymam venirent, propter has rationes non nisi in deserto prohibuit Carnem concupifcentiæ.

Quanto peccati
in erat gravius,
tanto vilior erat
oblatio.

Lev. 4. 27. &c.
Num. 15. 27.

Levit. 4. 22.

Levit. 5. 1. &c.
Num. 5. 12.

Levit. 5. 11. &
Num. 5. 15.

Levit. 9. 2.

Porro scito, quanto peccatum aliquod fuit gravius, tanto vilioris speciei esse ejus oblationem. Hinc pro errore Idololatriæ (h.e. pro Idololatria per errorem commiffa) Capra tantum, & pro cæteris peccatis Homini alicujus singularis & privati, Agna & Capra offerenda fuit, quia foemella vilior habetur mare in omnibus speciebus. Nullum autem peccatum majus est Idololatriæ; & nulla species vilior Caprâ. Propter Majestatem verò Regis, fuit oblatio pro errore ipsius, Hircus. Sacerdotem magnum, & totam Congregationem quod attinet, quia error ipsorum non est merum opus vel actio, sed doctrina, idcirco separata est oblatio ipsorum in Juvencis, pro Idololatria autem in Hircu. Sic, quia peccata, propter quæ offerebatur *Ascham* (h.e. Sacrificium pro reatu), inferiora fuerunt illis, propter quæ offerebatur *Chattath* (h.e. Sacrificium pro peccato): idcirco fuit Oblatio r̄s *Ascham* h.e. Reatus, *Aries*, aut *Agnus ex grege*; de nobiliore specie (sc. Animalium) & de præstantione speciei parte (h.e. *sexu*), quia debuit esse masculus ex grege. An non enim vides, quod in *Holocausto*, quia totum consumendum erat, non nisi mares, perfectioris sc. *sexus*, adhibendi erant. Hinc etiam minor requirebatur præstantia, minus item suavis odor in *Mincha* peccantis (*אֲשֵׁרֶת*), & in *Mincha Mulieris declinantis*, (h.e. de adulterio suspecta), quia fiebat tantum propter suspicionem peccati, & prohibuit, ne offerantur cum oleo & thure. Hunc verò splendorem abesse voluit, eò quod turpes ejus (peccantis) actiones causa sint oblationis illius (*Mincha*), quasi hoc ipsum ad Pœnitentiam & Resipiscentiam stimulare debuisset, dictumque ipsi fuisset; Propter turpitudinem actionum tuarum oblatio tua imperfectior est reliquis. *Declinantis autem Mulieris*, cujus actiones turpiores sunt, quàm illius, qui per errorem delinquit, oblatio ipsa quoq; ex viliori fuit materia, ex farina nempe hordeacea. Hanc igitur rationem sequuntur ista statuta omnia sigillatim, ratioq; illorum mirabilis valde est.

Cæterum, Sapientes nostri p.m. meminerunt rationis cujusdam, quare die octavo Impletionum seu Consecrationum Vitulus filius bovis in Sacrificium pro peccato offerebatur; ad expiandum nempe peccatum Vituli (*aurei*): sic, quod in die Expiationum Sacrificium pro peccato fuerit Juvencus filius bovis, itidem fuisse ad expiandum peccatum Vituli. Se-

eundem hanc rationem, cujus meminerunt, videtur mihi, quod omnia Sacrificia pro peccato tum privati alicujus Hominis, tum Ecclesie totius, trium nempe principalium Festorum, Noviluniorum, Diei Expiationum, & Idololatriæ, quod inquam Sacrificia ista Hirci fuerint; ejus rei causa hæc mihi videtur esse, quod maximum peccatum, & gravissima ipsorum rebellio tum temporis erat, quod Hircis sacrificarent, sicut dicit Scriptura; *Et non offerent ultra sacrificia sua lasseirim hircis.* Sapientes vero nostri idem factam dicunt Expiationem totius Ecclesie per Hircos, quia peccatum totius congregationis Israelis factum fuit circa Hircum, quando vendiderunt Josephum justum, sicut in ipsius historia dicitur; *Et jugulaverunt hœdum caprarum.*

Cur sacrificia pro peccato fuerint Hirci? Numer. 28.

Gen. 37. 31.

Ibid.

Neque levis tibi hæc ratio videri debet, quoniam omnium istarum actionum finis & scopus est, animo uniuscujusque peccatoris hoc insculpere & imprimere; Necessè esse, ut indefinenter peccati sui memor sit, sicut David dicit; *Et peccatum meum coram me est jugiter.*

Psal. 51. 5.

& quod per talem cultum ipse, filii & posterii ejus debeant expiationem facere, qualis fuit rebellio ipsa & peccatum ipsum; ita ut, si peccatum ejus fuerit circa opes & facultates, ipse vicissim opes suas liberaliter convertat ad cultum Divinum: si peccatum corpore suo commiserit, illud quoque jejunis, vigiliis aliisque afflictionibus ad cultum DEI spectantibus maceret & affligat: si verò circa qualitates, ac in vitia aliqua enormia lapsus fuerit, operam det, ut contrariis virtutibus illa emendet, sicuti in *Halachot deoth*, & alibi declaravimus: si denique peccatum ejus consistit in speculatione, ut vel propter ingenii sui tenuitatem, vel propter suam in rebus Divinis indagandis ac scrutandis negligentiam, falsum aliquod dogma credat, in contrarium incumbat, cogitationes suas à rebus mundanis avertendo, ac in solius veritatis inquisitione per assiduam lectionem & meditationem detinendo. Sic ait Job; *Et seduxit sese in abscondito cor meum, & osculata est manus mea os meum:* quod parabolicè dictum est de hæsitatione & cunctatione circa dubium aliquod, sicuti ab initio hujus libri explicuimus. Sic vides factum in Aharone; quum enim lapsus esset circa *Virulum*, oblatio quoque tum ipsius, tum omnium ex semine ipsius exsurgentium, fuit *Juvencus* & *Virulus*: ita cum peccatum fuit circa *Hircum lactentem*, oblatio quoque fuit *Hircus lactens*. Cum itaque hæc semel altè pectoribus infixæ fuerint, sine dubio efficiunt, ut Homo sibi à peccatis caveat, ne DEUM offendat, atque ita longâ, diuturnâ & molestâ expiatione opus habeat, quam fortè toto vitæ suæ tempore nunquam perficiet; & per consequens

Qualia sūt peccata, tales quoque debent esse expiationes.

Jobi 31. 27.

sequens studebit Homo principium & radices peccati fugere & vitare. Et hæc itaque utilitas manifesta est. Tu proinde in usus tuos, quæ dicta sunt, converte.

Placet vero hic aliam adhuc, eamque mirabilem te docere rationem, licet secundum simplicem suum sensum non videatur ad argumentum hujus libri pertinere; *Cur videlicet tantum de Hirco Chattath sive Sacrificii pro peccato in principio mensis dicatur Chattath ladonaj, h.e. Sacrificium pro peccato DOMINO; id quod de Hircis principalium Festorum non legitur, neq, etiam de Hircis reliquorū Festorum?* Ratio enim hujus rei meo judicio admodum manifesta est, hæc videlicet; Omnes illæ oblationes, quas offert Ecclesia temporibus Festorum additiis, sunt holocausta, & unoquoque die illorum Hircus unus Caprarum in sacrificium pro peccato, qui comedebatur, holocausta verò omnia tota comburebantur, ac propterea de illis dicitur; *Ischeb ladonaj, h.e. Igne absumentum DOMINO*; non dicitur autem, *Chattath ladonaj, h.e. Sacrificium pro peccato DOMINO*; neque etiam, *Schelamin Ladonaj, h.e. Pacifica DOMINO*; eò quòd ista comesta fuerunt: ita ut non convenerit de Sacrificiis pro peccato, quæ comburebantur, etiam dicere, *Ischeb ladonaj, h.e. Ignitum, vel Igne absumentum DOMINO*, quemadmodum rationem ejus in hoc capite sum expositurus. Propterea non est existimandum, idè de Hircis dici, *Chattath ladonaj, h.e. Sacrificium pro peccato DOMINO*, quòd comederentur, non cremarentur. Et quia timendum erat, ne quis cogitet de Hirco Neomeniæ, quasi Lunæ esset sacrificium, sicuti Ægyptii facere solebant; idcirco dicit discretè in præcepto, *DEO* hoc faciendum esse, non verò Lunæ. De Hircis autem Festorum principalium & anniversariorum nequaquam hoc timendum fuit, quia dies illi non erant initia mensium, neque signo aliquo naturali distinguebantur, sed ex instituto Legis; initia verò mensium non erant ex impositione Legis, & consueverant Gentes in illis Lunæ sacrificia offerre, sicuti sacrificabant Soli in ipsius Ortu, & cum in certos gradus ingrederetur, prout in libris ipsorum explicatur. Hac de causa ergo novo loquendi genere usæ est Lex de isto Hirco, & dixit de eo, *Num. 28. 11. Olah ladonaj, h.e. Holocaustum DOMINO*, ad auferendum cogitationes istas ex cordibus Hominum inveteratæ & exitiali istâ lue laborantium. Animadvertite itaque & istud.

Prætereà scito, quòd omne *Chattath, h.e. omne Sacrificium pro peccato*, de quo creditur, quòd unius vel plurium peccatorum magnorum expiationem faciat, quale est *Chattath totius Synagoga Israël, cum*

errat.

errat, & res latuerit in oculis congregationis, & similia; quòd inquam illa extra Castra comburenda erant, non verò supra Altare; quia super Altari holocausta tantum & similia comburenda sunt, unde etiam vocatur Altare holocausti. Combustio enim holocausti est odor gratus DOMINO, quemadmodum etiam omne Suffimentum. Hoc autem sine dubio ita fiebat, ad tollendas omnes Idololatrias opiniones, sicut exposuimus. Finis verò combustionis istorum Sacrificiorum pro peccato fuit, docere, illud peccatum non aliter jam deletum & sublatum esse, quàm corpus illud combustum: & quemadmodum nulla amplius est memoria illius Sacrificii, sed per combustionem perit; ita nullam etiam memoriam actionis illius superesse. Fumus verò illorum non fuit odor acceptus DOMINO, sed contrarium potius, ingratus & abominabilis, ac propterea comburi iubentur extra Castra. Nonne enim vides, quòd de Mincha Mulieris declinantis (h.e. extravagantis, de adulterio suspectæ) dicatur; Mincha memoria, in memoriam revocans iniquitatem? Num. 5. 15. nequaquam autem, quòd sit res placabilis. Sic, quia emittebatur Hircus ad maximorum omnium peccatorum expiationem; ita ut nullum sacrificium pro peccato tantum expiet, quantum ille, omnia quasi peccata simul portans, idè non idoneus erat ad sacrificandum, vel comburendum, aut sepeliendum; sed ad extremos quasi Garamantas, in Insulam aliquam & Terram non habitam emittebatur. Nemo enim dubitat, peccata nequaquam talia esse onera, quæ ab humeris Hominis unius, in humeros alterius transferri possint. Sed erant istæ actiones omnes parabolicæ, ad timorem animis Hominum incutiendum, & conversionem hoc medio operandam. Q. D. Immunes sumus ab omnibus nostris transgressionibus, post tergum nostrum illa projecimus, & ad extremas Terræ oras relegavimus.

De Oblatione autem Vini perplexus sum in hodiernum usq; diem, cur illud offerri voluerit? nam Idololatræ quoque illud offerre solent. Alii præter me hanc reddunt rationem, quòd, sicuti præcipuum objectum facultatis Concupiscibilis, vel Appetitûs, cujus scaturigo est in hepate, est Caro; sic facultatis Vitalis, cujus origo est in corde, esse Vinum: & cujus vena est in cerebro, facultatis nempe Animalis objectum, Musicam & suavem harmoniam Instrumentorum Musicorum; & propterea offerre DEO unamquamque facultatem id, quod ei est acceptissimum, & ex Carne, Vino, & Musica sive Cantu, Oblationem constare.

Ratio & utilitas institutionis Fæstorum manifesta est, quia per cœtus & congregationes illas tum Pietas & Devotio erga Legem ac-

Cur Vinum in Sacrificiis adhibuerit Deus?

Ratio institutionis Fæstorum.

Deut. 4. 10. cenditur, tùm Fraternitas & Societas inter Homines confirmatur. Inprimis verò evidens est ratio præcepti de congregando Populo, in promulgatione Legis sc., ut nempe illam audiant.

Deut. 12. Sic pretium Decimarum secundarum, quod illuc (Hierosolymam) † cap. 39. vehendum erat, sicut † exposuimus: Planta item quarta & Decimæ Bestiarum, quæ itidem, tanquam decimæ, illuc portandæ erant, fuerunt ad multiplicandum ibi cibos, neque permissum erat illa vel vendere, vel ab uno tempore in aliud differre & rejicere, sed, sicut di-

Deut. 14. 22. cit D E U S, *singulis annis.*

Deut. 16. 14. Quodd verò Eleemosynarum in solennitatibus non sit obliuiscendum, id ipsum quoq; D E U S monuit, dicens; *Et lataberis in Festu tuu, & filius tuus, & filia tua, &c.*

Et sic commemoravimus quoque rationes particularium hujus classis Præceptorum.

CAP. XLVII.

De causis & rationibus Præceptorum classis duodecimæ.

Præcepta classis duodecimæ.

PRÆCEPTA, quæ sub duodecimo genere comprehenduntur, sunt ea, quæ recensuimus in Libro מִטְוָה h. e. de Purificationibus. Etiam si autem jam aliquo modo in genere utilitatem illorum indicârim, tamen quædam nunc adjiciam, & quidem primò generalia, deinde specialia, quæ quidem mihi nota & perspecta sunt.

Dico itaque, quòd Lex hæc Divina, quæ Mosis data est, & ipsi attribuitur, nullâ aliâ de causâ venerit, quàm ut minuat cultus & labores circa res sacras: & si quid est, quod molestiâ & defatigationem aliquam habere videtur, id non aliunde provenire, quàm ex eo, quòd nos ignoramus ritus & consuetudines in illis temporibus usitatas.

Deut. 12. 31. Considera enim, quanta sit differentia inter illum, qui Filium proprium in honorem D E I sui, & illum, qui pullum columbæ in servitium & honorem D E I nostri comburit. Scriptum enim est in Lege; *Nam etiam filios suos, & filias suas comburunt Diis suis.* Hic fuit cultus ipsorum (Gentium sc.), quem Diis suis exhibebant, cui analogus est in Fide nostra Combustio pulli columbæ, aut pugilli similæ. Hoc sensu redarguit D E U S apud Prophetam Populum nostrum, tempore rebellionis ipsorum; *Popule mi, inquit, quid feci tibi, & in quo laborare fecite? Loquere contra me. Item; Num solitudo sui Israeli? Num Terra tenebrosa? Ut quid ergo dixerunt Populus meus, Dominamur non*

addu-

adducemus ultra ad te? Q. D. Qualenam præceptum molestum & laboriosum habuerunt in hac Lege, ita ut ab illa egressi sint? Sic inclamat nos alibi DEUS Opt. Max., *Quid invenerunt patres vestri perversi- Jerem. 2. 5.*
ratis in me, quod elongaverunt se à me? &c. Omnium istorum Scripturæ locorum una eademq; est intentio. Et hæc præfatio magni est momenti, nunquamque ex animo tuo debet excidere.

Post illam dico, unicum scopum circa *Sanctuarium*, sicuti jam ex- *Sanctuarii finis.*
 posuimus, fuisse, ut *Devotio & Zelus* ingrediendi illud in Hominibus generetur; & ut illud *timeant ac revereantur*, sicut dicitur; *Sanctuarium Levit. 19. 30.*
meum timebitis. Vilescit autem ac imminuitur omnium rerum, etiam præstantissimarum, amor & affectio, si quotidie illam Homo ante oculos videat: de quo nos Sapientes nostri monuerunt, quando ajunt; *Bonum est ingredi in Sanctuarium omni tempore, quo libuerit. Item; Contine pedem tuum à domo amici tui.* Quia itaq; hic fuit scopus, hæc intentio, ideo præcepit DEUS, *ne polluti ingrediantur in Sanctuarium;* cum tamen tot sint pollutionum genera, ut vix reperire liceat aliquem, qui mundus sit, vel certè paucissimos! Nam si quis liber sit à *contactu cadaveris*, vix tamen effugere poterit, ne *contactu alicujus ex immundis illis octo reptilibus*, quæ subinde in domos, cibos & potum incidunt, contaminetur, vel ambulando ea conculcet. Et si hoc quoq; effugiat, fortè nõ evadet à *contactu mulieris menstruatæ, vel sanguinis profluvio laborantis, vel leprosi*, aut ad minimum *cubilis vel lecti ipsorum.* Ac licet ab istis quoq; conservetur, non tamen evitabit forsitan *amplexum Uxoris suæ, vel casum & pollutionem nocturnam.* Quamvis autem mundus sit ab istis etiã pollutionibus, tamen non permissum est ei ingredi Sanctuarium, donec occubuit Sol ejus; neq; etiam noctu, postquam Sol ipse occubuit: sicut explicatum est in Tractatibus Talmudicis *Middoth & Thamid.* Illã autè nocte quàm facile fieri potest, ut vel cum Uxore sua se commisceat, vel nova aliqua immunditiei causa ipsi contingat, ita ut manè in eadem pollutione surgat ut die præcedente. Hęc enim omnia causantur, ut Homo à Sanctuario abesse cogatur, nec quovis tempore illud calcare & intrare possit. Præter hæc nõsti quòd Rabbini nostri dicant; *Non debet Homo ingredi in atrium ad cultum faciendũ, licet mundus sit, nisi prius laverit se.* Per istas autem actiones conservatur *Reverentia, Affectio, Devotio erga Sanctuarium*, per quam Homo incitatur ad *Humilitatem*, quæ præcipuè hic spectatur. Omnis verò *Immundicia De Purificationibus.*
 quantò est frequetior, tantò ejus purificatio est gravior & durior. Num. 19.
 Ita, quia *conversatio & cõtractatio mortuorum, in primis propinquorum, frequentior est omnibus reliquis pollutionibus, ideo non potest ejus*

Levit. 15.

Purificatio fieri, nisi cinere Juvenæ, licet difficulter haberi possit, & post septem demum dies. *Fluxus, & Menstruum*, quia crebriora sunt & graviora, quam contactus immundorum, idè ii, qui illis laborant, septem dierum; & is, qui illos tangit, unius diei purificatione opus habet. Non perficitur autem fluxum patientis Viri, Mulieris, & Puerperæ purificatio, nisi oblatione, quia minùs rarò contingit, quam Menstruum. Atque ista omnia sunt quoque scæda & abominanda, profluvio inquam laborantes, mulier menstruata, leprofus, mortuus, morticinum, reptile, & coitus.

Levit. 12. 4.

Zabiorum consuetudines circa pollutiones.

Ex illis verò consuetudinibus magnas & multas addiscimus utilitates: *primò*, Fugiendam esse omnem sceditatem, sorditiem & spurcitiem: *secundò*, Custodiendum esse Sanctuarium: *tertiò*, Ut oculos nostros intendamus in receptam tum consuetudinem; nam labores magnos habuerunt Zabæi circa pollutiones, sicuti paulò post ex me audies: *quartò*, Quòd Hominem à laboribus & molestiis illis sublevent, ne ratio pollutionis vel purificationis in ordinariis suis negotiis ipsum impediunt. Nam hoc præceptum de Munditie & Immunditie non dependet nisi à Sanctuario & ejus Sanctitatibus, sicut dicitur; *Nullam rem sanctam attinges, neque ad Sanctuarium appropinquabis*: alias verò res, quascunque ipsi libuerit, tractare citra peccatum potest, et si in pollutione sua permaneat, & ex cibis communibus, prophanis, comedere potest, quicquid ipsi placuerit. Consuetudo autem & usitato more receptum erat apud Zabios in partibus Orientis, h. e. inter reliquias *מטמאות* (ut impressa editio, vel *מטמאות* ut Manuscriptum exemplar habet), ut Mulier menstruo laborans separatim sit in domo aliqua, ut loca, in quibus ambulavit, comburantur, & quisquis cum ea loquutus fuerit, pro polluto habeatur; quin-imò, si ventus idem transeat super menstruatam & super mundum aliquem, ut pro polluto habeatur. Unde vides, quantum interfit inter istud, & inter id, quod nos docemus. Omnes etenim operas, quas uxor marito suo præstare solet, facere potest & menstruata suo marito, excepto coitu, quamdiù in pollutione sua permanet. Prætereà, ex Zabiorum consuetudinibus erat istud quoque, quòd omnia ea, quæ separantur à corpore, ut pili, ungues, sanguis, pro immundis habebantur. Unde tonsores omnes ipsis immundi erant, quia sanguinem & pilos tangunt. Quicunque novaculam super carnem suam transire sinebat, lavare se cogebatur in aqua fontana, clara, limpida. Et sic alias plures defatigationes & tædiosas consuetudines habebant.

Nos:

Nos verò Munditiem & Immunditiem non habemus nisi in rebus Sanctis & in Sanctuario. Quòd autè DEUS Opt. Max. ait, *Sanctificate vos, & estote sancti*, id non intellexit de externa munditie vel immunditie. Sic enim legimus in libro Siphre, (sc. ad hæc verba), *Hæc est sanctitas præcepti*. Ita ad id, quod alibi dicitur, *Sancti eritis*, scribunt; *Hæc est Sanctitas præcepti*. Hinc vocatur *Transgressio præcepti* etiã *Immunditia* sive *Pollutio*, & dicitur de principalibus ac fundamentalibus præceptis, de Idololatria, de Rerectione Nuditatis, de Effusione Sanguinis. De Idololatria dicitur; *Quia de semine suo dedit Molocho, ut pollueret Sanctuarium meum, & prophanaret Nomen sanctum meum*. De Rerectione Nuditatis; *Ne polluamini in omnibus his*. De Effusione Sanguinis; *Ne ergo polluat is Terram, in qua habitatis*. Homonymos itaq; hæc vox נִטְמָא ה. e. *Pollutio* de tribus dicitur: primò, de qualitatibus Hominis, ejusque tum Theoricorum, tum Practicorum præceptorum Transgressionibus, (h. e. eorum, quæ tum Doctrinam, tum Vitam ejus spectant): secundò, de sordibus & inquinamentis externis, sicut dicitur; *Immunditia ejus in alis ejus*: tertio, de istis rebus imaginariis, h. e. rei alicujus immundæ contactu vel gestatione super humeros: de qua ultima specie Rabbinus nostri dixerunt; *Verba Legis non recipiunt pollutionem*. Et sic è contrario *Sanctitas* æquivocè quoque dicitur de tribus rebus istis oppositis. Quia verò *Pollutio* à contactu mortui contracta nõ potuit elui, nisi post elapsos septem dies, & per cinerem Juvencæ; ac Sacerdotes semper in Sanctuarium ingredi necesse habebant, ut ibi offerrent: idcirco *prohibitum fuit Sacerdotibus mortuis se polluere*, nisi magnâ interveniente necessitate; cum difficile sit per naturam, planè se cohibere ab accessu parentum, liberorum, vel fratrum in morte ipsorum. Et quia magna erat necessitas, ut Sacerdos magnus semper sit in Sanctuario, sicut dicitur; *Et erit super frontem ejus jugiter*: idcirco *injunctum ipsi fuit, ut nullis, ne quidem propinquis & amicis, mortuis se contaminet*. Nunquid enim vides, quòd in hac prohibitione (*Sacerdoti communi & Sacerdoti summo factâ*) non comprehendantur uxores filiorum Aharon, neque etiam filiæ Aharonis, propterea quòd Mulieribus non incumbat oblationes facere? Et quia fieri non potest, ut non quandoque aliquis ex Israële per errorem peccet, vel etiam per superbiam, Sanctuarium ingrediendo aut res Sanctas comedendo, prout impii Homines sæpè multas & magnas transgressiones per superbiam committunt; idcirco præcepit DEUS *Oblationes offerre, quæ essent expiatoria pollutionis Sanctuarii & sanctorum instrumentorum ejus*, sive per errorem, sive per superbiam

Lev. 11. 43.

Transgressio Præceptorum vocatur Immunditia vel Pollutio. Levit. 20. 3.

Levit. 18. 24.

Num. 35. 33. 34.

Pollutio dicitur æquivocè de tribus.

Sacerdotes non ausi fuerunt mortuis se polluere sine magna necessitate.

Levit. 21.

Summus sacerdos nunquam. Exod. 28. 38.

Lev. 21. 10. 11. 12.

Levit. 16.

factæ, secundum diversas illarum species, quales (*Oblationes* sc.) fuerunt Hirci Festorum, Hirci Neomeniarum, & Hircus emissarius, sicuti in locis suis explicatum est: idque, ne forte is, qui per superbiam peccavit, existimet, se exiguum & leve peccatum commisisse, Sanctuarium polluendo, nihilominus tamen sciat, id sibi propter hircum illum remitti, sicut dicitur; *Ne moriantur propter immunditias suas.* Item; *Feretq; Aharon iniquitatem sanctificationum.* Et sic aliquoties ratio ista repetitur. *Pollutionem Lepre* quod attinet, ejus rationem tum nos jam reddidimus, tum etiam Rabbini nostri p.m. *Lepra.* Fundamentum rationis illorum huc redit; quod sit pœna pro Lingua mala, h.e. Detractione & Calumniâ; & quod mutatio illa incipiat in parietibus domûs. Quod si tum pœnitentiam agat, iterum recedere; si verò in rebellionem suam persistit, ulterius diffundi in ejus supellectilem domesticam; si nondum desistat, occupare vestes, ac deniq; etiam corpus. Atq; hæc demonstratio recepta erat in Gente nostra, sicut Aquæ Mulieris declinantis. Utilitas itaq; hujus fidei est manifesta, cum qua conjunctum est & hoc, quod *Lepra* est adhærens, h.e. contagiosa, omnesq; Homines quasi per naturam illam abominentur, derestentur & fugiant. *Cur verò purificatio illius facta fuerit Ligno Cedrino, Hyssopo, Cocco Vermiculi & duobus Passeribus?* ejus rei ratio quidem indicata est in *Medraschoth*; sed non quadrat ad institutum nostrum, & mihi neq; in hodiernum diem ullius ex illis vera constat ratio: quemadmodum nec *Ligni Cedrini, Hyssopi, & Cocci Vermiculi in Vacca rufa; Fasciculi etiam Hyssopi, quo aspergebant Sanguinem Paschatis,* nullam invenio rationem, cui inniti possem.

Cur Vacca rufa vocetur Chartath? Ratio autem, propter quam *Vacca rufa* vocatur *Chartath*, h.e. *Sacrificium pro peccato*, hæc est, quod perficiat mundationem pollutionis ex mortuo contractæ, ut pollutus iterum possit ingredi in Sanctuarium & res sanctas comedere. Nam posteaquam immundus factus est, in sempiternum nunquam auderet amplius in Sanctuarium ingredi, nisi esset ista *Vacca rufa*, quæ portat hoc peccatum, sicut *Lamina Pontificis*, quæ placationem faciebat pro immunditia, & sicut *Hirci, qui comburebantur.* Hac de causa polluebat is, qui circa Vaccam illam occupabatur, vestimenta; sicut de Hirco emissario credebatur, quod propter multitudinem iniquitatum, quas portat, contaminet tangentes illum.

Sic itaque & hujus classis Præceptorum causas & rationes reddidimus.

*De causis & rationibus Præceptorum
classis decime-tertia.*

PRÆCEPTA, quæ comprehenduntur sub Classe decima-
tertia, sunt ea, quæ enarravimus in *Halachoth maachaloth*, h. e. de *Præcepta classis
decima-tertia.*
Cibus vetitis, & in *Halachoth Schechita*, h. e. in Tractatu de Ritibus Mac-
tationis, ac denique in Tractatibus *Nedarim* & *Nesiruth*, h. e. de *Votis &
Nafireatu.*

Licet autem satis plenè & prolixè in genere egerimus de horum
Præceptorum utilitate tum in hoc Libro, tum in Commentario no-
stro super librum *Avoth*, addemus tamen hic explicationem quorun-
dam particularium Præceptorum ibi enumeratorum.

Dico ergo, quòd omnes illi cibi, qui in Lege nostra nobis sunt
prohibiti, alimentum habeant vitiosum, nec quicquam inter omnia
illa vetita esse, de quo dubitari possit, an noxium sit nec ne, nisi *Por-
cus & Adeps.*

Verùm nullus hic dubitationi locus est. Nam *Porcus* nimis humi-
dæ est naturæ. Potissima autem *caussa*, propter quam *Lex* nobis prohi-
bit *carnibus suis vesci*, est fœda porcorum sordities, & quòd multas
fordidasque res comedant. Nôsti enim, quàm anxie *Lex* omnes sor-
des, omnemq; immunditiam prohibuerit, in agris quoq; & castris, ut
nil dicam de ipsis urbibus. Quòd si autem permissum esset porcos
comedere, plateæ & domus omnes longè sordidiores essent quàm
sterquilinia & latrinæ, sicuti in Galliis hodiè videre licet. Scis
etiam, quid vulgò *Rabbini* dicant, *חזיר כצואה טורבה דמי*.

Adeps Intestinorum nimis saturat, concoctionem impedit, sangui-
nemque frigidum & crassum generat; unde longè satius est, ut com-
buratur, quàm ut comedatur.

Sanguis & Morticinum difficilis sunt digestionis & pessimi nu-
trimenti.

Terepha sive *Discerptum* quod attinet, est nil aliud, quàm initium
morticini.

*Signa illa Revocationis vel Ruminacionis cibi & fissionis unguularum in Be-
stis, pinnarumq; & squamarum in Piscibus*, noveris illa non esse causas,
propter quas sint licite & permisse; sicuti nec defectus illorum, cau-
sas, cur prohibeantur: sed signa tantum, unde nobilis & insignis ali-
qua species ab alia minùs præstantiore & noxiâ potest discerni.

Cur

De carne suisilla.
Levit. 11. 7.

*De Adipe Inte-
stinatorum.*

Levit. 3. 17. &
7. 24.

*De Sanguine &
Morticino.*

Levit. 7. 26. &
17. 15.

De Discerpto.
Lev. 17. 15. &
22. 8.

*De signis Rumi-
nacionis cibi, &
fissionis Ungula-
rum, &c.*

Levit. 11.

De nervo femo-
ris.

Genes. 32. 32.

De Membro A-
nimalis vivi.

Genes. 9. 4.

Carnem cū La-
cte comedere cur
non licuerit?

Exod. 23. 19.
& 34. 26.

De mactatione
Animalium.

Levit. 22. 28.

De nido Avium.

Deut. 22. 6. 7.

Cur nervus femoris sit prohibitus, ejus ratio habetur scripta.

Membrum Animalis vivi, h. e. ab Animali vivo abscissum, prohibi-
tum fuit; quia id signum est crudelitatis, & quia tū temporis Re-
ges gentiles ita solebant facere, & quidem Idololatriæ causā. Acci-
piebant enim Animal, & abscindebant illi membrum aliquod, ac
postea comedebant illud.

Carnem simul cum Lacte, vel in Lacte comedere, præterquam quod est
cibus sine dubio crassissimus, nimiamq; repletionem generat, ideò
quoque prohibutum fuisse mihi videtur, quia aliquam videtur sub-
olere Idololatriam; ac forte Idololatriæ in aliquo suo cultu Divino
vel Festo ita facere solebant. In qua opinione non parū me con-
firmat, quod videam Legem duabus vicibus ejus mentionem facere,
post præmissum de tribus anniversariis solennitatibus præceptum,
Tribus vicibus conspicietur omnis masculus tuus, &c. Quasi voluisset dice-
re; Quando in Festis vestris coram me comparetis, non coquetis ci-
bum vestrum secundum consuetudinem horum N. N. qui ita face-
re solebant. Hæc ratio magnum apud me pondus habet, licet eam
hactenus in libris Zabiorum nondum viderim.

Mactationis Animalium præceptum fuit necessarium, propterea
quod nutrimentum Hominum naturale constet ex plantis Terræ &
carnibus Animalium. Illam autem carnem esse optimam, quæ no-
bis concessa est ad comedendum, nullus Medicorum ambigit.
Posteaquam ergo propter bonitatem nutrimenti & alimenti neces-
sarium fuit Animalia occidere, selegit Lex mortem omnium levif-
simam, & prohibuit, ne crudeli & difficili mactatione affligantur; ne item
nares illis findantur, vel membrum aliquod abscindatur, sicut explicuimus.

Similiter prohibuit mactare jumentum & filium ejus uno eodemq; die,
ad præcavendum, ne filius occidatur coram matre; quia summum
inde Animalia concipiunt dolorem, neque hac in parte differentia
est inter dolorem Hominis & dolorem Animalium irrationalium.
Amor enim matris erga infantem non sequitur intellectum, sed fa-
cultatem Hominis imaginatricem, quæ in plerisque Animalibus
eodem modo reperitur sicut in Homine. Et hoc judicium peculiare
& proprium fuit *Bovum & Pecudum*, propterea quod illorum solum
Animalium comestio erat licita, ex Animalibus domesticis quæ edi
solent, & in illis certò matrem à nato dignoscere possumus. Atque

hæc eadem ratio est in præcepto de Nidis avium. Nam ova, quibus
mater incubat, & pulli, qui matre suâ adhuc indigent, magnâ ex
parte non sunt permissa ad comedendum; & cū dimittitur mater,
non

non affligitur conspiciendo direptionem liberorum suorum. Sæpè itaque accidet, ut hoc causa existat omnia intacta relinquendi; quia id, quod licitum est accipere, sæpissimè quoque non erit legitimum ad vescendum. Quòd si verò Lex curam voluit habere hac in parte Bestiarum & Avium, ut à mœrore istiusmodi liberentur, quantò magis Hominum?

Noli autem mihi hic objicere id, quod dicunt: *Super nidum avis pertingunt miserationes tuæ*, &c. Nam istud dicitur secundum illorum sententiam, qui arbitrantur, Præcepta Legis nullam habere rationem, nisi solam Voluntatem & Beneplacitum DEI; nos verò alteram sententiam sequimur, (quòd *Præcepta Legis certas causas & rationes habeant*).

Causam præcepti de operiendo Sanguine jam commemoravimus, & quòd peculiare ac proprium fuerit Animalibus feris & Avibus mundis, indicavimus.

De operiendo Sanguine.
Lev. 17. 13.

Quemadmodum verò Lex præcepta nobis dedit de prohibitione Ciborum; sic quoque præcepta nobis dedit de *Votis licitis & illicitis*. Nam cum quis dicit, *Hic Panis mihi est vetitus*; vel, *Hæc Caro mihi est vetita*, non licet ipsi eam comedere. Totum autem hoc in eum finem, ut hoc medio virtutem τὴν ἀνταρκειᾶς vel Continentiæ acquirat, immoderatumque gulæ suæ appetitum refrænet. Hinc dicunt, נדרים סייג לפריושוח *Vota sunt sepes separationis* (h.e. separatae & sanctæ vitæ, vel abstinentiæ). Et quandoquidem Mulieres proclives admodum sunt ad iram, propter affectuum suorum vehementiam, animique impotentiam, si juramenta in ipsarum essent facultate, maximæ hinc in œconomia sæpè orirentur incommoditates, dissensiones, corruptiones, & confusiones, dum hæc ciborum species licita esset marito, vetita uxori, hæc permessa filiæ, prohibita verò matri, &c. hac de causa datum hoc jus est *Patrifamiliâs in omnibus, quæ emolumentum vel detrimentum asferre possunt*. Vides enim, quòd illa, quæ est propria potestatis, neque maritum habet, eandem, quam Vir in votis faciendis potestatem habeat, h.e. illa, quæ neque maritum, neque patrem habet, & pubertatis annos attingit.

De Votis licitis & illicitis.
Num. 30.

Num. 30. 10.

Ratio & causa præceptorum de *Nasireatu* est manifesta, Abstinentia videlicet à Vino, quod multis primis & ultimis exitium attulit, (h.e. quod olim & hodiè multos Homines perdidit), & robusti sunt omnes *oculi ejus*. Et isti quoque in Vino errarunt, (inquit Propheria). Nasireatus verò proprietas est, ut per prohibitionem ab omnibus ex vite confectis potibus Homo ad excellentiorem dignitatem promoveatur, &

De Nasireatu.
Numer. 6.

Prov. 7. 26.

Jesa. 28. 7.

rebus necessariis contentus esse discat. Nam qui ab eo abstinet, vocatur *Sanctus*, & collocatur in gradu Sacerdotis magni, quoad Sanctitatem, dum non ausus fuit se polluere patre aut matre suâ defunctis. Hæc etenim dignitas ipsi à solâ à Vino abstinentiâ provenit.

CAP. XLIX.

*De causis & rationibus Præceptorum
classis decimæ-quartæ.*

*Præcepta classis
decimæ-quartæ.*

PRÆCEPTA, quæ sub decima-quarta classe comprehenduntur, sunt ea, quæ recensuimus in Tractatu *Naschin* h.e. *de Mulieribus*, & in Tractatu *de prohibitis Congressibus & Incestu*. Sed & præceptum *Circumcisionis* ad hanc classem referendum.

Generalem verò & horum Præceptorum scopum & intentionem in præcedentibus jam indicavimus. Nunc itaque ad specialia quoque illorum descendemus.

*Amici Homo
semper indiget.*

Dico ergo, in confesso esse apud omnes, Hominem per totam suam vitam Amicis indigere; id quod Aristoteles etiam in *lib. 9. Ethic.* testatus est. In rebus enim secundis & prosperis conversatio & commercium illorum ipsi est jucundum, in adversis necessarium, in senectute denique utilissimum.

Iste autem amor vel ista amicitia maximè reperitur inter Liberos & inter Consanguineos, neque perficitur Amor, Fraternitas & Benevolentia mutua, nisi in Familiis & Affinitatibus; ita ut, cum Familiam unam conjungit idem Avus vel Proavus, mutuam quoque inter illos cernere liceat Amicitiam, Benevolentiam, Amorem: id quod unum est ex Principalibus Legis Intentionibus.

*Cur Scorta sine
prohibita?
Lev. 19. 19.
Deut. 23. 17.*

Hac de causa prohibita sunt *Scorta*, quia per illorum licentiam Familie destruantur & confunduntur, natiq; illorum pro alienis habentur omnibus Hominibus, ita ut nullos ipsimet sibi cognatos sciant, neque ex propinquis eorum ullus ipsos velit agnoscere. Quid verò pejus tum ipsis, tum parentibus illorum posset accidere?

Magnâ autem ex parte ob hanc quoque rationem *Scorta* publica sunt prohibita, ut hoc pacto Libido & Lascivia cohibeatur. Nam per varietatem prostibulorum illorum non parùm augetur libido Hominis. Nunquam etenim tam vehementer accenditur Homo erga corpus illud, cui est assuetus, sicut accenditur erga corpora nova, formis & proprietatibus discrepantia.

Præterea, ex hac Scortorum prohibitionem & ista redit utilitas, quòd

quòd ita multæ rixæ & contentiones tollantur. Nam si Scorta es-
sent permiffa, sæpè uno & eodem tempore ad eandem Mulierem
plures Viri fortè convenirent, inter quos necessariò diffenfiones, pu-
gnæ, & per consequens etiam non rarò homicidia orirentur, ut vel
illi fe invicem, vel ipsam meretricem occiderent; ficuti ex perpetua
experientia notum est. Hinc dicit Scriptura; *In domo meretricis* 177137 Jerem. 5.7.
h.e. turmatim convenerunt. Ad impediendum itaque ifta mala, & e-
contrà ut hoc bonum promoveatur, diftinctio fc. Familiarum, pro-
hibitæ sunt meretrices & meritorii, vel cynædi, nec ullus concubi-
tus permiffus est, nifi cum propria Uxore, quæ publicè in matrimo-
nium ducitur. Nam fi fufficeret privatim illud facere, multi reperir-
entur, qui meretricem in ædes fuas ad tempus aliquod, de quo inter
fe convenerunt, introducerent, ac dicerent, Uxor mea est. Propterea
constitutum est, ut, postquàm Homo privatim per fponfalia fibi ali-
quam desponfavit, *Nuptia postea publicè celebrentur*, ficut dicitur de
Boas; *Et accepit Boas decem Viros, &c.*

Ruth. 4.2.

Quandoquidem verò nonnunquam accidit, ut nequeant in pace
& concordia unà vivere, & familiam, ficuti oportet, administrare,
idcirco permiffum est Marito *Uxorem suam ejicere & repudiare.* Hoc
autem fi vel verbis nudis fieret, aut simplici ejus è domo eductione,
quævis Mulier exire poffet è domo, & dicere, fe repudiatam esse, &
cùm scortaretur, ipsa & adulter dicerent, quòd fit repudiata. Itaque
præceptum nobis est, *ut nonnifi cum libello repudii dimittatur Uxor*, in
quo hujus rei testimonium ipsi perhibeatur, ficut dicitur; *Et scribet*
ei libellum repudii. Et quia suspicio scortationis & dubitationes ejus
de Uxore incidunt plurimæ, idcirco datum est nobis præceptum de judi-
ciii Mulieris declinantis, (h.e. quæ suspicionem adulterii Marito suo
præbet). Istud enim permover omnem Mulierem Viro junctam, ut
exactiffimè fibi caveat, ne cor Mariti fui ægritudine afficiat, propter
metum *Aquarum Mulieris declinantis.* Nam etiam innocentes Mulie-
res pleræque, & quæ benè fibi sunt conscia, omnibus fuis facultati-
bus actionem illam ignominiosam redimerent, quin-imò mortem
jucundiozem haberent, quàm publicam illam ignominiam, quæ ca-
put Mulieris discooperiebatur, capilli detondebantur, vestimenta usque ad pe-
ctus dilacerabantur, atque ita ligata in Sanctuario in conspectu omnium Vi-
rorum & Mulierum, totiusq; Synedrui magni sistebatur. Ob hujus ergo rei
timorem magni & exitiales morbi ordinem domesticum destruen-
tes impediti fuerunt.

Cur licitum sit
Uxorem repu-
diare?

Deut. 24.1.

Libellus repu-
dii.

De muliere ma-
rito suspecta de
adulterio.

Num. 5.12.

De aquis, qui-
bus probabatur
mulier declinās.

Quia autem Virgines nubere possunt unicuique indifferenter, id. De eo, qui Virgi-
nem violavit.

Exod. 22. 16. 17. circò ad nullam aliam pœnam condemnatus fuit, qui blandimentis Virginem seduxit, quàm ut ducat eam. Nam hic sine dubio aptissimus ipse erit, & longè melius fractionem (h.e. violationem) ejus poterit & sanare, & perferre, quàm si duceret eam alius. Quòd si verò vel puella vel parentes ejus non delectentur eo, tenetur ipsi dare dotem. Illius autem, qui per vim aliquam oppressit, graviolem pœnam constituit,

Deut. 22. 29. nempe, ut non possit eam dimittere omnibus diebus vitæ suæ.

De jure Levi-
ratu.

Deut. 25. 5.

Ratio juris Leviratus scripta est. Nam fuit consuetudo antiqua, quæ viguit ante datam Legem. Lex verò eam retinuit, & præcepit insuper Exutionem calcei &c. eò quòd illæ actiones tùm temporis turpes & ignominiosæ habebantur, atq; ita fortassis levir ignominia istius evitandæ causâ commoveatur leviri officium erga illam præstare. Sic enim scribitur in Lege; *Sic fiet Viro illi, &c.* Item; *Et vocabitur Nomen ejus in Israël, &c.* Ex factò autem Judæ præstantissimam de moribus Virtutem & justam in actionibus Aequitatem observandam possumus addiscere. Dicit; *Accipiat sibi, ne forte simus in contemptum, ecce mihi hædum hunc:* quorum verborum declaratio est; quòd coitus cum scorto ante datam Legem fuerit, sicut coitus Hominis cum Uxore sua; h.e. quòd fuerit opus licitum, neque illud Homo ullo pacto fugerit: & quòd merces, quæ Meretrici dabatur, fuerit sicut dos, quæ hodiè datur Uxori, cum dimittitur, ad cujus solutionem Vir est obligatus. Quòd autem ait, *Accipiat sibi, ne forte simus in contemptum,* docet nos, de actionibus vel negotiis copulationis carnalis, etiam licitæ, non posse nos loqui sine pudore: & conveniens esse, ut illam etiam cum facultatum nostrarum jactura reticeamus & occultemus, sicut Judam hic fecisse videmus, dum ait; *Melius est, ut nos amittamus, & ipsa sibi servet, quod à nobis habet, quàm ut nos, illud requiringdo, negotium divulgemus, atq; ita pudorem augeamus.* Hæc est Virtus moralis, quam ex historia illa addiscere possumus. Sed *Aequitas* vel *Justitia*, quæ inde addiscenda nobis est, conspicitur in eo, quòd ad innocentiam suam à violentiæ suspitione vindicandam, & quòd nihil de eo, quod cum ipsa pactus est, mutarit vel demerit, ostendendum, ait: *Ecce, mihi hædum istum.* Nam nullum est dubium, quin hædus ille ex specie sua fuerit optimus, qua de causa ait: *Istum; Hædum istum.*

De Aequitate
& Justitiâ.

Et hæc est Aequitas vel Justitia, quam hæreditario quasi jure accepimus ab Abrahamo, Isaaco & Jacobo, quâ Homo in verbis suis non est inconstans, pacta non mutat, & suum unicuiq; tribuit: quâ item nulla est differentia inter facultates proximi nostri, quas in potestate nostra habemus, sive ratione mutui, sive ratione depositi, sive ratio-

ratione conductionis pro mercede : quâ denique eadem est ratio dotis Mulierum, quæ mercedis mercenariorum : nihilque interest, siue quis injustè detineat mercedem operarii, siue dotem ratam Uxoris suæ; siue quis opprimat aut occasiones quærat mercenarium mercede suâ defraudandi, siue ita agat cum Uxore sua, ut eam dote suâ exuat. Exemplum illustre summæ istius æquitatis & justitiæ in Statutis & Judiciis illis justis videre est *in sententia, quæ lata est contra eum, qui diffamare studet Uxorem suam.* Certum enim est, illum Virum non amare Uxorem suam, qui infamiâ illam notat, neque gratiam habere in oculis ejus. Quòd si autem vellet illam repudiare secundum Leges repudii, nemo ipsum prohiberet, sed teneretur ipsi dare suum ratum. Ut verò liber sit, nec quicquam illi cogatur dare, quærit occasiones verborum contra illam, quòd ipse retineat, quòd aliàs illi dare teneretur, quinquaginta videlicet siclos, quia hæc est dos Virginum definita in Lege DEI. Hac de causa decrevit DEUS Opt. Max., ut duplum persolvat, centum nempe siclos, secundum fundamentum illud Legis: *Is, quem condemnaverint Judices, reddet duplum proximo suo;* secundum judicium item Testium falsorum, sicuti explicuimus. Qui diffamat Uxorem suam, in animo habet ipsi quinquaginta siclos auferre, quos debebat illi dare: pro iis condemnatur ad centum, in pœnam ejus, quòd detinuerit injustè id, quòd de jure ei conveniebat ac debebatur. Præterea autem operam debebant (Judices) dare, *ut prehendant eum, & in ejus pœnam, quòd famam & honorem ejus (Uxoris sc.) diminuerit, scortationis rumorem de ipsa ebuccinando, ipsius quoque auctoritatem ac dignitatem elevent, loro bovino ipsum flagellando, sicut dicitur; Et flagellabunt eum.* In pœnam denique illius, quòd libidini suæ nimium indulserit, ac nil nisi voluptatem quæsiivit, *tenebatur perpetuò eam retinere, nec unquam omnibus diebus vitæ suæ illam dimittere potuit;* quoniam nihil aliud ipsum hûc induxit, quàm quòd deformis videbatur in ipsius oculis. Hoc pacto curantur qualitates istæ pravæ, quando Medicus ipsorum est Præceptum Divinum, nec termini manifesti juris & æquitatis ullo modo exceduntur aut remonentur, si res probè consideretur. Observa enim, quâ ratione æquale fecerit judicium diffamantis Uxorem suam, eo fine, ut detineat & ad se trahat id, quòd Uxori suæ deberet dare; judicium furis res proximi sui injusto titulo accipientis: & deniq; judicium falsorum Testium, qui damnum inferre cogitârunt, licet re ipsâ non fecerint: horum inquam trium judicium idem fecit Lex Divina. Admirare igitur sapientissimam ordinationem in judiciis DEI Opt.

De eo, qui diffamare studet Uxorem suam.
Deut. 22. 13.

Ibid. v. 19.

Exod. 22. 9.

3. c. 41.

Deut. 22. 18.

Ibid. v. 19.

Deut. 32. 4.

Max., sicuti illam admiraris in ipsius operibus! Sic ait Scriptura, *DEI perfectum est opus: Q. D.* Quemadmodum opera ejus sunt perfectissima, sic judicia ejus sunt justissima: sed animi nostri angusti nimis sunt, ad operum ipsius perfectionem & judiciorum æquitatem capiendam. Sicuti autem ex parte mirabilia operum ipsius apprehendimus in membris Animalium, & motibus Sphærarum cælestium; ita quædam etiam tantum judicia ipsius apprehendimus. At verò quæ in illis utrisque ignoramus, longè plura sunt, quàm quæ scimus. Sed revertor ad nostrum propositum.

Omnis itaque generis concubituum illicitorum prohibitio facta est, ut libido Hominis diminuatur, Veneris castra fugiantur, nec nisi moderatè & parè illà utamur.

Cur Lex prohibuerit cum Masculo & Bestia commisceri?

Lev. 19. 13. 15.
& 18. 22. 23.

De congressibus illicitis cum feminis, propinquis sc. carne.

Levit. 18.

Cum Masculo verò & Bestiâ commisceri cur Lege vetitum sit, evidens est. Nam si actio illa naturaliter & legitime non debet fieri nisi ad necessitatem, quantò minùs permitti potest actio illa, quæ est contra naturam, ubi foeda tantum voluptas respicitur, & detestabilis ac infatiabilis libido?

Congressuum illicitorum cum feminis una ferè est ratio, hæc videlicet; quòd propemodum singulæ ut plurimum in eadem domo commorentur cum Viro illo, cui sunt prohibitæ, promptæ sint ad voluntati ejus obtemperandum, faciliè & sine labore ab ipso possint haberi, ac denique judex non possit illos separare, etiamsi unà inveniuntur. Quòd si autem judicium ipsarum esset idem quod aliarum Viro solutarum & liberarum, ut nempe in matrimonium duci possent, nec sub pœna aliqua hoc prohibitum esset, major pars Hominum indefinenter in scortationibus viverent. Quia autem omnibus modis illarum congressus est prohibitus, & quidem sub gravissima comminatione Mortis Domûs Judicii & Excisionis, neque ulla permissio ac licentia hic speranda est, hinc novit unusquisque, se intentionem & cogitationem suam ad istiusmodi res non debere dirigere. Quòd verò ejusmodi incestus facillimè committi & perpetrari posset, ut antè diximus, id manifestum est. Vir enim, qui Uxorem habet, ferè semper apud se habet ejus matrem, aviam, filiam, neptem, aut sororem, subindeque in illas incidit, quando exit, ingreditur, & negotia sua expedit. Sic Uxor frequentissimè conversatur cum Mariti sui fratribus, cum ejus patre & filio. Ita quòd creberrimè versetur Homo inter suas sorores, amitas & uxorem avunculi, utpote cum quibus vel inter quos educatur, luce meridianâ est clarius. Et hi sunt omnes *Concubitus propinquorum carnis*. Hæc itaque una caus-

sa

sa est, propter quam *conjunctio cum propinquis carnis est prohibita.*

Altera causa meo iudicio est, ut Pudor & Verecundia nobis commendetur. Nam quia impudentiæ summæ est opus istud inter *Radice[m] & Ramum*, (h. e. in Uxorem ducere Matrem aut Filiam); idcirco *prohibitum est matrimonium inter Radicem & Ramum.* Neque est differentia, siue Radix Ramum, aut Ramus Radicem ducat, siue Radix & Ramus in corporis tertii connubio conveniant, ut nempe aliquis corpus suum Radici & Ramo detegat. Ideo enim prohibitum est ducere *Mulierem & Filiam ejus*, item *Uxorem Patris & Uxorem Filii*; quia ista sunt Retectio nuditatis corporis unius nuditati Radicis & Rami. Fratres se habent ut Radix & Ramus: hinc quia prohibita est *Soror*, prohibita etiam est *Soror Uxoris*, & *Uxor Fratris*; quoniam hæc est duorum Individuorum, quæ sunt sicut Radix & Ramus in conjunctione corporis tertii.

Præterea, cum conjunctio Fratrum sit prohibita, & censeantur tanquam Radix & Ramus, quin-imò sicut unum corpus; idcirco prohibuit etiam in Uxorem ducere *Sororem Matris*, quæ loco Matris est; *Sororem* item *Patris*, quæ Patris loco est. Quemadmodum autem non prohibita est *Filia Fratris Patris*, neq[ue] *Filia Sororis Patris*; sic eadem ratione non prohibita est *Filia Fratris*, neq[ue] *Filia Sororis*. Verum quod *Frater Patris* permissus sit *Uxori Filii Fratris sui*; & quod *Filius Fratris* prohibitus sit *Uxori Fratris Patris sui*; id factum est propter primam rationem, quam dedimus: quia *Filius Fratris* ut plurimum in domo *Fratris Patris sui* esse solet, & familiaritas vel conversatio cum *Uxore Fratris Patris sui* æqualis ipsi est, quæ cum *Uxore Fratris sui*: *Frater* autem *Patris* non ita frequenter existit in domo *Filii Fratris sui*, neque tanta familiaritas est *Fratri Patris* cum *Uxore Filii Fratris sui*. An non enim vides, quia *Pater* æquè familiaris est cum *Uxore Filii sui*, ac *Filius* cum *Uxore ejus*, quod æqualiter & sub eadem mortis pœnâ ambo sint prohibita?

Cur verò vetitum sit accedere *Mulierem menstruatam*, & alterius *Viri Uxorem*? ejus rei ratio manifesta, neque necesse est sollicitè eam investigare. Nôsti enim, prohibitum esse nobis ullo modo voluptatem ex nuditate corporis capere, etiam per aspectum, si voluptatis causâ fiat, sicut in *Halachoth Issure biab* exposuimus; ubi simul & hoc indicavimus, quod in Lege nostrâ, ne quidem in mente ejusmodi actum cogitare, aut membra ad libidinem excitare, permissum sit; & quod Homo, cui præter suam intentionem id accidit, cogitationes suas

Cur *Mulier menstruatata sit prohibita*, & alterius *Viri Uxor*?
Levit. 18. 19.

suas ad alia, de quibus meditetur, debeat convertere, donec iterum
 recedat. Hinc dicunt Sapientes nostri; *Fili mi, si occurrat tibi Me-
 nuvval h.e. impurus ille, trahere illum ad Scholam; si ferrum fuerit, liquefiet;
 si filex, comminuetur: sicut dicitur; Nonne sic est Verbum meum, dicit Do-
 M I N U S, tanquam ignis, & veluti malleus, qui conterit petram?* His verbis
 dicit quidam filio suo per modum correptionis; Cum ad libidinem
 incitaris, ac dolorem sentis, ito in Scholam, ibi legas, discas, quæras,
 disputes, & recedet à te iterum dolor ille sine dubio. Admirare, quòd
 dicat *Menvvval h.e. Impurus ille*; nam in rei veritate maxima hæc est
 impuritas & turpitudine! Neq; solùm ex parte Legis data est nobis
 ista parænesis; verùm etiam apud Philosophos reperitur. Nam ali-
 bi jam indicavi tibi, quid Aristoteles in hunc sensum scripserit,
 quando ait; *Iste sensus, qui opprobrio nobis est: vult dicere, Sensus Tullius,*
 qui incitat ad Bacchum, Ceterem, & Venerem. Præterea, vocat in
 libris suis eos, qui Gulæ ac Libidini dediti sunt, *Homines leves*, &
 multis ac prolixis verbis turpitudinem illorum nobis describit. In-
 veniuntur ista in libris ipsius *Ethicorum & Rhetorices*. Secundùm ex-
 cellentem & præstantissimam hanc, omnibus meritò sectandam,
 Virtutem præceperunt quoq; nobis Sapientes nostri, ne intueamur
 Jumenta & Volucres eo momento & tempore, quo carnaliter com-
 miscentur. Hæc ipsa mihi ratio subesse videtur in eo, quòd *D E U S*
 prohibuit *diversarum specierum Animalia inter se commiscere*. Certum
 enim est, non appetere facillè Individuum speciei unius coire cum
 Individuo speciei alterius, nisi manibus illi fuerit superimpositum;
 sicuti vides levissimos illos Homines facere, qui generationem Mu-
 lorum adjuvant & promovent. Lex verò nostra noluit, ut Vir aliquis
 ex Israële dignitatem & excellentiam suam ad opus istiusmodi de-
 primat, quia magna inest ei levitas & inverecondia, & quia versatur
 circa tales res, quæ Lex nostra non vult nominari, multò minùs
 committi & perficere, nisi tempore necessitatis. At nulla necessitas
 cogit, ista (*Animalia heterogenea*) copulare. Quin-imò nullam aliam
 ob causam prohibita mihi videtur esse *Lege Divinà diversarum spe-
 cierum Animalium in quocunq; opere conjunctio*, quàm ut hac ratione im-
 pediatur, quòd minùs sese commisceant: ut *B. G.* quando dicitur; *Non
 arabis bove & asino simul*. Nam si ita conjungerentur, facillimè posset
 contingere, ut quandoque unum cum altero commisceretur. Proba-
 tio autem hujus rei est hæc, quòd hoc iudicium præter *Bovem &
 Asinum* quaslibet duas species comprehendat. Sed loquuta est
 Scriptura de præsentibus, (*h.e. sed Scriptura illarum duarum in specie me-
 minit*);

minit, eò quòd illarum in quotidianis negotiis major sit usus, quòd sint frequentiores).

Porro, Circumcisio etiam, meo iudicio, propter hanc rationem instituta est, ut libido Hominum diminuatur, & membrum hoc, quantum fieri potest, ad actum istum debilitetur. De Circumcisione.

Quidam existimant, Circumcisionem istam esse perfectionem defectus nativitatis; prout quilibet contradicendi avidus facillimè materiam invenire potest.

Dicendum autem illis, quàm ratione res naturales ita imperfectæ esse possint, ut exterius perfici opus habeant? præter id, quod afferri potest de utilitate, quam pellicula illa membro isti adfert. Præceptum itaque istud non est datum ad supplendum defectum Creationis, sed ad corrigendum defectum Morum. Damnum enim illud, quod membro isti infertur, est illud ipsum, quod intèditur, quo nulla actio corrumpitur, in quo essentia Viri consistit; neque etiam facultas generandi adimitur, sed superfluus tantum appetitus coeundi diminuitur. Quòd autem Circumcisio virtutem intensivam membri illius voluptatemque debilitet, id extra omnem dubitationem est. Nam cum membrum illud statim in ipsa nativitate sanguinem suum effundit, tegumentumque amittit, sine omni dubio exinde debilitatur. Hinc dixerunt Sapientes nostri; Mulierem cum Viro in circumciso matrimonio junctam difficulter ab ipso posse abstrahi. Atque hæc est principalis ratio, meo quidem iudicio, in Circumcisione. Quis autem alius opus hoc incepit, quàm Abraham pater noster? de quo notum est, quantoperè peccatum pertimuerit, (h. e. quàm pius, sanctus & castus fuerit), sicuti Sapientes nostri commemorarunt super illud, quod ait; *Ecce, nunc novi, quòd Mulier pulchra aspectu sis?* (Ex Genes. 12. 11. hoc enim colligunt, Abrahamum tum primùm cognovisse Uxorem suam).

Sed est adhuc alia quoque ratio valdè necessaria in Circumcisione, ut videlicet illi, qui hujus sunt fidei, (h. e. qui credunt Unitatem), habeant unum quoddam signum, quod illos jungat, & ne quis alius, qui non est ex illis, dicere possit, se ex illis esse. Nam solet quandoque Homo id vel propter suum commodum, vel in aliorum contumeliam & detrimentum facere. Sed hæc actio, Circumcisionis nempe, ita comparata est, ut nemo vel sibi, vel liberis suis, nisi propter Fidem & Relligionem, eam sit facturus. Nam non est levis aliqua cruris læsio, vel brachii adustio, sed res durissima & difficillima.

Insuper constat, quàm intensè mutuo sese ament & adjuvent

eiusmodi Homines, qui commune aliquod signum habent, quod fœderis formam habet. Sic verò Circumcisio fœdus est, quod pepigit Abraham pater noster super fide Unitatis DEI; & omnes, qui circumciduntur, ingrediuntur in fœdus Abrahami, credendo Unitatem, sicut dicit DEUS; *Ero tibi in DEUM, & semini tuo post te.* Atque hæc ratio æquè firma & valida est ac prior, & fortassis adhuc solidior.

Cur in Infantia Circumcisio peragi debuerit? Quod verò non fieri potest Circumcisio nisi in Infantia, ejus rei ratio triplex est: *primò* enim, si exspectaretur donec infans adolesceret, tùm forte non amplius faceret: *secundò*, quia non tam magnum sentit dolorem sicut adultus, tùm propter cutis suæ teneritatem, tùm propter imaginationis debilitatem; nam adultus timet & horret rem aliquam, quam futuram cogitat, antequàm adsit: *tertiò*, quia parentes admodùm exiguam adhuc habent rationem infantis recenter nati; quoniam tùm nondum tam fortis est forma imaginatrix, quæ amorem in parentibus erga liberos causatur; illa enim forma imaginatrix subinde per aspectum augmentum capit, & cum infante accrescit, postea tamen iterum incipit diminui & decrescere, (cùm nempe sit adultior & ad annos pubertatis ac ulterius pervenit). Etenim nequaquam est tam vehemens amor Patris ac Matris erga Filium cùm in lucem editur, sicuti est cùm anni unius esse incipit; neque tantoperè amat infantem anni unius, sicut filium sex annorum. Quod si itaque ad biennium vel triennium Circumcisio differretur, sæpissimè fieret, ut planè intermitteretur, propter tenerum parentum erga liberos affectum & amorem; sed circa ipsam nativitatem forma illa imaginatrix adhuc est valdè debilis, præsertim apud Patrem, cui præceptum hoc est datum.

Cur octavo die fieri debebat Circumcisio? Quod octavo die fieri jubetur Circumcisio, idè factum est, quia omnia Animalia, quando recenter in lucem sunt edita, propter summam humiditatem nimis sunt debilia, & ferè non aliter, quàm si adhuc in utero Matris essent, idque usque ad finem septem dierum, post quos demùm incipiunt numerari inter *videntes Aërem hujus Mundi*. An non vides idem in Bestiis quoque observari, sicut dicitur; *Septem dies erit cum Matre sua*; quasi ante illos septem dies esset abortivum. Sic itaque & Homo circumciditur demùm post completos septem dies. Res hæc plana est & definita, idcirò ne des locum aliis conjecturis.

Membra generationis non sunt corrumpenda. Porro, ex iis, quæ sub hac parte comprehenduntur, est & hoc, *ne membra generationi inservientia corrumpantur ullo modo vel ullâ in parte in Animantibus*, prout nempe in omnibus justa sunt ista Statuta & Judicia,

dicia, h.e. ut omnia fiant secundum æquitatem. Non multiplicabit Homo coitum, sicut diximus, neque etiam omninò eum tollet, cum dictum sit; *Crescite & multiplicamini.* Sic debilitatur quidem istud membrum aliquo modo in Circumcisione, sed non prorsus abscinditur, verùm remanet in sua constitutione naturali, & caverur, ne aliquid addatur.

Ne is, qui contusione fractos aut abscissos habet testiculos, ducat Israëlitem, prohibutum est: propterea quòd tale conjugium sit inutile & inane; & quòd nuptiæ tales offendiculo sint tùm ipsi (Virgini), tùm illis, qui requirunt eam, prout manifestum est.

Ne Spurius ducat filiam Israëlitam, vitandę scortationis causâ prohibuit; ut ita adulteri videant, se totam suam familiam irreparabili labe affecturos, si actum ejusmodi infamem perpetrent. Et sanè propter contemptum Spuriorum in omni lingua & natione semper in honore habitum fuit semen Israël; eò quòd se nunquam cum illis commiscuerint.

Propter honorem verò & dignitatem Sacerdotum factum est, quòd illis (Sacerdotibus) *Scorta, Repudiatas & Prophanatas* ducere non licet: *Sacerdoti autem magno,* qui præcipuus & summus erat Sacerdos, *Vidua* quoque, & quæ jam maritum experta est, fuit prohibita. Horum omnium rationes sunt manifestæ.

Quòd si autem prohibutum fuit Spurios in congregationem DOMINI admittere, quantò magis *Servos & Ancillas?*

Cur vetita fuerit *Affinitas Gentium,* ejus rei ratio in Scriptura ipsa consignata est, cum dicitur; *Et ne capias de filiabus ejus filiis tuis, & fornicentur filia ejus post Deos ipsarum, &c.*

Ea omnia ex ingenti ista Statutorum multitudine, quorum ratio nobis est occulta, nullum alium in finem data sunt, quàm ut nos ab Idololatria elongarent. Particularia quædam quod attinet, quorum causæ nobis sunt absconditæ, & mihi utilitas illorum ignota, id inde provenit, quòd res auditæ non ita se habeant, sicuti res oculis visæ & perceptæ. Hac de causâ non sunt ea ita solida, quæ ego per auditum de ritibus Zabiorum ex libris ipsorum scio & addidici, sicut sunt apud illos, qui ipsimet opera illorum viderunt, in primis cum illæ opiniones & sectæ mille ab hinc annis interierint, & nomina illarum deleta sint. Quòd si verò circumstantialiter omnia & singula ipsorum opera sciremus & audiremus, sine dubio meliùs quoque nobis constarent rationes & modi sapientiæ in particularibus actibus Oblationum, Pollutionum, & aliorum, quorum rationem jam ignoro.

Sed nullum mihi dubium est, quin omnia hæc ita ordinata sint, ut opiniones istæ perniciosæ & falsæ è memoria Hominum deleantur, actionesque illæ inutiles, quæ dies nostros in vanitate nobis consumunt, aboleantur: impediunt enim opiniones illæ cogitationes Homini, ut non possit eas impendere indagacioni & consideracioni rerum intelligibilium, neque vacare operibus, quæ utilitatem aliquam habent, quemadmodum Prophetæ nostri nos docuerunt. Sic inquit Samuel: *Ne declinetis post Idola, quæ non proderunt, neque eruent, quia vanitas sunt.* Sic Jeremias; *Ambulaverunt post ea, quæ non prosunt.* Jerem. 2. 8. Et iterum; *Verè mendacium possederunt Patres nostri, vanitatem, & non est in eis utilitas.* Proinde considera quæso, quanta hæc pernicietas & corruptio fuerit; & an necessarium sit, ut Homo omnes suas vires impendat ad auferendam eam, necne? Ideoque maxima pars Præceptorum (sicuti declaravimus) non aliò respiciunt, quàm ut pravæ istas opiniones tollant, maximumque illum laborem, molestiam & defatigationem, quam Homines illi in Deorum suorum cultibus habebant, mitigaret: omnia item Præcepta tam negativa, quàm affirmativa, quorum nobis ratio est occulta, nihil aliud sunt, quàm Remedia & Medicinæ morborum quorundam illius temporis, quæ ad nostram scientiam (DEO sit laus) non pervenerunt; prout quis crederet, qui perfectionem veram habet, & veritatem novit ejus, quod DEUS ait; *Non dixi semini Jacob in vanum, quærite me!*

Sic itaque commemoravi tibi particularitates & rationes hujus quoque classis Præceptorum, nullumque ex eis intactum reliqui, cujus rationem non reddiderim; pauculis quibusdam particulis exceptis, etsi in rei veritate illorum quoque rationes dederim, quas intelligenti facile est ex verbis nostris eruere.

Finiunt rationes Præceptorum.

C A P. L.

*In quo agitur de illis rebus in Sacra Scriptura,
quæ nullam videntur habere utilitatem, &
quædam illorum explicantur.*

De quibusdam Narrationibus historicis, quæ nullam videntur habere utilitatem. **S**UPER SUNT adhuc quædam, quæ etiam sunt de Arcanis Legis, in quibus hætenus multi impegerunt, ac proinde explicatu necessaria; illæ nempe Narrationes historicae, quæ narrantur in Lege, de quibus multi existimant, quòd nullam habeant utilitatem: ut,

Genea-

Genealogia, Nomina, & Loca Familiarum Noachi, & Filiorum Sehir Horitæ; Recensio item Regum, qui regnarunt in Terra Edom, & similia. Nôsti enim, quòd Rabbini nostri de impio Manasse dicant, illum in levis suis congregationibus nihil aliud egisse, quàm ut subtiliter loca ista cavilletur. Dicunt; Sedebat, ac turpiter & ignominiosè historias istas explicabat: dicebat, Non debebat Moses scribere, Et soror Lothan Thimnah. Ego verò primò in generationes illorum tibi indicabo, deinde ad specialia descendam, quemadmodum feci in rationibus Præceptorum.

Scias ergo, unamquamque Narrationem, quam in Lege scriptam invenis, ad necessariam aliquam in Lege utilitatem intervire; vel scilicet ad confirmandum fundamentalem aliquem Fidei articulum; vel ad Actionis alicujus moralis correctionem & emendationem, ne iniquitas ac violentia inter mortales regnet.

Quandoquidem enim (ut omnem tibi dubitationem adimam) *De Genealogiis, supputationibus annorum, temporum &c. ante Diluvium.* fundamentum Legis fuit, quòd Mundus sit innovatus, & quòd principio creatum fuerit Individuum unum ex specie humana, Adam nempe primus; quòd item ab Adam usque ad Moysen non longius temporis spatium intercesserit, quàm mille quingentorum annorum circiter: si nudè hoc saltè in Lege narraretur, multi de rei veritate dubitarent; quia tùm temporis Homines dispersi fuerunt usq; ad fines totius Terræ, Familiæ dissipatæ, Linguæ divisæ. Hæc verò dubia tolluntur descriptione Familiarum, Genealogiarum, Nominum propriorū, Annorum, & Locorum habitationis illorum; indicatione item causæ Efficientis dispersionis ipsorum in extremas Terræ oras, Linguarum confusionis, & quòd fuerint ab initio in loco uno, omnibusque una & eadem lingua, prout filios Viri unius decet.

De historia Diluvii, Sodome item & Gomorrhæ docent nos veritatem illius, quod Psalmista ait; Verè est fructus justo: verè est DEUS judicans in Terra.

Historia Belli novem Regum indicat nobis miraculum in victoria Abrahami, in qua paucis Viris nullum Regem habentibus quatuor magnos Reges devicit. Prætereà docet nos, quàm calidè dilexerit proximum suum, eò quòd in sua fide erat educatus, ita ut ad eum liberandum vitam suam periculo belli exposuerit. Ad hæc exemplum nobis præbet *Aitropneias* ipsius, quòd paucis animis ipsius fuerit contentus, divitias spreverit, atque ex Virtute potiùs laudem quæsi-
Gen. 14.
Ibid. v. 23.

*De reconfione
familiarum &
firipum filiorū
Seir.*

Exod. 17.

Enarratio Familiarum & Stirpium Filiorum Seir est propter certum quoddam præceptum, hoc videlicet; quod DEUS præceperit delere omnem memoriam Amalek, (Amalek etenim fuit filius Eliphaz ex Thimnah sorore Lotanis); reliquos verò filios Esavi non iusserit interimere. Esavus autem affinitate fuit junctus cum filiis Seir, (sicut in Scriptura declaratum est), h.e. Uxorem ex illis duxit, genuit ex illis liberos, regnavit super eos, semen ejus commixtum est cum semine illorum, deveneruntque Terræ & Familiæ Seir omnes ad Familiam potentiolem, quæ fuit filiorum Esau, præsertim verò semen Amalek, quia ipse potentissimus fuit inter illos. Nisi itaque Familiæ illæ & particulares ipsarum descriptiones fuissent consignatæ, omnes pariter fuissent interfecti. Idcirco distinctè explicat Scriptura Familias illorum, & ait; Illi, quos videtis in Seir & Regno Amalek, non sunt omnes filii Amalek, sed sunt filii N. & filii N. Amaleko autem attribuuntur, quia mater ipsorum fuit ex Amalek. Hæc omnia Æquitatis & Justitiæ Divinæ sunt opera, ne videlicet una Familia in medio Familiæ alterius occidatur; quia decretum DEI non pronuntiavit, nisi contra semen Amalek.

*Reges Edom cur
recenscantur?*

Genes. 36. 31.
Deut. 17. 15.

Reges, qui regnaverunt in terra Edom, idè recenset Moses, quia inter Præcepta Divina & hoc legitur; Non poteris constituere super te (tanquam Regem sc.) *Virum alienigenam, qui non sit frater tuus.* Istorum Regum, qui ibi commemorantur, ne unus quidem fuit ex Edom. An non enim vides, quòd tùm ipsorum Stirpes, tùm Terras (patrias sc.) indicet: N. ex loco N., & N. ab N.? Ac prætereà videtur mihi, quòd consuetudines & mores illorum Regum Edom tùm temporis fuerint noti, ac Idumæos serviliter habuerint & oppresserint. Illos ergo hic nunc recenset, quasi vellet dicere; Considerate fratres vestros filios Esau, quorum Reges fuerunt N.N.N.N. &c. qui quâ ratione illos tractârunt, est notum. Nam nulla natio unquam Regem supra se constituit ex aliena Stirpe, qui illam non vel parùm, vel multùm afflixerit. Summa verò rei hæc est: Quemadmodum in præcedentibus tibi dixi, dogmata & ritus Zabiorum hodiè nobis esse incognitos; ita quoque latent nos Historiæ & Annales temporum illorum. Quòd si autem illa, omniaque particularia, quæ in illis temporibus acciderunt, nobis essent cognita, multarum quoque in Lege Divina rerum particularium rationes scire possemus.

*Differentia in-
ter Res scriptas
& Visu percep-
tas.*

Cæterùm, sciendum tibi, longè aliam esse rationem notionis vel intellectûs Narrationum scriptarum, & intellectûs Rerum visu perceptarum. Nam Res visæ multa sæpè habent particularia, quæ co-
piofa

pioſa quoque verba requirunt, & non niſi prolixo ſermone explicari poſſunt. Iſtas verò Narrationes ſi Homo conſideret aut legat, exiſtimat, nimiam illis ineſſe prolixitatem vel *ταυτολογία*; quòd ſi autem vidiffet id, quòd narratum fuit, intelligeret, nihil præter rem & neceſſitatem dictum fuiſſe. Quocirca quando in Lege præter Præcepta tibi occurrunt Narrationes quædam hiftoricæ, & tibi videntur, hanc vel illam Narrationem non fuiſſe neceſſariam, aut nimis prolixè enarrari, id non aliunde venit, niſi quia non vidiffi particularia, quæ induxerunt Authorem ad commemoranda ea, quorum mentionem facit.

Ex hoc ordine eſt *Commemoratio profectionum vel itinerum Filiorum* De profectionibus Iſraëlitarum
Iſraël. Ex ſenſu enim litterali videtur, ac ſi commemoraretur ibi res prorsus inutilis, cujus cogitationis avertendæ cauſâ dictum eſt; *Scriptis autem Moſes egreſſus eorum per profectiones eorum, juxta ſermonem* Num. 33. 2.
D O M I N I. Neceſſitas autem hoc loco incubuit maxima. Miracula enim nulla ſunt verè, niſi apud eum, qui illorum eſt ſpectator; tempore autem futuro convertuntur in Hiftoriam vel Narrationem rei geſtæ, & facilè poſſunt ab audiente illa falſitatis coargui & in dubium vocari. Nam notum eſt, impoſſibile eſſe, neque etiam animo & cogitatione concipi poſſe, quòd Miraculum aliquod per omnes ætates Hominum ſubſiſtere & durare poſſit. Maximum Legis miraculum eſt, quòd Filii Iſraël per quadraginta annos in deſerto ſubſiſterint, & quotidè in illo Manna invenerint! Deſertum enim illud fuit, ſicut Scriptura loquitur, refertum ſerpentibus & ſcorpionibus, locus aridus, aquis deſtitutus, à Terra habitabili procul remotus, & naturæ Hominiſ prorsus repugnans, ſicut dicitur; Num. 20. 5.
Quare ascendere feciſtis nos ex Aegypto, ut venire faceretis nos ad locum malum iſtum, non locum ſementis, ficuum, & vinearum, & malogranatorum, & in quo aqua nulla eſt ad bibendum? Ita dicitur de hac Terra quoq; apud Prophetam, quòd per eam *Vir non tranſiverit, neque Homo ibi habitavit.* Jerem. 2. 6.
Et in Lege; *Panem non comediſtis, neque vinum & potum inebriantem bibiſtis.* Deut. 29. 6. Iſta omnia ſunt maxima miracula, oculis corporis viſa & percepta. Quandoquidem ergo **DEUS** Opt. Max. cognovit, quòd miracula iſta tempore futuro eludi & cavillari aut ſuggillari poſſent, ſicuti aliis hiftoriis & narrationibus accidit; (ut, quòd commorati fuerint in Terra quaſi habitabili, in locis, in quibus Homines habitare aliquo modo poſſint, ſicuti Deſerta Arabiæ comparata ſunt; aut, quòd fuerint loca commoda & idonea ad arandum, ſerendum, & merendum; aut, quòd ibi herbæ fuerint, è quibus vivere & ſuſten-

*Josua cur no-
luerit, ut Feri-
cho iterum adi-
ficetur?*

Num. 9. 20.

sustentare se potuerint; aut, quòd Manna in illis locis ordinariè & Cælo descenderit; aut denique, quòd putei ibi fuerint): idcirco ad cogitationes istas è medio tollendas, & miracula illa confirmanda, sigillatim Profectioes illorum exposuit, ut alii ista loca videntes & permeantes intelligant, quanti miraculi negotium fuerit, quòd per quadraginta integros annos Homines ibi subsistere potuerint; quemadmodum propter illam ipsam rationem Anathemati devovit Josua illum, qui urbem Jericho reædificaturus esset, ut nempe hac ratione miraculum illud in perpetua memoria remaneret: nam qui-
cunq; visurus erat materiam illam in Terram profundè demersam, clarè perspicere poterat, non esse hanc formam ædificii alicujus de-
structi, sed miraculosè collapsi. Sic quòd dicitur, *Juxta sermonem DOMINI castrametati sunt, & juxta sermonem DOMINI profecti sunt,* videri posset alicui ab initio cogitationis (h. e. obiter rem confide-
ranti) sufficere potuisse, & quòd ea, quæ post ista verba sequuntur, superflua sint, ac nullo modo necessaria; ut, quòd dicitur, *Cùm verò*

Num. 9. 19.

v. 20.

v. 22.

morabatur Nubes, &c. Quando autem Nubes diebus paucis erat supra tabernaculum, &c. Aut duobus diebus, &c. idcirco ego tibi rationem omnium istorum particularium indicabo. Ratio enim illorum est, ut miraculum illud confirmetur, & omnes cogitationes, quas tum prophani Populi de illo negotio habuerunt, & etiamnum habent, tollerentur; quasi nimirum Israëlitaè incerti oberravissent, ac nescivissent, quòd vel quanam ire deberent, sicut ibi dicitur: *Perplexi sunt ipsi in Terra.*

Exod. 14. 3.

*Arabes quomo-
do appellant De-
sertum, in quo
Israëlita per 40.
annos commora-
ti sunt.*

Et sic appellant Arabes usque in hodiernum diem Desertum illud *מדבר חרעיה* h. e. *Desertum oberrationis*; existimantes, Israëlitas ibi oberrasse & viam ignorasse. Idèd incipit Scriptura explicare & confirmare, quòd Profectioes illæ, (quæ fuerunt inordinatæ), & Tempus, per quod in unaquaque profectioe substiterunt, (quod inæquale fuit; nam in una profectioe substiterunt octodecim annos, in alia diem unicum, in alia noctem unam), quòd inquam ista omnia ex singulari determinatione & ordinatione Divina ita facta, neque aberratio à via fuerint, sed secundum ablationem vel motionem columnæ Nubis contigerint. Et hac de causa recensuit particulares illas omnes circumstantias. Nam Scriptura declarat nobis, illam viam fuisse notam & tritam, viam inquam illam, quæ est inter *Chorob* (quòd deliberato consilio & proposito venerunt, sicuti Deus præcepit, quando dixit; *Servietis DEO in monte isto:*) & inter *Kadesch-barneab*, quæ est iterum principium Terræ habitabilis, sicuti in Scri-
ptura dicitur; *Ecce, jam sumus in Kadesch civitate extremi termini tui:*

Num. 20. 16.

spatium

spatium verò itineris esse undecim dierum, sicut iterum dicitur; *Undecim dies à Choreb, viâ montis Seir, usque ad Kadesch-barneah.* Proinde impossibile fuisset, ut per quadraginta annos ibi errare potuissent. Ratio autem tam diuturnæ moræ est illa, quæ in Lege scripta est.

Sic itaque omnia reliqua, quorum rationem ignoras, suas tamen validas habent causas & rationes, adeoque sequuntur fundamentum illud, de quo nos Sapientes nostri monuerunt; *Nihil est inter vos frustra: quòd si autem frustra est aliquid, (h.e. vobis ita esse videtur), id ex vobis est, (h.e. ex vestra imperfectione & ignorantia).* Deut. 1. 2. Deut. 32. 47.

CAP. LI.

De diversis gradibus eorum, qui cupiunt apprehendere Veritatem Creatoris. De modo item, quo DEUS coli debet ab illis, qui Ipsum apprehendunt: & quomodo eò perveniendum sit.

CAPUT istud, quod nunc inchoamus, nihil aliud complectetur, quàm cætera hujus Libri capita, sed ob signationis & clausulæ quasi loco adjungetur illis, unà cum explicatione; Quâ ratione is, qui veram doctrinam de Natura & Proprietatibus DEI apprehendit, post illam apprehensionem DEUM colere, ei que servire debeat? Quâ in re cultus ille consistat? Quo modo ad illum cultum, qui supremus est finis Hominis, pervenire debeat? Qualem denique DEUS Hominis curam in hoc Mundo gerat, donec inde in fasciculum Viventium transferatur?

Exordiar autem verba mea in hoc capitulo ab eleganti quadam, quam adducturus sum, parabolâ, & dico. Rex quidam sedet in suo palatio, & Subditorum ejus quidam sunt in Civitate, quidam extra Civitatem. Illorum, qui in Civitate sunt, quidam tergum suum vertunt versùs palatium Regis, faciem verò in viam aliam; & alii qui sunt, qui volunt ire ad domum Regiam, faciem suam illuc convertunt, Palatium ejus videre & coram Rege comparere cupiunt, sed tamen nondum vident muros domûs Regiæ; quidam verò ex istis domum ingredi volentibus pertigerunt usque ad ipsam, & circumdant eam, portam invenire quærentes. Ex his autem quidam ingrediuntur portam, quæ ducit in Vestibulum, Anticameram; qui-

Similitudo ad declarandam diversitatem Apprehendentium Deum.

dam intromittuntur in interiorem domum, ut sint cum Rege in uno eodemque loco, in domo videlicet Regis, non tamen vident Regem, aut cum illo loquuntur; sed postquam in domum pervenerunt, opera ipsis danda est, ut ulterius perveniant, & tunc demum conceditur eis, ut coram Rege comparere, illum vel propè, vel de longinquo videre, loquentem audire, aut denique ipsimet cum illo loqui possint.

Nunc declarabo tibi istam, quam in medium adduxi, parabolam. Qui *extra Civitatem* sunt, sunt omnes illi Homines, qui neque per speculationem, neque per Cabbalam habent fidem Legis, quales sunt quidam Turcæ habitantes in Septentrione, & Æthiopes commorantes in Meridie, & similes istis, ex iis, qui nobiscum sunt in nostris Climatibus. Atque istorum iudicium idem est quod Animalium irrationalium, neque eos colloco in gradu Hominum, sed in gradu quodam Entium, qui est infra gradum Hominum, attamen supra gradum simiarum; quia habent figuram & formam Hominis, majorem autem, quàm simiæ, cognitionem. Qui verò sunt *in Civitate*, sed *posteriora sua obvertunt palatio Regis*, sunt illi, qui quidem fidem & speculationem habent, sed tamen quædam dogmata heterodoxa, sive ex speculationis ipsorum errore, sive ex falsa aliqua traditione, retinent. Et hi propter erroneas istas opiniones tantò longius à palatio Regis recedunt, quò longius progrediuntur, deterioresque multò sunt prioribus; & quos necessitas efflagitat aliquando interficere, memoriamque opinionum ipsorum extirpare, ne alios quoque seducant & inficiant. Qui autem volunt ad domum Regis venire, & ad ipsum ingredi, sed tamen domum Regis nunquam vident, sunt *Vulgus Virorum Legis*, h. e. *Populus Terræ*, (*Plebei, Idiotæ*), qui operam navant in Præceptis. Qui perveniunt ad domum Regis, & illam circumveniunt, sunt *Thalmudici*, qui credunt & amplectuntur sententias orthodoxas, & quidem per modam Cabbalæ, negotium cultuû Divinorû discunt, sed in speculatione fundamentorum Legis se non exercent, nec de Fide verificanda sunt solliciti. Qui occupantur in speculatione fundamentorum Legis, illi sunt, qui *introiverunt in Vestibulum*, & sunt in diversis ac inæqualibus gradibus. Sed qui eò usque pervenit, ut sciat demonstrationes omnium eorum, quæ demonstrationes habent, & nôrit in rebus Divinis veritatem eorum, quorum veritas cognosci potest, & appropinquet ad illius veritatem, ad quam non nisi appropinquari potest, is est, qui cum Rege ipso est in medio domus. Et hic scias, fili mi, quamdiu operam das *Disciplinæ Mathe-*

maticis & Logica, te ex illorum esse numero, qui eunt circa domum, & portam illius quærunt, sicuti Rabbini nostri ajunt, *Adhuc Aben-zoma foris est: cum intelligis Res naturales*, ingressus es in Vestibulum domus: quando verò *Naturalia absolvisti, & Theologica intelligis*, ingressus es cum Rege in conclave interius, & versaris cum ipso in una eademque domo. Atque hic est gradus Sapientum, qui diversas perfectiones habent. Qui verò, postquam perfectionem rerum Theologicarum est adeptus, omnes suas cogitationes ad DEUM dirigit, quin imò sese ipsum totum DEO consecrat, cogitationes suas ab aliis avertit, & facultates ingenii sui omnes in consideratione Entium exercet, ut ex illis discat probationem de eo, quòd DEUS sit, & quàm mirabiliter multisq; modis DEUS illa possit gubernare, ille inquam est, qui in domum Regis venit. Et hic est gradus Prophetarum, quorum unus (*Moses sc.*) propter summam Apprehensionem, & cogitationum suarum ab omnibus aliis rebus, excepto DEO, aversionem, eò usque pervenit, ut de ipso dictum fuerit, *Et fuit ibi cum DEO*, & ibi se interrogabat, ac vicissim responsa accipiebat in statione illa sancta. Ac propter summam, quam ex Apprehensione illa percipit, lætitiã nec panem comedit, nec aquam bibit. Nam Intellectus ita fortis in ipso fuit, ut omnis crassa virtus corporea, species scilicet Tactus, cessaverit & succubuerit. Præter hunc sunt quidam Prophetæ, qui vident tantum, & horum quidam propè, quidam de longinquo, sicut dicitur, *De-longè DOMINUS apparuit mihi*.

Verùm suprà jam de Prophetiæ gradibus loquuti sumus; unde nunc ad Argumentum hujus capituli revertor, quod est, monere, ut Homo omnes suas cogitationes in DEO solo collocatas habeat, posteaquàm ad ejus cognitionem pervenit, sicuti exposuimus. Hic enim est *Cultus* proprius illorum, qui Veritatem apprehendunt, qui tantò sit major, quantò magis de DEO cogitant, & coram ipso comparent. Sed qui sæpè de DEO cogitat & loquitur absque sapientia, vel suam propriam imaginationem, vel alius alicujus fidem & traditionem sequendo, is, meo calculo, est ex illis, qui versantur extra domum, & longè ab illa absunt; quia non verè cogitat de Ipso, nec rectè de Illo loquitur. Nam res illa, quæ in Imaginatione illius existit, & cujus ore suo mentionem facit, non est Ens aliquod, sed purum-putum figmentum in Imaginatione ejus effectum, sicuti declaravimus, quando de *Attributis Divinis* egimus: in hac autem *Cultus Divini specie* incipiendum & procedendum est secundum conceptionem formalem Intellectus. Secundum hanc verò notionem

*De gradu Apprehensionis Mo-
sis.*

Exod.34.28.

De gradibus reliquorum Prophetarum.

Cultus Dei principalis.

Intellectus si DEUM & ejus opera apprehenderis, incipies te totum illi tradere, studebis illi quam proximè appropinquare, corroborabiturque Conjunctio, quæ est inter te & inter ipsum, Intellectus nimirum tuus, sicut dicitur; *Tibi ostensum est, ut scires DOMINUM esse*

Deut. 4. 35.
v. 39.

DEUM, & non esse præter eum. Item; *Scies hodie, & revocabis ad cor tuum, &c.* Quòd autem ultimus iste Cultus, de quo in præsentì capite agimus, non sit nisi post Apprehensionem, declarat nobis Lex, dum

Deut. 10. 13.

ait; *Ut diligatis DOMINUM DEUM vestrum, & colatis eum toto corde vestro, & tota anima vestra:* sæpius enim jam ostendimus, quòd Dilectio ista sit secundum Apprehensionem, & post Dilectionem Cultus ille, de quo nos monuerunt Rabbini nostri, dicentes; *Hic est cultus, qui est in corde.* Consistit autem (Cultus nimirum ille) meo iudicio, in eo, ut omnes suas cogitationes Homo consumat in Intelligibili primo, & illi soli, quantum fieri potest, adhæreat. Hinc invenimus, quòd David p. m. filio suo præcepta datus, sevetè ipsum ad hæc duo adhortatus sit, Apprehensionem inquam DEI, & Cultum ipsius

1. Chron. 28. 9.

post Apprehensionem: *Tu itaque, inquit, Schelomob, fili mi, cognoscito DEUM Patris tui, & servi ei corde perfecto, & animo voluntario, &c. Si quis fuerit cum, invenietur à te: & si dereliqueris eum, abiciet te in æternum.* Admonitiones enim vel hortationes (אזהרות) perpetuò sunt de rebus Intellectualibus, nunquam de Imaginariis. Cogitatio namque de rebus Imaginariis, vel per Imaginationes, nõ vocatur Scientia, sed vocatur, *Quod ascendit in spiritum vestrum.*

Sic itaque expositum tibi est, quòd post Apprehensionem (DEI) nihil aliud requiratur, quàm ut Homo totum se ei tradat, & cogitationes suas intellectuales perpetuò in ejus desiderio collocet; id quod meliùs fieri nequit, quàm per *Solitudinem & Separationem.* Ideoq; studebit Homo pius, ut frequenter solus & ab aliis separatus sit, neque, nisi urgente necessitate, Hominum congregationibus & conventibus intersit.

Solitudo & separatio à conversatione Hominum necessaria est ad cultum Divinum.

Nobilitas. An non exposui tibi, quòd Intellectus iste, quem DEUS

Intellectus conjungit Nos & Deum.

Opt. Max. nobis infudit, sit cohesio vel cõjunctio inter nos & ipsum? Facultas autem tibi data est, ut, si conjunctionem istam velis corroborare, id possis facere; si verò illam paulatim velis diminuire & debilitare, possis & illud. Corroboratur ista conjunctio, si illà utaris ad diligendum DEUM, & omnes tuas facultates eò direxeris, sicut exposuimus. Debilitatur & decrescit, cum cogitationes tuas convertis ad res alias.

Quomodo illa Conjunctio confortetur.

Scito autem, quamvis sapientissimus omnium esses in Veritate Sapien-

Sapientiae Divinae, si cogitationes tuas convertas ad alias res, veluti Victum, Amictum, & similia negotia, te jam abscidisse conjunctionem, quae est inter te & DEUM Opt. Max., neque amplius vel te cum ipso, vel ipsum tecum esse; quia unio illa, quae intercedit inter te & inter ipsum, illo tempore actu est interrupta. Hinc Sancti adeo sunt anxii & solliciti de illis horis, in quibus non cogitant de DEO Opt. Max., tamque diligenter de illis monent. Ita ajunt; *Ne convertatis vos ad scientiam vestram.* Sic etiam inquit David; *Posui DOMINUM* Psal. 16. 8. *coram me semper, quia à dextera mea est, non dimovebor.* Q. D. Nunquam diverto cogitationes meas ab ipso, est mihi quasi dextera mea, cujus Homo ne ad momentū quidem oculi obliviscitur, propter frequentem ipsius motum & agitationem; propterea non dimovebor, h. e. non cadam.

Prætereà scito, quod cultus illi Divini omnes, Lectio sc. Legis, Precatio, & reliquorum Præceptorum observatio, nullum alium in finem data sint, quam ut te in Præceptis DEI exerceas, & à negotiis ac curis hujus Mundi avertas; ac si in solo DEO occupatus, & ab omnibus aliis rebus abstractus esses. Proinde, si orando labia tua moveas, faciemque versus parietem convertas, ac inter precandum cogites de negotiis & mercatura tua; aut, si Legem DEI linguā tuā legas, cor verò tuum in aedificiis & fundis tuis versetur, nec ad id, quod legis, attendas; aut, si præceptum aliquod Legis membrīs tuis facias, sicut quis nonnunquam vel fossam aliquam fodit, vel ligna in sylva amputat, sine consideratione illius, quod facit, vel illius, qui id mandavit, aut finis, propter quem laborat; si inquam hoc pacto istos cultus Divinos peragas, noli existimare, te finem assequutum esse, sed eris ex illorum numero, de quibus dicitur; *Propè es ori eorum, sed* Jerem. 12. 2. *longè à renibus ipsorum.* Quocirca modum tibi nunc præscribam, in quo te exercere debes, ad præstantissimum istum finem assequendū.

Principiò ergo hoc tibi faciendum est: Avertes cogitationes tuas ab omnibus, quando sectionem aliquam in Lege Divina legis, vel precaris, neque satis duces primum sectionis illius versum, vel primam Precationis benedictionem cum intentione & devotione recitasse.

Quando ita huic rei assuetus eris, & per aliquot annos confirmatus, incipies deinde totum tuum animum, omnes cogitationes in id impendere, ut, quod in Lege Divina legis, vel ex illa audis, quoque intelligas.

Quod si & hoc in manu tua confirmatum fuerit, incipies postea

te exercere, ut perpetuò cogitationes tuæ conversæ sint in iis, quæ in reliquis Prophetarum libris legis, usq; ad Benedictiones omnes; operamque dabis, ut & hic intelligas & consideres, quæ legis.

Quando ergo hoc assequutus es in istis cultibus, atq; cogitationes tuæ eo tempore quoque, quo illos facis, ab omnibus aliis mundanis cogitationibus immunes fuerint; postea cavebis, ne cogitationes tuas nimis defatiges in necessitatibus tuis, & iis, quæ ad comedendum tibi permilla sunt.

Summa: Habebis cogitationes tuas in Mundi hujus negotiis, quando edis, quando bibis, quando te lavas, quando cum uxore, liberis, aut aliis Hominibus colloqueris & confabularis; ista tempora multa & longa relinquo tibi ad cogitandum de omnibus tuis necessitatibus, negotiorum sæcularium, domesticorû, valetudinis, &c. sed, cum cultus Divinos Legis peragis, non defatigabis cogitationes tuas, nisi in eo, in quo occupatus es, sicut explicuimus; cum verò solus es sine aliis, cum item in lecto tuo expergisceris, cave, ne pretiosis illis temporibus aliis cogitationibus animum tuum occupes, quàm cultu isto Intellectuali, quo DEO appropinquas & præiens modo vero, quem tibi indicavi, non autem per passionem vel operationes Imaginarias. Hic summus gradus est, ut mihi videtur, ad quem pervenire potest is, qui per eam, quam indicavimus, exercitationis viam eò se præparaverit. At cum aliquis ex Hominibus per suas veras Apprehensiones & lætitiâ ex illis conceptam eò pertingit, ut, licet cum aliis Hominibus loquatur, & negotia corporalia tractet, tamen illo tempore Intellectus ejus totus sit cum DEO Opt. Max., ipseque corde suo jugiter cum DEO, etiam si corpore sit cum Hominibus, quemadmodum dicitur in Parabolis Cantici Canticorum, *Ego dormio, & cor meum vigilat; ecce vox dilecti mei pulsantis*: de hoc gradu nequaquam dixerim, quòd sit gradus omnium Prophetarum; sed dico, quòd sit gradus Mosis Doctoris nostri, de quo dicitur; *Et appropinquet Moses solus ad DOMINUM*. Item; *Et fuit ibi cum DOMINO*. Item; *Tu verò sta hic mecum*: quemadmodum in illorum locorum explicatione declaravimus. Hic item est gradus Patriarcharum quoque, qui tam propè appropinquarunt ad DEUM Opt. Max., ut in ipsis Nomen ejus Mundo notum factum fuerit, sicut dicitur; *DEUS Abrahami, DEUS Isaaci, DEUS Jacobi, hoc Nomen meum ad Mundum* (sc. erit sic videntur interpretanda verba illa ad mentem Authoris): & propter summam animorum ipsorum in Apprehensione conjunctionem & unionem factum est, ut Deus cum unoquoque

Cantic. 5.2.

Exod. 24.2.

Exod. 34.28.

Deut. 5.31.

Exod. 3.15.

quoque foedus pepigerit, sicut dicitur; *Tum recordabor pacti mei cum Jacob, & pacti mei cum Isacco, & insuper pacti mei cum Abraham recordabor.* Nam illos quatuor quod attinet, tres nempe Patriarchas, & Mo-
sen, notum est, quid Scriptura de illis testetur, quàm unanimes fue-
rint & seduli in apprehensione & dilectione DEI Opt. Max., quanta
item erga ipsos & liberos ipsorum fuerit DEI cura & providentia;
& tamen cum hoc occupati quoque erant in Hominibus gubernan-
dis & regendis, divitiis acquirendis, pecoribus alendis, honores am-
biebant, &c. Et hoc argumento mihi est, illos opera ista non nisi
membris suis externis peregrisse; cor verò & animum ipsorum à
DEO nunquam recessisse. Id verò, quod quatuor dictas personas
ad summam istam apud DEUM perfectionem evexit, & continuam
erga ipsos DEI providentiam excitavit, etiam cum opibus & divi-
tiis accumulandis operam navabant, h. e. quando vel pecora sua
pascebant, vel Terram colebant, vel domi familiam suam admini-
strabant, id inquam hoc mihi videtur fuisse, quòd unicus ipsorum in
omnibus actionibus finis fuerit, quàm proximè DEO appropin-
quare. Summus enim ipsorum finis semper fuit, Populum aliquem
ad veram DEI cognitionem & cultum adducere, sicut dicitur; *Novi enim, quòd præceptorus sit filiis suis & domui suae post se, ut custodiant viam DOMINI, faciantq; justitiam & iudicium.* Genes. 18. 19.

Sic itaque constat tibi, quòd omnium ipsorum conatum & stu-
diorum finis fuerit, Unitatem DEI in Mundo divulgare, & Homi-
nes ad amorem DEI deducere. Et propter hoc ipsum digni facti
sunt isto gradu; fuerunt enim illa opera & studia ipsorum lummus
& gratissimus DEO cultus.

Non est autem hic gradus ita comparatus, ut alius quis ad illum
pervenire possit; sed gradus ille, cuius ante hunc mentionem feci-
mus, studio & exercitatione præscripta impetrari potest; DEUM q;
rogando, supplicando, ut impedimenta omnia, separationem inter
nos & ipsum facientia, è medio tollat, licet maxima pars illorum à
nobis ipsis proficiscatur, quemadmodum in aliis hujus libri capiti-
bus declaravimus, & sicut Propheta inquit; *Iniquitates vestrae divise- Jesa. 59. 2.
runt inter vos & DEUM vestrum.*

Hic verò admiranda mihi revelatur speculatio, quâ & multa du-
bia tolluntur, & secreta Divina non pauca aperiuntur.

Exposuimus in præcedentibus hujus libri de Providentia DEI
capitibus, Secundum mensuram Intellectus uniuscujusque Intelle-
ctu præditi esse quoque mensuram Providentiæ Divinæ; proinde
erga

erga Virum in apprehensione perfectum, cujus Intellectus nunquam à Creatore recedit, perpetua quoque & continua est Providentia; erga illum autem, qui perfectus quidem est in Apprehensione, sed cogitationes suas nonnunquam à DEO avertit, eo quoque solum tempore Providentia DEI agit, quo de DEO cogitat, & iterum ab illo recedit, quando circa sua negotia est occupatus. Attamen non ita recedit ab eo, sicuti ab illo, qui nihil planè intelligit: sed diminuitur, quandoquidem illo tempore, quo Vir ille perfectus aliis negotiis est intentus, Intellectus ejus non in actu existit, sed in proxima tantum potentia; atque ita similis est Scribæ veloci & expedito, eo tempore, quo non scribit. Qui autem planè non intelligit Creatorem, similis est ei, qui in tenebris latet, neque unquam

1. Sam. 2. 9.

*Unde mala pro-
veniant, quæ piis
eveniunt.*

lucem vidit, sicuti declaravimus in illo; *Ac impii in tenebris conticescent.* Qui verò apprehendit Creatorem, & cujus intentio tota est in Intelligibili suo, is similis est ei, qui in clarissima Solis luce versatur. Verum qui apprehendit quidem, sed interea aliis quoque negotiis se implicat, is tempore occupationum illarum suarum similis est Homini in die nebuloso degenti, quo Sol non lucet, propter densam & crassam inter ipsum & Solem interpositam nubem.

Propterea videtur mihi, quòd Mala quæcunque, quæ Prophetis & aliis Viris piis & sanctis contingunt, eo tempore tantum illis accidant, quo DEI obliviscuntur, & quòd secundum longitudinem oblivionis, vel negotii, in quo occupantur, gravitatem item vel levitatem, gravitas quoque mali existat.

Quandoquidem itaque ita res sese habet, maximum aufertur dubium, quod Philosophi adduxerunt ad negandam particularem DEI erga singulos homines Providentiam, & æqualem eam erga Homines & reliqua Animantia faciendam.

Ratio enim illorum hæc est, quòd pios quoque & sanctos Homines plurima & maxima mala maneant. Sed hic revelatur mysterium, etiam juxta ipsorum sententiam; secundum quam Providentia DEI est perpetua & continua erga eos, ad quos pertigit Influentia illa, cuilibet præstò existens, qui operam dat, ut ad illam pertingat: & cum cogitationes Hominis purificatæ sunt, DEUM per veras vias apprehendit, & super eo, quod apprehendit, lætatur, tum illi nihil quicquam mali eo tempore potest accidere: quia tum ipse cum DEO, & DEUS cum ipso est; sed cum cogitationes suas à DEO avertit, separatur à DEO, & DEUS ab ipso, omnibusque malis est expositus, quæ ipsi possunt evenire. Influentia enim Intellectualis
est

est illud, quod Providentiam DEI caussatur, & ab omnibus accidentibus liberat: illa autem quibusdam temporibus à pio & sancto Homine abstrahitur, malo autem nunquam communicatur; proptereaquæ ambobus contingit id, quod eis contingit.

Confirmatur ista doctrina præter hæc dicta ex verbis quoque Legis. Hinc enim dicit DEUS: *Et abscondam faciem meam ab eis, & confumentur, & invenient eum mala multa & angustia, & dicit in die illa; Nonne propterea quod non est DEUS meus in medio mei. inveniunt me mala hæc?* Palàm enim est, quod nos causa simus absconditionis istius faciei, & parietis illius, qui separationem facit inter nos & Ipsum; unde porro dicit: *Ego verò abscondendo abscondam faciem meam in die illa, propter omne malum, quod fecit, quod converterit se ad Deos alienos.* Nullum verò dubium quoque est, quin idem sit iudicium singularis alicujus Hominis, quod totius Ecclesiæ. Deut. 31. 17. v. 18.

Sic ergo manifestum tibi est, causam propter quam Homo omnis generis accidentibus est expolitus, ut sicut Bestia prædæ sit objectus, esse separationem ejus à DEO: in cujus autem medio DEUS est, ei nullum omninò malum posse accidere, sicut DEUS dicit; *Ne timeas, quoniam tecum sum ego, & ne terrearis, quia tecum ego sum.* Item; *Cùm transieris per aquas, tecum ero, & flumina non operient te.* Nam qui eò pervenit, ut effusus sit super eum splendor ille Intellectus, ei inseparabiliter adhæret Providentia, malaque omnia ab ipso cohibentur, sicut dicitur; *In DEO confido, non timebo, quid faciat mihi Homo.* Item; *Psal. 56. 12. Assuesce queso cumeo, & pacem habeto, per ea eveniet tibi bonum: h. e. Jobi 22. 21. Converte te ad ipsum, & pacem habebis ab omni malo.* Lege Psalmum nonagesimum primum, qui incipit, *Qui habitat in adjutorio Altissimi, & videbis, quàm eleganter agat de Providentia illa magna, & de Protectione & Custodia ab omnibus malis, tam universalibus, quàm particularibus, quæ singlari alicui Homini & Individuo præ aliis eveniunt, & quidem tum ab iis, quæ naturam ejus consequuntur, tum ab iis, quæ ab Hominibus proveniunt.* Dicit; *Ipse eruet te de laqueo venatoris, & peste pravitarum. Alis suis teget te, & sub alis ejus securus eris, scutum & clypeus veritas ejus. Non timebis à timore noctis, à sagitta, quæ volaverit per diem. À peste, quæ in caligine ambulat; à peste, quæ vastat meridie.* De conservatione verò ab afflictionibus Hominum (h. e. quæ ab Hominibus proveniunt) dicit; *Si fortè accideret, ut transires per prælium districtorum gladiatorum, & tu in via tua esses, ac mille interficerentur à sinistra, & decem-millia à dextera tua, tamen te non tangeret malum ullo modo, sed oculis tuis aspicias, & iudicium*

ac retributionem impiorum à DEO videbis, quòd sc. illi perituri sint, tu verò salvus & incolumis permanurus. Hoc enim est, quod dicit; *Cadent à latere tuo mille, & decem-millia à dextera tua, tibi tamen non appropinquabit, sed oculis tuis aspicias, & retributionem impiorum videbis*: & quod ibi prætereà adjungit de protectione Divina. Post-hæc reddit rationem hujus magnæ custodiæ, & dicit: *Causam, propter quam tantoperè custodiat ejusmodi Virum, esse hanc; Quia me chaschak valdè amat, idèò eruam eum, exaltabo eum, quia novit Nomen meum.*

In aliis hujus libri capitibus præcedentibus explicatum est, quòd notitia vel cognitio DEI nil aliud sit, quàm ejus Apprehensio: perinde igitur est, ac si diceret; Custodia talis Viri idèò à me suscipitur, quia novit & *chaschak* diligit me postea. Nòsti, quænam sit differentia inter hæc duo verba *Chaschak* & *Ahabb* (Dilectionem significantia). Amor enim summus, quando cogitationes nullibi sunt quàm in re amata, est propriè *Cheschek* (vel significatur verbo *Chaschak*). Docent nos Philosophi, Facultates corporales in diebus juventutis plurimas honestas qualitates & virtutes impedire; quanto igitur magis impediunt cogitationem istam purissimam, quæ contingit Homini ex perfectione Intelligibilium, inducentium ad *Cheschek* Amorem istum cordialem DEI Opt. Max.? Falsum etenim est, eam Homini conferri, quamdiù humores isti corporales tam calidè in ipso fervent (*tempore caloris juvenilis*). Nam quò magis Facultates corporales debilitantur, ignisque cupiditatum extinguitur, tantò magis Intellectus roboratur, lumen ejus augetur, apprehensio purificatur, & de eo, quod apprehendit, lætatur, ita ut, cum Homo perfectus ad maturam ætatem pervenit & morti appropinquet, supra modum Apprehensio, Lætitia ex Apprehensione orta, & Amor rei apprehensæ augeantur, ut Anima à Corpore quasi separatur tempore Voluptatis illius. Hùc respexerunt Sapientes nostri, dum de morte Moïsis, Aharonis & Mirjam ajunt, quòd isti tres mortui sint *binschikab*, h. e. in Osculo, vel, per Osculum. Ajunt enim; *Quod dicitur, Et mortuus est ibi Moyses servus DOMINI in terra Moab al pi ad os DOMINI, id docet nos, quòd in deosculatione mortuus sit (binschikab)*. Et sic dicitur de Aharone; *Ad os DOMINI, & mortuus est ibi*. Sic dicunt de Mirjam, quòd *binschikab*, h. e. in deosculatione sit mortua: sed tamen de illa non dicitur in Scriptura, *Ad os DOMINI*, eò quòd fuerit mulier, atque ita parabolica ista locutio ei non convenerit. Sensus autem ejus est, quòd præ nimio amore mortui sint in Voluptate

Differentia inter
רַחֵם & אָהַב.

רַחֵם Nefchikah
quid Rabbinu.

ptate Apprehensionis illius. Phrasin quod attinet, desumpserunt eam Sapientes nostri ex Cantico Canticorum, ubi Apprehensio Creatoris cum summo Amore DEI conjuncta, vocatur *Neschikah* Osculatio, sicut dicitur; *Osculetur me osculo oris sui*. Speciem verò istam ^{cap. i. v. i.} hujus Mortis, quæ in rei veritate est Liberatio à Morte, nemini alii evenisse memorant dicti Sapientes nostri, præterquàm tribus istis personis, Mosis, Aharoni, & Mirjam. Sed alii Prophetæ, & Viri sancti in inferiore fuerunt gradu: omnibus tamen corroboratur apprehensio Intellectus prope mortem, sicut dicitur; *Et ibit coram te Justitiatua, gloria JEHOVAE colliget te*: posteaque remanet Intellectus ille in æternum in uno eodemque statu, quia ablatum est impedimentum illud, quod nonnunquam distinguebat inter ipsum & inter ejus Intelligibile, & subsistit ita in Voluptate illa magna, quæ nequaquam est ex voluptatibus corporalibus, quemadmodum & nos alibi declaravimus, & alii quoque præter nos.

Quocirca appone cor tuum ad intelligendum istud caput, operamque da omnibus tuis viribus, ut multiplices tempora illa, in quibus es cum DEO Opt. Max., aut ad Ipsum pervenire laboras; & diminuas horas illas, quibus es cum aliis, nec ad DEUM appropinquare satagis. Sed de hac directione satis nunc dictum est pro Intentione hujus capituli.

CAP. LII.

*Hominem debere esse in summo gradu humilem
& verecundum; quia Humilitas sit columna timoris DEI.*

NEQUAQUAM tales sunt gestus & actiones Hominis (ut sessio ejus, motus, & alia opera) quando solus est in domo sua, quales sunt, cum versatur coram magno aliquo Rege: neque eodem modo solet Homo loqui & os suum aperire coram domesticis & propinquis suis; & coram Rege.

Quare, quicumque elegit perfectionem humanam, & in rei veritate Vir DEI esse cupit, expergiscatur à somno suo, sciatque, Regem maximum perpetuò ipsi adesse & inhærere, Regem inquam longè majorem omnibus Regibus mortalibus, ipso etiam Davide & Salomone. Rex ille inhærens est Intellectus Hominis, qui effusus est super nos, qui que nihil aliud est, quàm Unio & Conjunctio inter

nos & DEUM. Et quemadmodum nos eum (*Intellectum agentem*) apprehendimus per illud lumen, quod supra nos effundit, sicut dicitur;

Psal. 36. 10. *In lumine tuo videmus lumen*: sic per idem lumen Ipse respicit super nos, & propter illud perpetuò nobiscum est videns & respiciens,

Jerem. 23. 24. *sicut dicitur; Num occultabit se quispiam in occultu, & ego non videbo eum, dicit DOMINUS?* Tu hoc animadvertite & intellige, ac porrò scito,

De Humilitate,
Verecundia, &
Timore Dei.

quòd Viri perfecti hoc scientes, ita impulsii sint ad humilitatem, reverentiam, & timorem DEI, ut verè, non imaginariè, pudore affecti fuerint coram Ipso, & secreta sua cum Uxoribus, in balneis item negotia æquè verecundè tractarint & peregerint atque publica cum aliis, quemadmodum ritus & consuetudines Sapientum nostrorum cum Uxoribus suis notæ sunt. Ajunt enim; *מבט מלגמ מבו ומכסד מבו*

Iesa. 63.

Item; *Quis est verecundus? Qui ambulat noctu, si ut interdiu.* Ita nòsti, quòd monuerint, non esse cretà staturà incedendum, propterea quòd dicitur; *Plena est tota Terra gloria ejus*: ut videlicet animis Hominum implantent opera ista commemorata, quòd semper simus in manibus DEI Opt. Max., & in conspectu Majestatis ejus Divinæ eamus & revertamur. Quidam Sapientes eò usque pervenerunt, ut capita sua detegere noluerint, propterea quòd Majestas Divina Hominem tegat & operiat. Sic eandem ob causam continentes & parci erant in verbis suis; de qua paucitate verborum, quæ scitu necessaria sunt, in capitulis Patrum exposuimus, in dicto illo, *Quia Deus est in Cælu, & tu in Terra, idè sint verba tua pauca.*

Deut. 28. 58.

Atque hæc res, quam nunc tibi declaravi, scopus & intentio est omnium Legis Divinæ operum. Nam per particularia ista præcepta practica, illorumque observationem, semper accedit aliquid Hominibus singularibus & sanctis, quo in perfectione humana perficiantur, DEUM timeant ac reverentur, quis cum ipsis sit, sciant, & postea, quod decet, faciant. Declaravit enim nobis DEUS, quòd omnium Legis operum hic sit finis, ut Homo istam virtutem consequatur, de qua in hoc capite egimus, & demonstrationem attulimus, Timorem inquam DEI & Verbi ipsius, sicut dicitur; *Nisi custodiveris, ut facias omnia verba Legu istius, quæ scripta sunt in libro isto, ut timeas Nomen istud gloriosum & terribile, DOMINUM DEUM tuum.* Attende, quâ ratione ostēdat, omnium verborum Legis unum eundemque esse finem, Timorem sc. Nominis gloriosi & terribilis. Quòd verò iste finis ex operibus illis Legis acquiratur, inde intelligis, quòd in citato versu ait, *Si non custodiveris ad faciendū*: hinc enim liquet, quòd comparatur ex operibus, quæ sunt tum faciendā, tum non-faciendā.

Scien-

Scientias verò quod attinet, (h.e. dogmata fidei, res credendas, sciendas), quas Lex nos docet, ut Apprehensionem Existentiæ DEI Benedicti, & Unitatis ipsius, illæ nos deducunt ad Amorem DEI, sicuti jam aliquoties declaravimus, ad quem Amorem quàm seridè & diligenter Scriptura Sacra nos hortetur, non ignoras: ut, *Et diliges DOMINUM DEUM tuum, ex toto corde tuo, ex tota anima tua, & ex omnibus tuis viribus.* Duo etenim isti fines, Amor inquam DEI, & Timor ejusdem, ex duabus rebus proveniunt. Amor oritur ex scientiis (h.e. rebus sciendis & credendis) Legis, quæ complectuntur Apprehensionem Existentiæ DEI Opt. Max. secundùm illius veritatem. Timor provenit ex operibus Legis, sicut exposuimus. Deut. 6.5.

CAP. LIII.

In quo tres istæ voces explicantur, חֶסֶד Chesed,
מִשְׁפָּט Mischpat, צְדָקָה Tzedakah.

COMPLECTETUR præsens hoc caput expositionem trium Vocabulorum, quæ expositione indigent, nempe Chesed, Mischpat, & Tzedakah.

Vocabulum ergo Chesed quod attinet, monuimus de eo in Commentario super Avoth, quòd significet *Excessum & supremum gradum* rei alicujus, quæcunque demùm sit. In specie verò usus ejus est ad significandam *summam Beneficentiam*. Notum autem est, Beneficentiam duo comprehendere; & primò quidem Benignitatem erga aliquem, cui nihil planè debes; deinde Benignitatem erga eum, qui beneficio dignus est, sed non tanto. Apud Prophetas majori ex parte denotat ejusmodi Beneficentiam, quæ exercetur erga eum, cui nihil planè debetur. Hac de causa Chesed appellatur omne Bonum, quod nobis à DEO Opt. Max. communicatur: ut, *Chalde Beneficentias DOMINI recordabor.* Hinc etiam Mundus, h.e. Creatio ejus à DEO Opt. Max. vocatur Chesed: sicut dicitur, *Mundus chesed aedificabitur:* sensus enim est, *Ædificium hujus Mundi esse Chesed Beneficentiam.* Quin imò DEUS ipse in proprietatum suarum enarratione se vocat *Rabb chesed*, h.e. *multa benignitatis & beneficentia.* Psal. 89.3. Exod. 34.6.

Tzedakah derivatur à Tzadak vel Tzedek, quod significat *Joscher*. Joscher autem est, ut unicuique relinquatur & tribuatur quod ei debetur, & ut unicuique *Eni* tribuatur secundùm quod ei convenit. In Libris Prophetarum non vocantur ea, quæ secundùm priorem sensum.

sum aliis dare & exhibere teneris, *Tzedakah* Justitia, quando ea persolvis; nam cum exsolvis mercedem mercenario, vel creditori reddis debitum, id non vocatur *Tzedakah* Justitia; sed illud, quod Virtutis & Honestatis solius causâ aliis facis: ut, cum pauperem aliquem à suo vulnere curas & sanas, id vocatur *Tzedakah* Justitia. Hac de causâ dicitur de Restitutione pignoris, *Et erit tibi Tzedakah Justitia*. Nam quando in via honestorum morum & qualitatum incedis, Justitiam exerces erga animam tuam intelligentem; quia persolvis ipsi debitum ejus. Et hinc omnes Virtutes vocantur *Tzedakah* Justitia: ut, *Et credidit DEO, & reputatum est ei Tzedakah pro justitia, Virtus nempe Fidei*. Sic dicit Moses p.m., *Et justitia erit nobis, cum custodiverimus, ut faciamus omne praeceptum istud*.

Gen. 15. 7.

Deut. 6. 25.

מִשְׁפָּט מִשְׁפָּט
pat quid significat.

At verò vox *Mischpat* sumitur de Æquitate in Judicio, quando judicatur sicuti res requirit, sive *Chesed* Misericordiam, sive Vindictam & Pœnam exercendo.

Sic itaque patet, *Chesed* dici de mera Beneficentia & Benignitate; *Tzedakah* de Bono, quod fit Virtutis & Honestatis causâ, ad perfectam reddendam animam; *Mischpat* autem significare tum Pœnam & Vindictam, tum Bonum & Præmium.

Porro alibi ostendimus, Omne attributum, quod Creatori in libris Prophetarum attribuitur, desumptum esse ab ipsius operibus. Quatenus itaque omnibus rebus dedit existentiam, vocatur *Chasid* Beneficus; respectu Misericordiæ ejus, h.e. quatenus Animantia, vel Viventia per facultates ipsorum gubernat, vocatur *Tzaddik* Justus; propter bona deniq; & mala magna, quæ innovantur in Mundo, & ex Judicio illius sapienti consequuntur, vocatur *Schophet* Judex.

Gen. 18. 25.

Deut. 32. 4.

Exod. 34. 6.

Tria ista Epitheta DEI scripta sunt omnia in Lege: ut, *An Judex Schophet totius Terra, &c. Justus & rectus est (Tzaddik vejalchar.)* Item, *Verabh chesed Et multa benignitatis*.

Intentio verò nostra in hoc capite fuit, per trium istorum vocabulorum explicationem viam sternere ad proximum, quod nunc sequitur,

caput.

*De vocabulo חוכמה Chochma, h.e. Sapiaentia,
& in quot partes sit diuifa.*

VOCABULUM Chochmah in Lingua Hebræa de quatuor rebus dicitur. חוכמה Chochmah de quibus rebus dicitur.

Primò, de veritate illarum Apprehensionum, quarum supremus finis est Apprehensio Creatoris, licet dicitur; *Vechochma Et sapientia undenam inuenitur?* Item; *Si quaesueris eam (sapientiam sc.) tanquam argentum, & sicut thesauros scrutatus fueris eam, tùm intelliges timorem DOMINI, & cognitionem DEI inuenies.* Et sic alibi. Jobi 28.12.

Secundò, dicitur de Scientia & Peritia Artis alicujus, qualiscunque demùm sit: ut, *Et omnes sapientes corde in vobis venient, & facient, quacunque praecepit DOMINUS.* Item; *Omnis praeerea mulier sapiens corde.* Exod.35.10. v.25.

Tertio, de Acquisitione Virtutum moralium: ut, *Et senes ejus sapientes efficeret.* Item; *In decrepitis est sapientia.* Nam id, quod Homo de Sapientia acquirit in senectute, est dispositio ad recipiendas laudabiles Virtutes. Psal.105.22. Jobi 12.12.

Quartò, usurpatur de Astutia, Calliditate, & Solertia: ut, *Age, sapientiores simus illis.* Et ex hoc quoq; sensu est illud; *Et tulit inde mulierem sapientem, h.e. astutam & callidam.* Item; *Sapientes sunt ad malè faciendum.* Exod.1.10. 2.Sam.14.2. Jerem.4.22.

Potest etiam vocabulum hoc Chochmah in Lingua Hebræa significare Calliditatem, Solertiam, Dexteritatem, & usum Cogitationis sive Rationis, vel ad acquirendas qualitates Intellectuales, vel ad Virtutes morales, vel ad Artem aliquam mechanicam addiscendam, vel denique ad discendas tùm scientias, tùm qualitates pravas ac vitiosas. *Sapiens* enim appellatur tùm is, qui magnis præditus est Ingenii & Intellectûs dotibus; tùm qui Virtutibus moralibus excellit; tùm qui egregiè artem aliquam caller; tandem etiam, qui solers & ingeniosus est in rebus turpibus & inhonestis.

Secundùm hanc itaque expositionem is, qui rectè & solidè totam Legem intelligit, duobus modis *Sapiens* vocabitur, respectu videlicet tùm rerum Intellectualium, tùm Moralium in illa comprehensarum: verùm, quia Intellectualia in Lege sunt tradita per modum Cabbalæ, non speculationis; idè inuenimus in libris Prophetarum & Sapientum nostrorum, quòd *Notitia & Scientia Legis* ponatur tanquam una species, & *Sapientia mera & absoluta* pro specie altera. Sapientia

piencia autem ista mera & absoluta est, quæ per demonstrationem explicatur id, quod per Cabbalam ex Lege discimus de illis Intellectualibus. Quæcunque itaque in Lege reperis in Sapientiæ laudem & encomium dicta, de paucitate item eorum, qui Sapienciam acquirunt vel possident; ut, *Non multi sunt Sapientes*: Item; *Sapientia ubi nam invenitur?* & similia alia; ea omnia intelliguntur de Sapiencia illa, quæ nos docet Demonstrationes de scientiis vel sententiis Legis. Sed & in Sapiencium nostrorum scriptis multa similia reperiuntur; quia & ipsi *Scientiam Legis* unam constituunt speciem, & *Sapientiam* speciem alteram. Ita ajunt de Mose; *Pater in Lege, Pater in Sapiencia, Pater in Prophetis*. Quod verò de Salomone legitur, *Sapientior*

Jobi 32.9. *nam invenitur?* & similia alia; ea omnia intelliguntur de Sapiencia illa, quæ nos docet Demonstrationes de scientiis vel sententiis Legis. Sed & in Sapiencium nostrorum scriptis multa similia reperiuntur; quia & ipsi *Scientiam Legis* unam constituunt speciem, & *Sapientiam* speciem alteram. Ita ajunt de Mose; *Pater in Lege, Pater in Sapiencia, Pater in Prophetis*. Quod verò de Salomone legitur, *Sapientior*

Cur de Salomone dicatur, Sapientior omni Homine, & non de Mose? 1. Reg. 4.31.

suit omni Homine, & non de Mose; ideò est, quia per id, quòd dicitur, *Omni Homine*, intelliguntur tantùm Homines illius sæculi, unde mentio fit Hemanis, Chalcholis & Dardæ, filiorum Mahol, Sapiencium illius temporis celeberrimorum. Sic ajunt Rabbini nostri, requiri ab Homine primò *Scientiam Legis*; secundò *Sapientiam*; tertio illud, quod convenit *Studio Legis*, h. e. ut ex ea educat & extrahat quæ faciendæ sunt: unde hic observandus & tenendus erit ordo; sciendæ sunt primò scientiæ per Cabbalam; secundò per Demonstrationem; tertio, accuratè consideranda & examinanda opera, quæ bonas faciunt vias Hominis. Hæc verò sunt verba ipsa Sapiencium nostrorum de tribus istis rebus, quæ ab Homine hoc ordine requiruntur. Dicunt; *Quando Homo ingreditur in Judicium, dicitur ei ante omnia, Statuisti tempora Legis, studuisti in Sapiencia, intellexisti verbum unum ex alio?*

Ex his patet tibi, quòd juxta illos Notitia Legis sit species una, & Sapiencia species altera, ad scientias Legis per speculationes veras confirmandas.

Quatuor species Perfectionum Homini.

His itaque sic præfatis, attende ad ea, quæ nunc dicturus sum. Constituerunt jam pridem Philosophi tam antiqui, quàm recentes, quatuor species *Perfectionum* Hominis.

Prima, eaque minima & levissima, est illa, in qua omnes ferè dies suos Homines mundani consumunt, *Perfectio* sc. acquisitionis *Divitiarum*, *Opum*, *Vestimentorū*, *Vasorum*, *Supellectilis*, *Domorum*, *Fundorum*, *Agrorum*, & similibus; quin etiam *Ambitio Honorum* & *Dignitatum*. Atque inter hanc *Perfectionem* & inter *Virum illum* nulla realis intercedit *Conjunctio* & *Unio*; sed propter utilitatem tantùm, quæ ex iis ad illum redit, ipsi attribuuntur per puramputam *Imaginationem*, quando videlicet dicit: *Hæc est mea domus; Hic est meus servus; Hæc sunt meæ opes; Hi sunt mei greges;*

Hic

Hic est meus exercitus : & cùm consideratur corpus ejus, deprehenditur quòd omnia sint extra ipsum, & unumquodq; illorum existat separatim. Ideoque, quando illa Attributio cessat & aufertur à Viro illo, nulla est differentia inter illum, qui fuit Rex, & inter Hominem abjectissimum, sine ulla vel minima mutatione illarum rerum, quæ ipsi attribuebantur. Docuerunt autem Philosophi quoque, Hominem, qui operam & studia sua in hanc impendit speciem, non nisi circa meram imaginationem & phantasiam occupari, adeoque circa rem infirmam & instabilem: ac licet opes illæ omnibus diebus vitæ ejus apud ipsum remaneant, nullam tamen Essentiæ ipsius perfectionem inde accedere.

Secunda species magis adhæret & conjuncta est ipsi Homini, quàm præcedens, perfecta videlicet Proportio, Dispositio & Forma Corporis, h. e. Temperamentum Hominis æquale & proportionatum, Membra ejus aptè cohærentia, composita, valida item & robusta. Sed & ista Perfectio non potest Hominem deducere ad summum ipsius finem, quia est Perfectio corporalis tantum; neque Homini inest quatenus Homo est, sed quatenus Animal: commune enim habet hoc cum quovis, vilissimo etiam Animali; immò licet Homo fortitudinem habeat summam, nunquam tamen accedet ad fortitudinem & robur Equi, multò minùs Leonis aut Elephantis, sed summus ejus gradus hic est, quemadmodum alibi commemoravimus, grave onus portare, durum aliquod os confringere, vel simile quidpiam, in quo non est magna utilitas corporalis; ad Animam verò nihil omninò utilitatis inde redit.

Tertia species adhuc magis inhæret Homini, quàm secunda, Perfectio sc. Morum & Virtutum in summo & perfectissimo gradu. Atque huc tendunt magna Præceptorum pars, ut Hominem ad istam Perfectionem extollant. Est autem ista Perfectio fundamentum tantum ad Perfectionem sequentem, neque supremus finis Hominis. Sunt enim illæ Virtutes omnes tantum inter Homines invicem, ac videtur ista Perfectio solum ad Hominum utilitatem esse directa, ejusq; esse quasi instrumentum. Nam si in corde tuo cogites, Hominem aliquem solum & sine aliis posse subsistere, ita ut nullum ipsi cum aliis sit negotium, tùm Virtutes illæ omnes sunt otiosæ, inanes, inutiles, nullamque ei perfectionem largiuntur; sed opus illis habet, & utilitatem ex illis accipit cum aliis.

Quarta species, vera Hominis est Perfectio, quando videlicet Homo veras consequitur Virtutes intellectuales, & ex illis veras scien-

tias ac opiniones addiscit in rebus Divinis. Atque hic ultimus est finis Hominis, Hominem perfectione verâ perfectum reddens, eiq; soli propria; per illam Homo dignus fit Æternitate & Immortalitate; per illam Homo est Homo. Si consideres unamquamque de reliquis tribus perfectionibus præcedentibus, invenies, quòd illæ sint aliorum, non verò tuæ: aut si existimas, non posse aliter esse, quàm ut sint tuæ, sunt tuæ & aliorum, (h.e. concedere coges, quòd non solum tuæ sint, sed & aliorum.) Ista verò perfectio ultima tibi soli prodest, nec cum illa communicat quisquam alius; tua est sola, nec in ea partem habet alius. Idcirco operam dare debes, ut illam acquiras, quæ tibi soli relinquatur & perpetuò remanet: noli te defatigare & laborare in acquirendis aliis, tu qui animæ tuæ oblivisceris; ita ut albedo faciei ejus nigra reddatur, dum facultates corporales dominium in ea obtinent, sicut dicitur ab initio Cantici Canticorum:

Cant. 1.6. *Filii matris meæ irata sunt in me, posuerunt me custodem vinearum, vineam meam, quæ erat mihi, non custodivi.* Sic legimus alibi in hunc sensum;

Prov. 5.9. *Ne des alienis decorem tuum, & annos tuos crudeli.* Sed ipsi quoque Prophetæ nostri exposuerunt nobis istas res, & quidem eodem modo, quo Philosophi. Expressè testantur, Divitias, Sanitatem, Honestatem morum non esse Perfectionem illam, de qua gloriari, aut quam quærere debeamus; sed Perfectionem illam, de qua nos gloriari decet, & quæ unicè nobis est quærenda, esse Cognitionem DEI, quæ vera est Sapientia. Ita ait Jeremias de quatuor istis Perfectionibus;

Jerem. 9. 13. *Sic dicit Dominus: Ne jactet sese sapiens in sapientia sua, nec jactet sese potens in potentia sua, nec jactet sese dives in divitiis suis, sed in hoc jactet sese, qui se jactat, quòd intelligat & cognoscat me, &c.* Animadvertite, quòd eo ordine Prophetæ ista enumerant, quo apud Homines vulgò in pretio & ordine haberi solent: pro maxima enim perfectione habent Divitias, deinde Fortitudinem, post-hæc Sapientiam, h.e. eum, qui egregiis Virtutibus est ornatus; nam & hujusmodi Vir in aliquo apud Vulgum, ad quem verba ista dicta & directa sunt, haberi solet pretio, & propterea in hoc ab ipso collocata sunt ordine. Sapientes nostri ipsi apprehenderunt & didicerunt ex hoc versu ista, quæ commemoravimus & in hoc capite adduximus, quòd sc. Sapientia absolute sic dicta, quæ est finis Hominis, sit Apprehensio DEI Opt. Max., & quòd ista, quæ Homo tanquam peculium suum sibi comparat & acquirit, perfectionemque esse putat, nequaquam sint perfectiones, quòd item opera Legis omnia, h.e. Cultus Divini species & Virtutes Hominibus in mutua ipsorum inter se conversatione & societate

tate utiles, quòd inquam hæc omnia non sint comparanda vel adæquanda Homini fini ultimo, sed præparationes sint ad finem illum ultimum inservientes. Sed audi ipsamet Sapientum nostrorum verba ex *Bereschith rabbah*. Dicitur ibi; *Scriptum est, Omnia desiderabilia tua non æquantur ei.* ויצפן *Desiderabilia*; hæc sunt Præcepta, & Bona opera. ויצפן *Desiderabilia tua sunt lapides & margarita pretiosa. Desiderabilia, & Desiderabilia tua (ויצפן ויצפן) non æquantur illi. Sed (inquit porrò Propheta) in hoc gloriabitur, quicumque gloriatur, quòd intelligat & cognoscat me.* Ecce, quàm breviter & nervosè hîc omnia ea dicantur, quæ nos prolixè commemoravimus & explicuimus.

Posteaquàm ergo ex parte jam ostendimus, quàm mirabilia versus iste complectatur, verbaque Sapientum nostrorum de illo percipimus, absolvemus reliqua etiam, quæ complectitur. Non enim solum voluit in hoc versu ostendere, quòd Apprehensio DEI sola sit omnium Perfectionum præstantissima; nam si hæc intentio ejus fuisset, dixisset utique, *Sed in hoc gloriatur, qui gloriatur, intelligendo & cognoscendo me*; hicque verba sua abruptisset, vel dixisset, *Intelligendo & cognoscendo me, quòd ego sim unus; vel, quòd nullam habeam similitudinem; aut, quòd nullus sit sicut ego; vel simile quippiam*: sed ait, *Non esse gloriandum, nisi in Apprehensione & Cognitione Viarum & Proprietatum ejus*, (h.e. Operum ipsius, sicut expoluimus in eo, quod Moses ait, *Notas fac mihi quasi vias tuas, &c.*) atque exponit nobis ita in hoc versu, quòd Opera illa, quæ scienda & nobis imitanda sunt, sint *Beneficentia, Judicium & Justitia*.

Post hæc aliud quid summoperè quoque necessarium adjicit, dum ait, *In Terra*, quod est principale quali punctum & cardo Legis. Non enim ita est, ut prophani quidam existimant, quòd Providentia DEI Opt. Max. finiatur in Sphæra Lunæ, & Terra, ac quicquid in ipsa est, à DEO sit derelicta; *Dereliquit DOMINUS Terram*, ajunt: sed ita sese res habet, ut omnium Sapientum Princeps ait, *DOMINI est Terra*, h.e. quòd Providentia ejus se extendat super Terram, quemadmodum se extendit super Cælos. Et hoc est, quod dicit, *Quòd ego sum DOMINUS, qui facio Benignitatem, Judicium & Justitiam in Terra*. Denique, concludit sermonem suum hoc pacto, & ait; *His enim delector, dicit DOMINUS*. Ait: *In Benignitate, Judicio, & Justitia delector, dicit DOMINUS*. Q. D. Intentio mea est, ut à vobis egrediatur Benignitas, Judicium & Justitia in Terra, sicuti in tredecim DEI proprietatibus exposuimus, quòd scopus illarum sit, ut eis assimilemur & in illorum vestigiis incedamus. Summa itaque & scopus istius

versus est hic; Perfectio Hominis, de qua in veritate gloriari debet & potest, in hoc consistit, ut, quantum fieri potest, ad DEI Apprehensionem perveniat, Providentiam ejus erga Creaturas tum in ipsarum Creatione, tum Gubernatione cognoscat, & post Apprehensionem illam in viis istis ambulet, faciendo Benignitatem, Judicium, & Justitiam, ut istis operibus DEO similis fiat & evadat, sicuti aliquoties in hoc Libro exposuimus.

Atque hæc sunt ea, quæ visum mihi fuit in isto Libro proponere, & quæ tibi ac tui similibus profutura judicavi. Confido etiam, te, diligenti adhibitâ consideratione, omnia assequuturum, quæ, Divinâ mihi assistente gratiâ, hic complexus sum.

Ipse autem DEUS Opt. Max. purificet nos & totum Israël, secundum quod promisit nobis: tum aperientur oculi cæcorum, & aures surdorum. Populus sedens in tenebris vidit Lucem magnam: Iis, qui sedebant in umbra mortis, Lux exorta est.

Jes. 9. 1.

*Propinquus valdè est DEUS omni invocanti,
Si in Veritate oret, ac non desistat:
Invenitur ab omni, qui eum querit,
Si ambulet coram Ipso, & non erret.*

SOLI DEO GLORIA.

מורה מקום הפסוקים

H. E.

INDEX

LOCORUM SCRIPTURÆ,
quæ allegantur.

Indicem hunc completum, & cum ipsis Scripturæ locorum verbis,
prout in Hebræo codice Savionetæ excuso habetur, exhibemus:
sed Latinè translatum, & cum additione capitum & ver-
suum Biblicorum, qui illic defunt.

GENESIS.

I. 1. I N principio creavit Deus	part. II. 30. III. 6. II. 5
2. Et Terra erat inanis	II. 5. 30
2. Et Spiritus Dei incubabat	I. 40. & II. 30
4. Et distinxit Deus inter lucem	II. 30
5. Et tenebras vocavit noctem	Ibid.
7. Et distinxit inter aquas	Ibid.
8. Expansum Cælum	Ibid.
10. Et vocavit Deus aridam Terram	Ibid.
10. Et vidit Deus quoddam bonum	I. 4. & II. 30. & III. 13
11. Herbascat Terra	II. 30
17. Et posuit ea Deus	Ibid.
17. Ut illuminarent Terram	III. 13
18. Utq ³ dominarentur diei ac nocti	II. 5. & 13
18. Et ad dividendum inter lucem	II. 5
20. Animam viventem	I. 41
20. In superficie expansionis Cæli	II. 30
22. Crescite ac multiplicamini	III. 49
26. Faciamus hominem ad Imaginem nostram	I. 1. & II. 6
27. In imagine Dei	I. 1
28. Et dominamini piscibus maris	III. 13
31. Viditq ³ Deus omne, quod fecerat	I. 54
31. Et ecce bonum valde	III. 10. & 13. & 24
II. 1. Perfecti sunt itaque Cæli & Terra	II. 30
2. Quievitq ³ die septimo	I. 67

I N D E X

4. Die, quâ fecit Dominus Deus Cælum & Terram	II. 30
5. Et omne virgultum agri	Ibid.
6. Et vapor ascendebat è Terra	Ibid.
7. Et formavit Deus hominem	Ibid.
15. Tulit itaq; Dominus Deus ipsum hominem	Ibid.
16. Et præcepit Dominus Deus homini	I. 2
20. Et vocavit homo nomina	II. 30
21. Et accepit unam è costis ejus	Ibid.
23. Os ex ossibus meis, & caro ex carne mea	Ibid.
24. Et adhærebit uxori suæ	Ibid.
III. 5. Eritusq; sicut dii	I. 2
6. Quod bona esset arbor	Ibid.
7. Tunc aperti sunt oculi amborum	Ibid.
8. Vocem Domini ambulantem in horto	I. 24
16. Cum dolore paries filios	I. 29
16. Et ad virum tuum desiderium tuum	III. 8
18. Spinæ ac tribulos germinabit tibi	I. 2
19. In sudore vultus tui vesceris pane	Ibid.
23. Et emisit eum Dominus Deus	Ibid.
24. Et aciem gladii versatilis	I. 49
IV. 7. In foribus peccatorum cubat	III. 22
25. Quia posuit mihi Deus semen aliud	II. 30
25. Quem occidit Cain	Ibid.
V. 2. Masculum & fæminam creavit eos	Ibid.
3. Genuitq; ad imaginem suam, ad similitudinem suam	I. 7
VI. 2. Viderunt filii Dei	I. 14
3. Non disceptabit Spiritus meus cum homine	Ibid.
5. Viditq; Dominus, quod multa esset malitia hominum	I. 45
6. Et doluit in corde suo	I. 29
12. Vidit itaq; Deus Terram	I. 48
13. Dixitq; Deus ad Noah	II. 41
VII. 2. Ex omni jumento mundo	I. 6
14. Omnes aves, omne alatum	I. 43
17. Et elevata est à Terra	I. 20
22. Spiritus vitæ	I. 40
IIX. 5. Aqua autem abibant & decresecbant	I. 24
21. Odoratusq; est Dominus odorem quietis	I. 47
21. Dixit Dominus in corde suo	I. 29
21. Quia cogitatio cordis hominis mala	III. 22
	22. Ad.

L O C O R U M S C R I P T U R Æ .

	II. 28
22. <i>Adhuc omnes dies Terra</i>	
IX. 3. <i>Omne reptile, quod est vivens</i>	I. 42
XI. 5. <i>Et descendit Dominus ad videndum</i>	I. 10
6. <i>En populus unus & labium unum</i>	III. 50
7. <i>Age, descendamus</i>	I. 10. & II. 6
XII. 1. <i>Dixit q₃ Dominus ad Abram</i>	II. 41
3. <i>Et benedicam benedicientibus tibi</i>	III. 29
5. <i>Et animas, quas fecerunt in Charan</i>	I. 63
11. <i>Ecce nunc novi, quod mulier pulchra aspectu sis</i>	III. 49
XIV. 13. <i>Et ipsa habitabat in quercubus</i>	I. 25
22. <i>Deum altissimum, possessorem Cœli & Terra</i>	II. 13. & 30
23. <i>Si a filo usq₃ ad corrigiam calceamenti</i>	III. 50
XV. 1. <i>Fuit Verbum Domini ad Abram</i>	I. 4. & II. 41. 45. 46
1. <i>Ego scutum ero tibi</i>	III. 18
4. <i>Et ecce Verbum Domini ad eum</i>	II. 41. 45
5. <i>Eduxit q₃ eum foras</i>	II. 46
5. <i>Suspice nunc Cœlum</i>	I. 4
6. <i>Et imputatum est ei ad justitiam</i>	III. 53
12. <i>Sopor irruit super Abram</i>	II. 41. 45
13. <i>Et dixit ad Abram, sciendo scias</i>	II. 41
17. <i>Et ecce furnus fumans</i>	I. 21
XVI. 1. <i>Porro Sarai uxor Abram</i>	I. 61
7. <i>Et invenit eam Angelus Domini juxta fontem aqua</i>	II. 42
9. <i>Et dixit ei Angelus Domini</i>	III. 45
XVII. 7. <i>Ut sim tibi in Deum</i>	III. 49
22. <i>Ascendit q₃ Deus ad Abram</i>	I. 10
XIIX. 1. <i>Et apparuit ipsi Dominus</i>	II. 42
2. <i>Et ecce tres Viri stabant</i>	II. 6
3. <i>Ne quaso transeas</i>	I. 61. & II. 42
8. <i>Et ipse stabat juxta eos</i>	I. 13
19. <i>Quia novi eum, quod precipiet</i>	II. 39. & III. 24. & 51
19. <i>Et custodient viam Domini</i>	III. 43
21. <i>Descendam nunc & videbo</i>	I. 10. & 27
23. <i>Et accessit Abraham & dixit</i>	I. 18
25. <i>An judex totius Terra</i>	III. 53
XIX. 17. <i>Ne respicias post te</i>	I. 4
21. <i>En accepi faciem tuam</i>	II. 7
22. <i>Quia non potero facere</i>	Ibid.
23. <i>Sol egressus fuit super Terram</i>	I. 23
	26. Et

I N D E X

	26. Et respexit uxor ejus post eum	I. 4
XX.	3. Et venit Deus ad Abimelech	II. 41
	11. Certè non est timor Dei	Ibid.
XXI.	19. Et aperuit Deus oculos ejus	I. 2
	33. Et invocavit Nomen Domini Dei Mundi	II. 13. & 30. & III. 29
XXII.	1. Et fuit post verba ista	I. 38
	1. Et tentavit Deus Abrahamum	III. 17
	8. Deus providebit sibi de pecude	I. 48
	12. Nunc scio quòd timens Dei sis	III. 24
	15. Et vocavit Angelus Dei ad Abrahamum	II. 41. & III. 45
	21. <i>Uz</i> primogenitum suum	III. 22
XXIII.	8. Si est cum anima vestra	I. 41
	17. Et sterit ager Ephron	I. 12
XXIV.	7. Adjuro te per Dominum Deum Cæli	II. 19. & 30.
	13. Ecce ego sto	I. 44
	16. Et implevit hydriam suam	I. 19
	31. Sit uxor filio heri tui	II. 48
XXV.	18. In facie omnium fratrum suorum cecidit	I. 37
	22. Et ivit ad interrogandum Dominum	II. 41
	23. Et dixit Dominus ad eam	Ibid. & cap. 45.
	24. Et completi sunt dies ejus, ut pareret	I. 19
XXVI.	3. Ero tecum & benedicam tibi	III. 18
XXVII.	27. Ecce odor filii mei est	I. 46
	35. Venit frater tuus per dolum	I. 22
	41. Et dixit Esau in corde suo	I. 65
XXIIIX.	12. Et ecce scala	In præfat. & II. 12
	13. Et ecce Angeli Dei	In præf. & I. 15
	13. Et ecce Dominus stabat supra eam	In præf. & I. 15. & 21
	15. Ecce ego tecum ero	III. 18
	16. Certè Dominus est in loco isto	II. 45.
XXIX.	2. Cùm circumspiceret, & ecce puteum in agro	I. 4
	10. Et devolvit lapidem	III. 4
	31. Et vidit Dominus quòd exosa esset	I. 47. & 48
	32. Quia vidit Dominus afflictionem meam	I. 48
	33. Audivit Dominus	Ibid.
	35. Et substitit à pariendo	I. 13
XXX.	30. Et benedixit tibi Dominus ad pedem meum	I. 28
XXXI.	3. Et dixit Dominus ad Jacobum, revertere	II. 41
	11. Et dixit ad me Angelus Dei	I. 27. & II. 45
		12. Quia

L O C O R U M S C R I P T U R Æ .

12. Quia vidi omnia, qua Laban	I. 48
13. Ego Deus Bethel	I. 27
24. Et venit Deus ad Laban	II. 41
49. Speculetur Dominus inter me & te	I. 21
XXXII. 1. Et Jacob ivit viam suam	I. 24
1. Et occurrerunt ipsi Angeli Dei	II. 42
3. Et misit Jacob Angelos	II. 6
5. Et sunt mihi boves, asini	III. 39
21. Et transivit munus	I. 21
24. Et relictus fuit Jacob solus	II. 42
24. Et luctatus est Vir cum eo	Ibid.
XXXIII. 3. Et ipse transivit ante eos	I. 21
5. Quos gratiose largitus est Deus	I. 54
11. Quia ex gratia dedit mihi Deus	Ibid.
14. Ad pedem gregis	I. 28
XXXV. 1. Et dixit Deus ad Jacob	II. 41
10. Et dixit ipsi Deus	Ibid.
13. Et ascendit ab ipso Deus	I. 10
22. Et fuit cum habitaret Israël	I. 25
XXXVI. 20. Isti filii Seir	III. 50
22. Et soror Lothan Thimnah	Ibid.
31. Et isti sunt Reges, qui regnarunt	Ibid.
XXXVII. 15. Et invenit eum Vir	II. 42
31. Et macerant hircum lactentem	III. 46
XXXIIX. 23. Accipiat sibi, ne simus in contemptum	III. 49
XXXIX. 6. Pulcher formâ	I. 1
XL. 7. Quare facies vestra mala?	I. 37
XLI. 23. In Mercabhab secundani	I. 70
46. Cum staret coram Pharaone	I. 13
XLII. 26. Et elevârunt frumentum suum	I. 20
30. Loquutus est Vir ille Dominus Terra	I. 61
XLIII. 18. Ad accipiendum nos in servos	III. 40
24. Et ingressus est Joseph domum	I. 22
XLIV. 4. Ipsi egressi erant ex urbe	I. 23
18. Et accessit ad eum Jehudah	I. 18
XLV. 5. Et misit me Dominus ante vos	II. 48
8. Et nunc non vos misistis me	Ibid.
16. Et vox audita est in domo Pharao	I. 45
XLVI. 2. Et dixit Deus ad Israël	I. 27. & II. 41. & 45

I N D E X

3. Ego sum Deus, Deus patris tui	I. 27
4. Ego descendam tecum	Ibid.
29. Et ligavit Joseph curram suam	I. 70
XLVII. 3. Pastores gregis fuerunt servi tui	III. 39
XLIIIX. 3. Deus apparuit mihi in Luz	II. 45
L. 3. Et completi sunt ei dies quadraginta	I. 19

E X O D U S.

I. 10. Agite sapientiores simus eo	III. 54
II. 4. Stetit autem soror ejus	I. 15
14. An ad occidendum me dicis	I. 65
17. Tum surrexit Moses & servavit eas	II. 45
25. Et vidit Dominus filios Israelis	I. 48
III. 2. In flamma ignis	I. 39. & II. 6. & III. 45
6. Deus Abraham, Deus Isaac	III. 51
6. Quia timebat respicere	I. 4. & 5
7. Videndo vidi afflictionem	I. 48
12. Tecum ero	II. 38. & III. 18
12. Coletis eum	III. 50
13. Et dicent mihi, quod Nomen ejus	I. 63. & 64
14. Ero qui ero	I. 62. & 63
15. Hoc nomen meum ad Mundum	III. 51
16. Vade, congrega seniores	I. 63
18. Et obedient voci tue	Ibid.
IV. 1. Et ipsi non credent mihi	Ibid.
2. Quid hoc, quod in manu tua?	Ibid.
11. Quis posuit os Homini?	III. 8. & 10
25. Et tetigit pedes ejus	I. 18
31. Et cum vidisset afflictionem eorum	I. 48
V. 5. Et dixit Pharaon	I. 65
VI. 3. Et apparui Abrahamo	II. 35
9. Non audiverunt Mosem	I. 45
IIIX. 19. Digito Dei	I. 46
22. Quia ego Dominus in medio Terra	III. 29
26. Sacrificabimus abominationem Aegy	III. 46
IX. 3. Ecce manus Dei erit	I. 46
23. Et ibat ignis super Terram	I. 24
29. Ut scias quidam Domini sit Terra	III. 29
X. 2. Ut enarres in auribus filii tui	III. 39
	13. Et

L O C O R U M S C R I P T U R Æ.

13. Et spiritus Orientalis attulit locustas	I. 40
19. Spiritus Occidentalis	Ibid. & II. 30
XI. 8. Et omnis populus, qui est in pedibus tuis	I. 28
XII. 9. Assatum igni	III. 46
11. Et comederis illud in festinatione	Ibid.
12. Et transibo Terram Aegypti	I. 21
23. Transibit Dominus juxta ostium	III. 46
46. Et os non frangetis in eo	Ibid.
48. Et tunc accedet ad faciendum illud	Ibid.
XIII. 4. Et loquutus est Dominus ad Moyses	II. 33
10. Et observabis statutum hoc	III. 46
15. Et fuit cum indurasset se Pharao	III. 39
17. Non deduxit eos Deus	III. 24 & 32
17. Et circumduxit Deus populum	Ibid.
XIV. 3. Perplexi sunt in Terra	III. 50
10. Et Pharao appropinquare fecit	I. 18
27. Respiciente manè ad fortitudinem	II. 29
XV. 4. Currus Pharaonis	I. 70
6. Dexterâ tuâ, Domine	I. 46
10. Flavisti vento tuo	II. 30
18. Dominus regnabit in seculum & in perpetuum	II. 28
26. Ibi posuit ei statutum & judicium	III. 32
26. Et dixit, si audiendo audiveritis	Ibid.
XVI. 4. Ut tentem eum, utrum ambulaturus sit	III. 24
7. Cum audiret murmuraciones vestras	I. 45
18. Non superfuit ei, qui plus &c.	III. 12
33. Plenum Homer Man	I. 19
XVII. 5. Transi ante populum hunc	I. 21
6. Ecce ego ibo coram te	I. 15
6. Et percuties Tzur	I. 16
16. Super solium Domini	I. 9. & 28
XIIX. 23. Poteris stare	I. 13
XIX. 3. Et Moyses ascendit ad Dominum	I. 10
5. Ut adducerem vos ad me	III. 43
6. Vos eritis mihi Regnum sacerdotale	III. 8
9. Ecce ego venio ad te	I. 22
9. Ut audiat populus	II. 33
10. Sanctifica eos hodiè & cras	III. 33
11. Et descendit Dominus in oculis totius populi	I. 10

I N D E X

19. Moses loquatur	I. 65. & II. 33
20. Et descendit Dominus super montem Sinai	I. 10. & 27
22. Quin & sacerdotes, qui accedunt	I. 5
XX. 1. Et locutus est Deus omnia verba ista	II. 33
5. Super tertiam & quartam generationem	I. 53
7. Non accipies Nomen Domini Dei tui	I. 64
10. Quia sex diebus fecit Deus	II. 31
11. Et requievit die septimo	I. 67
11. Idcirco benedixit Dominus diei	II. 31
18. Omnis populus videbant voces	I. 46. & II. 33
19. Et non loquatur nobiscum Deus	II. 33
20. Quia ut tentaret vos	III. 24
24. Altare terreum.	III. 32. & 45
26. Ne detegatur turpitudine tua	III. 45
XXI. 12. Qui percutit Virum, & moritur	II. 13
14. Ab altari meo tolles eum	III. 39
19. Cessationem ejus dabit & c.	III. 41
24. Oculum pro oculo	I. 44
32. Argenti triginta siclos	III. 40
XXII. 6. Cum egressus fuerit ignis	I. 23
9. Ad Judices veniet negotium amborum illorum	II. 6
9. Quem condemnaverint Judices	III. 41. & 49
17. Secundum dotem Virginum	III. 49
18. Magam non fines vivere	III. 37
19. Qui sacrificat Diis, internecioni devovebitur	III. 32
22. Audiendo audiam clamorem ejus	I. 45. & 48
23. Irasceturq; furor meus, & occidam vos	III. 28
26. Et audiam, quia graciosus ego	I. 45
30. Septem dies erit cum matre sua	III. 49
XXIII. 11. Et comedent pauperes populi tui	III. 39
13. Non audietur per os tuum	I. 45
16. Ed quod collegeris opera tua	III. 43
17. Tribus vicibus in anno	III. 48
20. Ecce ego mitto Angelum meum	II. 34
21. Cave tibi a facie ejus, & attende	II. 7. & 34
21. Quia Nomen meum in medio ejus	I. 64. & II. 34
25. Et coletis Dominum	I. 36. & III. 32
XXIV. 1. Ascende ad Dominum	II. 32
2. Accedat Moses solus & c.	I. 18. & II. 32. & III. 51
	10. Et

L O C O R U M S C R I P T U R Æ .

10. Et viderunt Deum Israël	I. 4. & 5
10. Et sub pedibus ejus	I. 28
11. Sicut opus lapidis Sapphiri	I. 5. & 28. & II. 26. & III. 4
11. Et viderunt Deum	I. 5
16. Et habitavit Gloria Domini	I. 64
XXV. 8. Et facient mihi Sanctuarium	III. 32
9. Structura Tabernaculi	I. 3
19. Cherub unum	III. 45
40. Et fac juxta structuram eorum	I. 3
XXVI. 3. Conjuncta altera cum altera	I. 6
12. Posteriora Tabernaculi	I. 38
Et costa Tabernaculi	II. 30
XXIIIX. 2. Vestimenta sancta	III. 45
29. Et portabit Aharon	III. 47
38. Et erit super frontem ejus	Ibid.
41. Et sacerdotio fungentur mihi	III. 32
42. Et facient sibi femoralia	III. 45
XXIX. 21. Et asperges super Aharon	III. 46
48. Et habitabo in medio filiorum Israël	I. 25
XXXI. 13. Ut sciatis, quod ego Dominus	III. 24
17. Quievit & requievit	I. 67
18. Scriptas digito Dei	I. 66
XXXII. 9. Vidi populum istum	I. 48
16. Et tabula erant opus Dei	I. 46
19. Cum appropinquasset ad castra	I. 18
32. Dele me de libro tuo	II. 47
33. Delebo illum de libro meo	Ibid. & III. 17
34. In die autem visitationis mee	III. 17
XXXIII. 8. Et respexerunt post Moysen	I. 4
11. Et loquutus est Dominus ad Moysen	I. 37
11. Sicut loquitur Vir cum socio suo	II. 45
11. Et minister ejus Josua filius Nun	II. 32
13. Ostende mihi quaeso vias tuas	I. 54. & III. 54
13. Ut cognoscam te, utq; inveniam	Ibid.
18. Videre fac me gloriam tuam	I. 4. & 54. & 64. & III. 13
19. Et dixit, ego transire faciam omne bonum meum	I. 54
20. Non poteris videre faciem meam	Ibid.
20. Non videbit me homo	I. 64
21. Ecce locus mecum	I. 8. & 16

INDEX

21. Et stabis super petram	I. 15. & 16
22. Et erit cum transibit gloria mea	I. 21
22. Et protegam te manu meâ	Ibid.
23. Et videbis posteriora mea	Ibid.
33. Et facies mea non videbitur	Ibid. & 37
XXXIV. 6. Et transiit Dominus super faciem suam	I. 21
6. 7. Deus misericors, graciosus	I. 54
6. Multus benignitate & veritate	III. 53
7. Exstirpando non exstirpabit	I. 54
7. Visitans iniquitatem patrum	Ibid.
14. Non incurvabis te Deo alieno	III. 32
16. Et accipias ex filiabus ejus pro filiis tuis	III. 49
28. Et fuit ibi cum Domino	III. 51
35. Quia radiavit cutis faciei ejus	In Præf.
XXXV. 10. Et omnes sapientes corde in vobis	III. 54
25. Omnis mulier sapiens corde	Ibid.
35. Et implevit eos sapientiâ cordis	I. 19
XXXVI. 6. Et transire fecerunt vocem per castra	I. 21
7. Et substantia erat sufficiens ipsis	I. 63
XL. 34. Et gloria Domini replevit tabernaculum	I. 19. & 64.

LEVITICUS.

I. 2. Homo cum sacrificium ex vobis obtulerit	III. 32
2. De animalibus, de bobus	III. 46
II. 11. De nullo fermentato & de nullo melle	Ibid.
13. In omni oblatione tua offeres sal	Ibid.
IV. 13. Quod si tota Synagoga Israël erraverit	III. 41
18. Et totum reliquum sanguinem effundet	III. 46
26. Et expiabit pro eo sacerdos	III. 45
VI. 23. Et omnis Mincha sacerdotis	III. 46
IIIX. 32. Quod supersuerit de carne & sanguine	I. 41
IX. 2. Accipe tibi vitulum filium bovis	III. 46
X. 3. In faciebus omnis populi glorificabor	I. 37
XI. 10. Pinnae & squamas	III. 48
44. Sanctificate vos & estote sancti	III. 33
XII. 4. Omnem rem sacram non tangeat	III. 47
7. Et expiabit pro ea	III. 45
XIII. 16. Caro viva	I. 42
XV. 31. Et non morientur in immunditia sua	III. 47
	XVI. 3. 74.

L O C O R U M S C R I P T U R Æ.

XVI. 3. Juvencus filius bovis	III. 46
XVII. 7. Et non offerent ultra	Ibid.
10. Ponam faciem meam in comedentem sanguinem	Ibid.
11. Ego dedi illum vobis	Ibid.
XIIX. 1. 2. 3. &c.	III. 49
24. Ne polluamini in omnibus his	III. 46
XIX. 2. Sancti eritis	III. 47
6. Die, quo sacrificaveritis, comedetur, & postridie	III. 46
15. Non accipies facies egeni	I. 37
20. Ancilla desponsat a viro	I. 39
25. Ut multiplicet vobis fructum ejus	VII. 37
26. Non comedetis apud sanguinem	III. 46
30. Sanctuarium meum timebitis	III. 46 & 47
32. Ante faciem canam assurge	III. 36
XX. 3. Quia de semine suo dedit ipsi Molech	III. 47
3. Ad contaminandum Sanctuarium meum	III. 37
5. Et ponam ego faciem meam	I. 37 & III. 17 & 37 & 46
7. Sanctificate vos & estote sancti	III. 47
23. Neque ambuletis in statutis Gentium	III. 29 & 37
XXI. 1. Filios Aharon	III. 47
14. Prophanam & meretricem	III. 49
XXII. 28. Ipsum & filium ejus non mactabitis die uno	III. 48
XXIII. 30. Perdam animam illam	III. 17
43. Quod in tabernaculis habitare feci	III. 43
I. 64	I. 64
XXIV. 16. Qui expresserit Nomen Domini	III. 41
24. Secundum quod fecit, sic fiat ei	I. 22
XXV. 2. Cum ingrediemini in Terram	III. 39
23. Terra autem non vendetur absolute	I. 12
30. Et stabit domus, quae in civitate erit	I. 41
52. Quod se parum reliquum fuerit in annis	III. 36
XXVI. 21. Si ambulaveritis mecum in casu	Ibid.
24. Incedam etiam ego vobiscum	III. 37
23. Immittamque in vos bestiam	I. 30
38. Et comedet vos Terra inimicorum vestrorum	III. 51
42. Et recordabor foederis mei Jacobi	III. 46
XXVII. 10. Et illud & commutatio ejus	III. 46

N U M E R.

V. 15. Farina hordeacea

III. 46
15. Min.

I N D E X

	Ibid.
15. Mincha memoria	III. 38
VI. 4. Ex omni eo, quod fit	III. 33
5. Sanctus erit	I. 61
23. Sic benedicetis	I. 37
26. Tollat Dominus faciem suam	I. 61
27. Et ponent Nomen meum	III. 50
IX. 19. Quum verò morabatur Nubes	Ibid.
21. Quando item erat Nubes	Ibid.
22. Aut duobus diebus	III. 36
X. 9. Clangite buccinâ	I. 30
XI. 1. Incenditq; se in eos ignis Domini	III. 2
7. Et oculus ejus sicut oculus Bdellii	I. 10
17. Et descendam & loquar tecum	I. 40
17. Et separabo de spiritu	Ibid. & II. 45
26. Cum quievisset super eis spiritus	In Præf.
25. Et prophetarunt, & non addiderunt	II. 30
31. Et spiritus profectus est	II. 36
XII. 6. Si fuerit Propheta inter vos	II. 41. & 42. & 43.
6. In visione me notum faciam illi	II. 45
& 44. & 45.	I. 54
6. In somnio loquar cum eo	II. 24. & 45
7. In tota domo mea fidelis est	I. 3. 4. 5
8. Ore ad os loquar cum eo	I. 24
8. Et similitudinem ejus aspiciet	I. 30
9. Et exarsit furor Domini in eos	I. 65
XIII. 32. Terra comedens habitatores suos	III. 34
XIV. 10. Et dixerunt totus cætus ad lapidandum	III. 49
XV. 15. O congregatio statutum unum	II. 29
16. Lex una	I. 30
23. Quicquid precepit vobis Dominus	III. 41
24. A capitibus cætus	I. 39
30. Dominum probri afficit	I. 20
39. Non videbitis post cor vestrum	I. 15
XVI. 3. Quare effertis vos?	III. 43. & 50
27. Egressi sunt stantes	I. 15. & II. 6. & 42
XX. 5. Non locus seminis	III. 50
16. Et misit Angelum	II. 41
16. Et ecce sumus in Cadesch	II. 41
XXII. 12. Et dixit Angelus ad Bileam	22. Equi

LOCORUM SCRIPTURÆ.

22. Equitabat super asinam suam	I. 70
32. Quare percussisti asinam tuam	III. 17
32. Ego egressus sum in Sanctuarium	III. 22
XXIII. 5. Posuit Dominus verbum in os Bileami	II. 45
21. Non aspexit iniquitatem in Jacob	I. 4
XXIV. 4. Dixit audiens eloquia Dei	II. 45
XXV II. 11. Propinquiori de familia ipsius	III. 42
XXIX. 15. Sacrificium pro peccato Domino	III. 46
XXVII. 21. Donec expulerit inimicos suos	I. 36
XXXIII. 2. Et scripsit Moses	III. 50
2. Secundum os Domini	Ibid.
38. Juxta os Domini, & mortuus est ibi	III. 51
XXXV. 33. Nisi per sanguinem illius	III. 41
34. Ne polluat is Terram	III. 47

DEUTERONOM.

I. 2. Undecim dies	III. 50
17. Appropinquare facietis ad me	I. 18
28. Magna & munita in Cœlum	II. 47
34. Et audivit Dominus	I. 45
45. Et non audivit Deus	Ibid.
III. 11. Lectus ejus lectus ferreus	II. 47
IV. 6. Qui audiverint omnia statuta ista	III. 31
6. Utrique populus sapiens	II. 11. & III. 31
7. Propinqui ipsi	I. 18
8. Statuta & judicia justa	II. 39. & III. 26. 39
11. Usque ad cor Cœli	I. 39
11. Tenebra, nubes, & caligo	III. 9
12. Vocem verborum vos auditis	I. 37. & II. 33
15. Ullam similitudinem	I. 3
16. Et faciatis vobis sculptile, figuram	Ibid.
17. Formam ullius avis	Ibid.
19. Qua distribuit Dominus Deus tuus	II. 5
24. Ignis comedens est	I. 30
35. Tibi ostensum est, ut scires	I. 39. & II. 33. & III. 32. 51
36. Et verba ejus audivisti è medio Ignis	II. 30
39. Scito ergo & revocato ad cor tuum	I. 39. & III. 32. & 51
V. 4. De facie ad faciem	I. 37
5. Ego stabam inter Dominum	I. 13 & II. 33

I N D E X

15. Ut recorderis quod servus fuisti	II. 37
22. Voce magnâ & non addidit	II. 35
23. Quum audivissetis vocem	II. 30. 33
24. En ostendit nobis	II. 33
24. Quod Deus loquatur cum homine	II. 39
25. Nunc igitur quare moriemur	II. 33
27. Accede tu &c.	Ibid. & I. 18
27. Et audiemus atque faciemus	III. 33
29. Quis det, ut sit cor eorum istud	III. 32
31. Tu vero sta hic mecum	in Præfat. & I. 13. & III. 50
VI. 4. Dominus Deus noster Deus unus	III. 45
5. Diliges Dominum Deum tuum	III. 38. & I. 39. & III. 52
15. Deus enim zelotes	I. 36
15. Ne irascatur furor Domini Dei tui	Ibid.
24. Præcepit nobis Dominus facere	III. 27
24. Ut bene sit nobis	III. 31
25. Et justitia erit nobis	III. 53
VII. 10. Retribuit odio habenti ipsum	I. 36
26. Non adduces abominationem	III. 37
IX. 1. Ut vivatis	I. 42
2. Ut affligeret te, ac tentaret te	III. 24
3. Et afflixit te ac esurire fecit te	III. 17
12. Ne comedas & satureris	III. 39
15. Qui deduxit te per desertum magnum	III. 50
16. Qui cibavit te Mannâ	Ibid.
X. 12. Quid est quod Dominus Deus tuus petit	II. 39. & III. 29
14. Domini Dei tui sunt Cæli	II. 9
16. Circumcidite præputium cordis vestri	III. 33
17. Quia Dominus Deus vester est	II. 6
XI. 12. Oculi Domini Dei tui sunt in ca	I. 44
13. Ita ut diligatis Dominum Deum vestrum	III. 51
13. Et ad colendum eum ex toto corde vestro	III. 32
16. Ne seducat cor vestrum	III. 29
16. Ne colatis Deos alienos.	I. 36
XII. 2. Montes excelsos	III. 29. & 45
3. Et lucos illorum comburetis igne	III. 29
3. Nomenq; ipsorum perdetis	Ibid.
5. In locum, quem elegerit Dominus	III. 32. & 45
7. Et comedes coram Domino Deo tuo	III. 45
	12. Quia

LOCORUM SCRIPTURÆ.

12. Quia non est ei pars, neque hereditas tecum	III. 39
13. Ne offeras holocausta tua	III. 32
16. Super Terram effundetis illum instar aquæ	III. 46
20. Cum anima tua desiderat vesci carnibus	III. 17
23. Non comedes animam cum carne	I. 41
27. Sanguis sacrificiorum tuorum fundetur	III. 46
30. Quomodo colunt	III. 45
31. Omnem abominationem Domini, quam odit	I. 36. & 54. &
	III. 29. & 45.
31. Quia etiam filios suos	III. 47
32. Non adderis ad illud	III. 41
XIII. 1. Cum surrexerit in medio tui Propheta	II. 32
3. Tentat Dominus Deus vester	III. 24
4. Post Dominum Deum vestrum ibitis	I. 24. & 38
4. Et ipsi servietis	III. 32
XV. 11. Fratri tuo, pauperi tuo	III. 42
15. Et recordaberis quod servus fuisti	III. 39
20. Annuatim	III. 46
XVI. 3. Ut recorderis diei, quo egressus es	III. 39
14. Et letaberis in festis tuis	III. 46
18. Iudices & præsectos pones tibi	III. 35
XVII. 2. Vir aut mulier	III. 37
15. Non poteris constituere super te Virum alieni genam	III. 50
XIIX. 3. Et ventriculum	III. 39
11. Incantatores	III. 29
15. Illum audietis	II. 34
18. Prophetam suscitabo illis	Ibid.
19. Et erit qui non auscultabit	Ibid.
XIX. 19. Quemadmodum cogitavit	III. 49
XX. 5. Ne fortè moriatur in prælio	III. 20
16. Non relinques vivam ullam animam	I. 35. & I. 54
18. Ne doceant vos facere	Ibid.
XXI. 3. Urbis proxime	III. 40
12. Introduces eum in medium domus tua	III. 41
13. Ac flebit patrem suum ac matrem suam	Ibid.
14. Non abutitor eam ad questum	Ibid.
16. Non poterit dare jus primogeniturae filio dilectæ	III. 42
18. Filium declinantem & rebellem	III. 41
20. Epulo & potator	III. 33

I N D E X

XXII. 5. Mulier non feret arma Viri	III. 37
6. Quum occurrerit nidus avis coram te	III. 48
7. Ut bene sit tibi	I. 42. & III. 27
8. Facies sepimentum tecto tuo	III. 20
11. Non arabis bove & asino simul	III. 49
12. In quatuor alis vestimenti tui	I. 43
14. Et imposuerit ei occasiones verborum	III. 49
18. Et flagellabunt eum	Ibid.
19. Ac multabunt eum centum argenteis	Ibid.
19. Non poterit dimittere eam omnibus diebus suis	III. 49
26. Non facies puella quicquam	III. 41
29. Non poterit dimittere eam	III. 49
30. Non discooperiet alam patris sui	I. 43
XXIII. 1. Qui abscissos habet testiculos	III. 49
7. Non abominaberis Idumeum	III. 42
13. Paxillus erit tibi cum armis tuis	III. 43. & 41
14. Nam Dominus Deus tuus ambulat	III. 41
15. Non trades seruum	III. 39
16. Tecum habitabit in medio tui	Ibid.
17. Non erit meretrix	III. 49
18. Mercedem meretricis	III. 46
22. Si autem defieris vovete	Ibid.
XXIV. 1. Et scribat ei libellum repudii	III. 49
6. Non accipiet pro pignore metam	III. 39
7. Ei, qui furatus fuerit animam	III. 41
13. Tibique erit iustitia	III. 53
XXV. 2. Secundum impietatem ejus	III. 41
9. Sic fiet Viro	III. 49
10. Et vocabitur nomen ejus in Israële	Ibid.
XXVI. 17. Dominum exaltasti hodie	II. 43
18. Dominus quoque exaltavit te hodie	Ibid.
XXVII. 9. Ausculta & audi Israële	III. 33
XXVIII. 1. Tum constituet te Deus superiorem	I. 10
9. Et incedes in viis ejus	I. 24
12. Aperiet Dominus tibi thesaurum suum	II. 47
30. Vir alius dormiet cum ea	III. 8
33. Fructum Terra tua, & omnem laborem tuum	III. 37
39. Vineam plantabis & coles	Ibid.
40. Olyæ erunt tibi	Ibid.
	43. Pe-

LOCORUM SCRIPTURÆ.

43. Peregrinus, qui est in medio tui	I. 10
49. Quemadmodum volat aquila	I. 49
49. Gentem, cujus non audietis linguam	I. 45
50. Qui non accipit facies	I. 37
56. Quæ non tentavit plantam pedis sui	III. 24
58. Ut timeas Nomen gloriosum	Ibid. & 52
XXIX. 4. Et non dedit vobis Dominus cor	I. 39
6. Panem non comedistis	III. 50
18. Cujus cor avertat se hodie	III. 29. & I. 39
29. Nobis & filiis nostris in seculum	II. 39
XXX. 12. Non in cælis est	Ibid.
15. Vitam & bonum	I. 42
XXXI. 17. Et abscondam faciem meam ab eis	I. 23. & III. 51
18. Ego verò abscondendo abscondam	I. 24. & III. 51
29. Irritando eum opere manuum vestrarum	I. 36
XXXII. 4. Scaturiginis opus est perfectum	I. 16. II. 28. & III. 25. & 49
4. Omnes viæ ejus sunt judicium	III. 12. & 17
4. Deus veritas est, & non iniquitas	III. 24
4. Justus & rectus est	III. 53
5. Corruptitne eum Deus	III. 12
6. Ipse fecit te & preparavit te	II. 6
13. Equitare faciet eum super excelsa Terra	I. 70
14. Butyrum bovis & lac ovium	II. 47
15. Et impinguatus est Jeshurun	III. 39
17. Sacrificabunt Demonis, non Deo	III. 46
18. Scaturiginis, quæ te genuit, oblitus es	I. 16
19. Et vidit Dominus & exacerbatus est	I. 48
19. Præ ira in filios & filias suas	I. 36
21. Zelare fecerunt me in re, quæ non est Deus	Ibid.
24. Dentes bestiarum immittam in eos	III. 37
30. Quia scaturigo ipsorum vendidit eos	I. 16
36. Cum videbit, quod abierit manus	I. 48
47. Non enim est verbum inane	III. 26. & 50
XXXIII. 10. Docebunt judicia tua Jacobum	III. 39
16. Ob voluntatem inhabitatoris rubi	I. 25
23. Et plene benedictione Domini	I. 19
26. Equitans Cælum in auxilium tui	I. 70. & II. 19
26. Et altitudine suâ Cælos	Ibid.
27. Habitaculum Deus æternus	Ibid.

I N D E X

XXXIV. 5. <i>Et mortuus est ibi Moses</i>	III. 58
10. <i>Et non surget amplius Prophetæ</i>	II. 35
11. <i>In omnibus signis & portentis</i>	Ibid.
12. <i>In oculis totius Israël</i>	Ibid.

J O S U A.

I. 5. <i>Quemadmodum fui cum Mose</i>	III. 13
18. <i>Et non audiverit verba tua</i>	I. 45
V. 2. <i>Cultros lapideos</i>	I. 16
8. <i>Donec revixissent</i>	I. 42
13. <i>Levavit oculos suos, ac vidit</i>	II. 42
14. <i>Princeps exercitus Domini</i>	Ibid.
X. 12. <i>Et dixit in oculis Israël</i>	II. 35
13. <i>Sicut diem integrum</i>	Ibid.
XXII. 12. <i>Ut ascenderent contra eos ad pugnam</i>	III. 41
16. <i>Ut avertamini a hodie</i>	Ibid.
22. <i>Si per rebellionem & per pravicationem</i>	Ibid.
XIV. 2. <i>Trans flumen habitaverunt patres vestri</i>	III. 29
27. <i>Ipsa audivit omnia dicta Domini</i>	I. 65

J U D I C U M.

II. 1. <i>Ascendit Angelus Domini de Galgal</i>	I. 15. & II. 6. 46
4. <i>Et fuit cum loqueretur Angelus Domini</i>	II. 42
18. <i>Cum autem suscitasset Dominus eis iudices</i>	II. 45
V. 4. <i>Domine, cum egressus es de Seir</i>	III. 9
4. <i>Terra contremuit</i>	II. 29
VII. 2. <i>Et dixit Deus ad Gedeonem</i>	II. 41
IIX. 13. <i>Secundum formam filiorum Regis</i>	I. 1
X. 16. <i>Et angustiis affecta est anima ejus</i>	I. 41
XI. 29. <i>Et fuit super Jephthachum Spiritus Domini</i>	II. 45
XIII. 7. <i>Et aspectus ejus tanquam aspectus Angeli.</i>	II. 6
17. <i>Cum venerit Verbum tuum</i>	I. 22
XIV. 19. <i>Et irruit in eum Spiritus Domini</i>	II. 45

I. S A M U E L.

I. 9. <i>Eli autem sacerdos sedebat super solium</i>	I. 11
18. <i>Et facies ejus non erat illi amplius</i>	I. 37
23. <i>Stabiliat Dominus Verbum suum</i>	I. 12
II. 2. <i>Non est scaturigo sicut Deus noster</i>	I. 16

L O C O R U M S C R I P T U R Æ.

9. Pedes piorum suorum servabit	III. 18
24. Quam ego audio, quam transire faciunt	I. 21
35. Quemadmodum est in corde meo	I. 39. 41
III. 7. Samuel nec-dum cognoscebat Dominum	II. 44
VI. 5. Imagines anorum vestrorum	I. 1
XI. 6. Et irruit Spiritus Dei in Saulem	II. 45
XV. 22. Numquid voluntas Domino est in holocaustis	III. 32
XVI. 13. Et Spiritus Domini irruit in Davidem	II. 45
XX. 22. Quia misit te Dominus	II. 48
34. Quia indignabatur propter Davidem	I. 29
36. Ut transire faceret eum	I. 21
XXII. 8. Quod surgere fecit filius meus	I. 12
XXIV. 20. Et stabit in manu tua Regnum Israël	Ibid.
XXV. 9. Et loquuti sunt ad Nabal	I. 67
29. Et erit anima Domini mei ligata	I. 41
37. Et mortuum est cor ejus in medio ejus	I. 42
XXIIX. 14. Quæ est forma hujus	I. 1

II. S A M U E L.

II. 23. Et exivit hasta à posterioribus ejus	I. 38
26. Comedet gladius	I. 30
XIV. 2. Et tulit inde mulierem sapientem	III. 54
XVI. 10. Nam Dominus dixit ei, maledic	II. 48
12. Fortè videbit Dominus oculum meum	III. 2
XIIIX. 14. Et infixit ea in cor Absalomi	I. 39
XXI. 10. Aves Cæli federe super eos	I. 67
16. Et dixit, se percussurum Davidem	I. 65
XXII. 11. Et equitavit super Cherub & volavit	I. 49
XXIII. 1. Ista sunt verba Davidis postrema	II. 45
2. Spiritus Domini loquutus est in me	I. 40. & II. 45
3. Dixit Deus Israël mihi	II. 45

I. R E G U M.

I. 6. Et non irritavit eum pater ejus	I. 29
29. Vivens Dominus	I. 68
III. 5. In Gibeon visus est Dominus Salomoni	II. 45
15. Quumq̄, evigilasset Salomon	Ibid.
IV. 31. Et sapientior fuit omni homine	III. 54
VII. 14. Et impletus erat sapientiâ	I. 19
	IX. 2. Ap ^a

I N D E X

IX. 2. Apparuit Dominus Salomoni secundo	II. 45
3. Et erunt oculi mei & cor meum ibi	I. 44
X. 29. Ascendebat & egrediebatur currus	I. 70
XI. 11. Dixit itaque Dominus ad Salomonem	II. 45
XIV. 7. Propterea quod exaltavi te	I. 20
XVII. 9. Ecce praecepi mulieri viduae	II. 40
17. Et invalescebat morbus ejus	I. 42
XXII. 19. Vidi Dominum sedentem	II. 45

II. REGUM.

V. 26. Nonne cor meum ivit tecum	I. 39
II X. 4. Narra mihi obsecro omnia magnalia	II. 35
X 15. An est cum corde tuo rectum	I. 39
XIV. 8. Age videamus nos facie	I. 37
XVII. 9. Et occultè fecerunt filii Israël	I. 59. & III. 19
XXIII. 26. Post eum non surrexit sicut ille	I. 38

J E S A J A S.

I. 1. Quod vidit super Jebudab	I. 4
11. Ad quid mihi multitudo sacrificiorum	III. 32
15. Tamen non audio	I. 45
19. Si volueritis & audiveritis	III. 33
20. Gladio comedemini	I. 30
II. 3. Ex Tzïjon egredietur Lex	I. 23.
5. Ibimus in luce Domini	I. 24
6. Et in natis alienigenarum acquiescunt	I. 7. & I. 11
III. 3. Consiliarius & sapiens artificum	I. 34
12. Mulieres dominatae sunt ei	III. 8
26. Et exstirpata in Terra sedebit	I. 54
V. 6. Nubibus quoque mandabo	II. 48
20. Ponentes tenebras lucem	I. 32
30. Et aspiciet in Terram	I. 4
VI. 1. Vidi Dominum sedentem	II. 45. & III. 6
2. Seraphim stabant supra eum	III. 6
2. Duabus operiebat faciem suam	I. 43
3. Plena est tota Terra gloria ejus	I. 19. 64. & III. 52
7. Et tetigit os meum	I. 18
8. Et audivi vocem dicentem	II. 44. & 45
10. Et elongabit Dominus hominem	II. 29
	II X. 10. Inite

L O C O R U M S C R I P T U R Æ.

IIX. 10. Inite consilium	III. 22
IX. 2. Populus ambulans in tenebris	III. 54
X. 6. Ad gentem impiam mittam eum	II. 48
XI. 6. Et habitabit lupus cum agno	III. 11
XII. 3. Et haurietis aquas è fontibus salutis	I. 30
XIII. 3. Ego precepi preparatis à me	II. 48
10. Quia Stella Cœli	II. 29
13. Idcirco Cœlum commovere faciam	Ibid.
XIV. 8. Etiam abietes latatæ sunt de te	II. 47
XVII. 13. Et sicut globus coram turbine	III. 4
XIX. 1. Ecce Dominus equitat super nubem	I. 49
3. Et exhaurietur spiritus Aegypti	I. 40
XX. 3. Quemadmodum ambulavit servus meus	II. 46
XXIII. 18. Quia habitantibus coram Domino	In præfat.
XXIV. 16. Ab ala Terra cantica	I. 43
17. Formido & fovea & laqueus	II. 29
18. Et erit qui fugerit à facie formidinis &c.	Ibid.
XXVI. 2. Aperite portas, ut ingrediatur	In præf. & III. 7
4. Scaturigo saculorum est	I. 16
10. In terra rectorum perversè aget	III. 13
XXIIIX. 8. Et isti quoque in vino erraverunt	III. 8. & 48
9. Quia omnes mensæ	III. 8
XXIX. 11. Eritq; vobis visio omnium	II. 29. & 46
13. Propterea quod accedit populus iste	I. 18
14. Et peribit sapientia sapientum ejus	II. 11
XXX. 19. Populus enim in Tzizon habitabit	II. 29
20. Non abscondetur à te doctor tuus	I. 43
26. Eritq; lux Lunæ	II. 29
27. Et lingua ejus sicut Ignis consumens	I. 46
XXXI. 2. Et surget contra domum malignorum	I. 12
XXXII. 6. Et loquatur contra Dominum errorem	I. 59
XXXIV. 3. Et interfecti eorum projicientur &c.	II. 29
17. Et ipse projecit eis sortem	II. 48
XXXV. 5. Tùm aperientur oculi cæcorum	I. 2. & III. 54
XXXIIIX. 9. Et convaluit ab aegritudine sua	I. 42
XL. 6. Vox dicens, clama	I. 21
13. Quis direxit Spiritum Domini	I. 40
15. En Gentes sicut stilla stula	III. 12. & III. 13
18. Cui igitur assimilabitis Deum	I. 55

I N D E X

22. Qui sedet in circulo Terra	I. 17
22. Et expandit eos tanquam tabernaculum	III. 17
XL I. 10. Ne timeas, quia tecum sum ego	III. 51
XLII. 14. Tacui à seculo	III. 7
20. Aperiendo aures, tamen non audie	I. 2
XLIII. 7. Omnem, qui vocatur Nomine meo	III. 13
XLIV. 13. Circino format illud	I. 1
19. Et non revocat ad cor suum	I. 39
XLV. 7. Qui format lucem	II. 30. & III. 10
12. Ego, manus mea tetenderunt Caelos	II. 29
18. Ad inhabitandum formavit eam	III. 13
19. Non dixi semini Jacob	III. 26. & 49
19. Ego Dominus loquens justitiam	II. 47
XLVII. 13. Ab iis, qua ventura sunt	I. 22
XLIIIX. 4. Ut nervus ferreus cervix tua	III. 8
13. Dexteram meam palmavit Caelos	II. 30
13. Voco ego eos	Ibid.
L. 4. Dedit mihi linguam eruditam	III. 8
LI. 1. Aspicite ad venam, unde excisi estis	I. 16
2. Respicite ad Abrahamum patrem vestrum	Ibid.
3. Consolabitur Dominus Tzizonem &c.	II. 29
12. Ego sum consolator vester	Ibid.
LIII. 1. Brachium Domini cui revelatum est	I. 46
LIV. 10. Montes movebunt se	II. 29
LV. 1. Venite, emite, & comedite	I. 30
8. Cogitationes meae cogitationes vestrae	II. 20
10. Et parere facit eam	I. 7
12. Montes & colles cantabunt	II. 47
LVII. 12. Sic dicit Excelsus & altus	I. 20
15. Excelsum locum & sanctum inhabitabo	I. 34
LIIIX. 2. Appropinquationem Dei volunt	I. 18
8. Et ambulabit ante te justitia tua	III. 51
13. Et equitare faciam te super excelsa	I. 70
LIX. 2. Sed iniquitates vestrae dividerunt	III. 51
LX. 20. Non occidet ultra Sol tuus	II. 29
LXIII. 7. Miserationes Domini memoriae repetam	II. 29. & III. 50
10. Ipsi rebelles fuerunt	I. 29. & II. 29
15. Multitudo viscerum tuorum	I. 46
18. Hostes nostri conculcaverunt Sanctuarium &c.	II. 29
	LXIV. 9. Ne

L O C O R U M S C R I P T U R Æ .

LXIV. 9. Ne irascaris Domine usque valdè	Ibid.
LXV. 1. Quæsitus sum ab iis, qui antea	II. 29
8. Quemadmodum invenitur mustum	Ibid.
13. Ecce, servi mei comedent	Ibid.
15. Servos suos vocabit nomine alio &c.	Ibid.
LXVI. 1. Cælum solium meum est	I. 9
1. Et Terra scabellum pedum meorum	I. 46
17. Qui sanctificant se, & qui mundant se	III. 33
22. Sicut Cæli novi & Terra nova	II. 29

J E R E M I A S .

I. 5. Priusquam formare te in utero	II. 32
6. Quia puer ego sum	Ibid.
8. Ne timeas à facie illorum	II. 38
11. Virgam amygdalinam	II. 29. & 43
12. Quia vigilo ego	II. 43
18. Ecce, dedi te hodiè in urbem munitam	I. 38
II. 5. Quid invenerunt patres vestri in me	III. 47
6. Per Terram, per quam non transibat Vir	III. 50
8. Ambulaverunt post ea, qua non profunt	III. 49
13. Me dereliquerunt, scaturiginem Aqua viva	II. 12
31. Videte Verbum Domini	I. 46
31. Num solitudo sui Israël	II. 39. & III. 47
III. 15. Et dabo vobis pastores secundum cor meum	I. 39
IV. 19. Fremit in me cor meum	I. 46
22. Sapientes sunt ad malefaciendum	III. 54
23. Vidi Terram, & ecce, erat desolata	II. 29
V. 3. Percussisti eos, & non doluerunt	III. 36
7. In domo meretricis turmatim conveniunt	III. 49
8. Quisque ad uxorem proximi sui hinniunt	III. 8
10. Quia non sunt Domini	Ibid.
12. Negaverunt Dominum, & dixerunt	III. 17. & 32
VII. 16. Quia non audio te	I. 45
22. Non sum loquutus cum patribus vestris	III. 32
IIIX. 19. Irasci fecerunt me sculprilibus suis	I. 36
IX. 2. Universi sunt adulteri	III. 8
23. Ne jactet se sapiens in sapientia sua	III. 54
24. Sed in hoc gloriatur	Ibid.
X. 7. Quis non timebit te, Rex gentium	I. 36

I N D E X

12. Et intelligentiâ suâ inclinavit Caelos	I. 47
XII. 2. Propè es cordi eorum	I. 50. & III. 51
XIII. 16. Date Domino Deo vestro gloriam	I. 64
XV. 1. Si staret Moses & Samuel	I. 12
1. Non esset anima mea ad populum istum	I. 41
1. Ejice à facie mea, & egrediantur	III. 8
XVI. 19. Mendacium possederunt patres nostri	III. 49
XVII. 4. Ignem accendistis in naso meo	I. 46
12. Solium gloriae altitudo à principio	I. 9
XX. 8. Fuit Verbum Domini mihi in opprobrium	I. 37
XXIII. 2. Visito super vos	III. 17
9. Sicut vir, qui transivit vinum	I. 21
24. Num occultabit se quispiam in occultis	III. 52
29. Nonne sic est Verbum meum	III. 49
36. Et pervertistis verba Dei vivi	II. 29
XXIX. 22. Et assumetur ab eis maledictio &c.	II. 40
XXX. 6. Et versa sunt omnes facies in pallorem	I. 37
XXXI. 3. De longinquo apparuit Dominus mihi	III. 51
20. Fremuerunt viscera mea super eum	I. 46
35. Qui dedit Solem in lucem diei &c.	II. 28
XXXII. 14. Ut stent diebus multis	I. 13
17. Tu fecisti Caelos	II. 19
19. Oculi tui aperti sunt	III. 17
XXXIII. 25. Si non erit pactum meum	III. 13
XXXIIIX. 16. Qui fecit nobis animam hanc	I. 41
XXXIX. 12. Accipe eum & oculos tuos pone	I. 44
XLV. 3. Laboravi in gemitu meo	II. 32
5. Tu queris tibi grandia	Ibid.
XLVI. 22. Vox ejus quasi serpentis ibit	I. 24
XLIIIX. 11. Stetit sapor ejus in eo	I. 13
LI. 2. Et mittam in Babel ventilatores	II. 48
9. Quia attigit ad Caelum judicium ejus	I. 18
25. Et devolvam te de petris	III. 4

E Z E C H I E L.

I. 1. Aperti sunt Caeli	III. 7. & II. 47
1. Visiones Dei	III. 5
3. Et fuit super eum ibi manus Domini	III. 7
4. Et vidi, & ecce ventus turbidus	III. 5
5. Si-	5. Si-

LOCORUM SCRIPTURÆ.

5. Similitudo quatuor Animalium	III. 7
5. Similitudo Hominis erat eis	III. 1. 2
7. Pes reclus	III. 2
7. Tanquam aspectus eris politi	II. 10. 29. & 43. & III. 2
8. Manus Hominis	III. 2
9. Juncta erant unum ad alterum	Ibid.
11. Facies autem & ala ipsorum erant disjuncta	Ibid.
12. Quocumque erit spiritus ut eant	Ibid. & cap. 3
13. Et similitudo Animalium	I. 1. & III. 2
14. Et Animalia currebant & revertebantur	III. 2
15. Et cum vidiissem Animalia	III. 2. & 4. & 5
15. Rotam unam in Terra	III. 3
16. Aspectus rotarum	III. 2
16. Similitudo una erat quatuor illis	III. 7
16. Ac si rota una esset in medio rota	III. 2
17. Dum in quatuor partes suas eunt	Ibid.
18. Plenum oculis	Ibid.
19. Cum irent Animantia, ibant rota	Ibid.
20. Quacumque erat spiritus ut irent &c.	Ibid.
21. Cum ambularent ipsa, ibant	Ibid.
22. Et similitudo super capita uniuscujusq; Animantis	III. 7
26. Tanquam aspectus lapidis sapphiri	Ibid.
26. Similitudo solii	I. 1
26. Similitudo sicut aspectus Hominis	I. 46. & III. 2. & III. 7
27. Et vidi tanquam aspectum Chaschmal	III. 5
28. Velut aspectus arcus	III. 7
28. Hæc est visio similitudinis gloria Domini	Ibid.
II. 1. Et audiivi vocem loquentem ad me	II. 44
6. Ne timeas ab eis & à verbis ipsorum	II. 38
III. 12. Benedicte gloria Domini è loco suo	I. 8
23. Et egressus sum in campum	II. 46
IV. 1. Et tu sume tibi laterem	Ibid.
4. Et tu dormi super latus tuum sinistrum	Ibid.
9. Et tu cape tibi triticum & hordeum	Ibid.
V. 1. Et transire fac super caput tuum	Ibid.
II X. 1. Ego sedebam in domo mea	I. 3
3. Structura manûs	II. 46
3. Et elevavit me Spiritus	Ibid.
7. 8. 9. Et ecce foramen unum &c.	

I N D E X

12. Non videt nos Deus	III. 19
12. Dereliquit Dominus Terram	III. 17. & 54
14. Plangentes Thammus	III. 29
16. Posteriora sua verterunt Templo	III. 45
X. 8. Et apparuit in illis Cherubin similitudo manus	III. 7
9. Rota una juxta Cherub unum	III. 3
9. Et aspectus rotarum sicut aspectus lapidis	III. 4
11. Ad locum, ad quem convertebat	III. 3
12. Et caro earum, & terga earum	Ibid.
12. Et rota plena erant oculis	Ibid.
13. Rotis ipsis acclamatum est	Ibid. & cap. 4
14. Et quatuor facies erant unicuique	III. 1
15. Hoc est Animal, quod vidi	Ibid. & cap. 3
16. Et cum ambularent Cherubin	III. 3
20. Hoc est Animal, quod videram	Ibid.
XII. 2. Qui habent oculos ad videndum	I. 2
XVI. 6. Conculcatam in sanguinibus tuis	III. 46
XVII. 2. Aenigmaticè loquere Aenigma	In præf.
XIIII. 29. Non est aqua via Domini	III. 16
XX. 6. Ornamentum est omnibus Terris	II. 30
32. Et quod ascendit in spiritum vestrum	III. 51
49. An non parabolicè loquitur parabolas iste	In præf.
XXXI. 8. Similis erat ipsi pulchritudine sua	I. 1
XXXII. 7. 8. Et operiam, cum extinxero te, Caelos &c.	II. 29
XXXVII. 1. Fuit super me manus Domini	II. 41. & 44
1. Et collocavit me in medio campi	II. 46
XL. 3. 4. Et ecce Vir, cujus aspectus &c.	II. 44
XLIII. 2. Terra ipsa splendet propter gloriam ejus	III. 9
7. Locum plantarum pedum meorum	I. 46
XLIV. 2. Dominus Deus Israël venit in ea	I. 22

H O S E A S.

I. 1. Primum verbum Domini in Hosea	II. 30. & II. 41
2. Accipe tibi uxorem fornicationum	II. 46
II. 8. Argentum, quod multiplicaveram ei	III. 8
V. 11. Ambulavit post præceptum	I. 38
15. Ibo & revertar ad locum meum	I. 23. & 24
X. 11. Equitare faciam Ephraim	I. 70
XII. 10. Et per manum Prophetarum proposui similitudines	In præf.

JOEL.

LOCORUM SCRIPTURÆ

JOEL.

II. 10. Ante ipsum commovebitur Terra	II. 29
11. Quia fortia & facientia Verbum ejus	II. 48
11. Magnus dies Domini & terribilis	II. 29
28. Effundam Spiritum meum	II. 32
30. 31. Daboq; prodigia in Cælo &c.	II. 29

AMOS.

II. 9. Cujus altitudo erat sicut altitudo	II. 47
9. Et fortis veluti quercus	I. 63
III. 8. Dominus Deus locutus est, quis non prophetabit	II. 37
IV. 13. Qui format montes	II. 30
VII. 9. Et surgam contra domum Jeroboami	I. 12
II X. 2. Canistrum astivorum fructuum	II. 43
10. Occumbere faciam Solem	II. 29
11. Non famem panis, neque sitim aquæ	I. 30
12. Discurrent ad quarendum Verbum Domini	II. 36

JONAS.

II. 11. Et dixit Dominus pisci	II. 48
--------------------------------	--------

MICHAËAS.

I. 3. Ecce, Dominus egreditur de loco suo	I. 23. & II. 29
IV. 11. Et aspiciet in Tz'ijon oculus noster	I. 4
VI. 3. Popule mi, quid feci tibi	III. 47

NAHUM.

I. 2. Alciscitur se de hostibus suis	I. 36
--------------------------------------	-------

HABACUC.

I. 12. Ad judicium posuisti eum	III. 17
13. Et aspiciere pravitatem non potes	I. 4. 48
14. Facis Homines similes piscibus maris	III. 17
III. 3. Plena est omnis Terra laude ejus	I. 64
8. Nunquid contra flumina iratus est	II. 29
8. Quia equitabis super equos tuos	I. 70
16. Quia sedebo in die angustia.	I. 67

TZEPHA-

INDEX
TZEPHANIAS.

- I. 3. Et succidam Hominem II. 29
 12. Qui dicunt in corde suo, non benefacit III. 19

HAGGAEUS.

- I. 13. Dixit ergo Haggai Angelus Domini II. 42
 II. 7. Ego commoturus sum Cælum &c. II. 29

ZACHARIAS.

- I. 14. Dixit ad me Angelus loquens I. 44
 III. 1. Et Satan stabat ad dexteram ejus III. 22
 2. Increpet te Dominus, Satan Ibid.
 IV. 1. Reversus est autem Angelus, qui loquebatur II. 43
 5. Dixit ad me Angelus, qui loquebatur II. 44
 5. Et dixit ad me, annon nôsti quid hæc sint Ibid.
 10. Oculi Domini discurrunt I. 46
 V. 9. Ecce dñæ mulieres egrediebantur I. 49
 11. Et præparetur & collocetur ibi I. 67
 VI. 1. Quatuor currus II. 10
 1. Montes autem illi erant montes arci II. 29
 5. Isti sunt quatuor venti III. 22
 5. Illi stabant coram dominatore II. 10. & 30. & III. 22
 XI. 7. Pascam oves illas occisionis II. 46
 7. Baculos duos ad pascendum gregem II. 43
 8. Etiam anima ipsorum fastidivit me Ibid.
 XIV. 4. Et stabunt pedes ejus I. 13. & 28
 5. Veniet q̄, Dominus Deus meus I. 22
 9. In die illa erit Dominus unus I. 61
 11. Et exaltabitur & sedebit I. 11

MALACHIAS.

- I. 8. Offer illud Principi tuo III. 46
 9. De manibus vestris fuit hoc III. 12
 11. Et in omni loco incensum offertur I. 36
 12. Mensa Domini polluta est III. 46
 III. 6. Ego Dominus non mutor I. 11
 13. 14. 15. Invaluerunt contra me verba vestra &c. III. 19
 17. Et parcam eis I. 54
 18. Et 18. Et

LOCORUM SCRIPTURÆ.

18. Et convertemini & discernetis

III. 19

PSALMI.

II. 2. Adstant Reges Terræ	I. 15
4. Sedens in Cælis	I. 11
IV. 5. Dicite in corde vestro	I. 50. 59. & II. 5
VII. 15. Et pariet men dacium	I. 7
IIIX. 4. Opus digitorum tuorum	I. 46
5. Quid est homo, quæd recorderis ejus	I. 10. & III. 17
6. Et minorem fecisti eum paululum ab Angelis	I. 2
XI. 4. Oculi ejus videbunt	I. 44. & 46
XVI. 8. Posui Dominum coram me semper	III. 51
XVII. 12. Similitudo ejus ut leonis	I. 1
XIIIX. 9. Ascendi fumus in ira ejus	II. 29
12. Ponet tenebras latibulum suum	III. 9
31. Verbum Domini conflatum	III. 26
XIX. 1. Cæli enarrant gloriam Dei	II. 5
4. Non est sermo, neque verba	Ibid.
8. Lex Domini est perfecta	II. 39
9. Judicia Domini sunt veritas	III. 26
XXIV. 1. Domini est Terra & plenitudo ejus	III. 54
7. Elevate vos porta seculi	III. 7
XXV. 10. Omnes via Domini sunt veritas	III. 12
14. Secretum Domini timentibus eum	In præfat.
XXVII. 8. Tibi dicit cor meum	I. 65
12. Ne des me in manum hostium meorum	I. 41
XXIX. 4. Vox Domini cum robore	I. 46
9. Et in Templo ejus omnes dicunt gloriam	I. 64
10. Dominus in confusione sedet	I. 11
XXXIII. 4. Omnia opera ejus in fide	III. 25
6. Verbo Domini Cæli creati sunt	I. 23. & 65. & 66
15. Qui formavit simul cor eorum	III. 17
XXXIV. 16. Oculi Domini super justos	III. 18
17. Facies Domini super facientes malum	I. 37
19. Propinquus Dominus contritis corde	I. 34
21. Custodiens omnia ossa ejus	III. 18
XXXV. 10. Omnia ossa mea dicent	I. 64
XXXVI. 10. Tecum est scaturigo vitæ	II. 12. & III. 52
XL. 9. Et Lex tua in medio viscerum meorum	I. 46

I N D E X

XLII. 3. <i>Sitivit anima mea ad Deum</i>	I. 30
10. <i>Adstat conjunx ad dexteram tuam</i>	III. 8
XLVI. 3. <i>Non timebimus, etsi permutarit</i>	II. 29
XLIX. 3. <i>Etiam filii hominis, etiam filii viri</i>	I. 44
13. <i>Homo in honore non pernoctavit</i>	I. 2
13. <i>Similis est jumentis, quae intereunt</i>	III. 18
L. 7. 8. 9. <i>Audi popule mi, & loquar</i>	III. 32
LI. 5. <i>Et peccatum meum coram me est jugiter</i>	III. 46
LVI. 6. <i>Tot à die verba mea rebellant</i>	I. 29
LVII. 6. <i>Exaltare supra Caelos</i>	I. 20
LIIIX. 5. <i>Juxta similitudinem veneni serpentis</i>	I. 1
12. <i>Verè est fructus justo</i>	III. 50
LX. 4. <i>Tremere fecisti Terram</i>	II. 29
LXII. 12. <i>Unà vice locutus est Deus</i>	III. 33
LXV. 2. <i>Tibi silentium laus est</i>	I. 59
LXIIIX. 5. <i>Qui equitat super arabot</i>	I. 70
LXIX. 29. <i>Deleantur de libro viventium</i>	II. 47
LXXIII. 11. 12. <i>Et dicunt, quomodo novit &c.</i>	III. 19
20. <i>Imaginem ipsorum contemnis</i>	I. 1
28. <i>Appropinquatio Dei mihi est bona</i>	I. 18
LXXVII. 17. <i>Viderunt te aqua</i>	II. 29
LXXIIIX. 23. <i>Et januas Caeli aperuerat</i>	II. 47. & III. 7
39. <i>Spiritus abit & non revertitur</i>	I. 40
40. <i>Rebellarunt ei in solitudine</i>	I. 29
LXXXII. 5. <i>Non sciunt & non intelligunt.</i>	In Praefat.
6. <i>Dii estis</i>	III. 8
7. <i>Sicut homines moriemini</i>	I. 14
LXXXIX. 3. <i>Mundus Chesed adificabitur</i>	III. 53
15. <i>Justitia & judicium habitaculum</i>	I. 70
20. <i>Exaltavi electum è populo</i>	I. 20
XC. 2. <i>Antequam montes nascerentur</i>	I. 7
12. <i>Et Propbeta cor sapientia</i>	II. 38
XCI. 3. <i>Ipsè eruet te de laqueo</i>	III. 51
5. <i>Non timebis à timore noctis</i>	Ibid.
7. <i>Cadent à latere tuo mille</i>	Ibid.
14. <i>Quoniam me valdè amat</i>	Ibid.
15. <i>Invocabit me, & audiam eum</i>	III. 18
XCIV. 2. <i>Exaltabo te Judex terra</i>	I. 20
6. <i>Viduam & peregrinum interficiunt &c.</i>	III. 19
	XCVII. 2. Nu-

L O C O R U M S C R I P T U R Æ .

XCVII. 2. Nubes & caligo circa eum	III. 9
C. 3. Scite, quòd Dominus sit Deus	III. 51
CI. 7. Loquens mendacium non stabilietur	II. 30
CII. 7. Similis sum pellicano deserti	I. 1
14. Surges, misereberis Tz. jionis	I. 12
26. Antequàm Terram fundàsti	I. 37
CIII. 13. Quomodo miseretur pater filiorum	I. 54
19. In Cœlis disposuit solium suum	II. 26
CIV. 2. Qui operit se lumine	Ibid.
4. Qui facit Angelos suos ventos	II. 6
4. Ministros suos Ignem flammantem	I. 49
5. Terram fundavit super bases suas	II. 28
16. Cedri Libanon, quas plantavit	I. 66
21. Leunculi rugiunt ad prædam	III. 17
24. Quàm multa sunt opera tua, Domine	I. 66. & III. 25
CV. 20. Misit Rex & solvit eum	II. 48
22. Principes ejus secundùm animam suam	I. 41
22. Et senes ejus sapientes efficeret	III. 54
CVI. 35. Miscuerunt se cum gentibus	II. 11
CVII. 24. Ipsi viderunt opus Domini	I. 66
25. Et stare facit spiritum turbinis	II. 48
CXI. 3. Justitia ejus stat in saculum	I. 13
CXIII. 9. Qui facit sedere sterilem	I. 11
CXV. 16. Cœlum, Cœlum est pro Domino	II. 24
CXII. 6. Dominus est pro me, non timebo	III. 51
19. Aperite mihi portas justitiæ	III. 7
CXIX. 89. Verbum tuum stat in Cœlo	I. 15
126. Tempus est faciendi Domino	In Præfat.
144. Justitia sunt judicia tua	II. 47
CXXIII. 1. Qui habitas in Cœlis	I. 11
CXXXI. 1. Non ambulavi in magnis	I. 32
CXXXV. 6. Quæ voluit Jehova, fecit	III. 25
CXXXIX. 5. Posuisti super me manum tuam	I. 46
24. Si via rebellionis in me est	I. 29
CXLIV. 3. Quid est homo, & agnoscis eum	III. 17
4. Homo vanitati similis est	III. 12
CXLV. 9. Bonus est Dominus omnibus	Ibid.
16. Aperis manum tuam	III. 17
18. Propinquus Dominus omnibus invocantibus	I. 18

I N D E X

CXLVII. 9. <i>Qui dat jumento escam</i>	III. 17
18. <i>Mittit Verbum suum</i>	II. 48
CXLIIX. 1. <i>Laudate Dominum de Caelis</i>	II. 28
5. <i>Quia ipse precepit &c.</i>	Ibid.

P R O V E R B I A.

I. 6. <i>Ad intelligendum parabolam & elocutionem</i>	In præf.
9. <i>Additamentum gratiæ erunt capiti tuo</i>	III. 37
II. 4. <i>Si quasi veris eam tanquam argentum</i>	III. 54
III. 15. <i>Omnia desiderabilia tua non æquantur ei</i>	Ibid.
19. <i>In sapientia fundavit Terram</i>	III. 25
22. <i>Erunt vita animæ tuæ</i>	I. 42
32. <i>Abominatio Domini est perversus</i>	I. 34
IV. 15. <i>Declina ab ea. & transi</i>	III. 22
22. <i>Vita sunt inventientibus ea</i>	I. 42
V. 9. <i>Ne forte des alienis decorem tuum</i>	III. 54
17. <i>Sint tibi soli</i>	Ibid.
VI. 32. <i>Corrumpit animam suam, qui fecerit illud</i>	III. 12
VII. 6. <i>Per fenestram domus meæ &c.</i>	In præf.
VIII. 4. <i>Ad vos, ô viri, clamo</i>	Ibid.
11. <i>Omnia desiderabilia non æquabuntur ei</i>	III. 54
35. <i>Qui invenit me, invenit vitam</i>	I. 42
X. 21. <i>Stulti ob defectum cordis moriuntur</i>	I. 39
XI. 17. <i>Qui turbat carnem suam, crudelis est</i>	III. 42
XIV. 15. <i>Stultus credit omni verbo</i>	I. 62
XVI. 4. <i>Omnia fecit Dominus propter se</i>	III. 13
XVII. 16. <i>Ut quid est pretium in manu stulti</i>	I. 34
XIX. 3. <i>Stultitia hominis pervertit viam ejus</i>	III. 12
20. <i>Accipe disciplinam, ut sapiens fias</i>	I. 34
XXI. 25. 26. <i>Desiderium pigri interficit eum &c.</i>	Ibid.
XXII. 17. <i>Inclina aurem tuam, & audi</i>	In præf.
XXIII. 33. <i>Et cor tuum loquetur</i>	I. 65
XXIV. 13. <i>Comede, fili mi, mel</i>	I. 30
XXV. 11. <i>Sicut mala aurea</i>	In præf.
16. <i>Si mel invenisti, comede</i>	I. 32
17. <i>Contine pedem tuum à domo amici tui</i>	III. 47
27. <i>Comedere mel multum, non est bonum</i>	I. 30. 32
XXVII. 1. <i>Quia nescis, quid paritura sit dies</i>	I. 7
11. <i>Omnem spiritum suum profert stultus</i>	I. 40
	XXX. 12. Eff

L O C O R U M S C R I P T U R Æ.

XXX. 12. Est generatio munda in oculis suis	III. 33
XXXI. 3. Ne des mulieribus robur tuum	I. 34
10. Mulierem strenuam quis inueniet	III. 8

J O B.

I. 1. Vir erat in terra Uz	III. 22
6. Et venerunt filii Dei	Ibid.
11. Nisi in faciem tuam maledixerit tibi	I. 37
II. 5. Tange ipsummet & carnem ejus	I. 18
6. Veruntamen animam ejus serua	III. 22
8. Et ipse sedebat in medio cineris	III. 23
III. 5. Habitet super illam nubes	I. 25
IV. 13. Inter cogitationes à visionibus nocturnis	I. 3
16. Dum constitit, non agnovi	Ibid.
16. Silentium & vocem audiui	II. 44
18. Ecce, in servis suis non credit	III. 13. 23
19. Etiam qui inhabitant domos luteas	III. 12. & 13. & 23
V. 6. Non egreditur de pulvere iniquitas	III. 12
7. Homo ad laborem natus est	Ibid.
IIIX. 6. Si purus & rectus fueris	III. 23
6. Eritq; principium tuum paruum	In præf. & III. 23
IX. 22. Unum est, propterea dixi	III. 23
X. 10. An non sicut lac coagulasti me	Ibid.
XI. 5. 6. 7. Quis det Deum loqui &c.	Ibid.
5. Et aperuit labia sua	I. 46
12. Homo vacuus efficitur cordatus	I. 39
12. Ut pullus onagri est homo	I. 34
XII. 12. In decrepitis est sapientia	III. 54
XIII. 9. An sicuti illuditis homini	I. 73
XIV. 20. Mutavit vultum suum	I. 2
XV. 15. Ecce, in sanctis suis non posuit stabilitatem	III. 13
XX. 26. Omnes tenebra abscondita sunt	II. 30
XXI. 6. Si quando recordor, tunc terreor &c.	III. 23
6. Apprehendit carnem meam tremor	In præf.
21. Quia quæ erit complacencia ejus	III. 23
23. Iste morietur in fortitudine sua &c.	Ibid.
XXII. 5. An non malitia tua magna est	Ibid.
12. Nonne Deus in sublimitate Cæli	III. 14
21. Assuesce quæso cum eo	III. 51

I N D E X

XXIII. 13. Anima ejus desideravit, & fecit	III. 25
XXV. 5. Num est numerus exercitibus ejus	II. 11
6. Quanto magis Homo vermis	III. 12
XXVII. 6. Non defleat cor meum à diebus meis	I. 39
XXIX. 12. At sapientia undenam invenitur	I. 34. & III. 54
XXX. 26. Et venit malum	I. 22
26. Et venit caligo	Ibid.
XXXI. 27. Et seduxit sese in abscondito cor meum	III. 46
XXXII. 1. Et cesarunt tres Viri	I. 67
9. Non multi sapientes sunt	I. 34. & 54
16. Et steterunt, & non responderunt	I. 13
XXXIII. 14. Uno modo loquitur Deus	III. 23
23. Si fuerit apud eum Angelus interpretis	Ibid.
29. En omnia ista facit Deus	Ibid.
XXXIV. 20. Subito morientur	Ibid.
21. Oculi ejus super vias viri	III. 17. & 23
24. Conterit fortes	Ibid.
XXXV. 11. Qui docet nos de jumentis Terra	III. 23
XXXVI. 11. Si audiverint & serviverint	I. 45
XXXVII. 6. Dicit Nivi, esto Terra	II. 26
21. Nunc quoq, non viderunt lumen	In Præfat.
XXXVIII. 7. Cum cantarent simul Stella matutine	II. 5
13. Ut apprehendat alas Terra	I. 43
33. Numquid nosti statuta Cæli	II. 10
XLII. 5. Auditum auris audiveram te	III. 23
8. Non loquimini ad me rectum	Ibid.

R U T H.

II. 12. Ad recipiendum te sub alas ejus	I. 43
III. 9. Et expandas alam tuam	Ibid.
IV. 2. Et accepit decem viros	III. 49

C A N T I C.

I. 1. Osculetur me osculis oris sui	III. 51
4. Trabe me post te, curremus	III. 33
6. Filii matris meæ irati sunt in me	III. 54
16. Etiam lectus noster virens	II. 47
II. 15. Corruptentes vineas	II. 43
V. 2. Ego dormio, & cor meum vigilat	III. 51

ECCLE-

LOCORUM SCRIPTURÆ.

ECCLESIASTES.

I. 4. Terra autem in seculum stat	II. 28
9. Nihil novi fit sub Sole	II. 29
16. Et cor meum vidit	I. 4
II. 12. Qui jam fecerunt eum	II. 6
15. Dixi ego in corde meo	I. 65
III. 11. Omnia fecit pulchra in tempore suo	III. 25
14. Quicquid facit Deus	II. 28
19. Præstantia hominis præ bestiis nulla	I. 14
21. Quis scit spiritum filiorum hominum	Ibid.
IV. 17. Custodi pedem tuum, quando ibis	I. 5. & 32
V. 1. Quia Dominus est in Cælis	I. 59. & III. 52
VII. 17. Ne sis sapiens nimium	I. 32
24. Remotum quiddam est	In præfat. & I. 34
30. Tantummodò vide, hoc inveni	III. 12
IX. 14. Civitas parva, & homines in ea pauci	II. 22
X. 2. Cor sapientis ad dexteram ejus	I. 39
10. Si hebetatum fuerit ferrum	I. 34
20. Aves Cæli deferent vocem	II. 47
XII. 7. Spiritus hominis redit ad Deum	I. 40

T H R E N I.

I. 9. Immunditia ejus in alis ejus	III. 47
II. 9. Rex ejus & Principes ejus	II. 36
9. Etiam Principes ejus non invenerunt	II. 32
IV. 16. Facies Domini divisit eos	I. 37
V. 19. Tu Domine in seculum permanes	I. 9. & 11. & II. 26

E S T H E R.

I. 17. Cum egredietur Verbum	I. 23
V. 9. Et non surrexit, & movit se	I. 12
VII. 8. Verbum egressum est ex ore Regis	I. 23

D A N I E L.

II. 19. Tùm Danieli in Visione	II. 45
VI. 22. Deus meus misit Angelum suum	II. 6
VII. 1. Daniel somnium vidit	II. 43
1. Tùm scripsit somnium	II. 45
	16. Ac-

INDEX LOCOR. SCRIPTURÆ.

16. Accessi ad unum ex adstantibus	II. 43
IIX. 1. Visio apparuit mihi Danieli	Ibid.
13. Audivi unum Sanctum	II. 44
16. Audivi vocem Hominis inter illas	Ibid.
27. Et obstupui super Visione	II. 45
X. 6. Et corpus ejus sicut Tharsis	II. 10
8. 9. Et vidi Visionem magnam &c.	II. 41
XII. 7. Et juravit per vitam Mundi	I. 72

E S R A.

I. 1. Quo finiebatur Verbum Domini	II. 45
------------------------------------	--------

N E H E M.

IX. 6. Et exercitus Cælorum adorant te	II. 5
--	-------

I. C H R O N.

XII. 18. Et Spiritus induit Amasam	II. 45
38. Corde uno erant, ut constituerent	I. 39
XXIIX. 9. Tu itaque Schelomoh fili mi	III. 51
11. Structura porticus	I. 3
XXIX. 25. Et magnificavit Deus Salomonem	I. 10

II. C H R O N.

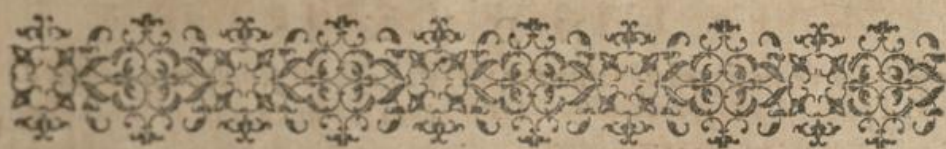
XV. 1. Super Asariam filium Obed	II. 45
XX. 14. Fuit super eum Spiritus Domini	Ibid.
XXIV. 20. Spiritus Dei induit Zachariam	II. 45
XXXVI. 16. At illi subsannabant Angelos Dei	II. 42

INDICIS LOCORUM SCRIPTURÆ

F I N I S.

INDEX

I N D E X

R E R U M P R Æ C I P U A R U M.

- A
A B R A H A M quid docuerit 301
Absurditates sententia alicujus non numero, sed pondere sunt dijudicanda 250
Accedere, Appropinquare, quo sensu de Deo dicatur 21
Accidens nullum ultra momentum durare 153
Accidentia se invicem non sustinere 158
de Accidentibus 152
Actio aequivoce dicitur de Materialis & Abstractis 232
Actiones Dei omnes bona 353-411
Actiones finium ratione sunt quadruplices 410
Actiones Prophetarum, quas fecisse dicuntur, facta sunt in Visione Prophetia 322
Actionum diversitas non arguit diversitatem in agente 82
Adeps intestinorum cur prohibitus 495
Adonaj 106
Adonaj dicitur de Angelis 107
Aegyptii coluerunt signum Arietis 480
Aequalitas & proportio in creaturis 360
Aequitas & Justitia 500
de Aestimationibus & Anathematis 455
Aetas primorum Mundi hominum 325
Affectibus non est indulgendum 89
de Affinitate cum Gentibus non contrahenda 507
Agens cum uno tempore agit, alio nō, unde id proveniat 233.
& an mutationem in Agente inferat ibid.
Agnus in die Paschatis cur mactandus fuerit 481
Ala Angelis attribuuntur 75
Alia est natura rerum, quando generantur, & quando perfecta sunt 227
de Allegoriis Rabbinorum 473
Altare cur noluerit edificari Deus ē lapidibus caesis 477
Altus quo sensu Deus appelletur 23
de Amalekitis delendis 466
Ambitio & arrogantia 305
Ambulare, Ire, quo sensu de Deo usurpetur 29
Amicis homo semper indiget 498
Amisae res restituenda 458
Amore & Timore Dei cultus Divinus perficitur 424
Analogicè prædicari quid 93
A natura rei in Actu ad ejusdem naturam in potentia existentis non licet argumentari 228
Andeloseni excellentes Mathematici 205

I N D E X

Angeli sub variis figuris apparuerunt 2.73	Apprehensiones sensuum in lingua Ebraea confunduntur 65
Angeli quoque sub Mulierum specie apparuerunt 73	per Aquam quid intelligatur in historia Creationis 277
Angeli sub quibus formis apparuerint 202	de Aquis, quibus probabatur Mulier declinans 499
Angeli an propter hominem creati 367	Arabes quomodo desertum appellant, per quod Israelitae profecti 512
Angeli unius longitudo quanta 209	Arborum Vitae magnitudo 281
non omnes Angeli sunt stabiles & permanentes 202	Arca super humeros cur portanda fuerit 479
cur Propheta Angelis corpora & actiones corporeas attribuerint 73	quare coram Arca iusserit ponere candelabrum 472
Angelis cur forma Animalium irrationalium attribuantur 74	cur supra Arcam iusserit duorum Angelorum formam facere 476
Angelus quid significet 200	Aristoteles non credidit, rationes suas pro Aeternitate Mundi esse demonstrativas 184
dicitur de motu animalium irrationalium ibid. de elementis ibid. de Legatis hominum ibid. de Prophetis ibid. de Intelligentiis abstractis ibid. de facultatibus vitalibus & animalibus ibid.	Aristotelis sententia de Mundo 219
Angelus unus unum habet tantum munus & operationem 202	Aristotelis rationes pro Aeternitate Mundi 220. non credidit illas esse demonstrativas 223.224.225. sunt dialectica 227
Anima quo sensu Deo attribuitur 59	quae Aristoteles scripsit de rebus sublunariis, vera sunt: contra, quae de caelestibus corporibus 249.
de Animalium faciebus apud Ezechielem 332. de illorum figura seu forma 333. motu 534	250
de Anno Intermisionis & Jubilaeo 454	Aristoteles quomodo crediderit, Mundum necessariam habere existentiam 243
Anthropopathia 30.43	Artium liberalium usus in Theologia 45.46
Antiquitas Mundi cur non credatur cum Aristotele 257	Ascendere quo sensu de Deo dicatur 14
Apprehensio rerum incorporearum est difficilis 73	Assaria solta 133
Apprehensio Intellectus est imperfecta 37	in Astronomia non omnia sunt demonstrativa 210
Apprehensionis Dei gradus 98	de Atomis 149
	Attributa & nomina corporea cur Deo

R E R U M.

Deo adscribantur 31
 Attributa Affirmativa cum Negativis
 quomodo convenient 96. quo-
 modo inter se differant ibid.
 non rectè Deo attribui ibid. sunt
 periculosa 104

qualia sint Attributa, quæ Deo in
 Scriptura attribuuntur 84
 cur in prevaricationibus adhibeantur At-
 tributa affirmativa 101

Attributis affirmativis à Deo elonga-
 mur 99
 Attributa Negativa sunt vera Attri-
 buta 95

Attributis Negativis potest describi
 Deus 96
 vis Attributorum Negativorum 103
 Audire quo sensu Deo attribuat
 63

Aves cur offerre jufferit 481

B

Barach cur non potuerit prophetare
 286

Βασιλογία in Oratione 101
 de Bestia, quæ hominem occidit 457
 de Bestia, cum qua homo rem habuit
 ibid.

cum Bestia commisceri cur non liceat
 502

Bileam qualis Propheta fuerit 318
 Bileami historia corrigat in Visione
 Prophetiæ 310

Bonum quid vocemus 365
 Bonum esse de quânam re dicatur
 278

quia Bonum, cur non dicatur in o-
 peribus secundi diei ibid.
 de Bove cornupeta 457

C

Cæli cur vocentur solum 13
 Cæli quo sensu dicantur sedere 16
 Cæli & Elementorum non est una
 materia 237

Cæli, Terra, Solis, Luna, Stella-
 rum, &c. commotio, destructio vel
 mutatio quid significet 265

principium motus Cæli est anima 194
 ex motu Cæli probatur existentia
 Creatoris 191

Cælum habet Intellectum 195
 Cælum habet Appetitum ibid.

Cælum habere Animam 194
 Cælum & Terra simul creata 275

Carnem cum lacte comedere cur non
 licuerit 496

Castra cur munda haberi voluerit
 Deus 467

Causse dissensionum & controversia-
 rum 39

Charitas erga proximum 437
 de Circumcisione 505

Clementiæ plura decet facere opera
 quàm pœnæ. 89

Cogitationes de peccato graviores
 sunt peccato ipso 348

Coma cur prohibita fuerit 447
 de Comestione rerum sacrarum 482

Confusio verborum Anomalorum in
 lingua Hebræa 121

de Congressibus illicitis cum feminis
 502

Consuetudinis quanta vis 39
 Convivia non præcepta in Lege vi-
 tant Sancti 348

Cor quo sensu Deo attribuat 58.
 ex membris internis nullum præte-
 re à ipsi attribuitur 66

I N D E X

<i>in Corde suo dicere quid</i>	36	<i>est sine modo</i>	359
<i>Corporeitas à Deo removenda</i>	90	<i>Deus nequit defini</i>	78
<i>remotio Corporeitatis per Cabbalam</i>		<i>ab operibus potest Deus describi</i>	82
<i>tradenda</i>	50	<i>Deus omnium rerum finis ultimus</i>	127
<i>Corpus equivocè dicitur de superiori-</i>		<i>Deus est Forma Mundi ultima</i>	126
<i>bus & inferioribus</i>	237	<i>Deus est Intellectus, Intelligens, & In-</i>	
<i>Corruptio omnis accidit ex parte ma-</i>		<i>telligibile</i>	121
<i>teria</i>	344	<i>Deus est immutabilis</i>	16
<i>Creare dicitur etiam de Privationi-</i>		<i>Deus nullas habet qualitates</i>	79
<i>bus</i>	352	<i>Deus nō potest defini à loco vel tem-</i>	
<i>in Creationis historia non omnia se-</i>		<i>pore</i>	80
<i>cundum litteram intelligenda</i>	273	<i>Deus non omninō sustulit cultus Ido-</i>	
<i>Cultus Dei principalis quis</i>	515	<i>lolaricos, sed illos à rebus creatis ad</i>	
<i>Cupiditatum extinctio est de Inten-</i>		<i>se transulit</i>	432
<i>tione Legis</i>	437	<i>Quomodo Deus dicatur movere Cœ-</i>	
<i>Cura domestica rei familiaris impe-</i>		<i>lum</i>	195
<i>diunt hominem in Apprehensione</i>		<i>Cur Deus vocetur Rupes</i>	19
<i>rerum Divinarum</i>	50	<i>Cur Deus vocetur Zelotypus, Vindex,</i>	
<i>de Custodia circa Sanctuarium</i>	477	<i>Irascens</i>	88
<i>de Custodibus</i>	469	<i>Cur Deus vocetur Misericors</i>	ibid.
D		<i>Cur Deus vocetur Gratosus</i>	ibid.
<i>de Damnis illatis</i>	456	<i>Deus cur Vita Mundi</i>	127
<i>Danjel cur non inter reliquos Prophe-</i>		<i>Deus quomodo dicatur fuisse, ante-</i>	
<i>tas numeretur</i>	318	<i>quam crearet Mundum</i>	216
<i>Danjelis liber cur relatus sit inter Ha-</i>		<i>Deus gubernat Mundum per Angelos</i>	
<i>giographos</i>	319		200
<i>David cur non inter Prophetas nume-</i>		<i>Deus an nōrit omnia particularia</i>	
<i>retur</i>	318	<i>372.373. Philosophorum objectio-</i>	
<i>Decem precepta cur numero singulari</i>		<i>nes, contra universalem Dei scien-</i>	
<i>concepta sint</i>	287.	<i>tiam omnium particularium</i>	374
<i>in promulgatione illorum populus</i>		<i>Deus scit possibilia</i>	392
<i>vocem vel sonum tantum audivit</i>	287.288	<i>An nulla sit proportio inter Deum &</i>	
<i>Decimarum secundarum ratio</i>	453	<i>Creaturas ejus</i>	81
<i>Denominatio vel descriptio rei alicu-</i>		<i>cur Propheta Deum nobis describant</i>	
<i>jus sit quinque modis</i>	78	<i>Audientem, Loquentem, Agentem,</i>	
<i>Descendere quo sensu de Deo dicatur</i>	14	<i>Animam habentem</i>	65
<i>Desiderium rerum non-necessariorum</i>		<i>Diabolus nullam habet potestatem in</i>	
		<i>Animam hominis</i>	398
		<i>De Dicere in historia Creationis su-</i>	
		<i>virar</i>	

R E R U M.

mitur pro Voluntate Dei	118	Deus	129
Dies Domini magnus & terribilis		libellus Esther per Sp. S. scriptus	317
quid	271	Exire quo sensu de Deo usurpetur	28
de Diebus festis	471	Existencia est Entis accidens	93
à Difficilioribus non est incipiendum		Existencia Dei quomodo in Libris sa-	
44		cris pro vulgo demonstratur	64
Discerptum cur prohibitum	495	Existencia rei alicujus quomodo de-	
Discipuli Prophetarum, cur Filii Pro-		monstratur	63
phetarum	11	Expansa duo sunt	205
Diversa semina & plantas simul sere-		Ezechielis apprehensio fuit triplex	
re vel plantare cur non licuerit	451	340	
Divinandi & conjectandi facultas		Ezechielis & Jesaja apprehensio ea-	
299. illius causse 16. in Prophetis		dem	341
est fortissima	ibid.	F	
de rebus Divinis occultè est loquen-		Facie ad faciem, quid significet	55
dum	20	Facultas Imaginatrix vocatur Ange-	
res Divinae sunt modestè tractanda		lus	202
9.10		Festorum ratio	489
Doctores Legis cur honorandi	443	Fides quid sit	75
E		Figmentum malum & figmentum	
Ebriositas quantum vitium	348	bonum	398
Eccentra	252	Filia vocis	311
Ecclesiastes Salomonis	262	Finis hujus rerum Universitatis	362
Nomen Dei Ehjeh ascher Ehjeh	113	Formarum caussa Efficiens	214
quatuor Elementorum ordo à Mose		Fortitudo & Magnanimitas	298.
recensetur	277	in Prophetis fortis est	299
R. Elieseris dictum de creatione Cœli		Fructuum quarti anni ratio	453
& Terræ	258	G	
Eliseus cur vocetur Sanctus	348	quomodo omnia, quæ Generantur, e-	
Elohim dicitur de Judicibus	199.	tiam corrumpantur	260
cur dicatur de Deo & de Angelis		Gloria Domini quid significet	115
ibid.		cur Gustus & Tactus non attribuan-	
Enthusiasmi	297	tur Deo, cum reliqui sensus ei tri-	
Entia omnia in tres partes dividun-		buantur	69
tur	210	H	
Entia singula propter se, non propter		Habitare quo sensu de Deo dicatur	30
aliud, creata sunt	364	de Hereditatibus	469
Epicycli	252	Hereticus quis	54
Equitare Cœlos quo sensu dicatur		Hagiographa cur Kethubhim	317

I N D E X

<p>de Historiâ diluyii, Sodoma item & Gomorrha 509</p> <p>Homo est animal politicum 303</p> <p>Homo est exigua Mundi pars 355</p> <p>Homo cur Microcosmus 145</p> <p>Homo non est finis hujus universi 364</p> <p>Homo cur non debeat erectâ staturâ incedere 524</p> <p>Homo quomodo Deum magnificet 116</p> <p>Homo cur dicatur ad Imaginem & similitudinem Dei creatus 3</p> <p>Homo Intellectu praditus fuit ante lapsum 4</p> <p>Homo Intellectu carens non est Homo 11</p> <p>de Hominis creatione 279</p> <p>Homines cur capita detegere non debeant 524</p> <p>Humeri cur Deo non attribuantur 67</p> <p>de Humilitate 524</p> <p>Hyperbola Prophetarum 325</p>	<p>III est Schem hammephorasch 106</p> <p>Ignorantia & Educatio non excusant 54</p> <p>Ignorantia multorum malorum causa 354</p> <p>Imaginatio fortior in quiete sensuum 293</p> <p>Imaginatricis facultatis perfectio requiritur ad Prophetiam 292</p> <p>Imperfectiones humana non attribuantur Deo 31</p> <p>an ex Impiorum prosperitate sequatur, Deum res humanas ignorare 387</p> <p>de Impossibilibus 371. non attribuantur ea Deo 371</p> <p>quomodo Inanimata Deum magnificent 116</p> <p>Incorporeitas Dei creditur ob duas causas 257</p> <p>Incorporeitatis Dei demonstratio 190</p> <p>Individuorum inter homines varietas 304. 346. illius causa 304</p> <p>non dari Infinitum 163</p> <p>Influentia Divina 296</p> <p>Influentia quid 214. 215. cur sic vocetur actio abstractorum 215. dicitur de actione Creatoris ibid.</p> <p>Intellectus agens quomodo agat 232</p> <p>Intellectus cōjungit Deum & nos 516</p> <p>Intellectus vocatur Cherubinus 202</p> <p>non est defatigandus Intellectus is, quæ caprum ejus superant 41</p> <p>Intellectus, Intelligens & Intelligibile est idem in omni eo, quod actu intelligitur 123</p> <p>Intellectui aquè ac sensibus accidit defatigatio 40</p>
---	---

<p>I</p>	<p>Fab 114</p> <p>Idola cur Tzelamim 2</p> <p>Idololatra quo animo Idola colant 53</p> <p>Idololatrarum astutia & calliditas 448</p> <p>Idololatria sublatio præcipua Legis intentio 424</p> <p>propter Idololatriam dicitur Deus irasci & Zelotypiâ affici 52</p> <p>ex Idolis emolumentum capere cur non liceat 447</p>	
-----------------	---	--

Intel-

R E R U M.

<i>Intelligentia</i>	196	<i>runt Efficientem quam Causam</i>	
<i>Intelligentiarum numerus</i>	ibid.	<i>appellare</i>	124
<i>Invocationem sui cur praceperit Deus</i>		<i>Loquentium primorum scopus & intentio</i>	134
443		<i>Loquentes Ismaelitarum unde trahant originem</i>	133
<i>de Jobo & ejus afflictionibus</i>	395	<i>Loquentium precipua fundamenta</i>	
<i>scopus libri Jobi</i>	405	135. <i>dubia sunt & incerta</i>	ibid.
<i>Josua cur noluerit, ut Jericho reedificetur</i>	512	<i>Loquentium rationes pro Novitate Mundi</i>	165
<i>Iraisci quare Deus dicatur non Iraisci debemus personis, sed vitiis</i>	52	<i>Loquentium rationes pro unitate Dei</i>	
89		172	
<i>Judices Israelis in quo gradu Prophetarum sint constituti</i>	316	<i>Loquentium argumenta contra corporeitatem Dei</i>	176
<i>Jurandum cur non sit per Nomen Dei</i>	443	<i>Loquentium principia</i>	148
L		<i>Luna vim habet in Aquam</i>	207
<i>Leges Propheticae sunt triplices</i>		<i>Lux primi diei</i>	276
305		<i>Lux & Tenebra causa generationis & corruptionis</i>	199 279
<i>Leges odio habentur ab hominibus prophanis</i>	303	M	
<i>Legis intentio</i>	417	<i>de Maculatione Animalium</i>	496
<i>Legis Mosaiicae perpetuitas nobilitas</i>	301. ibid. perfectio	<i>Magos seu Veneficas in specie cur Deus jubeat occidere</i>	445
<i>Legis usus</i>	304	<i>Magi cur occidendi</i>	ibid.
<i>de Lepre pollutione</i>	494	<i>nullum opus Magicum sine siderum respectu perficitur</i>	ibid.
<i>Levijathan quid</i>	404	<i>Magorum operum species tres</i>	444
<i>Levirarus</i>	500	<i>Magus omnis est Idololatra</i>	445
<i>Levita propter vocem inepti censebantur</i>	478	<i>Magis & minus de quibus dicatur</i>	92
<i>Libellus repudii</i>	499	<i>Malkut</i>	462
<i>Liberi per ignem non traducendi</i>		<i>cum Masculo congruere cur non liceat</i>	
449		502	
<i>Libido quantum peccatum</i>	348	<i>Massal quid</i>	206
<i>Lingua Hebraea cur Sancta</i>	349. illius verecundia	<i>Mathematicarum disciplinarum usus</i>	
	ibid.	161	
<i>Loca Scripturae, quae de interitu Mundi docere videntur, esse parabolica</i>		<i>de Malis</i>	353
264		<i>Mala sunt privationes</i>	ibid.
<i>Loquentes 124. cur Deum maluerint</i>		<i>Mala per se non facit Deus</i>	ibid.
		<i>Mala, quae Homini eveniunt, proveniunt</i>	

I N D E X

niunt ab ipsomet homine	356	secta Muatzali, vel Mahatazela,	
Mala quae pius accidunt, unde proveniant	520	h.e. separatorum	133
an plura sint Mala quam bona	354.	Mulier menstruata cur prohibita	503
355		de Muliere formosa captiva	467
Malorum tres species	356	de Muliere suspecta marito suo de adulterio	499
Materia bona est donum Dei	347	Mulieri cur non gestare liceat vestimenta Viri	447
Materia impedit apprehensionem abstractiorum	350	Mundities externa corporis etiam spectatur in Lege	438
Materia prima an sit generabilis & corruptibilis	229	Mundi & hominis comparatio	139
Mel in sacrificiis cur prohibitus fuerit	481	differentia inter Mundum & Hominem	146
Membra generationis non sunt corrumpenda	507	Mundus inferior regitur à Mundo superiori	206
de Membro animalis vivi	496	Mundus inferior regitur à virtutibus Caeli	199
Membra corporis cur Deo attribuantur	65	Mundum habere Motorem, eumque unum, incorporeum & aeternum	184
ex Membris internis nullum nisi cor Deo attribuitur	67	Mundus non est creatus in principio temporis	275
Membrorum in corpore humano subordinatio	431	Mundi interitum non credendum esse necessarium	260
de Mercenariis	469	Mundus ipse docet, quod sit ex Intentione factus	236
Metaphora Prophetarum	326	de Mutuante & Mutuum accipiente	455
Miliaria Legis quanta	368	multa Mystera divina perierunt inter Judaeos; & quibus de causis	132
Mincha sacerdotis cur comburenda fuerit	483		
Mincha quare cum oleo & simila miscenda fuerint	482	N	
de Miraculis	271	de Narrationibus quibudam in Scriptura, quae nullam videntur utilitatem habere	508
Miracula Mosis, & aliorum Prophetarum quomodo differant	291	de Nasireatu	497
Mixtio Elementorum est causa rerum innovatarum in hoc Mundo	213	res Naturales vocantur opus Dei	119
Modestia Mosis	9	Nullas res Naturales esse per accidens	242
Mosis virtus heroica unde ante Mosen nemo fuit, qui dixit, Deum secum esse loquutum	113		

Neces-

R E R U M.

<i>Necessaria majori in copiâ habentur</i>	<i>Orbes cœlestes esse animatos</i>	192
<i>quàm non necessaria</i>	<i>Orbes cœlestes an propter Hominem</i>	
360	<i>creati</i>	366.368
<i>de Necessitate rerum existentium,</i>	<i>Orbes cœlestes intelligunt operationes</i>	
<i>quam statuit Aristoteles</i>	<i>suas</i>	203
246.247	<i>Orbium cœlestium Musica & har-</i>	
<i>de Nervo femoris</i>	<i>monia</i>	204
496	<i>Organa nutritionis & alimenti cur</i>	
<i>de Nido avium</i>	<i>Deo non attribuantur</i>	67
<i>ibid.</i>	<i>versus Orientem adorârunt antiqui</i>	
<i>Nomen DE I quid significet</i>	475	
115	<i>Osiores Dei tantùm vocantur Idolola-</i>	
<i>Nomen duodecim litterarum</i>	<i>tra</i>	90
109.		
<i>cur occultatum fuerit</i>		
110		
<i>Nomen quadraginta-duarum litte-</i>		
<i>rarum</i>		
110		
<i>Nomina Dei in amuletis à Magis u-</i>		
<i>surpata sunt ficta & ementita</i>		
108		
	P	
	<i>Panis cur offerendus fuerit</i>	481
O	<i>Parabola Prophetarum</i>	312
<i>Oblationes cur perfectæ esse debuerint</i>	<i>de festo Paschatis</i>	471
481	<i>de Paschatis ritibus</i>	483
<i>Oblationes non principaliter inten-</i>	<i>Pasio à Deo removenda</i>	91
<i>duntur à Deo in præceptis</i>	<i>Peccatum quantò gravius, tantò vi-</i>	
435	<i>lior ejus oblatio</i>	486
<i>Oblationes, quas Zabaisa Soli offere-</i>	<i>qualia sunt Peccata, tales sunt illo-</i>	
<i>bant</i>	<i>rum expiationes</i>	487
424	<i>Peccatorum frequentium pœna gra-</i>	
<i>Oblationum & decimarum ratio</i>	<i>viores</i>	460
453	<i>de festo Pentecostes</i>	471
<i>Obscœnitas sermonis quantum vitium</i>	<i>Perfectionem duplicem habet Homo,</i>	
349	<i>anima & corporis</i>	417
<i>Oculus quo sensu DEO attribuitur</i>	<i>Perfectiones humanae cur Deo attri-</i>	
62	<i>buantur</i>	31
<i>Ogi historia</i>	<i>Perfectiones quatuor Hominis</i>	528
325	<i>Phantasia & Imaginatio cur non at-</i>	
<i>Olam non semper significat Aeterni-</i>	<i>tribuantur Deo</i>	70
<i>tatem</i>	<i>Philosophia ignorantia & imperitia</i>	
262	<i>inter Judæos hodiè</i>	202
<i>de Olei unctionis utilitate</i>	<i>cur Philosophi Deum potiùs causam</i>	
479	<i>quàm efficientem appellârint</i>	125
<i>Onkeli paraphrasis in aliquot locis</i>	<i>Philosophi gentiles occultè de suis</i>	
<i>depravata</i>	<i>principiis docuerunt</i>	20
72		
<i>Onkelos quomodo exponat τὸ Videre</i>		
<i>& Audire de Deo</i>		
71		
<i>Onkelos diligens fuit in removenda</i>		
<i>corporeitate</i>		
32		
<i>Onkelos accepit suas expositiones à R.</i>		
<i>Eleasare & R. Jehosua</i>		
289		

I N D E X

Philosophorum propositiones ad demonstrationem Existentiæ, Incorporæitatis, & Unitatis Dei	180	Præcepta prima Dei non fuerunt de oblationibus & sacrificiis	436
Philosophorum sententiæ de Mundo	217	Præcepta non sunt accommodata ad singula Individua	439
Plantæ an propter hominem & reliqua animalia creata sint	366	Præceptorum divisio in quatuordecim classes	440
Plato quomodo crediderit, Cælum esse generabile & corruptibile	218	Præceptorum omnium finis & scopus	419
Platonis sententiæ de Mundo	257	Præcepta Mosaica an finem habeant	414
Plenum quomodo de Deo dicatur	23	Præceptorum rationes multas didicit author ex fide & ritibus Zabaisitarum	424
Pæna ejus, qui coallè peccat	464.	Præcatio & invocatio sicut præstantiores cultus quàm oblationes	435
ejus, qui ex errore ibid. qui per superbiam	465. qui manu elatâ ibid.	Primitiarum ratio	453
Pæna propter quatuor causas exasperantur & mitigantur	461	Primum & principium quomodo differant	274
Pænarum quatuor gradus	ibid.	Princeps hujus Mundi	201
Pænitentia cur præcepta	443	de Principio Anni	471
Pœtarum & Oratorum licentia	101	Privatio à Deo removenda	91
Politici unde	296	Privatio dependet per accidens ab operatione Efficientis	352
Pollutio vocatur Transgressio peccatorum	493	Privationes esse res existentes	156
Pollutio dicitur equivocè de tribus rebus	493	Privationes habituum non agnoscunt Loquentes	351
Pollutus cur non licuerit ingredi in Sanctuarium	491	in Probabilibus utraq; sententiæ æquâ lance expendenda	251
Porci cur prohibiti	495	conditiones requisitæ ad judicandum de quæstionibus Probabilibus	ibid.
Possibilitas loquentium	158	de Profecctionibus Israelitarum	511
Præcepta prima classis	442. secunda classis	444. tertia classis	452. quarta classis
quinta classis	456. sexta classis	459. septima classis	463. octava classis
470. nona classis	474. decima classis	ibid. classis undecima	480. duodecima classis
490. classis decima-tertia	495. classis decima-quarta	498	
		Præcepta prima Dei non fuerunt de oblationibus & sacrificiis	436
		Præcepta non sunt accommodata ad singula Individua	439
		Præceptorum divisio in quatuordecim classes	440
		Præceptorum omnium finis & scopus	419
		Præcepta Mosaica an finem habeant	414
		Præceptorum rationes multas didicit author ex fide & ritibus Zabaisitarum	424
		Præcatio & invocatio sicut præstantiores cultus quàm oblationes	435
		Primitiarum ratio	453
		Primum & principium quomodo differant	274
		Princeps hujus Mundi	201
		de Principio Anni	471
		Privatio à Deo removenda	91
		Privatio dependet per accidens ab operatione Efficientis	352
		Privationes esse res existentes	156
		Privationes habituum non agnoscunt Loquentes	351
		in Probabilibus utraq; sententiæ æquâ lance expendenda	251
		conditiones requisitæ ad judicandum de quæstionibus Probabilibus	ibid.
		de Profecctionibus Israelitarum	511
		Propheta vocatur Angelus	311
		Propheta unde	296
		Propheta suâ linguâ & stylo Prophe- tias suas eloquuntur	264
		quibus modis Propheta suas Prophe- tias percipiant	314 315
		Propheta quatuor modis dicunt ser- monem Dei ad se factum esse	307
		Pre-	

R E R U M.

Propheta adhibent nonnunquam vocabula quadam Etymologia ipsorum respectu	274	de Providentia Dei erga Patriarchas & alios pios	ibid.
Prophetarum ante Mosén docendi ratio	301	Pseudo-propheta quomodo probari possint	306
Propheta post Mosén quomodo docuerint	302	Pueri & Juvenes cur non sint docendi de secretis Legis	49
Propheta vocantur etiam falsi Propheta	287	Pueros & communem plebem quid de Deo docere liceat, & quid non	51
Propheta vocantur Angeli	19	Pueros, quos vocent Hebraei	286
Propheta demonstrarunt existentiam Dei è Caelis & Stellis	240	de Purificationibus	491
Prophetia quid sit	292.	Q	
eam requiratur	ibid. & 294	Qualitatum quatuor genera	79
de Prophetia sententia tres	284	de numero Quaternario	208
Prophetia Mosi quomodo differat à Prophetia aliorum Prophetarum	290. 291	Quatuor Elementa virtutes accipiunt à quatuor globis figuratis	207
de Prophetia gradibus	315	Quatuor genera Virtutum à Sphæris ad nos promanantium	208
Prophetia aufertur à Prophetis ante mortem	316	de Quatuor speciebus frondium in die Tabernaculorum	473
Prophetia cessat tempore lætitiæ & tristitiæ	295	R	
de Prophetia multi gloriantur, qui eam non habent	305	Raptoris pœna cur mitior pœnâ furis	461
quo sensu alii Deo Propinqui, alii ab eo Remoti esse dicantur	104	de Recensione familiarum & stirpium filiorum Seir	510
Propositum & conatus peccandi in quibus casibus morte mulctatus fuerit	458	de Redemptione rei sanctificatæ	482
Proprietates Dei quomodo à nostris differant	51	Reges Edom cur recenseantur	510
de Providentia Dei	375.	de Rotarum formis apud Ezechielem	335. motu 336
Epicuri	ibid.	S	
secta Assaria	377.	de Sabbatho	470
secta Mahatazela	378.	Sabbathum cur celebrandum sit	283
Legis	379.	Sacerdotes non nisi magnâ necessitate mortuis se polluere ausi fuerunt	493
Authoris	381	Sacerdotes cur femoralia gestare & per gradus ad Altare non ascendere debuerint	477
Providentiam non esse aequalem erga omnes & singulos homines	385		

I N D E X

Sacerdoti Arum, Maxillam & Ventr- triculum cur desinavit Deus	453	Sanguinis cultus cur per effusionem, non per collectionem ejus peracti fuerint	485
conditiones requisita in Sacerdotibus	478	Sanguini mundationis vim attri- buit Lex	484
quales uxores Sacerdotibus prohibita fuerint	507	de Sanguine operiendo	497
Sacrificia pro peccato cur hirci fue- rint	487	Sapientes gentiliū vincunt Sapientes Israēlis in rebus Astronomicis	204
de Sacrificiis pro peccato	482	cur Sapientes occultè de Secretis Legis loquuti sint	43
de Sacrificiis pacificis	ibid.	Sapientia vocatur Aqua	37.
in Sacrificiis cur Deus jusserit offerre oves, boves, hircos	480	cur	44
Sal cur praeceptus fuerit in Sacrificiis	481	Sapientia comparatur cum Melle	41
Salomon cur non inter Prophetas nu- meretur	318	privatio Sapientia vocatur fames & firis	37
Salomon comparat materiam cum adultera	545	Sapientia & Vita in Deo idem	84
de Salomone cur dicatur, quod sapien- tior fuerit omni homine	528	Schaddaj	114
Salomonis dicta pro aternitate vel aeterna duratione Mundi	262	Schemi & Heberi Schola	309
Salomonem non credidisse Antiquita- tem Mundi	ibid.	Scientia Dei est una & immutabili 390. an versetur circa infinitum ibid.	
Sammael vocatur Satan	280	Scientia Dei quomodo à Scientia no- stra differat	392. 393. 394
Sancta non permutanda	482	Scientia Dei modus scitu nobis est im- possibilis	394
Sancta levita	ibid.	Scientiae naturalis utilitas	91
Sanctitas spectatur in Lege divina	437	Scorta cur prohibita sint	498
Sanctuarii finis	491	Secreta Legis quibus tradenda sint	49
Sanctuarii locus cur non apertè in Lege indicetur	475	Secreta Legis non sunt revelanda	330
Sanctuarium cur vocetur solium	13	Sedete quo sensu de Deo dicatur	16
Sanctuarium fuit versus Occidentem	475	Sensu errare	164
Sanguis & morticinum	495	Sensu tactus turpissimus	294
Sanguinis esum cur tam severè Lex prohibuerit	484	Sententia de Novitate Mundi cur optima	257
Sanguinis comestio prohibita sub pe- na excidii	462	Sententia tres de Antiquitate & No- vitate Mundi	215
		Septenarius sumitur pro multitudine	267
		Sermo quâ ratione Deo attribua-	

R E R U M.

<i>tur</i>	117	<i>Quario</i>	478
<i>de Serpente, qui decepit Evam</i>	280	<i>Summus Sacerdos cur nunquam ausus fuerit mortuis se polluere</i>	493
<i>de Servis & Servitutibus</i>	455	<i>Surgere quo sensu de Deo dicatur</i>	17
<i>de Signis ruminacionis cibi & fissionis unguularum</i>	495	T	
<i>Similitudo quid sit</i>	92	<i>de festo Tabernaculorum</i>	471
<i>Similitudo inter qua fit</i>	ibid.	<i>Tabula Legis cur vocentur opus Dei</i>	119. item scripta digito Dei ibid.
<i>Similitudo omnis à Deo removenda</i>	91	<i>Talionis poena</i>	459
<i>Solis vis in Ignem</i>	207	<i>Talmudici quomodo Corporeitatem à Deo removeant</i>	68
<i>Solitudo quam utilis & necessaria ad cultum Dei</i>	516	<i>Targum quomodo soleat interpretari phrases, qua Deo corporeitatem adscribere videntur</i>	25
<i>Somnium & Prophetia non differunt specie</i>	293	<i>Templum adificare cur Deus jusserit</i>	475
<i>de Spadonibus & Eunuchis</i>	507	<i>de Tempore</i>	149
<i>an Sphæra Veneris & Mercurii sint supra vel infra Solem</i>	205	<i>Tempus est accidens</i>	216
<i>Sphærarum & Stellarum non est una materia</i>	240	<i>Tempus non fuit ante creationem Mundi</i>	275
<i>Sphærarum motus causse quatuor</i>	207	<i>Temporis doctrina cur sit tam abstracta</i>	217
<i>Sphærarum numerus tempore Aristotelis non fuit cognitus</i>	205	<i>per Tenebras intelligitur Ignis elementaris</i>	276
<i>de Sphærarum magnitudine sententia Hebræorum</i>	370	<i>Tentationis in Lege sexies fit mentio</i>	405
<i>Spiritus quo sensu de Deo dicatur</i>	59	<i>de Tentatione quid Vulgus sentiat</i>	406
<i>Spiritus Domini quid sit</i>	316	<i>Tentationum finis</i>	ibid.
<i>Stare quo sensu de Deo dicatur</i>	18	<i>de Tentatione Abrahami.</i>	408
<i>in Statutis gentium cur non incedendum</i>	451	<i>Terra æquivocè dicitur</i>	276
<i>Stella vocabantur ab Antiquis figura, imagines</i>	206	<i>Tetragrammaton nomen de quânam re doceat</i>	107
<i>Stellarum & Planetarum vis in hac inferiora</i>	ibid.	<i>de Thammus Pseudo-propheta</i>	426
<i>cur Studiorum cursus non sit à Theologia incipiendus</i>	44	<i>Theorici unde oriantur</i>	296
<i>Substantias Individuas perfici in accidentibus</i>	152	<i>Timor Dei, est finis Legis</i>	409
<i>Suffritus cur faciendus fuerit in Sanctuario</i>		<i>Trium primorum annorum fructus cur comburendi fuerint</i>	450
		<i>Trium rerum vox transit ab una</i>	

INDEX RERUM.

<p>extremitate Mundi ad alteram 204</p> <p style="text-align: center;">V</p> <p>de Vacca rufa 494</p> <p>Vacuum 149</p> <p>Varietas tam Specierum, quam Indi- viduorum unde proveniat in Enti- bus 236</p> <p>de Venditionibus 468</p> <p>Venire quo sensu de Deo dicatur 25</p> <p>Verba ab Angelis prolata ita sapè re- feruntur, ac si Deus illa protulisset 33</p> <p>Vestimenta heterogena cur Lege fuerint prohibita 447</p> <p>Vestimenta sacra cur tota contexta sine futurâ esse debuerint 479</p> <p>Veteres numerârunt quinque Orbes 206</p> <p>Via Amorum quid 446</p> <p>Via Dei sunt opera Dei 87</p> <p>Videre quo sensu de Deo dicatur 5</p> <p>Vinum in Sacrificiis cur adhibitum fuerit 489</p> <p>Visio 293</p> <p>Visio Prophetica quid sit 307</p> <p>Vitia oriuntur ex materia: Virtutes ex forma 345</p> <p>de Vitula decervicata 458</p> <p>Unitas & multitudo Entis accidentia 94. sed non in Deo ibid.</p>	<p>Unitatis Dei demonstratio 190</p> <p>Vocabula non sunt naturalia 282</p> <p>Voci attribuitur Clamare & Loqui 26</p> <p>Volatus cur non attribuitur Deo 74</p> <p>cur Volatus præ aliis motibus anima- lium Angelis attribuitur 74</p> <p>de Votis 497</p> <p>Uxorem cur repudiare liceat 499</p> <p>Uxorem propriam dissamantis pœna 501</p> <p>Uxores publicâ nuptiarum solennita- te cur ducende 499</p> <p style="text-align: center;">Z</p> <p>Zabai vel Zabaiſta 113.</p> <p>129</p> <p>Zabaiſta Stellas colebant pro Diis 421</p> <p>Zabaiſtarum fabula, de Abrahamo 421. de Adamo, Noah, Setherbo 422. 425. Stellis crexerunt ima- gines & facella 423</p> <p>Zabaiſtarum libri 427</p> <p>Zabaiſta cur conjunxerint Agricul- turam & cultum Stellarum 428</p> <p>Zabii coluerunt Damones 480.</p> <p>sub hircorum forma ibid.</p> <p>Zabii sanguinem comederunt 484.</p> <p>& quomodo ibid.</p> <p>Zabiorum consuetudines circa pollu- tiones 492</p> <p>Zelotypiâ affici quare dicatur Deus 52</p>
--	--

SOLI DEO GLORIA.

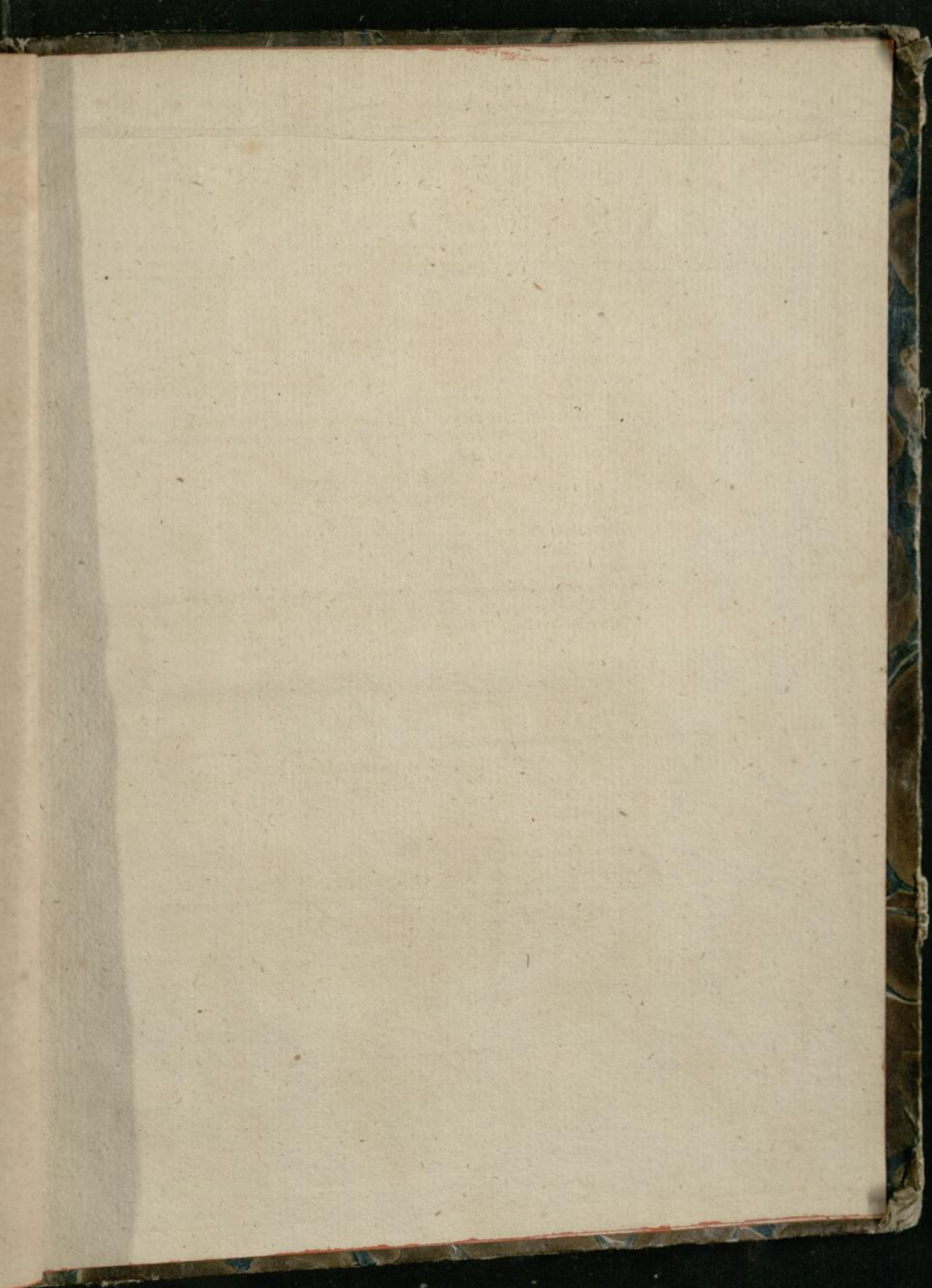
INDEX VOCUM HEBRAICARUM,
quæ explicantur.

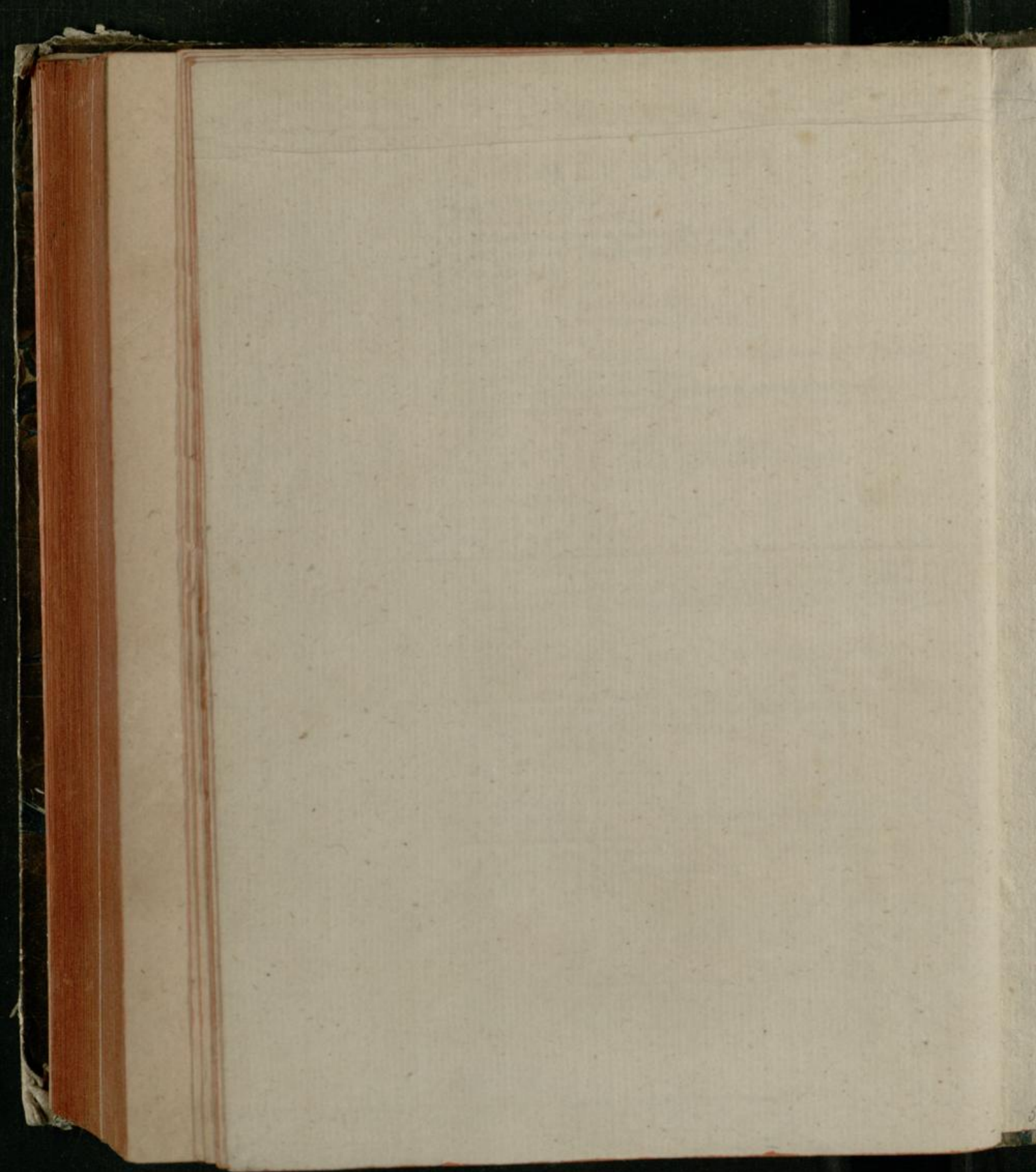
אדם	18	נָנַע	21
אָחֵרִי אַחֹר	56	נָנַשׁ	<i>ibid.</i>
אָכַל	36	נֹחַח	120
אֱלֹהִים	3	נָפֵשׁ	59
אִשָּׁה אִישׁ	10	נָצַב	18
אָרֶץ	276	נָשָׂא	23
בּוֹא	27	נָשָׂקָה	522
בְּלִיל	339	עָבַר	24
דָּבַר	117	עָזַז	62
דְּמוּת	2	עָלָה	14
הָבִישׁ	7	עוֹלָם	262
הִלָּה	29	עָמַד	17
חֲמֹה	67	עָצַב	35
וַיְחֹרָה	201	עֲרֹבוֹת	128.129
חֲזָה	8	פָּקַח	5
חִי	60	פָּנִים	55
חֲכֹמָה	527	צָדִיקָה	525
חֲסָד	525	צוּר	19
חֲשָׁמַל	343	צָלַם	2
חֲשָׁק	522	קוֹם	16
זָלַד	11	קָרַב	21
יָצָא	28	רָאָה	7
יָצַב	18	רֵאשִׁית	274
יָרַד	14	רָגַל	33
יָשַׁב	15	רוּחַ	58
כָּנַף	61	רוּם	23
כִּסָּא	13	רָכַב	128
לֵב	57	שָׁבַת	120
מְדוּרָה	87	שָׁגַל	350
מִוֵּת	60	שׁוּב	28
מוֹל	206	שָׁטַן	398
מִלָּא	22	שָׁכַן	30
מִלָּאָה	200	שָׁמַע	62
מַעִים	67	שָׁפַט	214
מַקוֹם	12	תָּאָר	2
מִרְאָה	293	תְּבִינָה	6
מִרְכָּבָה	131	תְּחִלָּה	274
מִשְׁפָּט	526	תְּמוּנָה	7
			EMEN-

E M E N D A N D A.

- Pag. 13. pro Jefa. 60. lege. 66.
 p. 17. pro 1. Reg. 8. 20. l. 1. Sam. 1. 23.
 p. 46. ad lineam pen. appone in margine, Jerem. 3. 14.
 p. 57. pro Lev. 19. 26. l. 20. pro Eccl. 11. 12. l. 10. 2.
 p. 59. pro Gen. 38. l. 23.
 p. 60. pro Jefa. 5. 8. leg. Jof.
 p. 61. pro Deut. 6. 18. leg. 8. 1. & adde. Ibid. 22. 7.
 p. 63. post Exod. 6. 9. infere locum hunc, Job. 36. 11.
 Ibid. pro Deut. 18. 19. lege Jof. 1. 18.
 p. 116. l. 24. post. gloria ejus, adde, cui simile est illud, & in margine. Hab. 3. 3.
 p. 206. in marg. pro aliquis lege antiquis.
 p. 270. l. 24. pro ait, sicut dicitur. & in margine appone. Deut. 33. 29.
 Ibid. lin. 25. pro Et, lege, ita inquit.
 p. 286. pro Jof. 33. 11. lege Exod.
 p. 309. pro Ibid. 32. leg. 31. Ibid. pro Gen. 31. 24. leg. 46. 2.
 p. 314. pro Ezech. 17. 12. leg. Zach. 4. 5. Ibid. pro Zach. 1. 44. leg. 4. 5.
 p. 318. pro 2. Chron. 10. 14. leg. 24. 20.
 p. 319. pro Ibid. 2. 9. leg. 9. 2.
 p. 320. pro Gen. 31. 1. leg. 31. 11.
 p. 324. pro Zach. 11. 12. 13. leg. 11. 7. 12.
 p. 349. lin. ult. pro Schiphchah lege Schophchah, & appone in marg. Deut. 23. 1.
 p. 350. l. 2. pro Kibbathah à Kibbah lege Kobhatah à Kebbah, & appone in
 marg. duo hac loca, Num. 25. 8. Ibid. 18. 3. lin. 5. pro sed semen genitale, con-
 cubitus feminis: lege, Semen genitale autem, concubitum feminis. &
 in margine appone Lev. 15. 16.
 p. 351. pro Jerem. 43. 2. lege Ezech.
 p. 366. in marg. pro creata leg. creatx.
 p. 382. pro Psal. 44. 3. leg. 144.
 p. 383. pro Lev. 26. 16. leg. Jer. 23. 2.
 p. 399. ad lin. 6. appon. in marg. Eccl. 4. 13. Ibid. ad lin. 8. Eccl. 9. 14.
 p. 414. ad lin. ult. adde in marg. ex Deut. 32. 47.
 p. 438. pro Num. 5. 5. leg. Num. 6. 5.
 p. 446. pro Deut. 26. 22. leg. Levit.
 p. 456. pro Exod. 21. 14. leg. Deut. 23. 16.
 p. 460. ad lin. 16. appone Exod. 21. 19.
 p. 463. pro Lev. 23. 18. leg. 23. 28. Ibid. pro Exod. 21. 26. leg. Deut. 24. 7.
 p. 480. pro Exod. 8. 22. leg. 8. 26.
 p. 491. l. 13. pro libuerit, sic lege; voluerit sc. DEUS, id quod fundant in eo,
 quod Salomon ait: & in marg. Prov. 25. 17.
 p. 516. ad lin. 23. Ezech. 20. 32.

F I N I S.

113

576

